

Міністерство освіти і науки України
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОНУ
Чернігівський національний технологічний університет (ЧНТУ)
Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів та молодих учених ЧНТУ
Навчально-науковий інститут (ННІ) економіки ЧНТУ
ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ
ННІ життєдіяльності, природокористування і туризму ЧНТУ
ННІ менеджменту, харчових технологій та торгівлі ЧНТУ
Гомельський філіал міжнародного університету «МИТСО» (Білорусь)
Батумський державний університет ім. Шота Руставелі (Грузія)
Інститут менеджменту інформаційних систем ISMA (м. Рига, Латвія)
Бакинський слов'янський університет (Баку, Азербайджан)
Університет Вітаутаса Великого (Каунас, Литва)

Ministry of Education and Science of Ukraine
State Scientific Institution «Institute of Education Content Modernization» of MESU
Chernihiv National University of Technology (ChNUT)
Scientific Association of Students, Postgraduates and Young Scientists of CNUT
Educational-Scientific Institute (ESI) of Economics, CNUT
ESI of Law and Social Technologies, CNUT
ESI of Business, Quality Management and Life Support, CNUT
ESI of Management, Food Technology and Trade, CNUT
Gomel Branch of International University "MITSO" (Gomel, Belarus)
Batumi Shota Rustaveli State University (Batumi, Georgia)
ISMA University (Riga, Latvia)
Baku Slavyan University (Baku, Azerbaijan)
Vytautas Magnus University (Kaunas, Lithuania)

**Міжнародна науково-практична конференція
студентів, аспірантів і молодих вчених**

**ЮНІСТЬ НАУКИ – 2019: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ
ТА ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

17-18 квітня 2019 року

**ЗБІРНИК ТЕЗ
1 ЧАСТИНА**

International Scientific-Practical Conference of Students and Young Scientists

**YOUTH SCIENCE – 2019: SOCIO-ECONOMIC AND
HUMANITARIAN ASPECTS OF SOCIETY DEVELOPMENT**

April 17-18, 2019

**CONFERENCE PROCEEDINGS
PART 1**

**Международная научно-практическая конференция студентов,
аспирантов и молодых ученых**

**ЮНОСТЬ НАУКИ-2019: СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ
И ГУМАНИТАРНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА**

17-18 апреля 2019 года

**СБОРНИК ТЕЗИСОВ
1 ЧАСТЬ**

Чернігів 2019

М 34 Юність науки – 2019: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 17-18 квітня 2019 р.) : у 2-х ч. / Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2019. – Ч. 1: 258 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова

Гонта О.І. – д.е.н., проф., директор навчально-наукового інституту економіки ЧНТУ

Співголови

Остапенко Л.А. – к.ю.н., доц., директор навчально-наукового інституту права і соціальних технологій ЧНТУ

Ткаленко Н.В. – д.е.н., проф., директор навчально-наукового інституту менеджменту, харчових технологій та торгівлі ЧНТУ

Забаштанський М.М. – д.е.н., доц., директор навчально-наукового інституту бізнесу, природокористування і туризму ЧНТУ

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Новрузов Р.М. – д.філол.н., професор, проректор з наукової роботи Бакинського слов'янського університету, (м. Баку, Азербайджан)

Колесников С.Д. – директор Гомельського філіалу Міжнародного університету «МИТСО», к.е.н., доц.

Гечбаія Б.Н. – доктор економіки, керівник департаменту управління бізнесом Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Грузія)

Мицкейкіене А. – декан факультету розвитку біоекономіки Університету Вігаутаса Великого, проф. (м. Каунас, Литва)

Живитере М.Й. – д.е.н., проф., академік, Інститут менеджменту інформаційних систем (м. Рига, Латвія)

Ремньова Л.М. – к.е.н., проф., декан фінансово-економічного факультету

Юрченко М.С. – к.ф.-м.н., доц., декан обліково-економічного факультету

Левцицька Н.С. – декан факультету соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації, к.психол.н., доц.

Селецький О.В. – к.ю.н., доцент, декан юридичного факультету ННІ інституту права і соціальних технологій

Бутко М.П. – д.е.н., проф., зав. каф. менеджменту та державної служби

Дерій Ж.В. – д.е.н., проф., зав. каф. теоретичної та прикладної економіки

Льчук В.П. – д.е.н., проф., зав. каф. фінансів, банківської справи та страхування

Маргасова В.Г. – д.е.н., проф., зав. каф. бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Кичко І.І. – д.е.н., проф., зав. каф. управління персоналом та економіки праці

Роговий А.В. – д.е.н., доцент, професор каф. туризму *Латинський І.Е.* – к.е.н., зав. каф. фінансово-економічної безпеки

Акименко А.М. – к.ф.-м.н., доцент, зав. каф. інформаційних систем в економіці

Пономаренко С.І. – к.е.н., доцент, зав. каф. публічного управління та менеджменту організацій

Кальницька К.О. – к.психол.н., доцент, зав. каф. організації соціально-психологічної допомоги населенню

Крук О.І. – к.і.н., доцент, зав. каф. філософії і суспільних наук

Киселиця С.В. – к.філос.наук, доцент, доцент каф. філософії і суспільних наук

Литвин С.В. – к.пед.н., доцент, зав. каф. іноземних мов професійного спрямування

Жидок В.В. – к.е.н., доцент, зав. каф. маркетингу, PR-технологій та логістики

Зеленська О.О. – к.е.н., доцент, завідувач каф. туризму

Гаценко І.О. – к.філол.н., доцент, доцент каф. філософії і суспільних наук

Хоменко І.О. – д.е.н., професор, професор кафедри теоретичної та прикладної економіки

Полковниченко С.О. – к.е.н., доцент, доцент каф. маркетингу, PR-технологій та логістики

Акименко О.Ю. – к.е.н., доцент, доцент каф. бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

Сугоняк Д.О. – к.е.н., доцент, доцент каф. публічного управління та менеджменту організацій

Кормільцина С.Ю. – викладач каф. іноземних мов професійного спрямування

Холявко Н.І. – к.е.н., доцент, голова наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених

Штирхун Х.І. – к.е.н., доцент каф. фінансів, банківської справи та страхування

Литвиненко В.М. – к.ю.н., доцент, доцент каф. трудового права, адміністративного права та процесу

Петровська А.С. – аспірант каф. менеджменту і державної служби

Василенко О.В. – ст. лаборант каф. філософії і суспільних наук

Мульована Л.І. – асистент каф. соціальної роботи

Кормило І.М. – відповідальний секретар оргкомітету, провідний спеціаліст відділу підготовки науково-педагогічних кадрів

Конференція включена до Переліку міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій здобувачів вищої освіти і молодих учених (п.114, лист МОН України №22.1/10-405 від 08.02.2019)

- М 34 Юность науки – 2019: социально-экономические и гуманитарные аспекты развития общества:** сборник тезисов Международной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых (г. Чернигов, 17-18 апреля 2019 г.): в 2-х ч. / Чернигов: Чернигов. нац. технол. ун-т, 2019. – Ч. 1: - 258 с.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Председатель

Гонта Е.И. – д.э.н., проф., директор учебно-научного института (УНИ) экономики ЧНТУ

Сопредседатели

Остапенко Л.А. – к.ю.н., доц., директор УНИ права и социальных технологий ЧНТУ

Ткаленко Н.В. – д.э.н., проф., директор УНИ менеджмента, пищевых технологий и торговли ЧНТУ

Забаштанский М.Н. – д.э.н., доц., директор УНИ бизнеса, природопользования и туризма ЧНТУ

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

Новрузов Р.М. – д. филол.н., проф., проректор по научной работе Бакинского славянского университета, (г. Баку, Азербайджан)

Колесников С.Д. – к.э.н., доцент, директор Гомельского филиала Международного университета «МИТСО»

Гечбаия Б.Н. – доктор экономики, руководитель департамента управления бизнесом Батумского государственного университета имени Шота Руставели (г. Батуми, Грузия)

Мицейкиене А. – д.э.н., проф., декан факультета развития биоэкономики Университету Витаутаса Великого, (г. Каунас, Литва)

Живитере М.И. – д.э.н., проф., академик, Институт менеджмента информационных систем «ИСМА» (г. Рига, Латвия)

Ремнева Л.Н. – к.э.н., проф., декан финансово-экономического факультета

Юрченко М.Е. – к.ф.-м.н., доцент, декан учетно-экономического факультета

Левицкая Н.С. – к. психол. н., доцент, декан факультета социальных технологий, оздоровления и реабилитации

Селецкий А.В. – к.ю.н., доцент, декан юридического факультета

Бутко Н.П. – д.э.н., проф., зав. каф. менеджмента и государственной службы

Дерий Ж.В. – д.э.н., проф., зав. каф. теоретической и прикладной экономики

Ильчук В.П. – д.э.н., проф., зав. каф. финансов, банковского дела и страхования

Маргасова В.Г. – д.э.н., проф., зав. каф. бухгалтерского учета, налогообложения и аудита

Кичко И.И. – д.э.н., проф., зав. каф. управления персоналом и экономики труда

Роговой А.В. – д.э.н., доцент, доцент каф. туризма

Латинский И.Э. – к.э.н., зав. каф. финансово-экономической безопасности

Акименко А.М. – к.ф.-м.н., доцент, зав. каф. информационных систем в экономике

Пономаренко С.И. – к.э.н., доцент, зав. каф. публичного управления и менеджмента организаций

Кальницкая Е.А. – к. психол. н., доцент зав. каф. организации социально-психологической помощи населению

Крук А.И. – к.и.н., доцент, зав. каф. философии и общественных наук

Киселица С.В. – к. филос. наук, доцент, доцент каф. философии и общественных наук

Литвин С.В. – к.пед.н., доцент, зав. каф. иностранных языков профессионального направления

Жидок В.В. – к.э.н., доцент, зав. каф. маркетинга, PR-технологий и логистики

Зеленская Е.А. – к.э.н., доцент, зав. каф. туризма

Гаценко И.А. – к.филол.н., доцент, доцент каф. философии и общественных наук

Хоменко И.А. – д.э.н., проф., проф. каф. теоретической и прикладной экономики

Полковниченко С.А. – к.э.н., доцент, доцент каф. маркетинга, PR-технологий и логистики

Акименко Е.Ю. – к.э.н., доцент, доцент каф. бухгалтерского учета, налогообложения и аудита

Сугоняко Д.А. – к.э.н., доцент, доцент каф. публичного управления и менеджмента организаций

Кормильцина С.Ю. – преподаватель каф. иностранных языков профессионального направления

Холявко Н.И. – к.э.н., доцент, доцент каф. теоретической и прикладной экономики, председатель научного сообщества студентов, аспирантов, докторантов и молодых ученых ЧНТУ

Штырхун К.И. – к.э.н., доцент кафедры каф. финансов, банковского дела и страхования

Литвиненко В.Н. – к.ю.н., доцент, доцент каф. трудового права, административного права и процесса

Петровская А.С. – аспирант каф. менеджмента и государственной службы

Василенко О.В. – ст. лаборант каф. философии и общественных наук

Мульованая Л.И. – ассистент каф. социальной работы

Кормыло И.Н. – ведущий специалист отдела подготовки научно-педагогических кадров

Конференция включена в Перечень международных, всеукраинских научно-практических конференций соискателей высшего образования и молодых ученых (п.114, письмо МОН Украины №22.1 / 10-405 от 08.02.2019)

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА		
<i>Теория и практика развития социально-экономических систем в условиях становления информационного общества</i>		
<i>Theory and practice of development of socio-economic systems in the conditions of information society development</i>		
Підсекція – ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ		
<i>Глобальная экономика и международные финансы</i>		
<i>Global economy and international finance</i>		
<i>Кравченко А.О.</i>	ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ПОТЕЧНОЇ КРИЗИ В США В 2007-2008 рр.	9
<i>Каиштальян О.О.</i>	ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОГРЕС І НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗАМКНЕНОГО ЦИКЛУ	11
<i>Лисенко І.В., Лисенко Н.В.</i>	ІННОВАЦІЙНІ КЛАСТЕРИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	14
<i>Холявко Н.І., Петренко Я.В.</i>	СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ	16
<i>Ридзель Ю.М.</i>	ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я – ЯК КЛЮЧОВА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА БЕЗПЕКИ КРАЇНИ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ	18
<i>Кузьомка З.М.</i>	ГЛОБАЛІЗАЦІЯ – ПРОВІДНА ТЕНДЕНЦІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ	19
<i>Шиманська К.В.</i>	ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ БІЖЕНЦІВ В УМОВАХ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	21
<i>Терник В.О.</i>	ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	22
Підсекція – ТЕОРЕТИЧНА ТА ПРИКЛАДНА ЕКОНОМІКА		
<i>Теоретическая и прикладная экономика</i>		
<i>Theoretical and applied economics</i>		
<i>Yuchenko N.V., Khomenko I.O., Yusukhno S.I.</i>	GLOBAL WARMING: CAUSES, CONSEQUENCES AND SOLUTIONS	24
<i>Borodenchik V.Y., Khomenko I.O., Yusukhno S.I.</i>	MODERN CONCEPTS OF SOIL CONSERVATION	25
<i>Брежунова Д.О., Чубикіна А.О.</i>	ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ	26
<i>Лисенко Н.В.</i>	ФОРМУВАННЯ ЕКОЕНЕРГЕТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ	29
<i>Derii O.Y., Margasova V.G., Lutyun S.V.</i>	WASTE MANAGEMENT AS AN ELEMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	31
<i>Хоменко І.О., Заворотна К.Д.</i>	ЯКІСНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ БРЕНД – ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ТА ТУРИСТИЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ УКРАЇНИ	32
<i>Зосименко Т.І.</i>	ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО ЯК АКТУАЛЬНА КАТЕГОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ	33
<i>Хоменко І.О., Івченко Н. В.</i>	ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	35
<i>Kashtalian O.O., Nikolaienko O.V., Yurchenko M.Ye.</i>	OUR SOCIETY IS IN DANGER FROM TECH MONOPOLISTS	36
<i>Каиштальян О.О.</i>	ШЕРИНГОВА ЕКОНОМІКА	38
<i>Корицька А.Є., Кобзар К.М.</i>	ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ТЕНДЕНЦІЇ	39
<i>Коструб Л.М., Рахній О.Ю.</i>	ДІЯЛЬНІСТЬ РЛП «ЯЛІВЩИНА»	41
<i>Kostrub L.M., Khomenko I.O., Yusukhno S.I.</i>	WATER POLLUTION AS A MAJOR WORLDWIDE PROBLEM	43
<i>Криволян Т.О.</i>	ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАБРУДНЕННЯ МАЛИХ РІЧОК	44
<i>Lokha A.L., Derii Zh.V., Yusukhno S.I.</i>	PAYROLL SYSTEM PECULIARITIES IN UKRAINE	46
<i>Mayboroda S.O., Khomenko I.O., Yusukhno S.I.</i>	CONSERVATION OF FORESTS BY WOOD WASTE RECYCLING	47

<i>Маслюк І.О.</i>	СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ	49
<i>Музыка V.V., Honta O.I., Лутуун S.V.</i>	MONITORING OF HUNTING ECONOMY DEVELOPMENT IN UKRAINE	51
<i>Никипорець Ю.І.</i>	ВИКОРИСТАННЯ КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНОГО АНАЛІЗУ У ЕКОЛОГО - ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	53
<i>Норець Д.О.</i>	ПРИНЦИП ЕКОЛОГІЧНОЇ РІВНОВАГИ – РЕЦИКЛІНГ	56
<i>Пархоমেць А.</i>	ВИРОБНИЧА ФУНКЦІЯ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ	58
<i>Майборода С.О.</i>	ПОВОДЖЕННЯ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ З ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ	59
<i>Предко А.Ю., Палєєва В.Р.</i>	ЛОГІСТИЧНІ ПІДХОДИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ДО УТИЛІЗАЦІЇ ХАРЧОВИХ ВІДХОДІВ	61
<i>Rakhnii O.Y., Khomenko I.O., Yusukhno S.I.</i>	ECOLOGICAL DEGRADATION AND ITS MAIN REASONS	63
<i>Rebenok D.V., Samko O.O., Yusukhno S.I.</i>	DEVELOPMENT PROSPECTS OF BATTERY ENERGY STORAGE SYSTEMS	64
<i>Хоменко І.О., Телегіна А.А.</i>	АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ В УКРАЇНІ	65
<i>Федорущенко А.А., Хоменко І.О.</i>	ДИНАМІЧНА ІНТЕГРОВАНА МОДЕЛЬ «КЛІМАТ-ЕКОНОМІКА» В НОРДХАУСА	67
<i>Хоменко І.О., Гуріак В.М., Волинець Л.М.</i>	МОДЕРНІЗАЦІЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	68
<i>Хрей А.П.</i>	РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ В УКРАЇНІ	69
<i>Чех А.В.</i>	РЕТРОСПЕКТИВА СТАНОВЛЕННЯ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ В СОЦІАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ	70
<i>Chustil I.A., Khomenko I.A., Yusukhno S.I.</i>	ENVIRONMENTAL PROTECTION	71
<i>Chkhaidze V.O., Yuhovska V.V., Lutuun S.V.</i>	THE STATE OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENTS INTO THE CORPORATE SECTOR OF UKRAINE'S ECONOMY	72
<i>Шадура- Никипорець Н.Т.</i>	ОЦІНКА ЗМІНИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ РОСЛИННИЦТВА ЧЕРНІГІВСЬКОГО РЕГІОНУ	74
ФІНАНСОВА СТАБІЛІЗАЦІЯ: ОСНОВНІ ЧИННИКИ, СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА <i>Финансовая стабилизация: основные факторы, стратегия и тактика</i> <i>Financial stabilization: main factors, strategy and tactics</i>		
Підсекція - ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ; ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА <i>Финансы, банковское дело и страхование; финансово-экономическая безопасность</i> <i>Finance, banking and insurance; financial and economic security</i>		
<i>Литвиненко Ю.В.</i>	ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ	76
<i>Гориленко А.С.</i>	ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	77
<i>Hubko N.V., Dubyna M.V., Lutuun S.V.</i>	MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT INSURTECH ON THE WORLD MARKET OF INSURANCE SERVICES	80
<i>Губко Н.В.</i>	ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПРИБУТКОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В ЯПОНІЇ	82
<i>Korytska A.E., Onopriienko A.V.</i>	INCREASING FINANCIAL LITERACY IN UKRAINE	84
<i>Kostyuchenko I.A., Shtyrkhun Kh. I., Yusukhno S.I.</i>	BITCOIN AS A KIND OF INNOVATIVE VIRTUAL CURRENCY	85
<i>Kravchenko A.O., Lavrov R.V., Lutuun S.V.</i>	ADVANTAGES AND THREATS OF TRANSION TO NON-CASH PAYMENTS IN UKRAINE	86
<i>Лозова А.Д.</i>	ВПЛИВ РОЗМІРУ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ НА СТАН СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТИВ В УКРАЇНІ	89
<i>Рибак С.О.</i>	ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ВПЛИВУ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В КРАЇНІ	90

<i>Мартиненко Д.О.</i>	РОЗВИТОК ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	90
<i>Маслок О.Ю.</i>	ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ	93
<i>Морозченко І.Ю., Шеремет О.М.</i>	ЄДИНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ВНЕСОК ЯК ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ	95
<i>Онопrienko A.V., Korytska A.E.</i>	MIGRATION TRENDS IN UKRAINE	98
<i>Ranymatchenko V.S.</i>	VENTURE INVESTMENT IN UKRAINIAN FINTECH	99
<i>Поцелуйко І.В.</i>	ОСОБИСТЕ СТРАХУВАННЯ ТУРИСТІВ	101
<i>Predko A.Y., Shtyrkhun Kh.I., Yusukhno S.I.</i>	JOINT-STOCK COMPANIES: TYPES AND KEY PECULIARITIES	103
<i>Садчикова І.В., Гончаренко Ю.В.</i>	СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ	104
<i>Середюк І.О.</i>	СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЙМОВІРНИХ РИЗИКІВ ПРИВАТИЗАЦІЇ І РЕПРИВАТИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ	106
<i>Середюк І.О.</i>	ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	108
<i>Стародубець А.О.</i>	ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛОМБАРДІВ В УКРАЇНІ	110
<i>Chubyskina A.O., Shtyrkhun Kh. I., Yusukhno S.I.</i>	PERSONAL INCOME TAX IN UKRAINE AND THE USA	113
<i>Sheremet O.M.</i>	GLOBAL AND DOMESTIC EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF E-BANKING	114
<i>Pustovoit D.V.</i>	PROBLEMS OF CREDIT FORMATION AND INVESTMENT PORTFOLIO OF COMMERCIAL BANKS OF UKRAINE	116
<i>Джюла В.Р.</i>	ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ БАНКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	118
<i>Шишига А.В.</i>	ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	120
<i>Зеленський В.С.</i>	СТРУКТУРА ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ РЕАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ І СУСПІЛЬСТВА	122
<i>Іванов В.В.</i>	ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	124
<i>Kriukov A.Y., Lavrov R.V., Lytvyn S.V.</i>	CHARACTERISTICS OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN UKRAINIAN BANKS	126
<i>Мусульбес К.О.</i>	РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІК	127
<i>Nezvitajeva O.</i>	FINANZIELLE UND WIRTSCHAFTSPLANUNG ALS BASIS FÜR ERFOLGREICHE UNTERNEHMEN IM BEREICH DER MODERNEN WIRTSCHAFT	128
<i>Шитикова С.Ф.</i>	СИСТЕМА НАЛОГОВЫХ ПЛАТЕЖЕЙ В СФЕРЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	130
<i>Нагорна А.В.</i>	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	131
<i>Гороценков Я.В.</i>	ДИСКРИМИНАНТНЫЙ АНАЛИЗ ДЛЯ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ БАНКРОТСТВА	132
<i>Юрченко А.</i>	УВЕЛИЧЕНИЕ ДЕНЕЖНЫХ ДОХОДОВ ОАО «СВЕТЛОГОРСКИХИМВОЛОКНО» ЗА СЧЕТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДЕПОЗИТА	133
<i>Піщенко О.В.</i>	ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	134

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ

*Совершенствование методики и организации учетно-аналитической работы
Improvement of methodology and organization of accounting and analytical work*

<i>Галюк Э. В.</i>	ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ АКТИВОВ, КРИТЕРИИ ИХ ПРИЗНАНИЯ	136
<i>Галюк Э. В.</i>	ПРОБЛЕМЫ КЛАССИФИКАЦИИ И ОЦЕНКИ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ АКТИВОВ	139
<i>Вертіюко А.А., Булава О.О.</i>	АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД: СПІЛЬНИЙ КОНСОЛІДОВАНИЙ ПОДАТОК	141
<i>Brekhupova D.O., Holovko M.V., Yusukhno S.I.</i>	CASH AND ACCRUAL ACCOUNTING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES	143
<i>Гладун Т.В.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙНОЇ ОРЕНДИ НЕРУХОМОГО МАЙНА	144
<i>Гнедіна К.В., Кошова В.О.</i>	ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ СУБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ	146
<i>Hryshchenko E.N., Yusukhno S.I.</i>	THE BEST ACCOUNTANTS: MEN OR WOMEN?	148
<i>Єрмоленко Б.В.</i>	ОБЛІК ВИТРАТ НА ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА	149
<i>Жолобецька М.Б.</i>	ПАРАДИГМИ КОМАНДОТВОРЕННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ	150

<i>Заворотна К.Д., Телегіна А.А.</i>	ОБЛІК ПОЗИК ОТРИМАНИХ У НЕБАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ	152
<i>Ivanova K.Y.</i>	BUDGET OF STATE-FINANCED ORGANIZATION: ESSENCE AND COMPONENTS	154
<i>Кожух Н.В.</i>	АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	156
<i>Kolotok V.O., Gogol T.A., Lytvyn S.V.</i>	ORGANIZATION OF ACCOUNT AT SMALL BUSINESS ENTERPRISES	158
<i>Koshova V.O. Volot O.I., Lytvyn S.V.</i>	APPROACHES TO ORGANIZATION OF AUTOMATED CONTROL IN THE ENTERPRISE	160
<i>Лисак К.В.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	161
<i>Pinchuk N.A.</i>	AUDIT MODELING OF SETTLEMENTS WITH SUPPLIERS AND CONTRACTORS	163
<i>Пономаренко В.С.</i>	ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ПРАВИЛ ОРГАНІЗАЦІЇ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ, ЩО ПОДАЄТЬСЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	165
<i>Rodniev D.V., Onyshchenko V.P., Lytvyn S.V.</i>	FEATURES OF ACCOUNTING AND TAXATION OF LAND AND LAND RELATIONS	167
<i>Роднєв Д. В.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	168
<i>Сидоренко О.О.</i>	ОБЛІКОВО-ПОДАТКОВІ НАСЛІДКИ ОТРИМАННЯ ДЕВІДЕНДІВ	170
<i>Уланович Б.А., Дзюб В.В.</i>	АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД	172
<i>Хрей А.П.</i>	ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ВІД УЧАСТІ В КАПІТАЛІ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ	174
<i>Черненко Т.Ю.</i>	ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В	176
<i>Шелест А.С.</i>	ПРОДАЖ ВИРОБНИЧИХ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯКІ РАНІШЕ НЕ ПЕРЕОЦІНЮВАЛИСЬ ЗА ЦІНАМИ НИЖЧЕ ЇХ БАЛАНСОВОЇ (ЗАЛИШКОВОЇ) ВАРТОСТІ: ОБЛІКОВО-ПОДАТКОВІ НАСЛІДКИ	178
ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ В ЕКОНОМІЦІ <i>Информационные системы в экономике</i> <i>Information systems in economics</i>		
<i>Глуценко А.А.</i>	ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ	181
<i>Зуб М.М.</i>	МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ РЕКЛАМНОЇ КАМПАНІЇ	182
<i>Кондик М.В.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ЕКОНОМІЦІ	183
<i>Лазаренко Ю.В.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	185
<i>Мурай А.О.</i>	СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТИВНОСТІ ВИБОРЦІВ НА ТВО № 205 М. ЧЕРНІГОВА У ПЕРШОМУ ТУРІ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ 2019 РОКУ	187
<i>Truba A.V.</i>	CHARACTERISTICS OF MAJOR PACKAGES OF APPLIED PROGRAMS USED IN UKRAINE TO CARRY OUT THE AUDIT	188
<i>Хомишин П.І.</i>	НЕОБХІДНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В СТРАХУВАННІ	190
<i>Шевченко Н.В.</i>	ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОЇ В ЛОГІСТИЦІ	191
<i>Shestak A.</i>	GOOGLE STADIA – FIRST STEP TO INDEPENDENCE FROM HARDWARE	192
<i>Гриб Е.О.</i>	ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ АВТОТРАНСПОРТА ПРЕДПРИЯТИЯ	193
<i>Шестаковська Т. Л.</i>	ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ	195
<i>Lysak K.V.</i>	MODEL CYBERSECURITY ENTERPRISE	197
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ <i>Проблемы и перспективы развития менеджмента и публичного управления</i> <i>Problems and prospects of management development, public administration and public service</i>		
Підсекція – ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ <i>Публичное управление и менеджмент организаций /</i> <i>Public administration and management of organizations</i>		
<i>Brahida O.V.</i>	EFFECTIVE GOAL SETTING AS THE WAY TO SUCCESS	199
<i>Косач І.А., Андрушко О.І.</i>	КЛАСТЕРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ	201
<i>Філіпова Н.В., Беркутова К.М., Мельник І.С.</i>	СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ МЕХАНІЗМУ	202
<i>Довгаль Ю.С.</i>	ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ	203
<i>Бортновский А.В.</i>	АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЛАНИРОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПЕРЕВОЗОК ГРУЗОВ АВТОМОБИЛЬНЫМ ТРАНСПОРТОМ	206

<i>Пономаренко С.І., Забаровська А.І., Осипенко А.Р.</i>	КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	208
<i>Захарченко А.С.</i>	УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ В ПРОЦЕСІ РЕІНЖИНІРИНГУ	209
<i>Коваленко О.С. Коваленко О.С.</i>	РЕІНЖИНІРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	210
<i>Ковальчук Ю.В.</i>	РЕІНЖИНІРИНГ ПІДПРИЄМСТВ ЗА МЕТОДОМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ТА ПРОЦЕСІВ	211
<i>Михайловська О.В., Михайловська А.І.</i>	ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ	213
<i>Михайловська О.В., Мостіпан Н.В., Вареник Є.С.</i>	КОМУНІКАТИВНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	214
<i>Ніколаєнко Ю.О.</i>	МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ ВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ	216
<i>Положенко К.О.</i>	РЕІНЖИНІРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	218
<i>Пономаренко С. І., Сахно М.Є., Чепіга А.О.</i>	ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ КОМУНІКАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ	219
<i>Сорокаєстова Ю. Ю.</i>	РЕІНЖИНІРИНГ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ – ПЕРЕДУМОВА ВИХОДУ НА НОВИЙ РІВЕНЬ ДІЯЛЬНОСТІ	220
<i>Стойкова А.В.</i>	ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ В НІМЕЧЧИНІ ТА УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ ПІДХІД	222
<i>Таранов П.О.</i>	ДО ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ РІВНЕМ ІТ-ПОСЛУГ НА ПІДПРИЄМСТВІ	223
<i>Шкода О.В.</i>	РЕІНЖИНІРИНГ ЯК ДОКОРИННА ЗМІНА БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПРИКЛАДІ ЗАКОРДОННИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	225
<i>Юрченко С.В.</i>	ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КРИЗ НА МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВАХ	227
<i>Ярмоленко К.М.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ СЕРВІСУ В СФЕРІ ПАСАЖИРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ	228
Підсекція – МЕНЕДЖМЕНТ ТА ДЕРЖАВНА СЛУЖБА <i>Менеджмент и государственная служба</i> <i>Management and public administration</i>		
<i>Вітер А.О.</i>	СУЧАСНИЙ КЕРІВНИК: В ПОШУКАХ ДОСКОНАЛОСТІ	230
<i>Вітер А.О.</i>	РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	232
<i>Коваль К.П.</i>	АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЧИННИКІВ МОТИВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ	233
<i>Глухенька К.В.</i>	СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	235
<i>Лук'яненко Т. С.</i>	ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗАСТОСУВАННЯ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	236
<i>Кулешова М.А.</i>	УПРАВЛІНСЬКІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ САМОДОСТАТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	239
<i>Petrovskaya A.S.</i>	ECONOMY GREENING AS A WAY TO THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT	240
<i>Письменюк М.А.</i>	СТРУКТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ З ПЕРСПЕКТИВАМИ РОЗВИТКУ МЕДІЙНОГО РЕКЛАМНОГО РИНКУ УКРАЇНИ	241
<i>Прохоренко А.В.</i>	ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	242
<i>Рисказов О.І.</i>	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕВРОІНТЕГРАЦІЇ	243
<i>Ревко А.М.</i>	РЕТРОСПЕКТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ	244
<i>Рудяк М.О.</i>	ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ	246
<i>Самійленко Г.М.</i>	ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ КЛАСТЕРНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	247
<i>Сова О.Ф.</i>	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕНЧУРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	249
<i>Соловійова О.В.</i>	САМОМЕНЕДЖМЕНТ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УСПІШНОСТІ КЕРІВНИКА	251
<i>Лосєва О. А.</i>	МЕНЕДЖМЕНТ ПЕРСОНАЛУ ІНДУСТРІЇ КРАСИ	252
<i>Шабардіна Ю.В., Оропай Р.О.</i>	СТИМУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	254
<i>Жовток В.А.</i>	ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	255

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

*Теория и практика развития социально-экономических систем в условиях становления информационного общества
Theory and practice of development of socio-economic systems in the conditions of information society development*

Підсекція - ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ

Глобальная экономика и международные финансы / Global economy and international finance

Кравченко А.О., студент гр. МФПп-181

Науковий керівник – Гонга О.І., д.е.н., професор

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ІПОТЕЧНОЇ КРИЗИ В США В 2007-2008 рр.

Останнім часом велика кількість економістів висувають припущення про те, що в найближчі роки світ чекає нова фінансова криза, яку аналітики називають «великою кризою ліквідності», а її масштаби та економічні наслідки можуть досягти рівня 2008 р. Тому в контексті зростання кількості прогнозів та наростаючої тривоги щодо виникнення нової кризи слід проаналізувати передумови та основні причини іпотечної кризи в США в 2007 р., яка й зумовила попередню сумнозвісну світову фінансову кризу 2008 р.

У нещодавніх звітах МВФ йдеться про те, що в приблизно 85% країн, які в 2008 р. пережили кризу, темп зростання ВВП все ще нижче докризового рівня. Науковці ж стверджують, що в наступні два роки після кризи сталося на 260 тис. більше смертей через рак. Це пов'язують зі зниженням витрат на охорону здоров'я [1].

Аналізуючи сьогодні хронологію та основні причини іпотечної кризи можна стверджувати, що першим етапом майбутньої кризи було рішення Федеральної резервної системи (ФРС) США про зниження відсоткової ставки до рівня 1%. Таке рішення було обумовлено сумнозвісними подіями 11 вересня 2001 р. та крахом Доткомів у 2002 р. Зниження відсоткової ставки до 1% означало те, що тепер банки можуть майже безкоштовно отримувати кошти від ФРС, що призвело до насичення банків великою кількістю коштів і поживило економіку США. Банки почали зростати дуже швидкими темпами. З іншого боку такий захід призвів до того, що вкладання своїх коштів інвестори в державні облігації під 1% став не вигідним і вони почали шукати більш прибуткові шляхи інвестування коштів. Американські банки, отримуючи кошти під низький відсоток ФРС, стали активно розширювати кредитування споживчих витрат, і економіка США стала показувати стабільно високі темпи зростання. Лівову частку кредитів займала іпотека, завдяки якій помітно зріс попит на нерухомість - як на будівництво, так і на купівлю житла на вторинному ринку. Ціни на нерухомість стали стабільно зростати. Нерухомість стала вигідною заставою і перезаставою, коли приріст оціночної вартості закладеного будинку дозволяв американській сім'ї отримати під нього ще один кредит - на поточні споживчі потреби [2].

Інвестори, яких не влаштувала така низька ставка ФРС, на фоні зростання кількості іпотечних кредитів починають вкладати кошти в іпотечні цінні папери. Такі цінні папери являли собою сукупність деякої кількості окремих іпотечних контрактів, вважалися низько ризиковими з високою ліквідністю та забезпечували дохід, який формувався з виплат населення по своїм іпотечним кредитам. Дані цінні папери умовно поділялися на високо ризиковані, з нормальним рівнем ризику та низько ризиковані на основі оцінок, які їм присвоювали рейтингові агентства (критерії рейтингу: AAA-AA-A-BBB-BB-B-CCC-CC-C).

Таким чином, в період з 1997 р. по 2006 р. загальна вартість нерухомості зросла на 124%, при чому середня заробітна плата за цей період практично не зросла. Це призвело до того, що до 2001 року вартість житла була приблизно в 4 рази вище загально річного доходу сім'ї, а до 2006 уже в 4 рази вище. Така тенденція на ринку нерухомості США приваблювала іноземних інвесторів, що обумовило подальше зростання оборотів будівничого «буму» і, як наслідок, зростання ринку первинного житла.

Для банківської практики США прийнятним рівнем кредитів з високим ступенем ризику традиційно вважалися 6-8% від загального розміру іпотечного портфеля. Але для покриття будівельного «буму», що розпочався, такий відсоток неблагонадійних позичальників виявився занадто низьким і банки почали поступове зниження обов'язкових вимог. Такі кредити отримали назву субстандартних, які мали наступні модифікації:

- з плаваючою процентною ставкою - протягом певного початкового періоду дії кредиту сплачуються лише відсотки, а не основна сума боргу. До початку кризи більше 90% кредитів мали плаваючу ставку;
- вибір клієнтом варіанту оплати - можна вибрати розмір щомісячного внеску, при цьому несплачені відсотки могли додаватися до основної суми кредиту. Близько 10% іпотечних кредитів в період 2005-2006 рр. були оформлені таким чином;
- можливість погашення більшої частини боргу на момент закінчення договору [3].

Піком такого зростання ринку нерухомості та іпотечного кредитування стали позики без активів і доходів. Тобто фактично навіть безробітна особа могла оформити собі в іпотеку практично будь-яку нерухомість. Банки розуміли, що ніхто не буде платити по таким субстандартним кредитам, але їх зацікавленість була сама у видачі позик: на кожен іпотечний кредит продавався іпотечний цінний папір, який миттєво купували інвестори через їх

високі рівні доходності та ліквідності. Банки, що видавали кредит, мали прибуток саме з них, а не з повернення іпотек. Щоб це зрозуміти, потрібно знати процентну ставку по казначейських облігаціях - в середньому 0,5-1% в рік і процентну ставку по кредитах - 3-4% в рік.

Спостерігаючи за постійним зростанням цін на нерухомість, люди погоджувалися на нові умови і пропозиції на ринку кредитування, отримуючи гроші по субстандартних умовах, основною особливістю яких можна сміливо вважати плаваючі кредитні ставки. Їх особливість полягала в тому, що перші 2 роки люди зобов'язані виплачувати знижені відсотки, а після вступають в силу загально ринкові процентні ставки, і іноді обсяг виплат просто подвоювався. Люди сподівалися, що після перших років їм вдасться отримати рефінансування, але так як до 2006 року іпотечний ринок почав насичуватися і зростання цін на нерухомість сповільнилося, банкам було абсолютно не вигідно забезпечувати рефінансування позик клієнтам.

Таку критичну ситуацію посилювало те, що разом з появою високо ризикованих субстандартних кредитів банки почали випускати нові деривативи - цінні папери, забезпечені борговими зобов'язаннями (CDO), і привласнювали їм рейтинг AAA, який підтверджували рейтингові агентства (в більшій мірі через погрози банків перейти до конкурентів, що означало втрату прибутку для таких агентств). Відсотки, що виплачувалися за такими новими цінними паперами, були вище, тому що складалися з іпотечних цінних паперів, в основі яких лежали ризиковані іпотеки, а значить, до певного моменту прибуток по ним був вищим через більш високий відсоток по кредиту. В кінцевому підсумку ринок таких цінних паперів роздувся до 1,5 трлн. дол.. Інвестори активно скуповували такі деривативи, а потім ринок житлової нерухомості впав.

Деякі фонди, проаналізувавши поточний стан ринку, спрогнозували кризу і посприяли появі кредитно-дефолтних свопів на іпотечні цінні папери. По суті, це страховка на випадок, якщо ціни на іпотечні цінні папери впадуть. Чим нижче падає вартість іпотечних цінних паперів, тим вище будуть виплати за свопами. Якщо ж ціни на іпотечні цінні папери будуть рости, то власники свопів повинні виплачувати так зване «забезпечення», тобто, внесок за страховку. Одним з головних продавців страховок в цей період була AIG, точніше її підрозділ AIG FP, які понесли одні з найбільших втрат від кризи. У виданні Bloomberg вказується, що втрати страхової компанії досягли \$ 97 млрд. (Загальні втрати по всьому світу близькі до \$ 1.8 трлн.).

Вже в 2006 р. почалися перші проблеми на іпотечному ринку США - позичальники по субстандартним кредитам поступово перестають платити по своїх зобов'язаннях через збільшення відсотка за іпотекою. Їх закладені будинки стали виставлятися на продаж банками, які, поспішаючи позбутися від застави і покривати прострочену заборгованість, за ціною особливо не гналися. Таких «стресових» продажів ставало все більше. Банки почали скорочувати свою іпотечну експансію, але до того моменту завдяки тій же іпотеці забудовники вже встигли побудувати чимало житла. Будинків стало занадто багато, а продавати ці будинки було вже нікому. Ціна на нерухомість почала падати. Люди, які брали не субстандартний кредит, а нормальний, з підтвердженням доходу і початковим внеском, раніше стабільно платили іпотеку. Припустимо, вони взяли його на 500 тис. дол. І тут вони дізнаються, що сусідній з ними будинок зараз продають за 200 тис. дол. Вони також перестають платити іпотеку і купують такий же будинок за 200 тис. дол.

На десятки мільярдів доларів субстандартних кредитів нависли сотні мільярдів доларів деривативів. В умовах глобалізації світової економіки у пенсійного фонду якогось австрійського муніципалітету через ланцюжок американських і європейських банків міг виявитися дериватив з найвищим рейтингом надійності, в основі якого лежали сумнівні іпотечні зобов'язання іммігрантів з невеликих містечок південних штатів США.

Коли почалися проблеми в цьому ланцюжку (неплатежі по субстандартним кредитам), захиталася вся деривативна конструкція. Обережні інвестори захотіли позбутися від іпотечних похідних інструментів, але зіткнулися з тим, що їх вже ніхто не готовий купувати. Іпотечні деривативи стали втрачати в ціні. Банки та інші фінансові інститути, які мають на своїх балансах такі активи на десятки мільярдів доларів, почали зазнавати збитків. З огляду на величезне поширення цих інструментів, ніхто не міг бути впевнений у своєму контрагенті: а раптом у нього баланс забитий подібними «токсичними» активами - за рейтингом і в звітності надійними цінними паперами, а насправді нікому не потрібними розписками, в основі яких дефолт по іпотеці? [2]

Почалася криза довіри. Банки знижували обсяги кредитування один одного, а їх почали забирати гроші з депозитних рахунків. Збиткові банки стали створювати резерви і все менше кредитувати своїх клієнтів. Реальний сектор економіки перестав отримувати достатньо ресурсів з фінансового сектора за прийнятними процентними ставками. Промисловість почала згорати інвестиції і розширення виробництва, почало зростати безробіття. Люди, спостерігаючи за всіма цими тривожними ознаками, стали віддавати перевагу відкладати витрати на потім, не забезпечуючи звичний обсяг продажів і рівень споживання. У виробників стали падати виручка і прибуток. Так іпотечна криза переросла в повноцінну економічну.

Отже, іпотечна криза 2007-2008 рр. в США була обумовлена в більшій мірі банальною «жадібністю» банків та інвесторів з одночасною бездіяльністю уряду та контролюючих владних органів США. Світова криза, що стала наслідком іпотечної, в контексті глобалізації світової економіки вплинула в тій чи іншій мірі на кожен країну в світі, було розорено багато найбільших страхових компаній і міжнародні банки. Серед них - всесвітньо відомі Lehman Brothers і Bear Stearns. Безумовно точно спрогнозувати економічну кризу практично неможливо, але своєчасний та ефективний моніторинг глобальних економічних трендів може завчасно попередити майбутні кризові явища та зменшити їх негативний вплив ще на початковому етапі або взагалі нейтралізувати.

Список використаних джерел

1. Світова економіка ще не оговталася від кризи 2008 року – МВФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/>.
2. Откуда взялся мировой экономический кризис [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nkj.ru/>.
3. Ипотечный кризис в США в 2008 году: причины и последствия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://businessman.ru/>.
4. Ипотечный кризис в США 2007–2008 гг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://moneymakerfactory.ru/>.

Каштальян О.О., студент гр. ЕП-171

Науковий керівник – Ющенко Н.Л., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПРОГРЕС І НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗАМКНЕНОГО ЦИКЛУ

Сучасна світова економіка потребує змін через надмірне використання ресурсів (рис. 1, 2). Все частіше економічна політика різних країн світу спрямовується на запровадження економіки замкнутого циклу. Головні принципи економіки замкнутого циклу ґрунтуються на відновленні ресурсів, переробці вторинної сировини, переході від видобувного палива до використання відновлюваних джерел енергії. Даний тип економіки розглядається як частина Четвертої промислової революції, в результаті якої в цілому підвищиться раціональність користування ресурсами, в тому числі природними, економіка стане більш прозорою, передбачуваною, а її розвиток швидким і системним [1]. Згідно доповіді 2014 р., підготовленої Світовим економічним форумом, фондом Еллен Макартур та консалтинговою компанією McKinsey&Company, зацікнення виробництва може приносити світовій економіці щорічно \$1 трлн. до 2025 р., а також в найближчі п'ять років створити 100 тис. нових робочих місць, економлячи \$500 млн. на матеріалах і запобігти появі 100 млн. тон відходів.

В Китаї прийняте законодавство з просування економіки замкнутого циклу, в Південній Кореї прийнята аналогічна «Стратегія зеленого розвитку» (Green Growth Strategy), в Японії розбудовують «Суспільство правильного матеріального циклу», подібні програми існують в Німеччині й Швейцарії. Ці нові концепції національного розвитку передбачають кардинальну зміну систем управління відходами, націленість на максимальний видобуток вторинних ресурсів з відходів та їх використання в промисловому виробництві замість природної мінеральної сировини [2], [3], [4].

Кожний етап розвитку і кожне нове досягнення – це велика кількість витрачених ресурсів і відходів від виробництва і споживання, а отже, нова тенденція – це кругова економіка, яка передбачає більш раціональне використання природних і технічних ресурсів і має певний потенціал для самодостатності та розвитку [5], [6].

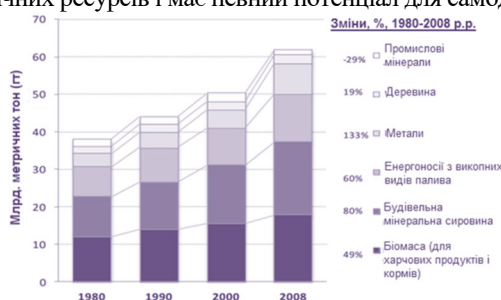

Рис. 1. Видобуток ресурсів (стосовно матеріалів) у глобальному масштабі

Джерело: База даних потоків матеріалів SERI (Інституту ресурсів стійкої Європи).

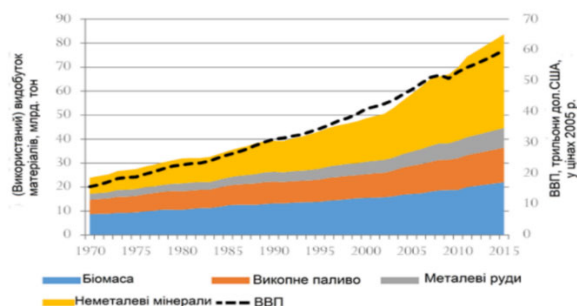

Рис. 2. Видобуток матеріалів в глобальному масштабі у мільярдах тон та світовий ВВП у трильйонах доларів США у цінах 2005 року

Джерело: Дані щодо видобутку матеріалів від ЮНЕП (2016 р.) від Відділу статистики ООН (2015 р.).

За даними ОЕСР, загальним чинником, що обумовлює зростання видобутку ресурсів – збільшення світового попиту на будівельну мінеральну сировину, біомасу для харчових продуктів і кормів, а також енергоносії з викопних видів палива. Саме ці три групи і становлять 80% загального видобутку матеріалів. За

прогнозами, до 2050 р. світова економіка повинна зрости в 4 рази, а населення світу збільшиться з 7,3 приблизно до 10 мільярдів. У звіті ООН про населення (від липня 2015 р.) наведено переглянутий варіант попередніх прогнозів щодо населення та передбачається, що на початку наступного століття населення світу досягне мінімуму 11 мільярдів людей. В іншому звіті ОЕСР «Екологічні перспективи до 2050 року» зазначено додаткове навантаження на матеріальні та енергетичні ресурси Землі і навколишнє середовище, яке може бути викликано збільшенням чисельності населення. Зростання населення з підвищеним середнім рівнем доходу потребуватиме більше продуктів харчування, промислових товарів, більше енергії і води. Це створює величезні проблеми для сталого економічного та екологічного розвитку і, насправді, для ефективнішого використання ресурсів.

Тому необхідно шукати шляхи впливу на підприємства щодо скорочення використання ресурсів та впровадження економіки замкненого циклу. Одним із шляхів вирішення даної ситуації є оподаткування. У нещодавньому дослідженні «Нова ера. Новий план. Фінансові реформи для інклюзивної циркулярної економіки», за проектом Ex-Tax 2014, зазначено, що в 2012 р. з €5 трлн. податкових надходжень у країнах-членах ЄС понад 50% було отримано від податків на робочу силу та внесків на соціальне страхування, майже 30% – у виді податків на споживання і 20%, що залишилися, базувалися на капіталі. Тільки 6% податкових надходжень склалися з екологічних податків, головним чином, податків на енергію та транспорт, у рамках податків на споживання. На рис. 3, можна побачити, що екологічні податки у 27 країнах ЄС з часом дещо збільшилися, при цьому податки на забруднення навколишнього середовища представляли найменшу частину. Однак, у порівнянні із загальними податковими надходженнями, частка екологічних податків дуже низька і фактично продовжує зменшуватися, попри всі рекомендації від міжнародних агенцій, екологічних інституцій та економістів щодо застосування більш високих ставок податку для подолання негативного зовнішнього впливу, бо сама таким чином можна досягти найбільш ефективного результату в покращенні екологічного стану у світі. В 2013 р. частка екологічних податків у Польщі склала майже 8%, а у Чехії – більше 6% (Джерело: база даних Eurostat).

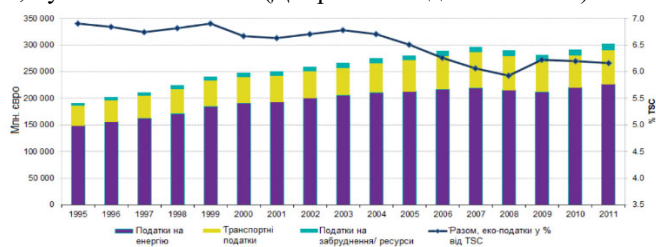

Рис. 3. Динаміка екологічних податків в Євросоюзі

Тож необхідно організовувати виробництво таким чином, щоб мінімізувати відходи чи переробляти їх максимально ефективно. Також можна перейняти досвід інших країн світу, таких як Німеччина, Австрія чи Швеція, що вже запровадили економіку замкненого циклу в процес виробництва. Німеччина є лідером у переробці сміття в Євросоюзі, частка повернення якого в корисний оборот у країні становить 66%, в той час як в середньому по Європі цей показник становить 46% (про це свідчать результати дослідження Німецького інституту економіки (IWI)). Жодна з країн світу ще не змогла перевершити ефективність Німеччини. Одразу за нею в рейтингу країн з найбільш ефективною переробкою сміття розташувалися Австрія – тут частка повернення відходів становить 58% – та Словенія з Бельгією (по 54%). Посередині розташувалися Швеція (48,9%), Франція (41,7%) та Іспанія (29,7%). Найменш ефективними в питанні вторинної переробки відходів виявилися Греція (17%), Румунія (13,3%) та Мальта (7,1%). Середня кількість виробленого сміття на людину становить 482 кг в рік. Згідно з дослідженням IWI кожен німець у 2016 р. викинув 626 кг сміття. Більше сміття в ЄС у 2016 р. «назбирали» лише мешканці Данії – 777 кг на кожного. У Євросоюзі хочуть і надалі збільшувати частку корисної утилізації сміття. Так до 2025 р. кожна держава Євросоюзу має підвищити нормативну частку повернення відходів до 55%, а до 2035 р. – до 65%.

Незважаючи на те, що довгі роки Німеччина була осторонь цього питання, аж доки уряд ФРН розпочав нову політику щодо вторинної переробки і сортування відходів, країна змогла стати лідером у переробці сміття. Підхід до даної ситуації змінився лише тоді, коли звалища були переповнені відходами і сміттям, а виробники не зіткнулися з нестачею сировини. У 1991 році уряд Німеччини розробив критерії щодо упаковки. Закон покладав на кожного виробника відповідальність за його продукт не тільки до моменту купівлі/продажу, а і після споживання. Промисловість після цього заснувала свою систему збирання та повторної переробки сміття, яку назвали «дуальною системою». Її розпізнавальним знаком став символ кругообігу – «зелена крапка». Його ставлять на всіх продуктах, що беруть участь у системі ресайклінгу.

На 1 січня 2017 р. загальний обсяг відходів, що накопичилися в Україні, за всіма класами небезпеки становив 12,4 млрд. т. Тільки в секторі домогосподарств у 2016 р. утворилося 6,3 млн. т відходів, що становить 2,1% від загального обсягу відходів у країні [7]. За даними статистики, більшість відходів на звалищах України промислові, проте кількість побутового сміття також вражає – кожен з українців викидає до 250-270 кг на рік. Незважаючи на те, що майже 80% відходів – це пуста порода від видобутку і переробки корисних копалин, відходи рослинного і тваринного походження, які відносяться до 4-го класу небезпеки (екосистема відновлюється за три роки), на полігонах є і більш небезпечне сміття, наприклад, відходи чорних металів і опади промстоків, побутові відходи 3-

го класу небезпеки – їх по 2%; з'єднання органічної і неорганічної хімії і важкі метали – смертельно небезпечні відходи 1-го і 2-го класів, після яких екологія практично не відновлюється, – всього 2% і вони знешкоджуються. Але, за словами екологів, віднести те, що зберігається на міських полігонах, до 3 класу небезпеки можна дуже умовно, оскільки там зберігаються і забруднюють екосистему сотні тон використаних батарейок, акумуляторів, будвхідодів, лаків, фарб, які люди викидають на звалища замість того, щоб здавати на утилізацію. За підрахунками Державної служби статистики України, в рік на звалищах виявляється 3,1 тис. т автомобілів (близько 3000 шт.), з яких утилізовано 3%, 42 тис. т пластику – утилізується 5%, 22,3 тис. т скла – утилізується 10%, 22,9 тис. т гуми – утилізується 28%, 111 тис. т паперу – утилізується 50% [8], [9], [10].

Забезпечення ефективної системи максимального повторного використання твердих побутових відходів у господарському обігу як вторинних ресурсів, збільшення частки їх утилізації є одним із завдань діяльності Кабінету Міністрів України, визначених Програмою [11]. Зважаючи на значні обсяги різних видів відходів та низьку ефективність поводження з ними в Україні, збільшення потужностей щодо використання їх як вторинної сировини є, водночас, важливим екологічним завданням.

Цифрова трансформація, в якій технології допомагають підприємствам, цілим індустріям і країнам уможливити, диференціювати і принципово визначити свої стратегії, веде до величезної кількості інновацій та економічного зростання, одночасно створюючи безпрецедентні виклики, оскільки зростає споживання ресурсів та енергії [12]. Розвиток Інтернету речей (IoT) сприяє реалізації циркулярних інновацій, повсюдному запровадженню економіки замкнутого циклу. Зниження вартості сенсорних технологій та поширення мереж дозволяють підключити кожний компонент, що надходить у виробничий процес. Дані, які збираються через такі підключення, надають можливість дізнатися про місце походження продукту, спосіб виробництва і кількість енергії, витраченої на його виробництво. Такі дані є основою циркулярної економіки. Інформація, що отримується на їх основі, надає підприємствам, містам, країнам можливість більш ефективно відновлювати, створювати і перетворювати ці ресурси.

Список використаних джерел

1. Економіка замкнутого цикла. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AD%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D0%B7%D0%B0%D0%BC%D0%BA%D0%BD%D1%83%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0
2. European Circular Economy Stakeholder Platform. URL: <https://circulareconomy.europa.eu/platform/>
3. Towards a circular economy. URL: https://ec.europa.eu/commission/priorities/jobs-growth-and-investment/towards-circular-economy_en
4. Европейские компании на пути к экономике замкнутого цикла. URL: <https://ru.euronews.com/2016/01/25/cradle-to-cradle-powering-europe-s-circular-economy>
5. Derii, Zh. (2017). Households role in the circular economy. Problems and prospects of economics and management, no. 3 (11), pp. 39-45.
6. Циркулярна економіка та переваги для суспільства / Андерс Війкман, Крістіан Сконберг. URL: <http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/The-Circular-Economy-CoR-UA-2.pdf>
7. Голян В. Інвестиції в переробку відходів: як подолати пасивність влади та бізнесу. Дзеркало тижня. 2018. №13 (359). С. 9.
8. На одного українця припадає 300 тонн відходів: як забруднюють країну / Олександр Панченко, Ігор Серов // Сьогодні. URL: <http://ukr.segodnya.ua/economics/enews/na-odnogo-ukrainca-prihoditsya-300-tonn-othodov-kak-zagryaznyayut-stranu-721245.html>
9. Ющенко Н. Л. Економіко-математичний інструментарій планування розвитку та розміщення підприємств з переробки сміття в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. №1.
10. Ющенко Н. Л. Перспективи забезпечення енергопостачання внаслідок переробки сміття в Україні / Ющенко Н. Л. // Ukraine – EU. Modern Technology, Business and Law : collection of international scientific papers : in 2 parts. Parts 2. Current Issues of Legal Science and Practice. Management and Public Administration. Innovations in Education. Environmental Protection. Engineering and Technologies. – Chernihiv : CNUT, 2017. – P. 107-110.
11. Програма діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України № 1099-VIII від 14.04.2016 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1099-19#n7>
12. Circular economy: what it means, how to get there. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-importance-of-a-circular-economy/>

Лисенко І.В., к.е.н., доцент

Лисенко Н.В., аспірант

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ КЛАСТЕРИ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний світ характеризується посиленням ролі університетів, як основних суб'єктів формування та розвитку наукового потенціалу; сформованістю системи інтегруючих функцій університету в єдиній національно-регіональній системі освіти, що відображено в документах Болонського процесу. Однак, процеси, що відбуваються у рамках модернізації вищої освіти на регіональному та національному рівнях, поки що не приносять бажаних результатів. Саме тому на сьогодні актуальним постає питання реформування галузі з залученням інноваційних кластерів.

Світовий досвід має успішні приклади, коли університети виступають в якості сполучної ланки, яка координує діяльність інших учасників кластера. Покращання та підвищення ефективності науково-дослідницької роботи з обдарованою учнівською молоддю неможливе без співпраці вищих навчальних закладів з інноваційними структурами – кластерами. Для початку надамо пояснення щодо поняття «інноваційний кластер», його формування та функціонування.

Інноваційний кластер, представляючи найбільш ефективною формою досягнення високого рівня конкурентоспроможності, являє собою неформальне об'єднання різних організацій (промислових компаній, дослідницьких центрів, індивідуальних підприємців, органів державного управління, громадських організацій,

ЗВО і т. ін.). Крім того до нього може входити ряд інноваційних структур з різних галузей економіки регіону, фінансово-кредитні установи, які посилюють його можливості з точки зору накопичення потенціалу інвестиційного забезпечення інноваційного оновлення матеріально-технічної бази його учасників, певних галузей та регіону в цілому.

Концепція становлення інноваційних кластерів базується на зв'язках і взаємозалежності інноваційних та інвестиційних інститутів, технологічно розвинених і інноваційно орієнтованих підприємств та установ, об'єднаних в мережеву структуру, діяльність яких може координувати певний управлінський орган.

Реально функціонуючі інноваційні кластери повною мірою реалізують свої можливості за наявності дієвих схем та механізмів фінансування інновацій, що забезпечує надійне фінансування інноваційних проектів у вигляді прямих інвестицій, мобілізованих коштів амортизаційного фонду чи тимчасово вільних коштів партнерів [4, 5].

Основним принципом формування інноваційного кластера є вибір пріоритетних напрямків науково-технічного й технологічного розвитку економіки території з обліком наукового й інноваційного потенціалу об'єктів, що залучаються для вирішення поставлених завдань. Учасники інноваційного кластера завдяки ефективній спільній роботі мають актуальну інформацію про діяльність підприємств, про ринки збуту та трудові ресурси, що забезпечує якісне стратегічне планування, як на рівні органів влади, так і на рівні підприємств. Учасники кластеру поєднують свої ресурси і ресурси фінансових інститутів для створення нової продукції, досягнення більшої економічної ефективності й одержання доступу до нових знань, технологій і ринків [6-9].

З метою удосконалення координації та підвищення якості вищої освіти, наукових досліджень в тісній співпраці інноваційного кластера з закладами вищої освіти можуть створюватися спеціалізовані науково-дослідні інститути, науково-дослідні лабораторії та центри [1-3].

За даними European Cluster Observatory та European Cluster Collaboration Platform [11, 12] на території країн Євросоюзу функціонують більше 100 інноваційних кластерів (Оксфорд, Амстердам, Лондон, Варшава, Париж, Таллінн та ін.), які мають різний рівень інноваційного розвитку, заробітної плати, обсяг експорту освітніх послуг та ін. Яскравим прикладом такого кластера, створеного «з нуля», є міжнародне Академічне містечко в Дубаї. До його складу входить більше 30 навчальних закладів з різних регіонів та понад 450 компаній (професійні навчальні центри, мовні школи, приватні і державні школи, школи вихідного дня, тренінгові центри, центри професійної перепідготовки, центри оцінки персоналу, науково-дослідні інститути, спортивні та культурні центри тощо).

Реальна ситуація, яка склалася у галузі, вимагає внесення змін у сферу вищої освіти, яку необхідно адаптувати відповідно до сучасних потреб економіки регіону та його інноваційного розвитку. Тому, вважаємо, що важливою умовою розвитку вищої освіти є тісна співпраця з інноваційними структурами – кластерами. Прикладом такої успішної діяльності є співпраця Чернігівського національного технологічного університету з інноваційним кластером Chernihiv IT Cluster. Така взаємодія створює сприятливі умови для розробки інноваційних проектів, у тому числі створення навчально-практичних центрів галузевого спрямування, експериментальних виробничих майданчиків, з метою підвищення рівня професійної підготовки майбутніх спеціалістів, кваліфікації педагогічних працівників, впровадження нових методик навчання.

Інноваційним кластером Chernihiv IT Cluster на базі ЧНТУ проводяться олімпіади, конференції, симпозиуми, тренінги, стажування, практики в ІТ компаніях тощо. В липні 2018 року Чернігівський ІТ Кластер у співпраці з ЧНТУ започаткував навчальну програму ProsvITa, завдяки якій студенти мають можливість познайомитися з широким колом ІТ напрямків, зрозуміти що є ІТ індустрія зсередини і що очікує їх в майбутньому, коли вони розпочнуть пошуки роботи, дізнатися та поглибити знання про різні напрямки в ІТ сфері, почути практичні кейси, поради і корисну інформацію від досвідчених ІТ фахівців щодо технологій, кар'єри, власного розвитку та самовдосконалення.

Спікери діляться з учасниками своїм досвідом, успіхами та помилками, порадами щодо того, де отримати додаткову інформацію по темах та як самостійно розвиватися, використовуючи сучасні можливості і технології. Така співпраця – це можливість вийти за межі навчальної програми, отримати нові знання, почути про досвід професіоналів, поспілкуватись з провідними ІТ спеціалістами місцевих компаній під час їх knowledge sharing та поставити питання [10].

До інноваційного кластера Chernihiv IT Cluster входять: заклад вищої освіти – Чернігівський національний технологічний університет – ядро кластера, інноваційні підприємства SendPulse, Acropolium, LiteraMicrosu, Astound Commerce, PamPam, Jevera Software Solutions, Valtech, Snovio, FreeConferenceCall.com та ін.

Така кооперація сприяє зниженню сукупних витрат на дослідження й розробку нововведень із наступною їхньою комерціалізацією за рахунок високої ефективності виробничо-технологічної структури кластера. Це дозволяє учасникам кластера стабільно здійснювати інноваційну діяльність протягом тривалого часу.

Основними завданнями інноваційного кластера Chernihiv IT Cluster є:

- проведення заходів та розробка програм для підвищення якості освітніх послуг в профільних ВУЗах відповідно до сучасних вимог ринку;
- розвиток та зміцнення зв'язків з міжнародними організаціями та об'єднаннями, а також сприяння активній діяльності своїх представників у міжнародних організаціях та об'єднаннях;
- удосконалення системи підготовки висококваліфікованих фахівців в ІТ-галузі;
- сприяння обміну знаннями між членами ІТ кластеру;

– підтримка інноваційних стартапів тощо [10].

Ефективне поєднання кластерної кооперації всіх учасників з внутрішньою конкуренцією в межах кластера – основа механізму взаємодії інноваційного кластера з системою вищої освіти. Тому залучення до співпраці інноваційного кластера з системою вищої освіти зможе суттєво покращити ситуацію в цій галузі, підвищити її якість і конкурентоспроможність, а також створити умови для її вдосконалення та інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Ільчук В.П. Кластерна стратегія розвитку економіки регіону: монографія / В.П. Ільчук, І.О. Хоменко, І.В. Лисенко. – Чернігів: Черніг. держ. технол. ун-т, 2013. – 367 с.
2. Лисенко І.В. Інноваційний кластер як один з механізмів забезпечення конкурентоспроможності економіки регіону / І.В. Лисенко // Новітні технології у науковій діяльності і навчальному процесі: наук.-практ. конф. студ., асп. та молодих вчених., 27-28 квіт. 2011 р.: тези доп. – Чернігів: Черніг. держ. технол. ун-т. – 335 с. – С. 197-198.
3. Лисенко І.В. Особливості організаційно-інвестиційного механізму формування кластерних утворень. / І.В. Лисенко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. наук. пр. – Чернігів: ЧДТУ, 2012. – № 3 (60). С. 98-106.
4. Лисенко І.В. Передумови формування та розвитку інноваційних кластерних утворень в Чернігівському регіоні / І.В. Лисенко // Система комплексної безпеки підприємництва: загальноекономічні, інформаційні, фінансові та правові аспекти, менеджмент її формування і розвитку: VII міжвуз. наук.-практ. конф., 31 берез. 2011 р.: тези доп. – Чернігів: Черніг. держ. технол. ун-т, 2011. – 220 с. – С. 47-49.
5. Лисенко І.В. Перспективи створення інноваційного кластера в Чернігівському регіоні. / І.В. Лисенко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: зб. наук. пр. – Чернігів: ЧДТУ, 2012. – № 2 (58). С. 157-170.
6. Лисенко І.В. Роль інноваційних кластерів у технологічному оновленні виробничого потенціалу регіону / І.В. Лисенко // Проблеми та шляхи вдосконалення економічного механізму підприємницької діяльності: III міжнар. наук.-практ. конф., 7-8 квітня 2011 р.: зб. наук. праць – Жовті Води: У бг. – Д.: Біла К.О., 2011. Т. 2: Економіка регіону: наявний потенціал та напрямки його реалізації. – 2011. – 99 с. – С. 37-39.
7. Лисенко І.В. Роль та значення інноваційного кластеру в підвищенні конкурентоспроможності економіки регіону / І.В. Лисенко // Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів, 25 берез. 2011 р.: у 3т. – Т. 3: Управління конкурентоспроможністю та стратегії країн (галузей, компаній) в посткризовий період. – Дніпропетровськ: Біла К.О., 2011. – 105 с. – С. 52-54.
8. Лисенко І.В. Соціальна інфраструктура як основа формування людського потенціалу в системі європейських координат / І.В. Лисенко // Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал / Чернігів. нац. технол. ун-т. – Чернігів : ЧНТУ, 2018. – № 2 (14). – 132 с. – С. 13-23.
9. Лисенко І.В. Сучасний стан та мотивація наукової діяльності молодих вчених в Україні / І.В. Лисенко, Н.В. Лисенко // VI міжнародна наукова конференція молодих учених «Молодь. Наука. Інновації: Роль та місце бібліотек в модернізації науково-освітнього простору» 15 травня 2015 р., м. Київ. URL: <http://nbuvfiap.gov.ua/>
10. Чернігівський ІТ кластер. Chemihiv.IT . URL: <https://chemihiv.it>
11. European Cluster Collaboration Platform. URL: <https://www.clustercollaboration.eu/cluster-organisations/>
12. European Cluster Observatory. URL: <https://www.clusterobservatory.eu/>

Холявко Н.І., к.е.н., доц.

Петренко Я.В., студентка гр. ЕП-171

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

XXI століття знаменується стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та їх активним впровадження в усі сфери національної економіки. Завдяки цьому забезпечується модернізація галузей національного господарства, формується новий простір для ведення бізнесу, створюються сприятливі передумови для виготовлення та реалізації інноваційних конкурентоспроможних продуктів, прийняття ефективних управлінських рішень – відбувається становлення інформаційної економіки. Інформаційну економіку розуміємо як такий тип економічної системи, для якої характерна визначальна роль інформації та інформаційних технологій у процесах виробництва, обміну, розподілу і споживання, а також у розвитку основних галузей та національної економіки в цілому.

На загальнодержавному рівні в Україні робляться спроби розробки дієвих механізмів розвитку інформаційної економіки, стимулювання інноваційної активності економічних суб'єктів, імплементації інформаційно-комунікаційних технологій, розвитку цифрової грамотності населення, підвищення рівня інформаційної безпеки на мікро- та макроекономічному рівнях. У 2017 р. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України презентувало «Цифрову адженду України – 2020»; у 2018 р. Кабінет Міністрів України – «Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки». Відповідно до розпорядження Кабміну, основною метою інформатизації/цифровізації є досягнення цифрової трансформації існуючих і створення нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні [2].

Основними ознаками інформаційної економіки є: перетворення знань та інформації на продуктивну силу; підвищення ролі інтелектуальних та інформаційних ресурсів в економіці; нарощування обсягів фінансування наукових досліджень; розширення наукомісткого сектору економіки; збільшення частки працівників, зайнятих у наукомісткому секторі економіки; активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій; підвищення рівня інноваційної активності суб'єктів господарювання; розвиток інноваційної свідомості; зростання частки наукомісткої продукції у валовому внутрішньому продукті країни; удосконалення і розширення спектру надання інформаційних послуг за рахунок використання сучасних комп'ютерних технологій; модернізація підходів до організації та провадження підприємницької діяльності; формування глобального інформаційного простору тощо.

Ключовими складовими інформаційної економіки є інформація та знання, оскільки в умовах становлення такого типу економічної системи розвиток країни залежить від людського капіталу (знань, досвіду, вмінь працівників, їх навичок користування інформаційними й цифровими технологіями). Спостерігається постійне ускладнення вимог до освітньо-кваліфікаційного та професійного рівня персоналу. Цифрова грамотність працівників визнана ЄС однією із ключових компетенцій для повноцінного життя та професійної самореалізації в сучасну інформаційну епоху. У 2016 р. було презентовано DigComp 2.0 – оновлену платформу Digital Competence, що містить 21 компетенцію, серед яких виокремлено навички володіння цифровими технологіями [3].

За даними Державної служби статистики України, кількість підприємств, які мали фахівців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, станом на 2017 р. становила 10 660 підприємств (на 2,15% більше, ніж у попередньому році). Маємо поступове зростання чисельності підприємств, що наймають фахівців по роботі з інформаційними технологіями. Причому, як свідчить офіційна статистика, найбільша питома вага таких підприємств функціонує у сфері оптової та роздрібно торгівлі (26,93%) і в переробній промисловості (24,64%); а найменше – водопостачання та каналізації (1,85%) (рис. 1).

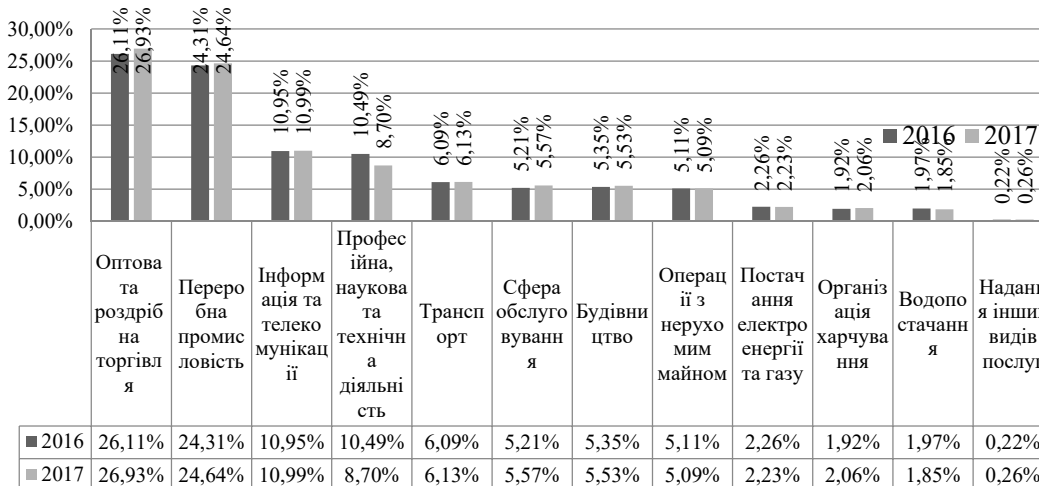

Рис. 1. Структура підприємств, що мають фахівців у сфері інформаційно-комунікаційних технологій
Джерело: [4]

*Примітка: дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та зони проведення антитерористичної операції.

Ступінь інформатизації економіки визначається комплексом показників, а саме: чисельність користувачів Інтернету; частка електронної торгівлі в роздрібному товарообігу; частка персоналу підприємств, яка володіє цифровими компетенціями; кількість громадян, які отримують послуги від держави онлайн. Проведений статистичний аналіз за вказаними вище показниками засвідчив, що Україна, на жаль, суттєво поступається низці країн ЄС за темпами інформатизації національної економіки. У «Європейському звіті з електронної комерції» (European Ecommerce Report, 2018 р.) проведено рейтингування країн за рівнем охоплення їх населення послугами Інтернету (табл. 1). У цьому рейтингу Україна потрапила до групи країн-аутсайдерів (рівень охоплення Інтернетом – 66%, що на 17,1% нижче середнього значення по Євросоюзу).

Таблиця 1 - Рейтинг країн за рівнем охоплення населення послугами Інтернету

Місце	Топ країн-лідерів	Рівень ² , %	Топ країн-аутсайдерів	Рівень ² , %
1	Швеція	99,6	Україна	66,0
2	Швейцарія	98,3	Албанія	66,8
3	Ісландія	98,0	Хорватія	69,3
4	Данія	97,0	Боснія і Герцеговина	69,6
5	Нідерланди	97,0	Болгарія	70,4

Примітка:

¹ European Ecommerce Report 2018 Edition; ² у відсотках до загальної кількості населення

Інформатизація є глобальним трендом соціально-економічного розвитку провідних країн світу, що супроводжується тенденцією поширення інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, зростанням їх впливу на динаміку всіх сфер національної економіки. Проте в Україні інформаційна економіка перебуває лише на етапі свого становлення; наявний потужний інтелектуальний потенціал нашої країни залишається недостатньо реалізованим, вітчизняні підприємства демонструють недостатній рівень інноваційної активності та низькі масштаби впровадження новітніх технологій в процеси виробництва й реалізації товарів і послуг. Активізація розвитку інформаційної економіки потребує

дослідження провідного світового досвіду, його адаптації до вітчизняних реалій і подальшої імплементації. Акцент при цьому має бути поставлений на розробці дієвих стимулів для підприємницького сектору (інформатизація, комп'ютеризація, роботизація, інноватизація), розвитку інноваційної інфраструктури (у тому числі, локальних інноваційних центрів при закладах вищої освіти), гарантуванні інформаційної безпеки, ідентифікації та підтримці пріоритетних галузей економіки (орієнтованих на створення і впровадження технологічних інновацій). Спеціальна увага, на нашу думку, повинна приділятися розвитку системи вищої освіти, суб'єкти якої у ході реалізації власної навчальної діяльності здійснюють підготовку фахівців з цифровими компетенціями, спроможних до генерування інновацій і опанування новітніх інформаційно-комунікаційних; у процесі науково-дослідної діяльності – розробляють новітні технології і забезпечують їх комерціалізацію в реальному секторі економіки.

Список використаних джерел

1. Карчева Г. Т. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки / Г. Т. Карчева, Д. В. огородня, В. А. Опенько // Фінансовий простір. – 2017. - №3. – С. 13-21.
2. Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
3. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework fr Citizens / European Union – 2016. URL: http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101254/jrc101254_digcomp%202.0%20the%20digital%20competence%20framework%20for%20citizens.%20update%20phase%201.pdf
4. Державна служба статистики України URL: www.ukrstat.gov.ua (Дата звернення: 15.03.2019)

Ридзель Ю.М., аспірант

Науковий керівник - Забаштанський М.М., д.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я – ЯК КЛЮЧОВА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА БЕЗПЕКИ КРАЇНИ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Виділення економіки охорони здоров'я в область самостійних наукових знань відбулося лише у другій половині ХХ століття. Це сталося під впливом ряду причин.

По-перше, ХХ століття стало століттям небувалого раніше збільшення обсягу і соціальної значущості сфери послуг. І хоча медицина має прадавню історію, але ніколи раніше вона не формувалася в таку масштабну галузь національного господарства, що включає в свою діяльність мільйони людей. А раз об'єкт дослідження настільки швидко і значно виріс, то зріс, відповідно і науковий інтерес до нього.

По-друге, охорону здоров'я одночасно заявило про себе як про незвично ресурсномісткої галузі, здатної використовувати різні матеріальні, фінансові, трудові та інші ресурси.

І, нарешті, в ХХ столітті охорона здоров'я стала розглядатися як вигідна, економічно доцільна область додатка інвестиційних коштів [1]. Таким чином, була сформована нова наукова і навчальна дисципліна - економіка охорони здоров'я.

Мета економіки охорони здоров'я - вивчення економічних відносин, господарських (виробничих) контактів, що складаються між людьми в процесі забезпечення умов для медичної діяльності.

Охорона здоров'я впливає на розвиток економіки національного господарства через збереження здоров'я населення (зниження смертності, особливо в працездатному віці, малюкової та повікової смертності дітей, захворюваності та інвалідизації населення, збільшення середньої тривалості життя). Найважливіші напрямки розвитку економіки охорони здоров'я наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 - Найважливіші напрямки розвитку економіки охорони здоров'я

Найважливіші напрямки розвитку економіки охорони здоров'я	Визначення видів, обсягів і якості медичних послуг з організаційно-правовим забезпеченням
	Економічна оцінка ефективності використання ресурсів охорони здоров'я
	Фінансове забезпечення діяльності лікувально-профілактичних установ з його економічним обґрунтуванням
	Економічна оцінка професійної діяльності працівників охорони здоров'я
	Відпрацювання економічних методів господарювання з урахуванням особливостей охорони здоров'я

Джерело: побудовано за даними [2].

Охорона здоров'я - це одна з провідних галузей сфери послуг. Змістовно сфера послуг в цілому і охорона здоров'я в тому числі, відноситься до розряду споживчого виробництва: в рамках охорони здоров'я відбувається споживання матеріальних благ, створених в галузях відповідної сфери. Одночасно в охороні здоров'я відбувається створення фізичної та психологічної основи діяльності, трудового потенціалу, і підтримка життя суспільства.

Основною проблемою, що перешкоджає підвищенню ефективності управління в сфері послуг, є відсутність розділяемого більшістю вчених визначення поняття «послуга». У той же час по відношенню до основних характеристик послуги спостерігається набагато більший збіг точок зору. Так, Ф. Котлер, В. Л. Маркова, В. П. Хлусов виділяють 4 основні характеристики послуги: невідчутність, нероздільність, непостійність, незберігальність [3].

Основна відмінність послуг від матеріальних об'єктів - їх невідчутність, так як послуги - суть дії або процеси. Це ускладнює використання органів смаку, зору, дотику. Приклад - послуги з діагностики захворювання або проведення іспитів.

Споживання багатьох послуг вимагає участі клієнтів при здійсненні обслуговування (наприклад, в лікарні, школі, автобусі), тобто процеси споживання і надання послуг нероздільні. Тому на сприйняття послуги впливає поведінка персоналу і присутніх споживачів.

Участь персоналу в більшості процесів обслуговування веде до помітних відмінностей у виконанні послуг, навіть виконаних одним працівником, залежно від його фізичного та емоційного стану. Характеристики споживачів також можуть відрізнятися, що робить практично неможливим виконання ідентичних послуг. Так анатомічні особливості пацієнта впливають на проведення діагностичних і лікувальних маніпуляцій (внутрішньовенна ін'єкція або оперативне втручання) [4].

Незберігасмість пов'язана з тим, що багато послуг можна зберігати, перепродавати або повертати, як, наприклад, проведену операцію або зроблену ін'єкцію.

На жаль, більшість визначень послуги носить занадто загальний характер і не сприяє пошуку конкретних показників, що характеризують послугу, які спочатку можуть бути виміряні, а потім і поліпшені.

Надання послуги відрізняється від матеріального виробництва, перш за все, особливими характеристиками предмета праці. З цілої низки причин предмет праці не може належати підприємству, що виконує послугу.

При здійсненні обслуговування предметом праці можуть бути такі об'єкти:

- 1) предмет, що належить замовнику (наприклад, автомобіль при ремонті);
- 2) сам споживач (наприклад, при обслуговуванні в ресторані);
- 3) складна організація, що взаємодіє зі споживачем (наприклад, податкова інспекція, яка не належить ні споживачеві, ні виконавцю послуг, але на яку можна впливати в установленому законом порядку).

Крім того, предмет праці являє собою складну цілеспрямовану систему.

Незалежно від того, чи виступає в якості предмета одна людина або організація, в даному випадку вони є складними цілеспрямованими системами відповідно до класифікації, запропонованої В. Н. Романовим [2].

Однією з найважливіших цілей складної системи є виживання. У свою чергу тривалість збереження системою своїх властивостей залежить від сприятливих умов у зовнішньому середовищі. Для виживання складної системи необхідна інформаційна підсистема, що збирає інформацію як про характеристики самої системи, так і про навколишнє і зовнішнє середовища. Наприклад, людина має власну нервову систему, а також органи, які ловлять відбиті від предметів світло і звукові коливання. Виконавець послуги - також складна цілеспрямована система, яка за допомогою законодавчих актів, фінансових і договірних відносин об'єднана з іншими господарськими одиницями в народне господарство країни.

З урахуванням вищесказаного може бути запропоновано наступне визначення послуги: «Послуга – являє собою процес взаємодії виконавця послуги з споживачем та їх оточенням, з метою задоволення поточних або майбутніх потреб споживача на взаємовигідних умовах в ринкових відносинах».

Дане визначення дозволяє пояснити основні характеристики послуги. Складний характер суб'єктів процесу зумовлює мінливість послуги. Так як послуга здійснюється протягом певного часового інтервалу, а повернення в минуле неможливе, то процес обслуговування не може бути збережений і це вимагає особливого контролю за здійсненням процесу надання послуги. Взаємодія між споживачем і виконавцем послуги веде до її нероздільності. Перевага пропонованого визначення - можливість опису характеристик процесу і взаємодіючих сторін, що створює основу для підвищення ефективності управління в сфері послуг. Наявність в процесі обслуговування складних цілеспрямованих систем зумовлює застосування системного аналізу при їх дослідженні.

Список використаних джерел

1. Трушкіна Л.Ю. Экономика и управление здравоохранением: Учебник Л.Ю. Трушкіна и др. - изд. 4-е Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 384 с.
2. Тогунов И. Теория управления рынком медицинских услуг: [монография] / И.Тогунов.- Владимир: Собор, 2007. – 308 с.
3. Котлер Ф. Основы маркетинга / Котлер Ф. - М.: Изд-во «Бизнес-книга», 1995. – 366 с.
4. Герасимчук З.В., Шевчук І.Б. Регіональна політика розвитку ринків медичних послуг: напрямки формування та реалізація: Монографія. – Луцьк: Надстир'я, 2009. – 200 с.

Кузьомка З.М., викладач

Коледж транспорту та комп'ютерних технологій ЧНТУ (м.Чернігів, Україна)

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ – ПРОВІДНА ТЕНДЕНЦІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ

Глобалізація – це історичний процес посилення контактів між різними частинами світу, який усе більш призводить до одноманітності в житті народів планети. Глобалізація є домінуючою силою нашого часу, без врахування якої не можна зрозуміти суть сучасних економічних, політичних і духовних процесів [1].

Існування глобалізації як явища не викликає сумнівів і ніким не заперечується. Водночас дати наукове визначення глобалізації досить складно з огляду на політичний аспект проблеми, безпрецедентні за масштабом і концентрацією інтереси. Парадокси глобалізації є предметом гострих теоретичних суперечок, глобалізація як новий тип суспільного розвитку сьогодні ставить більше питань, ніж дає на них відповіді [2].

В умовах глобалізації світ вступає в нову реальність, яка вимагає від нього жити за принципами

«глобального онлайн», тобто розвиватись в унісон з іншими державами, творити глобальну державну політику відповідно до технології, апробованої вже державами-лідерами геополітичного розвитку. В результаті такого тотального впливу глобалізації змінюється специфіка розвитку світу, трансформаційно-модернізаційних змін зазнають традиційні форми соціальної організації, на зміну яким приходять глобальне суспільство, глобальне інформаційне суспільство, глобальне масове суспільство, мережеве суспільство та суспільство глобального ризику. В умовах глобалізації кардинально змінюється місце, роль та функції національної держави, на зміну якої приходять глобальна держава в особі транснаціональних корпорацій. Виходячи з цього, все частіше дискутується модель «глобальної», «корпоративної» держави.

Глобалізація (від англ. "globe" – земна куля) – складний, багатогранний процес, який має безліч проявів та включає багато проблем. Як складне і багатогранне явище глобалізація досліджується одночасно багатьма науками. Економісти вважають, що суть глобалізації полягає у формуванні світової економіки особливого типу, і відповідно до цього зосереджують свої зусилля на дослідженні таких проблем, як створення глобальної фінансової системи, глобального стратегічного менеджменту, розвиток нових технологій, розширення сфери діяльності транснаціональних корпорацій і обхват ними все нових країн і територій, небачене зростання світової торгівлі. Географи зосереджують свої зусилля на вивченні проблем великих міст-мегаполісів, так званих економічних архіпелагів, що утворюються в результаті розширення кордонів світового господарського простору, і розглядають феномен глобалізації саме крізь цю призму. Представники технічних наук зайняті дослідженнями техноглобалізму, вивченням наслідків революційних змін у сферах техніки й технологій, телекомунікацій, функціонування Інтернету і перетворення всіх людей світу в мешканців єдиного «планетарного села». Наука про міжнародні відносини звертає головну увагу на завершення періоду «холодної війни», коли Світ сприймався як біполярна структура Схід-Захід або Південь-Північ, на посилення взаємозалежності країн, розширення співпраці між ними, становлення нового світового порядку за допомогою ООН та інших міжнародних організацій. Соціологи та культурологи займаються дослідженням проблем, пов'язаних з впливом універсалізації культури на спосіб життя людей в різних країнах. Філософи основну увагу надають дослідженню проблем, пов'язаних з універсалізацією людських цінностей.

Прояви глобалізації різні. У політичній сфері це виникнення наднаціональних одиниць різного масштабу: політичних і військових блоків (НАТО), імперських сфер впливу (сфера впливу США), коаліцій панівних груп («Велика сімка»), континентальних або регіональних об'єднань (ЄС), всесвітніх міжнародних організацій (ООН), всесвітнього уряду (Європейський парламент), зростає політична однорідність світового співтовариства (демократизація суспільно-політичного життя). В економічній сфері – посилення значення наднаціональної координації та інтеграції (ЄС, ОПЕК), регіональних та світових економічних угод, глобальний розподіл праці, зростання ролі багатонаціональних і транснаціональних корпорацій («Nissan Motor Co», «Toyota Motor Corporation», «PepsiCo»), блискучість, з якою фінансові ринки реагують на події в окремих країнах. У сфері культури – перетворення планети в «світове село», коли мільйони людей завдяки засобам масової інформації практично миттєво стають свідками подій, що відбуваються в різних куточках Земної кулі, залучення людей, що живуть в різних країнах і на різних континентах, до одного й того ж культурного досвіду (олімпіади, рок-концерти), уніфікація смаків, сприйняття, переваг (кока-кола, джинси, серіали), безпосереднє знайомство зі способом життя, звичаями, нормами поведінки в інших країнах (через туризм, роботу за кордоном, міграції), поява мови міжнародного спілкування (англійської), повсюдне поширення уніфікованих комп'ютерних технологій, Інтернет, «розмивання» місцевих культурних традицій, їх заміна масовою споживчою культурою західного типу.

Глобалізація – це сукупність сучасних явищ, процесів та структур, яку можна виразити у взаємозалежності, взаємопроникненні та взаємопов'язаності різних компонентів сучасного світу та світової спільноти.

Процес глобалізації далеко не новий. Деякі зачатки глобалізації можна простежити в епоху Античності: Римська імперія була однією з перших держав, які затвердили своє панування над Середземномор'ям, що призвело до глибокого переплетення різних культур і появи місцевого поділу праці в регіонах Середземномор'я. Витоки глобалізації знаходяться в XVI й XVII ст., коли стійке економічне зростання в Європі поєднувалося з успіхами в мореплаванні та географічними відкриттями. У XIX ст. швидка індустріалізація призвела до зростання торгівлі та інвестицій між європейськими державами, їх колоніями й США. У цей період несправедлива торгівля з країнами, що розвиваються, мала характер імперіалістичної експлуатації. У першій половині XX ст. процеси глобалізації були перервані двома світовими війнами й розділяли їх періодом економічного спаду. Після 1945 р. у світовому господарстві синхронно розвернулися два важливі процеси. З одного боку, шляхом взаємних інвестицій і взаємообміну технологіями, впровадження організаційних інновацій почалося зближення розвинених країн за техніко-економічним, а також за соціально-структурним і політичним показниками. З іншого – розпад колоніальних імперій, свідомий вибір на користь модернізації, поширення «гнучких» методів управління суспільними процесами виявилися важливими передумовами якісно нового етапу глобалізації. Цьому також сприяло вдосконалення транспорту і засобів зв'язку: контакти між народами, регіонами та континентами прискорилися, ущільнилися і спростилися. Наприкінці XX ст. глобалізація стала провідною тенденцією життя суспільства: відбулося поступове перетворення світового простору в єдину зону, де вільно переміщуються капітали, товари, послуги, нові ідеї, розвиваються сучасні інститути та механізми їх взаємодії.

Глобалізація як об'єктивний процес планетарного масштабу має як прогресивні наслідки, так і негативні. До позитивних можна віднести: поширення нових інформаційних технологій та пов'язаних з ними переваг, перехід до ресурсозощаджувальних технологій, інтенсифікація і зростання виробництва, запобігання військовим конфліктам, поширення демократичних принципів прав і свобод людини. Негативними є поява глобальних проблем людства, які є не просто наслідками глобалізації, а самовираженням цього складного явища, не керованого в основних своїх аспектах. До негативних наслідків глобалізації також відносяться посилення нерівномірності розвитку країн світу, нав'язування сильними країнами своєї волі, нераціональної структури господарства, політичної та економічної залежності. Тобто, глобалізація не тільки приносить людині і суспільству в цілому різні блага, але і таїть в собі глибокі суперечності, які значно загострюють політичні, економічні, соціальні та інші проблеми сучасного світу: посилення конкурентної боротьби (багаті стають багатше, а бідні – бідніше); суперечності між глобальними ринками та інтересами окремих країн і груп людей; наростання соціальної нерівності; посилення загрози соціально-економічної, суспільної та особистої безпеки (в т.ч. глобалізація тероризму); загроза навколишньому середовищу.

Цілісність сучасного світу і взаємозалежність національних економічних систем не виключають суперечностей глобалізації. Ці суперечності проявляються у нерівномірності розвитку людських суспільств, поділі світу на елітарну групу «золотий мільярд» та інший світ.

Феномен глобалізації виходить за економічні рамки й охоплює практично всі основні сфери суспільної діяльності, включаючи політику, ідеологію. Процеси глобалізації є незаперечним фактом, що змінює обличчя сучасного світу. Вони відкривають нові перспективи, але й тягнуть серйозні небезпеки. Глобалізація відкриває перед людством величезні можливості, пов'язані зі стрімким розширенням обміну товарами, послугами та інформацією і появою принципово більш широкого, ніж раніше, поля взаємодії між людьми. Проте глобалізація породжує нові соціально-економічні феномени, які можуть бути негативними за своєю природою або вимагати болочої адаптації суспільства до них шляхом зміни суспільних інститутів, культури, свідомості й стереотипів економічної поведінки.

Глобалізація – це об'єктивний процес, обумовлений все більшими можливостями засобів комунікації, потребами міжнародної економічної й фінансової діяльності, необхідністю вирішення загальнолюдських проблем (політичних, економічних, гуманітарних, соціальних, екологічних і ін.). Завдання, яке виникло перед людством, полягає в тому, щоб навчитися жити й діяти власне за умов глобалізації у всіх аспектах суспільного життя.

Глобалізація забезпечує інтеграцію народів і держав в єдину цілісність. Це дозволяє їм вирішувати свої життєві проблеми найбільш ефективним чином, широко використовуючи досвід розвитку один одного. І як би сучасні цивілізації не відрізнялися один від одного, їх об'єктивно об'єднують загальнолюдські цінності, інтереси збереження загального миру і добробуту своїх громадян. У з'єднанні потужних інтеграційних процесів сучасного світу з інтересами й прагненнями окремих країн та їх народів необхідно приймати нову соціальну роль глобалізації, її гуманну функцію [1].

Отже, глобалізація – якісно самостійна, складна система явищ і відносин, цілісна в її системності, але внутрішню вельми суперечлива. Глобалізація як глобальний процес зачепила повною мірою найбільше такі галузі, як світові інформаційні мережі, банківсько-фінансова сфера, діяльність транснаціональних корпорацій, у геополітичному плані обмежилась ареалом найбільш розвинених країн [2].

Список використаних джерел

1. Володін П.В. Глобальні проблеми сучасного світу. Збірник наукових праць: Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2010. Вип. 40. С.95-103
2. Процеси глобалізації у сучасному світі світу: веб-сайт. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/politolog/16739/>
3. Фесенко М. Цей багатополосний світ. Формування сучасної системи міжнародних відносин. Політика і час. 2005. №12. С. 26-36.
4. Головатий Н. Глобализация как средство уничтожения национальных государств. Персонал. 2004. №11. С.58-63

Шиманська К.В., к.е.н., доц., доцент кафедри
міжнародних економічних відносин
Житомирський державний технологічний університет

ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ БІЖЕНЦІВ В УМОВАХ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасне людство переживає складний процес суспільних перетворень, пов'язаних з усіма сферами людського буття, серед яких особливо гостро стоять проблеми забезпечення економічної, соціальної та екологічної безпеки країн та регіонів. Проте, глобальна боротьба за ресурси, геополітичні ризики та національно-етнічні протистояння загострюють військово-політичну нестабільність, провокують військові протистояння, громадянські заворушення. Крім того, посилюються глобальні екологічні проблеми, що виявляється у руйнуванні природного середовища, безпечного проживання населення. Така ситуація обумовлює неможливість населення протистояти викликам та загрозам оточуючого середовища на батьківщині, що змушує людей вдатися до біженства як засобу порятунку життя власних родин.

1% населення світу нині є біженцями. Про це йдеться у публікації Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Зокрема, «кількість біженців неухильно зростала з 1951 року, але різко зросла за останні 10

років, головним чином, через Сирійську громадянську війну, яка почалася в 2011 році, і з тих пір змусила мільйони осіб бігти з своїх будинків і шукати притулку в сусідніх країнах та в Європі» [1].

Розвиток економічних процесів у світі, де військово-політичні та етнічні конфлікти провокують безпрецедентні за своїми масштабами вимушені переміщення людей, знаходяться під суттєвим впливом переміщень людських ресурсів. У 2017 році 68,5 млн. осіб були примусово переміщені зі своїх домівок, з них – 25,4 млн. біженців, 40,0 млн. осіб – внутрішньо переміщені особи, 3,1 млн. осіб шукачі притулку. Крім того, слід вказати на суспільні проблеми, пов'язані з вимушеним рухом біженців – відлучення дітей від їх родин, соціальне сирітство. Зокрема, діти у віці до 18 років становили близько половини населення біженців в 2017 році (52 %), збільшившись з 41 відсотка у 2009 році [2]. До того ж зростає гендерне та міжкультурне насильство, розширюється прошарок утриманців, економічно неактивних, але працездатних осіб.

З цим зокрема, пов'язані додаткові видатки держав та міжнародних організацій, в тому числі неурядових, на вирішення гуманітарних проблем біженців, забезпечення дотримання їх прав та свобод, передбачених міжнародним законодавством, а також зміни кон'юнктури ринків праці, трансформації структури видатків у бюджетах приймаючих країн (країн призначення та транзитних країн), де зростають видатки на забезпечення громадського порядку та усунення терористичних загроз.

Перш за все, дослідження потребує трактування біженців як категорії осіб, статус яких обумовлює особистий спектр прав. Тому слід вивчити дане поняття у трактуванні вчених і дослідників, а також у міжнародних та національних нормативно-правових актах.

Як вказує В. Патійчук, «поняття «біженці» постійно змінювалося і теоретично, і відповідно до юридичного статусу самих вимушених мігрантів, що залежало від багатьох чинників: історичного періоду, в якому проявлялися процеси біженства; конкретної політичної ситуації в тій чи іншій державі світу; причин, через які відбувалися вимушені міграції; самого ставлення до біженців із боку населення тих країн, куди вони переміщалися та ін.» [3]. Зокрема, він приводить радянське і сучасне трактування даного терміну, відзначаючи, що в радянські часи основною передумовою потоків біженців були релігійні, ідеологічні, расово-етнічні й інші прояви диктату над особистістю. Проте, сучасне трактування слід базувати, в першу чергу, на правовому статусі осіб, відповідно до міжнародних документів. Крім того, слід вивчити політико-безпекові передумови формування потоків біженців, тобто військові конфлікти та постконфліктний стан країн.

«Найчастіше в науковому плані та побутовому розумінні до категорії біженців зараховують людей, які просять політичного притулку в інших державах через свої політичні переслідування, – пише В. Патійчук, – Однак, ця думка не завжди є оправданою, оскільки, як свідчить практика, біженцями можуть бути й інші групи населення, зокрема вимушені мігранти, які через певні причини залишають місця свого постійного проживання (стихійні лиха, голод, воєнні дії, епідемії тощо), – інколи поспішно, без матеріальних засобів для існування» [4]. Зауважимо, що дане питання ми вважаємо за доцільне розглядати в контексті зв'язку міграції біженців з досягненням Цілей сталого розвитку (в цьому разі ми виходимо з взаємозумовленості стану навколишнього природного середовища та безпекою життєвого простору людини, що буде розглянуто далі). У результаті напливу біженців до країни транзиту або країни притулку загострюється проблема суспільного протистояння з питань розміщення біженців та надання їм соціальної і гуманітарної підтримки. У зв'язку з цим, питанням сприйняття біженців стає актуальним в контексті їх подальшої інтеграції та нівелювання суспільних конфліктів.

Міграція біженців відноситься до примусової міграції, тобто передбачає міграційне переміщення, спровоковане загрозою життю і джерелам існування, не залежно від причин. В цілому це можуть бути природні або антропогенні причини, як це вказано у визначенні примусової міграції за версією Міжнародної організації з міграції [4]. Часто міграції біженців відносяться до змішаних міграційних потоків, тобто потоків мігрантів, які включають біженців, трудових мігрантів і шукачів притулку. Така ситуація зумовлена, як правило, постконфліктним станом у країні, коли сам військово-політичний конфлікт або вичерпано, або локалізовано, а на іншій території країни вільне пересування осіб є можливим.

Сьогодні 68% біженців розміщено лише в п'яти країнах: Сирія (6,3 млн. осіб), Афганістан (2,6 млн. осіб), Південний Судан (2,4 млн. осіб), М'янма (1,2 млн. осіб), Сомалі (0,99 млн. осіб) (за даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців) [5]. Конфліктний та постконфліктний етап розвитку зазначених країн призводить до інтенсифікації еміграційних потоків із них, проте, власне і такі переміщення людських ресурсів обумовлюють трансформацію складу ресурсного забезпечення розвитку національних економік, формуючи кон'юнктуру національних та регіональних ринків праці, змінюючи демографічні структури суспільства.

Прикладом негативної трансформації суспільного ставлення до біженців та шукачів притулку є ситуація військового конфлікту між Вірменією та Азербайджаном. «Спочатку в азербайджанському суспільстві поставилися до біженців, особливо з Вірменії, з великим співчуттям і терпимістю, – пише дослідник проблем міграції, інтеграції та дотримання прав біженців в Азербайджані А. Юнусов. – Вони сприймалися як нещасні і невинні жертви конфлікту. Однак дуже скоро взаємини місцевих жителів і вимушених мігрантів різко змінилися. Адже біженці і вимушені переселенці гостро потребували житла і роботи, а влада відсторонилася від вирішення цих гострих питань» [6]. Проте, А. Юнусов у своєму дослідженні, виконаному в межах проблематики, яка вивчається дослідницьким центром КАРІМ-Схід, наголошує, що в цьому випадку проблемою стала саме

відсутність належних інструментів захисту населення (як корінного, так і біженців), які повинні були реалізовуватися в межах державних політик щодо біженців.

Титаренко Л. описує ситуацію зі сприйняттям біженців у Білорусі. «Біженці, приїжджають до Білорусі, як правило, з побоювань стати жертвою переслідувань за расовою, етнічною, релігійною ознакою, або за політичними переконаннями. <...> Вимушені мігранти та біженці, як правило, не створюють додаткових проблем правоохоронним органам, до них з розумінням ставиться населення. З огляду на нечисленність біженців і їх загальної законослухняності, ці іноземні громадяни не є «викликом» або «загрозою» соціальному згуртуванню білоруського суспільства. Взаємодія білоруського соціуму з біженцями досить спокійна і незначна, а ставлення населення до біженців, судячи з результатів дослідження, в цілому нейтральне. Відповідно до закону, ці особи можуть отримати в Білорусі робочі місця, мають необмежені можливості переміщення по території Білорусі, не піддаються расових і етнічних утисків [7]. Як бачимо, відношення до біженців у країнах Східного партнерства не є однозначним та диференціюється переважно виходячи з чисельності біженців, локалізації їх розміщення, а також національних, регіональних та культурних відмінностей.

У зв'язку з цим не лише важливими є проблеми інтеграції біженців у місцях їх розміщення. Така інтеграція є важливою для подолання місцевих суспільних протиріч, нейтралізації поширення негативної інформації про взаємодію з біженцями. Інтеграційна складова політики щодо біженців набуває вирішального значення для полегшення процесів міграції біженців, їх долучення до ринку праці. Крім того, вона сприяє найбільш повній реалізації прав біженців, що відповідає нормам міжнародного законодавства.

Таким чином, проблеми біженців та шукачів притулку на сьогодні є проблемами глобального масштабу, оскільки вони виходять далеко за межі географічних регіонів та зв'язують потоками людських ресурсів різні країни та регіони світу. При цьому численні гуманітарні, соціальні та економічні проблеми вказаних категорій мігрантів та територій їх розміщення визначають контекст вирішення цих проблем з урахуванням інтересів суб'єктів міжнародних економічних відносин різних рівнів.

Асиметрії у розміщенні біженців у світі (зокрема регіональні диспропорції та переважне розміщення біженців у кризових або постконфліктних регіонах) визначають асиметрії навантаження цієї категорії мігрантів на території розміщення, інфраструктуру країн, їх економічну стійкість та здатність забезпечення потреб зростаючого у регіоні населення. Від розміщення біженців слід визначити як негативні, так і позитивні наслідки. До негативних слід віднести загострення національно-економічних протистоянь та ризиків терористичних загроз, підвищення навантаження на транспортну, житлову, адміністративну та соціальну інфраструктуру у зв'язку з пасивним економічним становищем біженців та їх долучення до прошарку «утриманців». Крім того, частішими стають випадки злочинів на ґрунті расової ненависті та ксенофобії. Разом з тим, позитивні ефекти можуть бути отримані у разі застосування виваженої політики соціальної та економічної інтеграції, зокрема біженці розширюють місткість внутрішнього ринку товарів і послуг, активізують розвиток малого та середнього бізнесу за умов стимулювання їх підприємницької діяльності.

Список використаних джерел

1. 1% of the world's population are now refugees / UNHCR. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/06/refugees-now-make-up-1-of-the-worlds-population/>
2. Global Trends: Forced Displacement In 2017 / UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/5b27be547>
3. Патійчук В. Класифікація біженців у контексті сучасних міжнародних проблем // Історико-політичні проблеми сучасного світу. – 2013. – № 25-26. – С. 213-218.
4. Міжнародна термінологія у сфері міграції: українсько-англійський тлумачний словник / Міжнародна організація з міграції. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_migration_glossary_color.pdf
5. Global Trends: Forced Displacement In 2017 / UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/5b27be547>
6. Юнусов А. Просителі убежища, беженцы и вынужденно перемещенные лица в Азербайджане: проблемы и перспективы: Пояснительная записка 13/124 КАРИМ-Восток. 2013 URL: http://www.carim-east.eu/media/exno/Explanatory%20Notes_2013-124.pdf
7. Титаренко Л. Просителі убежища, беженцы и вынужденно перемещенные лица в Республике Беларусь: вызовы социальному сплочению: Пояснительная записка 13/100. КАРИМ-Восток. 2013. URL: http://www.carim-east.eu/media/exno/Explanatory%20Notes_2013-100.pdf

Терник В.О., студентка гр. 641е

Науковий керівник – Клименко Т.А., ст. викладач

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «ХАІ» (м. Харків, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Машинобудування відіграє ключову роль у забезпеченні розвитку економіки країни та є основою для інших галузей, сприяючи або знижуючи їх конкурентоспроможність як усередині країни, так і поза її межами. Протягом багатьох років машинобудування належить до найважливіших галузей промисловості технологічно прогресуючих держав – США, Німеччини, Японії, Китаю. Підвищений попит і споживання Східною Європою продукції їх машинобудування є вигідним за рахунок посттрансформаційного відставання власного виробництва. У державних програмах розвитку промисловості України та машинобудівного комплексу [2; 4], зокрема, зафіксовано провідну роль машинобудування в забезпеченні стратегічних інтересів держави як основи

стабільного розвитку економіки, рентабельності та конкурентоспроможності продукції, послуг багатьох галузей, соціального захисту й покращення рівня життя населення країни.

Незважаючи на позитивну динаміку, що проявлялася протягом 2011-2018 рр., основні економічні показники свідчать про необхідність ретельної уваги до цієї галузі через існування деяких тенденцій. У структурі промислового виробництва України питома вага машинобудування займає друге місце після металургійного комплексу – близько 14%, що замало для країни з індустріальним позиціонуванням, натомість в економічно розвинених країнах вона сягає 35 – 50% в загальному обсязі промислової продукції [1].

На жаль, невідповідність продукції світовим нормам значно скорочує можливості вітчизняних підприємств на світовому ринку в умовах глобалізації. Необхідно розробляти стратегії виходу на міжнародні ринки, шукати програми та проекти, під які можливо укладання перспективних угод. Саме інноваційна діяльність дає змогу збільшити випуск продукції для потреб і зовнішнього, і внутрішнього ринку.

Інноваційний розвиток машинобудівного комплексу України фахівці значною мірою пов'язують із вітчизняним оборонно-промисловим комплексом (ОПК), який спроможний створювати та виробляти інтелектуальні й наукоємні види продукції. Майже 100 підприємств вітчизняного ОПК залежать від поставок матеріалів, сировини, комплектуючих, функціональних систем та елементної бази з країн СНД, а 70 із них перебувають у критичній залежності від Росії. В умовах відсутності внутрішнього попиту на продукцію вітчизняного ОПК (5 – 7%) експорт залишається єдиним джерелом існування та розвитку незначної частки оборонних підприємств. Експортна орієнтація, яка сформувалась під тиском об'єктивних обставин, характеризується відсутністю системного підходу до вирішення проблем воєнно-технічного співробітництва з іншими державами світу як з боку виробника продукції, так і в стратегії держави [3].

Попри це, серед позитивних рис розвитку машинобудування України можна зазначити освоєння та виготовлення з 2016 р. підприємствами галузі понад 500 найменувань нової техніки та устаткування. Водночас у світі зростають вимоги до екологічності, що викликає необхідність здійснення запобіжних та природоохоронних заходів з боку держави та машинобудівних підприємств. Дотримання норм екології стає складовою їх конкурентоспроможності в умовах глобалізації.

Отже, завдання машинобудівної галузі – забезпечити економіку країни прогресивними машинами та устаткуванням. А оскільки розвиток галузі в цілому залежить від розвитку окремих підприємств, то при підвищенні ефективності її функціонування першочергову увагу слід звернути саме на них. Зокрема, потрібно розглядати можливості залучення значного капіталу й удосконалення використання фінансових, інтелектуальних, людських ресурсів, що можливо лише за умов ефективного управління окремими підприємствами та їх об'єднаннями. Адже для виробництва продукції машинобудування потрібна велика кількість комплектуючих, що вимагає утворення тисяч зв'язків підприємств між собою, тобто їхньої спеціалізації та кооперування. У межах комплексної взаємодії проявляється різноманіття, а часом суперечливість інтересів, різноспрямованість цілей і відмінності в здійсненні бізнес-процесів окремих учасників, що вимагає формування балансу для досягнення спільної мети.

Таким чином, пропонується розглядати добровільні об'єднання підприємств на основі договору про співпрацю або частки власності для досягнення кращих показників діяльності, раціональнішого використання виробничого потенціалу, ефективного впровадження досягнень науки і техніки, провідних технологій, які створюються за технологічними, галузевими, територіальними, комерційними та іншими ознаками у різноманітному вигляді – асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, промислово-фінансові групи, холдинги, кластери, інноваційні виробничо-технологічні структури тощо.

Задля визначення подальших перспектив розвитку машинобудівного комплексу України в умовах глобалізації варто проаналізувати фактори впливу та зв'язки в межах наявного партнерства і виокремити спільні та відмінні риси, основні параметри системи управління взаємодією підприємств, порівняти вітчизняний досвід із закордонним і на цій основі сформувати організаційно-економічний механізм управління взаємодією підприємств. Актуальними напрямками подальшого дослідження стануть розробка й практична перевірка механізму організації успішного співробітництва і способів врегулювання суперечливих питань, управління відповідними змінами та перетвореннями.

Список використаних джерел

1. Гавкалова Н. Л. Аналіз стану машинобудування в регіональному аспекті [Електронний ресурс] / Н. Л. Гавкалова // Економічний простір. – 2011. - №48(1). – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2011_48/statii/5.pdf. – Назва з екрану.
2. Державна програма розвитку машинобудування на 2006–2011 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2006 р. №516 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=516-2006-%EF>. – Назва з екрану.
3. Машинобудування в Україні : тенденції, проблеми, перспективи / [Тарасова Н. В., Калініченко І. С. та ін.]; під заг. ред. чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – Ніжин : ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2007. – 308 с.
4. Про схвалення Державної програми розвитку промисловості на 2003-2011 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2003 р. № 1174 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: сайт]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1174-2003-%EF>. – Назва з екрану.

Ivchenko N.V., student, group МЕДп-181
Khomenko I.O., Doctor of economy, professor
Yusukhno S.I., senior lecturer

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

GLOBAL WARMING: CAUSES, CONSEQUENCES AND SOLUTIONS

Introduction. Global Warming is the process of an increase in the average air temperatures near the surface of the Earth over the past one to two centuries.[2] Scientists' observations of temperatures, ocean currents, the atmosphere's chemical composition and other weather phenomena show that the climate of the Earth has changed over time and that the influence of human activities from the beginning of the Industrial Revolution to the present day has been main reason of climate change.

Causes of Global Warming. There are many reasons for increasing carbon dioxide levels. The main ones are [1]:

- burning coal, oil and gas produces CO₂ and nitrous oxide;
- large volumes of deforestation. Trees absorb CO₂ from the atmosphere and release oxygen. So when they are cut down, that beneficial effect is lost and the carbon stored in the trees is released into the atmosphere, adding to the greenhouse effect;
- increasing livestock farming. Cows and sheep produce large amounts of methane when they digest their food.
- fertilisers containing nitrogen produce nitrous oxide emissions;
- fluorinated gases produce a very strong warming effect, up to 23,000 times greater than CO₂.

Consequences of Global warming. The World Meteorological Organization (WMO) and the United Nations Environment Program (UNEP) formed the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) in 1988. According to the report of IPCC global average surface temperature increased by approximately 0.9 °C (1.5 °F) during the period between 1880 and 2012.

It predicted that the global mean surface temperature would increase between 3 and 4 °C (5.4 and 7.2 °F) by 2100 relative to the 1986–2005 average should carbon emissions continue at their current rate. Scientists also noted that should carbon emissions continue at the same pace, the increase in average near-surface air temperatures would reach 1.5 °C by 2052.

It has been estimated that at the beginning of the industrial age in the mid-18th century, carbon dioxide concentrations in the atmosphere were roughly 280 parts per million (ppm). By the middle of 2018 they had risen to 406 ppm, and, if fossil fuels continue to be burned at the same rate, they are projected to reach 550 ppm by the mid-21st century— which means a doubling of carbon dioxide concentrations in 300 years [2].

Solutions. By 2015, most governments were concerned about the current environmental situation and began the process of developing a plan of carbon reduction into the atmosphere as a part of the Paris Agreement. This is a treaty designed to keep the temperature to 1.5 °C (2.7 °F) above preindustrial levels which is necessary in order to avoid a serious environmental threat on a global scale.

The main ways to combat Global Warming are [3]:

- **Boosting energy efficiency.** The main source of CO₂ emission into the atmosphere is energy that we use in everyday life and in general production. We would be able to get a constant level of comfort and production with less energy using energy-efficient technologies.

- **Greening transportation.** Carbon dioxide emissions have grown most rapidly in the transportation sector in comparison with other sectors of the economy over the past decade. Solutions to this problem include improving efficiency (miles per gallon) in all modes of transport, switching to low-carbon fuels, and reducing vehicle miles traveled through smart growth and more efficient mass transportation systems.

- **Revvig up renewables:** Renewable energy sources such as solar, wind, geothermal and bioenergy are available around the world. The main advantages are that renewable technologies can be deployed quite quickly and they are more cost-effective in contrast to traditional energy generation methods, and create workplaces while reducing pollution.

- **Managing forests and agriculture:** Taken together, tropical deforestation and emissions from agriculture represent nearly 30 percent of the world's heat-trapping emissions. In this cases we can combat Global Warming by fighting mass deforestation and renewing forest cover and by modernizing food production technologies making them more sustainable.

- **Developing and deploying new low-carbon and zero-carbon technologies:** Currently, research is being conducted in battery technology, new materials for solar cells, harnessing energy from novel sources like bacteria and algae, and other innovative areas which could provide important breakthroughs.

- **Ensuring sustainable development:** Rich countries must help poor countries to move to low-carbon development pathways and also help them adapt to active climate change.

Conclusions. Global Warming has become one of the most serious problems of humanity. Currently, scientists and governments are debating the extent and severity of surface temperature increases, the possible effects of warming on the lives of people and economies, the need to take measures to reduce CO emissions into the atmosphere and eliminate its consequences.

References

1. Causes for rising emissions [Electronic resource] – Access mode: https://ec.europa.eu/clima/change/causes_en
2. Global warming [Electronic resource] – Access mode: <https://www.britannica.com/science/global-warming>
3. Solutions to Global Warming [Electronic resource] - Access mode: <http://www.climatehotmap.org/global-warming-solutions/>
4. Хоменко І.О. Виробництво електроенергії з біомаси / І.О. Хоменко, В.І. Івашина // Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Юність науки – 2017: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (м. Чернігів, 26-27 квітня 2017 р.): ЧНТУ. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2017. – С.34-35.
5. Хоменко І.О. Еколого-економічна оцінка водокористування, охорони і відтворення водно-ресурсного потенціалу регіону / І.О. Хоменко, Л. В. Бабаченко // Молодіжний економічний дайджест — 2015. — № 2-3 (5-6). – С. 57-62.

Borodenchik V.Y., student, group МЕДп-181

Khomenko I.O., Doctor of economy, professor

Yusukhno S.I., senior lecturer

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

MODERN CONCEPTS OF SOIL CONSERVATION

Approaches to soil conservation are in constant evolution and improvement. This article summarizes some of the modern approaches, ranging from no tillage to conservation agriculture (CA) to sustainable land management (SLM). These approaches are not separate, but components of a continuum of conservation approaches applicable at different levels and different scales. No tillage is important at the detailed, farm level, while CA and SLM are important at the farming systems and corporate levels. The successes achieved with no tillage in Argentina (also Brazil, Paraguay, Uruguay, Mexico, Canada, Australia, and others) illustrate how these concepts relate to each other [1].

Introduction. Soil is a central component of terrestrial ecosystems, and a fundamental constituent in sustaining life on earth. The degradation of soil represents a loss in ecosystem services and a loss of natural capital assets. The health of terrestrial ecosystems, defined as ecosystem integrity, depends on the ecosystem components and the synergy of processes among them. Land degradation reduces the soil's short and long term production capacity, and these are serious concerns considering the food production requirements of growing global populations and a global GDP which is expected to triple by 2050.

Modern concepts of soil conservation

No tillage. Under no-tillage, soil disturbance is virtually eliminated. Only a tiny slot (or a small hole in hand held planters) is made during the planting operation so that the seed (and eventually starter fertilizers) can be placed in intimate contact with the soil, promoting germination. Only the grains are harvested, while the rest of the plant (plant material other than grains) are left on the surface. Gradually, an organic mulch is developed on the soil surface, which is eventually converted to stable soil organic matter. The increase in organic matter results from the combination of eliminating soil disturbance, reducing oxidation of soil organic materials (stubble), increased biomass production from improved crop yields, and greater diversity of organic materials from increased rotation and cover crops, and reduced erosion. Commonly, surface soil temperatures are slightly depressed, while soil water holding capacity is increased. These conditions are particularly important in the tropical and semi-tropical areas. No tillage can be practised on both large and small farming systems.

No tillage also promotes the environmental integrity of the soil systems and the maintenance of environmental services, enhances sequestration of atmospheric carbon, and contributes to mitigation of climate change. Soil carbon sinks are enriched, due to higher yields and increased biomass, as well as by reducing organic carbon losses from soil erosion. Also, fuel use and tractor hours are reduced by up to 75%, with further reductions in greenhouse gas emissions. Other environmental benefits include reduced siltation, eutrophication and pesticide contamination of rivers and dams.

Conservation Agriculture. In deference to other approaches, CA does not promote a specific technology but rather a series of principles and general practices to achieve conservation objectives. CA is not a prescription or a standard technology, but an approach based on concepts of minimal soil disturbance, permanent soil cover, and crop rotation or association. This is in recognition of the fact that global agriculture is practiced in many

different ecosystems, and technologies have to be carefully tailored to these to be successful. In this regard, CA is similar to the concepts of sustainable land management. Application of traditional knowledge of soil husbandry gained from generations of successful farmers, and the implementation by farmers of complementary, synergetic soil husbandry practices, enhance the capacity of farmers to innovate and adjust to evolving conditions and ensure the sustainability of the farming system.

The principles of CA:

- Maintaining permanent soil cover and promoting minimal mechanical disturbance of soil through no tillage system.

- Promoting a healthy «living soil» through crop rotations, cover crops, and the use of integrated pest management technologies.

- Promoting the application of fertilizers, pesticides, herbicides, and fungicides in balance with nutrient losses due to crop production. This principle is based on feeding the soil rather than fertilizing the crop.

- Promoting precision placement of crop inputs to reduce input costs, optimize efficiency of operations, and prevent environmental damage.

- Promoting legume fallows (including herbaceous and tree fallows where suitable), as well as promoting composting and the use of manures and other organic soil amendments.

- Promoting value added production for food, fiber, fruit, energy and medicine for all purposes. Value added production implies producing for the market.

Recognition of the different levels of soil conservation does not imply promotion of a specific technology but rather a process of their application and adoption. Local farmer knowledge, innovative farmers and farmer associations are all necessary elements in adoption of the principles [2].

Conclusions. Soil is an integral component of natural and converted ecosystems (cropland, pasturelands, woodlands), and an important part of the natural mosaic of land uses on the earth's terrestrial surface. Agroecosystems and other managed ecosystems experience different pressures, energy flows, and dynamics than natural systems, and these have to be better understood, not only in terms of capital return (yield), but also as a consequence of human interventions on natural systems.

References

1. Wikipedia [Electronic resource] – Access mode: https://en.wikipedia.org/wiki/Soil_conservation
2. ScienceDirect [Electronic resource] – Access mode: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2095633915300460>
3. ResearchGate [Electronic resource] – Access mode: https://www.researchgate.net/publication/276536750_Modern_concepts_of_soil_conservation
4. Хоменко І.О. Проблеми та напрями переробки твердих побутових відходів в Україні / І. О. Хоменко, Л. В. Бабаченко, Я.В. Падій // Економіка та суспільство. 2017. – № 12. – С. 454-458.

Брежунова Д.О., студентка 2 курсу, група ОА-171

Чубикіна А.О., студентка 2 курсу, група ОА-171

Науковий керівник – Поленкова М.В., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (Чернігів, Україна)

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Сучасні регіони країни – це система взаємопов'язаних між собою різноманітних компонентів, що мають певні властивості, характеризуються інтегрованою єдністю, яка впливає на формування потенціалу регіону. Об'єктом управління регіону є економічна система, гармонійне поєднання виробничих підсистем, сконцентрованих на локальній території, де відбувається ефективне рішення соціально-економічних проблем і створюються якісні умови життя для населення.

“Якість життя” є комплексним поняттям, яке повинне враховувати різноманітні аспекти людського життя. На цій основі можна виділити природне, соціальне, економічне та суспільно-політичне середовище [5]. Стан якості життя населення можна аналізувати за допомогою комбінації певних різноманітних показників, враховуючи середовище людської життєдіяльності.

Сучасна концепція дослідження параметрів якості життя населення визначається змінами, як об'єктивних, так й суб'єктивних значень у вигляді інтегрованих показників якості життя. Нами проведено дослідження економічного й соціального середовища в регіонах країни, згідно національної матриці індикаторів якості життя [5]. Показники, які характеризують стан якості життя населення регіонів, ми об'єднали у чотири блоки:

1 блок – якість населення: коефіцієнт народжуваності; коефіцієнт смертності; динаміка фізичного здоров'я населення; коефіцієнт навантаження на працездатне населення; навантаження на одну вакансію; нестійкість сім'ї;

Таблиця 1 – Групування регіонів за інтегральними індексом якості життя населення, 2018 р.

Регіон	I _{я.н.}	Ранг	I _{б.н.}	Ранг	I _{я.т.ж.}	Ранг	I _{б.ж.}	Ранг	I _{я.ж.}	Ранг	Група
Вінницька	0,56	9	0,68	1	0,56	16	0,77	8	0,5	15	3
Волинська	0,6	4	0,22	19	0,13	24	0,76	9	0,43	24	3
Дніпропетровська	0,47	19	0,53	6	0,77	3	0,18	24	0,49	17	3
Донецька*	0,37	24	0,5	10	0,15	23	0,72	10	0,44	23	3
Житомирська	0,51	14	0,29	20	0,66	9	0,65	12	0,53	11	2
Закарпатська	0,6	4	0,5	10	0,48	18	0,82	4	0,6	3	1
Запорізька	0,52	12	0,51	9	0,57	15	0,2	23	0,45	22	3
Івано-Франківська	0,57	7	0,5	10	0,58	14	0,97	1	0,66	1	1
Київська	0,52	12	0,62	4	0,79	2	0,4	17	0,56	6	2
Кіровоградська	0,47	19	0,68	1	0,44	20	0,25	22	0,46	20	3
Луганська*	0,48	16	0,13	24	0,5	17	0,95	2	0,52	13	2
Львівська	0,64	1	0,53	6	0,67	7	0,35	18	0,55	9	2
Миколаївська	0,53	11	0,57	5	0,68	5	0,52	14	0,58	5	2
Одеська	0,57	7	0,65	3	0,66	9	0,34	19	0,56	6	2
Полтавська	0,48	16	0,53	6	0,48	18	0,34	19	0,46	20	3
Рівненська	0,64	1	0,25	22	0,42	21	0,78	7	0,52	13	2
Сумська	0,42	22	0,24	23	0,75	4	0,71	11	0,53	11	2
Тернопільська	0,61	3	0,4	15	0,29	22	0,93	3	0,56	6	2
Харківська	0,44	21	0,27	21	0,96	1	0,34	19	0,5	15	3
Херсонська	0,5	15	0,34	18	0,63	11	0,45	16	0,48	19	3
Хмельницька	0,56	9	0,38	16	0,61	12	0,8	5	0,59	4	2
Черкаська	0,42	22	0,37	17	0,67	7	0,51	15	0,49	17	3
Чернівецька	0,58	6	0,49	14	0,68	5	0,8	5	0,64	2	1
Чернігівська	0,48	16	0,5	10	0,62	13	0,55	13	0,54	10	2

*розраховано авторами

I група: I_{я.ж.} > 0,59; II група: 0,51 < I_{я.ж.} < 0,59; III група: I_{я.ж.} < 0,51

2 блок - благоустрій населення: купівельна спроможність; рівень бідності; забезпеченість житлом;

3 блок - якість трудового життя: рівень економічної активності населення у віці 15-70 років; рівень безробіття населення у віці 15-70 років; рівень зайнятості населення у віці 15-70 років;

4 блок – якість безпечної життєдіяльності: рівень злочинності; кількість зареєстрованих злочинів.

На основі проведеного аналізу інтегрального індексу якості населення ми бачимо, що:

- перша група (інтегральний індекс якості життя вищий від 0,59) включає тільки три регіони: Закарпатський, Івано-Франківський, Чернівецький;

- друга група (інтегральний індекс якості життя набуває значення від 0,51 до 0,59) включає регіони: Житомирський; Київський; Луганський*; Львівський; Миколаївський; Одеський; Рівненський; Сумський; Тернопільський; Хмельницький; Чернігівський;

- третя група (інтегральний індекс якості життя набуває значення до 0,51) включає регіони: Вінницький; Волинський; Дніпропетровський; Донецький*; Запорізький; Кіровоградський; Полтавський.

Проведені дослідження показують, що регіони які мають більш високий інтегральний показник якості життя населення, не можливо характеризувати, як благополучний регіон, тому що ми не враховуємо територіальну конфігурацію регіону. Від цієї складової залежить економічний потенціал й розвиненість інфраструктури регіону. Для характеристики й аналізу конфігурації територій регіону використовується індекс Бойса, який показує характерні риси протяжності територій. На основі проведених розрахунків ми отримали наступні данні інтегрального індексу якості життя населення регіонів країни (таблиця 2).

Таблиця 2 – Аналіз впливу конфігурації території регіону на якість життя населення

Регіон	$I_{я.ж.}$	Ранг	Група	Індекс Бойса	$I_{я.ж. 3}$ урахованим конфігурації території	Ранг	Група
Вінницька	0,5	15	3	0,79	0,62	9	1
Волинська	0,43	24	3	0,89	0,66	6	1
Дніпропетровська	0,49	17	3	0,76	0,64	7	1
Донецька*	0,44	23	3	1	0,72	1	1
Житомирська	0,53	11	2	0,67	0,6	12	1
Закарпатська	0,6	3	1	0,77	0,69	4	1
Запорізька	0,45	22	3	0	0,23	24	3
Івано-Франк.	0,66	1	1	0,73	0,67	5	1
Київська	0,56	7	2	0,66	0,61	11	1
Кіровоградська	0,46	20	3	0,78	0,62	9	1
Луганська*	0,52	13	2	0,58	0,55	15	2
Львівська	0,55	10	2	0,88	0,72	1	1
Миколаївська	0,58	6	2	0,47	0,53	17	2
Одеська	0,56	7	2	0,39	0,48	20	2
Полтавська	0,46	20	3	0,52	0,49	19	2
Рівненська	0,52	13	2	0,43	0,48	20	2
Сумська	0,53	11	2	0,38	0,46	22	2
Тернопільська	0,56	7	2	0,7	0,63	8	1
Харківська	0,5	15	3	0,6	0,55	15	2
Херсонська	0,48	19	3	0,2	0,34	23	3
Хмельницька	0,59	4	2	0,83	0,71	3	1
Черкаська	0,49	17	3	0,7	0,6	12	1
Чернівецька	0,64	2	1	0,36	0,5	18	2
Чернігівська	0,59	4	2	0,61	0,6	12	2

*розраховано авторами

I група: $I_{я.ж.к.т.} > 0,56$; II група: $0,4 < I_{я.ж.к.т.} < 0,56$; III група: $I_{я.ж.к.т.} < 0,4$

Таким чином, проведений аналіз показує, що конфігурація території суттєво впливає на якість життя населення регіону. Якщо, регіон територіально витягнутий, то це суттєво обмежує можливості населення використовувати у повному обсязі соціальну інфраструктуру, і навпаки. На нашу думку, особливості конфігурації території регіону доцільно враховувати при розробки планів розвитку соціально-економічної системи регіонів.

Список використаних джерел

1. Україна в цифрах 2017. Статистичний збірник. Державна служба статистики України, 2018. – 240 с.
2. Статистичний щорічник України за 2017 рік. Державна служба статистики України, 2018. – 540 с.
3. Населення України за 2017 рік. Демографічний щорічник. Державна служба статистики України, 2018. – 137 с.
4. Економічна активність населення України 2017. Статистичний збірник. Державна служба статистики України, 2018. 205с.
5. Вимірювання якості життя в Україні, Аналітична доповідь, заг. ред. Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. К.: 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.idss.org.ua/>

ФОРМУВАННЯ ЕКОЕНЕРГЕТИЧНИХ КЛАСТЕРІВ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ

У сучасному світовому економічному просторі особливої актуальності набувають питання міжнародної екологічної безпеки. Вона покликана забезпечити таке використання природних ресурсів, яке сприятиме їх природному відновленню або заміщенню, тому екологічна безпека виходить на перше місце у більшості розвинених країн.

Світова практика свідчить про переваги кластерного підходу для забезпечення ефективного розвитку економіки. Кластерні об'єднання є однією з найефективніших форм організації інноваційних процесів, форм регіонального розвитку, за якою на ринку конкурують вже не окремі підприємства, а цілі комплекси, які скорочують свої витрати завдяки спільній технологічній кооперації компаній. Об'єднання у кластери формують специфічний економічний простір з метою розширення сфери вільної торгівлі, вільного переміщення капіталу та людських ресурсів, а отже, виконують функції структуроутворюючих елементів глобальної системи. Серед міжнародних науковців знаходить поширення погляд, згідно з яким регіони, на території яких виникають кластери, стають лідерами економічного розвитку. На сьогодні у багатьох країнах світу успішно функціонують та розвиваються екоенергетичні кластери [1-7].

Прикладом успішної роботи таких кластерів є Естонія. За останні роки створення кластерів в Естонії набуло широкої популярності. Кластери об'єднують кілька компаній однієї сфери діяльності або виробляють подібні чи аналогічні групи продуктів, до яких можуть приєднуватися науково-дослідні та освітні установи, а також організації системи підтримки підприємництва. Варто зауважити, що в Естонії кластери та заходи, що пов'язані з їх створенням, функціонуванням та розвитком підтримуються, як на національному рівні в рамках трьох програм Enterprise Estonia (EAS), так і на місцевому, шляхом фінансової та медійної підтримки [8].

Метою програми розвитку кластерів є підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств шляхом реалізації спільних кластерних проєктів, що збільшує додану вартість компаній, створення нових продуктів і послуг, підвищення експортного обороту та сприяння співпраці між компаніями, науковими установами, в тих самих або різних секторах.

Компанії, що працюють в схожих сферах, сприймають необхідність спільних дій, це приводить до визначення спільних цілей, планування і виконання спільних заходів, кластер починає розвиватися. На додаток до приватного сектора, державний і третій сектори також відіграють певну роль у розвитку кластерів. Якщо приватний сектор є головним ініціатором співпраці, а третій сектор (організації підтримки) - активний партнер співпраці, то головна роль державного сектора полягає у створенні системних механізмів підтримки, орієнтованих на співробітництво та спрощення процесів для розвитку кластерних асоціацій [12-17].

Розглянемо більш детально роботу екоенергетичних кластерів Естонії [9, 10].

Кластер зеленої економіки (Green Economy Cluster) створений Естонським центром, що спеціалізується на утилізації відходів. Основними завданнями кластеру є збільшення кількості відходів, що переробляються в Естонії, виробництво від відходів, що відповідають стандартам якості та сертифікація, а також обмін досвідом компаній щодо переробки відходів.

Сферами компетенцій цього кластера є: розвиток і просування сталого управління ресурсами, утилізація відходів, виробництво з відходів (відповідно до стандартів якості та сертифікації), проведення семінарів та круглих столів за даної проблематики, консультації з управління відходами, тренінги з управління відходами, сертифікація вторинних матеріалів тощо [11].

Кластер вітрових технологій (Wind Technology Cluster). Цей кластер був створений в результаті бажання естонських компаній працювати в інноваційному секторі вітроенергетики, який швидко розвивався у всьому світі. Поява вітряних електростанцій пов'язана з їх будівництвом і виробництвом електроенергії, крім того, вони забезпечують роботою промислові галузі. У кластері перебуває 16 членів, включаючи компанії з виробництва електроенергії та розробці технологічних рішень, а також університети та наукові установи.

Завданням кластеру з вітрових технологій є розвиток виробництва вітрових турбін як промислового сектора в Естонії так і вихід на міжнародні ринки. Однією з відмінних особливостей цього кластера є те, що члени консолідовані в систему виробництва та постачання вітрових турбін і деталей, розроблених в Естонії. Кластер з технологій вітру – це вертикально інтегрований кластер або кластер ланцюжків постачання. Він створить передумови для виробництва моделей і деталей вітрових турбін естонськими компаніями в максимально об'ємних обсягах [18].

Кластер вітрових турбін призначений для функціонування як інкубатор для нових ініціатив та спільних проєктів із залученням компаній у цьому секторі, де виконуються роботи з розробки та

проектування продукції з участю партнерів, а саме: спільний маркетинг і поліпшення іміджу естонських технологій на міжнародному рівні; співпраця та спільна мережа постачання; інновації та розвиток компетенцій; участь у формуванні виробничої політики підприємств-учасників. До 2020 року планується, що 70% частин вітрогенераторів, вироблених в Естонії, матимуть естонське походження, що передбачає об'єднання близько 35 естонських компаній в єдиний ланцюг поставок.

Отже, виклики в енергетичній сфері потребують нових підходів та застосування більш ефективних шляхів досягнення економічної та екологічної безпеки. Досвід країн ЄС, свідчить про те, що в цій сфері може бути ефективним шлях кластеризації. Аналізуючи досвід Естонії варто зауважити, що такі кластери успішно функціонують, забезпечуючи нові робочі місця, конкурентні переваги взаємодії всіх учасників, створюючи інноваційні розробки, а також активний розвиток економіки держави.

Список використаних джерел

1. Дерій Ж.В., Лисенко І.В., Лисенко Н.В. Концептуальні підходи до поняття управління екологічною безпекою держави // Наукові розробки, передові технології, інновації [збірник наукових праць та тез наукових доповідей за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції]. – Прага-Брно-Київ (6-7 травня 2017 р.), – К.: НДІСР. – 2017. – 537 с. – С. 101-111.
2. Дерій О.Ю., Лисенко І.В., Лисенко Н.В. Управління екологічною безпекою держави: основні підходи та концепції / V Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики» (21-22 вересня 2017 р.). – Львів: Ліга-Прес, 2017. – 172 с. – С.69-71
3. Економіко-екологічні аспекти сталого розвитку: колективна монографія / під заг. ред. Ж.В. Дерій.– Ч.: ЧНТУ, 2017. – 156 с. Концептуальні засади розвитку екоенергетичних кластерів в Україні / Дерій Ж.В., Лисенко І.В., Лисенко Н.В. – С. 44-59.
4. Лисенко І.В., Лисенко Н.В. Особливості формування та функціонування екоенергетичних кластерів // Розвиток інноваційно-інтегрованих структур у вимірі формування інноваційно-орієнтованої моделі економіки: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21-22 березня 2018 року, м. Кропивницький. – Кропивницький: – Ексклюзив-Систем, 2018. – 293 с. – С. 112-115.
5. Лисенко І.В., Лисенко Н.В. Передумови формування екоенергетичних кластерів в Україні // Конкурентоспроможна модель інноваційного розвитку економіки України: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, 11 квітня 2018 року, м. Кропивницький. – Кропивницький: – Ексклюзив-Систем, 2018. – 343 с. – С. 145-147.
6. Лисенко Н.В., Лисенко І.В. Вплив кластерів енергоефективності на екологічну безпеку України / Н.В. Лисенко, І.В. Лисенко // «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти»: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих учених (м. Чернігів, 23 грудня 2016 р.) / Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2016. – 566 с. – С. 133-136.
7. Лисенко Н.В., Лисенко І.В. Кластеризаційні можливості держави в контексті управління екологічною безпекою // Юнітет науки – 2018: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, частина I (м. Чернігів, 11-12 квітня 2018 р.): Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2018. – 380 с. – С. 54-56.
8. Estonian Clusters URL: <https://www.estonianclusters.ee/language/en/>
9. European Cluster Collaboration Platform. URL: <https://www.clustercollaboration.eu/cluster-organisations/>
10. European Cluster Observatory. URL: <https://www.clusterobservatory.eu/>
11. Green Economy Cluster URL: <https://www.estonianclusters.ee/estonian-clusters-2/waste-recycling-cluster-2/>
12. Iryna Lysenko, Nataliia Lysenko. Вплив забруднення навколишнього середовища на соціально-економічний розвиток регіонів. Ukraine-EU. Modern Technology, Business and Law: collection of international scientific papers: in 2 parts. Part 2. April 19-23, 2016 Slovak Republic-Poland - Chernihiv: CNUT, 2016. P. 96-98.
13. Iryna Lysenko, Nataliia Lysenko. Background formation of energy clusters in Ukraine. Materials of the XIII International scientific and practical Conference Modern European science – 2018, June 30 - July 7, 2018 Economic science. Public administration.: Sheffield. United Kingdom. Science and education LTD – 88 p. – P. 78-80.
14. Iryna Lysenko, Nataliia Lysenko. Environmental safety as a part of national security of Ukraine / Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України: Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених, аспірантів та студентів, присвяченої 85 річниці заснування ХНАДУ (05 листопада 2015 року). – Харків: ХНАДУ, 2015. – 499 с. – С. 242-243.
15. Iryna Lysenko, Nataliia Lysenko. Management of the state environmental safety // Теорія та практика менеджменту безпеки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (18 травня 2017 р.) / Відп. ред. проф. Л.М. Черчик. – Луцьк, 2017. – 243с. – С. 229-230.
16. Lysenko I.V., Lysenko N.V. Normative legal provision of environmental safety of the state // VI Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих учених «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти» (м. Чернігів, 14 грудня 2017р.): Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2017. – 612 с. – С. 120-122.
17. Nataliia Lysenko, Iryna Lysenko. Effectiveness clusters green energy in ensuring environmental security of the state // Юнітет науки – 2017: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 26-27 квітня 2017р.): Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2017. – 612 с. – С. 142-143.
18. Wind Technology Cluster. URL: <https://www.estonianclusters.ee/estonian-clusters-2/wind-technology-cluster/>
19. Z.V. Deriy, I.V. Lysenko, N.V. Lysenko Evolution of the scientific thought for the environmental safety management of the state: Scientific bulletin of Polissia. – Chernihiv: Chernihiv National University of Technology. № 3 (11), P. 1, 2017, P. 38-40.

WASTE MANAGEMENT AS AN ELEMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

One of the main problem in Ukraine today – is waste management. Every year it's become more and more menacing. Over the past decades, the resource and waste management in different countries has been developed operationally and technologically in response to current environmental, technical and economic challenges. Because of this arises a need to develop a waste management system based on long-term priorities, especially environmental safety and resource conservation.

The most vulnerable side of the existing mechanism of economic management of natural resources is considered the lack of interest of enterprises - polluters in the more effective and thrifty use of natural resources and in the protection of the environment. The generated waste is mainly buried in landfills or solid waste landfills (solid household waste), and only a small fraction of its goes to disposal. According to official data, currently about 11 million tons of solid waste are buried in 6 thousand landfills of 9 thousand hectares, and partly (only 4%) is disposed in waste incinerators.

The purpose of the research is to find ways to improve the management system in the field of waste management.

At the moment, in our country there is a low motivation for waste utilization, and there is no activity on the part of different levels of government. The waste collection system is imperfect and fragmentary. It should be noted, that the important role in ensuring the competitiveness of the national economy is the use of waste production and consumption as secondary resources.

Developed countries have been investigating for long the issues of limited natural resources and retardation of territories. When drawing up international and national waste management plans and strategies, EU legislation recommends to follow the so-called "Hierarchy of Waste", presented in the Waste Framework Directive. The development of special technology for recycling and utilization has allowed expanding and specifying this hierarchy.

Clear structuring is the main innovation that Ukraine should focus on in the future.

Therefore, we can offer the concept of "3R" (reduce, reuse, recycle), that includes the following:

1. Processing (reduce)

Society has long learned to use many types of waste as a secondary raw material. This, in particular, concerns the processing of metal, plastic, glass and paper. The processing of such waste allows us to save raw materials, reduce the negative impact on the environment both by saving raw materials and reducing the amount of waste that is buried in landfills.

2. Do not buy extra (reuse)

Measures to prevent waste generation aim to break the link between economic growth and environmental impacts.

3. The content of the preparation for re-using consists in measures that prolong the life of one or another thing and allow the use of such a thing more than once after its manufacture. Examples of such measures may be the collection of packaging and packaging for its re-use, the transfer of used clothing to the poor, the use of worn tires and plastic bottles.

And only if recycling and composting of waste are inappropriate for technical and economic reasons, in this case it is worthwhile to dispose of garbage should be applied. And finally, when all possible ways are exhausted, the removal (elimination) of garbage. This is due to the fact that the waste that is in landfills, has a negative impact on the environment and human health.

Consequently, integrated waste management is the most modern approach to waste management in the world. Therefore, for Ukraine it is necessary to adopt the experience of advanced countries.

References

1. Zigun A. Yu. Using the World Experience in the Waste Management System / A. Yu. Zigun // *Visn. National Un-th "Lviv. polytechnics "*. - 2011. - No. 697. - P. 122-126
2. Malie O. V. Improvement of the management system in the field of waste management / O.V.Maley // *Technological audit and production reserves*. - 2013 - No. 5 (5). - P. 18-20
3. Malie O. V. Improvement of the management system in the field of waste management / O.V.Maley // *Technological audit and production reserves*. - 2013 - No. 5 (5). - P. 18-20
4. Utkina K. B. Implementation of Integrated Waste Management in Ukraine: Current Situation and Prospects / K.B. Utkin // *Ecological Safety*. - 2013. - Issue 2. - P. 23-27.
5. The European Truth / http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/11/16/7040585/view_print/

ЯКІСНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ БРЕНД – ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ТА ТУРИСТИЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку країн, невід’ємною частиною є розвиток туристичної сфери. Для кожної країни одним із основних завдань є створення позитивного іміджу. На туристичний імідж безпосередньо впливає імідж держави. Для покращення державного іміджу, необхідно створити правильну стратегію для проведення інформаційної політики.

Обираючи країну, туристи в першу чергу звертають увагу на імідж держави, який включає в себе: загальну атмосферу країни, рівень культурного розвитку, наявність туристичних пам’яток, комфортність, захищеність(безпеку), економічну та політичну ситуацію в країні та багато іншого. На жаль, зараз закордоном Україну вважають не дуже привабливою країною для туризму, на це впливають багато політичних і економічних чинників, зокрема ситуація на Сході держави, також Україну асоціюють с Чорнобильською трагедією, корупцією, революцією та співробітництво з НАТО. Імідж України як туристичної держави є швидше негативним. Він оцінюється за реальним станом речей, а не за її потужним потенціалом[1]. Люди звикли довіряти різним чуткам, пресі та окремим відгукам, що не завжди є прозорими та правдивими. Тому імідж і репутація є дуже важливими складовими розвитку держави в різних сферах.

Для того щоб змінити цю ситуацію та показати, яка насправді є Україна, необхідно використовувати якісний брендинг, який покаже Україну іншою. Туристичний бренд це свого роду візитівка країни, яка формує її імідж, показує особливості історичного минулого, сьогодення та плани розвитку в майбутньому, знайомство з традиціями, звичаями та культурою в цілому. В самому бренду держави зазвичай висвітлюють історичні та географічні особливості. Брендинг є певним різновидом реклами країни, завданням якого є залучення туристів, збільшення їх кількості, збільшення повторних візитів, співробітництво з іншими країнами(участь у міжнародних конкурсах, виставках, форумах). Для втілення та розвитку брендингу, необхідно створювати умови для участі та створенні різноманітних культурних та спортивних заходів на міжнародному рівні. Гарним прикладом є перемога української співачки Джемали, яка виграла конкурс Євробачення у 2016 році, який проходив у Стокгольмі. Боксер Олександр Усик став абсолютним чемпіоном світу у 2018 році у важкій вазі. Одна з наймасштабніших подій 2018 року в світі спорту відбулася в Києві, де відбувся фінал Ліги Чемпіонів. Це результати, які Україна повинна примножувати для створення гарної репутації. Також в Україні є велика кількість архітектурних пам’яток, які вважають шедеврами світового рівня: Києво-Печерський заповідник, Київ; Гора Петрос, Рахівщина; Замок, Кам’янець-Подільський; Історико-культурний комплекс «Запорозька Січ», Запоріжжя; Михайлівський Золотоверхий монастир, Київ та багато іншого.

Туристичний брендинг є інструментом модернізації економіки та приваблення іноземних інвестицій. Прикладами успішного брендингу інших країн є: «I love NY», «I am Amsterdam», «I feel Slovenia». 10-го травня 2018 року на Засіданні Уряду було представлено та утверджено новий бренд України – Ukraine Now («Україна зараз»). Ukraine Now – це новий бренд, який засвідчує, що Україна є незаангажованою, сучасною країною, де відбувається все найцікавіше саме зараз. На думку креативного директору Banda, слово «зараз» дуже важливе для країни сьогодні, бо саме тепер Україна змінюється і стає «тою країною, яку всі люблять». Жовтий колір у рекламному слогані підкреслює головний меседж – зараз, синій – це символ чогось нового, важливого, що привертає увагу. Бренд був створений щоб показати яка країна є саме зараз і що в ній відбувається[3]. На основі цього бренду планують створити модульний бренд-бук, завданням якого буде систематизація комплексної ідеї бренду та рекомендації щодо використання, мета його створення. Логотип Ukraine Now був створений з метою легкого використання наліпок на різних речах, презентаціях та інформаційних продуктах для популяризації. За підсумками 2018 року Україну з туристичною метою відвідали 14,2 мільйона іноземців, цю цифру планують з кожним роком збільшувати.

Отже, якісний туристичний бренд формує привабливий імідж країни, рекламує країну, залучає туристів, іноземні інвестиції та цікаві співпраці, стимулює розвиток туристичного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/vt4-4.htm
2. Тунік О. М. Український туристичний імідж на міжнародному ринку: проб, перспективи розвитку // Актуальні проблеми міжнародних відносин : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених : [16 жовт. 2014 р., Київ] / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, Наук. т-во студентів та аспірантів ; [орг. ком.: Копійка В.В. та ін.]. – Київ : [б. в.], 2014. – Ч. 2. – С. 72-74
3. Режим доступу: <https://telegraf.design/news/prezentovano-novij-brend-ukrayini-ukraine-now/>
4. Музиченко-Козловська О. В. Туристичний брендинг: сутність, складові та переваги / О. В. Музиченко-Козловська // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". - 2014. - №797. - С.396-402.

5. Хоменко І.О. Світовий досвід формування мережевих структур у реальному секторі економіки / І.О. Хоменко // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління». – Вип. 34. – К. : ДЕУТ, 2015. – С.439–453.

6. Хоменко І.О. Creative economy as a modern paradigm of development / І.О. Хоменко, Л.М. Волинець // Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти»: (м. Чернігів, 12 грудня 2018 р.) / – Чернігів : ЧНТУ, 2018. – С. 41-42.

Зосименко Т.І., к.е.н., доц. кафедри теоретичної та прикладної економіки
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО ЯК АКТУАЛЬНА КАТЕГОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Суспільство сьогодення являє собою особливий тип соціальної системи, котру через різноманітність, взаємозалежність, складність, динамічність, неоднозначність її характеристик влучно називають суспільством ризику. У ньому національне багатство або науково-технічний прогрес країни не здатні захистити від викликів та небезпек. Де б не знаходився епіцентр екологічної, політичної, економічної чи соціальної загрози, її вплив буде поширюватися по всій планеті, оминаючи державні кордони. Згідно гіпотези автора вказаної концепції – У. Бека та його послідовників, саме людський чинник є одночасно джерелом та протипологом глобальним ризикам [5]. Адже непрофесіоналізм окремої людини може призвести до технічних і технологічних порушень непередбачуваних масштабів із катастрофічними наслідками для людства. За таких умов першоосновою глобального порядку є помірковане управління ризиком, що під силу тільки справжнім інтелектуалам. Відтак, інтелектуальне лідерство привертає увагу багатьох дослідників різних шкіл та галузей знань, перетворюючись на актуальний об'єкт дослідження.

Якщо звернутись до базової довідкової літератури, інтелектуальне лідерство (від лат. intellectus – пізнання, розуміння, розсудок) можна початково сформулювати як термін, що застосовується до керівників, осіб, котрі посідають провідне місце серед інших завдяки наявності у них вищої пізнавальної здатності мислення [1; 3]. Інтелектуалам притаманний хист швидко і легко здобувати нові знання й уміння за рахунок особливої глибини розуміння проблеми та творчого підходу. Вони можуть знайти вихід із нестандартної ситуації, адаптуватися до складного, мінливого, незнайомого середовища [2].

Ознайомившись із наявними теоретико-методологічними та прикладними напрацюваннями, слід відзначити дискусійність та незавершеність таких питань, як: сутність інтелектуального лідерства та його структура; джерела утворення базових складників інтелектуального лідерства та можливості їх цілеспрямованого формування і розвитку у різних суб'єктів; передумови нарощування та використання потенціалу інтелектуального лідерства для вирішення нагальних проблем сучасності.

Передусім слід зупинитися на сутності інтелектуального лідерства як категорії економічної науки. Словникове тлумачення не можна вважати задовільним, оскільки воно ґрунтується на суто індивідуалістичному підході, прихильники якого вважають знання, навички, цінності, поведінку та навіть харизму лідерів з числа топ-менеджменту визначальними характеристиками, від яких залежить ефективність діяльності організації [6; 10; 11]. Хоча індивідуалістичні теорії лідерства переважали наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., в економічних реаліях почали проявлятися їх вузькі місця, а саме:

– згадані теорії лідерства припускають наявність універсальних лідерських якостей, придатних для використання в усіх ситуаціях. Однак, управління підприємством в умовах кризи потребуватиме об'єктивно відмінних підходів, ніж, наприклад, при здійсненні реструктуризації;

– індивідуалістичні теорії недостатньо враховують вплив організаційного середовища, котре за різних обставин може потребувати різних стратегій та навичок лідерства. Понад те, сприятливе середовище може виявитися єдиною причиною успіху лідера, що вимагає оцінювання його результатів не лише за абсолютними, але й відносними показниками ефективності;

– підходи, що концентруються на окремих лідерах, нівелюють значення загального організаційно-управлінського контексту, включаючи якість організаційної структури, конфігурацію архітектури корпоративного управління, злагодженість командної роботи та ін., як фактору зростання ефективності компанії.

Критика перелічених аспектів та спроба подолати їх обмеженість змістили акценти від індивідуумів до організацій, від лідерів – до лідерства, просунувши досліджувану концепцію на наступний щабель розвитку. Прихильники теорії організаційного лідерства розглядають феномен лідерства як вимогу та передумову функціонування організацій на всіх рівнях [9; 13; 14].

Спираючись на широко відомі положення теорії організаційного навчання [4], можна припустити, що між організаційним та індивідуальним рівнями лідерства існує взаємозв'язок, котрий безпосередньо впливає на ефективність організації. Тобто лідери (їх знання, навички, цінності та вчинки) впливають на

організаційне лідерство (організаційну стратегію, конфігурацію управління, культуру) та навпаки. Усвідомлення необхідності комбінування двох теоретичних підходів дозволило поглянути на категорію лідерства з іншої перспективи. Як раз у цей період у науковій спільноті зміцнюється розуміння важливості інтелектуального складника як вимірювача ймовірності та потенціалу успіху лідерства [12]. Інтелектуальне лідерство перетворюється на окремий об'єкт дослідження.

З позицій комбінованого підходу інтелектуальне лідерство покликане допомогти кожному учаснику команди в особистісному розвитку, тим самим зміцнюючи потенціал організації як повноцінного члена інтелектуальної спільноти. На нашу думку, керуючись подібним підходом, інтелектуальне лідерство можна визначити як продуктивну співдіяльність лідерів та наслідувачів, що стимулює останніх включатися до процесів створення та розповсюдження нових знань, відновлення втрачених із часом навичок та ефективного їх застосування в нових реаліях, створює цілісне бачення необхідних компетенцій для майбутнього інтелектуального розвитку компанії.

Після виокремлення категорії інтелектуального лідерства, виникає нове дослідницьке питання: які складові інтелектуальності формують лідерство та відрізняють його від звичайного менеджменту? До цього питання нас підштовхує і подане на початку роботи визначення. Адже бути керівником та лідером це дві різні іпостасі, і далеко не завжди особа, що володіє здібностями ефективного менеджера здатна надихати своїм прикладом й спонукати до інтелектуальної активності інших. Інтелект є важливим, але як самостійний інструмент для лідерства йому бракує властивостей проникаючої субстанції. Крім того, латинська етимологія терміну "інтелект", вже не задовольняє сучасну теорію та практику господарювання. Адже пізнання, розуміння, розсудок, з якими було прийнято ототожнювати інтелект, можна цілком правомірно застосовувати до кожного носія людського капіталу. Щоб називатися лідером, особа повинна не лише володіти здатністю розуміти й знаходити шляхи вирішення проблем, але й бути достатньо соціалізованою та здатною культивувати відповідне емоційне середовище для залучення інших.

Задля глибшого дослідження сутності інтелектуального лідерства та вирішення його з-поміж споріднених категорій, науковці запропонували виділити його складові. При цьому погляди дослідників щодо структурування досліджуваного феномена істотно відрізняються. Наприклад, Дж. Гарсія виокремлює інтелект мудрості, інтелект характеру, соціальний інтелект та духовний інтелект [8]. Т. Гейдж та К. Сміт окрім духовного вважають за доцільне досліджувати також раціональний та емоційний інтелект [7]. У теорії успішного інтелекту Дж.Р. Стернберга ведеться мова про аналітичний, креативний та практичний інтелект [15]. Ймовірно, що кожен із запропонованих компонентів є важливим з точки зору досягнення абсолютної та відносної економічної ефективності. Однак брак емпіричних досліджень не дозволяє визначити ступінь кореляції між ними та одночасно формує предмет майбутніх досліджень.

Таким чином, інтелектуальне лідерство є прикладом категорії, що сформувалася на міждисциплінарній межі соціології, психології, менеджменту, та здатна слугувати основою для пошуку рішень актуальних проблем економіки. Брак комплексних досліджень за даною тематикою, відсутність загально визначених методичних підходів до оцінювання ступеня розвитку інтелектуального лідерства в організації загалом та за його окремими компонентами, не дозволяють повноцінно використовувати концепцію інтелектуального лідерства задля вирішення питань економічної та соціальної ефективності різного рівня, формуючи тим самим перспективну нішу для подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словик сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.– К., Ірпінь, ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Словник-довідник для підготовки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Філософія» (для студентів денної, заочної та дистанційної форм навчання усіх напрямів підготовки) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. : Н. В. Козирева. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. – 69 с.
3. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. – Київ: Абрис, 2002. – VI, 742 с.
4. Argyris, C. Organizational Learning: A Theory of Action Perspective / C. Argyris, D.A. Schön. – Reading MA: Addison-Wesley, 1978. – 305 p.
5. Beck U. Risk Society: Towards a New Modernity / U. Beck, M. Ritter (translator). – London; SAGE Publications Ltd., 1992. – 272 p.
6. Finkelstein S. Top management team tenure and organizational outcomes: The moderating role of managerial discretion / S. Finkelstein, D. Hambrick // Administrative Science Quarterly. – 1990. – Vol., 35, No. 3. – P. 484-503.
7. Gage T. Leadership intelligence: Unlocking the potential for school leadership effectiveness / T. Gage, C. Smith // South African Journal of Education. – 2016. – Vol. 36, No. 4. – P.9-12.
8. Garcia J. Leadership intelligence: The four intelligences of a leader [Electronic resource] / J. Garcia // LeadershipAdvance Online. – 2012. – Vol. 22. – Available at: http://www.regent.edu/acad/global/publications/lao/issue_22/4Garcia_intelligence_lao_22.pdf
9. Ghoshal S. The Individualized Corporation: a Fundamentally New Approach to Management / S. Ghoshal, C.A. Bartlett. In Great Companies are Defined by Purpose, Process, and People. – London: Heinemann, 1998. – 368 p.
10. Hambrick D. Upper echelons: The organization as a reflection of its top managers / D.C. Hambrick, P.A. Mason // The Academy of Management Review. – 1984. – Vol.9, No. 4. – P. 193-206.
11. House, R. J. A 1976 theory of charismatic leadership'. In Hunt, J. G. And Larson, L. L. (Eds.): Leadership: The Cutting Edge. – Carbondale, IL: Southern Illinois Univ. Press, 1977. – P. 189-207.

12. Judge T. Intelligence and leadership: A quantitative review and test of theoretical propositions / T. Judge, A. Colbert, R. Ilies // Journal of Applied Psychology. – 2004. – Vol. 89(3). – P. 542–552.
13. Senge P.M. The leadership of profound change: toward an ecology of leadership / P.M.Senge. In: Senge P.M., Kleiner A., Roberts C., Ross R.B., Roth G. and Smith B.J. (Eds.) The Dance of Change: The Challenges of Sustaining Momentum in Learning Organizations. – New York, NY: Doubleday, (1999). – P.10-21.
14. Schneider M. A stakeholder model of organizational leadership/ M. Schneider // Organization Science. – 2002. – Vol. 13(2). – P. 209-220.
15. Sternberg J.R. The Theory of Successful Intelligence / J.R. Sternberg // Review of General Psychology. – 1999. – Vol. 3(4). – P. 292-316.
-

Хоменко І.О., д.е.н., професор
Івченко Н.В., студентка, V курс, група МЕД-181
Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Більшість держав світу дійшли до висновку, що суто економічна модель розвитку вже є застарілою і постала необхідність звернути увагу ще й на соціальну та екологічну складові, без яких не є можливим їх сталий розвиток. Результатом стало те, що у вересні 2015 року на Саміті ООН 193 країни, в т.ч. й Україна, затвердили 17 Глобальних цілей сталого розвитку (ЦСР) до 2030 року, що стануть основними напрямками здійснення їх державних політик [2].

Рішенню щодо впровадження стратегії сталого розвитку (ССР) в Україні сприяли ряд чинників [3]:

- через те, що більшість галузей країни досі використовують застарілі ресурсо- та енергоємні технології, стан екології країни вже досить скоро може набутися критичного статусу;

- експорт має в більшій мірі сировинну орієнтацію, в той час як в розвинених країнах в ньому переважає готова та високотехнологічна продукція;

- рівень розвитку економіки України не відповідає її науково-технічним, природним, аграрним, освітньо-кваліфікаційним можливостям;

- Україні має міжнародні зобов'язання, що визначені документами ООН;

- в країні існує активна громадська підтримка впровадження стратегії сталого розвитку, а також необхідність їх впровадження була обґрунтована науковцями.

ЦСР в Україні відображають її національні інтереси, але ґрунтуються на тих 17-ти, що були затверджені на Саміті ООН. ССР України на період до 2030 року включає [3]:

- проблему подолання дисбалансу, що існує в економічній, соціальній та екологічній сферах;

- побудова мирного, згуртованого, толерантного та соціально-відповідального суспільства, а також розвиток «інклюзивності» в країні;

- формування продуктивної взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування, освіти, науки, громадських організацій, ;

- забезпечення повної зайнятості населення;

- надання якісної освіти та забезпечення належного рівня охорони здоров'я;

- вирішення екологічних проблем України, модернізація національного виробництва;

- проведення політики децентралізації;

- збереження культури та національної самосвідомості українців та інші.

ЦСР є необхідними для України та їх досягнення дійсно може вивести її на новий - більш високий рівень, проте, постає логічне питання стосовно реальності їх виконання.

Існує ряд проблем, які можуть стати істотною перепорою на шляху до змін [1]. Однією з них є саме суспільство. Чи готові люди змінювати своє мислення, свої звички (наприклад, не викидати сміття в не призначених до цього місцях, економити воду, електроенергію, навчитися сортувати сміття і т.д.)? Істотною перепорою на шляху до сталого розвитку є корупція, яка зараз охопила усі можливі сфери економіки країни. Також зараз ведуться бойові дії на сході країни, через які на даний момент часу не має можливості повністю зосередитися на інших важливих для країни питаннях, що є одними зі складовими цілей сталого розвитку. Також стан економіки в цілому бажає кращого (державний борг країни, за даними Міністерства фінансів, на 28.02.2019 склав 2 111 898 млн. грн.)[4]. Все це гальмує розвиток держави у відповідності до ЦСР, та змушує її повертатися у більшій мірі до суто економічної моделі управління, що само по собі суперечить суті ССР.

Цікавим є також й той факт, що основна більшість завдань, що покладені в основу Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 не мають індикаторів та встановлених термінів виконання. Таким чином влада нібито знімає з себе відповідальність за невиконання завдань, що передбачаються ЦСР, бо ми не маємо можливості оцінити результати.

Україна, як країна, що прагне до змін та не є байдужою до глобальних світових проблем, разом із іншими 192-ма країнами підписала договір про сталий розвиток, який охоплює соціальну, економічну та екологічну складові. На основі 17-ти затверджених цілей було створено Стратегію сталого розвитку України на період до 2030 року, яка на даний момент часу не може бути реалізованою в повній мірі через нестабільний економічний, політичний та військовий стан. Тож для успішного впровадження ЦСР уряду країни необхідно стабілізувати її стан та адекватно оцінюючи свої можливості встановити індикатори та конкретні строки виконання завдань, що передбачені ЦСР. Тільки так ми зможемо побачити та оцінити ефективність реалізації стратегії сталого розвитку і України.

Список використаних джерел

1. Хоменко І.О. Проблеми та напрями переробки твердих побутових відходів в Україні / І. О. Хоменко, Л. В. Бабаченко, Я.В. Падій // Економіка та суспільство. 2017. – № 12. – С. 454-458.
2. Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/ourperspective/ourperspectivearticles/2017/06/07/revisiting-sustainable-development-.html>
3. Сталий розвиток суспільства : Запорізький регіональний досвід: монографія [укладачі: Лепський М. А., Дударева І. В.]; за заг. ред. М. А. Лепського. Запоріжжя: КСК –Альянс, 2015. 198 с.
4. Хоменко І.О. Економіко-інституційні засади сталого місцевого розвитку через механізм створення транспортних кластерів // І.О. Хоменко, Л.В. Бабаченко / Сталий людський розвиток місцевих громад: наукові праці ВНЗ-партнерів Проекту ЄС/ПРООН «місцевий розвиток, орієнтований на громаду» [укладачі: М.А. Лепський, І.В. Дударева], за заг. ред. М.А. Лепського –. Запоріжжя: ЗНУ –2015. – 464 с. – С.225-228.
5. Режим доступу: https://lb.ua/blog/svitlana_kovalivska/379696_yak_ukraina_dosyagaie_tsiley_stalogo.html
6. Режим доступу: http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SD%20Project_Ukraine_version%203-2-1.pdf
7. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>

O.O. Kashtalian, student of the group ЕП-171
O.V. Nikolaienko, senior lecturer, FLSP Department
M.Ye. Yurchenko, Ph.D., associated professor
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

OUR SOCIETY IS IN DANGER FROM TECH MONOPOLISTS

According to Jamie Bartlett, a technology analyst, most people fear and hate monopolies, such as Google, Facebook and others, because they dominate their categories or markets and destroy competition. But that’s just the top of the iceberg of the danger they pose to.

The threat that tech monopolies pose to democracies is about more than the prices they charge: it’s the concentration of power, data and control over the public space — and their ability to wield this power over a growing number of economic activities, especially in the infrastructure and technologies of the future. The following companies operate as either monopolies or oligopolies in their respective fields: Google, Facebook, Uber, Airbnb, Amazon, Twitter, Instagram, Spotify. Integrated into everything, everywhere, their technology will blanket the world.

Perhaps the final stage in the rise of monopolies is when their economic power turns into what Marxists sometimes call “cultural hegemony”, where domination can be achieved through controlling the public ideas.

All technologies encode certain values and assumptions about how the world works. Gutenberg’s press was more than an ordinary printing machine — it popularized the ideal of free information exchange. The radio helped invent the concept of a single shared nationality, culture and language. And the medium of digital technology, as a sector, is now monopolizing the whole economy.

In 1995, left-wing academics Richard Barbrook and Andy Cameron detailed the philosophy and ideas of the new tech wunderkinds, christening it “The Californian Ideology.” This ideology represented a fusion of the cultural bohemianism and entrepreneurship. Barbrook and Cameron thought it was engaging because it offered a way out of the traditional political struggles over wealth or fairness distribution. A deep faith in the emancipatory qualities of technology allowed the techies to paper over any inconsistencies, because they promised that when the revolution arrived everyone would be great and cool and fulfilled and rich. All you needed to get to utopia was the idea that progress is achieved through smashing up old industries and institutions and replacing them with something new and digital.

This is the secret behind the digital revolution. The reason that startups flock to Silicon Valley is not just the promise of building a better world — it’s because that’s where the venture capital is. Money and ideas in Silicon Valley have a very complicated relationship. Even start-up visionaries and wide-eyed socially-minded inventors need money to survive, to pay rent and to hire the best programmers. Silicon Valley runs according to a Faustian pact: money in exchange for world-changing ideas. But investment brings with it new responsibilities, and suddenly there are profit margins and growth targets. In some ways, tech is just the latest vehicle for very rich

people to use well-tested techniques of buying political influence, monopolistic behavior and regulation avoidance, to help them become even richer.

Wealthy corporations develop the popular ideas of the day not just by direct pressure, but also by transferring money towards individuals and ideas that see the world as they do.

The iPhone and web browsers we use have carried the Californian Ideology around the world, infecting us all with the alluring idea that disruption is liberation, total individualism is empowerment and gadgets equal progress. It is hard to imagine the coming years without schools full of iPads (Apple), VR headsets (the Facebook-owned Oculus) and coding classes (run by Google). Thus, large manufacturers impose on us not only gadgets, but also ideas and thinking.

Research from the National Society for the Prevention of Cruelty to Children found that 30 percent hope to become the one-in-a-million YouTuber who actually makes a career of it. Every country wants to build their own Silicon Valley, and every city has ambitions to be a tech hub.

And to whom do we look in order to solve our collective social problems? It's no longer the government, but the modern tech-geek superhero. Space travel and climate change has fallen to Elon Musk. We look to Google to solve health problems and sort out ageing. Facebook gets to decide what free speech is and battle against fake news, while Amazon's Jeff Bezos saves the Washington Post from bankruptcy. One member of UK Parliament suggested we might run the National Health Service like Uber, while another pitched the idea of Airbnb-style room rentals for patients who needed to stay overnight. Only heaven can help for all of us.

So, in 2010, Steve Jobs, when he was releasing the iPad, described the iPad as a device that was "extraordinary." The best browsing experience you've ever had; way better than a laptop, way better than a smartphone. It's an incredible experience." A couple of months later, he was approached by a journalist from the New York Times, and they had a long phone call. At the end of the call, the journalist threw in a question that seemed like a sort of softball. He said to him, "Your kids must love the iPad." There's an obvious answer to this, really staggered the journalist. He was very surprised, because he said, "They haven't used it. We limit how much technology our kids use at home." This is a very common thing in the tech world. In fact, there's a school quite near Silicon Valley called the Waldorf School of the Peninsula, and they don't introduce screens until the eighth grade. What's really interesting about the school is that 75 percent of the kids who go there have parents who are high-level Silicon Valley tech execs. So when I heard about this, I thought it was interesting and surprising, and it pushed me to consider what screens were doing to me and to my family and the people I loved, and to people at large.

If you stop people while they're using them and say, "Tell us how you feel right now," they say they feel pretty good about these apps -- those that focus on relaxation, exercise, weather, reading, education and health. They spend an average of nine minutes a day on each of these. These apps make them much less happy.

About half the people, when you interrupt them and say, "How do you feel?" say they don't feel good about using them. What's interesting about these -- dating, social networking, gaming, entertainment, news, web browsing -- people spend 27 minutes a day on each of these. We're spending three times longer on the apps that don't make us happy.

That doesn't seem very wise. One of the reasons we spend so much time on these apps that make us unhappy is they rob us of stopping cues. I think, it is like drugs, because when people take them, they feel satisfied and happy, and as soon as they stop taking them - then it comes the break-up, bringing frustration and irritation.

References

1. Jamie Bartlett. The People vs Tech: How the Internet is killing Democracy (And How We Can Save it). House LLC, New York. URL <https://www.amazon.com/People-Vs-Tech-internet-democracy/dp/1785039067?tag=teco06-202>.
  2. Paul Murphy. It seems Google and Facebook really are taking ALL the growth in ad revenue. URL <https://www.theguardian.com/books/2018/apr/16/the-people-vs-tech-review-jamie-bartlett-silicon-valley>
  3. Andrea Renda. Searching for harm or harming search? URL https://www.ted.com/talks/adam_alter_why_our_screens_make_us_less_happy
-

ШЕРИНГОВА ЕКОНОМІКА

Якщо пояснювати суть шерингової економіки (Sharing economy: від англ. share – ділитися, розділяти) в термінах, доступних більшості з нас, то вона полягає в скороченні свої витрати (а згодом, можливо, навіть, отриманні прибутку) шляхом здачі в оренду тієї частини своєї власності, у якій наразі немає потреби. У теорії перелік того, що можна здати в оренду, необмежений: від одягу до об'єктів нерухомості.

Наприклад, шерингом є пропозиція спільної подорожі на автомобілі, коли власник отримує певну компенсацію за спільне використання його автомобіля, а попутник економить частину коштів, оскільки квиток на даний маршрут коштує дорожче. Здаючи в оренду сусідам земельну ділянку, яку не використовуєте, або ж захоплюючи із далекої подорожі місцеві сувеніри для бажаючих їх мати, ви берете безпосередню участь у спільному споживанні. Важливо зазначити, що такі взаємовідносини притаманні не лише для окремих фізичних осіб: вже протягом кількох років авіакомпанії укладають угоди, які дозволяють їм використовувати літаки один одного на певному маршруті. У будь-якому випадку, незалежно від суб'єктності учасників такого співробітництва, кожна сторона отримує взаємну вигоду. В цьому і полягає основна ідея економіки спільного споживання. Ця модель функціонує на засадах децентралізованого обміну та спільного споживання ресурсів. Вона кардинально змінює природу та алгоритм економічної взаємодії, трансформує її організаційні форми, систему внутрішніх та зовнішніх комунікацій та спричиняє інноваційні зміни у розвитку суспільства загалом. Шерингова модель економіки підриває не лише основи індустріальної моделі економіки та ринкового обміну, а й кардинально змінює існуючі наукові уявлення про природу економічних процесів, адже економічні відносини в рамках економіки спільного споживання не вписуються в жодну із відомих класичних моделей економіки. З 2008 р. розпочався стрімкий розвиток шерингової економіки. Очевидно, що дана модель спроможна мінімізувати негативні ефекти від традиційного способу господарювання (наприклад, зменшуючи негативне навантаження на довкілля внаслідок спільного і повторного використання ресурсів, які в іншому випадку могли б швидко стати відходами), відтак, стати дієвим механізмом вирішення багатьох соціально-економічних і екологічних проблем. Водночас ця модель має колосальний економічний потенціал розвитку.

Шерингова економіка має на меті суспільне використання не лише товарів, а й послуг. Класичний приклад – це подорожі на автомобілях. Мова йде не про таксі, коли маршрут визначає споживач послуги. У шеринговій економіці споживач підлаштовується під того, хто надає послугу. Чому б не знайти кілька осіб, яким з вами по дорозі, та не запросити їх в своє авто за невелику плату, що компенсує витрати на паливо? Це не єдиний приклад шерингу запроваджений у послуги, можна навести низку прикладів, навіть, тих, що користуються попитом і популярністю в Україні, а саме:

BlaBlaCar. Глобальний лідер в області райдшерингу - спільного використання легкових автомобілів. Спільнота об'єднує водіїв і пасажирів, яким по дорозі. Сьогодні BlaBlaCar налічує понад 30 млн. користувачів в 22 країнах. А ось ще цифра, яка непогано ілюструє екологічну ефективність шерингової економіки: діяльність BlaBlaCar скоротила кількість викидів вуглекислого газу в атмосферу на 700 тис. т.

Airbnb. Найбільший в світі онлайн-майданчик для розміщення, пошуку і короткострокової оренди приватного житла. Пропонує понад 2 млн. варіантів будинків, квартир, кімнат в 33 тис. містах у 192 державах.

Preply. Сервіс для підбору приватних репетиторів, який вже запущений в Україні, Польщі, Мексиці та Бразилії. Preply дає можливість вибрати потрібного фахівця не лише з регіону, де проживає клієнт, а й закордонних онлайн викладачів, які займаються через відео-дзвінки.

Зараз на Preply представлені понад 30 тис. репетиторів і близько 70 тисяч учнів. Є можливість вивчати 27 мов, півтора десятка шкільних предметів, музику, живопис та акторську майстерність.

Prometheus. Безкоштовні онлайн курси від викладачів КНУ, КПІ та Києво-Могилянської академії. Платформа пропонує не просто окремі курси, а взаємопов'язані цикли занять з найбільш актуальних для країни тем (бізнес, ІТ, іноземні мови, право, історія).

"Prometheus надає можливість провідним університетам, компаніям та викладачам перенести свої вже існуючі в офлайн навчальні курси, доступ до яких надзвичайно обмежений, в формат масового безкоштовного онлайн-курсу, який відкритий для всіх бажаючих.

Ось так, загалом, виглядає ситуація з шеринговою економікою в глобальному масштабі. Однак нам не звикати, що Україна, з різних причин, нерідко вибивається із загальносвітового тренду. Основні принципи функціонування шерингової економіки можна запровадити вже в найближчому майбутньому.

Розгляньмо, як працюють рушійні сили шерингової економіки в Україні. Функціонування соцмереж базується на широкому застосуванні ширококутового мобільного інтернету. Оператори зараз активно розбудовують мережі покоління 3G. Їх можливостей цілком достатньо для потреб шерингової економіки. Тому технологічна база для неї в Україні якщо не ідеальна, то цілком задовільна.

Тепер про другий чинник — економічну кризу. Попри всі свої негативні прояви, вона стимулює людей відмовлятися від непродуманого, надмірного споживання, витратити гроші раціональніше. Тобто, шерингова економіка в умовах кризи ідеально відповідає запитам суспільства.

Ідея шерингу в Україні є дуже актуальною, оскільки тут широко поширений аграрний бізнес. Найбільш продуктивно буде запровадити її власне для розвитку АПК. Для збереження родючості ґрунтів необхідно змінювати насадження культур на кожній земельній ділянці, а також не обробляти її раз на чотири роки. Тож власнику необхідна величезна кількість устаткування для обробки землі, вирощення різноманітних культур, тощо. Більшість часу основні засоби будуть простоювати, такий метод використання є непродуктивним, і що важливо - капіталомістким, тож вигідніше і більш ефективно придбати ці основні засоби для суспільного користування декількома землевласниками.

Таким чином, чим краще буде побудоване правове поле для шерингової економіки, тим простіше та швидше можна буде отримати в розпорядження бажану річ або послугу. Втім, на шляху до такої ідилії необхідно подолати чимало перешкод.

Список використаних джерел

1. <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2016/09/5/603709/>
2. galfinance.info/ekonomika-ta-biznes/2016/11/03/she...viri-do-revolyuczii/
3. dooplayer.net/83179139-Shif-sheringova-ekonomika-...itku-v-ukrayini.html

Корицька А.Є., студентка 2 курсу групи ФК-171,
Кобзар К.М., студентка 1 курсу групи ФК-181
 Науковий керівник – Кирилук Ю.В., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ТЕНДЕНЦІЇ

В умовах загострення фінансових, соціально-економічних проблем в Україні є дуже важливим та актуальним забезпечення економічного зростання, що буде позитивно відобразитися на тенденції розвитку країни. Однією з довготривалих цілей економічної політики є стабілізація ситуації розвитку, створення умов задля економічного зростання, а також підтримка його темпів на стабільному та оптимальному рівні.

Задля пошуку найбільш раціонального та ефективного поштовху з метою прискорення економічного зростання дуже важливим є його аналіз. В Україні на даний момент важливим є виокремлення проблем та перешкод, що стримують процес економічного зростання, а також важливим є використання заходів, що будуть найбільш ефективними.

До факторів економічного прогресу можна віднести безліч чинників. Багато науковців мають різне бачення щодо факторів впливу на економічне зростання країни. Але не зважаючи на різні авторські погляди, кількісним результатом економічного зростання є показник валового внутрішнього продукту.

Аналіз валового внутрішнього продукту в Україні, наведений у таблиці 1, показує, що економічне зростання відбувається і має позитивні тенденції, ВВП на душу населення також кожного року зростає.

Таблиця 1 - Номінальний ВВП України на душу населення з 2013 по 2017 рр. з розрахунку на одну особу населення.

Рік	млн., грн.	Різниця		дол. США	Різниця		Населення (тис.)
		Реальний	Номінальний		Реальний	Номінальний	
2013	31988,7	+1076.2	+3.5%	4030,3	+173.5	+4.5%	45483
2014	35834	+3845.3	+12.0%	3014,6	-1015.7	-25.2%	43722
2015	46210,2	+10376.1	+29.0%	2115,4	-899.2	-29.8%	42836
2016	55853,5	+9643.3	+20.9%	2185,9	+70.5	+3.3%	42668
2017	70224,3	+14370.8	+25.7%	2640,3	+454.4	+20.8%	42477

Складено автором на основі [1]

Варто відмітити, що не менш важливим є розподіл ВВП за видами економічної діяльності для визначення основних елементів впливу на загальний показник ВВП.

За даними Державної служби статистики на рівень ВВП у фактичних цінах (млн. грн.) в період з 2013 по 2017 особливо впливали сільське господарство (а також лісове та рибне), переробна промисловість, оптова

та роздрібна торгівля, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність. Так, наприклад, рівень у ВВП сільського господарства за 2016 рік склав 27970 млн. грн., що у 2017 збільшився і складав уже 303949 млн. грн.. Рівень оптової та роздрібною торгівлі у 2015 році склав 273989 млн. грн., а в 2017 році цей показник досяг 409994 млн. грн. [3].

Такі показники вкладу у ВВП за виробничим методом свідчать про найбільшу частку в ВВП даних видів економічної діяльності в Україні. Не зважаючи на позитивні зміни в показниках ВВП наша країна все ще суттєво відстає в економічному розвитку в порівнянні з розвиненими країнами Європи та з США. На дану тенденцію негативно впливають безліч чинників, до яких можна віднести зокрема не високий рівень інновацій в економіці. Так, наприклад, За двадцять років незалежності України чітко вимальовується тенденція, яка свідчить про погіршення якості технологічної структури: III уклад – 58%; IV уклад – 38%; V уклад – 3,9%; VI уклад – 0,1% [3]. Також на економіку країни все більше починає «тиснути» зовнішній та внутрішній борги, криза інвестування, збільшення рівня «тіньової» економіки, падіння добробуту населення, відсутність ефективних державних інституцій з контролю та підтримки приватного сектору економіки, відчутною для економіки стала і міграція «людського капіталу».

Для досягнення цілей сталого розвитку є багато перешкод. В Україні недосконалою є нормативно-правова база та відповідні заходи установ виконавчої влади. Недопустимим є незначні зміни в видатках для розвитку сфер, що є стратегічно-важливими для сталого розвитку.

На нашу думку, важливим є проведення державою, як суб'єктом економічних відносин, політики, яка буде мати на меті стимулювання економічного зростання задля розвитку національної економіки в цілому. Задля успішної інтеграції України в сучасну світову економіку, якій на даному етапі притаманна глобалізація торгівлі, ця політика повинна вміщувати в себе бюджетно-податкову, фіскальну, валютну, кредитну та інші види економічної політики. На даному етапі розвитку України можна сказати, що взаємозв'язок стає більш скоординованим, але реформування відбувається повільно, що є однією з причин гальмування економічного зростання.

Тож, головним завданням поточного періоду є надання керованості економічним реформам та створення соціально-орієнтованої ринкової економіки на базі відродження та прискореного розвитку перспективних секторів власного вітчизняного виробництва, моделювання його за критерієм оцінки приросту економічного ефекту [4].

Важливим є те, що задля досягнення сталого економічного зростання Організація Об'єднаних Націй в Україні сприяє досягненню кращого економічного зростання. Кінцевий результат буде остаточно продемонстрований у 2022 році. ООН разом із партнерами працюватиме для сприяння таким змінам у цій сфері:

- створення більш сприятливого законодавчого поля для інвестицій та розвитку сталих підприємств, підприємництва та інноваційної діяльності;
- швидке реагування політики зайнятості, законодавства та інвестицій на потреби жінок і чоловіків з уразливих груп населення;
- зменшення диспропорцій у регіональному розвитку, особливо в сільській місцевості;
- зміцнення спроможності національних установ і регіональних органів влади для сприяння розвитку села та розвитку підприємництва;
- посилення співпраці об'єднань роботодавців і бізнесових асоціацій з Урядом України в розробленні стратегій та заходів, що передбачають створення робочих місць;
- підвищення рівня працевлаштування та доступу до підприємництва;
- економічне розширення прав і рівні стандарти зайнятості чоловіків та жінок, у тому числі з уразливих груп;
- розширення ринку праці та підвищення його інклюзивності, особливо щодо молоді, жінок, ВПО та населення районів, що постраждали від конфлікту. [2]

Отже, економіка України має всі передумови для стрімкого економічного зростання, але механізм його реалізації є досить складним і включає поєднання численних заходів економічного і законодавчого характеру. Також важливим є ефективна реалізація державою проектів економічного розвитку, стимулювання економічної діяльності агентами економічних відносин, а також орієнтація економіки на глобальний ринок.

Список використаних джерел

1. Мінфін Електронний ресурс [Режим доступу]: <https://minfin.com.ua/ua/>
2. Державна служба статистики в Україні Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://ukrstat.gov.ua>
3. Сучасні проблеми економічного розвитку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://buklib.net/books/22538/>.
4. United Nations Ukraine Електронний ресурс [Режим доступу]: <http://un.org.ua/ua/>

ДІЯЛЬНІСТЬ РЛП «ЯЛІВЩИНА»

Ялівщина – історична місцевість в південно-східній частині м. Чернігів. Територія «Ялівщина» має виключно важливе значення, як територія дикої природи, археологічної спадщини та історичного розвитку міста.

Згідно ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» стаття 60 та стаття 61 діяльність РЛП «Ялівщина» базується на виконання важливих функцій та завдань по урегулюванні рекреаційного навантаження на екосистему м.Чернігів, раціональне природокористування, ведення господарства та інформативних робіт щодо збереження парку «Ялівщина» [1].

Функціонування РЛП «Ялівщина», як поліфункціональної природоохоронної установи, яка направлена на охорону та збереження території парку, його розбудови, як природоохоронної установи та розвитку різних видів наукових, освітніх та рекреаційних напрямів.

РЛП «Ялівщина» розробляються та проводяться програми щодо збереження та відновлення біологічного та ландшафтного різноманіття території парку:

1. Здійснення моніторингу стану біологічного та ландшафтного різноманіття територій;
2. Проведення наукових досліджень в р. Стрижень в межах впливу на парк з метою виявлення загрози та шкоди для біоти.
3. Постійний моніторинг видового складу, чисельності та територіального розподілу хребетних тварин.
4. Проведення лісопатологічних обстежень соснових насаджень на території РЛП «Ялівщина».
5. Постійна співпраця з науковцями НУЧК ім. Т.Г.Шевченка та ЧНГУ, Мезинським НПП та РЛП «Міжріччинський» та «Ніжинський».
6. Підготовка відео- та фотоматеріалів для науково-популярних видань щодо біорізноманітності РЛП «Ялівщина».
7. Розробка та підготовка матеріалів, а також пропозиції щодо проведення зонування території парку [2].

Зонування РЛП «Ялівщина»:

1) Заповідна зона, що має площу 25% від загальної площі території парку. Ця зона включає старі ділянки соснового лісу, березовий ліс біля кладовища, територію лісового заказника місцевого значення, найглибший яр Ялівщини та прилеглу до нього територію. В межах цієї зони недоцільно проводити масові екскурсії та рекреацію.

2) Наукова зона, в межах цієї зони проводяться науково-дослідна робота, розміщуються колекції, наукові полігони, експериментальні ділянки, постійні та тимчасові пробні площадки. Вона включає території агробіостанції НУЧК ім. Т.Г.Шевченка та ЧОПЛ Чернігівської обласної ради.

3) Охоронна зона, яка необхідна для стабільної діяльності РЛП. В цій зоні не дозволяється діяльність, яка може призвести до негативного впливу, наприклад: будівництво промислових чи інших об'єктів, або розвиток господарської діяльності.

4) Зона регульованої рекреації, яка оточує межі заповідної зони та становить 50% всієї площі. До цієї зони відносяться екологічні стежки, маршрути постійних екскурсій, екологічного туризму та ділянки з виглядом на р. Стрижень.

В цій зоні забороняється вирубка лісу та інша діяльність, яка негативно вплине на стан природних процесів та об'єкти заповідної зони, проте тут можливо проводити окремі заходи з реконструкції ландшафту, без зміни екосистем.

5) Зона стаціонарної рекреації, в якій розміщують об'єкти рекреаційної інфраструктури: приміщення для адміністрації РЛП, екологічної освіти та екскурсій, спортивні майданчики, рекреаційні пункти, оздоровчі та туристичні заклади.

Зона стаціонарної рекреації повинна займати площу не більше 10% парку «Ялівщина». До складу території відноситься: рекреаційні та прилеглі ділянки біля дамби Стрижня, ділянки на березі Стрижня, які знаходяться по вул. Єськова.

6) Господарська зона, яка виділена для активації та розвитку збалансованого менеджменту природних ресурсів РЛП «Ялівщина» та може оточувати зони регульованої та стаціонарної рекреації. В межах господарської зони проводиться господарська діяльність, що спрямована на виконання РЛП покладених на нього природоохоронних, екологічних, освітніх та рекреаційних завдань.

В межах цієї зони знаходяться землі, які знаходяться в охоронних зонах джерел водопостачання міста Чернігові (артезіанські свердловини та прилеглі їх території) [3].

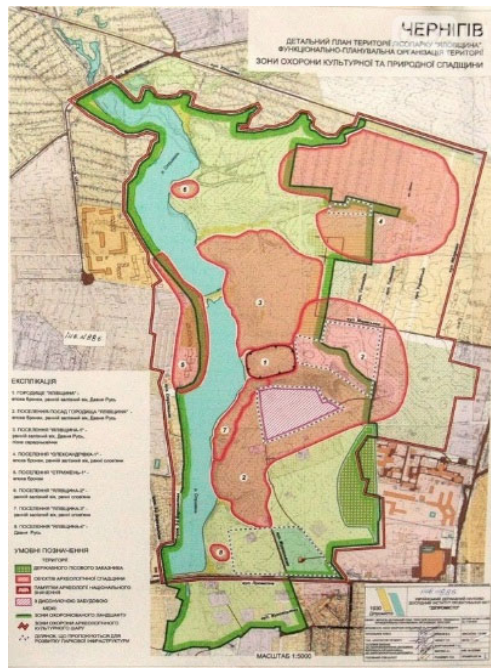

Рис. 1. Схема РЛП «Ялівщина»

Беручи до уваги еколого-просвітницьку діяльність РЛП, постійно адміністрацію парку проводяться акції та участь РЛП у масових заходах, які спрямовані на збереження та охорону історичних надбань, а саме: працівниками парку розробляються інформаційні стенди, буклети щодо охорони природи та РЛП «Ялівщина» як природно-рекреаційного об'єкту; відбуваються лекції-бесіди, семінари, роз'яснювальні та протизапобіжні заходи з місцевим населенням у питаннях збереження та охорони парку та згідно плану екологічної освітньо-виховної роботи; адміністрацією парку проведено акції, під час яких було насаджено саджанці дерев, розвішування годівничок, синичників та шпаківень для птахів; сприяння роботі еколого-туристичного гуртка на Базі центру туристично-оздоровчої та виховної роботи з дітьми та молоддю; ведення інформаційних сторінок РЛП «Ялівщина» у соціальних мережах, а також постійне інформування через місцеві ЗМІ про сучасний стан, акції та заходи, які плануються відбутись на території парку.

РЛП «Ялівщина» виконує роботи з упорядкування маршрутів екологічних стежок на території парку, реконструюють та встановлюють інформаційні стенди, які були пошкоджені вандалськими методами, організовує установку та відновлення інформаційних, протипожежних та природоохоронних попереджувальних знаків на території, було організовано заходи-суботники, прибирання сміття та випилювання сухостоїв та заходи щодо збереження соснових насаджень в парку.

Господарська діяльність РЛП «Ялівщина» побудована на вирішенні тактичних та стратегічних завдань з приводу збереження та охорони території парку, а працівники парку здійснюють свою професійну діяльність в межах існуючого природоохоронного та нормативно-правового законодавства, чітко розуміючи поставлені перед ними завдання та прикладають значних зусиль для їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Регіональний ландшафтний парк «Ялівщина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chernihivregion.travel/turystychni-objekty/pryrodo-zapovidni-objekty/item/131-rehionalnyi-landshaftnyi-park-yalivshchyna>
2. Звіт про діяльність комунального закладу Чернігівської обласної ради «Регіонально ландшафтний парк «Ялівщина», 2018 р. – 9 с.
3. Ялівщина має майбутнє [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://val.ua/ru/51312.html>

WATER POLLUTION AS A MAJOR WORLDWIDE PROBLEM

Water is essential for maintaining an adequate food supply and a productive environment for the human population and for other animals, plants, and microbes worldwide. Over two thirds of Earth's surface is covered by water so less than a third is taken up by land. As Earth's population continues to grow, people are putting ever-increasing pressure on the planet's water resources. In a sense, our oceans, rivers, and other inland waters are being "squeezed" by human activities and their quality is reduced. Poorer water quality means water pollution.

Discharge of domestic and industrial effluent wastes, leakage from water tanks, marine dumping, radioactive waste and atmospheric deposition are major causes of water pollution. Heavy metals that are disposed of and industrial waste can accumulate in lakes and river, proving harmful to humans and animals. Toxins in industrial waste are the major cause of immune suppression, reproductive failure and acute poisoning [2]. Poor quality water destroys the crop production and infects our food which is hazardous for aquatic life and human life. Pollutants disturb the food chain and heavy metals, and iron especially affects the respiratory system of fish. Iron pollutants clog fish gills and are lethal to them, and when these fish are eaten by humans, it leads to a major health issue.

Closely associated with the overall availability of water resources is the problem of water pollution and human diseases. At present, approximately 20% of the world's population lacks safe drinking water, and nearly half the world population lacks adequate sanitation. Untreated water is used for drinking, bathing, and washing, resulting in serious human infections and illnesses. Overall, water borne infections account for 90% of all human infectious diseases in developing countries. The lack of sanitary conditions contributes to approximately 12 million deaths each year, primarily among infants and young children. Approximately 40% of fresh water is deemed unfit for drinking or recreational use because of contamination by dangerous microorganisms, pesticides, and fertilizers [1]. There is a direct association between pollution and health problems. Disease causing microorganisms are known as pathogens and these pathogens are spreading disease directly among humans. Some pathogens are found worldwide and some are found in well-defined areas. Many water borne diseases are spreading man to man [3].

As human populations and economies grow, global fresh water demand has been increasing rapidly. In addition to threatening the human food supply, water shortages severely reduce biodiversity in both aquatic and terrestrial ecosystems, while water pollution facilitates the spread of serious human diseases and diminishes water quality. Humans obtain the great majority of their nutrients from crops and livestock, and these nutrient sources require water, land, and energy for production. Food supplies (cereal grains) per capita have declined by 17% over the past 20 years, in part because of an increase in human population and concurrent shortages of fresh water and cropland. Population growth, accompanied by increased water use, will not only severely reduce water availability per person but also create stress on biodiversity in the entire global ecosystem. Other major factors that limit water availability include rainfall, temperature, evaporation rates, soil quality, vegetation type, and water runoff [1].

Conclusion. Providing adequate quantities of pure, fresh water for human use and for their diverse activities appears to be a major problem worldwide. If further competition for water resources in regions and between countries continues to escalate, this will have negative impacts on essential freshwater supplies for personal and agricultural use. Thus, the future agricultural, industrial and urban use of water resources must be carefully managed to prevent a critical situation.

References

1. Water Resources: Agricultural and Environmental Issues [Electronic resource] – Access mode: https://www.researchgate.net/publication/242703023_Water_Resources_Agricultural_and_Environmental_Issues
2. Water pollution and human health [Electronic resource] – Access mode: <https://www.alliedacademies.org/articles/water-pollution-and-human-health.pdf>
3. WORLD WATER QUALITY FACTS AND STATISTICS [Electronic resource] – Access mode: https://www.pacinst.org/reports/water_quality/water_quality_facts_and_stats.pdf
4. Хоменко І.О. Проблеми та напрями переробки твердих побутових відходів в Україні / І. О. Хоменко, Л. В. Бабаченко, Я.В. Падій // Економіка та суспільство. 2017. – № 12. – С. 454-458.

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАБРУДНЕННЯ МАЛИХ РІЧОК

Водні джерела належать до найцінніших багатств України. Вони відіграють важливу роль у житті суспільства, покращенні стану навколишнього природного середовища та розвитку економіки. Їх значення як елемента екосистеми, як природничого компонента важко переоцінити. Суспільство повинно дбайливо ставитись до їхніх ресурсів, відновлення, адже саме вони забезпечують життєві потреби населення та всього живого.

В Україні водна використовується в усіх можливих сферах: водний транспорт, лісосплав, промислове і сільськогосподарське водопостачання, побутове, рибне господарство гідро- і теплоенергетика, водна меліорація і, нарешті, масова рекреація.

Нажаль, за останні 30 років з карти нашої країни зникло більше десяти тисяч малих річок.

Малі річки з площею водозбору до 2 тис. квадратних кілометрів, формують "водний потенціал" країни, тому як ніколи потребують особливої уваги, адже мають важливе господарське значення. Їхні ресурси використовуються для водопою тварин, зрошування полів, а також для технічних потреб, поперше для сільського господарства. Тому вони першими засмічуються, виснажуються та замулюються.

Упродовж останнього століття внаслідок розорювання заплав та масової вирубки лісів, малі річки майже зовсім не мають природного захисту. Це призводить до того, що у басейнах річок високої активності набувають ерозійні процеси, чому сприяло також порушення агротехніки на водозборах: розорювання заплав та схилів, випрямлення русел та інше. [1]

Великого масштабу набуло забруднення природних вод, основними джерелами якого є промислові стічні води, комунальні стічні води, сільськогосподарські стоки, нафта і нафтопродукти, поверхневі стоки та атмосферні опади.

Найбільша кількість забруднення потрапляє у природні води з промисловими стічними водами, які мають різноманітний склад та великі об'єми. Комунально-побутові стоки характеризуються з одного боку високим вмістом поживних речовин, необхідних рослинам, але з іншого боку – вмістом миючих засобів, фекалій, хвороботворних мікроорганізмів, яєць гельмінтів тощо. Стоки з сільськогосподарських угідь містять органічні добрива. Поверхневий стік вносить забруднюючі речовини в озера та річки з земель, які піддаються ерозії, в результаті здійснюється замулювання озер, водосховищ та обміління річок. Також водойми забруднюються атмосферними опадами, які вимивають побутовий та промисловий бруд з міських вулиць, територій підприємств та гірничих виробок.

Водні ресурси, що формуються в межах України, дуже обмежені. Їхній обсяг складає 54 км³/рік, у тому числі поверхневі – до 38 км³/рік, підземні відповідно – до 16 км³/рік. Величина водоспоживання країни наближається до межі ресурсів і досягає 31-37 км³/рік. При цьому 87% головних рік мають екологічний стан басейнів, що оцінюються як "погане", "дуже погане" і "катастрофічне". У 62% основних рік України вода оцінюється як "сильно забруднена", і тільки 4% рік мають воду задовільно чисту. [2]

Наразі у більшості країн, напевно, не залишилось річки, яка б мала свій первісний вигляд, у якій русло, водний потік і берег не мали б, як найменше, слідів господарської діяльності людини. Тому зараз важливою проблемою постає раціональне використання та охорона малих річок - об'єктів, найбільш схильних до стрімких негативних перетворень, ніж середні та великі водні джерела, віднесена до числа з одних найважливіших державних проблем.

Оцінюючи сучасний чи очікуваний стану малих річок, необхідно враховувати такі їх особливості:

- малі річки є основним джерелом живлення великих рік, саме тому їх потрібно зберігати, адже це має важливе значення для захисту водних джерел від виснаження;

- на водозборах малих річок розміщена значна кількість промислових об'єктів, населення, сільськогосподарських угідь, що має велике народногосподарське значення саме цієї категорії річок;

- внаслідок малих розмірів ці річки дуже чутливі до конкретних видів господарської діяльності, що особливо негативно позначається на водному режимі території. В цьому числі:

- вилучення з річок великої кількості води, а також всі інші види господарської діяльності, які зумовлюють зміни (в першу чергу зменшення) річкового стоку в цілому за рік і в меженні періоди;

- інтенсивне користування підземними водами, що має велике значення і призводить до осушення великих за розмірами територій та зменшення підземного живлення річок, внаслідок чого стається повне зникнення;

- випрямлення річищ, яке супроводжується стрімким збільшенням швидкості течії води та значним зниженням живого перерізу і звичайно глибини, тобто саме це впливає на видиме зменшення параметрів річки;

- важливим фактором впливу є наявність очищених та неочищених стоків, а саме: промислових, комунальних, сільськогосподарських, адже їх об'єм може бути навіть більшим, а ніж об'єм стоку самої річки, саме тому це особливо небезпечно;

- існує безліч інших видів забруднень, які значно погіршують якість води. [3]

Жахливий стан більшої кількості малих річок України не потребує ніяких доказів. Найбільш гостро ця проблема постає саме в густонаселених регіонах України, саме там малі ріки зазнають найбільшого антропогенного впливу. Зміна клімату, надмірне випасання худоби, розорювання земель, забудова заплавл, витоштування - все це призводить до деградації рослинного покриву річкових долин. І саме тому, як наслідок – виникає неминуча ерозія схилів, заболочення чи пересихання річки, замулення річища і, врешті-решт, зменшення біотичного різноманіття, спрощення й деградація екосистеми

Вирішуючи головне завдання відновлення екосистем малих водних джерел, вчені виділяють, що одим з головних шляхів для цього має бути усунення причини негативної дії. Отже, серед таких заходів доцільним є розширення водоносних горизонтів та відновлення природного рельєфу русла; корисно утримувати надлишок наносів верховими ставками, які можна влаштувати в ярах. Також пропонується влаштування водосховища на беззаплавних ділянках та наливних водосховищ у вигляді копанок.

На сьогоднішній день, проблеми екологічного стану малих водних ресурсів перебувають під постійною увагою екологів: зроблено аналіз направленості та ступеню змін їх русел ерозійно-аккумулятивними процесами, для деяких районів отримані кількісні характеристики цих змін, встановлений їх зв'язок із змивом ґрунтів. В цьому випадку, необхідно поширити ці дослідження на всю територію України, встановити гранично-допустимі умови початку замулення та деградації, дослідити умови проходження руслоформуєвих витрат та екологічно-необхідний стік для малих річок. Вирішення саме цих проблем дозволить встановити концепцію охорони малих річок та створити регіональні системи заходів по їх рекультивції.

Щоб наразі забруднені води негативно не вплинули на водні організми водойм, вони мають розводитись у 20-100 разів, а у деяких випадках - у 150-300 разів. Саме це свідчить, що 1 м³ неочищеної води може забруднити до 300 м³ свіжої. Тому і виникає можливість “водного голоду” в майбутньому, якщо уже зараз не будуть вжиті конкретні заходи. [1]

Наразі необхідно, в першу чергу, вжити заходів що до запобігання виснаження і забруднення, а не займатися латанням дірок - ліквідацією найгірших недоліків та наслідків. Кожна річка, ставок, озеро, водоймище, чи джерело, незалежно від того, використовуються чи ні їхні води для щоденних потреб, рибальства чи сільського господарства, мають бути чистими, адже здорове життя можливе тільки на чистій Землі.

Найважливішим напрямом у вирішенні водної проблеми має бути раціональне використання і охорона водних ресурсів. Вода, на жаль, перестала бути вічним, безплатним для суспільства даром природи. Слід робити висновки, чи не забагато води ми використовуємо безцінно, що ж саме треба зробити для того, щоб річки і озера стали чистішими?

Тому серед найважливіших та основних заходів по охороні річок можемо виділити наступні:

- встановлення прибережних захисних смуг і водоохоронних смуг у відповідності до Водного Кодексу України;

- відмова від використання пестицидів;

- максимальне зменшення скидів стічних вод промислових підприємств за рахунок зниження водоємкості виробництва та використання водооборотних систем водопостачання.

- розділення промислових і господарсько – побутових стоків, а також забезпечення їх очистки перед скидом у річки;

- запобігання випадків забруднення водоймищ нафтою і нафтопродуктами;

- створення сприятливих умов для відтворення рибних запасів; охорона тваринного світу річки;

- впровадження водозберігаючих технологій, а також здійснення передбачених Водним Кодексом України водоохоронних заходів на підприємствах, в установах і організаціях, розташованих у басейні річки;

- створення гідрологічних пам'яток природи. [4]

Ми і досі переймаємося станом великих річок, але забуваємо, що їх наповнюють водою малі, які і потребують порятунку в першу чергу.

В Україні жорстке екологічне законодавство, але напевно, що у виконання цих правил та дотримання умов не вірять навіть самі розробники. Разом з тим, ми роками спостерігаємо процес загибелі наших річок, озер та водоймищ в цілому. Причини часто лежать на поверхні – це порушення елементарних правил, що приводить до замулення і втрати здатності до самовідтворення малих річок.

Список використаних джерел

1. Проблеми малих річок України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://um.co.ua/10/10-15/10-151373.html>

2. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Екологія» / Дорогунцов С. І., Коценко К. Ф.,

Lokha A.L., student, group OA-171
Derii Zh. V., Doctor of economy, professor
Yusukhno S.I., senior lecturer

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

PAYROLL SYSTEM PECULIARITIES IN UKRAINE

Payroll is the process where employers pay their employees for a set time period or on a given date. First of all any business with employees should have a payroll process established; payroll is often the biggest expense for a business. An effective and efficient payroll process will ensure that employees are paid accurately and consistently, keeping them satisfied with this aspect of employment and allowing them to focus on other working areas [1].

A payroll system calculates the amount you owe your employees based on factors such as their work time, their wages or salaries, and whether they took vacation or holiday time during the pay period. The system regulates gross pay by calculating and subtracting taxes and other withholding amounts. On a salary day, the system provides your employees with paper checks or payroll deposits and a summary of the information you used to calculate their gross and net wages [2].

We should mention that the payroll system starts when a company employs its first employee. In the United States, every new employee must be reported to the state along with a tax form whose name is the W-4. The W-4 determines how many allowances the employee qualifies for when calculating the federal income tax that should be withheld from each check. Generally, the more dependents you have, the less income tax you have to pay.

As a boss, the W-4 is the first of many forms that you have to keep on file as the main part of your payroll system. In fact, the W-4 needs to be kept on file up to four years after the worker is fired or quits. You must also stay informed about the employee's critical personal information, like the address to which checks are sent, or in the case of direct deposit, the bank information and account number where the money is wired. All of this information is highly sensitive, meaning that a good payroll system should also be very secure [3].

Withholding and paying taxes is one of the most significant responsibilities of the payroll system. In the United States, the following are the major withholdings required by the government:

- Federal income tax
- State and local income taxes (where applicable)
- Social Security tax
- Medicare tax [5] .

As an example we can take the Ukrainian payroll systems.

Since Ukraine announced its independence in 1991, it has grown into an attractive location for developers and companies. Ukraine has reached “market economy” status with the USA and EU and has joined the World Trade Organization (WTO). Ukraine is the biggest European country, and a member of many international organizations such as the United Nations, and the Council of Europe.

Salary, indexation, vacation pay and sick leave are the main types of accruals that an employer, who has even one employee on his staff, faces in practice.

The salary in Ukraine is paid to workers twice per month. The interval between payments is not exceeding 16 days. The first part of salary is named prepaid expense and it's an advance payment. And the second part of payment is the final salary. The amount of an employee's salary rate should be indicated in his or her employment agreement (a document that is duly stamped and signed by both employee and authorized representative from the employer's side).

The calculation of salary is performed according to the time sheet reflecting the days (hours) worked by each employee. It should include information on vacation days, sick leave, business trips, overtime, and work on weekends and holidays, etc. It is obligatory to maintain the time sheet for all the companies in Ukraine (including small enterprises) as the respective documents serve as grounds for salary accrual.

Base salary is calculated according to the following formula: multiply an employee's salary rate/number of working days in a month by number of days worked according to the time sheet.

Net salary is calculated as follows: Gross salary minus Personal Income Tax (PIT) minus Military tax (MT) minus other deductions.

The salary calculation is performed in a payroll calculation sheet. The recommended template of the payroll calculation sheet is prescribed by law. It should reflect the amount of gross and net salaries as well as information on payroll taxes.

PIT from the employees' monthly remuneration is calculated with a fixed tax rate of 18%.

It is worth mentioning that the remittance of PIT to the budget is performed together with both advance and salary payments.

An employer is required to prepare and submit the PIT report on a quarterly basis in advance within 40 days following the reporting quarter to the State Authorities of Ukraine.

MT is set at 1.5% from the incomes of employees from their salaries, as well as from other accrued incomes of residents and nonresidents of Ukraine that are subject to PIT.

The military tax is deducted from employees' gross salary and remitted to the budget together with advance and salary payment [4].

As an example we can calculate taxes from the minimum wage in 2019. It will look like this:

Accrued wages = 4173,00 UAH.

PIT: 4173.00 UAH. * 18% = 751.14 UAH

MT: 4173.00 UAH. * 1.5% = 62.60 UAH.

Salary which an employer will pay to the employee: 4173.00 UAH - 751.14 UAH - 62.60 UAH = 3359.26 UAH.

REF: UAH 4173.00 * 22% = 918.06 UAH.

The total «tax burden» is equal to: 751,14 UAH. + 62.60 UAH. + 918.06 UAH = 1731.80 UAH.

In conclusion, we can say that organizations looking to launch or grow Ukrainian operations must be very patient, diligent, and alert to changes. It is advisable to find a trustworthy partner to assist with the administrative labyrinth, red tape, and many cultural nuances. In addition, working with a global payroll managed services provider can reduce much of the uncertainty of changing regulations and tax requirements.

References

1. Payroll systems [Electronic resource] - Access mode: <https://www.hrpayrollsystems.net/payroll-systems/>
2. What is the meaning of payroll system? [Electronic resource] - Access mode: <https://smallbusiness.chron.com/meaning-payroll-system-61432.html>
3. What is payroll system?- [Electronic resource] - Access mode: <https://money.howstuffworks.com/payroll-system1.htm>
4. What You Need to Know About Payroll in Ukraine - [Electronic resource] - Access mode: <http://gpminstitute.com/publications-resources/Global-Payroll-Magazine/december-2017/what-you-need-to-know-about-payroll-in-ukraine>
5. Understanding payroll in Ukraine ? - [Electronic resource] - Access mode: <https://www.cloudpay.net/resources/understanding-payroll-in-ukraine-what-global-companies-need-to-know-about-ukraine-payroll>

Mayboroda S.O., student, group МЕДп-181
Khomenko I.O., Doctor of economy, professor
Yusukhno S.I., senior lecturer

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

CONSERVATION OF FORESTS BY WOOD WASTE RECYCLING

A study by the Waste & Resources Action Program (WRAP) found that the following sources contribute substantially to wood waste in a particular area:

- municipal waste; when households dispose of wood products like furniture, DIY wood waste, and wood packaging;

- industrial and commercial waste: the waste of furniture manufacturers; construction materials (e.g. doors, floorboards), and wood packaging, etc.;

- construction and demolition waste: structural timber leftover that cannot be used; wood packaging for construction materials of the Construction industry; torn down structural wood (e.g. floorboards, staircases, doors, etc) or unwanted furniture (e.g. built-in cabinets) of the demolition industry [1].

The Environmental Resources Management (ERM) estimated that the Ukraine produces about 7.5 million tons of such waste wood annually. And yet only about 16 to 20% of this waste wood is being reused, recycled or channeled for energy recovery through incineration.

This means that the remaining 6 tons of waste wood lands up in the landfills in the Ukraine every year. And this massive amount of wood waste has not yet taken into account the amount of wood that is being discarded and wasted all over the world (it seems that the Ukraine contributes to about 3% of the world's wood consumption).

The large amount of waste wood discarded in landfills is problematic for several reasons. Landfills contribute substantially to land, water and air pollution. It also costs (communities, governments, etc) to dispose of this waste in landfills.

At the same time, the demand for wood all over the world is increasing, and large areas of primary forest lands are being cut down to meet this rising world need for more timber. And such large-scale deforestation practices are also contributing to environmental problems like soil erosion, increasing greenhouse gasses, wildlife extinction, etc.

Instead of being reused or recycled so that fewer trees need to be cut down to meet the world's timber needs, the waste wood is left rotting in the landfills instead [2].

Wood recycling produces recycled wood, which in turn has many uses. Slightly more than a decade ago, most of the recycled wood was channeled to panel board mills for the manufacture of chipboard, middle-density fiberboard (MDF) and higher value fiberboard. In turn, these chipboard and fiberboard products were then used in construction, furniture manufacture and DIY. In recent years, new consumers for recycled wood appeared. They are known as the "added value" markets for wood recyclers.

Examples of these "added value" markets include manufacturers of landscaping products and equine surfaces, as well as producers of animal and poultry bedding. Some of the waste wood may also be made into woodchips for forest tracks, or wood pellets for surfaces of footpaths in parks.

Recycled wood has the advantage of a lower moisture content (i.e. about 20%) as compared to virgin wood (about 60% to 70%). This means that for the same weight of wood purchased, you are paying for less moisture when it comes to recycled wood. The lower moisture content also means higher durability.

With improvements in technology, wood recycling plants are increasing in efficiency and cost-effectiveness in their recycling process. The newer machineries (e.g. wood shredders) are able to handle large quantities of waste wood in the same time. The removal of contaminants (e.g. nails) is also becoming automated as well as more effective; the effective removal of contaminants from the waste wood helps to improve the quality of the recycled wood produced.

There is also an emerging market for recycled wood chip as a form of renewable fuel. Recycled wood has potential as a good bio-fuel, since it is drier than its alternative – sawmill chips [3].

The use of wood wastes is usually practiced in large and modern establishment; however, it is commonly only used to generate steam for process drying. The mechanical energy demand such as for cutting, sawing, shaving and pressing is mostly provided by diesel generating set and/or electricity grid. The electricity demand for such an industry is substantially high.

Recycling of wood wastes is not done by all wood industries, particularly smallholders. These wastes are normally used as fuel for brick making and partly also for cooking. At medium or large establishments some of the wastes, like dry sawdust and chips, are being used as fuel for the wood drying process. Bark and waste sawdust are simply burned or dumped.

Importance of Heating Value. The heating or calorific value is a key factor when evaluating the applicability of a combustible material as a fuel. The heating value of wood and wood waste depends on the species, parts of the tree that are being used (core, bark, stem, wood, branch wood, etc.) and the moisture content of the wood. The upper limit of the heating or calorific value of 100% dry wood on a weight basis is relatively constant, around 20 MJ/kg.

In practice, the moisture content of wood during logging is about 50%. Depending on transportation and storing methods and conditions it may rise to 65% or fall to some 30% at the mill site. The moisture content of the wood waste in an industry depends on the stage where the waste is extracted and whether the wood has been dried before this stage [4].

The last step in the wood recycling process is the sale of materials. What becomes of waste after it is collected, sorted and shredded.

Wood-based panel manufacturers make the wood panels used by the manufacturers of furniture and materials used in shop fitting or construction.

They are transformers of raw materials and the number one users of the products sold by wood recycling companies: they use them to make chipboard (i.e. a material made of various chemically bound fibers) and favor class B and AB recyclable wood for this purpose.

These classes of wood are initially virtually untreated, and are sorted and shredded in wood recycling factories.

Energy recovery. In this instance, class A recycled wood (from the recycling of pallets, for example) becomes dendroenergy, which is the main energy resource produced from terrestrial biomass. It is used after leaving wood recycling factories as a fuel to feed industrial or public authority boilers and heat networks.

In some cases, wood recycling also results in power generation, as it heats water to produce steam which in turn powers some generators. And when these boilers also produce heat, this is referred to as cogeneration (or combined heat and power).

Other sub-sectors. While wood recycling specialists mainly supply dendroenergy or raw materials to industrial wood-based panel manufacturers, other minority sectors also need the materials collected, sorted and shredded by wood recycling companies.

Some landscape architects and arborists buy class A wood to make mulching (the organic material used to protect cultivated ground), cement manufacturers buy sawdust which they heat to power their ovens, pellet manufactures use recycled waste wood to make new combustible pellets, and some light wood shavings supplied by wood recycling specialists might ultimately become, after transformation, litter for animals [5].

References

1. Wood Recycling [Electronic resource] – Access mode: <http://www.all-recycling-facts.com/wood-recycling.html>
2. Snehal Anilkumar Kumbhar, Anilkumar Gupta, Dadaso Balaku Desai, “ Recycling and reuse of construction and demolition waste for sustainable development”, OIDA International journal of sustainable development, 2013
3. ENGLISH, B. (1994). Wastes into Wood: Composites Are a Promising. Environmental Health Perspectives, 102(2), 1-5.
4. Biomass from Wood Processing Industries [Electronic resource] – Access mode: <https://www.bioenergyconsult.com/biomass-from-wood-processing-industries/>
5. Future uses for wood waste [Electronic resource] – Access mode: <https://www.paprec.com/en/understanding-recycling/recyclingwood/future-uses-wood-waste>.
6. Хоменко І.О. Проблеми та напрями переробки твердих побутових відходів в Україні / І. О. Хоменко, Л. В. Бабаченко, Я.В. Падій // Економіка та суспільство. 2017. – № 12. – С. 454-458.

Маслюк І.О., аспірант кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Науковий керівник – Маргасова В.Г., д.е.н., професор,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

У сучасних умовах ринкової економіки України не можливо уявити без іноземних інвестицій, які поширені як в країнах, що розвиваються, так і в промислово розвинутих країнах. Інвестиції являються основою розвитку підприємств, окремих галузей та економіки країни в цілому. Сучасні реалії української економіки характеризуються безперервним збільшенням ролі інвестицій як ключового чинника успіху у конкурентній боротьбі. Успіх у конкурентній боротьбі з імпортною сільськогосподарською продукцією забезпечить формування сільськогосподарськими виробниками своїх конкурентних переваг, а в цьому важливу роль відіграють саме інвестиції та інновації, доступність до яких визначається ступенем інтегрованості підприємства у вертикальну структуру.

Останнім часом спостерігається тенденція у соціально-економічному розвитку, пов'язана з великим розривом між аграрною та іншими галузями. Розквіт чи занепад виробництва, можливості вирішення екологічних й соціальних проблем, сучасний рівень і потенційний динамізм фізичного, фінансового та людського капіталів напряму залежить від уміння інвестувати. Тільки з надійними основами інвестиційної діяльності, якими можуть професійно володіти спеціалісти відповідного профілю, можна сподіватися на науково-технічний і соціальний прогрес та на сталий розвиток вітчизняного виробництва, а з ними і на належне місце у світовому господарстві [1].

Загалом, в Україні діючий механізм інвестиційної діяльності є неповним і не має достатньої методологічної та методичної основи. У ньому відсутні такі складові, як фінансовий механізм інвестиційного процесу відтворення капіталу, фінансово-кредитний механізм інвестиційної діяльності, механізм формування ресурсів та джерел інвестування на підприємстві, механізм державного регулювання інвестиційної діяльності, формування ринку капіталу та ринку інвестицій та ін. [2].

Економіка України, включаючи її аграрну галузь, перебуває у стані глибокої кризи. Структурні, міжгалузеві диспропорції мають негативний вплив, які накопичилися у народному господарстві впродовж кількох десятиліть й призвели до гострого дефіциту товарів виробничого і невиробничого призначення, і особливо енергоносіїв. Розбалансованістю фінансово-кредитної системи, невідповідністю сформованих управлінських структур потребам економічного розвитку посилюється криза. Україна, яка безпосередньо має сприятливі кліматичні та природні умови для сільськогосподарського виробництва, внаслідок технологічної відсталості та нерациональної організації реформованої та неоліберальною моделлю аграрної галузі сьогодні не має можливості забезпечити своє населення доступною за ціною і достатньою за стандартними нормами харчовою продукцією.

Сільськогосподарське виробництво потребує масштабного й ефективного інвестиційного забезпечення. Але власних, залучених та позикових інвестиційних джерел товаровиробників недостатньо для забезпечення їх потреб. В аграрну галузь економіки іноземні інвестиції залучаються в обмежених обсягах та їх частка в загальних вкладеннях незначна. Залучення саме довгострокових іноземних інвестицій, а також активізація діяльності з їх «просування» протягом майже усіх років незалежності

Україні є одним із пріоритетних завдань її економічної політики. Беззаперечним є той факт, що в Україні існує низка інвестиційно привабливих факторів, які сприяють розширенню її інвестиційних зв'язків:

- великий ємний та фактично конкурентно необмежений внутрішній ринок з більшості товарних позицій;
- географічне розташування на перетині основних транспортних шляхів між Європою та Азією;
- порівняно дешева та водночас кваліфікована робоча сила;
- науковий потенціал;
- розвинена інфраструктура (наявність портів, мостів, летовищ, складів, систем зв'язку, водопостачання) та інше.

Прямі іноземні інвестиції до економіки України станом на липень 2018р. надійшли близько зі 130 країн світу. Це свідчить про незначну географічну диверсифікацію країн-експортерів прямих іноземних інвестицій до України. Після зниження обсягів прямих іноземних інвестицій, яке почалося з 2015 року, Україна знову починає нарощувати обсяги. У цілому прямі іноземні інвестиції у сільське господарство у 2017 році перевищили показник 2016 року на 6,7% і сягнули \$622 млн. Тенденція зростання прямих іноземних інвестицій у галузь відновилася з 2016 року після кількох значних спадів: у 2011 році – на 17,2%, у 2014 році – на 20,4%, а також у 2015 році – на 18,6%. Схожа динаміка простежується й з іноземними інвестиціями у харчову промисловість. Вони поступово збільшувалися до 2013 року і відновили своє зростання лише у 2016 році після спаду в 2014-2015 роках.

Найбільшими інвесторами сільського господарства України в 2017 році були Кіпр (28,7%), Віргінські Британські острови (14,5%) та Німеччина (13,4%). Також до топ-10 інвесторів галузі увійшли Данія (8,4%), Велика Британія (7,4%), Польща (4,9%), Франція (4,6%), США (3,2%), Словаччина та Швеція (по 2,1%). Капітальні інвестиції в сільське, лісове і рибне господарство в січні-вересні 2018 році склали 45,3 млрд. грн. Тобто обсяги капіталовкладень збільшилися проти відповідного періоду 2017 року всього лише на 7,7% [3].

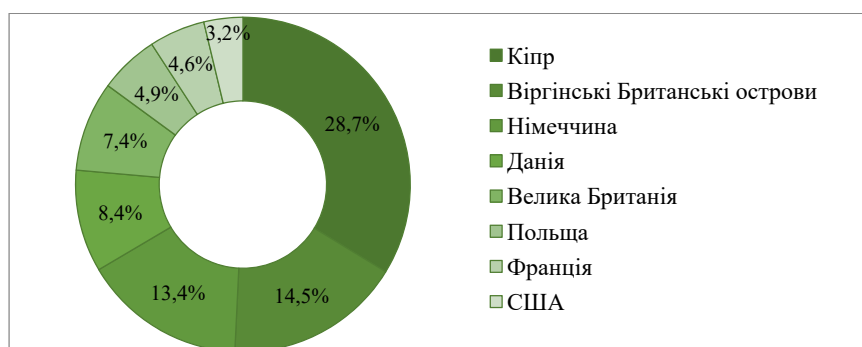

Рис. 1. Іноземні інвестиції в сільське господарство України, %

Для активнішого залучення прямих іноземних інвестицій в сільське господарство України, доцільною вважається реалізація наступних заходів:

- формування інвестиційних ресурсів у сільському господарстві за пропорцією, що характеризується співвідношенням між власними і залученими джерелами як 2:1;
- удосконалення інвестиційної політики держави шляхом переорієнтації її на стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, посилення ролі інвестиційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та удосконалення механізмів її реалізації, покращення умов для залучення зовнішніх інвестицій в агропромислове виробництво та розвиток сільських територій;
- удосконалення механізмів державної інвестиційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом надання її на зворотній основі, недопущення випадків необгрунтованого виділення і нецільового використання коштів;
- формування механізму підтримки інвестицій особистих селянських господарств;
- створення умов для пріоритетного розвитку тваринництва, насамперед м'ясного та молочного скотарства за рахунок коштів державного бюджету, кредитів та капіталу інвесторів;
- забезпечення стабілізації та посилення ролі кредитного механізму при формуванні джерел фінансування інвестицій у сільське господарство;
- усунення перешкод у діяльності іноземних інвесторів у сільському господарстві з дотриманням національних інтересів;

- створення системи правового захисту іноземних інвесторів від боржників та недобросовісних партнерів;
- спрямування на будівництво, ремонт та облаштування доріг у сільській місцевості не менше третини надходжень до дорожніх фондів [4].

Економіка України перебуває на етапі переходу від відновлювального зростання до нового циклу розвитку, тому актуальною проблемою є закладення достатнього інвестиційного фундаменту для майбутнього сталого розвитку національної економіки. Радикальне скасування непрацюючих контрольних функцій, спрощення адміністрування, запровадження прозорих і відкритих механізмів, знищення побутової корупції, розкриття підприємницького потенціалу – це перші кроки до виходу із занепаду інвестиційної сфери, який ми спостерігаємо сьогодні.

Список використаних джерел

1. Гайдучкий А.П. Формування аграрного ринку – шлях до фінансової стабілізації та інвестиційної привабливості сільського господарства [Електронний ресурс] / А. П. Гайдучкий. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/formuvannya-agrarnogo-rinku-shlyah-do-finansovoi-stabilizacii-ta-investicijnoi-privablivosti-sil'skogo-gospodarstva.html>
2. Інформація щодо співпраці з інвесторами в рамках реалізації Національних проектів [Електронний ресурс] / Державний агентств з інвестицій та управління національними проектами. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua/page/nazva-rozdilu-z-dokumentami>.
3. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
4. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / [за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка]. – [2-е вид., перероб. і допов.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 218 с.

V. Muzyka, PhD student of the Department of Finance, Banking and Insurance,

O. Honta, Doctor of Economics, Professor,

S. Lytvyn, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

MONITORING OF HUNTING ECONOMY DEVELOPMENT IN UKRAINE

Effective development of the hunting industry is one of the important aspects of the development of the national economy. According to the Law of Ukraine "On the Hunting Economy and Hunting", hunting as a branch is a sphere of social production, the main tasks of which are protection, regulation of the number of wild animals, the use and reproduction of hunting animals, the provision of services to hunters for the purpose of hunting, the development of hunting dogs breeding [8].

In the classifier of economic activity, the investigated branch belongs to Section A "Agriculture, Forestry and Hunting Industry". This is the evidence that rural, forestry and hunting industries are closely interconnected, and accordingly it is necessary to develop the integration relations between them.

Hunting management in Ukraine is carried out by users of hunting grounds. According to the latest statistics (2017), the area of hunting grounds in Ukraine is 38 779.9 thousand hectares, on which the hunting industry is conducted by 1077 users of hunting grounds (state enterprises, public organizations, private enterprise). It should be noted that the number of hunting farms in Ukraine increases year by year. During 2013-2017, their number increased by 3.2%. This is a positive development for the industry, as the increase in the number of users leads to a decrease in the area of hunting farms. Such scientists as M.Mironenko, I. Sheremet, O. Protsiv and others believe that nowadays hunting farms with the area of 20-30 thousand hectares are the most effective, where the investment for 1 thousand hectares of hunting grounds is not less than 3500 UAH. In the conditions of a shortage of financial resources, hunting facilities with an area of more than 30 thousand hectares are forced to concentrate their economic activity on the part of hunting grounds where the highest density of hunting animals is observed. On such sites, biotechnical and protective measures are carried out, while the rest of the land is used inefficiently, that leads to the loss of the entire hunting economy [9].

The number of regular staff employed in the hunting industry declined by 9.7% during 2013-2017 and in 2017 there were 6371 people, including 488 game managers and 5883 hunters. The rest of the staff is technical and service staff.

During 2013-2017, total expenses for hunting were increased by 39.1% and in 2017 amounted to 360 752.3 thousand UAH. Regarding the structure of costs, it can be noted that a significant part of them is the cost of protection, reproduction, the accounting of wildlife and ordering of hunting grounds.

Revenues from the hunting economy during this period didn't grow not so significantly. Compared to 2013, their amount increased by 27.7% and in 2017 it amounted to 160 683.5 thousand UAH. Proceeds from hunting are largely derived from the sale of licenses, shooting cards for hunting for game birds, fur and hooved animals, sale of animal products, etc.

As we can see, the main problem of the hunting industry in Ukraine is the loss-making activity of hunting enterprises, as evidenced by the level of payback, which in 2017 was only 44.5% (Fig.). We can assume that such a situation may indicate that the hunting as an economic sector is partly in the shadows.

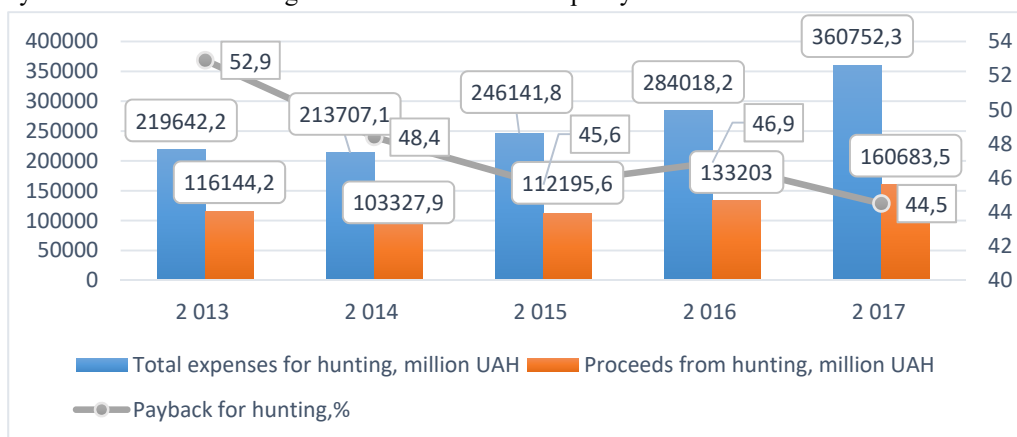

Fig. Dynamics of revenues and expenses from the hunting enterprises economic activity in Ukraine

Source: compiled by the author based on [1-5].

Another ecological and economic indicator, which characterizes the base of modern hunting, is the dynamics of the total number of populations of the main ungulates of hunting animals. Specifics of the domestic hunting economy are such that the financial situation of hunting farms depends on the state of populations of hunting species of animals. According to statistical data, during the period of 2013-2017, the total number of animals in hunting farms decreased, in particular: ungulates - by 7,3% (in 2017 it was 221,0 thousand heads), furs - by 11% (in 2017 it was 1728.1 thousand heads), game birds - by 2,2% (in 2017 it was 9982,0 thousand heads).

The number and extraction of wild animals in hunting grounds of Ukraine is given in the table.

Table - Number and extraction of wild animals in hunting grounds of Ukraine

Years	Chopped animals, heads		Fur animals, thousand heads		Perennial game, thousand heads	
	total amount	extracted (shot)	total amount	extracted (shot)	total amount	extracted (shot)
2013	238296	12753	1944,2	244,8	10202,9	1912,7
2014	233584	13903	1747,5	207,6	9169,3	1479,1
2015	231294	18558	1705,5	198,8	9756,2	1513,0
2016	220164	14681	1675,4	211,7	9888,4	1595,3
2017	220973	13334	1728,1	219,0	9982,0	1627,6

Source: compiled by the author based on [1-5].

The decline in the number of ungulates in 2015-2017 took place mainly due to the decrease in the number of wild boar in hunting grounds in Ukraine because of the depopulation and deaths of African swine fever. In our opinion, a significant reduction of this species, as well as the suboptimal amount of the remaining ungulates and part of fur animals, affects negatively the financial condition of hunting farms [7].

Analyzing the above-mentioned statistical information, it should be remembered that the data given without taking into consideration the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea, the city of Sevastopol and the part of the temporarily occupied territories in Donetsk and Luhansk regions.

Foreign experience shows that an effective way to increase the number of hunted animal species is to create freehold farms, which in a limited area have significant advantages over free breeding for population management: control of number, the sexual structure of the herd, sanitation, veterinary medicine, breeding, struggle with poaching and predators [6]. According to statistics in 2017, the number of nurseries, cages, farms for artificial breeding of hunting animals in Ukraine was 242 units, which is by 5.4% more than in 2013. We can note that the artificial breeding of ungulates during 2013-2017 increased by only 5.6%, while the breeding of feathered game during the same period significantly decreased (65.7%). This negative situation can be explained by a significant increase in costs (due to the depreciation of the national currency) for the maintenance of nurseries and low demand. Therefore, in 2017, these expenses amounted to 8136.4 thousand UAH, which is 33% more than in 2013. Payback for this type of activity was only 17.7%.

Thus, considering main economic indicators of the hunting industry, we can follow such trends: low numbers of hunting species and their extraction (compared to neighboring European countries) and, as a result,

high rates of loss. It should be noted that, in general, the hunting economy of Ukraine has the necessary natural, geographical, climatic and economic conditions for further successful development. At the same time, functioning of the hunting industry is under the influence of a number of negative factors, among which are: instability of the economic environment, high level of poaching, imperfection of the regulatory framework and the mechanisms of public administration.

One of the most important tasks in the process of improving the hunting industry efficiency is to ensure its profitability. In order to create conditions for the effective operation of hunting farms, it is necessary to increase the number of hunting ground users, who will be interested in rational and profitable hunting, take measures to increase the number of hunting animals through their breeding and resettlement, develop and implement wildlife management programs for populations, give preference to various types of individual hunting against collective and create all conditions for the development of hunting tourism.

References (in language original)

1. Ведення мисливського господарства у 2013 році / відп. за вип. О. М. Прокопенко. Київ: Державна служба статистики України, 2014. 17 с.
2. Ведення мисливського господарства у 2014 році / відп. за вип. О. М. Прокопенко. Київ: Державна служба статистики України, 2015. 17 с.
3. Ведення мисливського господарства у 2015 році / відп. за вип. О. М. Прокопенко. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 17 с.
4. Ведення мисливського господарства у 2016 році / відп. за вип. О. М. Прокопенко. Київ: Державна служба статистики України, 2017. 20 с.
5. Ведення мисливського господарства у 2017 році. Київ: Державна служба статистики України, 2018. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/eg.htm (дата звернення: 21.01.2019).
6. Катиш С. В. Дичерозведення на території лісостепової і степової зон України (на прикладі Полтавської і Запорізької областей). *Біологічні системи*. 2016. Т. 8. Вип. 1. С. 219-227.
7. Мисливство в цифрах. *Лісовий і мисливський журнал*. 2016. № 3. С. 30-31.
8. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22.02.2000 № 1478-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14> (дата звернення: 11.02.2019).
9. Проект моделі реформування і розвитку мисливського господарства України. Жовтень 2015 / М. О. Мироненко та ін. URL: <https://www.slideshare.net/enpifleg/ss-65435331> (дата звернення: 21.01.2019).

Никипорець Ю.І., студентка гр. К-11

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

Науковий керівник – Шадура-Никипорець Н.Т., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНОГО АНАЛІЗУ У ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Еколого-економічна оцінка суспільних явищ і процесів передбачає використання різноманітного методичного інструментарію, важливим компонентом котрого є кореляційно-регресійний аналіз.

Термін “кореляція” вперше застосував Ж.Кюв’є у праці “Лекции по сравнительной анатомии” (1800-1805 pp.). Математичні основи методу кореляції були викладені О. Браве у 1846 р. (“кореляція” – від латинського “correlation” відношення, що означає співвідношення, відповідність предметів або понять) [2]. Особливістю кореляційного зв’язку є те, що кожному значенню факторної ознаки відповідає не одне, а ціла низка значень результативної ознаки [3].

У дослідженнях важливо вивчати не стільки міру кореляції, скільки її форму і характер зміни одного показника (результативного) в залежності від зміни іншого (факторного). Такі завдання вирішуються методами регресійного аналізу. Перші спроби застосування цього методу в економіці були зроблені у кінці XIX - на початку XX століття) у Росії – роботи Е.Е. Слуцького, А.А. Чупрова, на Заході – роботи В. Парето, Гукера та ін.) [2].

Використання кореляційно-регресійного аналізу дозволяє встановити характер і тісноту зв’язку між досліджуваними явищами; визначити і кількісно виміряти ступінь впливу окремих факторів (чи їх сукупності) на рівень досліджуваного явища; на підставі фактичних даних моделі залежності розраховувати кількісні зміни аналізованого явища, та передбачає три етапи: математико-економічне моделювання; рішення прийнятої моделі шляхом знаходження параметрів кореляційного рівняння (рівняння регресії); оцінка і аналіз отриманих результатів [2; 3].

Скориставшись даним методом проведемо дослідження характеру зв’язку між екологічними (викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, утворення та утилізація відходів, капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища (ОНПС)) та економічними (валовий регіональний продукт (ВРП)) характеристиками на прикладі Чернігівської області (табл. 1). Скористаємося парною лінійною моделлю регресії, як найпростішою

Таблиця 1 - Коефіцієнти кореляції екологічних характеристик Чернігівської області з показником ВРП*

Показник	Рік								Коефіцієнт кореляції
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тис. т	47,4	49,5	45,8	43,7	41,9	33,9	37,1	31,6	-0,9278
Утворення відходів, тис.т	410,2	539,2	740,6	674,7	848,3	867,3	720,6	732,7	0,6147
Утилізація відходів, тис. т	83,2	87,3	103,1	233,4	107,3	133,5	104,3	130,6	0,0788
Капітальні інвестиції на ОНПС, млн. грн.	27,164	46,855	43,820	51,824	24,474	30,872	23,012	47,432	-0,1859
Поточні витрати на ОНПС, млн. грн.	174,29	204,80	192,67	166,97	198,68	219,03	235,34	285,53	0,8497
ВРП, млрд.грн.	17,008	21,165	23,934	24,237	28,156	36,966	43,362	43,232	–

* згруповано та розраховано автором за даними [1; 4]

Початковим етапом нашого дослідження є визначення форми зв'язку між результативними (екологічними) та факторним (економічним) параметрами. Skorиставшись графічним методом можемо виявити параметри тенденції зміни яких носять синхронізований характер, тобто можуть бути описані лінійними моделями. Серед досліджуваних екологічних характеристик (табл. 1) динаміка обсягів утилізації відходів та капітальних інвестицій характеризуються високим рівнем волатильності, що не узгоджуються з динамікою ВРП.

Для кількісного вимірювання щільності зв'язку при парній лінійній регресії скористаємося значеннями коефіцієнтів кореляції (correlation coefficient) [3]:

$$r_{yx} = \frac{\overline{x \cdot y} - \bar{x} \cdot \bar{y}}{\sigma_x \cdot \sigma_y}, \quad (1)$$

де r – коефіцієнт кореляції;
 $\bar{x}, \bar{y}$ – середні значення факторного та результативного показників;
 σ_x, σ_y – середні квадратичні відхилення відповідних величин.

Розраховані значення коефіцієнтів кореляції (табл. 1) дозволяють нам виявити з якими екологічними показниками існує найвища щільність зв'язку динаміки ВРП лінійного типу: викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря (-0,93), утворення відходів (0,61), поточні витрати на ОНПС (0,85).

Для лінійної регресії коефіцієнт кореляції (r) є не лише критерієм тісноти зв'язку, але і критерієм точності апроксимації (підбору формули, котра виражає залежність), що дозволяє за спрощеною схемою визначити параметри лінійного парного рівняння регресії [3]:

$$Y_x = a + b \cdot x, \quad (2)$$

де Y_x – значення результативного показника (екологічний параметр);
 a, b – параметри прямої;
 x – значення факторного показника (економічний параметр, ВРП).

Оскільки між лінійним коефіцієнтом кореляції (r) і коефіцієнтом повної регресії (b) існує функціональний зв'язок, то визначимо його величину для трьох обраних екологічних параметрів за формулою [2]:

$$b = r \cdot \frac{\sigma_y}{\sigma_x}. \quad (3)$$

Так для показника утворення відходів коефіцієнт лінійної регресії становить:
 $b = 0,6147 \cdot \frac{142,76}{9,499} = 9,2377$ тис.т/ млрд.грн., тобто при збільшенні ВРП на один мільярд гривень обсяг утворення відходів у регіоні зростає на 9,2377 тис. т. Це дозволяє розрахувати екзогенний параметр (a) лінійного парного рівняння регресії, котрий характеризує вплив на обсяг утворення відходів не внесених до моделі факторів:

$$a = \bar{y} - b \cdot \bar{x}. \quad (4)$$

Підставивши всі відомі значення до формули 4 проведемо розрахунки:
 $a = 691,7 - 9,2377 \cdot 29,7575 \Rightarrow a = 416,809$ тис.т, тобто при відсутності регіонального виробництва (ВРП = 0) обсяг утворення відходів буде становити 416,809 тис.т.

Функція залежності обсягу утворення відходів від ВРП для Чернігівської області набула виду:

$$Q_{\text{від}}^{\text{утвор}} = 416,809 - 9,2377 \text{ВРП} \quad (5)$$

Скориставшись подібною методикою ми визначили функцію залежності поточних витрат на ОНПС від ВРП для Чернігівської області:

$$ПВ_{\text{ОНПС}} = 115,522 + 3,1638 \cdot \text{ВРП} , \quad (6)$$

та регіональну функцію залежності викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від ВРП:

$$V_{\text{забр.реч.}} = 59,0792 - 0,5954 \text{ВРП} \quad (7)$$

З метою виявлення порівняльної сили впливу обраного економічного фактору (ВРП) на екологічні характеристики регіону обчислимо часткові коефіцієнти еластичності за формулою [2]:

$$E_X = b \cdot \frac{X}{Y} \quad (8)$$

Коефіцієнт еластичності обсягу утворення відходів за ВРП становить:

$$E_{\text{ВРП}}^Q = 9,2377 \cdot \frac{29,7575}{691,7} = 0,397, \text{ тобто зростання ВРП на 1\% призводить до прирощення обсягів утворення}$$

відходів на 0,397%. Коефіцієнт еластичності поточних витрат на ОНПС за ВРП становить:

$$E_{\text{ВРП}}^{ПВ} = 3,1638 \cdot \frac{29,7575}{209,669} = 0,85, \text{ тобто зростання ВРП на 1\% призводить до прирощення поточних витрат}$$

на ОНПС на 0,85%. Коефіцієнт еластичності викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за ВРП

$$\text{становить: } E_{\text{ВРП}}^V = -0,5954 \cdot \frac{29,7575}{41,3625} = -0,428, \text{ тобто зростання ВРП на 1\% призводить до скорочення}$$

викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на 0,428%.

Проведений аналіз вказує, що при плануванні динаміки ВРП можна спрогнозувати зміну екологічних характеристик регіону, а використання методів кореляційно-регресійного аналізу дозволяє встановити залежність еколого-економічних характеристик досліджуваного об'єкта.

Список використаних джерел

1. Головне управління статистики у Чернігівській області [Офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://www.chemigivstat.gov.ua/books/silgosp.php>
2. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу: навчальний посібник / Купалова Г.І. – К., 2008. – 639 с.
3. Опря А.Т. Статистика (модульний варіант з програмованою формою контролю знань) К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України / [Офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

ПРИНЦИП ЕКОЛОГІЧНОЇ РІВНОВАГИ – РЕЦИКЛІНГ

Згідно загальних положень Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» низка тривалість життя українців (у середньому близько 66 років) значною мірою зумовлена забрудненням навколишнього природного середовища.

У кожному людському помешканні утворюється величезна кількість непотрібних матеріалів та виробів, починаючи від старих газет, порожніх консервних банок, пляшок, харчових відходів, обгорток та упаковки, закінчуючи битим посудом, зношеним одягом і поламаною побутовою чи офісною технікою. Усі ці речі ми зазвичай називаємо сміттям або твердими побутовими відходами. В Україні у середньому на одну особу утворення твердих побутових відходів становить 220-250 кг на рік, а у великих містах, навіть, 330-380 кг [7]. Кожного року в Україні створюється близько 13 млн. тонн відходів, 95% з яких відвозиться на полігони та спалюються. В Україні близько 10000 га землі зайняті сміттєзвалищами, яких в налічується приблизно 6700 [9].

Тверді побутові відходи (ТПВ) – є специфічним видом відходів, який складається з найрізноманітніших компонентів хімічного складу. Складовими ТПВ є папір, картон, харчові відходи, метал (чорний та кольоровий), текстиль, кістки, скло, гума, камені, полімерні матеріали ті інші [3].

Тверді побутові відходи негативно впливають на навколишнє середовище та здоров'я людей:

- 1) підвищення рівня захворюваності та смертності населення;
- 2) забруднення атмосфери;
- 3) зміна мікроклімату регіонів та зміна клімату Землі загалом;
- 4) зменшення кількості диких тварин і рослин [4].

Серед актуальних екологічних проблем сучасного суспільства важливе місце займає знешкодження та утилізація відходів, кількість котрих постійно збільшується під впливом зростання міського населення, покращення умов життя та інших факторів. Протягом багатьох років кількість відходів неухильно зростає.

У кінці минулого століття у країнах Західної Європи для вирішення проблеми відходів почали впроваджувати новий підхід – комплексне управління відходами, який починається з того, що необхідно змінити ставлення до відходів.

У 2008 році була прийнята Директива Європейського Парламенту про відходи. Директива запроваджує заходи із захисту довкілля та здоров'я людей шляхом попередження або зниження негативних впливів виробництва й поводження з відходами, а так же зменшення загальних наслідків використання ресурсів та підвищення ефективності такого використання. Згідно цієї Директиви найбільш бажаним є попередження утворення відходів або мінімізація утворення, тобто найбільші зусилля повинні бути направлені на зменшення обсягів утворення відходів та на зниження ступені їх небезпеки. Другим напрямком є повторне використання, вторинна переробка або відновлення відходів. І лише ті відходи, утворення яких не можна було попередити та які не можна якось використати, слід захоронювати на полігонах або спалювати на спеціальних установках [2].

Захоронення – метод, який полягає в розміщенні ТПВ на спеціально обладнаних для цього територіях. До переваг захоронення відносять незначну вартість методу, а також просто цього методу. Що ж до негативних моментів захоронення, то сюди відносять: проблему в значній території, необхідний постій нагляд за станом території, обмежений обсяг захоронення.

Спалювання – метод, утилізації відходів, через термальну обробку в спеціальних установках або на відкритих територіях, з подальшим захороненням попелу. До переваг спалювання належать: простота та швидкість методу, отримання енергії від спалювання. До негативних моментів належать :висока вартість будівництва та обслуговування, необхідність у додаткових діях для зменшення забруднення навколишнього середовища [5].

Та слід зазначити негативні наслідки використання полігонного поховання та спалювання відходів. Складування твердих побутових відходів на сміттєзвалищах є недосконалим та екологічно небезпечним способом поводження з ними, адже токсичний фільтрат (стічні води звалищ) забруднює ґрунти, поверхневі та ґрунтові води місць, які розташовані поряд із звалищами, а самоспалення та гниття відходів призводить до забруднення повітря. Спалювання відходів вкрай небезпечно для навколишнього середовища та має вкрай негативний вплив на здоров'я людей, бо спалювання сміття призводить до утворення токсичних речовин та сполук, які осідають в атмосфері. Крім того, цей спосіб є найвідсталішим та витратним способом поводження з відходами. Саме тому сьогодні багато країн спрямовують своє законодавство на часткову заборону спалювання відходів, а деякі з них повністю забороняють їх спалювання [7].

В Україні відходи все ще здебільшого звозяться на звалища, які часто є несанкціонованими і не пристосованими для певних видів відходів, і залишаються там, займаючи все більшу і більшу площу земель. А у світі все більше звертаються до переробки відходів та використання їх як вторинної сировини. Цей процес називається рециклінгом.

Рециклінгом називають:

- 1) повторне корисне використання;
- 2) виготовлення з вторинної сировини нових матеріалів і товарів;
- 3) виділення з відходів корисних фракцій і утилізація того, що визнано безповоротними відходами;
- 4) отримання енергії від спалювання або піролізу промислового і побутового сміття [6].

На сьогодні приблизно 40% сировини, що використовується, це вторинні ресурси [8]. Перевагами рециклінгу є: можливість вдруге застосовувати відходи, сортування відходів, а саме виділення корисних компонентів шляхом розчеплення сміття та зниження непотрібних залишків, виділення енергії завдяки спалюванню сміття.

Виснаження запасів первинної сировини змусило до переведення технологій багатьох країн на використання тільки вторинної сировини. Одержання паперу переробкою макулатури замість його виготовлення з деревини потребує енергії на 60% менше, знижує забруднення повітря на 15% і води - на 60%. Сталь із металобрухту на 70% дешевше, ніж одержана із руди. При цьому економія на кожній тонні сталі складає 1,5 тонни руди і 0,2 тонни коксу, зменшує масу відходів.

Пластмаси у вигляді відходів природним шляхом розкладаються дуже повільно або взагалі не розкладаються. При їх спалюванні відбувається дуже інтенсивне забруднення атмосфери, наприклад діоксинами, бензпіренами. У світі утилізується лише невелика частина із 80 млн т пластмас, що випускаються щороку в світі. Найбільш ефективними засобами запобігання накопиченню пластмасових відходів є їх повторна переробка (рециклінг) і впровадження біодеградальних (тобто таких, що самі руйнуються в природі) полімерних матеріалів. Типовий рециклінг пластмас включає такі етапи: збирання відходів і транспортування; сортування та їх ідентифікація; регенерація з наступним використанням отриманого напівфабрикату за призначенням. Регенерація пластмаси включає дроблення, очистку, сепарацію і попередню переробку. Одержана регенована пластмаса може бути використана як дешева сировина для формування нового виробу, виготовлення необхідних рецептур компаундів (сумішей), тобто матеріалів з наповнювачем [1].

Отже, для рециклінгу не потрібні значні території, як для захоронення. Він завдає меншої шкоди навколишньому середовищу порівняно з іншими методами утилізації, допомагає зберегти ресурси навколишнього середовища, є економічно вигідним, адже вторинні ресурси в багатьох випадках є дешевшими порівняно з первинними.

Рециклінг охоплює широкий діапазон відходів: тканини, чорний, кольоровий та дорогоцінні метали, пластик, пластмас, асфальт, папір, картон, тощо. До недоліків рециклінгу, можна віднести складність даного методу та значну вартість початкових інвестицій [5].

Таким чином, незважаючи на певні недоліки, рециклінг є найбільш доцільним серед інших методів. Він економічно вигідний, так як вторинні ресурси в більшості випадків здешевлюють виробництво. Разом з тим рециклінг успішно вирішує питання екології, так як науково обґрунтована і технічно досконала утилізація відходів практично усуває їх негативний вплив на довкілля.

8. Garcia J. Leadership intelligence: The four intelligences of a leader [Electronic resource] / J. Garcia // Leadership Advance Online. – 2012. – Vol. 22. – Available at: http://www.regent.edu/acad/global/publications/lao/issue_22/4Garcia_intelligence_lao_22.pdf

Список використаних джерел

1. Відходи виробництва та їх утилізація [Електронний ресурс]: https://pidruchniki.com/15800119/ekologiya/vidhodi_virobnitstva_utilizatsiya
2. Впровадження комплексного управління відходами в Україні [Електронний ресурс]: [http://www.kdu.edu.ua/EKB_jurnal/2013_2\(16\)/Pdf/23.pdf](http://www.kdu.edu.ua/EKB_jurnal/2013_2(16)/Pdf/23.pdf)
3. Использование результатов определения морфологического состава твердых бытовых отходов для обоснования системы обращения с отходами [Електронний ресурс]: <https://docplayer.ru/52843164-G-v-ilinyh-ispolzovanie-rezultatov-opredeleniya-morfologicheskogo-sostava-tverdyh-bytovyh-othodov-dlya-obosnovaniya-sistemy-obrashcheniya-s-othodami.html>
4. Научно-технический прогресс [Електронний ресурс]: https://studbooks.net/1246389/ekologiya/nauchno_tehnicheskij_progress_ekologo_ekonomicheskie_tseli_zadachi
5. Презентація city evolution 2013 Кіровоград [Електронний ресурс]: <https://www.slideshare.net/lazursk/ity-evolution-2013>
6. Рециклінг отходов – что это такое [Електронний ресурс]: <https://ecoportal.info/recikling-otxodov-cto-eto-takoe/>
7. Рециклінг – єдиний цивілізований шлях поводження з твердими побутовими відходами [Електронний ресурс]: http://eco-invest.org.ua/ua/smi_about/eco-invest.htm#.XKuAQ9QS8sY
8. Рециклінг [Електронний ресурс]: <https://www.kmzp.ua/slovar/retsikling.html>
9. Україна захлинається відходами... [Електронний ресурс]: https://promusor.com/info/articles/stati/publitsisticheskie/article_24/

ВИРОБНИЧА ФУНКЦІЯ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОБГРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Національна економіка України являє собою складну соціально-економічну систему, усі територіальні ланки якої знаходяться у взаємодії і взаємозалежності. Ступінь їхньої взаємодії насамперед визначається рівнем розвитку й економічним станом промисловості країни в цілому і кожного регіону окремо. Темпи ж зростання доданої вартості, що створюється промисловістю, а отже і рівень її розвитку в значній мірі залежать від ефективності інвестиційної діяльності. Розквіт або занепад промислового виробництва як такого, можливості розв'язання соціально-економічних проблем, сучасний рівень і потенційне зростання фізичного, фінансового і людського капіталів безпосередньо визначаються інвестиційним фактором. Тут чітко прослідковується взаємозв'язок: чим більше вкладення інвестицій і ступінь їх використання, тим ширше можливості розвитку, вище якість товарів та послуг, що виробляються і пропонуються, і, як результат – удосконалення функціонування економічної системи регіону. Проте, приступаючи до розробки стратегії розвитку, слід чітко уявляти, з яким типом виробничої функції ми маємо справу, щоб знизити ризики неефективного інвестування і забезпечити максимальну віддачу вкладених коштів.

Традиційно в економічних дослідженнях застосовується двофакторна виробнича функція Кобба-Дугласа, хоча вперше її запропонував шведський економіст Кнут Віксель, проте статистична перевірка була виконана на підставі даних економіки США за період з 1899 по 1922 рр. двома вченими – Чарльзом Коббом і Полом Дугласом (у 1928 р. вийшла їхня робота під назвою “Теорія виробництва”). Прізвища саме цих науковців і дали назву виробничій функції [1; 4].

Виробнича функція, розроблена Коббом і Дугласом, представляє собою першу функцію агрегованого виробництва. Її застосування дозволило здійснити моделювання не лише дрібномасштабних процесів, але і цілих галузей економіки. Статистичне підтвердження даної функції стало початком нового етапу макроекономічного розвитку, що дозволило давати оцінку ефективності виробництва на рівні національного господарства й окремих регіонів.

У формулі виробничої функції Кобба-Дугласа відображується залежність обсягу виробництва певного товару від співвідношення двох факторів виробництва – праці і капіталу. В загальному вигляді формула має такий вигляд:

$$Q = A \cdot L^{\alpha} \cdot K^{\beta},$$

де Q – показник обсягу виробництва, що характеризує реальну вартість товарів та послуг, вироблених у певний період часу;

A – загальний показник технологічної продуктивності факторів. Цей показник є найбільш складним для визначення і передбачає з певним рівнем похибки можливість недосконалості оцінки вкладу праці й капіталу, а також вплив інших факторів;

L – витрати праці на виробництво певного обсягу продукції, що виражаються в кількості людино-годин, відпрацьованих всіма робітниками за вказаний період часу;

K – витрати вкладеного капіталу у виробництво певного обсягу продукції, що виражаються в реальній вартості обладнання і машин, котрі використовуються у виробництві;

α – технологічна еластичність праці;

β – технологічна еластичність капіталу [2].

Основу даної формули складають статистичні розрахунки. Зокрема, Кобб і Дуглас на основі використання статистичних даних отримали наступні значення параметрів функції: $A = 1,01$, $\alpha = 0,75$, $\beta = 0,25$ [4]. Іншими словами, виробнича функція для переробної промисловості США 1899-1922 рр. мала вигляд:

$$Q = 1,01 \cdot L^{0,75} \cdot K^{0,25}.$$

Скориставшись досвідом відомих науковців, ми обробили статистичні дані по промисловості Чернігівської області за 1995-2016 рр. [3], на основі яких одержали власну виробничу функцію промисловості регіону, що може бути використана як інструмент обґрунтування вибору ефективної стратегії її розвитку:

$$Q = 0,032 \cdot L^{1,6} \cdot K^{0,684}.$$

Отримані результати суттєво відрізняються від отриманих Коббом і Дугласом.

По-перше, коефіцієнт технологічної еластичності праці більш ніж удвічі перевищує аналогічний показник у США: $E_L = \alpha = 1,6 > 1$, тобто обсяги виробництва демонструють суттєву реакцію на зміну

кількості використання даного фактора – його зростання на 1% призводить до зростання обсягів промислового виробництва на 1,6%. Отже, перспективним є інвестування нарощування людського капіталу.

По-друге, чутливість обсягів виробництва до зміни капіталу нижча, ніж праці – $E_k = \beta = 0,684 < 1$, однак майже втричі вища, ніж у США, що свідчить про суттєвішу реакцію вітчизняного промислового виробництва на нарощування капітального фактору.

По-третє, і це, на нашу думку, найвагоміший фактор відставання вітчизняної промисловості від провідних країн світу, технологічний коефіцієнт $A = 0,032$ є надто, і навіть критично, низьким. Таке його значення свідчить про використання вкрай відсталих технологій, а віддача праці і капіталу у вигляді нарощування обсягів випуску продукції виявляється мізерною. Якщо при збільшенні праці і капіталу на 1% обсяги виробництва реагують відповідним зростанням на 1,6 і 0,684%, то коефіцієнт їхньої спільної дії A в кінцевому підсумку дозволяє одержати лише 3,2% цього приросту, в той час, як за розрахунками Кобба і Дугласа в переробній промисловості США, де $A = 1,01$, спільна дія факторів підсилює окремі ефекти на 1%.

Слід, однак, зазначити, що позитивним моментом є зростаючий характер масштабу промислового виробництва регіону, оскільки сума коефіцієнтів $\alpha + \beta = 1,6 + 0,684 = 2,284 > 1$. І якщо траєкторію розвитку вітчизняного промислового виробництва буде змінено в напрямку переходу до більш високого технологічного укладу, то це виправдає можливі інвестиційні вливання і вирішить проблему технологічного відставання. Так, наприклад, якщо взяти умовно $L = 2$, $K = 2$, то для виробничої функції США ми можемо одержати продукції $Q = 1,01 \cdot 2^{0,75} \cdot 2^{0,25} = 2,02$, а для Чернігівського регіону ця величина складе $Q = 0,032 \cdot 2^{1,6} \cdot 2^{0,684} = 0,156$ – у 13 разів менша, а якби коефіцієнт A був хоча б на рівні 1, то ми могли б одержати $Q = 1 \cdot 2^{1,6} \cdot 2^{0,684} = 4,87$, тобто у 31 разів більше і у 2,4 разів більше, ніж у США за визначеної виробничої функції.

Таким чином, ми можемо зробити висновки, що обсяги регіонального промислового виробництва досить чутливі до впливу факторів виробництва, причому трудовий фактор є визначальним, а отже виправданими є інвестиції в нарощування людського капіталу, однак наднизький коефіцієнт технологічності зводить нанівець зусилля інвесторів. За таких умов на поточному етапі найбільш актуальним є саме технологічний прорив, оскільки саме технологія визначає способи поєднання факторів виробництва і віддачу від них внаслідок цього поєднання. Саме тому при розробці стратегії регіонального розвитку та інвестуванні цих процесів слід враховувати особливості виробничої функції.

Список використаних джерел

1. Грабовецький Б.С., Шварц І.В. Виробничі функції в економічних дослідженнях / Б.С. Грабовецький, І.В. Шварц // Вісник СумДУ. Серія "Економіка". – 2013. – №1. – С. 60-68.
2. Лебедев В.В., Лебедев К.В. Об определении значения коэффициента эластичности производственной функции Кобба-Дугласа / В.В. Лебедев, К.В. Лебедев // Вестник Университета. – 2015. – №12. – С. 84-92.
3. Статистичний збірник "Промисловість Чернігівщини у 1995-2016 роках". – Чернігів: Головне управління статистики у Чернігівській області, 2017. – 70 с.
4. Cobb C.W. Theory of production / C.W. Cobb, P.H. Dauglas // American Economic Review, Supplement. – 1928. – March. – P. 139-165.

Майборода С.О., студентка групи МЕДп-181
Науковий керівник – Дерій Ж.В.

Чернігівський національний технологічний університет (Чернігів, Україна)

ПОВОДЖЕННЯ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ З ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

Побутові відходи – це відходи, що утворюються людиною, домашніми та житлово – комунальними господарствами в процесі їх життєдіяльності в побуті в житлових та нежитлових будинках і не використовуються за місцем їх накопичення [1].

Побутові відходи поділяються на наступні види:

- тверді побутові відходи (ТПВ) - різні види твердих предметів і матеріалів, крім тари (упаковки), які стали непридатними внаслідок їх використання в побуті та які не є відходами харчових продуктів, також відходи, які утворюються в процесі життя і діяльності людини і накопичуються у житлових будинках, закладах соціально-культурного побуту, громадських, навчальних, лікувальних, торговельних та інших закладах (це харчові відходи, предмети домашнього вжитку, сміття, опале листя, відходи від прибирання і поточного ремонту квартир, макулатура, скло, метал, полімерні матеріали тощо) і не мають подальшого використання за місцем їх утворення. Ще сюди входять картон, газетний, пакувальний або споживчий папір, всіляка тара (дерев'яна, скляна, металева); предмети та вироби з дерева, металу, шкіри, скла,

пластмаси, текстилю та інших матеріалів, що вийшли з ужитку або втратили споживчі властивості; зламані або застарілі побутові прилади, - сміття, сільськогосподарські та комунальні харчові відходи;

- рідкі побутові відходи - господарчо-побутові (від миття, прання тощо) та каналізаційні стоки (за винятком промислових) за відсутності централізованого водовідведення. [2]

Накопичення побутових відходів значною мірою залежить від погодних умов, пори року, ступеня благоустрою житлових будинків, рівня життя населення тощо. У загальному обсязі побутових відходів міститься 10,3-26,4% паперу, 20-40 - харчових відходів, 0,75-3,7 - деревини, 0,2-8 - текстилю, 1 - 5,8 - металів, 1,1 - 9 - скла, 0,6 -6 - полімерних відходів та інших речовин. [3]

Таблиця 1 – Структура побутового сміття

Вміст цінної вторсировини у побутовому смітті, % [3]	
Папір	10,3 – 26,4
Харчові відходи	20 – 40
Деревина	0,75 – 3,7
Текстиль	0,2 – 8
Метал	1 – 5,8
Скло	1,1 – 9
Полімери	0,6 – 6

Актуальні питання вторинного використання, переробки й знешкодження ТПВ потребують вкладення значних коштів, а традиційний метод складування сміття на звалищах стає малоефективним і небезпечним для навколишнього середовища.

Переповнені звалища й полігони виводять з використання величезні площі, отруюють водойми та повітря, є розсадниками гризунів, інкубаторами хвороботворних організмів. Вимоги до полігонів ТПВ постійно зростають, що підвищує вартість захоронення відходів.

Комплексна переробка ТПВ, що включає сортування, термообробку, ферментацію та інші процеси, забезпечує максимальну екологічну та економічну ефективність.

Найбільш розповсюдженими видами промислової переробки ТПВ є спалювання, ферментація, сортування та їх різні комбінації.

У ЄС використовують 40% побутових відходів (2010 р.) [4].

Збирання побутових відходів є основним завданням санітарного очищення населених пунктів і здійснюється спеціальними автомобілями спеціалізованих цехів (підприємств). Для збирання та тимчасового зберігання побутових відходів використовуються контейнери для сміття.

В Україні у сільських населених пунктах відсутні спеціалізовані підприємства у сфері поводження з побутовими відходами та санкціоновані звалища відходів. Питання збирання твердих побутових відходів вирішується або територіальними громадами, або наявне стихійне викидання сміття. При цьому побутові відходи складуються у природних рельєфних утвореннях — балках, ярах, долинах річок. Це становить екологічну небезпеку, оскільки стічні води, насичені забруднювальними речовинами, потрапляють у водні об'єкти [3].

Для того щоб допомогти Планеті у населення повинна прокинутися самосвідомість і посилитися відповідальність за проживання майбутніх поколінь. Цього досягти взагалі не важко, не потрібно прикладати великі зусилля, або сплачувати космічні суми грошей, все просто, достатньо тільки дотримуватися таких простих порад:

1. Не викидайте сміття де заманеться, особливо в природу! Кидайте сміття тільки в контейнери.
2. Після відпочинку на природі обов'язково збирайте все сміття і забирайте з собою, щоб викинути у найближчий сміттєвий бак.
3. Харчові відходи можна закопувати, тварини та бактерії, що живуть у ґрунті, швидко впораються з органічними залишками.
4. Пластикові сміття перед викиданням в сміттєвий бак треба спресувати, щоб зменшити його обсяг: навіщо викидати на смітник повітря в пластикових пляшках і банках? До речі, деякі пластикові вироби можна здати до пунктів прийому вторинної сировини.
5. Якщо річ можна полагодити, не купуйте нову. І взагалі, не купуйте зайвих речей і їжі.
6. Використовуйте папір з обох боків. Надруковані або списані з одного боку листи можна використати як чернетки.
7. Сортуйте сміття! Макулатуру, деякі скляні та пластикові пляшки, металеві вироби, батарейки, енергозберігаючі та люмінесцентні лампи можна здати на переробку.
8. Наслідуйте модних кутюр'є і художників - зі сміття можна змайструвати різні прикраси, одяг та інсталяції.
9. Компостуйте харчові відходи для отримання добрива.

10. Використовуй речі вдруге, віддайте не потрібні вам одяг, іграшки чи інші речі знайомим або в дитячі будинки.
11. Купуйте вироби з перероблених матеріалів - знаєте, як це модно в Європі?
12. Намагайтеся не використовувати одноразовий посуд і пластикові упаковки.
13. Використовуйте акумулятори (або блок живлення) замість батарейок. Батарейки і акумулятори вимагають безпечної утилізації.
14. Користуйтеся екосумками - це модно і корисно для природи! Не беріть в магазині пластикові пакети, уникайте за можливості пакування у пластик, обирайте матеріали, що розкладаються швидше – папір, картон чи спеціальний розкладний пластик.
15. Навчайте інших правильно поводитися з відходами, щоб не засмічувати нашу Планету! [5].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про відходи» [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/pro_vidhodi/statja-1.htm
2. Побутові відходи [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/29738>
3. Кабінет Міністрів України Постанова від 4 березня 2004 р. N 265 «Про затвердження Програми поводження з твердими побутовими відходами» [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2004-p>
4. Проблема ліквідації твердих побутових відходів [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://waste.ua/cooperation/2006/theses/gorokh.html>
5. Що робити зі сміттям щоб, допомогти Планеті? [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://wwf.panda.org/uk/our_work/ecoeducation/campaigns/green_life/recycle_garbage/
6. Дерій Ж.В. Проблеми утилізації побутових відходів на регіональному рівні / Ж.В. Дерій, Лисенко Н.В. // Економічний простір регіону в інтеграційній стратегії розвитку: [Колективна монографія] / під ред. д.е.н., проф. Бутка М.П. – Київ: «Кондор», 2016. – С. 62-77.

Предко А.Ю., студентка 2 курсу, група ОА-171

Палєєва В.Р., студентка 2 курсу, група ОА-171

Науковий керівник – Поленкова М.В., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (Чернігів, Україна)

ЛОГІСТИЧНІ ПІДХОДИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ДО УТИЛІЗАЦІЇ ХАРЧОВИХ ВІДХОДІВ

Проблема відходів – це проблема насамперед великих міст, і чим більше місто, тим ця проблема гостріша. Однією з основних причин зростання кількості відходів в Європі, вважається, зростання населення, проте вчені довели що кількість відходів зростає набагато швидше, ніж кількість населення. Отже, причина полягає не у кількості, а у способі життя людей, які все більше виготовляють і купують неякісні товари, викидають їх, замість того, аби знайти їм інше застосування. В Україні ситуація дещо інша. Зі зменшенням кількості населення, кількість відходів при цьому не зменшується, а навпаки зростає.

Неефективне використання продуктів харчування є дуже серйозною проблемою. Харчові відходи переважно створюють самі споживачі, викидаючи їжу, яка могла б бути використана та спожита. У країнах, що розвиваються, харчові втрати є значними, а кількість харчових відходів мінімальна, а ось у розвинених країнах через перевиробництво продуктів харчування та їх легку доступність, люди стають марнотратними. Виробники збільшують об'єми виробництва, полиці у магазинах повністю забиті, що так і штовхає покупця купувати більше, ніж він може з'їсти. За статистичними даними, щорічно у розвинених країнах у смітник відправляється 222 млн. тонн їжі, на загальну суму у \$400 млрд. щороку - це майже стільки ж, скільки виробляється у країнах Африки. Це не тільки недопустимо із моральної точки зору, а й просто нерозумно, тому що близько 800 млн. людей страждають від недоїдання, а це - кожний дев'ятий мешканець планети.

Поки Україна не знає що робити з мільярдами тонн накопиченого сміття, країни Європи широко використовують відходи в найрізноманітніших сферах виробництва, заробляючи на цьому солідні гроші. Європа прагне до поступового відмовлення від полігонів та започаткування нових методів боротьби з відходами, які дозволяють не тільки покращити стан навколишнього середовища, а й отримати додаткові кошти та сировину [3].

Однією з країн лідерів в галузі переробки відходів вважається Німеччина. Разом з тим, Німеччина є однією з країн-лідерів Євросоюзу за кількістю харчових відходів на рівні з Великобританією, Францією, Польщею. За свіжими даними Всесвітнього фонду дикої природи (WWF) у Німеччині щороку потрапляє до смітника більше ніж 18 млн. тонн продуктів. Якщо перерахувати цю кількість харчових відходів на сільськогосподарські площі, то вийде, що більше, ніж 2,6 млн. га. землі обробляється “для сміття”. Найбільше - майже 2 млн. тонн - пропадає зернових продуктів, зокрема, хліб та випічка, а, також, фруктів та овочів - по 1,5 млн. тонн. Також, як говорить статистика, щороку у смітник потрапляє понад 1 млн. тонн

картоплі та молочних продуктів. Однак, близько 60% харчових відходів утворюється ще на етапі руху продуктів від виробника до магазину або ресторану. І лише 40% їжу викидає кінцевий споживач.

Успішними у питанні переробки сміття можна вважати шведів. Сьогодні Швеція переробляє більш як 99% своїх відходів, ще й попутно імпортуючи майже 700 тисяч тонн сміття з інших країн. Основним напрямом утилізації сміття є не розміщення їх на полігонах, а його сортування та переробка. Домогосподарства збирають газети, пластик, метал, скло, електричні прилади в окремі контейнери. Також в окремі мішки викидаються харчові відходи, які переробляються і використовуються для створення добрив. Це відбувається шляхом накопичення у спеціальних відстійниках харчових відходів та з дотриманням певних температур, внаслідок чого їжа компостується і стає добривом чи біогазом. У Швеції досить ефективно використовують відходи для обігріву будинків. Невідсортовані відходи потрапляють на сміттєспалювальні заводи, де перетворюються на тепло. Попіл, що залишається, знову йде на переробку. Залишки просіюють, щоб витягти гравій, який використовують у дорожньому будівництві. На виході лише 1% сміття йде на сміттєві звалища.

Одним із лідерів за кількістю харчових відходів є Франція. Згідно із оцінкою влади, щороку кожний француз викидає 20-30 кг їжі, що обходиться державній економіці у €20 млрд. на рік. Такі значні втрати для країни посприяли тому, що керівництво Франції поставило собі за мету до 2025 року скоротити кількість харчових відходів удвічі. Першим кроком у цьому напрямку стала реформа для крупних торгових мереж, яким заборонено викидати непродані продукти харчування, які ще придатні до споживання у їжу. Великі супермаркети, площа яких становить не менше 400 кв. м до початку липня 2016 року повинні укладати договори із благодійними організаціями, щоб віддавати їм такі продукти на потреби нужденних, або ж відправляти на переробку (наприклад, у якості корму для тварин або біопалива). У разі невиконання цих умов, супермаркетам загрожує штраф у розмірі €75 тис, а їх керівникам — позбавлення волі до 2 років.

Отже, можна зробити висновок, що такі країни як Швейцарія, Швеція та Німеччина практично відмовились від полігонів твердих побутових відходів. Ці країни інвестують кошти у такі методи боротьби з відходами як сортування, спалювання та переробка.

Сусідня Польща радикально підійшла до проблеми відходів у країні. Спеціальний закон поклав край нелегальним сміттєзвалищам й люди почали сортувати відходи, проте кількість харчових відходів з кожним роком стрімко зростає. Загалом в країні щороку утворюється 9 млн. тонн харчових відходів. За даними експертів Польської федерації банків продовольства, частіше всього у смітник потрапляють популярні продукти, які швидко псуються: хліб - 58%, картопля та ковбаса - по 37%, овочі - 19%, фрукти - 18%. Серед найпоширеніших відповідей респондентів на питання, чому люди викидають продукти: тому що закінчився термін придатності - 39%, приготували забагато страв - 34%, закупили надто багато - 22% [2].

В Україні далеко не такі успішні результати у сфері переробки відходів, в порівнянні з країнами Європи. Станом на 2016 рік в Україні функціонувало понад 5470 звалищ та полігонів, що займали площу понад 10 тис. гектарів. Більш як 5,6% полігонів були перевантажені, 30% з них не відповідали санітарним вимогам, до того ж більшість з них морально та фізично застарілі та в майбутньому не зможуть приймати зростаючий обсяг відходів. Значна частка відходів вивозилася на незаконні звалища (30 тис. полігонів, загальною площею 2 тис. га). Як не прикро, але наша країна поки що лише на початку свого шляху до повноцінного розвитку культури сортування відходів [3].

За даними Держстату України до структури ТПВ входять харчові відходи - 35–50%, папір і картон - 10–15%, вторинні полімери - 9–13%, скло - 8–10%, метали - 2%, текстиль - 4–6%, будівельні відходи - 5%, деревина - 1% та інші відходи - 10% [1].

Харчова промисловість відноситься до найбільш матеріаломістких галузей, тому раціональне використання сировини має особливо важливе значення. Основна маса відходів та побічних продуктів харчової промисловості (70%) використовується безпосередньо на кормові цілі в тваринництві, близько 20% направляється на виробництво продуктів харчування та технічної продукції, решта використовується як добриво та паливо. З відходів виробляють кормові та хлібопекарські дріжджі, спирт, господарське мило і молочна сироватка. Крім того, з відходів отримують фруктовий порошок, рослинну олію, лимонну кислоту. Відходи від шоколадного виробництва кондитерської промисловості, зокрема відходів від бобів какао можуть використовуватись у виробництві безалкогольних напоїв, як харчовий барвник.

В Україні більшість відходів викидають на полігони та сміттєзвалища. Це негативно впливає на атмосферу, поверхневі шари ґрунту та води, рослинний і тваринний світ, а також знижує якість життя розташованих поблизу житлових районів. Для того щоб зменшити кількість відходів необхідно створити збалансовану систему поводження з відходами. Задля досягнення цієї мети потрібно визначити довгострокові стратегічні пріоритети, які дозволять поєднати екологічну ефективність і раціональне споживання. Україна лише починає свій шлях у боротьбі з відходами. Одним із напрямів поводження з відходами є їх експорт. Наприклад, за даними Держстату, станом за січень-травень 2018 року експорт харчових відходів займає 2,6% в загальній структурі експорту. У загальній сумі це майже \$514 млн. При цьому географія експорту велика: від Індії та Туреччини до Іспанії.

Україна не готова сортувати побутове сміття з 1 січня 2018 року, як цього вимагає закон “Про відходи”. Причина – у відсутності не лише нормативної бази, а й виробнича інфраструктури, яка б уможливила роздільну переробку відходів. Великі обсяги сміття, навіть розсортовані, нема куди здати, а спалювати його – це не вихід. Саме тому одним із важливих шляхів вирішення проблеми є більш ощадливе споживання.

Основними документами, що визначають принципи поводження з відходами є закони України “Про відходи” і “Про охорону навколишнього середовища”. Згідно із Законом України “Про відходи”, до основних напрямів державної політики у сфері поводження з відходами належать: забезпечення повного збирання і своєчасного знешкодження та видалення відходів, а також дотримання правил екологічної безпеки при поводженні з ними; зведення до мінімуму утворення відходів та зменшення їх небезпечності; сприймання максимально можливій утилізації відходів; забезпечення комплексного використання первинних матеріальних ресурсів. [3].

Отже, проблема харчових відходів вирізняється особливою масштабністю і значущістю. Неефективне використання продуктів харчування є дуже серйозною проблемою. Харчові відходи переважно створюють самі споживачі, викидаючи їжу, яка могла б бути використана та спожита. У країнах, що розвиваються, харчові втрати є значними, а кількість харчових відходів мінімальна, а ось у розвинених країнах через перевиробництво продуктів харчування та їх легку доступність, люди стають марнотратними. Виробники збільшують об’єми виробництва, полиці у магазинах повністю забиті, що так і штовхає покупця купувати більше, ніж він може з’їсти. За статистичними даними, щорічно у розвинених країнах у смітник відправляється 222 млн. тонн їжі, на загальну суму у \$400 млрд. щороку - це майже стільки ж, скільки виробляється у країнах Африки. Це не тільки недопустимо із моральної точки зору, а й просто нерозумно, тому що близько 800 млн. людей страждають від недоїдання, а це - кожний дев’ятий мешканець планети.

Список використаних джерел

1. Державна Служба Статистики України [Електронний ресурс]: https://ukrstat.org/uk/metaopus/2014/0124002_2014.htm
2. Найбільш марнотратні країни [Електронний ресурс]: <https://harchi.info/articles/naybilsh-marnotratni-krayiny-abo-yistivnesmittya>
3. Як ефективно управляти відходами – досвід країн Вишеградської четвірки для України та Молдови [Електронний ресурс]: https://issuu.com/alexndlm/docs/metod_ukr_170_1_

Rakhnii O.Y., student, group МЕДп-181
Khomenko I.O., Doctor of economy, professor
Yusukhno S.I., senior lecturer
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

ECOLOGICAL DEGRADATION AND ITS MAIN REASONS

Ecological degradation is the loss or deterioration of the natural functions of ecosystems, caused by damaging their elements or breaching their internal relations.

The main cause of ecological degradation is human intervention.

The effect of so many humans on the environment has two basic forms:

1. Consumption of resources such as air, water, land, food, minerals and fossil fuels.
2. Waste products as a result of consumption such as water and air pollutants, greenhouse gases and toxic materials [3].

Air pollution

Air pollution is a mixture of natural and man-made substances in the air we breathe. It is separated into two categories: outdoor air pollution and indoor air pollution.

Outdoor air pollution includes influences that take place outside of the built environment (fine particles produced by the burning of fossil fuels, noxious gases, tobacco smoke).

Indoor air pollution envisions exposures to particulates, carbon oxides, and other pollutants carried by indoor air or dust (gases, household products and chemicals, building materials, tobacco smoke, mold and pollen).

Outdoor air pollution can make its way indoors by way of open windows, doors, ventilation, etc.

Water pollution

Water pollution happens when harmful substances – often chemicals or microorganisms – pollute a stream, river, lake, ocean or other body of water, reducing water quality and performing it toxic to humans or the environment [1].

In addition, water pollution may also comprise the release of energy, in as of radioactivity or heat, into bodies of water.

Land pollution

Land pollution is the degradation of earth's land areas often caused by human actions and its misuse. Dangerous removal of urban and industrial wastes, exploitation of minerals, and wrong use of soil by inadequate agricultural practices are a few of the promoting factors [2].

Sources of soil pollution can be direct, for example, from dumping toxic chemicals directly on to a field, or indirect, for example where toxic chemicals leach through the soil from particulates that have settled from air pollution from a nearby plant.

Noise pollution

Noise pollution is either outside noise or sound that breaks your life and health. The most widespread source of noise pollution by far, the one that affects the most people on the planet, is automobiles. Aircraft and industrial machinery are also main sources. Additional noise pollution is promoted by office machines, sirens, power tools, compressors, generators, pipe handling and other equipment.

Nuclear pollution

Nuclear pollution is contamination that contains radioactive elements. Nuclear pollution can be in the air, water or on land.

Nuclear pollution may come from a different of sources. It most often forms from nuclear processes such as nuclear fission and radioactive mining.

Conclusion. In many incidents degradation is of a constant nature and the nature environment will need a long period to repair. Prevention of ecological degradation is a basic problem in balancing environmental protection and efficient utilization of natural resources. It will take the combined and coordinated efforts of individuals, communities, and governments to solution.

References

1. Ecological damage: Responsibility for pollution of the marine environment [Electronic resource] – Access mode: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0308597X92900290>
2. Ecological Degradation and the Evolution of World-Systems [Electronic resource] – Access mode: <https://irows.ucr.edu/cd/courses/184/ecodegradpap.htm>
3. Vieques: Environmental and Ecological Damage [Electronic resource] – Access mode: <https://via.library.depaul.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1046&context=dialogo>
4. Хоменко І.О. Проблеми та напрями переробки твердих побутових відходів в Україні / І. О. Хоменко, Л. В. Бабаченко, Я.В. Падій // Економіка та суспільство. 2017. – № 12. – С. 454-458.

Rebenok D.V., student, group МЕДп-181

Samko O.O., Ph.D., associate professor

Yusukhno S.I., senior lecturer

Chernigiv National University of Technology (Chernigiv, Ukraine)

DEVELOPMENT PROSPECTS OF BATTERY ENERGY STORAGE SYSTEMS

Until recently – and despite the widespread success of battery energy storage systems (BESS) pilot demonstration projects in the United States and Europe – the BESS market has been relegated to “trend to watch over the next few years” status. BESS technology was considered too immature and too expensive to be a serious contender in power markets. But grid operators are now moving forward to overcome these hurdles in order to build the foundation on which a scalable, power-market integrated BESS technology market can be built.

A number of significant issues affect electric power systems at the present time. Problems presented include increasing levels of inefficiency, reliability issues, environmental awareness, economic development, demand growth, new coincident loads (induction cookers, electric vehicles) and new flexibility requirements. These problems are significant enough to demand major changes in the planning and operating philosophy of power systems. Energy Storage Systems (ESS) proved suitable to deal with these issues by improving the entire power grid and balancing generation and demand.

However, recent advances in BESS technologies have demonstrated that these systems can safely and reliably be deployed where they are needed to meet the following power market needs for storage.

Integration of Variable Renewable Generation. The growing amount of variable generation added to power grids worldwide is causing significant shifts in the global electric power industry. Grid operators must balance the intermittency of these resources with conventional generation and evolving demand profiles. BESS has the ability to provide flexibility to grid operators and utilities by improving stability, limiting curtailment, and/or firming renewable energy output in a way that increases the value of renewable energy to grid operators.

Optimization of Existing Grid Structures. The structure of any electricity market, both physically and economically, will have an effect on the market for energy storage. Power systems around the world have significant differences in both structure and operations due to historical patterns of customer living conditions and power usage.

These differences play an important role in the structure of distribution circuits and are important to understand in the context of how BESS can make existing grid structures more resilient.

Modification of Existing Market Structures. The regulatory and economic structure of an electricity market determines the level of competition that exists at different levels of the electric power industry. The need of grid operators for flexibility and efficiency is an important consideration when examining the potential for BESS deployments.

Adaptation to the Grid Needs of Regional Demographics. Population demographics in countries around the world play a role in determining the structure of the power grid and are an important factor in the integration of energy storage into power markets. The mix of urban and rural populations, the growth rates for those groups, and local grid demand and modernization efforts are important factors in determining where BESS will need to be deployed within a regional power market to increase reliability and resiliency.

Consideration of the Condition of the Local Grid. The overall stability of the electrical grid in a given country or region is an important consideration for determining the approach to integrating BESS into regional power markets. In areas with relatively unstable grids that experience frequent outages, distributed energy resources (DER) that include BESS and micro grids are expected to become increasingly popular options for grid operators. But in areas with stable grids, local operators are more likely to deploy utility-scale BESS to minimize the likelihood of outages affecting large numbers of customers.

Three key regulatory developments are now occurring in the United States and Europe that will help construct the foundation on which scalable BESS technology markets can be integrated into power markets. Similar to the path taken by the solar sector with power purchase agreements, financing innovation will be a key factor in the deployment of BESS technology as these regulatory developments progress.

Grid efficiency and reliability, as well as power quality, can be increased using BESS. Despite the benefits of using BESS in power systems, they haven't been exploited on a large scale. According to the U.S. Department of Energy (DOE), globally speaking, there are 444 functional storage projects as of 2015, with about 0.6 GW of capacity through BESS.

Although this is an improvement on previous years, it still represents less than 1% of global energy storage. The barriers to using BESS on a grid scale are technical and economical in nature. An investor cannot recommend batteries today if, in so doing, the price of electricity increases by 4%. The most significant economic hurdle for current BESS installations is the high initial cost.

Technically speaking, the accrued benefits of integrating BESS in the electric power system are highly dependent upon the environment in which the integration occurs, which in turn limits its use. As energy storage investors are able to better quantify project risks, utilities and/or project developers will be able to build more financeable battery energy storage projects. And as with traditional electricity generating assets, the deployment of capital using project finance models will be an integral component to the growth of BESS technology markets.

References

1. <https://www.renewableenergyworld.com/ugc/articles/2018/08/23/battery-energy-storage-systems-bess--worthwhile-investment.html>
2. https://www.researchgate.net/publication/322322590_A_survey_of_battery_energy_storage_system_BESS_applications_and_environmental_impacts_in_power_systems
3. <http://www.bioenergon.eu/>
4. <https://innovationweek.irena.org/-/media/Files/IRENA/Innovation-Week/SessionalDocuments/IRENA-IW18--Electricity-storage--01---Duboviks--BESS--06-Sept-2018.pdf>

Хоменко І.О., д.е.н., професор
Телегіна А.А., студентка гр. ОА-161

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ В УКРАЇНІ

Однією з важливих ланок економічного розвитку країни є творчі індустрії, вони сприяють зростанню інноваційного потенціалу міста, і можуть стати потужним інструментом для подальшого економічного зростання всієї держави. Саме за допомогою креативних індустрій можна покращити життя громадян, вигляд міст та економічне зростання території. Для забезпечення такого розвитку потрібний людський ресурс. Тому, креативні індустрії, слід розглядати, як сукупний цикл створення, виробництва та розповсюдження товарів і послуг, заснованих на творчості та інтелектуальному капіталі. За допомогою науки і високих технологій креативні індустрії є засновниками інноваційної економіки та економіки знань.

Згідно закону України «Про культуру» креативні індустрії - види економічної діяльності, метою яких є створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти і послуги є результатом індивідуальної творчості. Креативні індустрії мають велику кількість позитивних характеристик, таких як: збільшення малого та середнього бізнесу; зменшення безробіття у зв'язку із само зайнятості населення; покращення міст новими креативними

ідеями, які принесуть добробут містян, покращення туристичного, економічного та соціального становища; поєднання науки, мистецтва, креативності та інновацій за рахунок створення нових ідей. Креативні індустрії ґрунтуються на позитивних людських якостях, як творчість, креативність та комунікабельність.

Культурні індустрії – це **унікальний сектор** економіки, який виник внаслідок поширення масової комунікації та глобалізму. Визначення «культурні індустрії» та «креативні індустрії» є синонімами один до одного. Згідно Департаменту "творчі індустрії" – це діяльність, в основі якої лежить індивідуальний творчий принцип, навик або талант і яке несе в собі потенціал створення доданої вартості і робочих місць шляхом виробництва і експлуатації інтелектуальної власності.

У 2017 році із 16,4 мільйонів зайнятих громадян близько 2,9% осіб задіяні в сферах креативної економіки. Вони приносять країні приблизно 4,4% ВВП. До трійки лідерів потрапили: ІТ-технології, де задіяні близько 100 тис. осіб, які приносять приблизно 81 млрд. грн. Доходу; архітектура, дизайн та мода, що налічує 6,5 тис. працюючих осіб, які забезпечують 17 млрд. грн. доходу; сфера медіа, де зайняті 14 тис. осіб, річний дохід від діяльності яких складає біля 200 млн. грн. [1].

За рахунок розвитку креативної економіки відбувається нарощування експорту держави. Нажаль статистичних даних щодо надходження коштів до бюджету від креативних індустрій немає, але можемо розглянути експорт продукції до країн ЄС за перше півріччя 2017 року в цілому. На першому місці це продукція агропромислового комплексу та харчової промисловості, яка складає 32,8%, друге місце займають недорогочінні метали та вироби з них – 21%, на третьому місці стоять чорні метали та вироби з них – 19,9%, невелику частку мають електричні та механічні машини – 14,2% та інша продукція займає 12,1%. Експортна стратегія України визначає сектор креативних індустрій як сектор з високим попитом на світових ринках.

Завдяки креативних індустрій у 2017 році Україна почала поставляти до Європи нових 39 товарних позицій, які збагатили нашу країну лише за 3-4 місяця на 1 млн.дол. експорту. Із них 60,2% становили самохідні бульдозери, ескаватори та труби. Зовнішньоторгівельні операції проводилися із 221 країнами світу.

За даними ООН у 2018 році на частку креативної економіки припадає 3,4% світового ВВП, що становить майже 1,6 трлн. дол. США й удвічі перевищує обсяги щорічних надходжень від міжнародного туризму. Щорічні темпи зростання у різних країнах варіюють від 4,3% до 17,6%, удвічі перевищуючи темпи зростання сфери послуг і в чотири рази перевищуючи темпи зростання сфери промислового виробництва. При цьому частка зайнятих у креативній економіці досягла 25% населення світу [4].

За оцінками експертів, сьогодні наша країна знаходиться на етапі, коли економічна складова стає однією із пріоритетних в напрямку розвитку культури. Це новий етап, коли креативна індустрія поступово набуває більш громадянського значення і коли це розглядається не як культура заради прибутку, а як культура – внутрішній стан кожної людини, кожного члена громади і спільноти. Поступово наша культура набуває ознак такої громадянської свідомості.

Таким чином, Україна має досить багато талановитих людей та підприємств, які мають творчі ідеї та бажають їх втілити у реальність, а оскільки індивідуальні творчі здібності є основою креативної економіки, то потенціал у розвитку креативної індустрії в Україні є.

Список використаних джерел

1. Холодницька А.В. Актуальні тенденції розвитку креативних індустрій в Україні в умовах глобалізації – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/14_ukr/19.pdf
2. Лошковська Х. С. Креативні індустрії як сучасний сегмент стратегічного розвитку країн світу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/Asus/Downloads/2334-8455-1-PB.pdf>
3. Фаріньє К. Розвиток культурних та креативних індустрій в Україні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.culturepartnership.eu/upload/2017/Research/Creative%20Industries%20Report%20for%20Ukraine_UA.pdf
4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.creativecities.org.ua/uk/creative-industries/about/>
5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukraine2030.org/uk/blog/view/104-Rozvitok-klasteru-kreativnih-industrij-v-Ukrayini>
6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245229757&cat_id=244895180
7. Хоменко І.О. Світовий досвід формування мережових структур у реальному секторі економіки / І.О. Хоменко // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту: Серія «Економіка і управління». – Вип. 34. – К. : ДЕТУТ, 2015. – С.439-453.
8. Хоменко І.О. Creative economy as a modern paradigm of development / І.О. Хоменко, Л.М. Волинець // Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти»: (м. Чернівці, 12 грудня 2018 р.) / – Чернівці : ЧНТУ, 2018. – С. 41-42.

ДИНАМІЧНА ІНТЕГРОВАНА МОДЕЛЬ «КЛІМАТ-ЕКОНОМІКА» В.НОРДХАУСА

Ключові слова: економіка, клімат, податок на викиди, нобелівська премія з економіки.

Питання про рушійні сили і обмеження довготривалого зростання економіки завжди були в центрі уваги засновників економічної науки. А робота нобелівського лауреата з економіки 2018 року Вільяма Нордхауса дала нові відповіді на ці вічні питання. Двигуном зростання служать наукові і технологічні знання, отримані цілеспрямованими зусиллями людей, в той час як обмежувачем - є природні ресурси, включаючи не тільки запаси корисних копалин, але і середовище проживання людини: повітря, водойми, біосферу. В обох випадках ключове значення має здатність людей врахувати довготривалі наслідки економічної діяльності.

Тема ресурсних обмежень стала актуальною в період енергетичної кризи, яка була спровокована нафтовим ембарго в 1973 році. Нордхаус в своїх роботах 1973-1974 років «Розподіл енергетичних ресурсів» і «Ресурси як обмеження зростання» закликав до зміни парадигм щодо економічного зростання, яке він своєрідно висловив як перехід від «ковбойської» економіки до економіки «космічного корабля». У першому випадку має місце марнотратне поведіння, ніяк не пов'язане з ресурсними обмеженнями, - саме таким був світовий ринок нафти до введення ембарго. Другий термін характеризує раціональний економічний вибір на довгому часовому горизонті з урахуванням ресурсних обмежень, включаючи ресурси повітря і води.

Зміна пріоритетів економістів у ставленні до природних ресурсів позначилося після 2000 року. Проблема обмежених запасів енергоносіїв відійшла на другий план завдяки відкриттю величезної кількості нових родовищ, включаючи нетрадиційні джерела. Згідно з статистичними даними, за останні тридцять п'ять років світ спожив близько трильйона барелів нафти, але при цьому доведені резерви збільшилися більш ніж на трильйон барелів. Інакше кажучи, на кожен барель спожитої нафти додалося два бареля нових резервів. Тому на перший план вийшла проблема обмежених можливостей навколишнього середовища абсорбувати викиди від використання енергоресурсів. Найбільш важливим питанням стала емісія вуглекислого газу та інших парникових газів, яка, згідно з домінуючим нині уявленням, сприяє підвищенню середньої температури нижніх шарів атмосфери [1].

Дослідження лауреата Вільяма Нордхауса показує, що найбільш ефективним засобом вирішення проблем, викликаних викидами парникових газів, є глобальна схема податків на вуглець, єдиним чином введена для всіх країн. Діаграма побудована на основі моделі показує викиди діоксиду вуглецю для різних кліматичних політик. Модель Нордхауса дозволяє дати відповідь на широке коло питань, таких як оцінка збитку, динаміка емісії CO₂, ВВП та інших показників при різних значеннях параметрів моделі. В економічному аналізі інтереси майбутніх поколінь враховуються на основі критерію дисконтованої функції загального добробуту. Чим нижче норма дисконту, тим важливіше майбутнє для сьогодення.

Пріоритети політики можуть бути реалізовані за допомогою податку на викиди. На основі моделі Нордхауса можна обчислити ставку оптимального податку на емісію CO₂. Оскільки викиди в атмосферу дають необмежений у часі кумулятивний ефект, то оптимальна ставка податку розраховується за формулою наведеною теперішньою вартістю граничного збитку для всіх майбутніх періодів.

Таким чином базуючись на даній моделі суспільство може покращити сучасний стан клімату, що буде позитивним фактором для подальшого зростання економіки.

Список використаних джерел

1. Нобелівська премія з економіки. // Експерт. – 2018. – №42. – С. 30–42.
2. Nordhaus, W (2018), «Прогнози та невизначеності щодо зміни клімату в епоху мінімальної кліматичної політики», *American Economic Journal: Economic Policy* 10 (3): 333-60.
3. Хоменко І.О. Проблеми та напрями переробки твердих побутових відходів в Україні / І. О. Хоменко, Л. В. Бабаченко, Я.В. Падій // *Економіка та суспільство*. 2017. – № 12. – С. 454-458.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В умовах складних світових економічних процесів Україні необхідна ефективна державна транспортна політика, яка враховувала б геополітичні аспекти в державі, особливості галузі та її роль у процесах економічних і соціальних перетворень та надала б можливість розвитку транспортної інфраструктури [3].

На жаль, характерними рисами сьогоdnішнього стану діяльності транспортної галузі є наступне. Стрімко йдуть на спад обсяги перевезень, критичного рівня досяг фінансовий стан всієї галузі [4].

Довготривале падіння обсягів перевезень залізничним транспортом об'єктивно залежить від зміни валового національного продукту. Для підтвердження цього взято дані офіційної статистики за період з 2005-го до 2018 р. Аналіз показав, що вирішальний вплив на обсяги вантажних перевезень має саме динаміка ВВП, тобто фактично промислове виробництво. Якщо цей показник зростає, то майже пропорційно збільшуються залізничні перевезення, і навпаки. Цей метод застосовувався широко в радянські часи у Держплані УРСР при централізованому плануванні обсягів перевезень при складанні п'ятирічних планів в розрізі Української РСР. Зараз же, на нашу думку головним чинником є наслідок агресивних дій Російської Федерації [2].

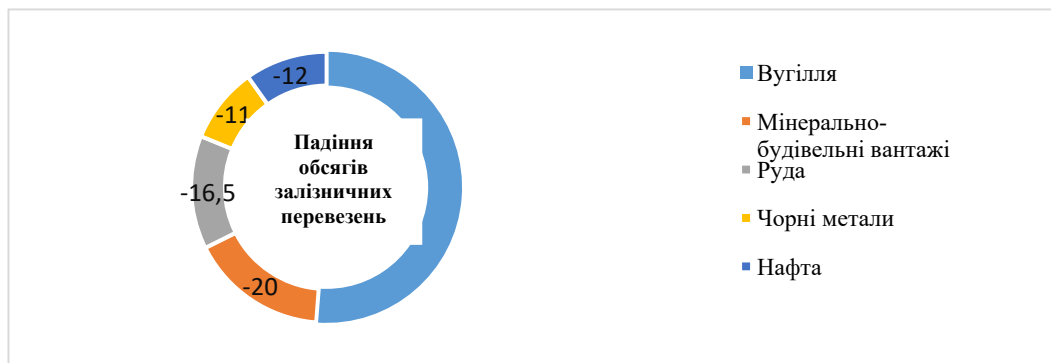

Рис. 1. Падіння обсягів залізничних перевезень 2013-2018рр., млн. т

Основні причини:

- тимчасова втрата вуглевидобувних потужностей Донбасу та анексія Криму;
- значне падіння обсягів експорту через втрату виробничих потужностей з виробництва чорних металів (з \$ 17,6 до \$ 11,6 млрд);
- скорочення обсягів виробництва та експорту;
- продукції вітчизняного машинобудування (з \$ 3,5 до \$ 0,7 млрд);
- значне падіння експорту через обмеження, встановлені Митним союзом (на 43%);
- переорієнтація Митним союзом транзиту нафти та нафтопродуктів з українських портів на інші;
- падіння внутрішнього виробництва та споживання мінерально-будівельних вантажів (імпорт скоротився з \$ 21,2 до \$ 13,4 млрд)

Протягом останніх п'яти років суттєві корективи у бік скорочення перевезень залізничним транспортом вносять зовнішні чинники [1]. Можна виокремити три основні: тимчасова окупація Криму та Донбасу із втратою виробничих потужностей як у добувній, так і в переробній промисловості; скорочення обсягів експорту металів і продукції машинобудування; обмеження країнами Митного союзу імпорту українських товарів і переорієнтація транзиту (насамперед нафти і нафтопродуктів) з українських портів.

У результаті протягом 2013-2018 рр. залізниця втратила понад 120 млн т вантажів на рік. З них більше половини, або 62,5 млн т, – вугілля, через втрату контролю над вугледобувними потужностями Донбасу. На другому місці – мінбудматеріали (20 млн т). Це, зокрема, шебінь, що раніше експортувався до Росії.

Крім того, значно знизилися обсяги виробництва та експорту чорних металів (з \$ 17,6 до \$ 11,6 млрд), продукції машинобудування (з \$ 3,5 до \$ 0,7 млрд). Потерпають від заборони і постачальники – виробники сільгосппродукції та тваринництва(Рис.1).

Все це та інше призводить до зменшення надходження коштів для оновлення інфраструктури Укрзалізниці. В березні Кабінет Міністрів України затвердив консолідований фінансовий план АТ «Укрзалізниця» на 2019 рік. Зокрема ним 331 млн т намічено фінансовим планом Укрзалізниці перевезти у 2019 р., що відповідає прогнозу зростання ВВП України на 3 %.

Список використаних джерел

1. Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua>.
2. Медіацентр "Магістраль" ПАТ "Укрзалізниця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://info.uz.ua>
3. Хоменко І.О. Проблеми розвитку мультимодальних перевезень в Україні та альтернативи, щодо їх вирішення / І.О. Хоменко, Л.М. Волинець // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Розвиток інноваційно-інтегрованих структур у вимірі формування інноваційноорієнтованої моделі економіки» (21-22 березня 2018 року). – Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2018 – С.17
4. Л.М. Волинець Priority areas of development of transport based on new technologies / Л.М. Волинець, І.О. Хоменко, Є.В. Маляренко // Тези доповідей Scientific-practical INTERNET-conference of students and young scientists with international participation «Mechanisms and strategies for development the economic entities in conditions of integration processes» (19 лютого 2019 року). – Харків-Переворськ, 2019. – С.162-164.

Хрей А.П., студентка гр. ОА-161

Науковий керівник - Хоменко І.О., д.е.н, професор

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ В УКРАЇНІ

Процеси глобалізації, швидкі зміни у процесах створення нематеріальних активів, свідчать про вагому роль креативної індустрії в економіці в цілому. Творчі індустрії стають основою для інноваційних процесів економічної діяльності і тим самим дають поштовх для розвитку інших видів діяльності економіки України. Економічно креативність вимірюється за допомогою виявлення її впливу на економічне зростання країни.

Теоретико-методологічні засади щодо питань розвитку креативної індустрії в Україні розглянуто в працях: Ушкаренко Ю.В.; Чмут А.В.; Синякова К.М.; Пакуліна А.А.; Р. Флорід; М. Каменських.

Креативні індустрії - це перелік видів економічної діяльності, що мають потенціал до створення доданої вартості та робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти та послуги є наслідком індивідуальної творчості, навичок і таланту. До креативних індустрій відносяться: декоративне-прикладне мистецтво, програмне забезпечення, відеоігри; дизайн: мода, графічний дизайн, промисловий дизайн, дизайн інтер'єру; креативні послуги: культурні і цифрові послуги, реклама; образотворче мистецтво [5]. Основою креативної економіки є використання людиною творчої уяви для підвищення цінності ідеї. Креативна економіка змінює виробництво, надання послуг, сфери розваг, трансформує їх форму. В останні роки вона швидко розвивається і заохочує все більше людей приєднатися до креативної індустрії, адже це справді приносить дохід. Капіталізація креативних індустрій України перевищує \$4 млрд, що приблизно дорівнює 4,5% ВВП. Найбільше доходів приносить ІТ-сегмент. В містах створюються хаби, коворкінги, центри діяльності, відкриваються бізнес-інкубатори, і не лише для ІТ проєктів. Також створюються соціальні підприємства, де безкоштовно навчають дітей та дорослих на волонтерських засадах. Ці індустрії походять з індивідуальної творчості, таланту і мають потенціал до формування добробуту і створення нових робочих місць.

На сьогоднішній день в Україні можна спостерігати вдалі реалізації стартапів. У Львові відкрито арт-кластер "Фабрика повідла". В Івано-Франківську розробляється концепція ревіталізації заводу «Промприлад» із перетворенням його на хаб творчості та пізнання. Бізнес-інкубатори безкоштовно навчають учасників АТО або інших початківців, які хочуть розпочати свій бізнес. В Києві відкрито пекарню, де працюють люди з інтелектуальними порушеннями. Також талановиті люди, сидячи вдома, створюють різні товари ручної роботи на продаж, і з кожним днем таких майстрів стає все більше. Активно значимим є винахід А. Головаченка — екзоскелет, який допомагає частково паралізованим людям рухатися, що наприкінці 2017-го проєкт переміг на міжнародному конкурсі інновацій та робототехніки Robot Launch. Передзамовлення на автономні високотехнологічні будинки, які розробив уродженець Маріуполя М. Гербут, уже оформили близько 8 тис. американських родин. Масове виробництво будинків PassivDom має розпочатися вже у 2018-му в штаті Невада. А інтерактивні столи для ресторанів від Kodisoft не лише з'явилися в Українському домі в Давосі, а й здобули визнання такого корпоративного «монстра», як Microsoft.

Загалом Україна має багато талановитих людей, які дійсно своєю творчою діяльністю можуть змінити майбутнє України, але для цього потрібна державна підтримка. Потрібне нормативно-правове регулювання креативного напрямку економіки та культури, а також розробка закону про підтримку start-

ур, ліберальне і незмінне податкове законодавство для забезпечення необхідного захисту власності і мінімізації ризиків.

Отже, таланти людей можуть дійсно стати інноваційною основою економічного зростання. Варто вдосконалювати і розвивати різні напрями креативної економіки для розвитку національної економіки при активній державній підтримці.

Список використаних джерел

1. Пакуліна А.А., Євсєєв А.А. Інноваційна та креативна економіка як умова модернізації національного господарства України. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/30.pdf.
2. Ушкаренко Ю.В., Чмут А.В., Синякова К.М. Креативна економіка: сутність поняття та значення для України в умовах європейської інтеграції. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/18_ukr/10.pdf.
3. Креативна економіка: що це таке і чому вона може врятувати Україну. URL: https://24tv.ua/ru/kreativna_ekonomika_shho_tse_take_ta_yak_vona_mozhe_vryatuvati_ukrayinu_n1024850.
4. Режим доступу: <https://tyzhden.ua/Economics/210729>.
5. Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/rada-dala-pravovoe-opredelenie-termina-kreativnye-1529396279.html>.
6. Режим доступу: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/ekonomika/vyuty-z-kryzy-mozhe-dopomogty-hend-meyd>.
7. Хоменко І.О. Creative economy as a modern paradigm of development / І.О. Хоменко, Л.М. Волинєць // Збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти»: (м. Чернігів, 12 грудня 2018 р.) / – Чернігів : ЧНТУ, 2018. – С. 41-42.
8. Хоменко І.О. Сучасні тенденції розвитку ринку аутсорсингу: вітчизняний та зарубіжний досвід / І.В. Горобінська, І.В. Садчикова, І.О. Хоменко // Економіка та управління на транспорті. – К.: НТУ, 2018. – Вип. 6. – С. 47-57.

Чех А.В., аспірант

Науковий керівник - Дерій Ж.В., д.е.н., проф.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

РЕТРОСПЕКТИВА СТАНОВЛЕННЯ ПРОБЛЕМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ В СОЦІАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

В Україні на сьогодні створено багато концепцій щодо напрямів переходу до ринкової економіки, але питання про напрями переходу до сталого розвитку залишалось поза увагою, хоча і привертає дедалі більшу увагу не тільки науковців, а й суспільство. Діючі нормативно-правові акти, програми прозроблені суспільними діячами та волонтерами, розроблені національні програми.

Сталий розвитку є новою світоглядною, політичною та практичною моделлю розвитку для усіх країн світу, які розпочали перехід від суто економічної моделі розвитку до пошуку оптимального балансу між трьома складовими розвитку – економічною, соціальною та екологічною. Реалізація цієї моделі потребує формування системи публічного управління сталим розвитком, необхідною передумовою якого та його важливою складовою, є належне врядування.

Україна переходить в нову епоху історії, пов'язану з Революцією гідності та появою можливості побудувати нову Україну на принципах сталого розвитку, верховенства права, захисту прав людини, демократії, солідарності, належного врядування. [1]

На сьогодні фокус щодо переходу України до сталого розвитку в повній мірі прикутий до економічного та екологічного аспектів, при чому ми не можемо знайти баланс з соціальним. Для формування ефективної стратегії переходу до сталого розвитку, на наш погляд, слід вважати наступне.

Екологізація світогляду, формування масової екологічної культури, освіти і виховання майбутніх поколінь, екологізація духовної сфери життєдіяльності людини. Осмислення питань переходу до соціально-економічного екологобезпечного розвитку нерозривно пов'язане із проблемою екологічної культури в суспільстві. У зв'язку із цим необхідно робити «...пріоритетну для себе галузь індивідуальних інтересів, у якій кожен рівний не частині, а цілому. Наука, мистецтво, спорт, творчість у всіх його видах, природоохоронна діяльність – усе це належить кожному» В сучасній Україні орієнтацію суспільства на принципах сталого розвитку ми розуміємо як найважливіше завдання політичного і економічного відродження країни. Насамперед, необхідне відродження духовних цінностей, екологічних і етнокультурних традицій народу. Подібна робота нездійсненна без широкої партнерської взаємодії з тими структурами, які за переконанням або професійно діють у цій галузі – релігійних концесій, шкіл, медичних установ, засобів масової інформації, рекламних агентств, політичних партій. Також в освітній сфері, основні завдання якої ми зводимо до наступного:

– виховувати членів суспільства, які усвідомлюють необхідність збереження як регіональної, так і глобальної екологічної рівноваги та сприяють цьому;

–забезпечувати точну інформацію про стан навколишнього середовища, що дає можливість ухвалювати оптимальні рішення щодо її використання;

–забезпечувати поширення знань, умінь і навичок, необхідних для розв’язки та усунення проблем навколишнього середовища у майбутньому;
–орієнтувати на відповідальність за рішення в галузі природокористування;
–виховувати членів суспільства зі свідомістю причетності кожного з них до вирішення проблем природного середовища. [2]

Шляхом впливу на соціальні аспекти (соціально-економічні, соціально-політичні, соціально-екологічні) можемо досягнути ключів вирішення даної проблеми.

Список використаних джерел

1. Стратегія Сталого розвитку України “Україна 2020” //Схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015. Режим доступу: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Сахаєв В. Г. Сталый розвиток і економіка природовідтворення / В. Г. Сахаєв, В. Я. Шевчук / Центр дослід. сталого розв. – К.: Геопринт, 2004. – 213 с.

Chustil I.A., student, group МЕДп – 181
Khomenko I.A., Doctor of economy, professor
Yusukhno S.I., senior lecturer

Chernigiv National University of Technology (Chernigiv, Ukraine)

ENVIRONMENTAL PROTECTION

Our planet Earth is a small part of the solar system. Human beings can live only on this teeny-tiny part of the universe. Unfortunately, our planet is now in danger, environmental danger. Acid rain and global warming, air and water pollution are the things which can harm life on Earth. There's a problem with disappearing forests which are cut down or burnt. Factories and plants pollute water, soil and air. If people don't take corrective measures, pollution will cause serious problems. Many years ago people lived in uncrowded rural areas and didn't have so many machines. With the development of cities creating huge amounts of pollutants, the problem has become more apparent. Not everyone realizes the extent of the environmental impact of human activity and even some scientists underestimate the size of the problem, so protection measures are occasionally only debated, not actioned. If this trend continues, one day we won't have enough oxygen to breathe. Can you imagine that?

Due to reasons such as the pressures of overconsumption, population growth and technology, the biophysical environment is being degraded, sometimes permanently. Most countries recognize this, so governments have begun placing restraints on activities that cause environmental problems. Since the 1960s, environmental movements have become more popular and they have created more awareness of the various environmental problems.

Environmental protection is the practice of protecting the natural environment by individuals, organizations and governments. Its objectives are to conserve natural resources and the existing natural environment and, if possible, to repair damage and reverse trends.

Scientists say every ten minutes one kind of animal, plant or insect dies out forever. So if nothing is done, one million species may soon become extinct. The seas and oceans are in danger. There are a lot of poisonous industrial and nuclear wastes, chemical fertilizers and pesticides in the water. The Mediterranean is already nearly dead; the North Sea is following that fate. The Aral Sea is about to disappear. Soon nothing will be able to live in the seas. Air pollution is another huge and serious problem. In such big cities as Cairo and Beijing, just breathing the air is equivalent to smoking two packs of cigarettes a day. The same holds true for many Russian cities.

Industrial factories emit tons of harmful chemicals into rivers, soil or air. These emissions are the main reason for the greenhouse effect and acid rain.

An even greater threat are nuclear power stations. We all know how tragic the consequences of the Chernobyl disaster were.

However, there are various methods to protect the environment. Some of them are:

Voluntary environmental agreements

In developed industrial countries, voluntary environmental agreements provide a base for companies to be recognized for moving beyond the minimum regulatory standards, which is how the development of best environmental practice is supported. For instance, in India, Environment Improvement Trust (EIT) has been working for environmental and forest protection since 1998. A group of Green Volunteers had a goal of Green India Clean India concept. CA Gajendra Kumar Jain is a Chartered Accountant, and is the founder of the Environment Improvement Trust in Sojat, a city in the State of Rajasthan in India. In some developing countries, e.g. Latin America, such agreements are usually used to remedy non-compliance of the requirements with mandatory regulation. But still there are challenges that exist with these agreements. They lie in establishing baseline data, targets, monitoring and reporting. Due to these difficulties their use is often questioned and, indeed, the whole environment may well be adversely affected as a result. The real advantage of their use in developing

countries is that their use helps to build environmental management capacity.

Ecosystems approach

Better exchange of information, development of conflict-resolution strategies and improved regional conservation are key points of this approach. The above mentioned approach to resource management and environmental protection aims to consider the complex interrelationships of an entire ecosystem in decision making rather than simply responding to specific issues and challenges. Ideally the decision-making processes would be a collaborative approach to planning and decision making. They would involve a wide range of stakeholders across all relevant governmental departments, as well as representatives of industry, environmental groups and community.

International environmental agreements

These agreements are legally binding documents. They have legal implications when they are not followed. Besides this, there are more agreements in principal and they are used as codes of conduct. These agreements have a long history from 1910 in Europe, America and Africa. Some of the most well-known international agreements include the Kyoto Protocol and others. Many of the earth's resources are particularly vulnerable because they are influenced by human impacts across many countries on Earth. As a result many governments sign agreements to prevent damage or manage the impacts of human activity on natural resources. These agreements are about such impact factors on climate, oceans, rivers and air pollution.

References

1. Wikipedia [Electronic resource] – Access mode: https://en.wikipedia.org/wiki/Environmental_protection
2. Environmental Protection [Electronic resource] – Access mode: https://thereaderwiki.com/en/Environmental_conservation
3. Earth [Electronic resource] – Access mode: <http://www.earthlyissues.com/earth.htm>
4. Хоменко І.О. Проблеми та напрями переробки твердих побутових відходів в Україні / І. О. Хоменко, Л. В. Бабаченко, Я.В. Падій // Економіка та суспільство. 2017. – № 12. – С. 454-458.

Chkhaidze V.O., PhD Student of the Department of Finance, Banking and Insurance

Vyhovska V.V., Doctor of Economics, professor

Lytvyn S.V., PhD in Pedagogical Sciences, associate professor

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

THE STATE OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENTS INTO THE CORPORATE SECTOR OF UKRAINE'S ECONOMY

The strategic task of the Ukrainian corporate sector development is to attract foreign investment resources in the conditions of their deficits into the country's economy. An increase in foreign investment has a positive effect on the long-term development of enterprises, individual industries and the economy as a whole. From efficient placement of investments, including the foreign ones, depends on the growth or decline of own production, possibilities of solving social and environmental issues, modern level and potential dynamism of physical, financial and human capital.

The study of the advantages and disadvantages of existing forms of attracting foreign investment allows us to assert that the most suitable are direct investments, because they characterize the presence of long-term investor interests in the country's economy. According to the State Statistics Service of Ukraine, as of 01.01.2018 foreign investors put in 31 606, 4 million USD and withdrew – 6322,0 million USD of direct investment in the economy of Ukraine. US direct investment. In general, starting from 2015, we can see a gradual decline in the investment activity of foreign partners (table 1).

Table 1 - Direct foreign investment in the economy of Ukraine in 2014 - 2018 (million USD)

As of	Direct investment in Ukraine		Growth rate (%)	Direct investment from Ukraine		Growth rate (%)
	In all	From EU countries		In all	In EU countries	
2014	53 704,0	41 032,8	-	6 702,9	6 192,3	-
2015	38 356,8	29 308,0	-28,6	6 456,2	6 138,8	-3,7
2016	32 122,5	24 982,8	-16,3	6 315,2	6 111,0	-2,2
2017	31 230,3	23 425,7	-2,8	6 346,3	6 115,1	0,5
2018	31 606,4	24 145,2	1,2	6 322,0	6 075,5	-0,4

The data are given without taking into account the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea, Sevastopol, for 2014-2018, as well as without part of the temporarily occupied territories in Donetsk and Luhansk oblasts

Source: Compiled by author based on [2]

In our opinion, the dynamics and volume of foreign investments are influenced by: the share of profitable enterprises, the number of economically active population, the level of depreciation of fixed assets, etc. Large foreign investors consider Ukraine as a rather volatile and investment-insensitive region to invest a lot of money. Among the issues, that prevent domestic enterprises to become investment attractiveness, should be noted the following:

- high tax pressure on enterprises capital;
- different conditions of economic management of domestic and foreign investors;
- absence of an effective insurance system of foreign investments;
- low level of national investment management;
- biased attitude of the state authorities towards foreign investors;
- an unstable legal field;
- a high level of corruption;
- an imperfect institutional structure;
- an instability of the exchange rate and excessive level of price control by the state;
- a low level of solvent consumer demand;
- an absence of developed banking sector and stock market (in particular, absence of investment banks);
- a highly imperfect tax system, which is exclusively fiscal;
- an underdevelopment of leasing relations;
- a disproportionate structure of industry;
- an imperfect environmental legislation.

The main countries - investors of the Ukrainian economy, which account for 72.4% of total direct investment, are as follows: Cyprus - 8 932.7 million USD, the Netherlands - 6,395.0 million USD, the United Kingdom - \$ 1,944.4 million USD, Germany - 1,682.9 million USD, Switzerland - 1 515.9 million USD, the Virgin Islands (BR.) - \$ 1,358.4 million USD and Austria - 1,038.8 million USD.

The leading spheres of economic activity by the volume of attraction of capital investments in 2018 remain: industry - 33.4%, wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles - 15.7%, real estate transactions - 12.0%, financial and insurance activities - 11.4%, production of food products, beverages and tobacco products - 8.7%, professional and scientific and technical activities - 6.7%, information and telecommunications - 6.6%.

Investments are directed to the development of economic activity areas. This direction of direct foreign investment and capital investment does not promote a uniform socio-economic development of country.

The most important task of increasing the volume of foreign investment in the country's economy is the formation of a favorable investment climate in Ukraine at the expense of:

- the reduction of taxation of enterprises with foreign investments, when a certain investments amount is excess;
- the introduction of tough measures to regulate the process of capital repatriation;
- the development of the practice of providing guarantees under foreign loans and the risk insurance by commercial banks and their associations through the creation of appropriate infrastructure for this;
- the development of effective mechanisms of public control over the effects of foreign investment, invested in preferential terms and the observance of investment obligations. Introducing the personal responsibility of government officials for timing and directions of the use of foreign investments in which privileges were granted, as well as extensive information about this to the public;
- the introduction of obligatory control over the origin of investments, studying the investor's reliability;
- the improvement of the international image of the country, wide dissemination of information about its production, technological, resource potential and investment perspectives.

The above measures, of course, cannot solve all the issues of attracting foreign investments into the domestic economy, but their introduction will significantly improve the investment climate, which will trigger the intensification of the development of the corporate sector in Ukraine.

References

1. Мацука В.М. Особливості іноземного інвестування в Україні. *Науковий вісник ХДУ*. 2015. №11 (Ч. 4). С. 12-15.
2. Прямі інвестиції в економіці України/ з України: за країнами світу; країнами ЄС; видами економічної діяльності (2010 - 2018). *Державна служба статистики України*. URL:[http:// www.ukrstat.gov.ua/](http://www.ukrstat.gov.ua/) (дата звернення: 05.04.2019)
3. Дикий Н.О. Залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Ефективна економіка*. 2017. №11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5904> (дата звернення: 04.04.2019)
4. Солов'ян Ю.О. Особливості державного регулювання інвестиційної діяльності в корпоративному секторі економіки України. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. №22. С. 253 – 259.
5. Заха Д., Кравчук В., Кірхнер Р. Економічний вплив прямих іноземних інвестицій в Україні: основні висновки. *Серія аналітичних записок [РВ/03/2018]*. 2018. С. 25.

ОЦІНКА ЗМІНИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ РОСЛИННИЦТВА ЧЕРНІГІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Проблеми раціонального землекористування в останні роки відносять до найпріоритетніших, адже орієнтація українського суспільства на засади сталого розвитку вимагає значних зусиль задля гармонізації його соціальної, економічної та екологічної компонент. Актуальність вказаних питань в межах Чернігівської області посилюється вагомістю аграрного виробництва загалом і його базової компоненти – рослинництва у формуванні основних структурних та результативних характеристик господарської діяльності регіону.

Однією із ключових характеристик організації сільськогосподарського виробництва в регіональному розрізі є спеціалізація використання земельних ресурсів як кількісний прояв територіального поділу праці. Зміна кліматичних умов, технологій вирощування, зберігання, транспортування та переробки рослин, обсягів і структури попиту, вимог щодо якості, екологічності та безпеки продукції, інтегрованості до світових аграрних ринків, пріоритетів державного регулювання у сфері сільськогосподарського виробництва стають передумовою структурних зрушень у видовому розподілі використання сільськогосподарських земель.

Так за останню чверть століття відбулися суттєві зміни у складі та структурі вирощуваних на території Чернігівської області сільськогосподарських культур (рис. 1, табл. 1). За даними 2018 року найбільші площі зайняті під вирощуванням кукурудзи (33,66%), соняшника (15,94%) та пшениці (15,12%). Слід звернути увагу на той факт, що якщо обсяги та частка площ під пшеницею за останні 35 років фактично не змінилися, то стрімкий злет двох інших культур, не характерних для Чернігівської області, є проявом формування нової тенденції рослинництва регіону. Так у 2000 р. частка сільгоспземель зайнятих вирощуванням соняшника на зерно становила лише 9,2%, кукурудзи на зерно – 2,6%. Порівняно із 2000 р. обсяги посівних площ цих культур на поточний момент зросли у 14 разів для кукурудзи та 20 разів для соняшника, а порівняно з 1980 р. відповідно у 27,9 разів (із 14,6 тис.га у 1980 р. до 407,9 тис.га у 2018 р.) для кукурудзи та у 252 рази (із 0,8 тис.га у 1980 р. до 201,9 тис.га у 2018 р.) для соняшника.

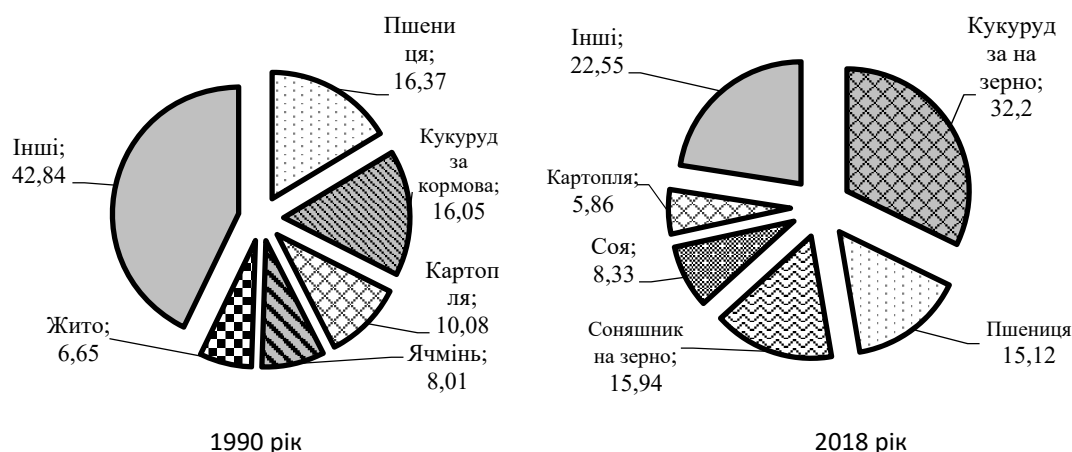

Рис. 1. Структура посівних площ сільгоспвиробників Чернігівської області [1; 2].

Ще однією швидко поширюваною сільгоспкультурою виявилася соя: площі її вирощування у 2000 р. займали лише 0,03% площі вирощування сільськогосподарських культур (0,3 тис. га), у 2010 р. зросли до 2,3% (23,4 тис. га), а у 2018 р. вже склали 8,33% (105,5 тис. га), тобто зростання посівних площ сої становить 352 рази порівняно з 2000 р.

Натомість увага до традиційної регіональної культури – картоплі, значно зменшилася. Якщо у 1980 р. під її вирощування було відведено 187,8 тис. га, то у 2000 р. 99,0 тис. га (8,97%), а у 2018 р. лише 74,2 тис. га (5,86%). Подібну тенденцію до скорочення як розмірів посівних площ так і зменшення їх частки, виявили і такі культури, як гречка, кормові коренеплоди, зернобобові, жито, ячмінь, овес, овочеві.

Все вищезазначене є свідченням переорієнтації рослинництва Чернігівської області на вирощування культур не характерних для регіону – особливістю сучасного стану є те, більше половини площ сьогодні відведено під вирощування культур, котрі чверть століття тому посідали сукупно не більше трьох відсотків. Отже можна стверджувати, що відбулася зміна внутрішньорегіональної спеціалізації, де три “нові” культури замінили у виробництві решту “традиційних”.

Такі зміни спричинили втрату позицій регіональних виробників сільгоспкультур на загальнонаціональному рівні. Так частка регіональних аграріїв у національних показниках посівних площ

зменшилася для переважної більшості культур (табл. 1), виключення становлять лише овес, соя, кукурудза, та соняшник. Це вказує на зміни і міжрегіональної спеціалізації.

Таблиця 1 - Характеристики спеціалізації сільгоспвиробників Чернігівської області*

	Структура посівних площ сільгоспвиробників Чернігівської області, %			Частка в національних показниках регіональних посівних площ, %		Коефіцієнт спеціалізації	
	1990 р.	2018 р.	абсолютний приріст, 2018 р. до 1990 р.	1990 р.	2018 р.	1990 р.	2018 р.
Пшениця	16,37	15,12	-1,25	3,34	2,89	0,702	0,631
Жито	6,65	1,93	-4,72	19,82	16,33	4,164	3,566
Ячмінь	8,01	2,04	-5,97	4,55	1,03	0,956	0,225
Овес	4,24	2,23	-2,01	13,42	14,33	2,819	3,129
Гречка	2,17	0,68	-1,49	9,08	7,93	1,908	1,731
Зернобобові	3,53	1,63	-1,9	3,87	3,62	0,813	0,790
Соя	0,00	8,33	+8,33	0,23	6,17	0,048	1,347
Кукурудза кормова	16,05	1,46	-14,59	5,34	7,15	1,122	1,561
Кукурудза на зерно	1,47	32,20	+30,73	1,88	8,90	0,395	1,943
Соняшник на зерно	0,03	15,94	+15,91	0,08	3,33	0,017	0,727
Картопля	10,08	5,86	-4,22	10,80	5,63	2,269	1,229
Цукровий буряк	2,63	0,45	-2,18	2,52	2,04	0,529	0,445
Овочеві	0,91	0,87	-0,04	3,15	2,54	0,662	0,555

* розраховано автором за даними [1; 2; 3; 4]

Розрахунок коефіцієнта спеціалізації, що являє собою відношення частки галузі у складі рослинництва регіону до частки галузі у складі рослинництва країни та аналіз його динаміки вказує, що на поточному етапі чернігівський регіон має вищі за загальнонаціональні характеристики у вирощуванні жита, вівса, гречки, кормової кукурудзи, картоплі, як і чверть століття тому, однак галузями спеціалізації рослинництва стали також соя і зернова кукурудза. При цьому коефіцієнт спеціалізації для “традиційних” культур має тенденцію до зменшення, а для “нових” культур до збільшення.

Можна вважати, що зміни спеціалізації рослинництва чернігівського регіону сформували нову тенденцію, котра може кардинально вплинути на господарський профіль області.

Список використаних джерел

1. Головне управління статистики у Чернігівській області [Офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://www.chernigivstat.gov.ua/books/silgosp.php>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України / [Офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2017 року: Статистичний бюлетень / Відповідальний за випуск О. Прокопенко. – Київ.: Державна служба статистики України, 2017. – 49 с.
4. Рослинництво України 2017: Статистичний збірник / Відповідальний за випуск О. Прокопенко. – Київ.: Державна служба статистики України, 2018. – 222 с.

ФІНАНСОВА СТАБІЛІЗАЦІЯ: ОСНОВНІ ЧИННИКИ, СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА

Финансовая стабилизация: основные факторы, стратегия и тактика
Financial stabilization: main factors, strategy and tactics

Підсекція - ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ; ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

Финансы, банковское дело и страхование; финансово-экономическая безопасность
Finance, banking and insurance; financial and economic security

Литвиненко Ю.В., студентка гр. 641е

Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «ХАІ» (м. Харків, Україна)

ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

Економічна кригориза, політична нестабільність, необґрунтованість реформ окремих секторів економіки стали вагомими причинами погіршення фінансового стану вітчизняних підприємств. Суб'єкти господарювання працюють в умовах, що постійно змінюються. На діяльність підприємств негативно впливає відсутність належного рівня їх фінансової стійкості, яка є основою нормального функціонування та нарощення економічного потенціалу. Тому актуальним та важливим є питання оцінювання фінансової стійкості підприємств та удосконалення з цією метою існуючих методичних підходів.

Фінансова стійкість передбачає здатність підприємства зберігати заданий режим функціонування за найважливішими фінансово-економічними показниками. Вона може розглядатися як результуюча категорія, що характеризує рівень стійкості роботи підприємства, його здатність забезпечити стабільні техніко-економічні показники й ефективно адаптуватися до змін у зовнішньому оточенні та внутрішньому середовищі. Рівень фінансової стійкості впливає й на можливості підприємства. Фінансова стійкість має характеризуватися таким станом фінансових ресурсів, який відповідає вимогам ринку, а їхній розподіл і використання мають забезпечувати розвиток підприємства на основі зростання прибутку й капіталу при збереженні платоспроможності в умовах допустимого рівня ризику. В економічній літературі мають місце різні точки зору щодо трактування категорії «фінансова стійкість». Так, за визначенням Заюкової М.С., «фінансова стійкість - це такий стан підприємства, за якого обсяг його власних коштів достатній для погашення зобов'язань у довготерміновому періоді, кошти, які вкладені в підприємницьку діяльність, окупаються за рахунок грошових надходжень від господарської діяльності, а отриманий прибуток забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів». Кремень В.М. та Щепетков С.Я. зазначають, що «фінансова стійкість підприємства означає здатність господарюючого суб'єкта функціонувати й розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливих умовах внутрішнього та зовнішнього середовища». Схоже визначення пропонує Марцин В.С.: «Фінансова стійкість – це здатність підприємства стабільно розвиватися, зберігаючи свою фінансову безпеку в умовах ризикового внутрішнього і зовнішнього середовища з метою максимізації фінансових результатів і забезпечення розширеного відтворення». На думку Москалець К.М., «фінансова стійкість – це комплексне поняття, яке перебуває під впливом різноманітних фінансово-економічних процесів, тому їх слід визначити як такий стан фінансових ресурсів підприємства, результативності їхнього розміщення й використання, при якому забезпечується розвиток виробництва чи інших сфер діяльності на основі зростання прибутку й активів при збереженні платоспроможності й кредитоспроможності та досягненні незалежності від зовнішніх джерел фінансування». У сучасній теорії й практиці вважається, що об'єктивна оцінка фінансового стану і фінансової стійкості підприємства дає змогу керівному органу сформулювати оптимальне співвідношення продуктивних активів, збалансувати структуру капіталів, встановити найбільш раціональне спрямування наявних ресурсів, підвищуючи при цьому його інвестиційну привабливість і позиціонування на ринках. Саме тому багато авторів обґрунтовують доцільність взаємопов'язаного оцінювання фінансового стану і фінансової стійкості підприємства, дотримуючись позицій, що "... в сучасних умовах ведення бізнесу фінансову стійкість слід розглядати як комплексну категорію, що відображає рівень фінансового стану підприємства, здатність забезпечувати розвиток діяльності".

Аналізування економічної літератури показав, що залежно від контексту дослідження під фінансовою стійкістю розуміють здатність підприємства функціонувати та розвиватися, зберігаючи свою здатність до самозабезпечення в межах допустимого рівня ризику. Фінансова стійкість підприємства

забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі його фінансових засобів. Вона показує рівень ризику діяльності підприємства та його залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Основні завдання аналізування фінансової стійкості підприємств:

- аналізування структури джерел фінансування діяльності підприємства;
- оцінювання ступеня залежності підприємства від короткострокових зобов'язань;
- аналізування фінансової стійкості на основі аналізування джерел фінансування необоротних та

оборотних активів підприємства;

- аналізування інтенсивності використання позикових засобів;
- оцінювання рівня довгострокової стійкості підприємства без позикових засобів;
- зіставлення дебіторської і кредиторської заборгованостей;

- оцінювання можливості втрати і відновлення платоспроможності підприємства, визначення запасу стійкості фінансового стану підприємства.

Отже, можна виокремити наступні фундаментальні напрями й методики дослідження й оцінювання фінансової стійкості:

- визначення рівня забезпеченості запасів джерелами їх формування;

- аналізування часткових показників (коефіцієнтів) фінансової стійкості в динаміці та порівняння їх з нормативними значеннями;

- обчислення інтегрованого показника, який формується з декількох найбільш вагомих коефіцієнтів.

Найпоширенішими у вітчизняній практиці є перші два підходи. Обираючи підхід до аналізування фінансової стійкості підприємства, варто враховувати завдання аналізування та специфіку діяльності підприємства. Існує потреба підбору та розроблення системи критеріїв та показників, які б враховували вид економічної діяльності підприємства та галузеві особливості.

Список використаних джерел

1. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / О.Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
2. Гринів Б.В. Деякі проблеми методики аналізу фінансової стійкості підприємства / Б.В. Гринів // Вісник Львівської комерційної академії. Серія : Економічна. – 2014. – Вип. 44. – С. 123-127.
3. Деева Н.М., Дедіков О.І. Фінансовий аналіз : навч. посібник / Н.М. Деева, О.І. Дедіков – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.

Гориленко А.С., студентка 2 курсу, гр.ФК-171,
Науковий керівник – Парубець О.М., д.е.н., професор

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ПРОБЛЕМ ФІНАНСУВАННЯ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Ефективність та стабільність фінансової системи держави обумовлюється розвитком усіх її сфер та ланок. Однією з провідних сфер фінансової системи України є державні фінанси, основною складовою яких є державний бюджет.

Видатки державного бюджету, будучи важливою складовою державних видатків в цілому, виражають економічні відносини, що виникають у зв'язку з використанням коштів загальнодержавного фонду. Формою прояву цих відносин виступають конкретні види бюджетних видатків. Їх структура дає змогу забезпечити фінансову підтримку відповідних сфер національної економіки, що впливає на темпи економічного зростання в майбутньому.

У вітчизняній економічній науці дослідженню стану та проблем фінансування видатків державного бюджету України присвячені праці сучасних вчених-економістів, таких як М. М. Артус [1], Н.І. Богомолова [2], І. М. Боярко [3], К.С. Салямон-Міхеєва [4] та інших. Однак, в умовах проведення реформи фінансової децентралізації, реформи охорони здоров'я, освіти та інше питання стосовно проблем фінансування видатків державного бюджету набувають особливої актуальності і потребують проведення подальших досліджень.

У складі видатків зведеного бюджету України питома вага державних видатків за останні три роки має тенденцію до зниження: у 2015 р. вона складала – 59,3 %, 2016 р. – 58.6 %; 2017 р. – 53,6 %.

Згідно до Бюджетного Кодексу України видатки бюджету це кошти, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. За бюджетною класифікацією видатки державного бюджету поділяються за програмною, відомчою, функціональною та економічною класифікацією [5]. Аналіз видатків державного бюджету України за функціональною класифікацією за 2015-2017 рр. наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Видатки державного бюджету України за функціональною ознакою за 2015-2017 рр.

Видатки	Роки					
	2015		2016		2017	
	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %
Загальнодержавні функції	103 116 717,0	17,9	118 049 272,1	17,2	142 492 713,0	17,0
Оборона	52 005 197,7	9,0	59 350 769,7	8,7	74 346 226,9	8,9
Громадський порядок, безпека та судова влада	54 643 419,4	9,5	10,5	14,64	87 850 489,3	10,4
Економічна діяльність	37 135 411,7	6,4	31 422 323,7	4,6	47 000 120,1	5,6
Охорона навколишнього природного середовища	4 052 971,1	0,7	4 771 621,1	0,7	4 739 948,9	0,6
Житлово-комунальне господарство	21 493,1	0,00	12 513,0	0,00	16 948,1	0,00
Охорона здоров'я	11 450 417,4	2,0	12 464 610,6	1,8	16 729 383,8	2,0
Духовний та фізичний розвиток	6 619 153,6	1,1	4 958 949,2	0,7	7 898 066,6	0,9
Освіта	30 185 697,8	5,2	34 826 478,6	5,1	41 297 311,4	4,9
Соціальний захист та соціальне забезпечення	103 700 933,7	18,0	151 961 473,6	22,2	144 478 878,1	17,2
Разом видатків	402 931 412,6	69,8	489 488 451,8	71,5	566 850 086,2	67,5
Міжбюджетні трансферти	173 979 997,7	30,2	195 395 273,6	28,5	272 602 946,5	32,5
Всього видатків	576 911 410,3	100	684 883 725,5	100	839 453 032,7	100

Джерело: складено автором на основі даних[6, с.156-164].

Як видно з наведених в таблиці даних, найбільшу питому вагу за роками періоду, що аналізується, займають видатки державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, загальнодержавні функції, громадський порядок, безпеку та судову владу. Найменшу питому вагу займають видатки на духовний і фізичний розвиток, охорону навколишнього природного середовища, житлово-комунальне господарство. При цьому треба зазначити, що видатки на розвиток економічної діяльності, як основи стабілізації фінансової системи держави, складають всього 5,6 % за підсумками 2017 р. Загальновідомим є факт, що основою розвитку фінансів є саме виробництво. Розвиток виробничої сфери економіки сприяє збільшенню податкових надходжень до дохідної частини державного бюджету, зростанню рівня зайнятості населення, що в свою чергу зменшує обсяг видатків на соціальний захист.

Аналіз обсягу структури видатків державного бюджету за економічною класифікацією наведено в таблиці 2.

Виходячи з даних наведених в таблиці 2 прослідковується тенденція незначного зменшення обсягу поточних видатків в структурі видаткової частини бюджету, Але їх питома вага залишається значною і у 2017 р. складала 95,1 %. Поступово зростає частка капітальних видатків, яка за підсумками 2015 р. складала 3,0 %, а у 2017 р. збільшилась до 4,9 %. Капітальні видатки спрямовуються на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності в державі. В умовах розвитку інформаційної та цифрової економіки недостатній обсяг таких видатків може призвести до погіршення показників конкурентоспроможності України на світовому ринку.

Таблиця 2. Видатки державного бюджету України за економічною бюджетною класифікацією за 2015-2017рр.

Видатки	Роки					
	2015		2016		2017	
	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %
Всього видатків	576 911 410,2	100	684 883 725,5	100	839 453 032,7	100
<i>Поточні видатки</i>	<i>559 429 430,1</i>	<i>97,0</i>	<i>658 248 648,6</i>	<i>96,1</i>	<i>798 597 735,9</i>	<i>95,1</i>
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	79 854 642,6	13,8	105 351 429,5	15,4	134 779 852,7	16,1
Використання товарів і послуг	87 324 119,1	15,1	95 827 683,7	14,0	122 111 904,6	14,5
Обслуговування боргових зобов'язань	86 808 351,1	15,0	97 374 459,5	14,2	111 480 153,7	13,3
Поточні трансферти	183 093 622,2	31,7	199 606 447,5	29,1	274 740 679,6	32,7
Соціальне забезпечення	104 051 655,8	18,0	153 282 490,0	22,4	148 982 088,3	17,7
Інші поточні видатки	18 297 039,4	3,2	6 806 138,5	1,0	6 503 056,9	0,8
<i>Капітальні видатки</i>	<i>17 481 980,1</i>	<i>3,0</i>	<i>26 635 076,9</i>	<i>3,9</i>	<i>40 855 296,9</i>	<i>4,9</i>
Придбання основного капіталу	11 619 827,8	2,0	15 044 372,2	2,2	18 532 728,4	2,2
Капітальні трансферти	5 862 152,3	1,0	11 590 704,7	1,7	22 322 568,4	2,7
<i>Кредитування</i>	<i>2 950 923,7</i>	<i>0,00</i>	<i>1 661 550,3</i>	<i>0,00</i>	<i>1 870 904,6</i>	<i>0,00</i>

Джерело: складено автором на основі даних [6, с.167-170].

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок, що видаткова частина державного бюджету потребує оптимізації, впровадження середньострокового планування на період п'яти років, посилення контролю за цільовим використанням бюджетних коштів, а також забезпечення прозорості на усіх етапах бюджетного процесу. В сукупності запровадження зазначених заходів призведе до підвищення ефективності процесу управління видатками державного бюджету та буде сприяти підвищенню рівня соціально-економічного розвитку держави та приросту ВВП.

Список використаних джерел

1. Артус, М. М., Хижа Н. М. Бюджетна система України: навч. пос. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 220 с.
2. Богомолова, Н. І. Проблеми формування системи видатків Державного бюджету. *Ефективна економіка*. 2012. № 2. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=922>
3. Боярко, І. М., Дехтяр Н. А., Дейнека О. В. Державні видатки в економіці країни: монографія. Суми: Сумське видавництво ПВКП «Корпункт», 2013. 109 с.
4. Саямон-Міхеева К. Д. Сучасний стан формування видатків бюджету України: особливості використання. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2009. № 4 (47). С. 72–81.
5. Бюджетний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50-5. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
6. Статистичний збірник: «Бюджет України 2017». Департамент державного бюджету Міністерства фінансів України. Київ. 2018. 307 с.

MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT INSURTECH ON THE WORLD MARKET OF INSURANCE SERVICES

The modern epoch of development of society is characterized by the high level of informatization and automation. Such tendencies predetermine the necessity of the development and introduction of innovative technologies for all sectors of economy, with the aim of providing their accordance to the modern necessities of world market. A high competition is particularity of the vast majority of sectors of the economy and acts as a catalyst for transformation in it. All greater popularity of innovations is related to adaptation of national economies, private markets to the terms of informative economy for maintenance of competitiveness and increase of potential for rapid economic growth. [3].

The introduction of modern technologies in the world market began with the financial sector, which considered innovative technologies as a key factor in improving efficiency, creating new products and attracting new customers. At a time when financial technology was gaining widespread popularity, the insurance market was known as one of the most conservative, lagged far behind the level of innovation. Despite the initial resistance of traditional insurers to technological transformations, at the present stage of development, the insurance market implements new business models based on consumer-oriented innovative solutions.

The definition of InsurTech combines in itself terms - insurance and technology which involves the implementation of innovative technologies at the market of insurance services with the aim of optimization of insurance activity. In fact, InsurTech comes forward as a product of cooperation of insurance companies, that own a capital and technological companies that have ideas for new high-tech products.

The main prerequisite for the rapid development of InsurTech in recent years is the transition from competition to cooperation between traditional insurers and creators of innovative startups in order to reach a larger number of consumers and rebuild existing insurance practice. The introduction of InsurTech facilitates more effective collection and analysis of information to prevent fraud, early detection and neutralization of risks. The orientation of the global insurance market for innovative technologies is confirmed by FinTech Global data, which witnesses an increase in the volume of investments in InsurTech.

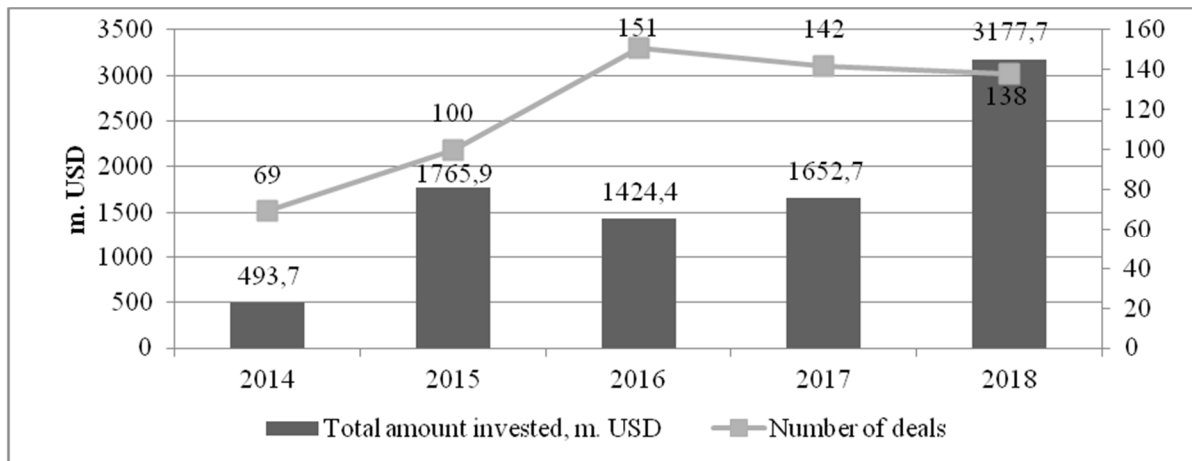

Fig. 1 – The dynamic of the global InsurTech investment, 2014-2018
 Source: compiled by the author based on [1].

According to figure 1, annual investments in digital technologies on the insurance market over the past five years has increased by 6.43 times. The reduction of the number of concluded deals on the investment of capital in InsurTech with a simultaneous increase in the total amount of investments has been taking place since 2017, which indicates an increase in the average cost of the agreement. In General, over the past five years, insurers in the world market attracted more than 8.5 billion USA dollars of investment in InsurTech, which provided the formation of income in 2018 at the level of 532.7 million USA dollars [2]. The main reason for the increased investment in InsurTech is the understanding by insurers the need for the transformation of old business models and adaptation to the rapid changes in consumer behavior on the insurance market.

Taking into account the current trends of the world insurance market, it is worth noting the presence of existing disparities in the level of development of InsurTech in different parts of the world. The origin of InsurTech took place in North America that is a leader among other parts of the world as for the volume of the carried out investments in 2014-2018, in accordance with data of FinTech Global. The growth of investments in InsurTech on the European market is mainly concentrated in Germany, France and the UK. Referring to the high level of digitalization and previous experience of FinTech development in Asia, experts predict a significant growth of the InsurTech sector. Consider the dynamics of the volume of investment agreements in the context of the main leaders of the world market of insurance services in figure 2.

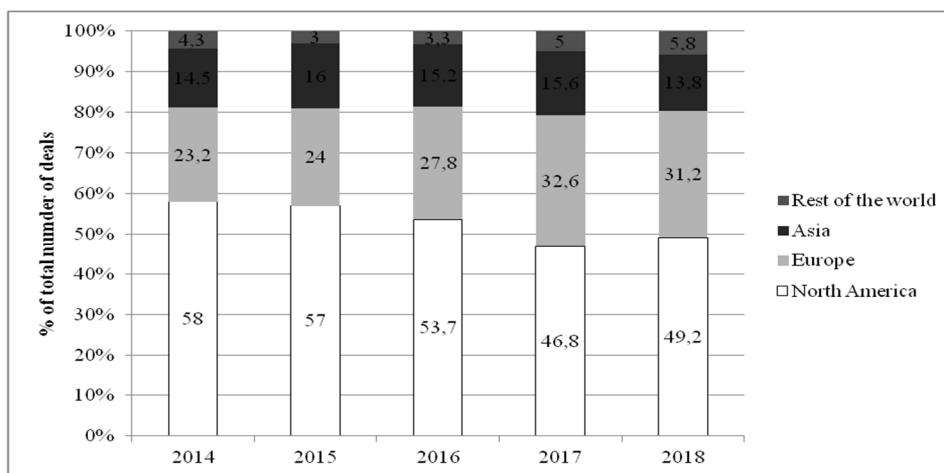

Fig. 2 – The dynamic of the global InsurTech deals by region (as a % of total number of deals), 2014-2018

Source: compiled by the author based on [1].

According to figure 2, the number of concluded deals in InsurTech characterizes the investment activity of insurers assigned to a particular region. The high potential of innovative development of insurance in Europe confirms the permanent growth of investments during all period from 23.2% to 31.2%, in addition the 10 largest insurance contracts of 2018 were signed by European companies. Despite a decrease the absolute and quotient value of deals in North America and Asia, the total value of investments in InsurTech increased that it is predefined by the increase of average value of the transaction in these regions.

The main investor on the InsurTech market in 2018 as before are venture capital firms, accounting for 57.7% of the total number of investors. At that time, the share of investors accounted for by insurance companies is fixed at 12.9%, but they are larger investors in terms of capital invested per transaction. This situation is associated with the risk inherent in these investments and the inclination of insurance companies to avoid risky capital investment[1].

Considering InsurTech as an opportunity and not a threat to insurance, most of the invested capital was directed to financing from three main areas: Artificial Intelligence (AI), Big Data and the Internet of Things (IoT). These technologies contribute to the simplification of the insurance procedure by offering new products that meet the real needs of individual policyholders. Thus, the use of insurance companies InsurTech provides an increase in the efficiency of operating activities.

At the present stage, the insurance industry is still at the beginning of the massive introduction of digital technologies, it is expected that 2019-2023 years will be characterized by rapidly growing volumes of investment and realignment of modern insurance practice. Insurers will increase their investments in InsurTech to maintain their competitive position and increase the speed, availability and convenience of selling insurance products to consumers. The basis for the rapid development of InsurTech will be cooperation between insurance companies, innovators and consumers of insurance services.

References

1. FinTech Global, available at: <https://fintech.global/globalinsurtechsummit/annual-investments-in-insurtech-doubled-last-year/>
2. InsurTech Innovation Map Explains Emerging Technologies & Startups, available at: <https://www.startups-insights.com/innovators-guide/insurtech-innovation-map-explains-emerging-technologies-startups/>
3. Shkarlet, S.M. Basic descriptors of the information economy development / S. M. Shkarlet, M. V. Dubyna, A. V. Tarasenko // Scientific bulletin of Polissia – – 2017. - № 3 (11). P. 1. – P. 8-15.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПРИБУТКОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В ЯПОНІЇ

Податкова система кожної країни має свої національні особливості, що об'єктивно зумовлено історією становлення і розвитку окремого суспільства. Попри наявність індивідуальних ознак побудови податкової системи, з посиленням глобалізаційних процесів, все більше країн, що розвиваються в процесі реформування звертаються до досвіду високорозвинутих країн з дієвою системою оподаткування. Саме тому питання впровадження і реалізації урядом ефективної податкової політики, що стимулюватиме розвиток національного господарства та підвищуватиме рівень соціального добробуту є надзвичайно важливим для будь-якої економіки. В контексті даної проблеми, особливої актуальності, набуває досвід фіскального стимулювання й оптимізації процесу оподаткування фізичних осіб у Японії, податкова система якої визнана однією з найбільш гнучких та ефективних у світі.

Податкова система Японії сформувалася ще в XIX ст. В сучасному вигляді вона функціонує після проведення податкової реформи в 1988 році. Зміни в податковому законодавстві заохочували платників до добровільної й добросовісної сплати податкових платежів, зокрема шляхом: підвищення неоподаткованого мінімуму, формування системи вирахування та утримання прибуткового податку роботодавцем із заробітної плати працівників, впровадження системи самооцінки прибуткового податку.

Сучасні зміни в системі оподаткування пов'язані з обранням нового прем'єр міністра – Сіндзо Абе в грудні 2012 року. Урядом було проголошено нову політику – «абеноміка». Одним із ключових напрямів абеноміки є реалізація програми фіскального стимулювання, що має сприяти зростанню податкових надходжень до бюджету, внаслідок розширення бази оподаткування та скорочення податкового тиску на платників податків[1].

Характерними ознаками сучасної податкової системи Японії є помірний рівень податкового навантаження, множинність податків (30 загальнодержавних та 25 місцевих податків) і висока централізація податкових платежів. В структурі податкових надходжень державного бюджету, висока частка припадає на прибутковий податок, що був запроваджений ще в 1887 році. Податок сплачується за прогресивною шкалою від суми річного оподаткованого доходу найманих працівників та самозайнятих осіб. З метою оподаткування жителів Японії, класифікують на три категорії платників. Зміна обсягу оподаткованого доходу в залежності від категорії індивідуума показана в таблиці 1.

Таблиця 1 – Матриця визначення обсягу оподаткованого доходу фізичних осіб

Категорія платника податку	Характерні риси, властиві окремій категорії платника податків	Доходи з джерела походження в Японії	Доходи з-за кордону		
			Сплачено в межах Японії	Сплачено за межами, але перераховано до Японії	Оплатується за межами Японії (ін.)
Нерезидент	Термін проживання в Японії - до 1 року, відсутність основного місця проживання.	Оподатковані	Неоподатковані (звільнені)	Неоподатковані (звільнені)	Неоподатковані (звільнені)
Непостійний резидент	Термін проживання в Японії менше ніж 5 років, не має наміру постійно жити в Японії.	Оподатковані	Оподатковані	Оподатковані	Неоподатковані
Постійний резидент	Термін проживання в країні понад 5 років, є намір постійно проживати в Японії	Оподатковані	Оподатковані	Оподатковані	Оподатковані

Джерело: складено автором на основі [2].

Величина оподаткованого доходу фізичних осіб визначена на основі матриці передбачає вирахування: медичних витрат, витрат на сплату страхових внесків та ділових витрат самозайнятих. Таким чином частина доходу звільняється від оподаткування, що призводить до зниження реального рівня податкового навантаження на платника прибуткового податку.

Порядок визначення податкового зобов'язання з прибуткового податку для найманих працівників та самозайнятих осіб має відмінності. Переважна більшість співробітників в Японії не має потреби подавати податкову декларацію, якщо їх річний дохід не перевищує 20 мільйонів єн, а обсяг побічного

доходу до 0,2 мільйона єн. Це пов'язано з існуванням системи прямого вирахування прибуткового податку роботодавцем із заробітної плати працівника. На відміну від найманих працівників, прибуткове оподаткування самозайнятих осіб засноване на системі самооцінки, що передбачає обов'язкове подання податкової декларації особисто до органу місцевого податкового управління, поштою або в режимі реального часу через e-Tax. Граничний термін подання податкової декларації та сплати суми податкового зобов'язання – 15 березня наступного року, за умови сплати автоматичним банківським переказом термін продовжено до 22 квітня[3].

Система прибуткового оподаткування фізичних осіб передбачає застосування прогресивної ставки податку в залежності від обсягу оприбуткованого доходу. Ставки прибуткового податку за рівнем оподаткування та за рівнем чистого доходу систематизовано в таблиці 2.

Таблиця 2 – Диференціація ставок податку на доходи фізичних осіб

Ставки національного прибуткового податку		Ставка префектурного прибуткового податку	
Оподатковуваний дохід	Ставка податку	Оподатковуваний дохід	Ставка податку
менше 1.95 мільйонів єн	5% від оподаткованого доходу	Незалежно від рівня доходу	4% від оподаткованого доходу
1.95 до 3.3 мільйонів єн	10% від оподаткованого доходу мінус 97,500 єн	Ставка муніципального прибуткового податку	
3.3 до 6.95 мільйонів єн	20% від оподаткованого доходу мінус 427,500 єн	Оподатковуваний дохід	Ставка податку
6.95 до 9 мільйонів єн	23% від оподаткованого доходу мінус 636,000 єн	Незалежно від рівня доходу	6% від оподаткованого доходу
9 до 18 мільйонів єн	33% від оподаткованого доходу мінус 1,536,000 єн	Префектурна ставка податку на підприємництво для самозайнятих осіб	
18 до 40 мільйонів єн	40% від оподаткованого доходу мінус 2,796,000 єн	Оподатковуваний дохід	Ставка податку
більше ніж 40 мільйонів єн	45% від оподаткованого доходу мінус 4,796,000 єн	Незалежно від рівня доходу	Від 3% до 5% в залежності від типу бізнесу

Джерело: складено автором на основі [3;4;5].

Серед особливостей оподаткування доходів фізичних осіб в Японії, ключовими є: прогресивна ставка оподаткування доходів, висока частка прибуткового податку в складі державних і місцевих податків, спрощена система адміністрування прибуткового податку для співробітників національних компаній, значне зменшення оподаткованого доходу на базові відрахування, що знижує реальний рівень податкового навантаження, інформатизація та автоматизація процесу оподаткування, що підвищує ефективність фіскального механізму.

Попри позитивні аспекти реалізації податкової політики, питання фіскального стимулювання залишається актуальним для японської економіки, особливо в умовах швидкого старіння населення і зростання потреби в кваліфікованих кадрах. Податкова політика, як частина стратегії економічного зростання Японії, має сприяти активізації економічної діяльності, зростання бази оподаткування та скороченню боргового навантаження на населення.

Список використаних джерел

1. Ministry of Finance, JAPAN – Режим доступу: <https://www.mof.go.jp/english/index.htm>
2. Japan Personal Income tax Rate – Режим доступу: <http://www.aaptaxlaw.com/world-taxes/Japan-Income-Tax-Rates-2014-Japan-Corporation-Tax-Rate-Tax-Deducted-at-Source.html>
3. Taxes in Japan. Overview of individual tax system. – Режим доступу: <https://www.japan-guide.com/e/e2206.html>
4. National Tax Agency JAPAN – Режим доступу: <http://www.nta.go.jp/english/index.htm>
5. Світовий досвід оподаткування: Японія. [Електронний ресурс]. Державна фіскальна служба України. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/japan/>

Korytska A.E., Onopriienko A.V., students, group FK-171
Scientific supervisors - Parubets O.M., Prof., Grand PhD in Economic sciences,
Yusukhno S.I., senior teacher
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

INCREASING FINANCIAL LITERACY IN UKRAINE

In many developed countries, governments draw the conclusion that financially literate individuals capable of take the fall for personal finances, have an active role in the financial services market, organize the foundation for the successful development of society and the state generally. Over the last years, the general level of financial literacy in Ukraine is falling. Approximately 60% of Ukraine only uses basic financial services, such as using debit and credit cards, online banking, deposit account savings account etc. The problem of financial literacy is very actual in many countries. Unfortunately, at the present stage in Ukraine this problem do not attend.

For improve financial literacy in Ukraine is important to study this issue in other countries, because foreign experience contributes to better development in all areas in life.

According to research in 2017 by the USAID program, most Ukrainians revalue their level of financial literacy. Only 16% of the respondents are free to understand such concepts as: simple and compound interest, real interest on credit. According to McGrawHillFinancial, the level of financial literacy among Ukrainian citizens is 40%. It is worth noting that Ukraine gave way to even one of the poorest African countries - Zimbabwe, where the rate of financial literacy is 41% [1].

For example, the level of financial literacy in America is permanently increasing. Nearly three of ten Americans (29%) are now saving more than a year ago. There was a significant increase in the proportion of adults using the planning of their budget. People, which save or invest their money increase from 32% in 2017 to 37% in 2018. About half of U.S. adults (51%) are now spending the same as last year, while about 1 in 4 each report they are now spending more (24%) or less (25%) than before. Nearly 3 in 10 say they are saving more this year, a slight increase from last year (29% vs. 26% in 2017). As in all countries there are problems that are still unsolved. For example, most adults in the United States (61%) had credit card debts in the past 12 months, and almost two out of five (38%) are in arrears from month to month. Most of them did nothing to try to get a lower interest rate on their credit cards [3].

In our opinion, the commonwealth as affected by unstable economic situation in Ukraine and the low level of poor living comfort, they put money for a better life for their life and for future of their children. As a matter of fact, Ukrainians do not watch financial news. As a result, in the choice of banking insurance and other financial companies, they more trust in their relatives or acquaintances despite official rating. That is why huge risk of losing money and insufficient development of more profitable companies.

For improving situation and increasing financial literacy government must to assume the measures. In particular, the inclusion of financial literacy issues in the educational system of schools and colleges, the creation of interactive shows and performances, websites with useful tips and materials, the organization of consultations for commonwealth on financial issues, calls for the need to increase financial literacy through social advertising in the media, etc. All of this assume would help people to learn about effective planning their personal budget, principles of savings, opening a bank account, using ATMs, and getting information on security issues of payment systems. For example, starting in 2000, the states of Georgia, Idaho, and Texas began mandating financial education. According to statistics PwC, in 2017, 1,101 young adults aged 18-24 on question: « What high school-level course would benefit your life the most? » The majority (51.4 %) responded «money management» as the course they thought would be most beneficial to their personal lives [2].

Many countries have compulsory programs for increasing financial literacy of the commonwealth. In particular, many EU countries have national strategies to increase financial literacy of the population. Special government organizations are in charge of this issues. Programs and initiatives to increase financial literacy operate in Australia, Canada, Indonesia, Japan, Malaysia, New Zealand and other countries.

In our opinion, it will be useful for Ukraine to adopt such experience and develop financial literacy at the state level. After all, ensuring appropriate level of financial literacy will not only improve the living standards of citizens, but will also positively affect the state of the financial services market and promote the sensitization of investment processes in the national economy.

References

1. USAD from the American people [Electronic resource] – Access mode: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine>
  2. National Financial Educators Council [Electronic resource] – Access mode: <https://www.financialeducatorscouncil.org/financial-literacy-statistics/>
  - 3/. NFCC Begin a brighter financial future today [Electronic resource] – Access mode: <https://www.nfcc.org/clientimpact/2018-financial-literacy-survey/>
-

BITCOIN AS A KIND OF INNOVATIVE VIRTUAL CURRENCY

The worldwide global information network is continuing to change our world. As a result of the enthusiasm and ingenuity of IT specialists in the 21st century, new virtual currencies have appeared, which are a novelty on the currency market. Virtual currencies are a useful, cheap and technological way of effecting payments, so nowadays millions of people all over world use virtual currencies (cyber currencies) as means of payment. Performing the services of shifting funds, virtual currencies stand for a realization instrument of settlement, payment and exchange operations in the flow channels of national and world currencies.

The first virtual currency was Bitcoin (BTC), launched in 2009 by Satoshi Nakamoto, and it is the first decentralized convertible currency and the first cryptocurrency. Bitcoin (bitcoin: bit – an item of information, coin – a piece of money) is an innovative payment network and a new kind of money that does not have an emission center and currency notes, and there are only records in the computers. A virtual currency can be used all over the world with the help of customary Internet access and personal computers by combining their processor power and the availability of two types of computer programs. One of the programs is a sort of electronic "wallet" for virtual currency saving and the transactions implementation, and another program, Mining, is for confirming the operations and obtaining new units of the virtual currency [1]. Bitcoin does not have centralized management and issuers. Digitally signed transactions between two nodes are transmitted to all peer-to-peer nodes, and the migration data itself is stored in a distributed database.

Bitcoin is the most advanced virtual currency and it has global development prospects. The maximum number of bitcoins, which will be emitted, is 21 million and this level will be reached by 2033. As on November 25, 2018, more than 17.39 million bitcoins were issued, the total cost of which oversold \$64 billion [2].

Attitudes to the Bitcoin system differs greatly in different countries. In many countries, the status is still unclear or it varies. In some countries, the Bitcoins operations are officially authorized. Usually they are considered as goods or investment assets and they are subject to the relevant tax legislation. Sometimes bitcoins are recognized as the estimated currency, but in other countries, for example in Japan, Bitcoin is a legal payment instrument with a purchase tax. In other countries (for example in China) bitcoin operations are prohibited for banks, but they are allowed for individuals. Bitcoin is considered an "official" currency in the self-proclaimed micronation of Liberland, which was founded by Czech Whit Edlichka in 2015 in the historic Baranja region between Serbia and Croatia [3].

On October 22, 2015, the European Court of Justice (ECJ) ordered that the exchange of bitcoins on fiat currencies is subject to change from VAT. The court decision clarifies that the law on VAT is extended to the supply of goods and services [1]. The Bitcoins transactions were attributed to currency and coin payment transactions, and therefore they were not a tax subject to VAT. The court recommended to all the EU countries to exclude cryptocurrency from the list of taxable assets.

BTCs are approved in hundreds of Western stores of electronics, cosmetics, hosting companies, food ordering, lotteries and virtual games. As a result of negotiations with Amazon, it was agreed to use BTC in its online stores (the purchase amount should exceed \$30).

In Ukraine, the real cryptology popularity started in 2017 with the establishment of a public organization, whose main aim is distributing, developing and studying bitcoin and other virtual currencies in our territory - Bitcoin Foundation Ukraine (BFU). According to Oleg Churia, deputy chairman of the National Bank of Ukraine, cryptocurrency bitcoin does not have a legal status in Ukraine [4]. It gets more complicated by the lack of a consolidated approach to the bitcoin classification and its operation regulation in the world.

In general, there are no more than 20 companies that accept cryptology payment for goods and services. In particular, the grocery store "Natural Products" (Kiev) introduced the option of paying by bitcoins from June 2015; Service Center for repairing technical equipment, Ukrainian iPhone Service (Kiev), began to provide services in exchange for bitcoins at the end of 2014; Ukrainian start-up Yaware, which develops employee control tools and other products for business and production, has accepted bitcoins since October 2014; The law office "Yuscutum", based on client appeals, also provided the opportunity to pay legal services by bitcoins in 2013 [4].

Ukrainian officials are already considering cryptocurrency as an investment asset. For example, a deputy from the BPP, Alexander Urbansky, and his brother - the head of the Odessa regional council Anatoly Urbansky - bought bitcoins to the amount of 73 million hryvnias, which was indicated in their declarations [3].

The first bitcoin billionaires were the Winklvassy brothers, who bought bitcoins in 2013 at the amount of \$11 million at \$120 per bitcoin. As of November 2017, the rate had risen to \$11,000, so the value of their bitcoins was more than \$1 billion [5]. The value of bitcoins varies depending on demand and supply. At the beginning of March 2017, the value of 1 bitcoin reached approximately US\$1,250. Overnight on June 6, 2017, the average bitcoin rate approached nearly 3 thousand dollars, which was a historical record. The appreciation of rate is connected with Asian markets activity (where the price is much higher than at European and American exchanges), in particular, the legalization of bitcoin in Japan. Subsequently, the rate fell to \$1,900 per 1 BTC. Thus, in just one year the rate changed from \$890 to \$2,975 per e-currency unit. On

September 13, 2017, Bitcoin's price collapsed to \$3,964 per coin. So the crypto currency rate fell by almost 21% from its previous record of \$5,012, achieved on September 2, 2017. As on September 23, 2017, the rate fall to \$3,661.77 or UAH 95,894.19. In December 2017, the rate increased to \$14,000, then to 15, 16., and eventually a December 7th record of \$17,000, followed by a decline to \$15,000 a few days after [7].

As on March 18, 2019, according to the site coinmarketcap.com, the total capitalization of bitcoins exceeded \$ 70,8 billion. USA and it is continuing to increase. The cost of one bitcoin is \$3,961.96, the volume (for 24 hours) is \$8.9 billion, the total number of coins in circulation - 17,5 million BTC, day changes -0.13% [6].

The rate of a financial asset like bitcoin, is very volatile and is regulated, in essence, by the demand and expectations of holders and speculators. Attractiveness for investors is explained by the fact that the course of bitcoin is not influenced by the political conditions or central banks activities of countries, and the possibility of obtaining extra profits from speculative operations.

Conclusions. Nowadays Bitcoin is an alternate currency, but it will not be able to replace real money completely. This is a very convenient additional tool for payments on the Internet, and at present, bitcoin's legal status is not defined in all countries, but due to the great potential development of this currency it is necessary to legislatively regulate it as an independent monetary unit.

References

1. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System - Bitcoin.org - [Electronic Resource]. Access mode: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
2. Market capitalization is crippled | CoinMarketCap - [Electronic resource]. Access mode: <https://coinmarketcap.com/en/>.
- 3.Bitcoin and Cryptocurrency Technologies - UiO - [Electronic resource]. Access mode:<https://www.uio.no/studier/emner/matnat/ifi/IN5420/v18/timeplan/resources/bitcoin-and-cryptocurrency-techniques.pdf>
4. The essence of crying as a methodological prerequisite for its accounting reflection - [Electronic resource]. Access mode: <https://doi.org/10.26642/jen-2017-4> (82)-48-55.
5. Bitcoin: What is it and how it works in Ukraine and in the world - Volyn News - [Electronic resource]. Access mode: <https://www.volynnews.com/news/economics/Bitcoin-shcho-tse-take-i-iaak-pratsiuye-v-ukrayini-ta-sviti/>
6. Crypto exchange rate - Bitcoin course (Bitcoin) - Ethereum course - Ministry of Finance - [Electronic resource]. Access mode: <https://minfin.com.ua/currency/crypto/>
- 7.Bitcoin Course Online Schedule Today - BTC | Crypto-currency - [Electronic resource]. Access mode: <https://www.fxclub.org/markets/crypto/bitcoin/>

Kravchenko A.O., student of the group MFPP-181

Lavrov R.V., Doctor of Economic, Professor

Lytvyn S.V., Ph.D., Associate Professor

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

ADVANTAGES AND THREATS OF TRANSITION TO NON-CASH PAYMENTS IN UKRAINE

An analysis of the latest trends in the development of the world economy indicates its transformation into a non-cash one. Most of the developed countries (such as USA, Germany, UK, Austria, etc.) are gradually reducing the amount of cash in circulation, preferring a non-cash form of payments. Therefore, in the context of European integration and the development of banking technologies, the issue of cashless payments in Ukraine is relevant, especially against the background of a stable increase in the volume and number of such payments.

NBU reports show an increase in the share of non-cash payments in the total number of payment transactions by 67,9%. In 2018, the number of non-cash transactions amounted to 3,1 billion, which is more than the number of cash transactions by 2,3 billion. However, despite such dynamics, the volume of non-cash transactions at the end of 2018 did not exceed the same indicator of cash transactions and amounted to only 45,1% in the total structure (Fig. 1).

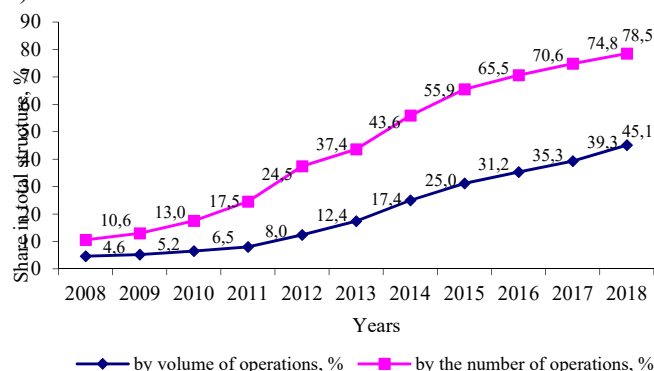

Fig. 1. Dynamics of changes in the share of non-cash transactions in the total volume (number) of operations, made by using payment cards

Resource: compiled by the author based on [1].

Analyzing the latest publications of the IMF, we can observe a gradual trend towards a decrease in the volume of cash in the money supply of European countries. Compared to Western European countries in Ukraine, the amount of cash remains quite high and is 28% of the country's total money supply. With the transition of most payments into non-cash form, it can be expected that the demand for cash will fall, and its surplus will be withdrawn from circulation, which will strengthen the national currency and the state of the Ukrainian economy.

An interesting situation with the number and volume of non-cash transactions took place in 2018 (Fig. 2).

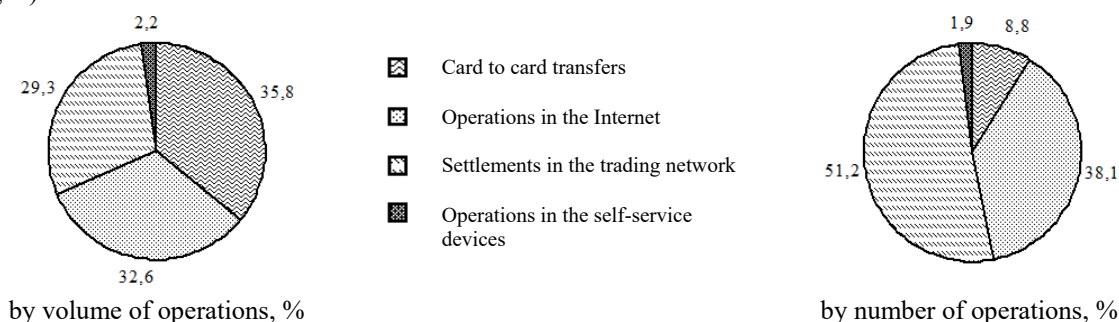

Fig. 2. The structure of the number and volume of non-cash transactions in 2018

Resource: [1].

As you can see from Fig. 2, the largest number of non-cash payments were settlements in the trading network – 51,2%, but their share in the total volume was only 29,3%. This trend is explained by the large number of payments by payment cards in supermarkets and other retail stores. The average check for such transactions is small, but their number can be several million daily. Transfers from card to card have a mirror situation: the share in the total number of transactions was 8,8%, and in terms of volume – 35,8%. This may be due to the recalculation of wages or other payment for labour services.

The dynamics of the number of payment cards in Ukraine indicates a stable growth since 2015 of active payment cards, which reflects the growing popularity of non-cash payments (table 1).

Table 1 – Dynamics of the number of payment cards in Ukraine, mln. units

Indicator	Years										
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Total number of cards in circulation	45,3	44,5	46,4	57,9	69,9	69,7	69,7	59,3	57,6	59,9	59,4
Number of active cards	38,6	29,1	29,4	34,9	33,1	35,6	33,2	30,8	32,4	34,9	36,9

Resource: compiled by the author based on [1].

Of the total number of active payment cards, 82,3% were payment cards with a magnetic stripe (their number increased by 11,7% over the year and amounted to 30,4 million units). Despite the significant number of such cards, contactless payment services using smartphones and other devices that support NFC technology are becoming popular today. At the beginning of 2019 every ninth active payment card is contactless – 4,0 million units (an increase of 44,3% compared with the beginning of 2018) [1].

The transition to non-cash payments has a number of advantages. First, there is no cost of servicing cash turnover, which is quite expensive. According to the NBU statements, 1,3 billion UAH was spent on printing money in 2016. In terms of prices in 2016, this amount could be used to Finance the repair of 130 km of roads [2]. Secondly, it is the convenience of the calculations. Thanks to the development of modern technologies, the client, having a payment card, can make payments for goods and services, money transfers to their counterparts or friends without leaving home, but simply using Internet banking. Third, non-cash payments in public institutions (payment of fines, taxes and other payments) will reduce the degree of bureaucratization, the number of queues and the overall burden on such institutions. Fourth, it is the strengthening of control over monetary transactions, which reduces both the level of “shadowing” of the economy and corruption. On the other hand, such control limits the level of freedom of business entities, as banks have full control over their transactions, while keeping all the data on each transaction on the account – from the amount of money transfer and the sender to information about each purchase via the Internet or in the trading network.

In its periodic reports on the financial stability of banks, the NBU does not ignore the issue of fraud with non-cash payments. In the first half of 2018, about 30 banks participating in card payment systems reported 32,6 thousand attacks of illegal actions using payment cards and their details for a total amount of 83 million UAH (32,4 thousand cases in the amount of 69 million UAH in the first half of 2017). That is 1 million UAH expenditure operations approximately 64 UAH accounted for illegal operations with payment cards (77 UAH in the first half of 2017) [1].

The greatest threat to non-cash payments is fraud, especially in the context of the growing number of cybercrimes through the Internet. Opportunities for fraudulent fraud with non-cash payments are much wider than with conventional

cash, and with the development of modern technologies of such transactions is becoming more and more: from conventional phishing sites and programs to special readers with contactless payment cards. Under phishing sites and programs can be disguised services of payment for utilities, communications, online stores or services that offer to increase the user's funds, allegedly using "holes" in the system of his bank. Despite the development of anti-virus software, this scheme is still quite common. Also actively are also used special RFID-readers, the purpose of which is to scan bank cards with RFID chips. This reader is very similar to a legal device, but it has a wide functionality – the attacker is enough to bring the device to the card with the RFID chip, as all the necessary information will be read. In crowded transport, on the market or in the store to do it is not difficult. As a rule, people do not even notice "theft" [4]. Quite popular is the deception of the customer's card data by calling him on his mobile phone from the attacker, who is represented by an employee of the bank, who asks to name the card data to block it under the pretext of suspicious activity on his account. Currently, this type of scam is gradually receding into the past. That is, most of the fraud is associated with the theft of the customer's card data by the attackers (card number, name of the owner, expiration date and CVV-code), after which they can buy any product on the Internet or simply transfer funds from a bank card to an anonymous e-wallet.

So, non-cash payments in Ukraine are becoming increasingly popular. A study of the NBU reports showed that at the end of 2018, non-cash payments amounted to 78,5% of the total number of payment transactions (the same figure in 2008 was only 10,6%). Of course, the full transition to non-cash payments has many advantages – it is convenient, fast, transparent and allows you to make payments via the Internet. On the other hand, this development leads to the emergence of a large number of intruders and their machinations, which are carried out with the help of programs, sites or devices that do not require direct contact with a person. Therefore, in the context of the development of non-cash payments, Ukrainian banks and legislative and executive authorities should ensure effective legislative regulation of such payments, an adequate and reliable mechanism for their conduct and develop a system of rapid response to identify fraud and schemes of intruders and ensure the reliability of the conduct and operation of the system of non-cash payments.

References

1. General indicators of the development of payment card market in Ukraine [Online]. – Retrieved from: <http://bank.gov.ua/> (in Ukrainian).
2. What will be the economy of the future? The answer is non-cash [Online]. – Retrieved from: <http://minfin.com.ua/> (in Ukrainian).
3. Dynamics of monetary aggregates of Ukraine [Online]. – Retrieved from: <http://finstat.info/> (in Russian).
4. Top-8 ways to steal funds from a Bank card [Online]. – Retrieved from: <http://blogbankir.ru/> (in Russian).
5. The report of the NBU on financial stability (December 2018) [Online]. – Retrieved from: <http://bank.gov.ua/> (in Ukrainian).

Лозова А.Д., студентка гр. ФК-161
Науковий керівник – Товстиженко О.В., к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ВПЛИВ РОЗМІРУ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ НА СТАН СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНІ

Для запобігання негативних наслідків соціальної нерівності населення та існування бідності, держава створила низку певних показників соціальних норм і гарантій, які є своєрідним вирівнювачем статків різних верств населення.

Враховуючи те, що відповідно до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» прожитковий мінімум названо базовим соціальним стандартом, проаналізуємо окремо цей показник в Україні. [1]

Прожитковий мінімум застосовується для визначення загального розвитку держави та благополуччя її населення, для встановлення мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії, для розробки певних соціальних програм та встановлення прав на соціальну допомогу. На нього впливають безліч показників, у тому числі економічні, соціальні, політичні, екологічні та правові. Встановлений рівень прожиткового мінімуму має забезпечити фізіологічний та соціальний мінімуми громадян країни.

Базою розрахунку цього показника є мінімальний споживчий кошик, більшу частину якого складає набір продуктів харчування в розрахунку на місяць на одну особу. Крім того, прожитковий мінімум диференціюється в залежності від віку або ж від соціальної та демографічної групи особи: для дітей віком до 6 років; для дітей віком від 6 до 18 років; для працездатних осіб; для осіб, які втратили працездатність.

Питання соціальних стандартів є широко розповсюдженим серед вітчизняних науковців (Н.П. Баранова, Т.В. Новикова, С.Г. Батажок, В.А. Сановська, М.О. Микитюк) та науковців інших країн (Л.А. Беррі, А. Парасурман, Е. Білсон, М.М. Ренкас, Р. Готестам), адже актуальність цієї теми з кожним роком стає все гострішою в кожній країні, і, в цілому, аналіз прожиткового мінімуму може відобразити неабияку інформацію про соціально-економічний стан держави.

Тож проаналізуємо динаміку зміни розміру прожиткового мінімуму в Україні за останні роки.

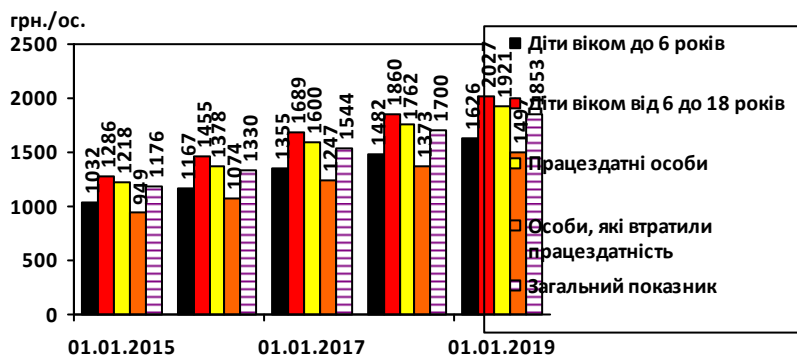

Рисунок 1 - Динаміка зміни розміру прожиткового мінімуму 2015-2019 рр. [2]

Протягом останніх п'яти років цей показник в Україні зростає. Але це не значить, що справи йдуть на краще і що з року в рік соціальний стан населення та держави в цілому прогресує.

Оскільки прожитковий мінімум визначається вартістю так званого споживчого кошика, який розраховується виходячи з мінімально припустимих нормативів споживання найнеобхідніших благ та послуг, новий прожитковий мінімум пов'язаний безпосередньо зі стрімким рівнем інфляції та підвищенням індексу споживчих цін по всім категоріям товарів та послуг за останні роки.

Таблиця 1 – Зміна споживчих цін 2014-2018 рр. [3]

Рік	2014	2015	2016	2017	2018
Індекс споживчих цін	124,9%	143,3%	112,4%	113,7%	109,8%

Не дивлячись на те, що прожитковий мінімум на одну особу для основних соціально-демографічних груп населення із року в рік зростає, він ледве дозволяє забезпечити первинні фізіологічні потреби людини (головним чином, здорової), оскільки цей мінімум не враховує вартість ліків і лікування та практично ігнорує соціальні потреби, які є невід'ємною складовою гідного життя. [4]

Склад споживчого кошика українця включає 297 найменувань товарів і послуг. Він був затверджений ще в 1992 р. і з тих пір суттєво не змінювався, тому цілком очевидно, що на сьогоднішній день ця методика розрахунку споживчого кошика є застарілою.

Одна пара чоловічого взуття розрахована на 5 років служби у працездатного населення, та на 6 років – у пенсіонера; брюки для хлопчика від 0 до 6 років передбачені одні на 2 роки; працездатна особа повинна вживати 150 грам гречки та 400 грам фруктів/сухофруктів на місяць; плавки мають змінюватись раз на 10 років, а на думку наукових експертів, право на такий елемент одягу як купальник ні жінки ні чоловіки пенсійного віку не мають.

Отже, потреба у розробленні і практичному втіленні системи соціальних стандартів спричинена їх визначальною роллю для державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних та духовних благах, а також для формування фінансових ресурсів, що спрямовуються на їх реалізацію. Внаслідок інфляційних процесів та складної економіко-політичної ситуації в країні реальний розмір прожиткового мінімуму зростає значно швидше. В наслідок цього розмір діючого прожиткового мінімуму є недостатнім. База його розрахунку, споживчий кошик, потребує своєчасного об'єктивного перегляду та зміни розміру з урахуванням фактичних цін на товари та послуги.

Показник прожиткового мінімуму в Україні та методика його обчислення наразі знаходяться на низькому рівні і ніяк не співвідносяться з сучасними реаліями. Фінансовий стан населення призводить до непоправних наслідків, відбувається катастрофічний «відтік мізків», старіння нації, зниження рівня розвитку населення, індексу щастя та низки інших економічних та соціальних показників.

Список використаних джерел

1. Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії [Електронний ресурс] — Режим доступу: Закон України № 4523-VI від 15.03.2012 — Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2017-14
2. Головбух. Прожитковий мінімум працездатних осіб [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.golovbukh.ua/dovidnyki_prozhitkovijj_minimum_pratsezdaticnikh_osib
3. Мінфін - [Електронний ресурс] — Режим доступу: Закон України № N 4523-VI від 15.03.2012 — Режим доступу: minfin.com.ua
4. Н.П.Баранова, Т.В.Новікова «Соціальні стандарти та соціальні гарантії в системі соціальної політики України» [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.cpsr.org.ua/?pr=9&id=415

ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ВПЛИВУ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В КРАЇНІ

Формування сприятливого економічного середовища для стійкого розвитку суб'єктів господарювання є беззаперечною умовою забезпечення фінансової стабільності в країні. Окреслені процеси можливо реалізувати виключно через підтримку рівня економічної безпеки на належному рівні, в тому числі постійно здійснювати моніторинг параметрів безпеки у економічній сфері, включаючи фінансову та, зокрема, бюджетну безпеку.

Забезпечення ефективних умов для роботи бюджетної системи також є важливою та невід'ємною компонентою формування економічної безпеки в країні. Акумуляція, рух та використання бюджетних коштів є однією з найбільш важливих складових процесів перерозподілу ВВП, від таких ресурсів залежить функціонування системи державного регулювання економіки у всіх сферах національного господарства. Таким чином бюджетна безпека відіграє ключову роль у реалізації процесів зміцнення економіки країни, формування її належного рівня та створення умов для його підтримки у довгостроковій перспективі. Погоджуємося з Онищенко С.В., що «бюджетна безпека є гарантом державної незалежності України, умовою її прогресивного економічного розвитку і зростання добробуту громадян» [3, с. 58].

Бюджетна безпека та фінансова стабільність як два взаємообумовлені поняття мають досить тісний онтологічний зв'язок та здатність визначати стабільність і достатній рівень один одного. На рис. 1 графічно ілюстрований такий зв'язок.

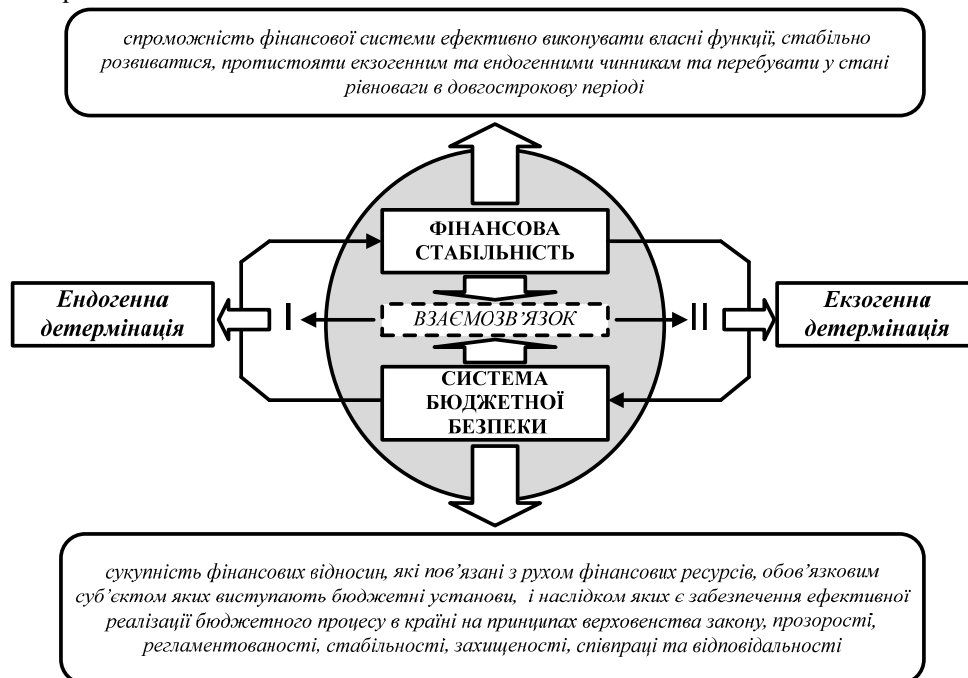

Рис. 1. Графічна модель онтологічного зв'язку між бюджетною безпекою та фінансовою стабільністю в країні

Джерело: складено автором на основі [1; 2]

І *Ендогенна детермінація* – сутність зв'язку полягає у розгляді впливу бюджетної безпеки на формування належного рівня фінансової стабільності в країні. Цілком логічно, враховуючи окреслені підходи до розуміння сутності такої стабільності, що ефективне функціонування бюджетної системи є певним компонентом, який відіграє ключову роль у її забезпеченні.

Безпосередньо наявність належного рівня бюджетної безпеки в країні є позитивним для формування умов фінансової стабільності. Проте, цього недостатньо. Для її забезпечення в країні також ефективно повинен функціонувати фінансовий ринок, стабільність повинна бути притаманною і для всієї банківської системи. Відповідно, враховуючи це, конкретизуємо базові положення ролі бюджетної безпеки у забезпеченні фінансової стабільності. До їх варто віднести наступні:

- 1) формування належних обсягів бюджетних ресурсів для розвитку економіки країни, діяльності бюджетних установ;
- 2) ефективне управління дефіцитом державного бюджету;
- 3) вчасне використання бюджетних коштів на підтримку окремих галузей та сфер національного господарства, що опинилися у кризових ситуаціях;

4) вчасне здійснення соціальних виплат, постійне забезпечення соціально-економічного забезпечення громадян;

5) забезпечення дієвої системи управління державним боргом, що позитивно впливає на розвиток фінансового ринку в країні, дозволяє залучати інвестиції для активного функціонування національного господарства;

6) вчасність прийняття збалансованих державного бюджету та місцевих бюджетів сприяє підвищенню впевненості економічних суб'єктів в власному розвитку.

II Екзогенна детермінація – сутність даного зв'язку полягає у здатності макрофінансових процесів, що відбуваються в державі впливати саме на бюджетну безпеку, стабільне функціонування бюджетної системи та загальної системи державних фінансів. У цьому випадку такий вплив можна розглядати як сукупність зовнішніх чинників, які детермінують процеси забезпечення належного рівня бюджетної безпеки. До їх числа варто віднести наступні:

1) економічний розвиток країни, що впливає на рівень надходжень до бюджетів усіх рівнів;

2) розвиток фінансового ринку, що дозволяє державі акумулювати внутрішні ресурси для забезпечення розбудови національної економіки;

3) стабільність національної валюти у довгостроковій перспективі, що сприяє реальному підвищенню соціальних стандартів;

4) ефективне управління інфляційними процесами, що дозволяє мінімізувати знецінення доходів працівників бюджетної сфери.

Отже, роль бюджетної безпеки у забезпеченні фінансової стабільності є важливою і такий вид безпеки є невід'ємною складовою формування належного рівня стійкості національної економіки, рівня фінансової безпеки держави.

Список використаних джерел

1. 29Р. Богма О. С. Институціоналізація як інструмент забезпечення бюджетної безпеки України. Науковий вісник мукачівського державного університету. Серія економіка. 2017. Вип. 1(7). С. 193–167.

2. 7ФС. Любіч О. О., Домрачев В. М. Фінансова стабільність та інструменти запобігання фінансовим кризам: міжнародний досвід і рекомендації для України. Фінанси України. 2011. № 5. С. 78–93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2011_5_10.

3. Онищенко С.В. Фінансова глобалізація як чинник впливу на бюджетну безпеку держави. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2017. - Вип. 12(2). - С. 50-55

Мартиненко Д.О., студентка гр.ФК-161

Науковий керівник – Товстиженко О.В., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

РОЗВИТОК ЛІЗИНГУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Несприятливий стан парку устаткування, тобто значна питома вага морально застарілого устаткування, низька ефективність його використання, відсутність забезпечення запасними частинами, нагтовхує вітчизняні підприємства до пошуку інвестиційних джерел. Однак на заваді припливу реальних коштів в Україну стоять певні чинники, основними з яких є: висока корумпованість усіх рівнів влади, невпевненість у стабільності політики держави, відсутність державної програми розвитку лізингу. Виходячи з цього одним з варіантів вирішення даних проблем може стати лізинг, який об'єднує всі елементи зовнішньо-торговельних, кредитних та інвестиційних операцій.

Станом на 30.09.2018 року право на надання послуг фінансового лізингу мають 353 фінансові компанії та 110 юридичних осіб. За 9 місяців 2018 року загальний обсяг джерел фінансування юридичних осіб – лізингодавців та фінансових компаній становить 14 231,0 млн. грн., що на 6 721,2 млн. грн., або на 89,5%, більше порівняно з 9 місяцями 2017 року. У структурі джерел фінансування лізингових операцій юридичних осіб – лізингодавців найбільшу частку займають кредити банків 31,7% (4 221,3 млн. грн.) (дивитись таблицю 1).

Таблиця 1 - Розподіл джерел фінансування лізингових операцій за 6 місяців 2018 р. млн. грн.

Джерела фінансування	I півріччя 2018 року			
	Юридичні особи, млн. грн.	Частка, %	Фінансові компанії, млн. грн.	Частка, %
Авансовий платіж	3455,5	26,0	105,9	11,4
Власний капітал	3720,9	28,0	553,6	60,0
Кредити банків	4221,3	31,7	225,6	24,4
Комерційні кредити постачальників	1,8	0,01	0,0	0,0
Випуск цінних паперів	143,1	1,1	0,0	0,0
Кошти міжнародних фінансових організацій	0,0	0,0	0,0	0,0
Кошти державного та місцевих бюджетів	3,5	0,03	0,0	0,0
Інші джерела	1760,4	13,2	39,4	4,2
Всього	13306,5	100,0	924,5	100,0

Джерело: Нацкомфінпослуг

Протягом 9 місяців 2018 року фінансовими компаніями та юридичними особами, які не мають статусу фінансових установ, але можуть згідно із законодавством надавати фінансові послуги, укладено договорів фінансового лізингу на суму 17 695,4 млн. грн.– що на 89,65% перевищує обсяги попереднього звітного періоду.

Приблизно 70% активних клієнтів лізингу – це малі та середні підприємства.

Станом на 30.09.2018 р. найбільшими споживачами лізингу були:

- транспортна галузь (вартість договорів становила 4 974,4 млн. грн., (9 місяців 2017 року – 1 129,5 млн. грн., зростання на 340,4% (3 844,9 млн. грн.));
- сільське господарство (4 008,1 млн. грн. (9 місяців 2017 року – 3 465,6 млн. грн., зростання на 15,7% (542,5 млн. грн.));
- будівництво (1 205,3 млн. грн. (9 місяців 2017 року – 621,7 млн. грн., зростання на 93,9% (583,6 млн. грн.));
- металургія, (899,1 млн. грн. (9 місяців 2017 року – 1,9 млн. грн., зростання на 47 221,1% (897,2 млн. грн.)).

Так за 9 місяці 2018 року лізингові компанії – учасники асоціації профінансували майже 7 тис. легкових та вантажних авто, а також було надано в лізинг 996 об'єктів сільськогосподарського призначення.

В ході аналізу ринку лізингових послуг були виділені фактори, що стримують розвиток лізингової галузі. До них можна віднести:

- відсутність сприятливої юридичної та податкової бази для лізингу;
- відсутність державних програм стимулювання розвитку лізингових послуг;
- неврегульованість проблеми ПДВ при вилученні предмету лізингу у боржника;
- обмежений доступ лізингодавців до світових фінансових ринків, що спричиняє високу вартість лізингових продуктів;
- обмежений доступ підприємств-виробників об'єктів лізингу до ринку лізингу;
- на ринку лізингу домінують транспортна галузь та сільське господарство. У інших секторів все ще існує величезний дефіцит доступу до фінансування: інформаційні технології, дорожнє будівництво, міський транспорт, медичне обладнання, обладнання для утилізації відходів, комерційна нерухомість, логістика та інфраструктура тощо;
- зростає кількість автомобілів з іноземною реєстрацією, внаслідок зменшується кількість потенційних клієнтів сфери лізингу та знижуються ціни на нові автомобілі;
- недостатнє розуміння лізингу як інструменту для доступу до фінансування малих та середніх підприємств і державних службовців. Також бракує розуміння, що це інноваційний спосіб придбання обладнання, яке є ключовим елементом бізнесу, завдяки гнучкій схемі фінансування.

Виходячи з цього розглянемо питання, що потребують вирішення у 2019 році:

- посилення (розбудова) інституціональної спроможності регулятора з урахуванням стандартів на рівні, прийнятих у країнах-членах ЄС, та процедур діяльності за світовими зразками;
- прийняття законопроекту №6395 від 19 квітня 2017 року “Про фінансовий лізинг”;
- внесення змін до Податкового кодексу України;
- удосконалення ліцензування господарської діяльності з надання фінансового лізингу;
- приведення регуляторної звітності з фінансового лізингу у відповідність до міжнародної практики;
- посилення вимог щодо відповідальності власників та керівників лізингодавців за скоєні злочини на ринках фінансових послуг;
- посилення взаємодії з іншими державними органами у частині запобігання та недопущення порушень на ринках фінансових послуг.

До переваг лізингу можна віднести наступне:

1. Право власності на устаткування, що є предметом лізингу – це перевага для обох сторін.
  2. Часто лізинг є єдиним рішенням, коли немає можливості взяти кредит.
  3. Величезний та привабливий ринок для багатьох міжнародних постачальників.
- Можливість розвитку вендорного лізингу (найбільш популярний канал передачі активів в лізинг у Європі).
  - 4. Досвід більш зрілих ринків пропонує типовий сценарій розвитку ринку лізингу.
  - Лізинг починається з укладання лізингових угод напряму з клієнтами щодо фізичних та високоліквідних активів (етап, на якому наразі знаходиться Україна).
  - «Комплексні рішення» з вендорами (включаючи активи, фінанси, технічне обслуговування та страхування).
  - З часом вендорні програми розробляються не лише для типових фізичних активів, але і для нематеріальних активів.

Хто та як може покращити ринок лізингу в Україні наведено на рис.1.

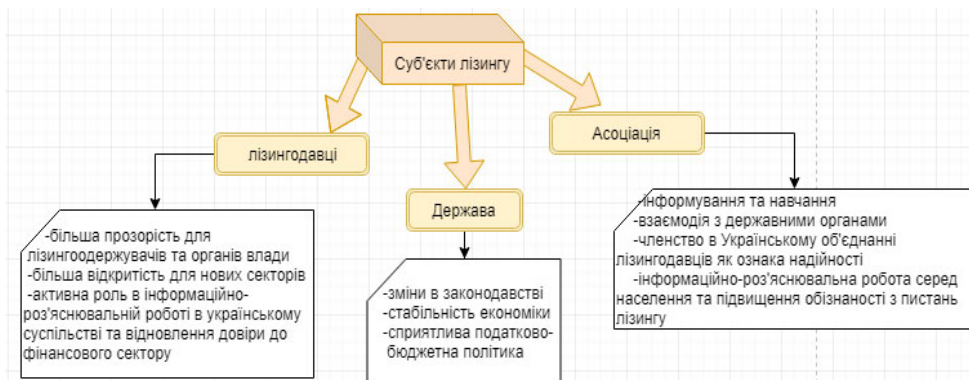

Рис.1. Суб'єкти та їхні дії, направлені на покращення ринку лізингу в Україні

Таким чином, лізинг може дати потужний поштовх процесам приватизації, оновленню технологічного парку існуючих підприємств і створенню нових виробництв, оптимізувати використання наявного машинного парку і на вигідних умовах отримати найсучасніше вітчизняне та зарубіжне устаткування.

Варто зазначити, що в умовах економічної кризи в Україні, коли практично зупинилося фінансування капіталовкладень в оновлення основних засобів з огляду на недостатність прибутку підприємств і значне зменшення виробництва, цей метод фінансування інвестицій є найдоцільнішим і може сприяти збереженню ліквідності підприємств України.

Список використаної літератури

1. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/>
2. Об'єднання фінансових установ [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://afi.org.ua/tags/finansovi-kompaniyi>
3. Українське об'єднання лізингодавців [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.uul.com.ua/>

Маслюк О.Ю., студентка 2 курсу, групи ФК-171

Науковий керівник – Парубець О.М., д.е.н., професор

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

Основною тенденцією розвитку економіки початку ХХІ ст. є зростання ролі та значення фондового ринку. Він є одним із найпотужніших сегментів фінансового ринку за обсягом здійснюваних операцій, різноманітним фінансовим інструментами та на жаль не отримав достатнього розвитку в Україні.

В сучасних умовах основними завданнями розвитку зазначеного ринку є покращення інвестиційного клімату, розвиток ринкової інфраструктури, підвищення ефективності функціонування фінансової системи держави.

Теоретико-методологічні та науково-практичні аспекти функціонування і розвитку ринку цінних паперів в своїх працях досліджували такі вчені як: О. Барановський, М. Бурмака, О. Василик, В. Гесць, М. Гольдберг, Н. Дегтярьова, В. Корнєєв, В. Лісовий, О. Мертенс, О. Мозговий, А. Мороз, О. Руда, В. Шелудько та багато інших.

Не дивлячись на значну кількість наукових праць, функціонування ринку цінних паперів України має низку невирішених, системних проблем основними серед яких є нерозвиненість окремих його сегментів, наприклад, ринку місцевих облігацій, низький рівень участі населення в операціях на даному ринку тощо.

Згідно до Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», ринок цінних паперів являє собою сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів). Учасники фондового ринку - емітенти (у тому числі іноземні) або особи, що видали неемісійні цінні папери, інвестори в цінні папери, інституційні інвестори, професійні учасники фондового ринку, об'єднання професійних учасників фондового ринку, у тому числі саморегулювні організації професійних учасників фондового ринку [1].

Щодо структури ринку цінних паперів, то вона поділяється за двома ознаками: за стадіями торгівлі та за місцем торгівлі. За стадіями торгівлі фондовий ринок поділяється на [2; 3]:

а) первинний ринок цінних паперів – це сукупність правовідносин, пов'язаних з розміщенням цінних паперів. Тут відбувається початкове розміщення випущених цінних паперів, де з одного боку торгівлі знаходиться емітент, а з іншого – інвестори та посередники;

б) вторинний ринок цінних паперів – сукупність правовідносин, пов'язаних з обігом цінних паперів. Тут відбуваються операції перепродажу цінних паперів, які здійснюються між окремими інвесторами і фінансовими посередниками.

За місцем торгівлі фондовий ринок поділяється на [2; 3; 4]:

а) біржовий, тобто з певним визначеним місцем, фондовою біржею, де відбувається торгівля цінними паперами;

б) позабіржовий, що включає велику кількість учасників і діяльність якого регулюється чинними законодавчими актами.

Об'єктами фондового ринку є цінні папери, а суб'єктами – юридичні та фізичні особи, що здійснюють операції з купівлі-продажу цінних паперів, обслуговують їх обіг та розрахунки за відповідними угодами.

Проаналізуємо обсяг біржових контрактів з цінними паперами за період 2014 – 2018 років. Організаторами торгівлі в Україні є Українська фондова біржа (УФБ), Київська міжнародна фондова біржа (КМФБ), Фондова біржа «ПФТС», Українська міжбанківська валютна біржа (УМВБ), Товарна біржа «ІННЕКС», Промислово-фінансовий банк (ПФБ), Українська міжнародна фондова біржа (УМФБ), Фондова біржа «ПЕРСПЕКТИВА», Східноєвропейська фондова біржа (СЄФБ), Українська біржа (УБ), Товарна біржа «УНІВЕРСАЛЬНА». Динаміка зміни обсягів торгівлі цінними паперами наведена в таблиці 1.

Як видно з таблиці 1 обсяг біржових контрактів з цінними паперами протягом 2015 року становив 290,77 млрд грн, що на 53,08% менше ніж за 2014 рік, де обсяг біржових контрактів склав 629,42 млрд грн. У 2016 році цей обсяг знову зменшився, але вже на 17,21%, порівнюючи з 2015 роком. У 2017 році ми можемо спостерігати таку ж тенденцію зменшення обсягів біржових контрактів, обсяг впав на 14,4% у порівнянні з 2016 роком. Тільки у 2018 році обсяг біржових контрактів перевищує обсяг за 2017 рік на 26,7% або на 55,1 млрд грн. На протязі періоду, що досліджується Фондова біржа «ПЕРСПЕКТИВА» має найбільші обсяги торгів цінними паперами.

Таблиця 1 - Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі протягом 2014 – 2018 рр., млн грн

Організатори торгівлі	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
УФБ	463,08	301,98	18,93	1,17	–
КМФБ	9 955,61	3 565,31	1 743,32	81,76	–
ПФТС	99 910,23	53 621,41	95 023,54	64 344,47	112 518,20
УМВБ	257,59	118,67	21,71	0,00	34,94
ІННЕКС	27,32	5,09	1,98	145,43	0,49
ПФБ	12 739,29	591,30	–	–	–
УМФБ	118,76	5,94	–	–	–
ПЕРСПЕКТИВА	496 103,96	224 455,51	136 296,56	127 425,03	127 324,98
СЄФБ	1 265,53	1 413,39	59,09	–	–
УБ	8 588,00	6 692,43	3 536,08	13 405,45	20 992,16
УНІВЕРСАЛЬНА	–	–	252,09	399,20	–
Усього	629 429,38	290 771,03	236 953,29	205 802,50	260 870,78

Джерело: складено автором на основі даних [5].

Після аналізу обсягів біржових контрактів з цінними паперами, проведемо дослідження стосовно кількості цінних паперів за видом фінансового інструменту за період з 2014 по 2018 роки (див. табл. 2).

Таблиця 2 - Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі з розподілом за видом фінансового інструменту протягом 2014 – 2018 років, млн грн.

Види цінних паперів	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Акції	26 597,10	5 810,88	2 179,96	5 051,56	1 215,95
Облігації підприємств	33 804,38	13 604,11	9 433,74	6 120,09	10 267,00
Державні облігації	553 291,34	253 319,74	211 257,15	189 555,01	246 474,66
Облігації місцевої позики	580,31	19,8	–	–	–
Інвестиційні сертифікати	4 252,21	2 170,15	395,30	51,83	272,01
Деривативи	9 611,45	6 516,48	1 190,40	5 018,99	2 641,15
Іпотечні облігації	5,61	0,00	–	–	–
Ощадні (депозитні) сертифікати	1 000,26	8 714,54	11 376,81	–	–
Опціонні сертифікати	286,71	615,33	1 028,65	–	–
Державні деривативи	–	–	91,29	–	–
Усього	629 429,38	290 771,03	236 953,29	205 802,50	260 870,78

Джерело: складено автором на основі даних [5].

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом зазначеного періоду зафіксовано за державними облігаціями України, питома вага яких у 2018 р. складала 94,4 % від загального обсягу біржових контрактів з цінними паперами.

Як було зазначено вище, на фондовому ринку України існує багато проблем, що стають на заваді його ефективного функціонування та розвитку. Наприклад, недостатній ступінь захищеності іноземних інвесторів, надмірна орієнтація державної політики на стратегічних інвесторів та на збереження значної державної частки в акціонерних товариствах, проблеми в регулюванні фондового ринку, відставання в розвитку ринкової

інфраструктури, низька конкурентоспроможність та ліквідність вітчизняного ринку цінних паперів. Усунення зазначених проблем потребує стабілізації фінансово-економічної ситуації в державі, підвищення довіри внутрішніх і зовнішніх інвесторів до фінансових інструментів фондового ринку, впровадження сучасних технологій торгівлі цінними паперами на біржовому та позабіржовому ринках, забезпечення відкритості і прозорості діяльності на ринку цінних паперів.

Список використаних джерел

1. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон від 23.02.2006. № 3480-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
2. Петухова О. М. *Інвестування навч. посіб.* К.: «Центр учбової літератури». 2014. 336 с.
3. Базилевич В. Д., Шелудько В.М., Вірченко В.В. та ін. Фондовий ринок: підручник: у 2 кн. Кн. 1. К.: Знання, 2015. 621 с.
4. Національний банк України [Електронний ресурс]. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=16252926
5. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку [Електронний ресурс]. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку URL: <http://www.ssmc.gov.ua/fund/analytics>

Моротченко І. Ю., студентка групи МФКп-181

Шеремет О. М., студентка групи МФКп-181

Науковий керівник – Панченко О. І., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ЄДИНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ВНЕСОК ЯК ОСНОВНЕ ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Конституцією України гарантується право на соціальний захист у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття, старості, що забезпечується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням коштом страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій тощо [1]. Для повноцінного функціонування системи соціального страхування в 2011 р. відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» в Україні був введений єдиний соціальний внесок (ЄСВ). Метою таких змін було підвищення ефективної роботи системи соціального державного страхування, спрощення відносин платників з фондами державного страхування, збільшення фінансових надходжень та вирішення проблем фінансування витрат.

Під ЄСВ розуміють консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [2]. У 2016 р. відбулись суттєві зміни в механізмі формування фінансових ресурсів загальнообов'язкового державного страхування. Було суттєво зменшено розмір ЄСВ до фіксованого рівня 22 %, що змінило попередні ставки внеску – з 36,76 % для 1 класу до 49,7 % для 67 класу професійного ризику виробництва, але при цьому розширено базу для його стягнення. Причиною таких змін є тінізація економіки України, тому передбачалось створити сприятливі умови для бізнесу та виходу доходів з тіні, зменшення навантаження на фонд оплати праці, підвищення доходів та заробітних плат, тим самим забезпечити зростання надходжень до Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування, Державного бюджету.

Розглянемо динаміку обсягу надходження ЄСВ до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування за 2011-2018 рр. на рисунку 1.

Рис. 1. Динаміка обсягу надходження ЄСВ до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування протягом 2011-2018 рр.

Джерело: складено на основі [3]

Інформація з рисунка 1 свідчить про те, що темпи приросту обсягів надходжень ЄСВ до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування протягом досліджуваного періоду характеризуються значними коливаннями та нестабільністю. Наприклад, протягом 2011-2013 рр. обсяг внесків зростає у порівнянні з попередніми роками: у 2012 р. – на 18 % і становив 178,89 млрд. грн., у 2013 р. – на 4,5 % і склав 186,77 млрд. грн. Період з 2013 р. по 2014 р. характеризувався скороченням показників, так: у 2014 р. обсяг внесків зменшився на 3,02 %, а з 2015 р. знову мав тенденцію до зростання та склав 185,69 млрд. грн.

У 2016 р. спостерігається суттєве зменшення надходжень ЄСВ до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, яке склало 29,01%, що пов'язано з запровадженням нового механізму стягнення внеску. Протягом 2017-2018 рр. розмір ЄСВ зростає: у 2017 р. – на 37,15%, у 2018 р. склав найбільший обсяг – 228 млрд. грн., що на 26,1% більше, ніж у попередньому році. Отже, ситуація змінилась у 2017-2018 рр. за рахунок суттєвого збільшення мінімальної заробітної плати, і тому спостерігається зростання надходження єдиного соціального внеску, проте темпи зростання зменшуються.

Останні зміни, які стосуються розподілу ЄСВ відбулись наприкінці 2018 р. На сьогодні єдиний соціальний внесок стягується в розмірі 22% і сплачується роботодавцем, але розподіляється з 2019 р. наступним чином:

- на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – 5,0026 %;
- на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності й загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, – 9,3759 %;
- на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (до солідарної системи) - 85,6215 % [5].

Розподіл ЄСВ представлено на рис. 2.

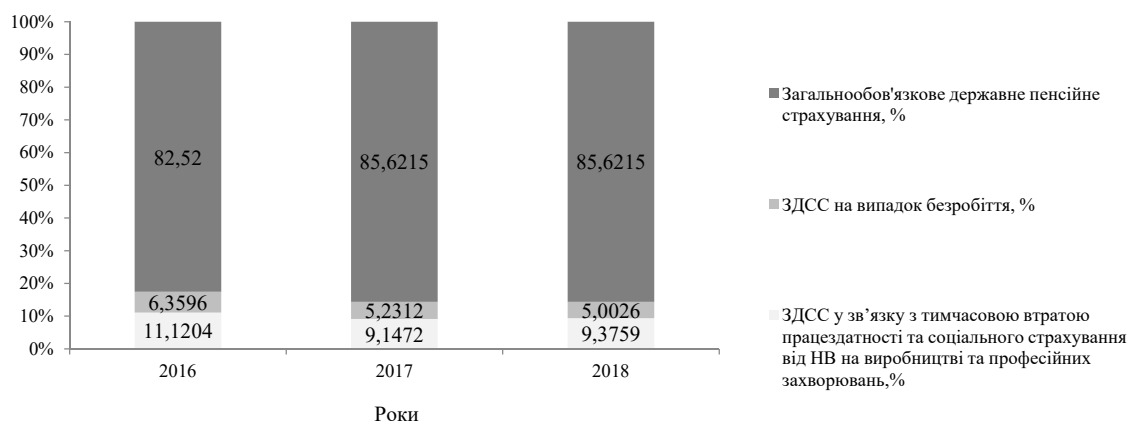

Рис. 2. Структура розподілу суми ЄСВ у 2016 та 2018 рр.

Джерело: складено на основі [4; 5]

Практично всі кошти соціального страхування, більше ніж 85%, спрямовуються на фінансове забезпечення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Його частка протягом 2016 - 2018 рр. зросла з 82,52 % до 85,6215 %, що пояснюється значним дефіцитом коштів Пенсійного фонду. Видно, що поступове скорочення частки до Фонду соціального страхування – з 11,1204 % до 9,1472 % призвело до дефіциту коштів і необхідності його збільшення до 9,3759 % у 2018 р. з метою затвердження бездефіцитного бюджету Фонду соціального страхування на 2019 р.

Відповідно до Державного бюджету на 2019 р. розміри мінімального єдиного соціального внеску змінились. Таблиця 1 свідчить, що відповідно до Державного бюджету на 2019 р. розмір мінімальної заробітної плати складає 4173 грн., а прожитковий мінімум 1853 грн. Відповідно до цього збільшився мінімальний розмір ЄСВ на 16,34% до 918,06 грн.

Таблиця 1 - Динаміка зміни ЄСВ відповідно до Державного бюджету на 2019 р.

Показники	на 01.01.2017	на 01.01.2018	на 01.01.2019	Відхилення	
				2018-2017	2019 – 2018
Мінімальна заробітна плата, грн.	3200	3723	4173	+523	+450
Прожитковий мінімум, грн.	1600	1700	1853	+100	+153
Мінімальний граничний розмір бази ЄСВ, грн.	3200	3723	4173	+523	+450
Мінімальний ЄСВ (22%), грн.	704	819,06	918,06	+115,06	+99

Джерело: складено на основі [6]

Таким чином, соціальна політика держави у галузі загальнообов'язкового державного страхування спрямовано на підвищення соціальних стандартів і покращення рівня матеріального забезпечення населення, але темпи зростання мінімальної заробітної плати та обсягів надходження коштів до соціальних фондів дуже повільні.

Впровадження ЄСВ спричинило неоднозначний вплив на систему загальнообов'язкового соціального страхування в Україні. З одного боку такі дії мали призвести до розвитку економіки, детінізації заробітних плат та наповнення Пенсійного фонду, адже зменшилося навантаження на роботодавців, скоротився обсяг адміністративної роботи, пов'язаної з обліком та розрахунком утримання та нарахування соціальних внесків до 4 обов'язкових державних соціальних фондів (пенсійного, на безробіття, соціальне страхування (лікарняні) та нещасні випадки) до одного ЄСВ, а підприємства стали перевірятися тільки Пенсійним фондом (раніше, перевірялися кожним з фондів). Позитивним моментом є створення державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, до якого входять реєстр страхувальників та реєстр застрахованих осіб та запровадження єдиної форми звітності за внесками, що дає змогу оперативно виявляти порушення, оптимізація процедури реєстрації платників, їх обліку та контролю за повнотою нарахування та сплати внеску.

Однак, з іншого боку зменшення ставки ЄСВ призвело до зростання обсягів субсидування з бюджету дефіцитного Пенсійного фонду, що спричинило підвищення частки фінансування пенсій з Державного бюджету, а це є негативним показником для розвитку країни в цілому. Неспроможність держави забезпечити рекомендований міжнародними нормами коефіцієнт заміщення втрачено заробітку пенсією на рівні 0,5, що означає фактично ліквідацію принципу соціальної справедливості у пенсійному забезпеченні.

Проблема на яку неможливо не звернути уваги це тінізація економіки. За розрахунками МВФ в Україні в середньому за рік рівень тіньової економіки становить 44,8% ВВП [7]. Згідно аналізу ефективності сплати ЄСВ, виявлено ухилення від його сплати на великі суми, які недоотримує Пенсійний фонд. За даними Міністерства соціальної політики, меншої ставки ЄСВ у країнах з подібним демографічним навантаженням немає, але у 2018 р. рівень заробітних плат у середньому склав 4 тис. грн., при чому більшість з таких підприємств не мають диференціації в оплаті праці, тобто кваліфікована і некваліфікована праця за документами оплачується однаково. Головною проблемою є приховування заробітних плат з метою ухилення від сплати податкових надходжень та ЄСВ. А за даними персоналізованого обліку Пенсійного фонду, 84 тис. керівників отримують заробітну плату на рівні мінімальної [8]. Ще однією проблемою є збільшення соціального навантаження на *фізичних осіб-підприємців* (ФОП), адже окрім єдиного податку вони мають сплачувати ЄСВ, що у свою чергу призводить до ще більшої тінізації малого бізнесу, адже прибутки ФОП незначні і вони не здатні на рівні з великими підприємствами сплачувати ЄСВ.

З вищеописаних переваг і недоліків можна зробити висновок, що запровадження ЄСВ є важливим кроком в напрямку спрощення системи соціального страхування. Однак з'явилося багато нових проблем, які потребують негайного вирішення. Найбільш значущими проблемами є збільшення дефіциту Пенсійного фонду та тінізація економіки (при зниженні ставки ЄСВ більша частина підприємств так і залишилася в «тіні»). Тому необхідно і надалі вносити зміни до діючого законодавства та вдосконалювати систему соціального страхування.

Список використаних джерел

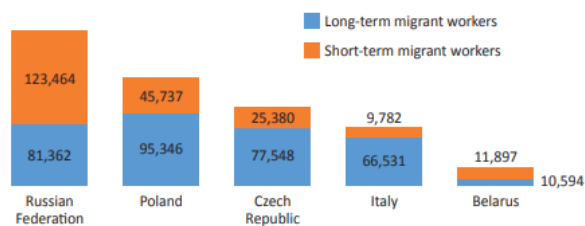
1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>
3. Офіційний портал Державної фіскальної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 26.11.2014 № 675 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-2014-%D0%BF>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до пункту 1 Додатка до постанови Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 675» від 19.07.2017 № 530 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2017-%D0%BF#n6>
6. Закон України «Про Державний бюджет на 2019 рік» від 23.03. 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19/ed20190323>
7. Schneider F. The Shadow Economy in Europe, 2013 [Електронний ресурс] / [F. Schneider, A. Kearney] – Режим доступу: https://www.atkearney.com/financial-institutions/featured-article//asset_publisher/j8IucAqMqEhB/content/the-shadow-economy-in-europe-2013/10192
8. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/shvaleno-proekt-zakonu-dlya-stabilizaciyi-pensijnoyi-sistemi-ta-zabezpechennya-socialnoyi-spravedlivosti>

MIGRATION TRENDS IN UKRAINE

As a phenomenon migration appeared very late. Today, more than 3% of the world's population lives outside their native country, that cause of multinational of our world. The process of migration has influence on the development of the national economy and nowadays deeper understanding and analysis this topic is very important.

Based on estimates of The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine about 5-7 million Ukrainians work outside the country, where they were born [2]. In fact, this figure is much higher, because many people go for season work and they use tourist visa. We cannot know what purpose a person has, when traveling abroad and, as a result, we cannot demonstrate true statistic of migration.

The main centers of attraction of Ukrainian migrants are the Russian Federation (43%), Poland (14%), Italy (13%), Czech Republic (13%), Spain (5%), Hungary (2%) and Portugal (2%) [1]. Every year we have a positive tendency that people go abroad for earning money in a short period of time. This tendency we can see in picture 1.

Picture 1. The main countries of destination for migrant workers from Ukraine, 2014-2015
 Source: [7].

Data compiled for 2014 and the first half of 2015 demonstrate that in the Poland was a change in the trend regarding migration dynamics and strategies applied by Ukrainian citizens. Temporary migration to Poland is becoming an increasingly popular method of coping with poverty and instability in Ukraine. It has also been evident that, unlike in previous years, Ukrainians ever more choose settlement migration to Poland. It is not known, how popular migration among residents of all parts of Ukraine, except the western part. Similarly, it is unclear whether the current increase is merely a temporary reaction of Ukrainian society to the adverse effect on economic situation and to the military conflict. The question whether Ukrainian citizens' current increased interest in migration is aimed only at Poland or whether it will affect other EU countries as well. It will take several years for this question to be answered [4].

The attitude of Russians to Ukrainian migrants and Ukrainians in General began to deteriorate between 2014 and 2015. In August 2015 more than 14% of respondents were ready to limit the residence of Ukrainians in Russia (against 5% in October 2013 and 8% in July 2014). Such a change in public opinion could lead to more serious social problems if tensions between Ukrainian refugees and the local population [5].

One of the biggest problem for Ukraine is scientists which go abroad and do not come back to the native country. Today, powerful intellectual recipient for Ukraine is the United States. In the field of science and technology there are more than 30% of immigrants have a doctorate degree [3].

There are many reasons why people want migrate. Firstly, they want to have more money for realization of their idea and they understand, that they can achieve goals in the future. This is good for receiving countries, because foreigners are cheap labor. The cost of labor is less, which allows for a better economic development of the country.

Secondly, young people find country, where they can develop and have good future yourself. Of course, they transfer money to their family in Ukraine and it is positive for our economics. Last year, \$9.3 billion came to Ukraine only via the payment systems. Another 4-5 billion, probably, were brought in cash [6]. Thirdly, people go to improve their skills abroad. It is brake the development of science in Ukraine. For example, the project of the machine, which flies and is now known as a helicopter, was developed by the Ukrainian Igor Sikorsky. Kiev aircraft designer, who emigrated to the United States, patented his invention in 1931. He is also the author of the giant planes "Ilya Muromets" (1913, Russia), Sikorsky S-29-A (USA). Many student receive a diploma simultaneously from Ukrainian and foreign university within the bilateral agreements between universities.

The main directions of policy to reduce the negative role of migration are:

1. Creation of information base about foreign employers at the state level, informing the population about it, improve international relations.
2. Development of the state program to attract migrant from other country to the Ukrainian economy.
3. Reducing the cost and simplifying the mechanisms of transfer money from migrant workers to Ukraine.
4. Elaboration of a program to attract migrant workers to the Ukrainian economy.

In conclusion, we can say, that there are many measures to improve the economic climate in order to reduce the migration process and to improve the economic situation and the situation in Ukraine as a whole.

References

1. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Офіційний веб-сайт Міністерства закордонних справ України [Electronic resource]. – Access mode: <http://mfa.gov.ua/>.
3. Украинские ученые за границей: утечка умов или их обогашение? [Electronic resource]. – Access mode: http://zn.ua/education/ukrainskie_uchenye_za_granitsey_utechka_umov_ili_ih_obogashenie/.
4. Marta Jaroszewicz. The migration of Ukrainians in times of crisis [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.osw.waw.pl/>.
5. Migration of Ukrainians to Russia in 2014-2015 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.e-ir.info/2017/05/04/migration-of-ukrainians-to-russia-in-2014-2015/>.
6. Serhiy Zvihlyanych. Labor migrants transfer almost \$10 billion a year to Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://112.international/opinion/labor-migrants-transfer-almost-10-billion-a-year-to-ukraine/>.
7. Migration in Ukraine: facts and figures [Electronic resource]. – Access mode: <http://iom.org.ua/>.

Panimatchenko V.S., student of the group MFPP-181,
Remnova L.M., Ph.D in Economics, professor
Lytvyn S.V., Ph.D., associate professor
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

VENTURE INVESTMENT IN UKRAINIAN FINTECH

Financial technologies exist almost as long as the financial services industry itself. You apply Fintech each time when you pay with your credit card while buying something in the Internet, go online to find the best mortgage rates for a car of your dream or to repair the existing car, or in case if you are a user of such electronic payment systems as PayPal, Apple Pay, Google Wallet.

The term FinTech was created as a combination of “financial technology” and has been known for a long time but only during recent years the FinTech’ activities started actively penetrate the banking world and everyday life of people shaping the features of a particular new industry.

In a broad meaning FinTech should be determined as a technological innovations based on the new software, programs, processes and business models which are used for providing financial services to companies, business owners and consumers and helping them in managing different kinds of financial operations. At the same time the core meaning of FinTech should be seen in its ability to improve the way of delivering of financial services on the base of client-oriented paradigm by means of specialized software and algorithms which could be utilized via Internet and used on any personal computer device including smartphones. More and more, FinTech is currently introducing technologies that radically change the perceptions of a traditional financial services, including mobile payments, remittances, loans, fundraising and asset management.

It was during the financial crisis of 2008-9 that the first FinTech startups started to emerge in Ukraine. To a greater extent, these early FinTech initiatives were focused on the area of payments and remittances. So we can conclude that FinTech as a new phenomenon appeared in our country as a need of responding to the challenges of the global financial crisis of 2008 and adapting of the global financial system to new conditions. Thus, capital requirements have been raised, new risk management standards have been introduced as well as more strict requirements for the system of customer identification of banks and more secure provisions [1].

Nowadays FinTech industry is rapidly developing all over the world and Ukraine is not an exception. In the last three years (2015-2018) in Ukraine there were about 80 financial technology providers, ranging from startups to more mature providers that already actively provide services to users. Most of the Ukrainian FinTech startups or 58 percent started in 2015. The dynamic development of the FinTech industry is actively supported through special initiatives of the National Bank of Ukraine. The National Bank of Ukraine approved the Integrated Program for the Development of the Ukrainian Financial Sector (Decree No. 391 dated June 18, 2017), which laid the legal and economic foundations for the operation and the development of financial technologies [3].

According to the existing surveys 40 percent of Fintech's companies have been launched by 2015 on the Ukrainian market. Following a series of forums and events related to Fintech around 60 percent of startup FinTech companies has been established over the past three years. The fact is that about 84 percent of FinTech companies have already introduced services and products for their users, and 16 percent are still at the stage of launching the technological product. PrivatBank is probably the biggest example of FinTech in a country that provides technological services that are ahead of not only the Ukrainian market but also European ones [2].

Now FinTech in Ukraine is represented by more than 60 companies at different stages of maturity. Many Ukrainian financial technology providers use their own funds including reinvestment of profits to finance their development and activities but almost half of them (49 percent) still need investments or are seeking for them from outside sources including private investments, venture capital and ICO (Diagram 1).

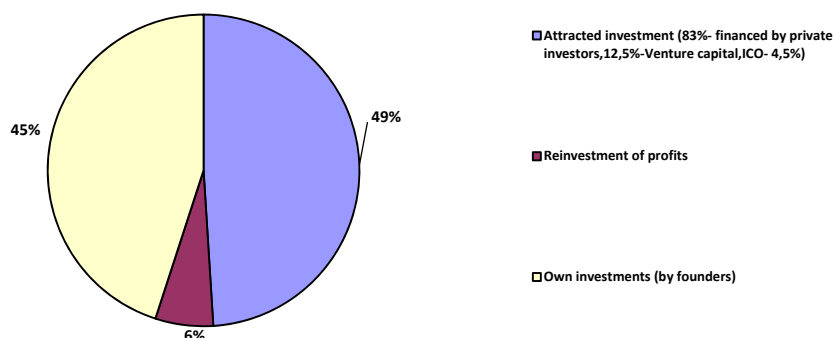

Diagram 1. Sources of FinTech financing in Ukraine[4].

Venture capitalists invest not so much in the creation of new financial technologies because this work has already been done, and their attention is paid to providers who can implement the latest financial technologies in the banking and business sectors to provide a profit. Although for many years it has been seemed that the use of mobile technologies is a key interest of venture capital firms and venture capital investors, but now it turns out that much of their attention is payed to other technologies, such as FinTech [1].

According to recent reports, by 2018, Fintech's investment all over the world exceeded US \$ 18.4 billion (Diagram 2).

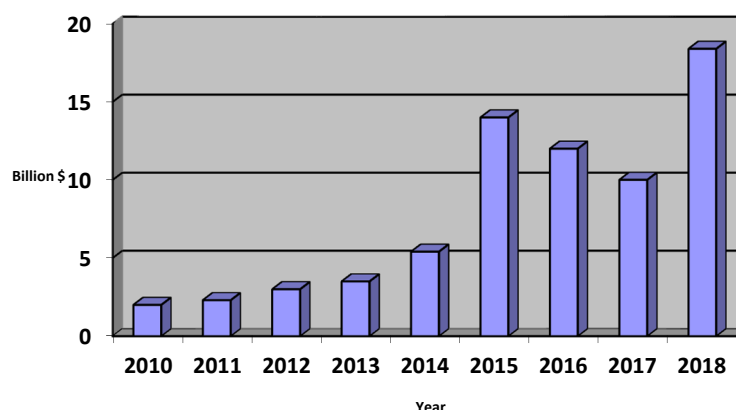

Diagram 2. Global Venture Capital Investment in FinTech (2010- 2018) [5].

The global trend of increasing venture capital investment in financial technology indicates an increase in the role of FinTech at this stage of society development, as they enable financial institutions to attract more customers through the use of fast and convenient technologies, and for investors it is possible to obtain a high profit margin.

Due to regulatory hardship about blockchain and cryptotechnology, venture capitalists are more likely to support FinTech companies with a business model that meets regulatory requirements and has extensive experience in the financial sector [3].

For the business world, financial technology is a powerful tool that can change the face of modern economy and finance. Before the advent of financial technology, venture funds were focused on the technological side of things, but now FinTech has a tremendous potential, and those who use it make a real bet on success [1].

Ukrainian startups or startups which founders are Ukrainians have attracted \$ 265 million in 2017 (according to the AVventure Capital venture capital fund in Kyiv). But the volume of investment in FinTech, which was involved in 2017, is far behind the figures of the same year by many Western European countries. For example, FinTech companies in the United Kingdom have collected nearly \$ 4 billion by 2017. That figures give us the reason to conclude that Ukraine is still at the starting point in the FinTech development comparatively to other countries in the Eastern Europe. At the same time the dynamics of venture capital which was attracted in

financing transactions' development in Ukraine through 44 investment agreements shows the more than double increase (or 231 percent) in 2017 if compare with 2016.

In Ukraine, where the current armed conflict is estimated to cost a loss of 20% of the country's GDP, growing technological, innovation and intellectual activity shows that there is a hope for the future to significantly increase GDP due to the development of high technology. That makes the Ukrainian FinTech rather perspective industry for venture capital investments in upcoming decade.

Referenses

1. Why People Are Investing in Fintech [Electronic resource] // Will Jiang - October 3, 2017 - Access mode: <https://www.business.com/articles/why-people-are-investing-in-fintech/>
2. A Glimpse into Ukraine's Underrated Fintech Scene [Electronic resource] // Fintechnews Switzerland - March 20, 2019- Access mode: <http://fintechnews.ch/fintech/ukraine-fintech-overview/26733/>
3. A practical cross-border insight into FinTech law in Ukraine [Electronic resource] // Sergii Papernyk - July 09, 2018- Access mode: <https://evris.law/en/article-fintech-and-ukraine-iclg/>
4. FinTech in Ukraine: Trends, Market Overview and Catalogue [Electronic resource] // USAID - Access mode: http://data.unit.city/fintech/fgt34ko67mok/fintech_in_Ukraine_2018_en.pdf
5. The Pulse of Fintech 2018 – Strong growth in FinTech investments worldwide, a closer look at Europe [Electronic resource] // KPMG - October 10, 2018- Access mode: <https://home.kpmg/nl/nl/home/social/2018/10/the-pulse-of-fintech-2018.html>

Поцелуйко І.В., голова циклової комісії
соціально-економічних дисциплін,
викладач вищої категорії, методист

Коледж транспорту та комп'ютерних технологій ЧНТУ

ОСОБИСТЕ СТРАХУВАННЯ ТУРИСТІВ

Згідно з Законом «Про страхування» в Україні особисте страхування є відносинами між страхувальниками і страховиками з надання страхової послуги, коли захист майнових інтересів пов'язаний з життям, здоров'ям і працездатністю страхувальників і застрахованих. Страхувальниками з особистого страхування туристів можуть виступати як фізичні, так і туристи і турфірми, а застрахованими - лише туристи. Проте особисте страхування у будь-якому випадку завжди пов'язане з фізичною особою. Наприклад, турфірма як страхувальник може здійснювати особисте страхування своїх працівників за рахунок своїх коштів як застрахованих[3].

Як застраховані туристи можуть виступати і недієздатні особи: діти до 16 років і особи до 80 років. Водночас, кожна людина має право на захист майнового інтересу, пов'язаного з його особою, тобто страхувальник при особистому страхуванні може бути одночасно і застрахованою особою. Проте, особисте страхування можна розглядати як захист майнового інтересу.

Особисте страхування туристів, по суті, є додатковою формою державного соціального страхування і соціального забезпечення.

Страхова сума за договором особистого страхування туристів, у межах якої проводяться виплати страхового забезпечення, може бути встановлена в будь-якому розмірі і, узгодженому із страховиком. Виплата страхового забезпечення проводиться, якщо страховий випадок відповідає страховим подіям, визначеним у договорі, а також правилам і умовам страхування.

При страхуванні туристів до страхових подій відносять, як правило, смерть (загибель), а також короточасні, несподівані, ненавмисні захворювання і нещасні випадки (отруєння, травмування), що відбулися тільки в місцях, передбачених турпутівкою, а не у випадкових барах, кафе, під час прогулянок-вих катань на водних лижах, дельтапланах, конях.

Страховими подіями при особистому страхуванні туристів не можуть вважатися хвороби хронічного, інфекційного і рецидивного захворювання (серцево-судинні, онкологічні, туберкульозні), зубні.

Оскільки страхування туристів в Україні є справою добровільною і потенційний турист може придбати поліс -Бсертифікат у будь-якій із страхових компаній, що займаються страхуванням туристів, то він перед укладенням договору обов'язково повинен дізнатися умови страхування, за якими страховими подіями проводиться страхування. І якщо турист порушить або не виконає хоч би одну з перерахованих умов, страховик залишає за собою право не виплати страхової суми. В умовах особистого страхування туристів указуються такі санкції, на які не поширюється страхова відповідальність. Наприклад, до санкції на випадок хвороби, нещасного випадку і смерті відносяться умисні дії туриста (вживання алкоголю або наркотиків, участь у бійках, мітингах, ходах, виробництво самострілів, самогубство).

Під особистим страхуванням туристів, що виїжджають за кордон, як правило, мається на увазі добровільне медичне страхування — на випадок раптового захворювання або тілесних ушкоджень, одержаних страхувальником (застрахованим) у результаті нещасного випадку, що відбувся під час перебування за кордоном. Стандартний договір медичного страхування передбачає, що, вирушаючи у подорож,

турист знаходиться в доброму здоров'ї, не має фізичних недоліків і не немічний, а також не схильний до хронічних або рецидивних захворювань.

Поняття «страхування від нещасного випадку», «страхування від хвороби», «страхування від втрати працездатності», «медичне страхування» та інші законодавчо не закріплені. У Правилах особистого страхування нещасний випадок, хвороба, втрата працездатності визначаються, виходячи з поняття страхового ризику Законом України «Про страхування», де сказано, що страховим ризиком є передбачувана подія, на випадок настання якої проводиться страхування.

Подія, що розглядається як страховий ризик, повинна мати ознаки вірогідності і випадковості її настання.

Страховим випадком є здійснена подія, передбачена договором страхування або законом, з настанням якої виникає обов'язок страховика провести страхову виплату туристу, бенефіціару або іншим третім особам. Турист, маючи медичну страховку, не може робити собі пластичні операції, ставити зубні протези або народжувати дитину за рахунок страховика. Єдиний виняток з перерахованих ситуацій - передчасні пологи або допомога при раптового ускладненні перебігу вагітності, викликані негативними зовнішніми діями.

Якщо турист виконав всі умови, то страхова фірма зобов'язана провести відшкодування майнового збитку, викликаного настанням страхового випадку, йому гарантується оплата за кордоном, повернення додому, відшкодування витрат супроводжуючої особи (якщо він цього потребує), але в межах ліміту страхового покриття.

У зв'язку з втратою здоров'я в результаті нещасного випадку або інших ушкоджень організму (отруєння, простуда) застрахованому туристу виплачується частина страхової суми. При екстремальній ситуації (смерть або загибель туриста) страхова сума виплачується повністю.

Особисте страхування виїзного туризму здійснюється за такими напрямками: страхування хвороб; від нещасного випадку; на випадок смерті (загибелі); медичне страхування.

Зараз при страхуванні туристів використовуються дві умовні схеми особистого страхування виїзного туризму:

- сервісна, що забезпечує комплекс страхових послуг за кордоном (туристу оплачуються всі страхові витрати зарубіжною страховою (перестраховальною) компанією, що має відповідний договір з вітчизняною страховою компанією);

- компенсаційна, така, що найбільш широко застосовувалася раніше у вітчизняному страхуванні (турист сам оплачує всі страхові витрати щодо надання йому допомоги за кордоном з подальшою компенсацією їх страховиком після повернення на батьківщину) [1].

При першій схемі вітчизняні страховики мають із закордонними партнерами договори про надання страхових послуг українським туристам. У диспетчерських службах працюють, як правило, оператори, що говорять англійською або українською. Вони підкажуть, що зробити в тому або іншому випадку, викличуть лікаря, підтвердять гарантію оплати. Якщо вітчизняна страхова компанія не має договору про спільну діяльність з іноземною компанією сприяння, туристи самі повинні звертатися до лікаря і платити готівкою.

Оригінали рахунків із зазначенням діагнозу, вартості ліків, телефонних переговорів, пред'явлені у вітчизняну страхову компанію, оплачуються за місцем проживання (компенсаційна схема).

Якщо турист укладе договір страхування із страховою організацією, що не має договірних угод про партнерство, то йому в усіх описаних випадках медичну допомогу і евакуацію доведеться оплачувати за свій рахунок, а після повернення до місця проживання вимагати відшкодування понесених витрат із страхової організації, з якою був укладений договір. Якщо ж страхова організація на підставі представлених туристом документів бачить, що документальне оформлення страхового випадку відповідає всім вимогам правил щодо даного виду страхування, то вирішує провести страхову виплату. Інакше (у разі розбіжності страховика і туриста) остаточне рішення приймає цивільний суд.

Отже, потенційний клієнт, перш ніж укласти договір страхування із страховою компанією, повинен поцікавитися такими питаннями:

- чи має дана страхова організація договір про спільну роботу з іноземними компаніями сприяння;
- які послуги надаються іноземним партнером українським туристам і на яких умовах;
- на якій території діють страхові поліси даної страхової компанії і якої категорії. Купуючи страховий поліс, потенційний турист повинен звернути увагу і на суму

страхового покриття. Мінімальна сума для більшості країн світу складає 15 тис. дол.; для Західної Європи (країн Шенгенської угоди) і ПАР — не менше 30 тис. дол.; США, Канади, Японії і Австралії — не менше 50 тис. дол.

При виборі поліса треба враховувати стан здоров'я туриста. Якщо він молодий, відносно здоровий і не збирається займатися небезпечними видами туризму (альпінізмом, гірськими лижами), то можна обійтися мінімальною страховкою. Інакше краще заплатити більше і одержати поліс з великим страховим покриттям[2].

Список використаних джерел

1. Абрамітова Д.Р. Розвиток страхування туризму в Україні/ Д.Р. Абрамітова// Вісник Української академії банківської справи: Зб. наук. праць. — 2013. — № 1 (34). — С. 134—137.
  2. Охріменко О. В. Інноваційна політика страхових компаній у туристському сегменті / О. В. Охріменко // Страхова справа. — 2009. — №4. — С. 20-22.
  3. Поколюдний В. В. Проблемні аспекти розвитку та удосконалення туристичного страхування в Україні / В. В. Поколюдний // Страхова справа. — 2010. - № 5. — С. 54-58.
-

Predko A.Y., student, group OA-171
Shtyrkhun Kh.I., Ph.D., associate professor
Yusukhno S.I., senior teacher

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

JOINT-STOCK COMPANIES: TYPES AND KEY PECULIARITIES

A joint-stock company is an enterprise in which capital is formed as a result of share purchasing by participants. The capital, formed in that way, is called the equity capital. Consequently, a joint-stock company is an enterprise where the collective capital works. The part of each shareholder in that capital is defined by the number of shares which she or he owns. The share is a document that gives its owner certain rights with regard to the equity capital. The owner of the share uses it as property and receives dividends for it, can also sell it, present it, or put it in the bank. A share is a means of investment for the technical upgrade of an enterprise. Money, received as a result of sale of shares, becomes financial resources and invests into the production through the banking system [2].

The issue and operation of shares is the main feature that differentiates a joint-stock company from other types of business. A joint-stock company should work more effectively than an individual enterprise. In individual enterprises, the bottom line is zero profit. If an individual enterprise does not get the needed profits, but does not have any losses, then it can still exist, but in a joint-stock company, the situation is completely different. Lack of profit will lead to complete ruin because profits are necessary to pay dividends for their shareholders. If dividends are not paid, this will lead to a massive sale of shares and an extreme fall in price. This will inevitably lead to bankruptcy. In other words this form of business must get extra income.

A joint-stock company can be “closed” or “open”. Closed companies are those whose shares are divided among the founders and cannot be bought and sold freely on the equity market. Open companies are those whose shares are freely bought and sold on the stock exchange market.

The company is controlled by a board of directors, who are elected at the annual general meeting. The shareholders also vote for an acceptance or rejection of an annual report and audited sets of accounts. Individual shareholders can sometimes stand for directorships within the company if a vacancy occurs, but that is dependent on the rules. The shareholders are usually liable for any of the company’s debts that extend beyond the company's ability to pay up.

Joint-stock companies are divided into two types: public and private. The features of a public joint-stock company are: the owners of shares can put their shares up for sale without the agreement of the other shareholders and the company. The company can carry out both public and private placement of shares. Private joint-stock company is an organization, which has a charter capital divided into certain number of shares of equal nominal value, and is responsible for obligations only by the property of the partnership. The maximum number of participants (shareholders) in a private joint-stock company is limited to, and cannot be more than, 100 members [1].

Disadvantages of a joint stock company:

- The complex and long procedure for its foundation. (from several weeks to a month).
- All public companies have to provide their financial records and other related documents to the registrar. These documents are then public documents, which any member of the public can access. This leads to a complete lack of secrecy for the company. (According to the Companies Act, 2013).
- There is a high price for registration of the company.
- The company has to follow a huge amount of laws and regulations which leads to a reduction in the freedom of the company.
- A «conflict of interest» may occur because the company has many stakeholders such as: shareholders, promoters, board of directors, employees.

Benefits of a joint-stock company:

- Shareholders are not responsible for the obligation of the company.
- Shares are much easier to turn into money if shareholders decide to leave a joint-stock company.
- The simplicity of change of shareholders. In fact, owners change through the sale of shares.

References

1. Joint stock company[Electronic resource] – Access mode : <https://studfiles.net>
2. Joint stock company[Electronic resource] – Access mode : <https://en.wikipedia.org>

Садчикова І.В., к.е.н., доцент
Гончаренко Ю. В., студентка гр. ФКТ-171,
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах український фінансовий ринок характеризується зростанням обсягів факторингових операцій. Український факторинговий ринок з'явився відносно нещодавно. Факторинг вважається одним із найпрогресивніших видів послуг, оскільки він дає змогу спростити суб'єктам господарювання процеси керування дебіторською заборгованістю, проте через посилення кризових явищ в економіці країни та високу ризикованість даного виду операцій, він так і не набув належного розвитку. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю удосконалення факторингу як одного із сучасних засобів розрахунково-платіжних відносин, необхідних для підтримки економіки.

Дослідженням питань розвитку факторингу було присвячено багато наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, зокрема, таких як: Дубина М.В., Ільчук В.П., Момот Л. В. [1], Поліщук О. В. [2], Казакова М. О. [3]. Теоретичні засади проведення факторингових операцій досліджували Гриценко В. В. [4], Карп'як Я. С. [5], Сисоєв О. В. [6]. Проведені вченими дослідження розкривають широке коло питань, які стосуються визначення сутності поняття «факторинг», методичних аспектів аналізу і оцінки факторингових операцій, проте багато питань потребують подальших досліджень. Безпосередньо це пов'язано з дослідженням проблем організації вітчизняного факторингу, основних причин, що перешкоджають ефективному розвитку таких послуг. Відповідно до ЗУ «Про банки і банківську діяльність» факторинг визначають як придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів [7].

Перші вітчизняні операції факторингового типу були здійснені в 2001 році. Починаючи з 2004 року ринок факторингу починає розвиватися швидкими темпами, оскільки даний вид послуг набуває поширення серед банків та корпорацій. Станом на 30.09.2018 року, 560 вітчизняних фінансових установ мають дозвіл на проведення факторингу [8]. Динаміка договорів факторингу наведена на рис.1. За аналізований період простежується чітка тенденція до зростання обсягів укладених договорів. Це свідчить про зростання ділової активності на ринку факторингу. Протягом III кварталів 2018р. було укладено 21 380 договорів (що на 290 договорів або 1,01% більше ніж за даним показником попереднього періоду) на загальну вартість 28 089,3 млн. грн., що на 5 694 млн. грн. більше аналогічного періоду попереднього року (темп росту становить – 25,4%). Зростання обсягів укладених договорів свідчить про підвищення попиту на даний вид послуг серед клієнтів та пропозиції з боку установ, що надають такі послуги.

Рис.1. Динаміка послуг факторингу, що надають фінансові компанії України
Джерело: складено автором на основі [8]

Необхідним для оцінки вітчизняного факторингового ринку є дослідження джерел його фінансування. Найбільшу частку серед засобів фінансування займає власний капітал. Зміни в обсягах джерел фінансування в основному і відбулися за рахунок росту власних коштів, які в 2017р. займали 70,39% портфеля фінансування, що на 12,87% менше в структурі в порівнянні з 2016р., хоча абсолютне значення власних коштів збільшилося на 8 016,4 млн. грн.. Відбулося значне зростання обсягів коштів юридичних осіб на 3 887,6 млн. грн.. Банківські кредитні ресурси зросли на 698,8 млн. грн. або на 1,28% в структурі. Отже, структура джерел фінансування факторингових контрактів є нестійкою і коливається за рахунок зміни обсягів запозичених коштів господарюючих суб'єктів та власних ресурсів [8].

Доцільним є дослідження розмежування договорів факторингу за видами економічної діяльності. Збільшення укладених договорів факторингу за підсумками 2017р. у порівнянні з 2016р. відбулося за такими галузями: металургія – на 80,0 млн. грн., сфера послуг - на 4 383,7 млн. грн. (темп приросту – 391%), сільське господарство – на 343,1% або на 234 млн. грн.. З-поміж наведених вище галузей найбільший обсяг факторингових договорів припадає на сферу послуг. Скорочення обсягу договорів факторингу відбулося у будівництві – на 160,8 млн. грн. та в хімічній промисловості (темп спаду – 100%), харчова промисловість – на 62,4 млн. грн. [8]. Факторинг є дуже вигідною послугою для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, адже він дає змогу не лише мінімізувати ризики, а і дає гарантію платежу, прискорює процес отримання платежів, що впливає на фінансовий стан підприємств та відповідно їх фінансову стійкість.

Крім фінансових компаній послуги з факторингу надають і комерційні банки. Мають дозвіл на надання таких послуг близько 30 банків України. Портфель факторингових послуг комерційних банків України станом на 01.07.2018р. становив - 2 349 011 тис. грн.. Найбільшу частку ринку факторингових послуг займають: ПУМБ (29,48%), УКРЕКСІМБАНК (18,21%), ТАСКОМБАНК (8,91%), РАЙФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ (8,6%) [9]. Слід відмітити, що розвитку факторингу в Україні сприяла саме активна участь банків у здійсненні таких операцій. Не зважаючи на значну кількість компаній, які мають дозвіл на проведення факторингу, банки залишаються лідерами на вітчизняному ринку факторингу.

Проаналізувавши все вищесказане, варто зазначити, що факторинговий ринок в Україні є нестабільним. Обсяги факторингових операцій в Україні мають тенденцію до збільшення, проте не всі суб'єкти мають можливість використовувати таку послугу. Головною із проблем подальшого розвитку факторингу є відсутність нормативно-правового забезпечення управління факторинговими послугами. Тому важливим є введення ЗУ «Про факторингові послуги», де необхідно обґрунтувати відповідальність суб'єктів факторингових договорів за проведення операції, специфіку передачі прав вимоги боргу до банку (компанії). Наступною важливою проблемою розвитку факторингу є велика комісія за проведення таких операцій. Так, якщо у провідних країнах світу розмір плати - 1,5-2% від суми операції, то в Україні - 1-3%, однак комерційні банки встановлюють ставку за згодою з клієнтами, тому ставка може коливатися від 5% і більше. Наприклад, в МТБ банку ставка становить від 13,6% до 22% річних; банк Південний – від 20,5% до 21,5%; Рада банк – 0,5% - 8% [9]. Не менш важливою проблемою є нестача кваліфікованого персоналу, який би був добре обізнаний зі всіма проблемними аспектами проведення таких операцій. Отже, для вітчизняного ринку факторингу характерна низка проблем, що спричинені насамперед недосконалістю ринку, а також недостатньою компетентністю сторін факторингових угод у особливостях надання таких послуг. Вирішення наведених вище проблем сприятиме розвитку факторингових послуг в Україні.

Список використаних джерел

1. Момот Л. В. Розвиток факторингу в Україні / Л. В. Момот // Наукові праці Національного університету харчових технологій. - 2015. - Т. 21, № 2. - С. 100-107. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnuhkt_2015_21_2_15
2. Поліщук О.В., Єгорова В.І. Удосконалення механізму регулювання факторингових послуг в Україні // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право).—2015.—№2—С. 80-88. [Електронний ресурс].—Режим доступу:<http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/19076/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%89%D1%83%D0%BA%20%D0%9E.doc>.
3. Казакова М. О. Факторингові послуги на ринку короткострокового кредитування України [Електронний ресурс]: Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository. – Режим доступу: http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3248/Kazakova_Factorynovi_posluhy_na_rynku.pdf;jsessionid=853E1C8A5E1239EF3999C2533D495A39?sequence=1
4. Грищенко В. В. Факторинг як ефективний інструмент підтримки бізнесу [Електронний ресурс]: Бібліотека наукових статей. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/ekonom/60/8067-factoring-yak-efektivnij-instrument-pidtrimki-biznesu.html>
5. Карп'як Я. С. Факторинг як інструмент вирішення фінансових проблем підприємства Я.С. Карп'як, Л.І. Ріжко // Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку – 2009. – Н 647. – С. 70–72.
6. Сисоєв О. В. Факторинг: функціональний аналіз [Електронний ресурс]: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/uazt_2013_5-6_25.pdf.
7. ЗУ «Про банки і банківську діяльність» Про банки та банківську діяльність. Закон України № 2121-III від 07.12.2000р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
8. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfr.gov.ua>.
9. Офіційний сайт Центру економічних досліджень і прогнозування «Фінансовий пульс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finpuls.com/>

СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЙМОВІРНИХ РИЗИКІВ ПРИВАТИЗАЦІЇ І РЕПРИВАТИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

Регулярне залучення фінансових ресурсів в економіку країни у міжнародних фінансових організацій з одного боку дозволяє державі вирішити ряд невідкладних завдань, а з іншого – обумовлює виникнення додаткових ризиків і загроз, у том числі, фінансовій і економічній безпеці. Залучення коштів обумовлює ризик зростання фінансової залежності України від вимог кредиторів, зокрема це стосується зниження кількості підприємств у власності держави. Одна із останніх вимог Міжнародного валютного фонду (МВФ) полягає у проведенні «великої приватизації», а по-суті, продажу великих підприємств, вартістю не менше 250 млн. грн. у 2019 році. Дана проблема набула актуальності тоді, коли уряд України, при складанні прогнозованих доходів до державного бюджету почав відводити більше 20 % надходжень саме від приватизації великих підприємств.

Теоретико-методичні і методологічні аспекти ідентифікації ризиків приватизації та реприватизації підприємств, їх аналізу, оцінки і мінімізації знайшли відображення у роботах таких науковців як В. Базилевич [3], К. Бовкун [4], В. Бугас [4], Д. Бутенко [4], Н. Дегтярьова [4], О. Кириленко [5], Д. Коваленко [4], Б. Малиняк [5], С. Москвін [4], В. Письменний [5], В. Русін [5], В. Семененко [6] та ін.

У 1990-х роках, після краху соціалістичної системи в країнах «соціалістичного табору» розгорнулася бурхлива приватизація суб'єктів господарювання у всіх секторах економіки, які до цього перебували практично в 100% державному володінні. Свій початок приватизація бере з 4 березня 1992 р., коли був прийнятий Закон України «Про приватизацію державного майна». Він визначав створення багаторівневої соціальної орієнтованості ринку України. Згідно першій редакції закону приватизація підприємства – це відчуження майна за певну винагороду та форма перетворення власності, що представляє собою процес передачі-продажу (повної або часткової) державної (муніципальної) власності в приватні руки на користь юридичних чи фізичних осіб. У приватизації беруть участь мінімум дві сторони, і обов'язково одна зі сторін - організація - навіть така, як держава [1]. Після розпаду СРСР активно просувалась думка про здатність кожної особи стати власником державного підприємства. Така пропаганда знайшла своє відтворення у вигляді приватизаційних сертифікатів, котрі отримали громадяни, і які надавали можливість отримати частку власності у майні підприємств, що підлягали приватизації. Проте, нестача досвіду використання таких сертифікатів, невміння орієнтуватись у тих явищах і процесах, що склалися на той час, розгортання інфляційних процесів та зростання прихованого і явного безробіття, у наслідок чого населення несвоєчасно отримувало заробітну плату, пенсії, стипендії тощо не дозволили раціонально використати зазначені шанси. Ці процеси стимулювали продаж означених паперів за безцінь, результатом чого стала концентрація приватизаційних сертифікатів в руках обмеженого кола осіб, які згодом придбали більшість підприємств, що виставлялись на продаж, за незначні кошти.

Україні окрім процесу приватизації виявився відомим процес реприватизації. Реприватизація - повернення в приватну власність раніше націоналізованих підприємств, земельних ділянок, банків, акцій, інших цінних паперів і т. ін., тобто повернення в приватну власність тієї державної власності, яка виникла в результаті націоналізації. Основними цілями реприватизації є: перерозподіл власності, у наслідок зміни економічних орієнтирів держави, повернення майна у державну власність для відновлення справедливості, отримання державою можливості залучення додаткових надходжень до бюджету; зміна управлінського складу підприємства з метою підвищення ефективності функціонування [3].

Як було зазначено, однією з умов продовження співпраці з МВФ в 2019 році є старт продажу компаній з переліку великої приватизації. Україна взяла на себе зобов'язання провести приватизацію державних підприємств. До списку об'єктів, які подано на приватизацію у 2019 році входять: п'ять обленерго, чотири ТЕЦ, Криворізька теплоцентраль, підприємства добувної промисловості: Об'єднана гірничотехнічна компанія Міненерговугілля, ДП Вугільна компанія Краснолиманська, Азовмаш, Одеський припортовий завод, Запорізький титаномагнієвий комбінат. У меморандумі також сказано, що влада України має намір направити до Верховної Ради законопроект, який передбачає скорочення кількості компаній, які заборонено приватизувати. Крім того Україна зобов'язалася перед МВФ запровадити новий закон про лізинг державної власності, який повинен стати кроком для збільшення попиту на державні активи з боку приватних осіб. Такі дії спричинили виникнення численних ризиків, серед яких вважаємо доцільними виділити зміну галузевої спрямованості тих чи інших суб'єктів економіки, втрату економічного потенціалу галузі, суттєве скорочення підприємств, що належать певній галузі і можуть визначати спеціалізацію країни на виробництві певної продукції, а, отже її експортний потенціал. Втрата галузевих суб'єктів позначається і на інфраструктурних складових певного територіального утворення. Зокрема, існує безліч прикладів, коли після продажу дитячих садків та

лікарень на їх місці вже не було освітньої чи медичної інфраструктури, що посилює вплив негативних факторів і поглибило кризові явища у соціально-економічному житті суспільства.

Ризики виникають як через виконання, так і унаслідок невиконання планів приватизації і отримують відображення у макроекономічних показниках і загальнодержавних документах. Наприклад, невиконання плану приватизації позначається на дефіциті Державного бюджету для покриття якого необхідно залучати зовнішні та внутрішні позики, що зумовить зростання державного боргу та видатків на його обслуговування. У 2018 р. було заплановано надходження від приватизації державного майна в обсязі 21,3 млрд. грн., що становить 26% від загального фінансування Державного бюджету. Ці кошти повинні були піти на покриття дефіциту бюджету, але по факту Україні для даних цілей довелося залучати кредити МВФ, що обумовило нову вимогу МВФ щодо виконання плану приватизації.

Розглянемо фактичні надходження до державного бюджету в рамках виконання плану приватизації з 2014-2017 рр. та порівняємо їх із запланованими (табл.1).

Таблиця 1 - Виконання плану приватизації у 2014-2017 роках

Рік	План, млрд. грн	Факт, млрд. грн	Виконання плану, %
2014	0,335	0,466	139,1
2015	17	0,151	0,9
2016	17,1	0,188	1,1
2017	17,1	3,4	19,9
2018	21,3	0,203	0,95

Джерело: складено на основі [2].

Після початку війни у 2014 р., при складанні державного бюджету на 2015 р., було зроблено перегляд основних пунктів доходної бази, та встановлено очікувану у середньому доходність від приватизації у розмірі 17 млрд. грн., але дивлячись на ситуацію в країні у вітчизняних інвесторів не було таких сум грошей, натомість іноземні інвестори не виявили бажання вкладати гроші. У 2016 р. плани приватизації виявились практично не реалізованими. Було заплановано суму надходжень від приватизації 17 млрд. грн. (\$ 630 млн.), фактично ж було одержано біля 330 млн. грн. (менше \$ 12,2 млн), зокрема, саме у 2016 р. владі не вдалося продати одне з найбільших підприємств хімічної промисловості України - Одеський припортовий завод (ОПЗ), який на думку влади вважався найбільш «ласим шматочком держмайна».

За даними дослідження у 2018 р. від приватизації державного майна уряд планував отримати 22,5 млрд. грн. (\$ 800 млн.). Пізніше ця сума була скоригована у бік зменшення до 21,3 млрд. грн. (\$ 760 млн.) за рахунок зменшення кількості об'єктів продажу з 26 до 23. За рахунок цього бюджет недоотримав планованих надходжень, що підвищило ризики неплатоспроможності України. Зауважимо, що так звана мала приватизація йде досить успішно, проте вона не здатна забезпечити суттєві надходження до бюджету, у той час як продаж великих об'єктів по суті ще навіть не починався. Із запланованих на 2018 р. надходжень Україна отримала лише 202,9 млн. грн. (\$ 7,24 млн), що становить лише на 0,95%. Недоотримані від великої приватизації кошти уряд повинен знов таки компенсувати за рахунок запозичень, що підвищить ризики фінансової залежності і негативно відіб'ється на рівні економічної і фінансової безпеки країни. Аналогічна історія спостерігалась і у 2017 р., коли за рахунок приватизації було заплановано отримати 17,1 млрд. грн., а реально отримали тільки 3,4 млрд. грн. при цьому не було продано жодного з великих підприємств.

На нашу думку, навіть у разі успіху «розширеної» приватизаційної кампанії, яка планується у 2019 р., необхідно зважати на численні ризики, які необхідно попередити / мінімізувати для отримання максимальної результативності. При цьому необхідно враховувати наступні аспекти, що здатні посилити негативний вплив ризиків: приватизація не може слугувати закриттям діри в бюджеті; існуватиме загроза економічній безпеці держави у випадку погіршення ситуації на сході, у наслідок чого при потребі у переорієнтації виробництва буде набагато складніше залучити нових і домовитись з існуючими інвесторами; індивідуальні інтереси інвесторів можуть суперечити загальнонаціональним; українські державні підприємства можуть придбати ті, кому необхідно придбати актив задешево (за відсутності або не допуску великого інвестора) або усунути конкурента; приватизація може перетворитись на симуляцію, яка прикриватиме передвиборчу активізацію процесу перерозподілу сфер впливу або роздачу «подарунків»; не буде вирішене питання монополії Нафтогазу та хоча б часткової її приватизації; Антимонопольний комітет України повинен нести значну відповідальність, яка пов'язана із недопущенням «оптової» приватизації підприємств однієї сфери й утворення монополій на ринку особливо у ключових для української економіки галузях. Врахування цих обставин у визначенні впливу ризиків на макроекономічні показники розвитку країни може стати об'єктом наступних наукових досліджень.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18.01.2018 № 2269-VIII. База даних «Законодавство України»/ВР України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19>.
2. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>.
3. Базилевич В. Д. Економічна теорія: Політекономія : підручник / В. Д. Базилевич. - К. : Знання-Прес, 2008. - 719 с.
4. Москвін С.О. Торгівля цінними паперами в Україні: навчальний посібник / авт. коп.: С. О. Москвін (керівник), Н. В. Дегтярьова (заст. керівника), К. К. Бовкун, Д. С. Бутенко [та ін.] - К.: АДС УМКЦентр, 2015.-344 с.
5. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади / О. Кириленко, Б. Малиняк, В. Письменний, В. Русін/ Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. -396 с.
6. Семененко В. М., Коваленко Д. І., Бугас В. В., Семененко О. В. Економічна теорія. Політекономія. Навчальний пос. - За заг. ред. В. М. Семененка та Д. І. Коваленка. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 360 с.

Середюк І.О., студентка гр. ФЕБ-151

Науковий керівник – Парубець О.М., д.е.н., професор

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Успішне проведення реформи фінансової децентралізації потребує активного залучення населення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) до вирішення проблем місцевого соціально-економічного розвитку. Активізація участі мешканців у фінансовому житті громади потребує підвищення рівня їх фінансової грамотності, чим і обумовлюється актуальність обраної теми дослідження.

Теоретичні та методичні основи питання підвищення фінансової грамотності мешканців об'єднаних територіальних громад, планування та управління їх фінансовими ресурсами знайшли відображення у роботах таких відомих науковців як О. П. Кириленко [2], Б. С. Малиняк [2], В. В. Письменний [2], В. М. Русін [2], у свою чергу окремим питанням проблем утворення об'єднаних територіальних громад присвячені роботи Л. М. Клівіденко [1], Н. В. Мацедонської [1].

Питання підвищення фінансової грамотності мешканців ОТГ набувають особливої актуальності в умовах розвитку учасницького бюджетування, що передбачає активну участь представників територіальних громад в процесі планування і реалізації місцевих соціально-економічних програм і проектів. Тільки фінансово грамотне населення ОТГ в змозі приймати виважені фінансові рішення, які позитивно впливатимуть на місцевий економічний розвиток. Покращення матеріального добробуту місцевих громад і їх мешканців багато в чому залежить від раціональних та ефективних дій органів місцевого самоврядування спрямованих на розвиток діалогу із громадськістю, що дасть змогу вирішити актуальні питання раціонального використання та збільшення фінансових можливостей об'єднаних громад.

Зацікавленість жителів ОТГ у покращенні власного добробуту є запорукою розвитку не тільки громади, але і країни в цілому. Далеко не все населення розуміється на питаннях діяльності органів місцевого самоврядування, слідує за формуванням та розподілом коштів місцевого бюджету, бере участь у реалізації програм місцевого економічного розвитку. Відсутність потужного фінансового сектору громади, призводить до неспроможності її ефективного соціально-економічного розвитку.

Україна почала свій шлях децентралізації з прийняття у 2014 р. розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». Метою зазначеної реформи, що стосується мешканців ОТГ є створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [3]. Надалі почалися зміни в законодавстві, так були створені закони «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 року та «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року, окрім цього почали активно вносити зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України. Результатом повинна стати відкрита структура управління органів місцевого самоврядування за допомогою інформаційно-інноваційних технологій, а також зменшення кількості територіальних громад. До початку реформи в Україні було створено 24 області, 490 районів і 10279 сільрад, після проведення відповідних перетворень урядом країни планується отримати 27 регіонів, 150-200 районів та 1500-2000 громад [4; 5].

Серед проблем, що обумовлюють низький рівень фінансової обізнаності населення ОТГ можна виділити наступні:

- недостатня кількість якісного кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування;
- нерозуміння більшості мешканців територіальних громад важливості і ефективності здійснення реформи фінансової децентралізації;

- відсутність законодавчо-нормативної бази в сфері розвитку комунального кредиту, фінансової грамотності населення;
- низький рівень обізнаності мешканців ОТГ стосовно джерел формування і напрямків використання коштів місцевих бюджетів, можливостях збільшення місцевих фінансових ресурсів та структури управління ними;
- відсутність ефективної співпраці мешканців громад і органів місцевого самоврядування в сфері вирішення місцевих проблем і узгодження стратегічного розвитку ОТГ;
- низький рівень комп'ютеризації, що призводить до відсутності отримання повної і своєчасної інформації про зміни у фінансовому середовищі окремих громад та країни в цілому.

У 2017 році дослідницькою компанією InMind було проведено дослідження серед населення України, метою якого було дослідження фінансової обізнаності мешканців міст та селищ. Дослідження 2017 року проводилося серед 2013 осіб віком від 18 років, тобто нещодавні школярі, що мешкають не тільки у великих містах, а у всіх куточках України (табл. 1), хоча попередній експеримент з дослідженням 2010 року було проведено серед 1203 осіб з чітко визначеними віковими рамками, від 20 до 60 років, що мешкають у містах. Тобто останнє дослідження 2017 року охоплює більш значимих учасників для розвитку територіальних громад.

Дослідження показало низький прогрес рівня фінансової грамотності у сфері обізнаності користування банківськими картками, знання гарантованих сум Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), що необхідно враховувати дивлячись на статистику банкрутства значної частини банків України, а також відстеження кредитної історії та розуміння деяких видів страхових послуг. Відчутне поступове зменшення споживчих кредитів, які замінюють банківськими картками та моментальними рощотками на техніку. Важливим моментом у дослідженні є те, що населення все менше цікавиться додатковою інформацією по фінансовим продуктам і не має бажання вивчати їх особливості.

Таблиця 1 - Розподіл територіальних громад України при проведенні дослідження фінансової грамотності населення

Області України	Всього	Тип НП	
		Місто	Село
Центр: Кіровоградська, Черкаська, Полтавська, Вінницька області	12%	10%	16%
Північ: Житомирська, Київська, Чернігівська та сумська області	24%	27%	13%
Південь: Одеська Миколаївська та херсонська області	12%	12%	12%
Захід: Волинська, Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Хмельницька, Рівненська, Тернопільська та Чернівецька області	20%	15%	37%
Схід: Харківська, Дніпропетровська, Запорізька області та частина Донецької та Луганської області, що підконтрольні Уряду України	32%	36%	21%
Всього	100%	100%	100%

Джерело: складено авторами на основі [6; 7].

Для підвищення своєї фінансової обізнаності кожен мешканець територіальних об'єднань повинен знати свої можливості впливу на процеси фінансування проектів розвитку у своїй ОТГ, тому на сьогоднішній день в Україні діє Автоматизована система муніципальної статистики Асоціації міст України (АСМС) – це спеціальна електронна система, яка створена з метою збору, збереження та обробки інформації щодо основних напрямів діяльності територіальних громад та органів місцевого самоврядування. Така система працює за рахунок підтримки Федерації канадських муніципалітетів та надає можливість оцінювати якість послуг наданих органами місцевого самоврядування. Кожна громада самостійно долучається до такої системи контролю та повинна постійно надавати звіти про виконання проектів щодо покращення життєдіяльності своєї території.

Проблема низького рівня фінансової обізнаності загострилася у період глобальної економічної кризи, тому Україна за підтримки різних міжнародних проектів постійно займається вдосконаленням рівня фінансової грамотності своїх громад. Фінансова освіта необхідна жителям ОТГ для того, щоб почувати себе в умовах формування громадянського суспільства впевнено та захищено. У зв'язку з цим органи місцевого самоврядування, керівники ОТГ повинні активно взаємодіяти з Міжнародними організаціями, які фінансують різноманітні проекти з питань фінансового просвітництва; вищими навчальними закладами; громадськими організаціями, що займаються питаннями підвищення фінансової грамотності населення України, зокрема, мешканців ОТГ. Необхідною умовою є також розвиток співробітництва між територіальними громадами, які ефективно впроваджують програми і проекти з підвищення рівня фінансової грамотності мешканців ОТГ. У підсумку це призведе до підвищення рівня довіри населення до дій органів місцевого самоврядування, а також розвитку співробітництва у сфері вирішення проблем подальшого місцевого економічного розвитку і пошуку джерел збільшення місцевих фінансових ресурсів.

Список використаної літератури

1. Мацедонська Н.В., Клівіденко Л.М. Децентралізація в Україні та основні шляхи її впровадження в сучасних умовах. Економіка і суспільство. 2017. №8. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/103.pdf.
2. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади/ О. Кириленко, Б. Малиняк, В. Письменний, В. Русін / Асоціація міст України. – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 396 с.
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету міністрів України від 01.04.2014. № 333-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 05.02.2015 №157-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
5. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 №280/97-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
6. Звіт проекту регіонального економічного розвитку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83136332>.
6. Офіційний сайт моніторингу реформи децентралізації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/>.

Стародубець А.О., студент гр. ФК-161

Науковий керівник – Товстиженко О.В., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛОМБАРДІВ В УКРАЇНІ

На сьогодні важливе місце в економіці посідають фінансові посередники, а особливо небанківські фінансово-кредитні установи. Вони є постачальниками грошових ресурсів на фінансових ринках і тому виступають потужним потенціалом розвитку інших галузей економіки.

Важливе місце серед небанківських фінансово-кредитних установ посідають ломбарди, адже здатні задовольнити виняткові вимоги й потреби й потреби споживачів і своїх клієнтів у терміновому кредитуванні. Саме тому в сучасних умовах особливо важливим є дослідження особливостей фінансової діяльності ломбардів, аналіз сучасного стану, виявлення недоліків в роботі цих установ та пошук шляхів їх усунення, виявлення впливу ломбардної діяльності на ринок фінансових послуг та економіку в цілому.

Дослідженню ломбардної діяльності в системі фінансових послуг присвячено ряд робіт вітчизняних і зарубіжних учених, таких як: Н.Ю. Булій, О.І. Гонга, К. Єфремова, Н. Харитоновна, М.В. Тарасюк, О.І. Барановський, О.О. Слюсаренко, О.В. Абакумкін, В.М. Фурман, Дж.Т. Кремерсу, Ф. Ален та ін.

Незважаючи на значну кількість праць та широкий спектр тем досліджень, недостатньо вивченим залишається розв'язання проблем щодо підвищення стійкості та конкурентоспроможності ломбардів у системі фінансових послуг, дослідження важелів впливу на рівень ломбардної діяльності на ринку фінансових послуг.

Ломбард – це небанківська кредитно-фінансова установа, виключним видом діяльності якої є надання на власний ризик фінансових кредитів фізичним особам за рахунок власних або залучених коштів, під заставу майна на визначений термін і під відсоток, зберігання речей та надання супутніх послуг, пов'язаних з діяльністю ломбарду [4]. Основним видом діяльності ломбардів є надання миттєвих та короткострокових позик на власний ризик під заставу майна споживачів цих послуг. Спектр послуг ломбардів наведено на рис.1.

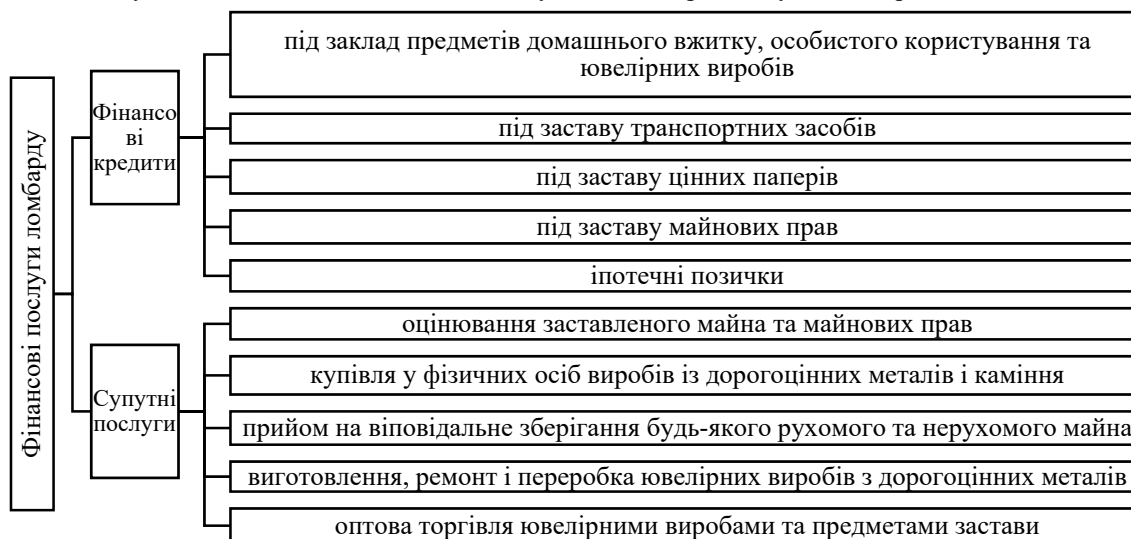

Рис. 1. Основні послуги ломбарду [1]

Ломбарди залишаються одним з найбільш одним з найбільш консервативних і стабільних фінансових інститутів для фізичних осіб, оскільки вони орієнтовані на видачу невеликих і короткострокових кредитів.

Територіально ломбарди розміщені неоднорідно. Найбільше ломбардів знаходиться в таких областях [3]:

- м. Київ та Київська область – 91 (24,4%);
- Дніпропетровська область – 55 (14,7%);
- Донецька область – 41 (11,0%);
- Харківська область – 30 (8,0%);
- Одеська область – 22 (5,9%).

Нерівномірність розташування пояснюється тим, що більшість клієнтів ломбардів знаходиться у містах.

Таблиця 1 - Динаміка основних показників діяльності ломбардів

Показники	9міс. 2015	9міс. 2016	9міс. 2017	9міс. 2018
Кількість ломбардів	479	467	427	373
Сума наданих кредитів під заставу (млн. грн.)	9753,6	12275,7	12308,2	12353,0
Кількість наданих кредитів під заставу, тис. шт.	8527,5	8865,3	9108,7	8966,3
Сума погашених фінансових кредитів (млн. грн.), у т.ч.:	9349,8	11939,0	12254,4	12069,4
<i>погашено за рахунок майна, наданого в заставу</i>	718,2	1361,5	1639,4	1192,9
Кількість договорів, погашених за рахунок майна, наданого в заставу, тис. шт..	966,4	878,9	1098,6	849,1

Джерело: [2,3]

Кількість ломбардів поступово скорочується, однак в той же час, спостерігається поступове збільшення обсягів кредитування даними фінансовими установами. Це відбулось внаслідок зменшення комерційними банками програм з кредитування населення та малого бізнесу (через нестабільну економічну ситуацію в країні). Фізичні особи, яким терміново потрібні кошти, вимушені звертатись до ломбардів, які, надаючи швидкі кредити під заставу, підвищують платоспроможний попит на товари та послуги, зменшують соціальну напругу, стабілізують соціально-економічну ситуацію.

Таблиця 2 - Обсяг наданих фінансових кредитів за видами застави

Види застави	Обсяг наданих фінансових кредитів, млн. грн.				Структура наданих фінансових кредитів, %			
	30.09. 2015	30.09. 2016	30.09. 2017	30.09. 2018	30.09. 2015	30.09. 2016	30.09. 2017	30.09. 2018
Виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння	8378,9	10084,5	9667,4	9370,7	85,9	82,1	78,5	75,9
Побутової техніки	1340,1	2156,5	2593,9	2920,3	13,7	17,6	21,1	23,6
Автомобілів	18,5	6,6	5,5	10,0	0,2	0,1	0,0	0,1
Нерухомості	1,6	6,4	2,2	1,7	0,02	0,05	0,02	0,01
Іншого майна	14,6	21,8	39,0	50,3	0,1	0,2	0,3	0,4
Всього	9753,6	12275,8	12308,2	12353,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: [2,3]

Структура наданих ломбардами кредитів за видами застави представлена таблиці 3. Ломбарди обирають для застави більш ліквідне майно. Найбільше кредитів надається під заставу виробів із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння. В той же час поступово збільшується кількість кредитів під заставу побутової техніки. Обсяги кредитування під заставу автомобілів та нерухомості, навпаки, зменшуються.

Ринок ломбардів кредитує значну частку населення та малого бізнесу.

Перевагами ломбардного кредитування є:

1. Швидке оформлення та видача коштів, що не потребує додаткових документів;
2. Менш ризикова, ніж у банків, діяльність
3. Ломбарди спроможні швидко реагувати на потреби клієнтів;
4. Кредитна історія клієнта не впливає на рішення про кредитування;

Однак, в той же час, існує ряд проблем в діяльності ломбардів, які потребують вирішення, зокрема:

- недосконалість нормативно-правової бази, а саме значна кількість законів та актів, які регулюють окремі аспекти діяльності ломбардів та відсутність Закону України «Про ломбарди та ломбардну діяльність»;

- обмеженість щодо інформування про вартість кредиту та супутніх послуг;

- недовіра до ломбардів з боку населення, що пов'язано перш за все з непрозорістю діяльності значної частки даних фінансово-кредитних установ на ринку фінансових послуг;

- недосконалість системи страхування заставленого майна, що підвищує ризик безповоротної втрати майна, оскільки відсутні вимоги щодо обов'язкового страхування заставленого майна;

Для підвищення ефективності діяльності ломбардів доцільним буде впровадження наступних заходів:

1. Прийняття Закону України «Про ломбарди та ломбардну діяльність», який регулюватиме усі аспекти діяльності даних фінансово-кредитних установ;

2. Покращення системи оподаткування ломбардів;

3. Забезпечення прозорості діяльності даних суб'єктів господарювання, передусім за рахунок застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності та Міжнародних стандартів аудиту;

4. Розширення номенклатури предметів, що приймаються як застава та на зберігання;

5. Удосконалення системи реалізації не викуплених предметів застави;

6. Оптимізація основних операцій та управління діяльністю ломбардів шляхом комп'ютеризації процесів;

7. Формування позитивного іміджу підприємств, що надають ломбардні послуги.

Список використаних джерел

1. Еш С. М. Ринок фінансових послуг: підручник / С. М. Еш – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 400 с

2. Підсумки діяльності ломбардів за 9 місяців 2018 року; Звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/Lomb/lombard_3%20kv_2018.pdf

3. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 9 місяців 2017 року; Звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/FK/FK_3%20%D0%BA%D0%B2_2017.pdf

4. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко. — К.: Знання, 2010. — 532 с.

Chubyckina A.O., student, group OA-171

Shtyrkhun Kh. I., Ph.D., associate professor

Yusukhno S.I., senior teacher

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

PERSONAL INCOME TAX IN UKRAINE AND THE USA

Personal Income Tax (PIT) has been a factor in our lives for a long time. A tax on income will exist in most countries as it is the main source of budget replenishment.

Personal Income Tax is a national tax paid on income of individuals (citizens) and non-residents who receive income from sources of their origin in a certain country (and beyond its borders for residents of some countries) [1].

Ukrainian PIT rates are determined by Art. 167 of the Tax Code of Ukraine. The basic rate is 18%. It applies to almost all types of income: salaries, scholarships, incentive payments, payments under civil-law contracts, etc. There are a number of incomes that are taxed at other rates. For instance, dividend on shares - 5% or 9%, income from the sale of property (movable, immovable) - 5%, inheritance - 5% or 18%. Also, the PKU has some types of income that are exempt from taxes - Article 165 (table1) [2].

Table 1.- Personal income tax in Ukraine

Type of income	Tax rate, %
Income received, including, wages, other incentive and compensation payments	18
A scholarship paid to a student, graduate student, post-graduate student or associate	18
Income received by an individual (an entrepreneur) from some economic activity	18
Income from the sale (exchange) of a house, apartment or a part of a property such as a room, a garden (cottage), and a land plot, not more than once during the reporting year, if the owner (taxpayer) has owned this property for more than 3 years	-
Revenues from sales in the reporting tax year of more than one real estate or unfinished construction	5

Type of income	Tax rate, %
Income from the sale (exchange) of two and more objects of movable property during the reporting year (car, motorcycle, moped)	5
Revenue from the sale (exchange) of one object of movable property during the reporting year	-
Winnings, lottery prizes and others	18
Gifts (as well as prizes to winners and prize-winners of sports competitions) if their value does not exceed 25% of the minimum wage	-
The cost of an inheritance by the family members of the testator	0
The cost of an inheritance by people who are not family members	5

Moreover, there is Temporary Military Tax which is paid by individuals with Personal Income Tax. It was introduced in August 2014. and is 1.5%. This law is used until the completion of the reform of the Ukrainian military forces. The completion must be confirmed by the relevant decision of the parliament [3].

Regarding state tax on income in the United States, the amount you pay depends on where you live (state tax rates vary from zero to 13.3%). There are Seven states which do not have an income tax such as Alaska, Florida, Nevada, South Dakota, Texas, Washington and Wyoming. New Hampshire and Tennessee also do not have a state income tax, but they charge tax and dividends at 5% and 6%.

Among the 41 tax-deductible states, North Dakota has the lowest maximum rate of 2.9%. California is the only state with a double tax rate for top workers, reaching 13.3% [4].

The USA currently has seven federal income tax categories of 10%, 12%, 22%, 24%, 32%, 35% and 37%. With a marginal tax rate, you pay this rate only on the amount of your income that falls within a certain range. To understand how the marginal rates work, consider the lower tax rate of 10%. For disposable users, all revenues of \$0 to \$9,525 are taxable at 10%. If you have \$9,700 in taxable income, the first \$ 9,525 is subject to a rate of 10%, and the remainder of \$175 is subject to the tax rate of the next group (12%). See the picture below [5].

2018	
Income Range	Tax Rate
\$0 - \$9,525	10%
\$9,525 - \$38,700	12%
\$38,700 - \$82,500	22%
\$82,500 - \$157,000	24%
\$157,000 - \$200,000	32%
\$200,000 - \$500,000	35%
Over \$500,000	37%

Picture 1.- Individual Income Tax rate in the USA

Conclusions. Ukraine and the USA have different economic development and taxation systems. They are dependent on the management system, the ability to use resources, the standard of living, the level of urbanization, the level of scientific and technological progress, and others. I think the tax rates should be established depending on the amount of income, as it would be more appropriate and balanced as in the USA. Hence it is necessary to carry out a number of reforms to improve the tax system in Ukraine.

References

1. <http://taxsummaries.pwc.com/ID/Ukraine-Individual-Taxes-on-personal-income>
2. <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/incometax/>
3. <https://ukr.segodnya.ua/economics/business/bolshaya-rozborka-izuchaem-nalog-s-dohodov-fizlic-1134356.html>
4. <https://smartasset.com/taxes/current-federal-income-tax-brackets>
5. <https://www.businessinsider.com/state-income-tax-rate-rankings-by-state-2018-2>

GLOBAL AND DOMESTIC EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF E-BANKING

Today, the use of information technology is becoming very relevant and important issue for the further development of the economy of any country. The Government of the State try to create as much as possible favorable conditions for creation of innovations in various areas of economy that as a whole has to promote construction of new type of economy such as information economy. The designing and implementing of innovations are important aspects not only in economic growth of the countries, but also constitutes an inseparable part of the increasing of the level of *socio-economic well-being* of the citizens.

Information technologies nowadays permeate most of the spheres of human life, they are actively developing in the financial system, in particular, in the banking sector. Commercial banks as one of the types of financial intermediaries play a crucial role in the development of the *Ukraine's economy*. In the banking sector there is a high level of competition between the abovementioned institutions, as the range of their services is quite similar and they can compete with each other only through improving the quality of financial services, the introduction of new technologies of customer service. This situation leads to a significant interest of banks in the development and implementation of new technologies that would enhance both the efficiency of these institutions work and customer service. Now these institutions are actively investing their own funds in the development of advanced financial technologies, including electronic banking (e-banking).

Electronic banking (e-banking, internet-banking, online-banking) is a part of e-commerce such as: digital cash, information exchange, capital flows, marketing, trade and insurance [1].

The provision of banking services through the partial use of the Internet, that is, e-banking, began in the early 1980s. Step by step, Internet technologies were increasingly used in the provision of financial services through the enhancement of the quality of such network, the improvement of communication channels. It's really hard to imagine the operation of any banking institution without the Internet.

Now about half of the European Union, namely 54%, uses internet-banking. During 2014-2018, the share of the EU population that uses it increased from 44% to 54%. Among EU countries internet-banking is the most widespread in Denmark (89%) and Netherlands (89%), in Northern Europe – Finland (89%), Sweden (84%) are stand out in using the internet-banking. Among the Baltic countries, the internet-banking is the most prevalent in Estonia (80%), while least of all in Bulgaria (7%) and Romania (7%) [2].

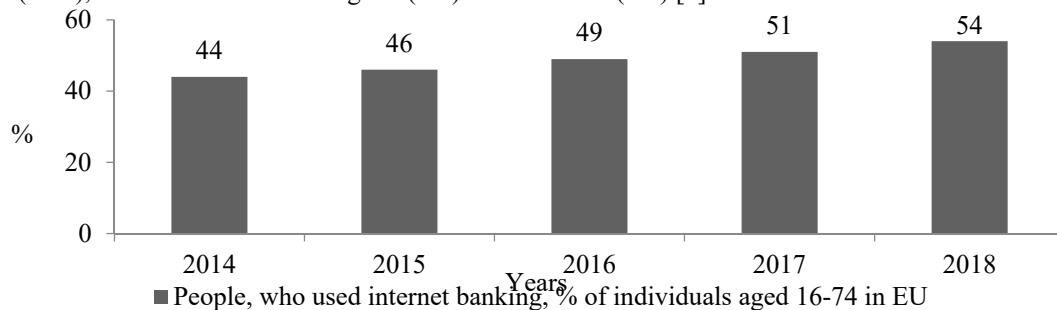

Fig. 1. The dynamics of the shares of the people, who used internet-banking of individuals aged 16-74 in EU during 2014-2018

Source: compiled by the author based on [2]

Figure 1 indicates the high share of the Internet banking in many high-income countries. First of all, this is due to the rapid development of digital technologies in them. This is *supported by the data* of the Digital Economy and Society Index (DESI), which states that Denmark, Sweden, Finland and the Netherlands have the most advanced digital technologies [3].

The development and implementation of new information technologies in their own activities requires significant investments from banks, which in the future will allow to enhance the operational activities of the bank, increase the efficiency of personnel. It should also be noted, today the use of such technologies in the functioning of financial institutions is an important component of their competitiveness on the financial services market as a whole. Worldwide banks planned to invest \$ 9.9 billion. to develop their digital technologies in 2018 [4].

Today, there is a variety of case studies in the sphere of knowledge of the nature and current status of the e-banking use. For example, according to the research of the financial services center "The Deloitte" in 2018, respondents used online banking and mobile banking app more often than branches and ATM [5]. PricewaterhouseCoopers (PwC), an international consulting and auditing company, has investigated that

customers used PCs more often than their mobile phones to interact with their bank, but in 2018 the use of mobile phones tended to grow. However, 50% of clients want to deposit and loan contracts directly in the branches of banks [6].

The infrastructure for the introduction of non-cash payments and remote services as part of the overall e-banking system is vigorously developing in Ukraine today.

Table 1 - The dynamics of the shares of the volume and amount of received cash and cashless payments during 2008-2018

Years	The share of the amount of operations (%)			The share of the number of operations (%)		
	Cashless payments	Cash	Total	Cashless payments	Cash	Total
2014	25,0	75,0	100,0	56,1	43,9	100,0
2015	31,2	68,8	100,0	65,5	34,5	100,0
2016	35,5	64,5	100,0	70,5	29,5	100,0
2017	39,3	60,7	100,0	74,8	25,2	100,0
2018	45,1	54,9	100,0	78,5	21,5	100,0

Source: compiled by the author on the basis of [7]

According to table 1, there is a trending to increase the share of non-cash payments during 2014-2018. For instance, in 2014, the share of non – cash transactions amounted 25% of their total volume, and the rest 75% was carried out with the help of cash, that witnessed about the poorly developed system of non-cash payments, the existence of the illicit economy, and foremost, the lack of trust to the banks, notwithstanding their reasonable amount. In 2018, the share of non-cash payments increased up to 45.1%, which shows that Ukrainians began to use payment cards more often. Today, the share of non-cash payments is growing, however, cash isn't irrelevant among the population-almost 55% of transactions are associated with cash withdrawals. Regarding the number of non-cash payments, within five years the activity of their use grew. While in 2014 the share was 56.1%, in 2018 it grew up to 78.5%.

Look at the figure 2, which shows the structure of non-cash transactions using by payment cards in 2018.

Fig. 2. The structure of non-cash transactions using by payment cards in 2018

Source: compiled by the author based on [7]

In 2018, the largest share was peer-to-peer – 35.84 %, a little less were transactions on the Internet – 32.60 % and payments in the retail network – 29.34 %. The clients performed very seldom operations using self-service devices (PCTs, ATM), the share of them was 2.22 % [7]. The reasons for this are:

- availability of electronic payment systems;
- payment for utilities and mobile communication with better terms;
- increase of facilities in the field of trade, service, that allow cashless payments;
- intensive follow-up of virtual retail chains, online stores;
- growth of the number of mobile application;
- implementation of the internet-banking by banks that allow paying for goods or services online and make transfers from card to card.

The first Internet banking system Privat24, which is the leader in Ukraine today was introduced by the Bank CB "PRIVATBANK" in 2002, So far, the most of systemic banks work out their own online customer's service systems such as Oschad24/7 (Oschadbank), My Alfa-Bank (Alfa Bank (Ukraine), Raiffeisen Online(Raiffeisen Bank Aval), Monobank and among others. Also in recent years, with the improvement of the quality and speed of the Internet, the system of contactless payments has been developing and new innovative technologies have been actively introduced to simplify the process of using banking products by different customers.

Despite the development of e-banking, there are certain barriers that inhibit its use. Table 2 shows the advantages and disadvantages of using e-banking from the perspective of consumers of financial services and banking institutions.

Table 2 - The advantages and disadvantages of e-banking

Advantages of e-banking for customers	Disadvantages of e-banking for customers
Saving time, the implementation of operations doesn't require direct interaction with banks	Risk of <i>rebooting the System</i> and technical problems
Ease of use with a computer or smartphone	Loss of use without the Internet, PC's and other gadgets
Speed of transactions	The risk of becoming a victim of fraud
Constant access to information about the operation	Illegal acquisition of personal data by others
Multifunctionality in using	
Advantages of e-banking for banks	Disadvantages of e-banking for banks
Improving competitiveness	Requires permanent financial support to update and maintain the software
Growth of operating income	Requires qualified specialists in the IT area
The implementing of a diverse range of services	The risks of viruses, scams and cyber-attacks
Reduction of expenses on the maintain staff	Dependence on Internet service providers

Source: compiled by the author on the basis of [8]

Therefore, statistics shows that the proportion of individuals-customers of banking institutions that use contactless methods of payments is constantly growing. This gives the reasons to believe that in the future the popularity of e-banking will continue to increase, especially mobile applications e-banking, as it allows to get a number of advantages. With the introduction of new technologies that contribute to the growth of Internet speed, personal data protection and anti-fraud, the popularity of these services will only grow. This process is inevitable and will only be complicated by the invention and introduction of new technologies in the activity of banks and in the process of providing financial services to customers.

References

1. Tomashevskiy O. M., Tsehelyk H. H., Viter M. B., Duduk V. I. Information technology and business process modeling. Navch. posib. – K.: «Vydavnytstvo «Tsentri uchbovoi literatury», 2012. – P. 296.
2. Individuals using the internet for internet banking. European Commission [Electronic resource] – Access mode: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tin00099&plugin=1>
3. Digital Economy and Society Index 2018 [Electronic resource] – Access mode: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>
4. Daniel Mayo, “Banking ICT spending predictor,” Ovum, February 2, 2018.
5. Deloitte Insights: Accelerating digital transformation in banking. Findings from the global consumer survey on digital banking [Electronic resource] – Access mode: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/financial-services/us-accelerating-digital-transformation-in-banking.pdf>
6. PwC's 2018 Digital Banking Consumer Survey: Mobile users set the agenda [Electronic resource] – Access mode: <https://www.pwc.com/us/en/financial-services/publications/assets/pwc-fsi-whitepaper-digital-banking-consumer-survey.pdf>
7. Official site of the NBU [Electronic resource]. – Access mode: <https://bank.gov.ua/>
8. Internet banking in Ukraine: the current state, problems and prospects of development / O. G. Yesin // Bulletin of social and economic research - 2013. – Vol. 1. - P. 209-213.

Pustovoit D.V., student of the group MFPP-181
Remnova L.M., Candidate of Economic Sciences, Professor
Lytvyn S.V., Ph. D., associate professor
Chernihiv national University of technology (Chernigiv, Ukraine)

PROBLEMS OF CREDIT FORMATION AND INVESTMENT PORTFOLIO OF COMMERCIAL BANKS OF UKRAINE

Nowadays, commercial banks in Ukraine have little experience in the implementation of credit and investment activities, but every year the volume of these operations is growing. Banking institutions during the crisis significantly reduced investments in the real sector of the economy and switched to public debt, which ultimately allowed to increase the regulatory capital and to reduce reserves.

The size of investment resources of banks is characterized primarily by the size of their credit and investment portfolios as the main component of banks' assets and indicators of their activities to get income [1].

During the global financial crisis in 2008, investment banks were forced to change their specialization, transforming commercial banks. The domino effect worked, thanks to which many financial institutions failed, the number of acquisitions and mergers between investment and commercial banks in the international market increased [2]. The competition between investment banks and other parbank institutions, which also provided similar services in the investment market, also intensified.

Similar processes occurred in the domestic market. However, the loss of investment specialization by Ukrainian banks was accompanied not so much by mergers and acquisitions as by the establishment of cooperation between banking and Parabank institutions and the creation of domestic commercial banks of subsidiary investment structures that would implement the investment intentions of the parent company. As a result, the investment portfolio in the structure of Bank assets in recent years is significantly inferior in terms of credit (table.1). It is not strange, but the share

of investments in total assets of banks, which according to their names and specialization are investment banks, remains low and differs insignificantly from the industry average indicator.

Table 1 - Analysis of the structure of the credit and investment portfolio of commercial banks in Ukraine in 2010-2017 years

Indicators	01.01.2010		01.01.2015		01.01.2018	
	UAHm	specific gravity, %	UAHm	specific gravity, %	UAHm	specific gravity, %
Credit portfolio	762,66	95,03	895,61	84,64	315,66	39,64
Investment portfolio	39,86	4,97	162,52	15,36	480,70	60,36
<i>Loan and investment portfolio</i>	<i>802,52</i>	<i>100,00</i>	<i>1058,13</i>	<i>100,00</i>	<i>796,36</i>	<i>100,00</i>

Source: [3]

Referring to the table 1, we can draw the following conclusions: during the analyzed period, the volume of the loan portfolio significantly exceeded the volume of the investment portfolio, both in absolute and relative terms. However, this situation changed dramatically as of 01.01.2018, when the share of the investment portfolio in the structure of the credit and investment portfolio reached 60,36% and increased compared to 2010 in 1,5 times. Accordingly, during 2015-2017 gradually decreased the size of the loan portfolio of commercial banks in Ukraine, as of 01.01.2018, it was UAH 315,66 million. or 39,4% of the volume of the loan and investment portfolio, while on 1.01.2010 the same figure was 2,4 times higher. This is due to the fact that in recent years, commercial banks have practically stopped lending to enterprises through increased credit risks and low creditworthiness of domestic business entities due to a decrease in the purchasing power of the national currency. These processes are the result of the unstable economic situation in the country.

The most important factors affecting the credit and investment activities of commercial banks include: the level of development of the Ukrainian economy (GDP, inflation, stability of the national currency, the level of income of the population), indicators of the banking system (the level of capitalization of banks), the degree of integration of the domestic banking system in to the world financial structure [4]. At the same time, the specificity of banking investment activity is largely caused by the nature and volume of the formed resource base. Banks are not yet able to attract significant amounts of long-term resources, which, in turn, hinders their investment activity.

In recent years, there has been a trend towards reorientation of banks from investments in securities to investments in securities for sale (table. 2).

Table 2 - Analysis of the investment portfolio structure of commercial banks in Ukraine in 2010-2017 years

Indicators	01.01.2010		01.01.2015		01.01.2018	
	UAHm	specific gravity, %	UAHm	specific gravity, %	UAHm	specific gravity, %
<i>Securities: total, from them:</i>	<i>39,86</i>	<i>100</i>	<i>162,52</i>	<i>100</i>	<i>480,70</i>	<i>100</i>
in the Bank's trading portfolio	2,79	7,00	20,29	12,48	103,22	21,47
in portfolio for sale	27,71	69,52	134,04	82,48	275,34	57,28
in portfolio to maturity	8,08	20,27	6,12	3,77	101,31	21,08
investments in associates and subsidiaries	1,28	3,21	2,07	1,27	0,83	0,17

Source: [3]

From table 2 we can see that during 2010-2017 the volume of securities in the investment portfolio of commercial banks increased in 12 times and as of 01.01.2018 amounted to UAH 480,70 million. At the same time, there is a stable trend of the predominance in the structure of the investment portfolio of Ukrainian banks the share of securities in the Bank portfolio for sale. Securities accounted for at their amortised cost, that is, securities in the portfolio before maturity, tend to increase, which is a positive point.

The volume of trading securities is also growing throughout the analyzed period. However, the volume of investment in associates and subsidiaries, even though they grew up in 2010-2015, from 1,28 million UAH up to 2,07 million UAH however, their share has declined significantly over the past three years. As a consequence, as of 01.01.2018 their volume was only UAH 0,83 billion, and the share in the investment portfolio of banks in Ukraine is the lowest. This situation indicates an increase in the activity of commercial banks in the stock market.

After analyzing the size of the investment activities of commercial banks in Ukraine, we see that in comparison with the world market, they are much smaller. This is due to a considerable list of restrictions. The

main ones include the following: the increase in the risk of interest rates, that is, the rapid change of the latter predetermines a number of difficulties during the revaluation of assets; bureaucratization of professional activities of banks in the stock market, due to the need to obtain licenses for brokerage, dealer and other activities; low level of technical development of the national stock market; the unstable economic and political situation in the country; the loss of assets as a result of military operations; the deep devaluation of the national currency and the loss of solvency of a number of banks.

But, despite significant problems in the activities, commercial banks nevertheless seek to participate in the activity of the securities market. We emphasize that the participation of banks in the investment process has both positive and negative aspects. The positive factors are: reducing the costs of investors and issuers due to increased competition; diversification of the Bank's assets, which reduces risks and increases the stability of the banking institution; improving the interaction of industrial and banking capital, which improves the flow of information, increases the competitiveness of banks and the manufacturing sector.

The negative factors constraining the participation of banks in the investment business include [5]: a higher level of risk than in banking; the volatility of the stock market, which can lead to significant losses; Deposit insurance system reduces the vigilance of bankers; the possibility of a conflict of interest as a result of a combination of investment and banking business.

References

1. Lyakhova O. Credit and investment portfolio of banks and its impact on the financing of investment projects in Ukraine / O. Lyakhova, T. Shokalo [Agricultural extension in the world]. Retrieved from <http://archive.nbuv.gov.ua>
2. Pricasuk, N. In. Investment activities of commercial banks on the securities market: abstract. dis. for Sciences. the degree candidate. Econ. Sciences: special. 08.00.08/ B. V. Pricasuk. - Kiev. NAT. UN-t im. T. Shevchenko. - K., 2007.- pp. 21
3. Official website of the National Bank of Ukraine [Agricultural extension in the world]. Retrieved from www.bank.gov.ua
4. Ogorodnik V. V. Credit and investment activity of banks of Ukraine in the conditions of financial instability and factors of influence on it. V. Ogorodnik // Regional economy. – 2012. – № 1. – pp. 161-169
5. Zaytseva I. Analysis of investment attractiveness of Ukraine in modern conditions / I. Zaytseva, O. Kotsyuba // BIZNESINFORM. – 2014. – № 9. – pp. 87-91.

Джола В.Р., магістрант, гр. ЗМОАп -171

Науковий керівник – Ющенко Н.Л., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ БАНКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Актуальність та постановка проблеми. В силу розвитку банківської діяльності стратегічне планування все частіше перетворюватиметься на один з головних факторів успіху. Банк без результативної та чіткої стратегії розвитку – це не бізнес, а просто набір активів, який обтяжений зобов'язаннями. Від грамотної та чіткої діяльності банків певною мірою залежить фінансовий стан економіки. Доходи підприємства – один з найважливіших елементів діяльності підприємства, є основою для прийняття управлінських рішень і становлять базову категорію бухгалтерського обліку. Тому дане питання дуже актуальне на сьогодні.

Аналіз останніх досліджень. Питання обліку доходу підприємства займає вагоме місце і вивченням цього питань займаються вітчизняні та зарубіжні вчені та практики. Такі вчені-економісти Ф.Ф. Бутинець, І.Г. Вознюк, А. Загородній, Т.Г. Камінська, В.П. Грузінов, Ю.І. Продіус, О.В. Васюренко, О.М. Колодізев, О.В. Молчанов, І.В. Сало, О. Волков, В.А. Сідун, Ю.В. Пономарьов, В.І. Блонська, Р.І. Тиркало, Ф.Х. Найт, Дж.М. Кейнс.

Мета дослідження і постановка завдання полягають у дослідженні проблеми формування стратегії управління доходів банків.

Виклад основного матеріалу. Необхідність модернізації кредитної діяльності сучасних українських банків пов'язана зі змінами правового простору, соціальними змінами клієнтської бази, формуванням нового інформаційного поля, посиленням конкуренції з боку зарубіжних банків, появою на ринку кредитних послуг нових фінансових інструментів і технологій. Все це вимагає постійної уваги менеджерів банку до вироблення головних напрямків модернізації кредитної діяльності банків.

Для успішної діяльності комерційного банку, підвищення його платоспроможності і ліквідності, потрібно приділяти увагу раціональному формуванню і регулюванню його доходів, завдяки яким формуються ресурси банку. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [1] визначає банки як «установи, функціями яких є кредитування суб'єктів господарської діяльності і громадян за рахунок притягнення засобів підприємств, установ, організацій, населення і інших кредитних ресурсів, касове і розрахункове обслуговування народних господарств, виконання валютних та інших банківських операцій».

Основне завдання діяльності банку як і будь якої комерційної організації – це отримання прибутку. За міжнародними стандартами обліку і звітності кінцевим фінансовим результатом діяльності банку є саме чистий прибуток. Що являє собою позитивну різницю між доходами та його загально-банківськими витратами, відрахувань у фонди, сплати податків. З точки зору економічної теорії, поняття «дохід» не є простим. Цим і пояснюється актуальність розгляду питання, що становлять зміст даної роботи.

Найбільший прибуток роздрібним комерційним банкам приносять кредити. Великі іпотечні і дрібні товарні, довгострокові інвестиційні і короткострокові кредитні лінії для бізнесу – подібних продуктів у банківських арсеналах немало. Втім, варто сказати, що той відсоток, який платить кінцевий споживач за кредит, не є чистим прибутком кредитора.

Відповідно, стратегічне управління банківською діяльністю, включаючи управління доходністю та прибутковістю, складається з довгострокових прогнозів та планів розвитку банку, які конкретизуються в дію за допомогою тактичних дій, тобто визначення поточних цілей та їх реалізації.

До системних довгострокових проблем українського банківського сектору належать:

1) системний дефіцит довгих ресурсів (тобто ресурсів, терміни погашення яких перевищують 5-10 років). Це позбавляє банківську систему властивостей інвестиційного кредитора, який може стабільно фінансувати стратегічно важливі ефективні проекти з довгим операційним циклом та, відповідно, мати стабільні прибутки на довгостроковій основі [2];

2) невиконання банківською системою функції головного кредитора для стратегічної структурної перебудови економіки, імпортозаміщення, розвитку потужної високотехнологічної промисловості, малого і середнього бізнесу. Банківська система України переважно спрямована на обслуговування поточних, перш за все, платіжних потреб економічних суб'єктів і короткострокових потреб в обіговому капіталі. Для задоволення інвестиційних потреб реального сектору українські банки не мали достатнього обсягу довгих ресурсів, внаслідок чого їх можливості впливу на розвиток промислової високотехнологічної бази економіки були вкрай обмеженими [2];

3) диспропорції банківських балансів за строками визрівання пасивів і активів (maturity mismatch) – невідповідність коротких термінів зобов'язань банків і більш довгих термінів кредитування. У стабільній макроекономічній ситуації цей системний ризик залишається прихованим, а у випадку загострень, що супроводжуються відтоком депозитів, він різко актуалізується і призводить до ланцюгової реакції розгортання банківської кризи [2];

4) диспропорції банківських балансів за валютами (currency mismatch) – невідповідність валюти видачі кредитів і валюти, у якій позичальник отримує дохід для їх погашення. Це створює системну вразливість банківського сектору та його клієнтів до валютних шоків: у випадку девальвації гривні це призводить до неплатоспроможності позичальників, зростання обсягу токсичних активів і трансформується у проблеми банків щодо погашення валютних депозитів. Трикратна девальвація гривні, що відбулась у 2014- 2015 рр., стала тим ударом по банківських балансах, який через канал актуалізації валютних ризиків спровокував системну банківську кризу. Несвоєчасна та невиважена реакція регулятора не сприяла оперативному вирішенню цієї проблеми, а спровокувала затяжну ланцюгову реакцію зі зворотними зв'язками, що призвела до поглиблення кризи і зростання соціально-політичних ризиків [2];

5) прихід банків з іноземним капіталом в Україну після 2005 року не послабив системні проблеми банківського сектору і економіки в цілому. Залучення зовнішніх позикових коштів та інтенсивне зростання споживчого кредитування не призвело до розвитку вітчизняної промисловості і внутрішнього ринку, а спрямовувалось на фінансування імпорту товарів кінцевого споживання, тобто на розвиток економік індустриальних країн. Це поглибило структурні диспропорції сировинної моделі економіки: експорт сировини – імпорт споживчих товарів з високою доданою вартістю – стиснення ринку товарів вітчизняного виробництва і подальша деіндустріалізація. Кінцевим результатом епохи буму споживчого кредитування 2005-2008 років стало критичне зростання зовнішнього корпоративного банківського боргу (за неповних 4 роки – до 42,1 млрд. дол.), загострення диспропорцій поточного рахунку платіжного балансу (від профіциту 2,5 млрд. дол. 2005 року до дефіциту 12,8 млрд. дол. у 2008 році) і після відтоку капіталу (sudden stop-effect) – валютна і фінансово-економічна криза. Через слабкість банківського нагляду та значну частку валютних кредитів під час кризи 2008-2009 років значно зросли неякісні активи банків [2].

Висновки. Як бачимо, складне політичне становище в Україні безпосередньо впливає і на фінансове становище банків та їх стійкість. З метою обмеження доходів банків від політичного впливу, необхідно обов'язково вивчення зарубіжного досвіду провідних банкірів та економістів. Плануючи стратегію банку стосовно певних розмірів прибутку потрібно враховувати всі фінансові складові та кредитні ризики.

Також посилити контроль з боку держави, стосовно кредитних спілок, які кредитують практично без документів і видають кошти лише по номеру телефону. Також контролювати коли банки кредитують саме банки, адже ті в свою чергу надають ці кредити населенню з більшими відсотками, тобто з'являються подвійні зобов'язання і як наслідок – боргові ями.

Для того, щоб збільшити дохід банку необхідно постійно залучати нових клієнтів, тому має бути створений механізм інформаційного захисту банків та протидії кібератакам.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
2. Стратегія розвитку банківської системи 2016-2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf

Шишига А.В., студентка 2 курсу, гр.ФК-171,
Науковий керівник – Парубець О.М., д.е.н., професор
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Кожну людину хвилює майбутнє, незалежно від віку. І питання, як і хто буде забезпечувати тебе в похилому віці, стає ключовим. Це стосується і людей, які в найближчому майбутньому збираються вийти на пенсію, і молодь, яка, на перший погляд, може не хвилюватись за своє далеке майбутнє, але це не так. Тому пенсійне забезпечення громадян – одне з пріоритетних завдань соціальної політики держави.

У січні 2014 р. в Україні було запроваджено пенсійну реформу згідно до якої передбачено перехід до тривірневої пенсійної системи, а саме солідарної, накопичувальної систем та системи недержавного пенсійного забезпечення. На сайті Пенсійного фонду зазначено, що пенсійна реформа – це сукупність створених в Україні правових, економічних і організаційних інститутів і норм, метою яких є надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії [1]. Затримка в часі проведення пенсійної реформи в Україні призводить до відстрочення запровадження накопичувальної системи, відсутності диверсифікації видів пенсійного страхування і відповідно поглиблює проблеми надходження власних фінансових ресурсів Пенсійного Фонду і збільшення коштів державного бюджету на погашення його дефіциту.

Для більш повного розуміння процесів реформування пенсійної системи України і розробки заходів щодо її вдосконалення необхідно дослідити зарубіжний досвід з метою застосування передових надбань у вітчизняній практиці.

Однією з найбільш соціально спрямованих вважається пенсійна система Швеції, яка дозволяє підтримувати досить високий рівень пенсій, відшкодовуючи пенсіонерам від 60 до 80 % розміру їх заробітної плати. Обов'язковий внесок на кожного працівника в розмірі 18,5 % від заробітної плати в рівних частинах сплачують роботодавець і найманий працівник, 16 % від цієї суми перераховується до солідарної системи пенсійного забезпечення, а інша – 2,5 % - на індивідуальний рахунок працівника [2, с. 121].

Ефективно діючою є система пенсійного забезпечення у Сполучених Штатах Америки (США), що обумовлено вищим розміром пенсій ніж у середньому в європейських країнах. У США діють як державні, так і приватні пенсійні системи. Завдяки цьому американці мають дозволити собі не одну, а три види пенсій: державну, приватну корпоративну за місцем роботи і приватну індивідуальну, шляхом відкриття особистого пенсійного рахунку. Вік, з якого виходять на пенсію і чоловіки, і жінки, дорівнює 65,5 років [2, с. 124].

В Австралії отримувати пенсію можуть громадяни країни та іммігранти з постійною візою, які прожили на території країни не менше 10 років. Право виходу на пенсію і відповідно її отримання наступає з 65 років, незалежно від статі. До 2023 року уряд країни планує підвищити пенсійний вік до 67 років. Пенсія в Австралії складається з державної та приватної (накопичувальної). На державну пенсію мають право претендувати всі жителі країни, які досягли 65 років і відповідають цензу осілості [2, с. 122].

Порівнювальна характеристика пенсійної системи України та зарубіжних країн, за показниками співвідношення між заробітною платою і пенсією та середнім розміром пенсій у доларах США наведена в таблиці 1.

Таблиця 1 - Порівняльна характеристика показників функціонування пенсійних систем країн світу

Країна	Співвідношення між заробітною платою і пенсією, %	Середній розмір пенсії, дол. США
Сполучені штати Америки	30	1500
Великобританія	23	2000
Швеція	60-80	2000
Нідерланди	70	2700
Франція	56	1142
Польща	58	413
Росія	38	196
Білорусь	42	134
Китай	20	160
Україна	33	90

Джерело: складено автором на основі [2, 3,4].

Як видно з наведених у таблиці даних за середнім розміром пенсій Україна поступається багатьом країнам світу, маючи при цьому майже європейський рівень цін на продукти харчування, одяг, комунальні та транспортні послуги. В більшості зарубіжних країн низький відсоток пенсійного доходу до середньої заробітної плати при високому рівні пенсій у доларах США свідчить про активний розвиток накопичувальної системи, стабільну діяльність недержавних пенсійних фондів, розвиток системи недержавного пенсійного страхування.

Якщо порівнювати пенсійний вік чоловіків, то можна побачити, що чоловіки в Україні виходять на пенсію рано у порівнянні з іншими країнами – у 60 років. Наприклад, у Польщі пенсійний вік чоловіків дорівнює 65 років, Німеччини та США – 67, а Японії – 70 [1]. Пенсійний вік жінок в Україні – 60 років. Для порівняння у Білорусі та Росії – 55 років, у США – 65 років, у Німеччині – 67, а у Японії пенсійний вік дорівнює 70 років [1].

За прогнозами оцінками чисельність пенсіонерів по відношенню до населення України до 2036 р. складе 30% і майже вдвічі перевищить кількість молоді до 14 років [3]. В умовах демографічної кризи, міграційних процесів, неофіційного працевлаштування, старіння населення може призвести до збільшення витратків Пенсійного фонду при незабезпечені в повному обсязі його дохідних джерел.

У зв'язку з цим для досягнення ефективного функціонування пенсійної системи Україні потрібно впроваджувати позитивний зарубіжний досвід в сфері забезпечення своєчасних пенсійних виплат, особливо завдяки запровадженню другого та третього рівнів пенсійної системи, створити державний фонд гарантування виплат пенсіонерам, що вклали гроші у недержавні пенсійні фонди, створити систему страхування ризиків невідповідності пенсійних активів пенсійним зобов'язанням.

Список використаних джерел

1. Пенсійний фонд України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/>
2. Козак Т. М. Досвід провідних країн світу в побудові дієвої пенсійної системи. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 23. С. 120-125.
3. Порівняння українських пенсій зі світовими [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20170130-yak-vyzhyty-porivnyannya-ukrayinskyh-pensij-zi-svitovymu/>
4. Ріппа М.Б. Порівняльна характеристика світових систем пенсійного забезпечення і страхування. Світ фінансів. 2007. № 1 (10). С. 35-45.
5. Петрушка О.В., Ю.В. Баніт. Досвід реформування пенсійних систем зарубіжних країн та його використання в Україні. Наука й економіка. 2015. № 1 (37). С. 19-27.

СТРУКТУРА ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ РЕАЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ І СУСПІЛЬСТВА

У наш час політиками, чиновниками, засобами масової інформації і навіть рядовими громадянами немало говориться про суттєві фінансові проблеми вітчизняного бюджету. Саме ці проблеми і не дозволяють нашій владі незалежно від її політичних кольорів підвищувати зарплати бюджетникам, вчасно осучаснювати пенсії, забезпечити європейську якість українських доріг і т. п.

При цьому представники сучасної, попередньої і перед попередньої влади говорять і говорили багато красивих і правильних слів щодо необхідності надання бюджету соціальної спрямованості, формування замість «бюджету проїдання» «бюджету розвитку», необхідності ефективного використання бюджетних коштів, яких, як відомо, чи не будь-якій державі завжди не вистачає.

Аналізуючи видатки зведеного бюджету України за останні 10 років спробуємо визначити дійсні пріоритети бюджетної, і не тільки бюджетної політики у нашій державі.

За 2008 – 2018 роки обсяг видатків зведеного бюджету України зріс більше ніж у 4 рази (з 309 до 1250 млрд. грн.) у номінальних показниках. Але при цьому обсяги витрачання коштів по різних видаткових статтях зростали дуже нерівномірно. Це призвело до помітних змін структури видатків бюджету (рисунки 1 і 2).

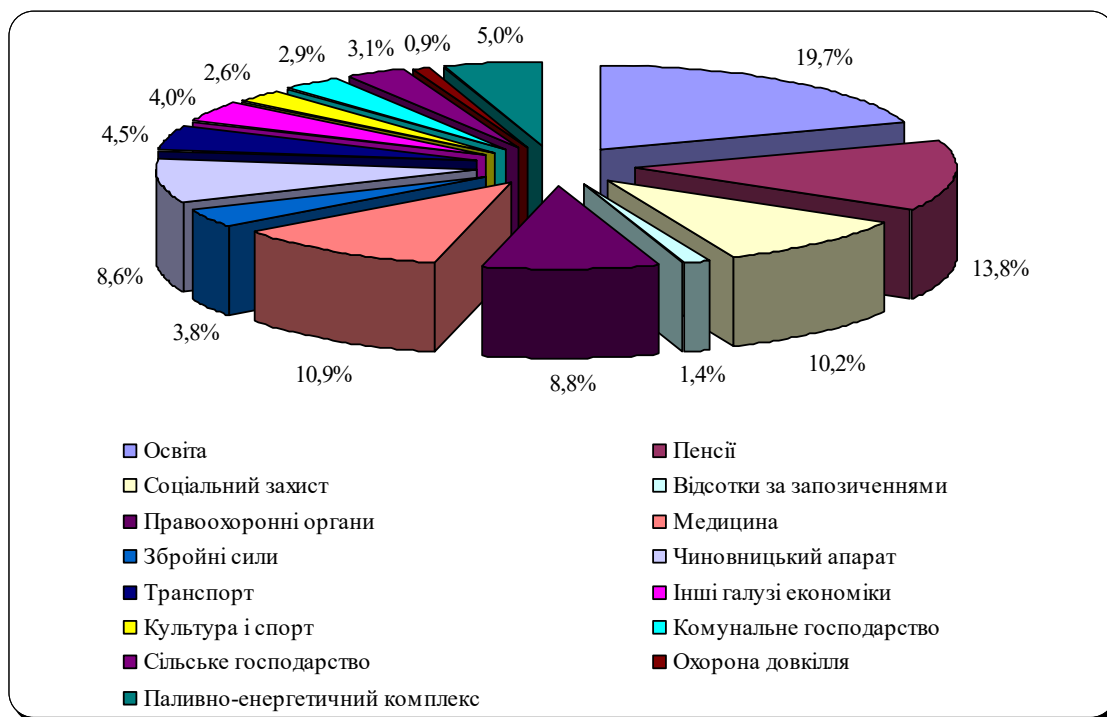

Рис. 1. Структура видатків зведеного бюджету України у 2008 році

Складено за даними <http://cost.ua/budget/expenditure/>

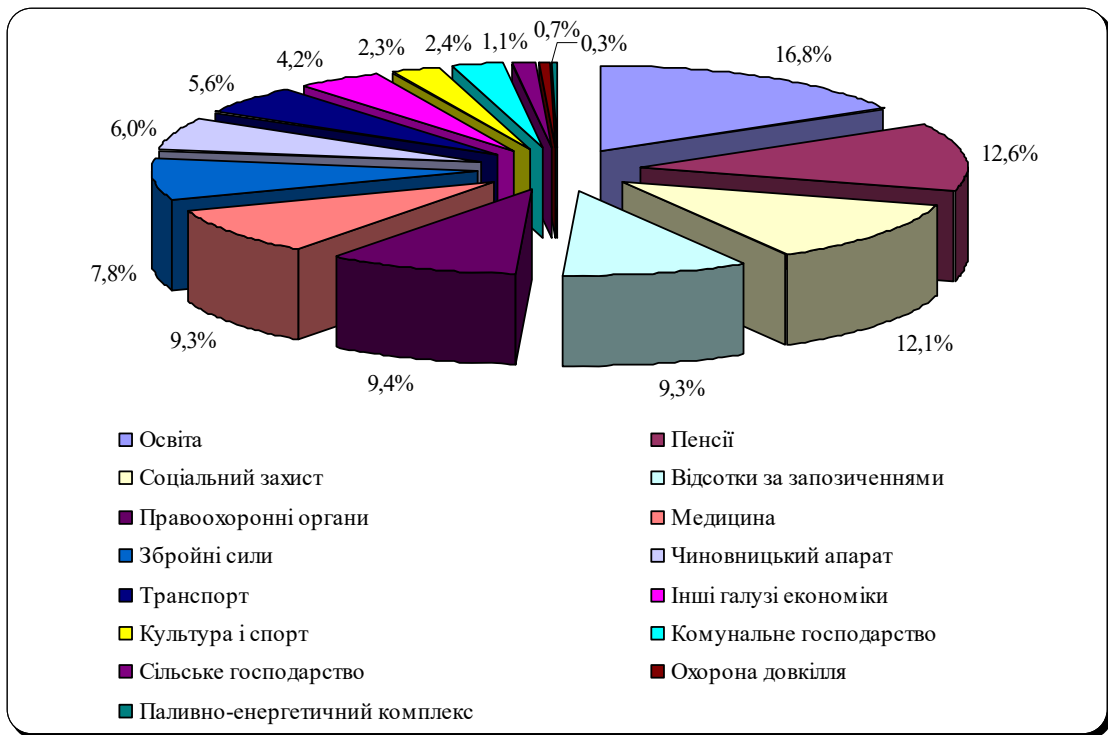

Рис. 2 . Структура видатків зведеного бюджету України у 2018 році
 Складено за даними <http://cost.ua/budget/expenditure/>

Найвищими темпами за проаналізований десятирічний період зростали видатки на виплати відсотків за запозиченнями (у 27,2 рази) та збройні сили (у 8,3 рази). У результаті перша стаття, яка є прямою втраченою дефіцитних фінансових ресурсів нашого бюджету, із малопомітної стала п'ятим за значенням напрямком використання бюджетних коштів, випередивши, для прикладу, охорону здоров'я. Звичайно, зростання зазначених видатків пов'язане зі значним борговим тягарем нашої держави, але виникає питання щодо ефективності використання раніше запозичених державою коштів. Стрімке зростання витрат на оборону у значній мірі було вимушеним, пов'язаним із збройним конфліктом на сході нашої держави, а також реальним станом вітчизняних збройних сил на початок 2014 року.

Наявну на сьогодні структуру видатків бюджету України важко оцінювати як раціональну. «Почесне» друге місце у ній посідають кошти, що перераховуються на виплату пенсій. Ці видатки по своїй суті не є видатками бюджету і повинні здійснюватися за рахунок Пенсійного фонду. Однак небажання вітчизняної влади проводити реальну пенсійну реформу і розвиток тіньової економіки мають наслідком неспроможність пенсійного фонду здійснювати виплату пенсій без суттєвої бюджетної підтримки. Звідси – ще один суттєвий напрямок «лівого» і непродуктивного відтоку бюджетних коштів.

Також впадає у вічі дуже висока частка видатків на утримання правоохоронних органів. Вона, і це у країні, що фактично перебуває у стані війни, перевищує питому вагу видатків на національну оборону. Виникає питання щодо реальних пріоритетів сучасного розвитку українського суспільства і держави з точки зору тих, хто за це відповідає. І як це узгоджується з ефективністю нашої судової системи, прокуратури; наявним станом безпеки громадян, дотримання громадянських прав і свобод українців?

При цьому скоротилася питома вага видатків на освіту, охорону здоров'я, культуру і спорт, охорону довкілля. Звичайно, видатки бюджету на виплату пенсій цілком можна розглядати як видатки соціального характеру. Але очевидним є хай і частково вимушений факт помітного зменшення соціальної спрямованості бюджету України. Можна згадати і наявні у багатьох розвинених країнах світу тенденції до одного із провідних місць освіти у пріоритетах спрямування державних коштів, аргументи на користь ефективності подібного підходу.

Зменшилася питома вага видатків бюджету на фінансування деяких галузей економіки. Так, частка видатків на підтримку аграрної сфери скоротилася майже у 3 рази. Щоправда, питома вага видатків на фінансування інших галузей економіки зросла. Передусім, це стосується вітчизняного транспорту.

Позитивної оцінки заслуговує скорочення питомих ваг видатків на державне управління. Але вона в умовах економічної і фінансової кризи може і повинна бути ще меншою.

У цілому, наявні на сьогодні пріоритети визначення напрямків використання коштів бюджету України навряд чи можуть сприяти швидкому вирішенню суттєвих економічних і соціальних проблем

держави. Додатковою проблемою є ефективність використання бюджетних коштів, у тому числі тих, які спрямовуються на безумовно необхідні соціальні програми. Проблема забезпечення доведення обмежених фінансових ресурсів до тих місць, де вони сьогодні найбільш необхідні і спроможні принести бажану віддачу; до тих членів суспільства, які дійсно на сьогодні потребують допомоги держави, а не просто обліковуються у складі верств, яким надане право на ті чи інші пільги.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт проекту CASE Україна «Ціна України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/expenditure/>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Іванов В.В., студент 2 курсу групи ФК-171
Науковий керівник – Парубець О.М., д.е.н., професор

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Досвід розвинутих країн свідчить про те, що фінансова система проходить своє становлення протягом 50-100 років.. Фінансова система України почала свій шлях після проголошення Незалежності України 24 серпня 1991 року. В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів в Україні дуже важливим для держави є забезпечення стабільного і ефективного функціонування усіх сфер і ланок фінансової системи. Виходячи з цього обрана тема дослідження є актуальною і своєчасною.

Теоретико-методологічні та науково-практичні аспекти функціонування і розвитку фінансової системи України в своїх наукових працях досліджували такі вітчизняні вчені як Василик О. Д. [1], Гальчинський А. [2], Ковальчук С. В. [3], Мних Є. В. [4], Опарін В. М. [5], Петровська І. О. [6], Федосов В. М. [7], Худолій Л. М. [8], Юрій С. І. [7] та багато інших. Необхідність забезпечення розвитку фінансової системи держави в умовах проведення фінансових і економічних реформ є поштовхом для нових досліджень у цьому напрямку.

Фінансова система є одним з головних елементів соціально-економічного розвитку держави, індикатором дієвості і ефективності напрямків фінансової політики. Реалізація євроінтеграційних намірів України потребує приведення діяльності фінансової системи до європейських вимог і стандартів. Для цього необхідно виявити основні проблеми, що стають на заваді розвитку окремих складових вітчизняної фінансової системи.

За своєю структурою фінансова система поділяється за функціональною і організаційною будовою. Виходячи з цього зупинимося на дослідженні основних проблем, що виникають в розрізі зазначених складових. Згідно до внутрішньої побудови фінансова система включає такі основні сфери як державні і місцеві фінанси, фінансовий ринок, міжнародні фінанси, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси населення, які в свою чергу включають окремі ланки. Основними проблемами у внутрішній побудові фінансової системи виступають:

– *державні фінанси* – системний дефіцит державного бюджету; зростання соціальних видатків по причині існування безробіття, низького рівня заробітних плат і пенсій; формування дохідної частини державного бюджету в основному за рахунок непрямих податків; незбалансованість дохідної і видаткової частини державного бюджету; зростання державного боргу у ВВП;

– *місцеві фінанси* – велика кількість дотаційних місцевих бюджетів; дефіцит коштів бюджету розвитку на модернізацію і будівництво об'єктів місцевої інфраструктури та житлово-комунального господарства; збиткова діяльність більшості суб'єктів комунального сектору економіки; низький рівень використання органами місцевого самоврядування різних форм комунального кредиту;

– *фінансовий ринок* – низький рівень конкурентоспроможності; недостатній рівень участі суб'єктів фінансового ринку в операціях на міжнародному фінансовому ринку; відставання у розвитку фінансових технологій в сфері продажу фінансових активів зазначеного ринку; невідповідність розвитку окремих сегментів фінансового ринку сучасним вимогам; низький рівень участі населення в операціях на даному ринку; відсутність надійної системи страхування фінансових ризиків;

– *фінанси суб'єктів господарювання* – значна кількість збиткових підприємств; відсутність дієвих фінансових стимулів для розвитку малого і середнього бізнесу; дефіцит коштів на розвиток інноваційної діяльності; низька конкурентоспроможність продукції на міжнародних ринках; висока собівартість виробництва товарів, надання робіт та послуг; ухилення від оподаткування; зростання витрат виробництва по-причині подорожчання матеріально-технічних ресурсів; втрата ринків збуту продукції; низький рівень

зовнішньоекономічної діяльності; проблеми з отриманням кредитних коштів; нерозвиненість ринку вторинного лізингу;

– *фінанси домогосподарств* – зниження показників життєвого рівня населення; зростання вартості комунальних послуг та заборгованості по їх сплаті; невідповідність рівня заробітної плати, пенсій рівню цін на продукти харчування, одягу, побутову техніку; складність у пошуку роботи тощо.

Загальними проблемами є відсутність дієвих напрямків фінансової політики держави, уповільнення з впровадженням реформ, зокрема реформи фінансової децентралізації, існування тіньової економіки та корупції, низький рівень відповідальності за скоєні фінансові злочини, відсутність надійної системи страхування від кібератак, відставання у інноваційно-інвестиційному розвитку в порівнянні з розвинутими країнами світу.

Досліджуючи організаційну структуру фінансової системи, яка включає органи управління та фінансово-правові інститути, виявимо основні проблеми, що виникають у напрямку регулювання фінансових відносин у тій чи іншій сфері і ланці фінансової системи. Розрізненість фінансових інститутів, дублювання ними функцій і завдань призводить до зниження ефективності державного регулювання фінансової системи, що в умовах системної кризи викликаній нестабільним політичним, економічним, фінансовим середовищем викликає виникнення дестабілізації фінансової ситуації в державі. На основі вивчення позитивного зарубіжного досвіду можна запропонувати створення єдиного органу регулювання фінансової системи, що дасть змогу підвищити ефективність її функціонування.

Виявлення основних проблем, що стають на заваді ефективного розвитку фінансової системи України дає змогу запропонувати основні заходи спрямовані на стабілізацію функціонування такої системи. Для покращення перспектив розвитку фінансової системи необхідно вжити такі заходи:

- створити єдиний регулятор фінансової системи України;
- збалансувати доходи та видатки державного бюджету завдяки формуванню державного і місцевих бюджетів на середньостроковий термін від 3 до 5 років, що забезпечить стабільність діяльності бізнес-структур, підвищення рівня довіри внутрішніх і зовнішніх інвесторів;
- розвивати учасницьке бюджетування, що дасть змогу вирішити низку системних проблем в соціально-економічному розвитку територіальних одиниць та підвищить рівень взаємодії юридичних і фізичних осіб з органами державної влади та органами місцевого самоврядування;
- диверсифікувати інструменти надання фінансових стимулів для розвитку малого і середнього бізнесу як основи стабільного функціонування фінансової системи держави;
- забезпечити відкритість і прозорість механізму управління фінансовими потоками між сферами і ланками фінансової системи;
- посилити контроль і відповідальність за порушення у фінансовій сфері;
- удосконалити існуючу законодавчо-нормативну базу регулювання діяльності фінансової системи;
- розробити єдину методику оцінки показників і індикаторів ефективності діяльності окремих складових фінансової системи.

Підсумовуючи вищенаведене можна зазначити, що вирішення виявлених в результаті дослідження проблем у фінансовій системі України потребує достатньо великого проміжку часу, значного обсягу ресурсів для узгодження впливу змін на стан окремих сфер і ланок та використання позитивного зарубіжного досвіду що в сукупності призведе до фінансового оздоровлення держави та фінансової системи в цілому.

Список використаних джерел

1. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник. -4-ге вид., доп. — К.: НІОС, 2003. — 416 с.
2. Гальчинський А. Теорія грошей: Навч. посіб. — Київ: Основи, 1998. — 413 с.
3. Ковальчук С. В. Фінанси: навч. посібник. — Львів: Новий світ-2000, 2009. — 568 с.
4. Мних Є. В. Економічний аналіз : (практикум): підручник для студентів вищих навчальних закладів. — Київ: Центр навчальної літератури, 2005. — 432 с.
5. Опарін В. М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): монографія / В.М. Опарін. — К.: КНЕУ, 2005. — 240с.
6. Петровська І. О. Фінанси (з елементами статистики фінансів) : навч. посіб. — Київ : ЦУЛ, 2002. — 300 с.
7. *Фінанси*: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. Затверджено МОН / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. — К., 2012. — 687 с.,
8. Худолій Л. М. Теорія фінансів: Навч метод посіб. — К.: Ви-во Європ, 2003. — 167 с.

CHARACTERISTICS OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN UKRAINIAN BANKS

Analyzing the latest trends in the development of the banking sector, in almost all countries of the world, including Ukraine, we observe a sharp increase in the latest technologies of payment, security and customer service. In the situation that has developed in recent years, when public confidence in banks is the lowest in the times of independence, forcing domestic banking institutions to introduce the latest technology to return the trust of existing customers and lure new one.

Annual reports of NBU show that since 2012 banks have started to actively introduce foreign technologies to serve their customers. Let's consider the situation that has developed in the top 5 largest banks in Ukraine in the number of issued payment cards and infrastructure of their payment systems (table 1).

Table 1 – Dynamics of the number of payment terminals and self-service banking devices

Banks	Quantity (PCs, Units)								
	ATMS			Payment terminals					
				Total terminals			Of them: contactless		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
<i>PrivatBank</i>	20492	20564	19940	126691	145064	174075	–	–	138102
<i>OschadBank</i>	2549	5716	6354	32928	42666	51243	–	–	37954
<i>Raiffeisen Bank Aval</i>	2789	2939	2825	22144	26205	27988	–	–	19186
<i>UkrSibBank</i>	1267	1158	1254	4833	5591	5351	–	–	–
<i>FUIB</i>	660	705	701	3596	3655	3622	–	–	1165

Resource: compiled by the author based on [1].

As you can see from the table 1, the undisputed leader is PrivatBank, but this is not surprising, because the number of payment cards in circulation (about 30 million PCs) he also holds a leading position. It should be noted that top 5 banks have not been changing for last 5 years and these banks have withstood the period of 2014-2015, when Ukraine lost part of the territory and a massive revocation of licenses by NBU began. Let's note, the NBU began to count contactless terminals only in 2018. First of all, this is due to the fact that at the end of 2017 and throughout 2018, banks began the integration of contactless payment systems (ApplePay, SamsungPay, AndroidPay), and most manufacturers of smartphones and other gadgets have the goal to create their own systems for payment.

Another activity of banks related to innovations is the issue of cards with contactless payment technology. It is worth emphasizing that every year their number is growing. This is due to the fact that citizens of Ukraine are increasingly switching to non-cash payments (table 2).

Table 2 – Types of payment cards issued by Ukrainian banks

Date	Payment cards by type of media (thousand PCs)			
	Total cards	Cards with magnetic stripe	With magnetic stripe and chip (contactless)	Chip cards (contactless)
01.01.2017	32389	27994	3876 (1987)	74 (6)
01.01.2018	34858	27202	7407 (2721)	24 (24)
01.01.2019	36949	30392	6323 (3946)	16 (16)

Resource: compiled by the author based on [1].

First of all, it is worth noting that only cards were taken into account, for which at least one expenditure operation was carried out in the last 3 months. The largest share is still made up of conventional cards with a magnetic stripe. This is due to the fact that such cards are issued free of charge and they are used by pensioners, students and other customers of banks that do not require additional banking services. The next in number are cards with a magnetic stripe and a chip, the number of which had a significant increase in 2017 by 3531 thousand pieces compared to 2016. But, in 2018 there was a decline in 1084 thousand units compared to 2017. At the same time, contactless cards are issued more and more. Thus, in 2018 compared to 2017 their number increased by 45%, due to the convenience of payment in supermarkets, gas stations and other places where people do not want to waste time and pay as soon as possible.

Let's consider the most famous innovations that have already been implemented by banks of Ukraine by the beginning of 2019. Now in the Ukrainian financial market there are two world payment systems with contactless payment system: MasterCard PayPass (Contactless) and VISA PayWave. An interesting fact is that there is practically no difference in the technology of their work, that is on any terminal with the possibility of contactless payment, you can pay with both cards. The system of operation of these cards is quite simple: you need to touch the card to the terminal and wait for the authorization of the bank. The limit at which you do not need to enter a PIN-code is 100 UAH, but since April 12, 2019 MasterCard will increase this limit to 500 UAH [2]. In our opinion, it is caused by the fact that in today's realities of 100 UAH – is a fairly small amount and the client, making a purchase, in any case will be forced to enter a PIN-code to confirm the payment.

Since November 1, 2017 in Ukraine has been working AndroidPay. This is a program with which you can pay for goods and services, even without the use of cards, if you have a phone with NFC-module. The system is also simple: a card is added to the smartphone application, and when you pay, you only need to put the phone module to the terminal and wait for authorization. This became possible due to the agreement between MasterCard and PrivatBank [3]. ApplePay was launched six months later, although its principle of operation is the same. In our opinion, this payment method can replace plastic cards. They are not needed if there is a phone with which you can pay. The only problem that can be faced is the lack of a contactless payment terminal, but, as mentioned above, every year their number is growing and this problem is coming to naught. The confirmation of this fact is the following: Inga Andreeva, General Director of Mastercard Europe SA, reported that in the 4th quarter of 2018 Ukraine became the fourth in the world in the number of transactions using NFC [4].

Online banking is also important. The bank's clients do not want to waste time standing in queues at the branches, so now the big banks are trying to create the best service for online work with the client. Both the bank and the client have a goal: fast and uninterrupted operation to maximize their profits. In modern conditions, the connection "client-employee of the bank" is no longer popular. Institutions do not stand aside scientific and technological progress and attract IT-specialists, programmers to create targeted "bots", which instantly give an answer in case of contacting support (if the issue does not require personal intervention of the bank employee). Now this area is so developed that even in Ukraine sitting at home, you can probably carry out any operation: pay for utilities, buy tickets for transport or even for a concert of your favorite music band.

At the same time, there are a number of problems faced by banks in the implementation of innovative technologies. They are as following:

1. Limited funds and a small number of banks that could carry out such activities in Ukraine.
2. Risk of losing the invested funds in case the market does not accept the implemented technologies.
3. The lack of a sufficient marketing program to attract a new customer base, which in turn is due to the first point.
4. Public distrust in the banking sector after the problems of 2014-2015.
5. Imperfection of legislation in the innovation sector.

So, innovation in banking institutions is not something extraordinary in our time. In our opinion, innovative technologies can attract clients and make them use the services of a particular bank. Among the positive trends can be noted the constant use of payment cards, including contactless, that corresponds to global trends and indicates a gradual transition of citizens of Ukraine from paper money to non-cash payments.

References:

1. Payment card market in Ukraine [Online]. – Retrieved from: <http://bank.gov.ua> (in Ukrainian).
2. Mastercard increases the limit for contactless payment [Online]. – Retrieved from: <http://finance.liga.net> (in Russian).
3. Launching AndroidPay in Ukraine: what you need to know about the new contactless payment service [Online]. – Retrieved from: <http://www.segodnya.ua> (in Russian).
4. Ukraine is in the TOP 5 for the number of NFC-payments [Online]. – Retrieved from: <http://tehnoezh.ua> (in Russian).

Мусульбес К.О., студентка, 2 курс, гр. ПТБ-17
Науковий керівник: Кузьменко О.В., к.е.н., доцент
Університет імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро, Україна)

РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Перша істотна девальвація гривні сталася за часів правління президента В. Ющенка, коли в Україні почалася економічна криза. З літа 2005 до травня 2008 року курс гривні залишався статичним, за один долар США давали 5 гривень. У травні 2008 року на тлі загальносвітових тенденцій гривня стала рости, курс встановився 4,8 гривні за долар за станом на липня 2008 року. В середині жовтня курс долара почав різко рости: на початку листопада він складав 5,8 гривень за долар, в грудні 7 гривень за долар, в січні 2009 року - 7,7 гривень за долар. Курс став вирівнюватися з початком 2009 року і до кінця року встановився на рівні 7,9-8 гривень за долар. Таким курс залишався аж до активної фази Євромайдану в 2014 році. Головною причиною девальвації стало різке зростання грошової маси в зверненні в 2008 році. Підсумком девальвації стало знецінення національної валюти України на 38 % [1].

Наступною девальвацією стала девальвація, що сталася в Україні в 2014 році, під час розпаду політичної кризи, незадовго до зміщення Віктора Януковича з посту президента держави. Девальвація була досить різкою, протягом одного дня, 7 лютого 2014 року, курс гривні впав з 8 до 8,7 за долар США. Потім він трохи стабілізувався, але до 20 лютого повернув максимум, згодом було тільки подальше падіння. Протягом тижня після відхилення Віктора Януковича курс впав з 8,8 до 10 гривень за долар. З 4 по 12 березня 2014 року, в період тимчасового затишшя політичної кризи, курс піднявся назад, з 10 до 9,3 гривні за долар, але потім сталася третя хвиля девальвації, спровокована початком анексії Криму і подальшим референдумом 16 березня 2014 року. В строк до 20 березня курс повернувся на відмітку історичного максимуму, а потім продовжив спад, до квітня за долар давали 11 гривень. Найбільше різке падіння сталася з 7 по 14 квітня, в розпал цивільного протистояння в трьох східних областях України: курс впав з 11 до майже 13 гривень за долар, встановивши 14 квітня новий історичний

максимум. Після того, як ситуація стабілізуватися, 15 квітня, курс трохи пішов вниз. В середині квітня курс встановився на відмітці 11,4 – 11,7 гривень за долар, залишаючись на цьому рівні аж до кінця липня. З кінця липня почало нове зростання, 27 серпня курс досяг 13,89 гривень за долар. З кінця вересня курс залишився на відмітці 12,9 гривень за долар, проте з 5 по 11 листопада виріс до 15,7 гривень. При цьому стабільності поки немає, можливе подальше знецінення. 5 лютого 2015 року стався обвал гривні, курс досягнув 24,8 гривень за долар, потім сталася стабілізація курсу у березні на позиціях 23 – 24 гривні за долар[2].

За часів головенства в державі першого Президента Леоніда Крачука рівень інфляції зріс в десятки разів. Ситуація стабілізувалася під час управління Леоніда Кучми. Саме в період його каденції стався перехід на звичну гривню. З моменту встановлення національної валюти в 1996 році та до закінчення президентства Леоніда Даниловича вдалося добитися шестиразового зростання ВВП у розрахунку на душу населення. На каденції Віктора Ющенка припала світова фінансова криза 2008 – 2009 років. На період перших чотирьох місяців кризи обвалилася стосовно долара США. Криза фактично зруйнувала вітчизняну економіку. Виробництва зменшилися на чверть, ВВП упав на 15%. Становленням починаючи з 2015 року ВВП країни у розрахунку на душу населення збільшилось майже в двічі. Поступово поповнюються золотовалютні запаси[3].

Загострення конкурентної боротьби за збут продукції, за місце на ринку спонукає суспільство на пошук нових можливостей для створення більш економічних і якісних товарів. В Україні проблема конкурентоспроможності стоїть гостріше, ніж у розвинених країнах. Високий рівень конкурентоспроможності економіки є фундаментальною умовою інтеграції України у світовій економічній простір в якості рівноправного учасника міжнародних економічних відносин. Це одночасно є і метою, і основою сталого економічного розвитку країни, спрямованого на підвищення суспільного добробуту. Але, у сучасний період Україна втрачає свої позиції у рейтингу глобальної конкурентоспроможності, які і раніше не були високими.

Список використаних джерел

1. Про соціально-економічне становище України [Електронний ресурс] // Держ. ком. статистики України; ред. О.Г. Осауленко. - Режим доступу: <http://www.zt.ukrstat.gov.ua>
2. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://korrespondent.net/business/economics/1311330-ukraina-zanyala-44-yu-poziciyu-v-rejtinge-globalizacii-mirovyh-ekonomik>
3. Bartelson J. Three Concepts of Globalization // International Sociology. 2000, N2.

Nezwitajewa Olena, Studenten gr.6- 95f1

Supervisor - Makovij O.M., Assistent

National Aerospace University nach M.E. Schukowski "KhAI" (Kharkiv, Ukraine)

FINANZIELLE UND WIRTSCHAFTSPLANUNG ALS BASIS FÜR ERFOLGREICHE UNTERNEHMEN IM BEREICH DER MODERNEN WIRTSCHAFT

In der modernen Welt ist es schwierig, sich ein effizient funktionierendes Unternehmen ohne ein etabliertes Finanz- und Wirtschaftsplanungssystem vorzustellen. In Bezug auf die Verbesserung der Märkte, die Globalisierung, der verstärkte Wettbewerb und andere Herausforderungen, einschließlich solcher, die mit eingeschränkten Wachstumschancen von Unternehmen aufgrund von erzwungenen Beschränkungen (Sanktionen) verbunden sind, sind von noch größerer Bedeutung.

Eines der Instrumente zur Bewertung der Zielerreichung ist das System der Kennzahlen des Unternehmens, das auch als Instrument zur Motivation der Mitarbeiter dient.

Ein Geschäftsplan ist ein wirksames Instrument zur Unternehmensführung und richtet sich in erster Linie an folgende Kategorien von Teilnehmern an wirtschaftlichen Prozessen:

- a) das Management des Unternehmens, für das der Geschäftsplan ein maßgebendes Dokument ist, und der Planungsprozess selbst bringt offensichtliche Vorteile mit sich;
- b) Eigentümer von Unternehmen, die einen Geschäftsplan als Instrument nutzen, um Manager zu beeinflussen, um ihre Ziele zu erreichen und ihre Interessen zu verwirklichen;
- c) externe Anleger (Kreditgeber, Käufer von Anteilen und Anteilen), die Renditechancen ihrer Anlagen kennen und kontrollieren müssen;
- d) andere Geschäftspartner.

Ein für das Management der Gesellschaft erstellter Geschäftsplan wird umfangreicher sein und eine detailliertere Studie enthalten als ein Geschäftsplan, der Eigentümern und externen Investoren vorgelegt wird. In der Regel enthält der Geschäftsplan die Entwicklung der folgenden Aspekte:

- Zusammenfassung;
- Märkte und Wettbewerb;
- Produkte;
- Verkauf;
- Produktion;
- finanzieren;
- Investitionen;

- Weitere Informationen.

Die Wirksamkeit des Aufbaus und der weiteren Umsetzung von Finanz- und Wirtschaftsplänen sollte auf klar definierten Zielen basieren, die üblicherweise als strategisch bezeichnet werden. Das Erreichen strategischer Ziele ist die Bedeutung der Gründung und der Aktivitäten eines Unternehmens. Ein ausgewogener, gut durchdachter Finanzplan zur Erreichung strategischer Ziele kann als wertvolle Investition betrachtet werden, da dies der Schlüssel zum Betrieb eines erfolgreichen, wettbewerbsfähigen modernen Unternehmens ist. Der Management-Geschäftsplan ist ein Dokument, das die wichtigsten Elemente der strategischen und operativen Planung vereint. Eine kompetente Studie der Ziele, die Untersuchung der Marktbedingungen, die Entwicklung von Maßnahmen zur Risikominimierung, kombiniert mit einem Geschäftsplan, sind Werkzeuge, um einen Wettbewerbsvorteil für das Unternehmen zu schaffen.

Bei der Entwicklung eines Systems von Leistungskennzahlen muss angestrebt werden, die zur Steuerung des Geschäftsprozesses erforderlichen Indikatoren zu minimieren und sicherzustellen, dass die Indikatoren sich nicht widersprechen, sondern sich ergänzen. Es muss auch angestrebt werden, dass jeder Indikator so bemessen werden kann, dass er als messbarer numerischer Indikator ausgedrückt werden kann, und die Kosten der Mittel, die zur Messung des Indikators aufgewendet werden müssen, die monetäre Ergebnisausprägung nicht übersteigen.

So wird deutlich, dass ein effektives Finanz- und Wirtschaftsplanungssystem, das durch gut entwickelte Kennzahlen verstärkt wird, unbestreitbare Wettbewerbsvorteile für das Unternehmen schafft und für den erfolgreichen Geschäftsbetrieb in einer modernen Wirtschaft von entscheidender Bedeutung ist. Die Notwendigkeit und der Wert eines straffen Finanzplanungssystems werden durch langjährige erfolgreiche Geschäfte ukrainischer und ausländischer Unternehmen in verschiedenen Tätigkeitsbereichen sowie durch Vorschläge zur Entwicklung und Verbesserung von Finanz- und Wirtschaftsplanungssystemen bestätigt, die zunehmend auf dem Markt verfügbar sind.

References

1. Druker P. Die Praxis des Managements. / P. Druker, 2016. 398 s.
2. Klishch V.V. Verbesserung der strategischen Planung in einem Unternehmen / V.V. Klishch. Moskau: Labor des Buches, 2017. 91 s.
3. Murzin D., Zaruk N., Nosov A., Burmistrova O. Finanzplanung und Budgetierung in der Organisation. Penza: RIO PGSA, 2018. 183 s.
4. Einrichten des Budgetierungssystems im Unternehmen. A. Voiko. „Wirtschaftszeitung. Regionale Ausgabe. Nr. 2. Januar 2016.
5. Sheremet A. D., Saifulin R.S. Finanzunternehmen M.: Finanzen und Statistik, 2017.

Шитикова С.Ф., магистрант гр. 1772зПРВД2
Научный руководитель – Шевцова Е.И., к.э.н.

Гомельский филиал Международного университета «МИТСО» (г. Гомель, Беларусь)

СИСТЕМА НАЛОГОВЫХ ПЛАТЕЖЕЙ В СФЕРЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Внешнеэкономическая деятельность как объект налогообложения представляет собой реальные правомерные действия (или совокупность реальных правомерных действий) участников налоговых отношений в сфере ВЭД по реализации товаров, информации, работ, услуг, результатов интеллектуальной деятельности во внешнеэкономической, инвестиционной и иной деятельности, включая производственную кооперацию, которые в соответствии с налоговым законом обуславливают возникновение, изменение или прекращение у участников налоговых отношений в сфере ВЭД обязанности по уплате налога

Управление налоговыми отношениями в сфере ВЭД осуществляется с помощью организационно-правового механизма налогообложения. Он представляет собой организованную государством систему правовых и институциональных средств, с помощью которой обеспечивается результативное юридическое воздействие на отношения, возникающие в процессе установления, введения и взимания налогов и сборов, а также на отношения, возникающие в процессе осуществления налогового контроля, в связи с внешнеэкономической деятельностью.

Налогообложение резидентов при осуществлении внешнеэкономической деятельности осуществляется в соответствии с действующим налоговым законодательством Республики Беларусь.

Налогообложение внешнеэкономических операций основывается на принципах взимания косвенных налогов. К ним относятся:

- принцип взимания налогов по стране назначения товаров - освобождение от налога экспортируемых (вывозимых) товаров и взимание налога по импортируемым (ввозимым) товарам (данный принцип действует в Таможенном союзе);

- взимания налогов по стране происхождения товаров -налогообложение экспортируемых (вывозимых) товаров и освобождение от налогообложения импортируемых (ввозимых) товаров.

Во внешней торговле Республики Беларусь применяется дифференцированный подход. Принцип страны назначения лежит в основе косвенного налогообложения в торговле со странами входящими в Таможенный союз. С остальными странами используется принцип страны происхождения.

Особенности взимания косвенных налогов при экспорте и импорте товаров устанавливаются межгосударственными соглашениями.

Налогообложение при реализации экспортируемых товаров в страны, с которыми определен принцип взимания налогов по стране назначения товаров, производится по ставке 0%. Эта ставка действует и при экспорте отдельных видов услуг и работ.

Налогообложение при импорте товаров из стран, с которыми определен принцип взимания налогов по стране назначения производится по действующим ставкам, как и для отечественных товаров.

По НДС плательщиками при импорте товаров являются предприятия и физические лица, перемещающие товары через таможенную границу республики. Налоговая база по ввозимым товарам определяется как сумма их таможенной стоимости и подлежащей уплате таможенной пошлины. А для импортируемых подакцизных товаров в налоговую базу включается также сумма акцизов, подлежащих уплате на границе. Сумма НДС, подлежащая уплате по товарам, ввозимым на таможенную территорию Республики Беларусь, определяется как произведение налоговой базы и налоговой ставки.

Оформленные таможенные декларации, копии платежных документов, подтверждающих факт уплаты налога по импортным товарам, электронные счета-фактуры являются основанием для применения в дальнейшем налоговых вычетов.

Налог на добавленную стоимость является важнейшим элементом системы налоговых платежей в сфере внешнеэкономической деятельности.

Особенностью НДС в сфере ВЭД является то, что он принадлежит к двум законодательно закрепленным системам обязательных фискальных платежей и регулируется путем одновременного применения норм налогового и таможенного законодательства

Существуют определенные особенности в расчете акцизов по импортируемым товарам и по определению налогооблагаемой базы. Налогооблагаемая база формируется путем сложения таможенной стоимости подакцизных товаров и подлежащей уплате таможенной пошлины. Сумма акциза определяется как произведение налогооблагаемой базы и адвалорной ставки акциза.

Необходимо отметить, что при реализации ввезенных на таможенную территорию республики подакцизных товаров, в отношении которых установлены адвалорные ставки, суммы акцизов, подлежащие уплате, уменьшаются на размер акцизов, уплаченный при их ввозе. Подакцизные товары, в отношении которых установлены твердые (специфические) ставки акцизов, не признаются объектом налогообложения акцизами при реализации (передаче) в случае, если по этим подакцизным товарам уплата акцизов произведена при их ввозе на таможенную территорию Республики Беларусь.

В систему налоговых платежей в сфере ВЭД по признаку фискальной функции как обязательный, законно установленный платеж, поступающий в доходную часть бюджета, следует включать и таможенные пошлины

Анализ элементов системы налоговых платежей в сфере ВЭД показывает, что они обладают общими свойствами, обязательностью уплаты, организованностью, законодательным порядком установления, процедурным характером взимания, взаимосвязаны, взаимозависимы и образуют единую систему, цель которой отражена в функциях ее элементов и состоит в финансовом обеспечении деятельности государства

Таким образом, к элементам системы налоговых платежей в сфере ВЭД следует относить налоги, сборы налогового характера и таможенные пошлины.

Нагорна А.В., студентка 2 курсу гр.ФК-171

Науковий керівник – Парубець О.М., д.е.н., професор

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

В умовах посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів, зростання рівня кібератак на фінансовий сектор, питання забезпечення фінансової безпеки країн світу висувуються на перший план. На стан фінансової безпеки впливають як ендогенні так і екзогенні фактори, основними серед яких є вплив фінансових криз, зростання рівня недовіри юридичних і фізичних осіб до інститутів державної влади, відсутність системи страхування кіберризиків тощо. В сукупності дія зазначених факторів негативно впливає на показники забезпечення фінансової безпеки держави в розрізі її основних складових елементів, а саме бюджетної, податкової, митної, інвестиційної, інноваційної, боргової, грошово-кредитної, валютної та ін.

Теоретичні аспекти дослідження поняття «фінансова безпека держави» та методологічні підходи до оцінки показників і індикаторів її стану відображені у значній кількості наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Не дивлячись на це в науковій літературі відсутнє єдине визначення поняття «фінансова безпека держави», що потребує проведення дослідження і систематизації існуючої теоретичної бази. Дослідження теоретичних аспектів теми дослідження наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 - Дефініція поняття «Фінансова безпека держави»

Автор	Визначення поняття «фінансова безпека держави»
Барановський О.І.	ступінь захищеності фінансових інтересів і рівень забезпеченості суб'єктів усіх рівнів управління фінансовими ресурсами
Василик О. Д.	надійна захищеність фінансової системи від внутрішніх та зовнішніх загроз
Єрмошенко М. М.	стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю й якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для усіх суб'єктів господарювання і населення, а в цілому – ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток
Калач Г.	специфічний вид суспільно-економічних відносин, які виникають між державою та суб'єктами соціально-економічних відносин щодо забезпечення оптимального стану фінансової системи держави та захисту її національних інтересів в умовах функціонування глобальної фінансової системи
Мелих О.	захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень фінансової незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання
Сапачук Ю. М.	ключова ланка системи економічної безпеки країни, що безпосередньо впливає на інші її складові – промислово, енергетично, продовольчу тощо
Сухоруков А. І.	захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави раціонально використовувати фінансові ресурси

Джерело: складено автором на основі [1,2,3,4,5, 6, 7]

Як видно з наведених в таблиці даних термін «фінансова безпека держави» розглядається в кількох напрямках, а саме як ключова ланка системи економічної безпеки держави, ступінь захищеності фінансових інтересів держави; специфічний вид суспільно-економічних відносин, стан фінансово-кредитної сфери держави.

Різняться підходи авторів і до визначення складових елементів системи фінансової безпеки. На думку Гапонюк О. І. складовими елементами такої системи є бюджетна, валютна, грошово-кредитна, боргова, безпека страхового ринку та безпека фондового ринку [8]. Барановський О.І. стверджує, що фінансова безпека включає такі складові як монетарна, бюджетна, валютна, інвестиційна, інфляційна, цінова, курсова та боргова безпека.[1]. Сухоруков А.І. робить акцент на податкову, бюджетну та грошово-кредитну безпеку [7]. Белов О.В. та Деркач О.М. до окремих автономних складових відносять безпеку страхового та фондового ринків. Як окремі категорії Луцик-Дубова Т.О. досліджує грошову та кредитну безпеку [9, 10]. Поряд з цим існує думка, що фінансова безпека як складова національної безпеки досліджується на макро- і мікрорівнях. Останній рівень включає дослідження фінансової безпеки підприємств та безпеки домогосподарств.

Взагалі, складно назвати конкретно визначену методику розрахунку показників фінансової безпеки, оскільки вчені не дійшли єдиного висновку про складові цієї категорії. На нашу думку найбільш раціональним є використання таких складових, що дають змогу реально і комплексно проаналізувати стан фінансової безпеки держави. В Україні доцільно проводити розрахунок на основі Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України за Наказом від 29.10.2013 № 1277 Міністерства економічного розвитку і торгівлі[11], де визначено перелік основних індикаторів стану економічної безпеки України, їхні порогові значення, а також алгоритм розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки.

Підсумовуючи вищезазначене можна зробити висновок, що забезпечення фінансової безпеки є одним з пріоритетних напрямків діяльності держави, що потребує формування єдиних підходів до визначення сутності зазначеного поняття, складових елементів, показників та індикаторів оцінки з метою забезпечення надійного ступеня захищеності фінансової системи держави від негативної дії зовнішніх та внутрішніх факторів.

Список використаних джерел

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
2. Василик О. Фінансова безпека // Економіч.- на енциклопедія : у 3 т. – Т. 3 / О. Василик, С. Мочерний. – К. : Вид. центр “Академія”, 2002. – 952 с.
3. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення .К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. 309 с.

4. Калач Г. Фінансова безпека держави в умовах глобалізації / Г. Калач // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України. – 2004. – Вип. 4 (26). – С. 115–120.
5. Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення / О. Мелих // Економічний аналіз. - 2013. - Т. 12(2). - С. 266-272. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2013_12%282%29_54
6. Сапачук Ю.М. Фінансова безпека – складова сучасної фінансової політики/Ю.М. Сапачук//Теоретичні та прикладні питання економіки 2010г. – №23. – С.257-264
7. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України : монографія / А.І. Сухоруков (передмова акад. НАН України С.І. Пирожкова). – К. : НІПМБ, 2004. – 117 с.
8. Гапонюк О.І. Фінансова безпека держави та шляхи її забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/6794/11.pdf?sequence=1>
9. Богма О. С. Структура та рівні фінансової безпеки країни. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2016. Вип. 1(1). С. 90-95. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Traeiv_2016_1%281%29_14
10. Луцик-Дубова Т.О. Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України / Т.О. Луцик-Дубова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – Вип. 22, ч.ІІ. – С. 1–7.
11. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України № 1277 від 29.10.2013р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html

Гороненков Я.В., магістрант гр. 1773зУЛС2

Научный руководитель - Шилович А.В., д.т.н., профессор

Гомельский филиал УО ФПБ «Международный университет «МИТСО» (Гомель, Беларусь)

ДИСКРИМИНАНТНЫЙ АНАЛИЗ ДЛЯ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ БАНКРОТСТВА

Для оценки прогнозирования банкротства могут использоваться модели финансовой отчетности организаций. В зарубежной практике аналитики разных стран сформировали различные модели предсказания риска деловой несостоятельности. Наиболее распространёнными выступают модели, основанные на множественном дискриминантном анализе.

Коэффициенты регрессии рассчитываются в результате статистической обработки данных по выборке организаций, которые либо обанкротились, либо сумели выжить в течение некоторого периода. Экономическое состояние организации можно разделить на две условные группы:

- финансовые затруднения вплоть до банкротства в ближайшем будущем не грозят;
- финансовые затруднения грозят.

С целью повышения надежности прогноза банкротства организаций используются экономико-математические модели известных зарубежных экономистов.

В 1973 г. Э.Альтман разработал экономико-математическую модель для компаний, акции которых не котировались на бирже:

$$Z = 0,717 \times X_1 + 0,847 \times X_2 + 3,107 \times X_3 + 0,42 \times X_4 + 0,995 \times X_5,$$

где Z - надежность, степень отдаленности от банкротства;

X_1 – (собственный оборотный капитал / всего активов) показывает степень ликвидности активов;

X_2 – (реинвестированная прибыль / всего активов) показывает уровень генерирования прибыли;

X_3 – (прибыль до уплаты налогов и процентов / всего активов) показывает, в какой степени доходы организации достаточны для возмещения текущих затрат и формирования прибыли;

X_4 – (собственный капитал / заемный капитал);

X_5 – (выручка от реализации / всего активов).

В случае нахождения рассчитанного показателя в “опасной зоне” вероятность банкротства велика.

Использование этой модели приводит к следующим результатам (соответственно для 2017 и 2018 годов):

$$Z(2017) = 0,717 \times X_1 + 0,847 \times X_2 + 3,107 \times X_3 + 0,42 \times X_4 + 0,995 \times X_5 = 1,43$$

$$Z(2018) = 0,717 \times X_1 + 0,847 \times X_2 + 3,107 \times X_3 + 0,42 \times X_4 + 0,995 \times X_5 = 0,78$$

Аналогичный подход в 1977 г. применили британские исследователи Р.Таффлер и Г.Тишоу с усовершенствованием прогнозной модели финансовой несостоятельности описываемую следующим уравнением

$$Z = 0,53 \times X_1 + 0,13 \times X_2 + 0,18 \times X_3 + 0,16 \times X_4,$$

Оценки риска банкротства по модели Р. Таффлера и Г.Тишоу в исследуемых периодах дают следующие результаты соответственно.

$$Z(2017) = 0,53 \times X_1 + 0,13 \times X_2 + 0,18 \times X_3 + 0,16 \times X_4 = 0,59$$

$$Z(2018) = 0,53 \times X_1 + 0,13 \times X_2 + 0,18 \times X_3 + 0,16 \times X_4 = 0,32$$

Исходя из выполненных расчетов, и соизмеряя полученные результаты с рекомендациями упомянутых выше авторов, можно сделать вывод, что ОАО «Гомельский мясокомбинат» вплотную подошло к показателям близким, к банкротству.

На основании выполненных исследований и их анализа можно заключить следующее. ОАО «Гомельский мясокомбинат» находится в убыточном состоянии. Некогда внушительный потенциал, подготовленные кадры, научная база и рыночное преимущество местного производителя потеряны. В исследуемом периоде, а именно с 2015 года предприятие показывает тенденцию к спаду производства, уменьшению объемов реализации продукции и потерю рынков сбыта. Некогда прибыльное предприятие на данный момент не имеет собственных средств, а прибыль от всех видов деятельности уходит на уплату задолженностей. По этой причине модернизация производства носит вялотекущий, а зачастую формальный характер. Конкурентоспособность предприятия в целом и выпускаемой продукции в частности приближается к нулевым показателям.

Юрченко А., магистрант 1773зУЛС2

Научный руководитель – Шевцова Е.И., к.э.н.

Гомельский филиал Международного университета «МИТСО» (г. Гомель, Беларусь)

УВЕЛИЧЕНИЕ ДЕНЕЖНЫХ ДОХОДОВ ОАО «СВЕТЛОГОРСК-ХИМВОЛОКНО» ЗА СЧЕТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДЕПОЗИТА

По итогам работы за 2016 год ОАО «Светлогорск-Химволокно» имеет на расчетном счете остаток денежных средств на сумму 81,42 тыс. рублей. Причем сумма накопленного на конец года остатка денежных средств и их доля в структуре активов организации за три года возросла, что свидетельствует о положительной тенденции и высвобождении денежных средств в организации. Учитывая инфляционные процессы в Республике Беларусь, обычное хранение свободных денежных средств, не вовлеченных в оборот, просто обесценивает их, не позволяя извлекать возможные доходы.

В таблице 1 представлена информация из регистра бухгалтерского учета ОАО «Светлогорск-Химволокно» по счету 51 «Расчетный счет» о поквартальной динамике свободного денежного остатка.

Таблица 1 – Динамика свободного остатка денежных средств на текущем расчетном счете ОАО «Светлогорск-Химволокно» в 2016 году

Период	На конец квартала				Минимальное значение
	1	2	3	4	
Сумма, тыс. руб.	65,33	89,56	65,14	81,42	65,14

Примечание – Источник: собственная разработка.

Из данных таблицы 1 видно, что на протяжении всего года остаток хоть и менялся, но устойчивый остаток денежных средств не снижался ниже суммы в 65,14 тыс. рублей.

В связи с этим и учитывая, что доходы по вкладам в белорусских рублях в Республике Беларусь в последнее время заметно высоки, для ОАО «Светлогорск-Химволокно» предлагается направить часть устойчиво неиспользуемых свободных денежных средств в срочный депозит в белорусских рублях.

С одной стороны, это сохранит с учетом инфляции текущую покупательную стоимость свободных денежных средств.

С другой стороны, с учетом более медленных темпов роста курса доллара США в сравнении со ставкой доходности по белорусским вкладам, к концу периода депозита на полученные дополнительные средства ОАО «Светлогорск-Химволокно» сможет приобрести большую сумму иностранной валюты на приобретение импортного сырья.

В частности, предлагается сделать срочный депозит сроком 90 дней.

С 01 мая 2016 года установлен верхний предел процентной ставки по новым срочным банковским вкладам (депозитам) юридических лиц и индивидуальных предпринимателей в белорусских рублях.

Так, для вкладов свыше 1 месяца (при фактическом нахождении во вкладе денежных средств свыше 1 месяца) размер процентной ставки по депозиту установлен, на уровне 0,7 ставки по постоянно доступным операциям Национального банка Республики Беларусь в форме кредита овернайт. Размер

ставки по постоянно доступним операціям Национального банка Республики Беларусь в форме кредита overnight размещается на сайте Национального банка Республики Беларусь.

По состоянию на 01.04.2017 такая ставка установлена Национальным банком Республики Беларусь в размере 17,0 %.

Тогда ставка по депозиту составит:

$$17,0 \times 0,7 = 11,9 \%$$

Для расчета возможной суммы дохода воспользуемся формулой (1):

$$S = K \times (1 + p / 100)^t, \quad (1)$$

где S – сумма депозита с процентами,

K – сумма первоначального вклада,

p – месячная процентная ставка по депозиту,

t – количество периодов начисления процентов.

Для ОАО «Светлогорск-Химволокно» предлагается в виде срочного депозита на 3 месяца положить сумму в размере 65,14 тыс. руб.

Тогда величина полученных средств по истечении срока вклада составит следующую сумму:

$$S = 65,14 \times (1 + 0,992 / 100)^3 = 67,10 \text{ тыс. руб.}$$

В результате размещения полученных денежных средств в депозите прирост денежных средств ОАО «Светлогорск-Химволокно» за период хранения депозита может составить:

$$67,10 - 65,14 = 1,96 \text{ тыс. руб.}$$

Полученные проценты увеличат денежные доходы по инвестиционной деятельности организации и, соответственно, – финансовый результат по хозяйственной деятельности ОАО «Светлогорск-Химволокно» и в целом итоговую прибыль организации.

При этом за год данная операция может быть осуществлена до 4 раз, то есть совокупный прирост дохода по инвестиционной деятельности организации составит:

$$1,96 \text{ тыс. руб.} \times 4 \text{ кв.} = 7,84 \text{ тыс. руб.}$$

Предлагаемое мероприятие позволит ОАО «Светлогорск-Химволокно» увеличить совокупные денежные доходы за счет увеличения доходов по инвестиционной деятельности и снизить убыточность финансово-хозяйственной деятельности.

Піщенко О.В., к.с-г.н.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Чинники впливу на інституціональну складову механізму регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору відрізняються в залежності від їх походження, напрямів та значимості впливу. На сьогодні в Україні існує сукупність проблем функціонування інституціонального середовища: висока нестабільність формальних правил, наявність високого рівня корупції, що викривляє неформальні правила, недосконалість судової системи, неефективна робота політичних організацій, що створюють перепони на шляху розвитку добросовісної конкуренції, низький рівень розвитку соціально-економічних організацій, наприклад, об'єднань продавців чи покупців, які могли б захищати права всіх учасників ринку від негативного впливу діяльності порушників неформальних та формальних інститутів [1].

Для врегулювання конфліктності суспільних відносин втручання держави є обов'язковим (зокрема через право голосу, вибору тощо) і має в своєму розпорядженні відповідні інституційні важелі впливу. Звідси слідує, що забезпечення процесу дотримання принципів еколого-економічної безпеки потрібно покласти на діяльність формальних інститутів як таких, чий обсяг функцій та можливостей регулюється законами або іншими нормативно-правовими актами. Дія таких інститутів та механізми захисту їх нормального функціонування підтримується, в основному, державними органами та забезпечується на державному рівні [2].

Інституціоналізація процесу забезпечення еколого-економічної безпеки включає в себе залучення широкого кола учасників разом з їх власними цілями та притаманними їм функціями. Функціонування аграрного сектору залежить від наступних характеристик господарської динаміки: матеріальні потреби, господарські орієнтири та інтереси, визначена під їх впливом мотивація до господарської діяльності. Перш за все, суб'єктами забезпечення еколого-економічної безпеки є органи законодавчої, виконавчої та судової влади в межах своїх встановлених законом повноважень. На другому рівні, так званому рівні «вторинної інституціоналізації», в ролі суб'єкта забезпечення еколого-економічної безпеки виступають міністерства,

відомства, служби та агентства, на плечі яких і покладена фактична реалізація еколого-економічної безпеки в країні. І на останньому, третьому рівні знаходяться структурні підрозділи зазначених вище відомств, які безпосередньо відповідають за різні напрями забезпечення еколого-економічної безпеки [3].

Зміст регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору визначає поєднання в єдине ціле двох векторів регулювання – галузю аграрного сектору та регулювання в сфері еколого-економічної безпеки, а його роль у становленні безпеки на рівні держави – визначає існування структури регулювання на чотирьох рівнях, яка включає в себе державний, місцевого самоврядування, громадський і господарський рівні регулювання. Тобто, актуальності набувають питання дослідження суб'єктів регулювання аграрним виробництвом та його еколого-економічною безпекою у контексті інституційного забезпечення механізму регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору.

Список використаної літератури

1. Гриник І.В. Проблеми і перспективи наукового забезпечення трансферу інновацій в АПК. Методичні підходи створення інновацій та трансферу об'єктів інтелектуальної власності у агровиробництво / під ред. В.П.Ситника, В.В.Кириченка. Х., 2008. С. 16-20.
2. Лайко П.А. Удосконалення інноваційної діяльності в АПК – вимоги часу. *Економіка АПК*. 2007. №12. С.85-91.
3. Прахалад К.К. Майбутнє конкуренції. Творення унікальної цінності спільно з клієнтами. К.: Вид-во Олексія Капусти (підрозділ «Агенція «Старт»), 2005. 258 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ

*Совершенствование методики и организации учетно-аналитической работы
Improvement of methodology and organization of accounting and analytical work*

Галюк Э.В., студент гр. 16БУ-1

Научный руководитель – Данилкова С.А., к. э. н., доцент
Полесский государственный университет (г. Пинск, Республика Беларусь)

ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ АКТИВОВ, КРИТЕРИИ ИХ ПРИЗНАНИЯ

Эффективное функционирование предприятия напрямую зависит от хозяйственных средств: их количества, качества, скорости поступления и сроков использования, влияет на экономическое развитие в целом и получение выгоды. Каждое предприятие использует в своей деятельности такие элементы: торговые марки, авторские права, изобретения, веб-сайт. Нематериальные активы все активнее используются во всех сферах деятельности (способствуют инновационному развитию) и активно рассматриваются учеными-экономистами для более точного определения своей сущности и аспектов государственного регулирования. Вопросы бухгалтерского учета и управления нематериальными активами становятся все более актуальными с развитием рыночных отношений и инновационной экономики. Наличие нематериальных активов в составе ресурсов предприятия увеличивает его рыночную стоимость, повышает инвестиционную привлекательность.

Согласно инструкции по бухгалтерскому учету нематериальных активов, утвержденной постановлением Министерства финансов Республики Беларусь от 30.04.2012г., №25 [2] нематериальными активами являются активы, не имеющие материально-вещественной формы, при выполнении следующих условий признания:

- активы идентифицируемы, то есть отделимы от других активов организации;
- активы предназначены для использования в деятельности организации, в том числе в производстве продукции, при выполнении работ, оказании услуг, для управленческих нужд организации, а также для предоставления в пользование;
- организация предполагает получение экономических выгод от использования активов и может ограничить доступ других лиц к данным выгодам;
- активы предназначены для использования в течение периода продолжительностью более 12 месяцев;
- организацией не предполагается отчуждение активов в течение 12 месяцев с даты приобретения; первоначальная стоимость активов может быть достоверно определена.

Однако в экономической литературе приводится различное трактование термина «нематериальные активы», что наглядно представлено в таблице 1.

Таблица 1 – Определение сущности категории «нематериальные активы» в различных источниках

Источники	Содержание
1. Стражев В. И. [7, с. 236]	средства, не имеющие материальной, физической формы, к которым относятся: стоимость купленного права в виде лицензий, патентов, права пользования природными ресурсами, торговыми марками, знаками и т. п.
2. Комина Н. В. [3]	объекты имущества, не имеющие материально-вещественной формы, используемые предприятием при производстве товаров или услуг в течение длительного (более 12 месяцев) периода, а также для сдачи в аренду другим или для административных целей
3. Лытнева Н. А. [5, с. 356]	группа активов организации, обладающая стоимостью и способностью приносить организации экономические выгоды (доход), не имеющая материально-вещественную (физическую) структуру и используемая в течение длительного периода при производстве продукции (работ, услуг) либо для управленческих нужд организации
4. Ковалева О. Б. [4, с. 274]	права на получение прибыли в будущем, которые не имеют вещественного содержания, переносят свою стоимость на производимый продукт постепенно. Например, право собственности на землю, на разработку и затраты на разработку природных ресурсов; ноу-хау, промышленные образцы, исключительные права на товарные знаки, патенты, лицензии; имидж, репутация организации; организационные расходы по поводу образования юридического лица, а также доходные вложения в имущество, передаваемого в долгосрочную аренду на праве финансового лизинга

Источники	Содержание
5. Еремина И. В. [1, с. 211]	объекты долгосрочного пользования, не имеющие материально-вещественной структуры, но имеющие стоимостную оценку, используемые в течение длительного времени (свыше 12 месяцев) и способны приносить организации экономические выгоды в будущем
6. Словарь финансово-экономических терминов [10, с. 468]	стоимость права пользования землей, водой и другими природными ресурсами, сооружениями, оборудованием, а также иных имущественных прав (в том числе на использование изобретений, ноу-хау), внесенная участниками предприятий (совместного, акционерного общества, общества с ограниченной ответственностью и др.) в счет их вкладов в уставный фонд и приобретенных в процессе его деятельности
7. Однотомный большой юридический словарь [8, с. 506]	ценности, имеющие стоимостное выражение и не являющиеся физическими объектами (например, гудвилл, арендные права, лицензии, патенты, товарные знаки, ноу-хау и другие объекты интеллектуальной и промышленной собственности)
8. МСФО 38 «Нематериальные активы» [6]	идентифицируемый немонетарный актив, не имеющий физической формы
9. Федеральный стандарт бухгалтерского учета «Нематериальные активы» [9]	активы, характеризующиеся совокупностью следующих признаков: а) актив не имеет материально-вещественной формы, за исключением материальных объектов, используемых в качестве носителей информации, таких как модель, образец, диск, флэш-карта, пленка, бумажный носитель, др.; б) актив предназначен организацией для использования в ходе ее обычной деятельности при производстве и (или) продаже ею продукции (товаров), при выполнении работ или оказании услуг, для предоставления за плату во временное владение и (или) пользование, для административных целей, либо для использования в целях деятельности некоммерческой организации; в) актив предназначен организацией для использования в течение периода свыше 12 месяцев или свыше обычного операционного цикла, превышающего 12 месяцев

Следовательно, можно отметить, что авторы для определения сущности понятия «нематериальные активы» используют различные термины, такие как объекты имущества, активы, средства, ценности и стоимость права. По мнению Коминой Н. В., Лытневой Н. А., Ереминой Н. В., а также в Федеральном стандарте бухгалтерского учета «Нематериальные активы» (РФ) указывается на обязательность длительного использования активов (более 12 месяцев) в отличие от трактовок других авторов. Общей чертой экономического содержания этой категории является наличие таких критериев, как отсутствие материально-вещественной формы, использование активов в деятельности организации, а также получение выгоды от их использования в будущем.

Предлагаемые трактовки достаточно полно и четко раскрывают термин «нематериальные активы», однако, по мнению автора наиболее полными определениями являются точки зрения Ковалевой О. Б. и Лытневой Н. А., так как они максимально приближены к трактовке, данной законодательством.

Критерии признания нематериальных активов в Республике Беларусь, Российской Федерации и МСФО представлены в таблице 2.

Таблица 2 - Критерии признания нематериальных активов

Инструкция по бухгалтерскому учету нематериальных активов №25	Федеральный стандарт бухгалтерского учета «Нематериальные активы»	МСФО 38 «Нематериальные активы»
Активы:	Объекты:	Активы:
не имеющие материально-вещественной формы	не имеющие материально-вещественной (физической) структуры	не имеющие физической формы
идентифицируемы, то есть отделимы от других активов организации	идентифицированные среди другого имущества	идентифицируемые неденежные активы
не предназначенные для реализации	не предназначенные для последующей перепродажи	не должны создаваться или приобретаться организацией для продажи
организация предполагает получение экономических выгод от использования активов и может ограничить доступ других лиц к данным выгодам	способные приносить организации экономические выгоды (доход) в будущем	от которых ожидается поступление экономических выгод

предназначены для использования в деятельности организации, в том числе в производстве продукции, при выполнении работ, оказании услуг, для управленческих нужд организации, а также для предоставления в пользование	используемые в производстве продукции, при выполнении работ или оказании услуг либо для управленческих нужд организации;	используемые в производстве, предоставления товаров или услуг, для сдачи в аренду или для административных целей;
предназначены для использования в течение периода продолжительностью более 12 месяцев	используемые в течение длительного времени, то есть срока полезного использования продолжительностью свыше 12-ти месяцев или обычного операционного цикла, если он превышает 12 месяцев	
организацией не предполагается отчуждение активов в течение 12 месяцев с даты приобретения		
	имеются надлежаще оформленные документы, подтверждающие существование самих активов и исключительные права на результаты интеллектуальной деятельности (патенты, свидетельства, другие охранные документы, договор уступки (приобретения) патента, товарного знака и т.п.)	контролируются компанией в результате прошлых событий;
первоначальная стоимость активов может быть достоверно определена	себестоимость нематериального актива может быть надежно определена	стоимость которых может быть надежно оценена

При сравнении критериев признания нематериальных активов согласно нормативным правовым актам Республики Беларусь и Российской Федерации, а также по международным стандартам финансовой отчетности можно сделать вывод о том, что в целом критерии аналогичны, отличия наблюдаются только в их содержании. Однако, в отличие от РФ и РБ, по МСФО обязательным не является использование нематериального актива более 12 месяцев. Кроме того, в Инструкции по бухгалтерскому учету нематериальных активов Республики Беларусь выделяется то, что актив не должен быть отчужден организацией в течение 12 месяцев с даты приобретения.

Список использованных источников

1. Ерёмина, И.В. Бухгалтерский учёт и анализ: учеб. пособие / И. В. Еремина; УрГУПС. — Екатеринбург, 2016. — 411 с.
2. Инструкция по бухгалтерскому учёту нематериальных активов: утв. постановлением Министерства финансов Республики Беларусь от 30.04.2012г. №25. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. — Минск, 2015.
3. Комина, Н. В. Бухгалтерский учет и аудит [Электронный ресурс] / Н.В. Комина; Белорусский национальный технический университет, кафедра «Экономика и организация машиностроительного производства». - БНТУ, 2015. — Режим доступа: — Дата доступа: 02.04.2019.
4. Ковалева, О.Б. Теоретические основы бухгалтерского учета: учеб. пособие / О. Б. Ковалева. — М.: МАМИ, 2015. — 328 с.
5. Лытнева, Н. А. Бухгалтерский учет: учеб. пособие / Н. А. Лытнева. - М.: Форум, Инфра-М, 2015. — 512 с.
6. Международные стандарты финансовой отчётности [Электронный ресурс]. — Дата доступа 02.04.2019
7. Стражев, В.И. Теория бухгалтерского учета / В. И. Стражев, О. В. Лагыпова. — Минск, 2005. — 347 с.
8. Сухарев, А. Я. Большой юридический словарь; под ред. А. Я. Сухарева. - 3-е изд., доп. и перераб. - М.: ИНФРА-М, 2009. — 858 с.
9. Федеральный стандарт бухгалтерского учета «Нематериальные активы» [Электронный ресурс] — Режим доступа: <https://www.ib.ru>. — Дата доступа: 03.04.2019
10. Эскиндарова, М. А. Нематериальные активы / А.В. Шаркова, А.А. Килячков, Е. В. Маркина и др. // Словарь финансово-экономических терминов; под общ. ред. д. э. н., проф. М. А. Эскиндарова. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2015. — 798 с.

ПРОБЛЕМЫ КЛАССИФИКАЦИИ И ОЦЕНКИ НЕМАТЕРИАЛЬНЫХ АКТИВОВ

Нематериальные ресурсы, как и остальные ресурсы, применяемые в деятельности предприятия, могут быть созданы или приобретены предприятием. В то же время нематериальные ресурсы отличаются от материальных определенными характеристиками, связанными с их природой и способами практического использования. В последнее время уделяется значительное внимание использованию объектов нематериальных активов в хозяйственной деятельности предприятия как потенциального источника получения экономической выгоды. Нематериальные активы являются относительно новым объектом бухгалтерского учета, что предопределено нематериальной природой, особенностями правовой охраны и отражением ее в составе активов. Нематериальные активы предприятия представляют собой часть общего капитала предприятия. На протяжении всего времени деятельности предприятия нематериальные активы частично относятся к себестоимости продукции.

Существует достаточно большое количество объектов, относящихся к нематериальным активам, вследствие чего, учеными были предложены различные классификационные признаки, которые позволяют систематизировать работу пользователя с данными активами.

Классификация видов нематериальных активов осуществляется по разным критериям, что представлено на рисунке.

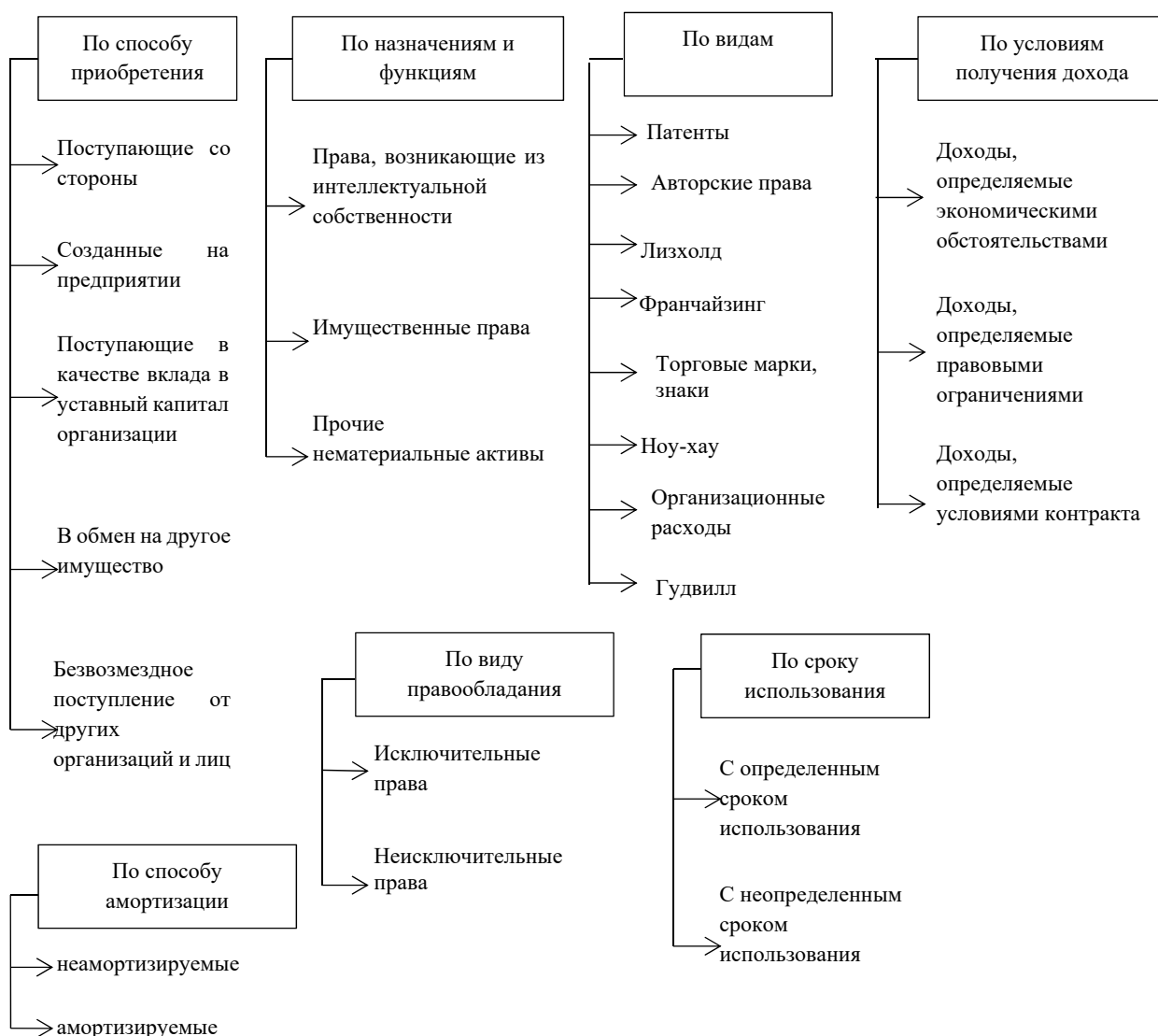

Рисунок - Классификация нематериальных активов [4, 5, 6]

Для достоверности и правильности данных бухгалтерского учёта нематериальных активов определяющее значение имеет их оценка. Законодательством Республики Беларусь определено, что для отражения имущества и обязательств в бухгалтерском учёте организация производит их оценку в денежном выражении.

Сравнение видов оценок нематериальных активов согласно нормативных правовых актов Республики Беларусь, Российской Федерации, а также международных стандартов финансовой отчетности представлено в таблице.

Таблица – Оценка нематериальных активов

Виды оценок	Республика Беларусь [1]	Российская Федерация [3]	МСФО 38 [2]
Первоначальная стоимость - стоимость, по которой актив принимается к бухгалтерскому учету в качестве нематериального актива	+	+	+
Балансовая стоимость - сумма, в которой актив признается в отчете о финансовом положении после вычета любой накопленной амортизации и любых накопленных убытков от обесценения такого актива	-	+	+
Остаточная стоимость - разница между первоначальной или переоцененной стоимостью нематериальных активов и накопленными по нему за весь период эксплуатации суммами амортизации и обесценения	+	+	+
Переоцененная стоимость – это стоимость нематериальных активов после их переоценки	+	+	+
Текущая рыночная стоимость - сумма денежных средств, которая была бы получена в случае реализации нематериальных активов в текущих рыночных условиях	+	+	-
Справедливая стоимость - это цена, которая была бы получена при продаже актива или уплачена при передаче обязательства при проведении операции на добровольной основе между участниками рынка на дату оценки	-	-	+

По национальному стандарту нематериальные активы принимаются к бухгалтерскому учету по первоначальной стоимости, то есть в отчетности отражаются затраты на покупку актива (за вычетом НДС). Если были понесены дополнительные расходы на приведение нематериального актива в рабочее состояние, они включаются в его первоначальную стоимость. Вследствие чего стоимость нематериального актива в отчетности может существенно отличаться от реальной. По российскому стандарту нематериальные активы к учету принимаются по себестоимости. Согласно МСФО 38 нематериальные активы признаются в учете по справедливой стоимости. При определении справедливой стоимости ведущую роль играют данные о сделках купли-продажи нематериального актива, заключаемых на рынке. Белорусские, российские и международные принципы финансовой отчетности требуют по-разному учитывать нематериальные активы после их принятия на баланс. Расхождения касаются вопросов амортизации и переоценки. Согласно Постановлению №25 (РБ), как и Федеральному стандарту (РФ) нематериальные активы необходимо амортизировать. По международным стандартам нематериальные активы с неопределенным сроком полезного использования не амортизируются. Как и в Республике Беларусь, так и по МСФО амортизация по нематериальным активам исчисляется в основном линейным методом. Однако с течением времени характер будущих экономических выгод, которые предприятие ожидает получить от нематериального актива, может измениться. Поэтому в международном учете предусмотрен пересмотр сроков полезного использования и методов начисления амортизации. В соответствии с Постановлением №25 стоимость нематериального актива, по которой он принят к учету, изменению не подлежит (кроме отдельных исключений, определенных законодательством). МСФО требуют, чтобы нематериальные активы переоценивались до величины справедливой стоимости.

Таким образом, в соответствии с национальными стандартами при принятии на учет нематериальные активы оцениваются по первоначальной стоимости, по международным стандартам – по справедливой, а по российским – по себестоимости.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что национальные стандарты признания и оценки нематериальных активов приближены к международным стандартам, однако присутствуют некоторые различия, вследствие чего, могут возникнуть проблемы с переводом национальной отчетности в отчетность, составленную по требованиям МСФО.

Список использованных источников

1. Инструкция по бухгалтерскому учёту нематериальных активов: утв. постановлением Министерства финансов Республики Беларусь от 30.04.2012г. №25. // Консультант Плюс: Беларусь. Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. -- Минск, 2016.
2. Международные стандарты финансовой отчётности [Электронный ресурс]. – Дата доступа 02.04.2019
3. Федеральный стандарт бухгалтерского учета «Нематериальные активы» [Электронный ресурс] — Режим доступа: <https://www.ib.ru>. — Дата доступа: 03.04.2019
4. Панков, Д. А. Бухгалтерский учёт и анализ за рубежом: учеб. пособие / Д.А. Панков. – Минск: Новое знание, 2003. – 251 с.
5. Сапего, И. И. Нематериальные активы как объект учёта: учеб. пособие / И. И. Сапего. – Новополоцк, 2001. – 146с.
6. Стражев, В.И. Теория бухгалтерского учета / В. И. Стражев, О. В. Латыпова. — Минск, 2005. — 347 с.

Вергійко А.А., студент гр. ОА-151

Булава О.О., студентка гр. ОА-151

Науковий керівник – Нехай В.А., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД: СПІЛЬНИЙ КОНСОЛІДОВАНИЙ ПОДАТОК

Нові виклики, які виникли в Європейському Союзі і в усьому світі, виявили межі одноставності в податковій політиці як на рівні ЄС, так і на національному рівні. У сучасному і більш інтегрованому ЄС чисто національний підхід до оподаткування більше не працює, і одноставність не є ні практичним, ні ефективним способом прийняття рішень. Тому координовані податкові заходи ЄС є важливими для захисту доходів держав-членів і забезпечення справедливого податкового середовища для всіх.

Оподаткування є важливим для функціонування суспільства та ключовим інструментом державної політики на всіх рівнях управління, тому дана тема є актуальною.

Оподаткування є головним джерелом доходу бюджетів держави і має центральне значення для забезпечення ефективної та стабільної економіки в справедливому та інклюзивному суспільстві. Ось чому заходи, спрямовані на координацію, наближення або гармонізацію національного податкового законодавства, є важливим інструментом політики на рівні ЄС, в межах, визначених Договорами, і відповідно до принципу субсидіарності [1].

Єврокомісія представила нові заходи проти ухилення транснаціональних компаній від сплати податку на прибуток. Ці заходи обумовлені рішеннями Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) про заходи щодо обмеження розмиву податкової бази і переміщення прибутку (BEPS). Сьогоднішній пакет відображає зміну глобального підходу до корпоративного оподаткування.

Було оприлюднено ряд ініціатив, які розпочнуть процес зміни підходу до оподаткування прибутку підприємств. Представлені пропозиції спрямовані на координацію дій для боротьби з ухиленням від сплати податку на прибуток в країнах ЄС, у відповідності зі стандартами, розробленими ОЕСР.

Нові правила повинні вирівняти податкове законодавство в усіх 28 країнах ЄС з метою боротьби з "агресивною" податковою практикою великих компаній.

Пакет ініціатив Єврокомісії проти ухилення від оподаткування закликає держав вжити більш сильну і скоординовану позицію щодо компаній, які уникають сплати податків і впровадити міжнародні стандарти щодо ерозії податкової бази і переміщення прибутку. Він базується на трьох основних завданнях на порядку денному Комісії, які наведені на рис. 1.

Ключові особливості нових пропозицій включають:

- обов'язкові заходи, які заблокують найбільш поширені методи, які найчастіше використовують компанії для мінімізації оподаткування;
- рекомендації державам-членам щодо запобігання подвійного НЕ-оподаткування при підписанні угод про уникнення подвійного оподаткування;
- пропозиції щодо обміну податковою інформацією про транснаціональні компанії, що діють в ЄС;
- план дій щодо удосконалення адміністрування в частині оподаткування на міжнародному рівні;
- норми по відношенню до третіх країн, які відмовляються від співпраці. [2]

Так, перспективний напрямок роботи Європейської комісії у сфері корпоративного оподаткування на сучасному етапі вбачається у формуванні загальної консолідованої бази корпоративного податку (common consolidated corporate tax base – CCCTB), яка дозволить підприємствам, що працюють на території ЄС, керуватися єдиними правилами при розрахунку суми оподаткованого прибутку. [3] З одного боку, це забезпечить суттєве спрощення фінансової роботи економічних суб'єктів, що функціонують у декількох

країнах ЄС; з іншого – може виступити дієвим інструментом протидії уникненню та ухиленню від оподаткування [4].

<p>1. Забезпечення ефективного оподаткування в ЄС</p> <ul style="list-style-type: none"> • Фундаментальний принцип корпоративного оподаткування: компанії повинні платити податки там, де вони отримують прибуток. • Пакет містить конкретні пропозиції, які повинні допомогти державам-членам це забезпечити. Комісія пропонує нову Директиву проти ухилення від податків, яка містить ряд обов'язкових заходів по боротьбі з деякими з найбільш поширених схем. Також пропонуються рекомендації зі складання податкових договорів, які дозволять країнам ЄС захистити свої інтереси.
<p>2. Підвищення прозорості в системі оподаткування</p> <ul style="list-style-type: none"> • Прозорість має вирішальне значення для виявлення агресивних методів податкового планування великих компаній і забезпечення справедливої податкової конкуренції. Запропонований пакет передбачає перегляд Директиви про адміністративне співробітництво. Відповідно до нових правил, національні влади будуть обмінюватися податковою інформацією, пов'язаною з діяльністю транснаціональних компаній. Таким чином, всі держави-члени матимуть вичерпну інформацію для ідентифікації ризиків ухилення від сплати податків, що дозволить зробити податкові перевірки ефективнішими.
<p>3. Забезпечення рівних умов</p> <ul style="list-style-type: none"> • Єврокомісія очікує, що міжнародні партнери приєднаються до європейських ініціатив. "Країни, що розвиваються також повинні бути включені в міжнародну мережу ефективного управління, щоб отримати вигоду з глобальної боротьби проти ухилення від сплати податків", - йдеться в повідомленні ЄК. Тому Євросоюз змінює зовнішню "стратегію ефективного оподаткування". Його мета - в зміцненні співпраці з міжнародними партнерами. Пакет також містить робочий документ, який пояснює політичне і економічне обґрунтування окремих заходів проти ухилення від сплати податків.

Рис. 1. Основні завдання Єврокомісії

СССТВ, який було відновлено у 2016 році, забезпечить безпрецедентну простоту, легкість бізнесу та юридичну визначеність для компаній, а також гарантує, що транснаціональні корпорації будуть сплачувати справедливу частку податку, пропорційну до того, де вони генерують свій прибуток. Тим не менш, СССТВ залишається на столі переговорів у Раді ЄС, оскільки держави-члени продовжують намагатися одноставно погодитися на майбутнє корпоративного оподаткування.

Однак ця ініціатива включає в себе можливість великих знижок при оподаткуванні транснаціональних компаній на їх дослідження. Це означає, що значна сума прибутку ТНК в Європі буде обкладатися податком менше, а в деяких випадках взагалі не буде обкладатися податком. Це створить проблему, коли ТНК працюватимуть одночасно в розвинених і менш розвинених країнах, намагаючись перевести свій прибуток в розвинену країну ЄС, де оподаткування нижче. Крім того, основні конкуренти Європейського Союзу, зокрема Сполучені Штати і Китай, також створюють податкові ніші для своїх компаній, що призведе до посилення недоброчесної конкуренції з країнами, що розвиваються.

Висновки. У сукупності ці заходи сприятимуть перешкодженню мінімізації податкових зобов'язань через податкове планування, сприятимуть підвищенню прозорості між державами-членами ЄС та забезпечать справедливі умови для всіх підприємств на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Повідомлення комісії до європейського парламенту, європейського ради – Страсбург, 2019.
2. Всем поровну: в странах ЕС будут действовать единые правила налогообложения прибыли [Електронний ресурс] // DELO.UA. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/novyy-uroven-v-stranah-es-budut-dejstvovat-edinye-pravila-nal-311250/>.
3. Пахненко О. М. Основні засади податкової політики в країнах ЄС на сучасному етапі / О. М. Пахненко, А. Ю. Семенов., 2016. – (Ефективна економіка).
4. Panayi Ch. HJ European Union Corporate Tax Law / Christiana HJ Panayi. – Cambridge University Press, 2013. – 414 p.

CASH AND ACCRUAL ACCOUNTING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

When starting a business, one of the most important decisions to be made is which accounting method to use. There are two methods of accruing income and recognizing expenses in accounting: cash-basis accounting and accrual accounting. The question of which method should be used has always been relevant.

What is the difference between cash and accrual accounting and which method is more suitable for your business? The main difference between cash and accrual accounting depends on the time when income and expenses are recorded in your accounts.

When using the cash method, income and expenses are recognized on the day of cash receipt. Small companies or firms that deal mostly with cash usually prefer this cash-basic accounting, because it is simple to regulate the cash flow and to determine when a transaction has occurred. Therefore, they avoid both hiring accountants and using sophisticated accounting systems by applying this method.

But the cash method has some disadvantages. It cannot show an accurate picture of the financial and economic situation of the business. For example, the company might have sales in the current quarter, but revenue isn't expected until the following quarter, therefore that wouldn't be recorded using the cash method. For business owners, the company analysis can be difficult with cash-basis accounting because of situations like this. They can decide that the company is profitable when it actually takes losses. Moreover, auditors will not approve the financial statements that were compiled using the cash method, so if companies want to have their financial statement audited, they should use the accrual method.

In general, small business owners usually avoid this method because of its many flaws [1].

The accrual method is no less important than the cash-basis accounting. It is usually chosen by large companies with a strong position, stability, and success, so in international practice, this method is predominantly used. According to the accrual method, incomes and expenses are fixed from the moment the transaction occurs, regardless of when the money is actually received or paid. If the business owner receives income which is not in cash, the time of receipt of such income is determined in the same way. It is considered to be more objective compared to the cash method. This method provides more accurate information about the company's profits and expenses and gives the opportunity for forecasting the development of further business. Accrual accounting make it easy for the business owner to see the company's profit, where the profit is coming from, and where expenses are going. In addition, the accrual method is the only accounting method accepted by GAAP, or generally accepted accounting principles.

But on the other hand, the accrual accounting doesn't provide any information about cash flow. Businesses can be very profitable and at the same time have empty accounts which is why the accrual basis accounting requires careful checking and monitoring of cash flows [2].

To compare the Accrual and Cash Methods, consider the following example: You have a business that sells production equipment and let's say you sell \$7,000 worth of products. Using the cash method, that amount is not recorded in the reports until the client pays you the cash or you receive a check. According to the accrual method, the \$7,000 is recorded as revenue immediately after the sale is made, even if you have not received the money yet [3].

It should be pointed out, that when a company make a profit, it must pay taxes on its earnings. But if the individual did not make such a payment in accordance with article 212 of the criminal code of Ukraine it shall be punishable by a fine, or deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities for a term up to three years [4].

So, for everyone who already has their own business or is just about to get started, it's important to understand the basics of the two principal methods of keeping track of a business's income and expenses. Both methods have advantages and disadvantages. The decision to choose the appropriate accounting method is made by an analysis of the financial situation and prospects for the development of your company, as well as by studying and investigating both mentioned methods.

Therefore, if you have your own business, you need to do more than just summarize the monthly activity results. Moreover, you need to understand what your numbers mean and how to use them to forecast the future growth and condition of your business [5].

In conclusion, we can say if you are a large corporation, it would be better to use the accrual method for income accounting, whereas if you are a small individual business, for example a sole trader or work with someone else, the cash method may be more suitable.

References

1. Cash Basis [Electronic resource] – Access mode: <https://www.investopedia.com/terms/c/cashbasis.asp>
2. Cash Basis Accounting vs. Accrual Accounting [Electronic resource] – Access mode: <https://bench.co/blog/accounting/cash-vs-accrual-accounting/>
3. How Does Accrual Accounting Differ from Cash Basis Accounting? [Electronic resource] – Access mode: <https://www.investopedia.com/ask/answers/09/accrual-accounting.asp>
4. Criminal code of Ukraine [Electronic resource] – Access mode: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16257/preview>
5. Accounts [Electronic resource] – Access mode: <https://www.essay.uk.com/coursework/accounts.php>

Гладун Т.В., студентка гр. МОАп-181
Науковий керівник – Клименко Т.В., к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙНОЇ ОРЕНДИ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Одним із варіантів надходження об'єктів нерухомості, який сьогодні є поширеним і має відповідну облікову специфіку, є отримання їх в оренду. Але існує безліч невирішених проблем законодавчого і методологічного характеру, які мають значний вплив на побудову обліку та оподаткування оренди об'єктів нерухомості.

Український ринок об'єктів оренди – досить різномірний і масштабний. Оскільки кількість нежилої нерухомості об'єктивно обмежена і значна її частина залишається в комунальній і державній власності, на неї є стабільний попит з боку бізнесу. Об'єктивною умовою забезпечення ефективного бухгалтерського обліку орендних операцій є, перш за все, правильне визначення його об'єктів. Відмітимо, що одним з найпопулярніших видів, поряд із орендою землі, є оренда нерухомості, зокрема виробничих, торговельних, офісних приміщень тощо. Відтак, об'єктами оренди можуть бути необоротні активи, в тому числі рухоме і нерухоме майно.

Доцільно зазначити, що в Україні порядок обліку оренди майна та розкриття інформації щодо оренди у фінансовій звітності орендаря та орендодавця регулюється Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 14 «Оренда». Під орендою, відповідно до цього Положення, слід розуміти угоду, за якою орендар набуває права користування необоротним активом за плату протягом погодженого з орендодавцем строку.

Поряд з цим, операційна оренда трактується як оренда інша, ніж фінансова, тобто та, яка не відповідає наведеним критеріям фінансової оренди. Особливістю операційної оренди є те, що об'єкти, передані в оренду, продовжують залишатися власністю орендодавця. Тобто, оренду слід кваліфікувати як операційну за умови, коли в основному всі ризики і вигоди, пов'язані з правом власності, не передаються орендарю [1].

Для багатьох суб'єктів господарювання надання в оренду нерухомості є основним видом діяльності. Правові засади операцій оренди між суб'єктами господарювання визначаються договором оренди. Договір оренди може укладатись у простій письмовій формі. Проте, у разі оренди будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) строком на три роки і більше, вимоги до форми договору можуть бути суворішими, він підлягає нотаріальному посвідченню (п. 2 ст. 793 Цивільного кодексу) та державній реєстрації [2]. Причому, при укладенні договору сторони мають право визначити таку операцію як операційну оренду без права подальшої зміни статусу операції до закінчення дії відповідного договору. Зокрема, частиною 2 ст. 17 Закону України «Про оренду державного і комунального майна» встановлено, що в разі відсутності заяви однієї із сторін про припинення або зміну умов договору оренди протягом одного місяця після закінчення терміну дії договору він вважається продовженим на той самий термін і на тих самих умовах, які були передбачені договором [3].

Передані в операційну оренду об'єкти продовжують відображатися у орендодавця на балансових рахунках бухгалтерського обліку. Орендоване приміщення у орендаря підлягає зарахуванню на позабалансовий рахунок 01 «Орендовані необоротні активи» за вартістю, зазначеною в договорі оренди. Підставою для запису є акт приймання-передачі, підписаний представниками орендаря й орендодавця.

При вивченні питань обліку оренди нерухомості заслуговують на увагу особливості обліку витрат на проведення ремонту орендованих об'єктів. Згідно діючого законодавства ремонт та поліпшення об'єктів нерухомості, що передані у операційну оренду, проводяться залежно від умов договору чи орендар, чи орендодавець. Якщо подальші витрати на утримання та експлуатацію об'єктів нерухомості здійснює орендодавець, то облік цих витрат проводиться аналогічно обліку власних об'єктів, що знаходяться в його розпорядженні.

Якщо за умовами договору операційної оренди передбачена реконструкція та модернізація об'єкту нерухомості орендарем, то такі витрати обліковуються ним як інвестиції у створення (будівництво) інших

необоротних матеріальних активів (п.8 П(С)БО 14 «Оренда»). При проведенні ремонтних робіт об'єкта нерухомості, переданого в оперативну оренду орендарем, що здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані та одержання первісно очікуваних економічних вигод від його використання, витрати на їх здійснення включаються до складу витрат орендаря, якщо це передбачено умовами договору операційної оренди.

Також одним із варіантів, що впливає на процедуру обліку здійснення подальших видатків на утримання та експлуатацію об'єктів нерухомості, які знаходяться в операційній оренді, є варіант формування фонду відтворення основних засобів. При формуванні фонду відтворення рекомендується, щоб орендар першу складову орендної плати, яка відповідає розміру амортизаційних відрахувань, не виплачував протягом дії договору, а акумулював у спеціальному фонді, за рахунок якого здійснював би модернізацію, реконструкцію та придбання нових об'єктів. Таким чином, орендодавець доручає орендарю здійснювати за рахунок цих відрахувань поліпшення власних об'єктів [4].

У разі оренди приміщення орендар користується комунальними послугами, тому в договорі оренди необхідно передбачити порядок розрахунків за них. Вартість фактично спожитих комунальних послуг може бути відшкодована наступним чином:

1) орендар самостійно оплачує вартість комунальних послуг. Цей варіант прийнятний у разі, коли орендар має можливість установити окремі лічильники для обліку спожитих газу, тепла, води, електроенергії. У цьому випадку орендар зобов'язаний укласти договори з відповідними підприємствами про надання комунальних послуг;

2) орендодавець сплачує комунальні платежі орендованого приміщення житлово-комунальним підприємствам, а орендар компенсує їхню вартість орендодавцеві. У цьому випадку в договорі необхідно передбачити, що: по-перше, вартість комунальних послуг у розмірі, який покриває орендодавцеві витрати на сплату комунальних платежів за приміщення, передані в оренду, не входить до орендної плати; по-друге, вартість комунальних послуг сплачується орендодавцеві згідно з окремо укладеним договором про компенсацію вартості комунальних послуг на підставі рахунків, пред'явлених орендодавцем. Хоча питання компенсації комунальних послуг можуть регламентуватися й окремим розділом основного договору оренди [5].

Як відомо, плата за оренду земельних ділянок може бути в натуральній та/або грошовій формі. Проте практика свідчить, що натуральна форма є недосконалою, що призводить до таких зловживань: 1) завищуються ціни за послуги/на продукцію, які надаються орендодавцю замість грошової винагороди; 2) надаються послуги/продукція низької якості; 3) сплата орендної плати орендарем відбувається менше ніж 3-4 рази на рік; 4) відбувається ухиляння платників податків від їх сплати тощо. Виходом із цієї ситуації може бути прийняття норм, які б, з одного боку, конкретизували, надавали вичерпний перелік обставин, за яких можливе використання натуральної форми орендної плати, а з іншого – визначали механізм сплати орендної плати за землю, тобто періодичність (не менше ніж 4 рази на рік); мінімальний та максимальний розмір орендної плати (зокрема, від 5 до 10% від суми нормативної грошової оцінки земельної ділянки); установлювали відповідальність за недотримання умов договору та ін. [6, с. 133].

Суттєвим негативним моментом, особливо для підприємств аграрного сектору, є те, що стандарт бухгалтерського обліку не поширюється на угоди щодо оренди цілісних майнових комплексів (ЦМК), тому виникають наступні проблеми:

1) щодо нормативного забезпечення бухгалтерського обліку операцій оренди ЦМК. Порядок бухгалтерського обліку поточної оренди та фінансового лізингу визначається нормами П(С)БО 14 «Оренда». Але на ЦМК цей стандарт не розповсюджується. Постанова Міністерства фінансів України визначила деякі положення облікової політики господарських організацій, які користуються об'єктами державної та комунальної власності, але вона залишила невизначеним питання щодо кореспонденції рахунків при відображенні поліпшення об'єктів ЦМК та використання різних джерел їх фінансування (в т.ч. державних). Отже, питання обліку та оподаткування оренди об'єктів нерухомості має свої особливості як законодавчого регулювання, так й методологічного проведення;

2) проблема відсутності методики списання фізично зношених об'єктів ЦМК та відображення цієї операції в обліку. Ця проблема виникає з огляду на те, що до складу ЦМК входять об'єкти, які фактично не експлуатуються через повний фізичний або моральний знос. Оскільки на сьогодні методика списання такого майна не затверджена, орендар вимушений періодично дооцінювати об'єкти, які досягли нульової вартості, з наступним нарахуванням амортизації. Тобто, орендар нараховує амортизацію на об'єкти, які фактично не експлуатуються. Такий підхід не сприяє підвищенню ефективності оренди ЦМК [7, с.42-43].

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда» [Електронний ресурс] : [Наказ від 28.07.2000 р. №181] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00>.
2. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] / [Кодекс від 16.01.2003 р. №435-IV] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Про оренду державного і комунального майна [Електронний ресурс] : [Закон від 10.04.1992 р. №2269-XII] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-12>.
4. Осадча Ю.М. Особливості обліку та оподаткування операцій з оренди нерухомості [Електронний ресурс] / Ю.М. Осадча // Облік і фінанси АПК. – 2005 – №2. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/osoblivosti-obliku-ta-opodatkuvannya-operaciy-z-orendi-neruhomosti.html>.
5. Граковський Ю. Бухгалтерський облік операцій з оренди приміщень [Електронний ресурс] / Ю. Граковський // Вісник. – 2013. – 3 квітня. – №13(13). – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8171>.
6. Помаза-Пономаренко А. Напрями вдосконалення державного регулювання земельно-орендних відносин в Україні [Електронний ресурс] / А. Помаза-Пономаренко // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 3. – С. 131-138. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2013_3_17.
7. Ткачук Г. О. Оренда майна цілісного майнового комплексу: проблеми бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / Г.О. Ткачук // Економіка харчової промисловості. – 2009. – №3. – С. 41-43. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2009_3_12.

Гнедіна К.В., к.е.н., доцент,

Кошова В.О., магістрант гр. МОАп – 181

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ СУБ'ЄКТА ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ

Важливою складовою системи організації бухгалтерського обліку суб'єктів державного сектору є облікова політика, яка містить внутрішні правила ведення обліку, визначені установою (організацією) у межах чинного нормативно-правового поля, яке регламентує ведення обліку суб'єктами державного сектору. Облікова політика відіграє важливу роль в організації обліку та складанні звітності установи, тому визначенню елементів облікової політики слід приділяти велику увагу. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів облікової політики, у тому числі порядку її формування суб'єктами державного сектору, присвячені наукові праці широкого кола вітчизняних науковців, серед них: М.Т. Білуха, Т.В. Войтенко, С.Ф. Голов, О.О. Дорошенко, В.С. Лень, С.В. Свірко, В.В. Сопко, Н.М. Хорунжак, В.С. Швець та багатьох інших. У той же час малодослідженими залишаються особливості формування облікової політики суб'єктами бухгалтерського обліку в державному секторі, що зумовлює необхідність та актуальність подальших досліджень у цій сфері.

Метою даного дослідження є розкриття особливостей формування облікової політики суб'єкта державного сектору.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», облікова політика – «це сукупність принципів, методів і процедур, що їх використовує підприємство, організація, установа для складання та подання фінансової звітності» [1]. Дане трактування терміну «облікова політика» підкреслює, що облікова політика призначена для організації ведення фінансового обліку та складання фінансової звітності. Згідно із цим Законом підприємство самостійно визначає облікову політику (за погодженням з власником або уповноваженим ним органом (посадовою особою) відповідно до установчих документів) [1].

При формуванні облікової політики суб'єктами державного сектору («суб'єкти бухгалтерського обліку в державному секторі, зокрема розпорядники бюджетних коштів, Державне казначейство та державні цільові фонди» [2, п. 1]) має бути врахована специфіка їх внутрішнього середовища, а також зовнішні чинники, які впливають на діяльність суб'єктів. Серед чинників, які слід брати до уваги при формуванні облікової політики, дослідники І.О. Кудіна та О.О. Гладчук виділяють такі: «рівень бюджету, з якого здійснюється фінансування організації (державний чи місцевий)», «рівень бюджетної установи як розпорядника коштів», «галузева належність бюджетної установи», «кількість персоналу, що працює в установі», «обсяги діяльності бюджетної установи та, відповідно, споживання запасів», «обсяги та види діяльності», «ступінь автоматизації облікового процесу» [3, с. 271]. На нашу думку, при визначенні облікової політики суб'єкта державного сектору доцільно також враховувати організаційно-управлінську структуру установи, функції структурних підрозділів та характер взаємодії між ними, рівень кваліфікації працівників бухгалтерської служби та ін.

Науковці І.З. Адамова, М.С. Грінчук, Д.Г. Бринзила вказують, що при формуванні наказу про облікову політику бюджетної установи важливим є: «позначити вибрані методи оцінки та обліку, варіантність яких передбачено нормативними актами з бухгалтерського обліку; обумовити варіанти облікової політики, опис яких відсутній у нормативних документах та особливості застосування яких

підприємство затверджує, виходячи із специфіки умов діяльності (сфери діяльності; рівня розпорядника коштів; структури, обсягів типу фінансування; розміру установи тощо)» [4, с.303-304].

При розробці розпорядчого документа про облікову політику суб'єктам державного сектору слід керуватися положеннями «Методичних рекомендацій щодо облікової політики суб'єкта державного сектору», які затверджені наказом Міністерства фінансів України від 23.01.2015 № 11 [5].

Відповідно до розділу II «Формування облікової політики» цих Методичних рекомендацій у розпорядчому документі про облікову політику визначаються [5]:

- 1) одиниця аналітичного обліку запасів;
- 2) порядок аналітичного обліку запасів;
- 3) методи оцінки вибуття запасів;
- 4) періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів;
- 5) порядок обліку і розподілу транспортно-заготівельних витрат, застосування окремого субрахунку або аналітичного рахунку обліку транспортно-заготівельних витрат;
- 6) перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг);
- 7) строки корисного використання груп основних засобів;
- 8) строки корисного використання груп нематеріальних активів;
- 9) періодичність нарахування амортизації;
- 10) кореспонденція субрахунків бухгалтерського обліку.

Розпорядчий документ про облікову політику суб'єкта державного сектору нижчого рівня погоджується суб'єктом державного сектору вищого рівня, а для суб'єктів, які мають подвійну підпорядкованість, погодження здійснюється суб'єктом державного сектору вищого рівня, який затверджує кошторис [5, розділ I «Загальні положення»].

Облікова політика затверджується у формі внутрішнього документа – розпорядчого документа про облікову політику, який може мати такі назви, як «наказ про облікову політику», «положення про облікову політику» або бути складовою частиною «положення про організацію бухгалтерського обліку». На думку вчених В.С. Леня та В.А. Нехая «більш доцільним є розроблення і затвердження комплексного документа про політику бухгалтерського обліку» [6, с.300]. Автори пропонують формувати такий документ, як «політика бухгалтерського обліку», у якому будуть висвітлені «політика щодо організації бухгалтерського обліку; політика щодо фінансової звітності (облікова політика); політика щодо отримання даних управлінського обліку; політика щодо податків і зборів (податкових відносин) тощо» [6, с.300].

У розпорядчому документі про облікову політику висвітлюються такі методи ведення обліку, оцінювання, здійснення облікових процедур, щодо яких Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку в державному секторі та іншими нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку в державному секторі передбачено альтернативні варіанти, у той час як розкриття моноваріантних методів обліку є недоцільним.

Відповідно до Н(П)СБОДС № 125 "Зміни облікових оцінок та виправлення помилок" облікова політика може змінюватися лише у таких випадках [7]:

- при зміні вимог положення (статуту);
- при зміні вимог органу, який затверджує національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі;
- коли зміни облікової політики забезпечать достовірне відображення подій або господарських операцій у фінансовій звітності суб'єкта державного сектору.

Зокрема, відповідно до р. «Зміни в обліковій політиці» Н(С)БОДС № 125 до змін в обліковій політиці належать: «перехід на застосування нового принципу бухгалтерського обліку» та «зміна підходу до визнання або вимірювання господарської операції чи події в межах одного принципу бухгалтерського обліку» [7].

Отже, облікова політика суб'єкта державного сектору має забезпечувати достовірне, повне та своєчасне відображення у бухгалтерському обліку усіх господарських операцій, які позначаються на результатах виконання кошторису та показниках фінансової звітності, а також виступає інструментом управління ефективністю функціонування системи бухгалтерського обліку та ефективністю діяльності суб'єкта державного сектора в цілому. Процес формування облікової політики суб'єкта державного сектора є багатоетапним та включає дослідження факторів впливу на діяльність установи, визначення об'єктів облікової політики та елементів у рамках кожного об'єкта з урахуванням вимог Н(С)БОДС та інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку в державному секторі, погодження із суб'єктом державного сектору вищого рівня та затвердження облікової політики. Розпорядчий документ про облікову політику може бути самостійним документом або частиною іншого розпорядчого документа. Облікова політика застосовується суб'єктом державного сектору із року в рік, виходячи із принципу «послідовності», а зміни до неї вносяться лише у виключних випадках.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 40, ст.365). Редакція від 16.11.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 "Подання фінансової звітності", затв. Наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2009 № 1541. Редакція від 24.12.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11?lang=ru>
3. Кудіна І.О. Формування облікової політики бюджетних установ: організаційно-методичний аспект/І.О. Кудіна, О.О. Гладчук// Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління. - 2013. - Вип. 26. - С. 269 - 275.
4. Адамова І.З. Основні причини виникнення проблеми формування облікової політики бюджетних установ та методика її розв'язання/І.З. Адамова, М.С. Грінчук, Д.Г. Бринзила// Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2009. - Вип. 1. - С. 300-305.
5. Методичні рекомендації щодо облікової політики суб'єкта державного сектору, затв. Наказом МФУ від 23.01.2015 р. № 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-15>
6. Лень В.С. Політика бухгалтерського обліку в бюджетних установах: зміст та структура/В.С. Лень, В.А. Нехай//Вісник Чернівецького державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – №. 4. – С. 289-301.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 125 "Зміни облікових оцінок та виправлення помилок",затв. Наказом Міністерства фінансів України від 24.12.2010 № 1629. Редакція від 01.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0090-11>

Hryshchenko E.N., student, group OA-171

Yusukhno S.I., senior teacher

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

THE BEST ACCOUNTANTS: MEN OR WOMEN?

Record-keeping is a process of revelations, changes, registration and information transfers about the activity of an enterprise to external and internal users for making decisions [1]. Accounting arose many centuries ago when man purposefully began to record facts of his economic life. The first works about book-keeping were “The Book of the Art of Trade” by Benedetto Cotrugli, and “Summa de arithmetica, geometria. Proportioni et proportionalita” by Luca Pacioli [1].

As we can see, the first scientific articles were written by male representatives. However, as the statistics show, nowadays in Ukraine only 20% of accountants are men and 80% are women. The work of an accountant requires a lot of concentration and attention. Can both men and women be good professionals in this field? Equality is achieved when women and men enjoy the same rights and opportunities across all sectors of society, including economic participation and decision-making, and when the different behaviours, aspirations and needs of women and men are equally valued and favoured [4]. In this work I will try to discuss this topic as widely as possible and weigh all the chances of both women and men achieving success in the profession of accountant.

It is worth noting that scientific and technical progress is accompanied by the emergence of new professions. As a result, the labour market needs high-level professionals who can work with new and sophisticated technology.

Work with numbers is quite difficult and requires accuracy, concentration and responsibility. Women, by their nature, are very meticulous individuals which is why jobs with numbers may be exactly what they need.

However, a man and technique may be considered synonymous words that harmoniously complement each other and these phenomena are hard to exist separately [2].

Until recently, accounts, conduct of book-keeping, documentation of general level and documentation on the whole, were conducted on paper with the minimum use of electronic technology. All these jobs consisted of complicated and duration of calculations, and their systematization and differentiation according to certain criteria. This work was easier for women [2].

The latest inventions allow considerably faster and more effective ways to execute difficult calculations and to process a large amount of information electronically. This allows the economizing of time and hence permits less expensive operations.

Every day, more and more men are becoming involved in the sphere of record-keeping because jobs with these techniques require steel nerves, high professionalism and cold minds. The rationalism of the strong half of humanity regulates and manages a difficult system – a machine of economic calculations.

As a result, the number of males in this field has increased.

According to statistics, there is a tendency to reduce the female numbers among employees in the economic sphere. In the main, that is due to the computerization of this sphere of activity, insolvency and complication of the wonderful half of mankind in the coordinated work of the team “woman-techniques”.

On the other hand, it's possible to pay attention to the personal qualities of the male and female.

In ancient times, all the financial affairs of kingdoms, countries and tribes were conducted by men. In those days, women's work was mainly confined to the household. But in our time, a man-accountant will be met rarely,

because men are more inclined to leadership. Men need constant career growth which is why they won't stay in a little enterprise for a long time, and an accountant must be a permanent worker, because every company has its own secrets and subtleties in finance.

So, should an accountant be male or female? After considering and analyzing the above, we can conclude that neither can be considered better than the other. Anyway, a company or enterprise will reach its peak when both men and women work there.

References

1. Onishchenko V.P. Accounting (general theory), part 1. Summary of lectures for students - Chernigov, CNTU, 2017. – 134.
2. Yermolenko I. Why are there practically no men among accountants? URL: <https://stimul.kiev.ua/articles.htm?a=chomu-sered-bukhgalteriv-praktichno-nemaє>.
3. Known Quotations of Accountants and Accountants URL: <https://v24.com.ua/en/news/show/1214>.
4. URL: <http://www.genderequality.ie/en/GE/Pages/WhatisGE>.

Єрмоленко Б.В., студент гр. МОАп-181

Науковий керівник – Клименко Т.В., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОБЛІК ВИТРАТ НА ОНОВЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Основні засоби є матеріально-технічною базою будь-якого підприємства. Від рівня їх збалансованого розвитку і ефективності використання залежать ключові показники діяльності підприємства, зокрема, такі як конкурентоспроможність продукції на ринку та фінансовий стан підприємства [1].

Основні засоби підприємства мають схильність до зносу в процесі використання, тому виникає необхідність їх відтворення. Відтворення основних засобів – це процес безперервного їх оновлення, що виражається в удосконаленні їх технологічної і галузевої структури, виробничого апарату, підвищенні питомої ваги їх активних елементів [2].

Розрізняють просте та розширене відтворення. Просте відтворення основних засобів полягає в їх відновленні в тому самому обсязі, в якому вони були зношені та вибули (здійснюється шляхом заміни окремих зношених частин основних засобів, їх ремонту або придбання нових засобів). Розширене відтворення – це таке відтворення, яке передбачає розширення діючих основних засобів за рахунок збільшення їх кількості та поліпшення або придбання більш продуктивних та економних основних засобів (може здійснюватись у вигляді нового будівництва, технічного переоснащення, реконструкції або розширення підприємств, модернізації обладнання або його придбання).

Чіткого визначення понять модернізації, ремонту й інших видів поліпшень у законодавстві немає. Але в ряді відомчих нормативних актів такі роз'яснення є. Згідно з листом Держказначейства України «Про облік вартості робіт з модернізації комп'ютерного устаткування» [3] модернізація й реконструкція – це комплекс робіт, який передбачає зміну техніко-експлуатаційних даних необоротних активів з метою підвищення їх техніко-економічного рівня. У П(С)БО 7 «Основні засоби» [4] та Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку основних засобів [5] під поняттям модернізації розуміють поліпшення технічних параметрів устаткування з метою збільшення строку корисної експлуатації або виробничої потужності.

Щоб визнати поліпшення, потрібно проаналізувати характер ремонтних робіт і визначити, наскільки суттєві витрати. При цьому потрібно дотримуватись певних рекомендацій. Наприклад, заміну окремих важливих компонентів (частин) основних засобів можна відобразити як заміну об'єкта основних засобів, якщо строк корисного використання такої частини інший, ніж строк корисного використання основних засобів, до якого належить цей компонент. Тоді заміна такого компонента відображається як капітальні інвестиції у придбання нового об'єкта основних засобів і списується замінений об'єкт.

Витрати на поліпшення основних засобів для відновлення майбутніх економічних вигід, очікуваних від їх використання, визнаються капітальними інвестиціями за умови, що балансова вартість активу не перевищує суми його очікуваного відшкодування [5, п. 29]. Сумою очікуваного відшкодування вважають більшу з двох оцінок.

Витрати на капітальний ремонт об'єктів основних засобів є витратами звітного періоду та визнаються капітальними інвестиціями у разі, коли витрати на капітальний ремонт можна ідентифікувати з окремою замортовизованою частиною основних засобів.

Витрати на ремонт визнають капітальними інвестиціями, якщо ціна придбання активу уже свідчить про те, що згодом підприємству доведеться понести витрати, щоб привести актив до стану, в якому його можна використовувати. Наприклад, коли придбали будівлю, яка потребує ремонту, то сума витрат, які були понесені на ремонт цієї будівлі, є підставою для збільшення первісної вартості цієї будівлі до суми, яку можна буде отримати від використання будівлі в майбутньому [5, п. 30].

Вартість робіт, що збільшують очікувані майбутні вигоди від об'єкта основних засобів, включають до капітальних інвестицій і надалі збільшують первісну вартість основних засобів. Витрати, пов'язані з поліпшенням основних засобів, визнають капітальними інвестиціями на тій підставі, що в результаті цих витрат зростають очікуваний строк корисного використання об'єкта, кількість та/або якість продукції (робіт, послуг), яку виробляє/надає цей об'єкт.

Первісну вартість основних засобів можна збільшити на суму витрат, пов'язаних із поліпшенням і ремонтом об'єкта, яку визначають у порядку, встановленому податковим законодавством.

Суми витрат, що призначені підтримувати основні засоби в робочому стані, відображають за дебетом рахунку 23 «Виробництво» або 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності» із кредитом рахунків 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», 65 «Розрахунки за страхуванням», 66 «Розрахунки з оплати праці», 20 «Виробничі запаси».

Витрати на поліпшення основних засобів накопичують за дебетом субрахунку 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів». При цьому кредитуються рахунки 23, 20, 22, 63, 65, 66. А після завершення ремонту капітальні інвестиції включаються до первісної вартості основних засобів: дебет відповідних субрахунків рахунку 10 «Основні засоби» із кредитом субрахунку 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів» [6].

Отже, оновлення основних засобів відіграє важливу роль в економічній діяльності підприємства. Відтворення основних засобів є безперервним процесом їх оновлення шляхом придбання нових, реконструкції, модернізації та капітального ремонту наявних об'єктів. Облік витрат на оновлення основних засобів регулюється ПСБО 7 «Основні засоби», Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку основних засобів та іншими законами, листами і нормативними актами.

Список використаних джерел

1. Дробишева О.О. Оптимізація структури основних фондів та їх значення у досягненні підприємством своїх цілей / О.О. Дробишева // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2016. – № 2(6). – С. 63-67
2. Негоденко В.С. Особливості обліку та аудиту відтворення основних засобів / В.С. Негоденко // Підприємство та інновації. – 2017. - № 3. – С. 56-64
3. Про облік вартості робіт з модернізації комп'ютерного устаткування [Електронний ресурс] / [Лист від 31.07.2006 №3.4-08/1342-137] / Державна казначейська служба України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс] / [Наказ від 27.04.2000 №92] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
5. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів [Електронний ресурс] [Наказ від 30.09.2003 №561] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
6. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій [Електронний ресурс] / [Наказ від 30.11.1999 №291, у редакції Наказу від 09.12.2011 №1591] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.

Жолобецька М.Б., аспірант кафедри
бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Науковий керівник - Акименко О.Ю., к.е.н, доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ПАРАДИГМИ КОМАНДОТВОРЕННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ

Еволюція діяльності організації обумовлена тим, що успішна компанія завжди росте і як наслідок вимагає пошуку нових способів обробки інформації та прийняття рішень. Успішний проект можливий лише за умови злагодженої роботи кожного з його учасників. Так само можна сказати й про компанію загалом: якісне виконання своїх обов'язків кожним із співробітників забезпечує ефективність і прибутки. Автори вважають, що вислів: «один у полі не воїн» – це саме про бізнес. Зміна філософії в командотворенні — це залучення до роботи людей із сучасними підходами та високими етичними стандартами. Ділова репутація компанії формується на підставі підтвердженої інформації, що дає можливість зробити висновок як про фінансові, так і про управлінські результати діяльності компанії на ринку. Слід зазначити, що таку інформацію готує професійний бухгалтер. Тому, саме раціональна організація бухгалтерського обліку та контроль фінансових процесів допомагає підприємству розвиватися і зміцнювати власні ринкові позиції [1]. Бухгалтерський облік пов'язаний із великою кількістю напрямків: планування, фінансування, бюджетування, закупівля, документообіг, облік прибутку, звітність, сплата податків, та інше. Зрозуміло, що організація обліку відображає всю специфіку протікання процесів у компанії, її індивідуальну низку створення додаткової вартості, матеріальні, фінансові та інформаційні потоки, які прийнято відображати в обліку та які впливають на оцінку ситуації в компанії та її управлінські рішення.

Останнім часом став популярним термін «бірюзова організація». На думку економістів, це — тип організації роботи команди, який прийшов до нас як наслідок еволюційного розвитку самого інституту

організацій (бізнесових, державних та громадських структур). У рамках цієї парадигми будь-яка організація сприймається не просто як група людей чи структурне утворення, а як живий організм [2]. Основна ідея полягає в тому, що все побудовано на трьох основних принципах: самоуправління, прагнення до еволюційних цілей та цілісність. Автори згодні з думкою М.Галелюка, керівником проекту MASTER: «Бухгалтерія, що люди — це основа розвитку не тільки «бірюзової», але і будь-якої іншої організації. Саме від того, хто втілює ідеї в життя, залежить, як, із якою швидкістю, і в якому вигляді її побачить світ» [2].

Без бухгалтерського обліку неможливе функціонування підприємств і організацій будь-якої галузі економіки та форми власності. Недаремно бухгалтерський облік називають облік називають мовою бізнесу.

На думку авторів, бухгалтерія - один з головних підрозділів компанії. Реорганізація її роботи вплине на інші процеси, особливо управлінські, які спираються на бухгалтерські звіти та показники.

Професійний бухгалтер - це людина, яка чітко знає, що цифри говорять мовою фактів, і що вони допомагають іншим приймати рішення. Його внесок в розвиток компанії або підприємства полягає в тому, що він допомагає керівництву компанії дивитися на область ресурсів, вкладати їх правильно, а, значить, нарощувати капітал. Без раціональної організації обліку, у зв'язку з відсутністю достовірної та актуальної на дату запиту інформації, неможливо планування доходів, витрат, податкових та інших платежів, як наслідок втрата вигідних замовлень, доходу і правильність складання звітності для сплати податків. Складові командотворення наведені на рис.1.

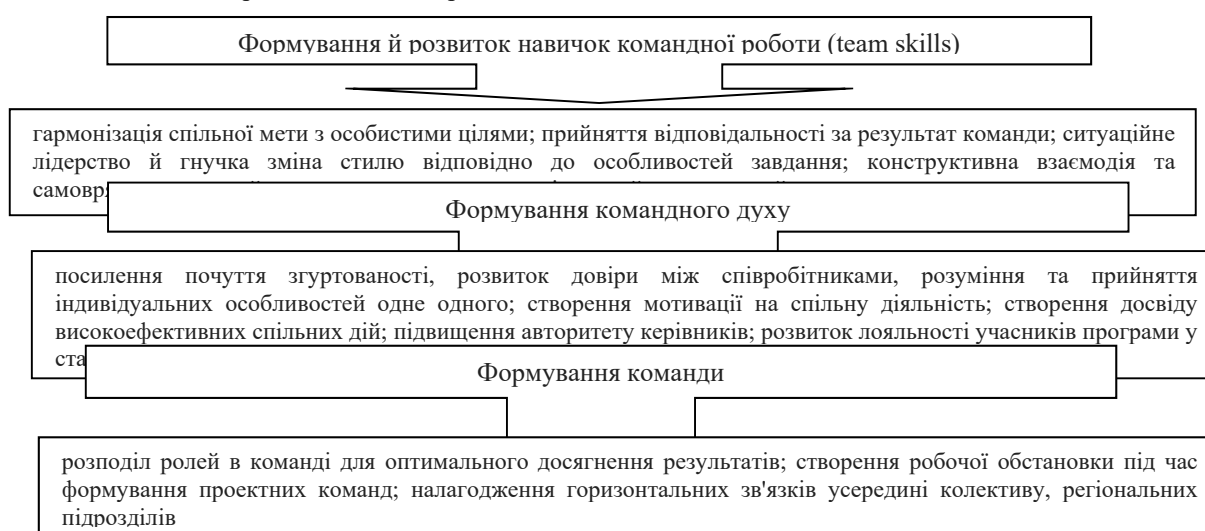

Рис.1. Складові командотворення
Узагальнено авторам на основі [3, 4]

Зміна філософії в командотворенні це залучення до роботи людей із сучасними підходами та високими етичними стандартами. Як і будь-який живий організм, команда проекту підтримує власну життєдіяльність зсередини. Тому варто розуміти, що взаємодія між підрозділами не буде ефективною, якщо її стимулом залишатиметься виключно управлінець. Тісна взаємодія з різними ланками виробництва пояснюється також тим, що у власній діяльності бухгалтерія працює у різних площинах. Наприклад, спільно з департаментом закупівель забезпечення функції контролю – здійснення закупівель від зв'язаних чи незв'язаних осіб за завищеною ціною без проведення тендерних процедур; з департаментом продажу контроль продаж через зв'язаних і незв'язаних осіб за неконтрольованою ціною, робота з проблемною дебіторською заборгованістю.

Професійно-важливі якості сучасного бухгалтера:

- психофізіологічні параметри: висока працездатність; стійкість і здатність до тривалої концентрації уваги; зосередженість; емоційна стійкість (стресостійкість); психологічна зрілість;

- особистісні якості: організованість; дисциплінованість і самоорганізованість; наполегливість; допитливість; рішучість; цілеспрямованість; самостійність; правосвідомість; уважність, концентрація уваги; вміння працювати з великим об'ємом інформації; спостережливості; зібраність; сумлінність; старанність; чесність; добросовісність; самостійність; акуратність; принциповість; гнучкість; критичність; пильність; ініціативність; професійна проникливість; готовність до інтенсивної командної роботи; вміння ладити з колективом; організаторські здібності; креативність та гнучкість; толерантність; високий рівень суспільної культури; мобільність; стратегічне бачення розвитку компанії, високі комунікаційні навички, націленість на результат;

- інтелектуальні якості: загальний інтелект, логічне мислення, вербальний інтелект, аналітичний розум;

- моральні якості (етичні правила): принциповість, наявність твердих переконань і прагнення до втілення їх у життя; небалакучість; коректні відносини з колективом, навички ефективно парламентаря.

Сучасний бухгалтер досвідчений, різнобічний професіонал з аналітичними здібностями, з сильними лідерськими та комунікаційними навиками, знанням іноземних мов, бухгалтерських програм, з умінням комплексного бачення бізнес-процесів, володінням широтою мислення, а також умінням швидко оцінювати ситуацію і прораховувати можливі ризики. Крім спеціальних бухгалтерських знань і навиків бухгалтер-професіонал повинен мати навик, які дозволять йому, у випадку необхідності, брати участь у переговорах, бути фінансовим аналітиком, бізнес-консультантом, менеджером, тощо [5]. Бухгалтер повинен володіти базовими знаннями, особливо щодо бухгалтерського обліку, нормативних документів у сфері трудового, господарського, фінансового, податкового права, правил і норми охорони праці; знати: форми і методи бухгалтерського обліку на підприємстві; організацію документообігу по ділянках бухгалтерського обліку; порядок документального оформлення і відображення на рахунках бухгалтерського обліку господарських операцій; методи економічного аналізу господарсько-фінансової діяльності підприємства; правила експлуатації електронно-обчислювальної техніки; економіку, організацію праці та управління; ринкові методи господарювання. А також вміти: розробляти інструкції та положення з обліку основних засобів, виробничих запасів, заробітної плати тощо; розробляти проекти вдосконалення бухгалтерського обліку та контролю за окремими ділянками роботи; проводити аналіз та контроль фінансово-господарської діяльності та інше.

Сучасний бухгалтер має постійно підтримувати високу професійну компетентність, підвищувати свій професійний рівень, відповідати іміджу ділової презентабельної людини, дотримуватися етичного та морального принципів, за вимогами часу підвищувати професійну кваліфікацію за сучасними стандартами Міжнародної федерації бухгалтерів.

Головний бухгалтер на підприємстві - це перша людина після керівника з прийняття усіх рішень, що стосуються фінансово-господарської діяльності, оскільки саме він поряд з директором ставить свій підпис майже на усіх документах. А це не тільки відповідальність, але й авторитет. Невипадково міжнародний герб бухгалтерів складається з трьох фігур: сонце – бухгалтерський облік осягає господарську діяльність; ваги – балансова рівність; крива Бернуллі – облік буде існувати вічно! Девіз бухгалтерів: "Наука, довіра, незалежність!" Завдяки злагожденій ролі лідера в командотворенні досягається максимальна інтегрованість всіх процесів, "підтримання життя" підприємства, дозволяючи менеджменту своєчасно реагувати на зміни, а також вчасно оптимізувати витрати

Розвиток сучасної облікової парадигми має здійснюватися синхронно і адаптивно до управлінської парадигми, при цьому збагачуючи свій зміст та формуючись в кінцевому підсумку як феномен конвертованої системи інформаційного забезпечення управління сталим розвитком організації.

Список використаних джерел

1. Акименко О.Ю., Жолобецька М.Б. Актуалізація синергетичного підходу в дослідженні організації бухгалтерського обліку // Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка». Том 23. Випуск 1 (66), 2018. С. 152-156.
2. Чому команда найважливіша складова на вході на ринок. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nachasi.com/2018/09/13/chomu-komanda-tse-najvazhlyvishe>.
3. Горбунова В.В. Методологічні орієнтири проблеми командотворення в межах ціннісно-рольової парадигми // Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя Психологопедагогічні науки. – 2012. – № 3. – С.14-17.
4. Катценбах Дж., Смит Д. Командний підход. Создание высокоэффективной организации [пер. с англ.] / Катценбах Дж., Смит Д. - М: Альпина Паблишер, 2013. – 376 с.
5. Исследования HeadHunter Украина (hh.ua). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hh.ua/article/30>.

Заворотна К.Д., Телегіна А.А., студентки групи ОА-161

Науковий керівник – Сидоренко О.О., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОБЛІК ПОЗИК ОТРИМАНИХ У НЕБАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

На сучасному етапі розвитку підприємства важливим елементом є його модернізація та інновація, тобто провадження нових ідей, технологій, відкриття нових проектів, розробок. Але не завжди на рахунках підприємства є кошти для їх впровадження. Не завжди є інвестори та спонсори, які готові вкласти певну суму грошей на розвиток підприємства. Тому підприємства вимушені звернутися до різних кредитних установ, зокрема банківських та не банківських організацій.

Отримання кредиту - це, в першу чергу, можливість для підприємств втілити свої плани у найближчий строк. Згідно з Положенням Національного банку України «Про кредитування» кредит - позичковий капітал банку у грошовій формі та в банківських металах, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання [1].

Що стосується небанківських установ, які, не маючи статусу банків, виконують окремі банківські функції або обслуговують окремі галузі, то вони почали набувати популярності. Небанківські фінансові установи-посередники стали прямими конкурентами банків з надання кредитних коштів. За чинним

законодавством України до небанківських кредитних установ належать: ломбарди, лізингові компанії, кредитні товариства, кредитні спілки, страхові компанії та різні мікрозайми.

Кредитні товариства - це установи, що утворюються для задоволення потреб їх членів у кредиті (кооперативів, орендних підприємств, підприємств малого і середнього бізнесу, фізичних осіб) [3].

Кредитні спілки - це громадські організації, створені на добровільних засадах з метою фінансового та соціального захисту їх членів через залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування. Видають позики під мінімальні відсотки і не мають на меті одержання прибутку [3].

Мікрозайм – надання невеликої суми кредитних коштів нецільового характеру на короткий проміжок часу без надання підтверджуючих довідок платоспроможності позичальника.

Для обліку отриманих кредитів від банківських установ використовують такі субрахунки:

- Короткострокові кредити банків у національній валюті – 601 , у іноземній валюті – 602;
- Відстрочені короткострокові кредити банків у національній валюті – 603 , у іноземній валюті – 604;
- Довгострокові кредити банків у національній валюті – 501 , у іноземній валюті –502;
- Відстрочені довгострокові кредити банків у національній валюті – 503 , у іноземній валюті –504;
- Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті – 611, у іноземній валюті – 612 [2].

Водночас, окремих рахунків для обліку кредитів отриманих від небанківських установ не має . Звісно, ми можемо використовувати субрахунок 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті», 612 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в іноземній валюті» 505 «Інші довгострокові позики у національній валюті », 506 «Інші довгострокові позики у іноземній валюті» , 55 «Інші довгострокові зобов'язання » та найближчим є субрахунок 685 «Розрахунки з іншими кредиторами», але він більш притаманний для наступних операцій : з наймачами квартир і особами, які проживають у гуртожитках житлово-комунального господарства підприємства, організації; з орендарями нежитлових приміщень житлово-комунального господарства; з батьками дітей за відвідування дитячих закладів; та ін.[4].

Тому, на нашу думку, необхідно ввести додатковий субрахунок для обліку кредитів отриманих від небанківських фінансових установ, а саме: 607 – для короткострокових кредитів у небанківських установах у національній валюті , та 608 – у іноземній валюті.

Отже, кредит – це, в першу чергу, можливість втілення планів в найкоротший строк . В сучасних умовах оформити кредит є можливість не тільки в банках, але і в різних небанківських установах, що відповідно вимагає внесення певних змін в існуючі нормативно-правові акти з питань їх регламентації та обліку. Зокрема, в роботі було запропоновано доповнити існуючий план рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій субрахунками 607 "Короткострокові кредити отримані від небанківських фінансових установ у національній валюті" та 608 "Короткострокові кредити отримані від небанківських фінансових установ у іноземній валюті", що полегшить процес обліку відповідних зобов'язань та посилить аналітичну функцію бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел

1. Положенням Національного банку України «Про кредитування». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95>.
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
3. Колодізев, О. М. Гроші і кредит [Текст] : підручник / О. М. Колодізев, В. Ф. Колесніченко. - К. : Знання, 2010. - 615с.
4. Бухгалтерський облік : навч. посібник / Т.В. Давидюк, О.В. Манойленко, Т.І. Ломаченко, А.В. Резніченко. – Харків [с. 294]. Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/23551/1/Davydiuk_Bukhhalterskyi_oblik_2016.pdf

BUDGET OF STATE-FINANCED ORGANIZATION: ESSENCE AND COMPONENTS

Financial support for the functioning of budget institutions is extremely important for the development of the national economy and the country in general. Budget institutions are financed from the state and local budgets, as well as from own income received on the results of their activity. The main document, which reflects the volume of financing of budget institutions (state-financed organizations), is a budget. Budgetary financing is the financing of budget institutions from the state and local budgets and is a tool for monitoring the spending of funds by institutions.

The issue of financial support of the activities of state-financed organizations is investigated by a wide range of scientists, among them: P.Y. Atamas, T.A. Butinets, V.S. Len, T.M. Pisarenko, S.V. Svirko N.M. Tkachuk, Yu. Tsai-Tsalko.

The main sources of funding for the activities of state-financed organizations are: 1) budget financing, which is the provision of expenditures of the institution at the expense of the actual budget funds (from the state budget, local budgets); 2) own receipts of budgetary institutions: funds for the provision of paid (contractual) services and other receipts of budgetary institutions [1].

In accordance with the Budget Code of Ukraine, "budget is the main financial planning document of a budgetary institution, which, for the budget period, establishes authority for receiving revenues and allocates budgetary allocations for taking budget obligations and making payments for the budget institution to perform its functions and achieve the results, determined in accordance with budget assignments"[2]. Budgets are made by all budgetary institutions, and funds are spent within the approved budget.

Approaches of scientists to determine the essence of the categories "budget", "budget of state-financed organization", "budget of public sector entities" are presented in Table 1.

Table 1 - Definition of the categories "budget", "budget of state-financed organization", "budget of public sector entities" *

Author (s)	Definition, source
Atamas P.Y.	"Expenditure budget is the main plan and financial document, which determines the volumes, target directions and quarterly distribution of funds allocated from the budget for the maintenance of the institution" [3, p.22]
Butinets F.F. Vygovskaya N.G., Ivakhnenkov S.V. etc.	"Budget is a financial-planning act, which determines the volume, target direction and quarterly distribution of appropriations provided for the maintenance of budgetary institutions and organizations" [4, p. 97]
Gavryukova A.G.	"The budget of state-financed organization is the main planning document, which gives the authority to the budgetary institution to receive and carry out the expenditures, determines the volume and directions of funds for the budget institution to perform its functions, which are determined for a year" [5, p. 82]
Obihod K. O.	"Budget of public sector entities is a financial document, which provides estimates of incomes and expenditures planned for the operation of the institution for the current budget period" [6, p.103]
Shapoval A. S.	"Budget of a budgetary institution is the main financial planning document, according to which a budgetary institution receives income and implements expenditures of budget funds for the approved period (calendar year)" [7, p. 234]

* Source: [3-7]

Summarizing the definitions of scientists, it can be argued, that the budget of state-financed organization (budget institution) is a financial-planning document, which determines the volume and purpose of revenues and distribution of funds, allocated from the budget to ensure the activities of the institution.

According to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for the Formation, Review, Approval and Main Requirements for the Implementation of Budgetary Bills" No. 228 of February 28, 2002, there are two components of the budget: the general fund and the special fund (Figure 1) [8].

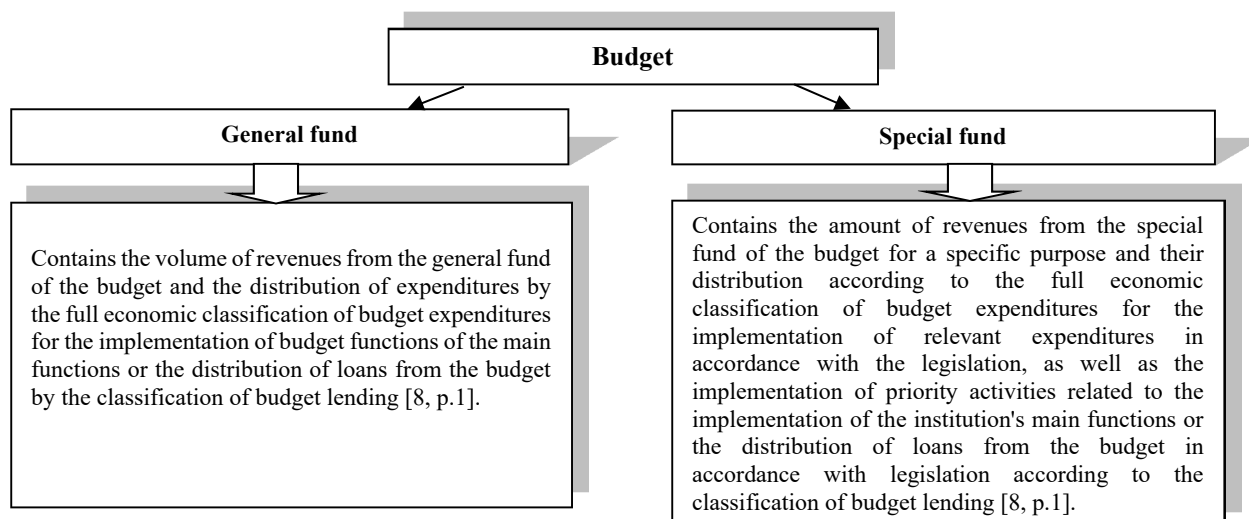

Figure 1. Components of a budget *

* Source: it is formed according to [8]

General and special funds consist of income part and expenditure part. Budget institutions have the right to take budgetary obligations to spend budget funds for purposes and within the limits established by the approved estimates, general budget funds allocations, plans for providing loans from the general fund, and plans for special fund revenues [7].

The form of the budget is approved by the Ministry of Finance of Ukraine [8, p.1]. Calculations, which justify budget expenditures or providing loans from the budget included in the draft budget, are an integral part of the budget [8, p.2]. Departments of lower-level budget funds agree on the form of settlements with the main spending unit manager [8, p.2]

Therefore, budget institutions (state-financed organizations) are obliged to plan revenue and expenditures for the coming year and form budgets. Forming budget, it is necessary to take into account all factors that may affect the level of income and expenditures (in particular, the decrease in revenues and increase of expenditures), the requirements of the current legal framework and peculiarities of functioning of state-financed organizations. The funds of the state and local budgets are provided to budget institutions in accordance with the approved budget. The budget serves as a tool for monitoring the spending of budget funds, that are spent by budget institutions within the budget according to the codes of economic classification of expenditures. It ensures the targeted consumption, expediency and efficiency of the expenses.

References

1. Dyachenko K. S. Features of functioning of budgetary institutions in the system of public finances / KS Diachenko// Economy and Society. - 2016 - pp. 739-748.
2. The Budget Code of Ukraine (Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2010, No. 50-51, st.572) [Electronic resource]. - Mode of access: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Atamas P. Y. Accounting in budgetary institutions/ P.Y. Atamas - K.: Center for Educational Literature. - 2009 - 288 p.
4. Accounting Dictionary/ [F.F. Butinets, N.G. Vyzhovskaya, S.V. Ivakhnenkov et al.]; ed. FF Buttons; Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr. engineer in-t - Zhytomyr: PE "Ruta", 2001. - 224 p.
5. Gavryukova A. G. Analytical review of the implementation of budget estimates for the budget institution/ A.G. Gavryukova // Development management. - 2013. - No. 17 (157). - p.81-84.
6. Obihod K.O. The essence and components of the estimate in the public sector/K.O. Obihod//Accounting and finance. - 2015. - No. 3 (69). - p.102-107.
7. Shapoval A.S. Methodology of economic analysis of budget estimates of budgetary institutions / AS. Shapoval // Young scientist. - 2016. - No. 3. - P. 234-238.
8. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for Preparation, Review, Approval and Main Requirements for the Implementation of Budgetary Bills" dated February 28, 2002, No. 228. Revision as of December 13, 2017 [Electronic Resource]. - Mode of access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-p>.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Проблема створення сприятливих умов для ефективного функціонування і розвитку малого бізнесу в Україні набуває особливої популярності. Однією з цих проблем є висока конкурентоспроможність в ринковому середовищі, а також відсутність ефективних механізмів його підтримки з боку держави. Проте є і зворотна сторона, а саме: потенціал для його зростання, активізація інноваційної діяльності, створення нових робочих місць, зменшення безробіття, поява мало доступних товарів для споживачів.

Саме малі підприємства забезпечують розвиток економічної системи країни наближають її до споживачів. Підприємництво здатне вирішувати такі економічні завдання, як створення в країні конкурентного середовища, залучення приватного капіталу і зовнішніх інвестицій, а також удосконалення наявних технологій виробництва. Водночас ці підприємства виконують найважливішу роль у державі – надають громадянам робочі місця, створюють реальні джерела доходів, забезпечують виробництво товарів, виконання робіт і надання послуг для населення за доступними цінами та збільшують дохідну частину бюджетів різних рівнів [1].

На жаль аналіз динаміки результатів діяльності суб'єктів господарювання малого, середнього і великого бізнесу в Україні показує, що за останні роки немає суттєвих змін та зрушень у кращу сторону (табл. 1).

Таблиця 1 - Показники структурної статистики суб'єктів підприємництва за розмірами

Рік	2010	2013	2014	2015	2016	2017
Загальна кількість	2183928	1600127	1722070	1932161	1974318	1865530
Великі	587	698	659	497	423	383
у % до загальної кількості суб'єктів	0,03	0,04	0,04	0,03	0,02	0,02
Середні	20983	20189	20983	15906	15203	14832
у % до загальної кількості суб'єктів	0,96	1,26	1,22	0,82	0,77	0,80
Малі	357241	344048	373809	324598	327814	291154
у % до загальної кількості суб'єктів	16,36	21,51	21,71	16,80	16,60	15,61
Фізичні особи-підприємці	1805118	1235192	1325925	1591160	1630878	1559161
у % до загальної кількості суб'єктів	82,65	77,19	77,00	82,35	82,60	83,57

*Джерело: [2]

Аналізуючи дані табл. 1, можна помітити, що починаючи з 2015 р., в Україні спостерігається зменшення загальної кількості суб'єктів господарювання великого, середнього і малого підприємництва. Основна питома вага у загальній кількості підприємств припадає на ФОП – 83,57%; малі підприємства 15,61%; середні – 0,8%; великі – 0,02%. У цілому в сфері малого та середнього підприємництва з урахуванням ФОП зайнято близько 40% зайнятого населення працездатного віку.

На тенденції розвитку малого підприємництва в Україні безпосередньо впливає негативна динаміка основних макроекономічних показників. Зокрема, спад ВВП призвів до зменшення внутрішніх фінансових ресурсів держави, обігових коштів у суб'єктів підприємницької діяльності, зниження купівельної спроможності населення тощо (рис.1). Позитивні зрушення відбулися в 4 з 10 основних компонентів дослідження (реєстрації підприємства; отримання дозволу на будівництво; підключення до систем енергозабезпечення; реєстрації власності; отримання кредиту; захисту прав міноритарних інвесторів; оподаткування; міжнародної торгівлі; забезпечення виконання контрактів; вирішення проблем неплатоспроможності.). Суттєве покращення позицій можна відмітити лише у двох з них – «отримання дозволу на будівництво» за яким Україна посіла 35 місце, проти 140 у рейтингу 2017 р. та за показником «оподаткування» (43 місце, проти 84).

Отже, з точки зору загальнооекономічних позицій, роль та функції малого бізнесу полягають не тільки у тому, що він є одним із найважливіших дієвих факторів економічного розвитку суспільства, яке

спирається на ринкові методи господарювання. Його важливою функцією є сприяння соціально-політичній стабільності суспільства, тобто він відкриває простір вибору шляхів і методів роботи а користь суспільства та забезпечення власного добробуту.

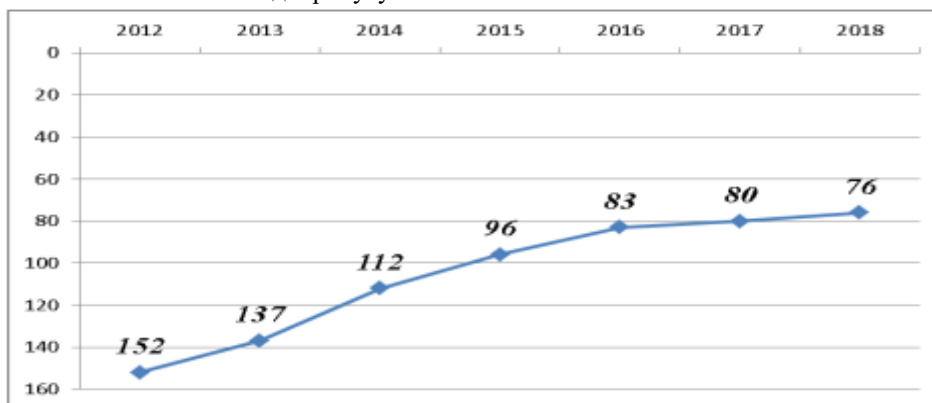

Рис.1. Україна в у рейтингах Doing Business*

*Джерело: [2]

До основних проблем розвитку малого підприємництва слід віднести:

1. Загальний стан економіки України. На тенденції розвитку малого підприємництва безпосередньо впливає негативна динаміка основних макроекономічних показників. Підприємство функціонує як один з елементів реальної економічної системи. Тому реагує а всі зміни(позитивні і негативні), які відбуваються в економіці країни.

2. Монополізація бізнесу. Для нормально розвитку малого і середнього бізнесу необхідно зменшити масштаби монополізації великого бізнесу. Адже зараз в Україні великі підприємства просто витісняють дрібний бізнес. У підсумку виходить, що невелика кількість великих гравців просто поглинають ринки.

3. Низька конкуренція на внутрішніх ринках. У багатьох сферах спостерігається висока концентрація великих підприємств а показники виходу на ринок нових фірм залишаються низькими.

4. Відсутність стартового капіталу, власних фінансових ресурсів, сировини, матеріалів, приміщень і обладнання.

5. Недосконалість податкової системи. Сучасною податковою системою держава створила сприятливі умови для переходу підприємств у тіньовий сектор економіки.

6. Високий рівень корупції, нестабільність умов ведення бізнесу, бюрократія, рейдерство. Залежно від того, яка економічна культура панує в країні, збільшуються або зменшуються ризик і витрати ведення бізнесу.

7. Нерозвиненість інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва. Незважаючи на невелику кількість об'єктів інфраструктури (бізнес-центри, бізнес-інкубатори, технологічні парки інформаційно-консультативні установи, громадські об'єднання суб'єктів підприємництва), їх роль в розвитку малого бізнесу України ще дуже незначна.

8. Декларативна форма державної підтримки. На сьогодні в Україні діє слабкий механізм фінансування та кредитування, має місце неправильне інформаційне та консультаційне забезпечення, недосконала система підготовки та перепідготовки кадрів.

9. Нестача кваліфікованого персоналу, відсутність практичних навичок підприємливості працівників у веденні бізнесу, недосконалість системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для підприємницької діяльності.

10. Обмежені можливості для захисту від протиправних посягань.

11. Криза неплатежів та проблеми з формування нових взаємозв'язків каналів збуту [3-4].

Крім того, до основних проблем належать надмірна кількість дозволів, норм і ліцензій; неефективні і корумповані перевірки; застарілі технічні стандарти, часто успадковані з радянських часів; непослідовне і неефективне використання правил; слабкий захист прав власності.

Для вирішення проблем малого бізнесу мають бути задіяні державні механізми підтримки з урахуванням основних національних і кооперативних інтересів, які спрямовані на ефективне правове забезпечення, фінансово-кредитну підтримку та організаційно-консультаційне забезпечення підприємницької діяльності, стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого підприємництва .

Отже, мале підприємництво відіграє важливу роль в економіці нашої країни , бо є не від'ємною частиною соціально-економічної системи, забезпечує стабільність ринкових відносин та високу ефективність виробництва шляхом глибокої спеціалізації та кооперації. Проте його нормальний розвиток

можливий лише за наявності виваженої системи державно-правових заходів. Сприяти його розвитку можна лише шляхом поєднання, комбінування різних методів, засобів регулювання й підтримки, головним серед яких є такі: фінансово-кредитна підтримка(передбачає прямі гарантовані позики, цільове субсидіювання, цільове бюджетне фінансування); сприятлива податкова політика(передбачає пільгове оподаткування, надання права прискореної амортизації); створення політики структурних перетворень, при якій основі зусилля держави будуть спрямовані на зміну економічної структури всього господарського механізму; оптимізація та прискорення процесів формування зовнішньоекономічного механізму інтеграції України у світові структури, як логічне завершення реформування соціально-економічного розвитку суспільства .

Список використаних джерел

1. Швець Г. Сучасні тенденції малого підприємництва в Україні URL:http://econf.at.ua/publ/konferencija_2016_10_20_21/sekcija_5_ekonomichni_nauki/suchasni_tendenciji_malogo_pidpriemnictva_v_ukrajini/54-1-0-1333
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Гобир І. Б. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні в кризових умовах. *Агроевім*. 2015. № 10. С.65- 69
4. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства / Костенко Т.Д., Підгора Є.С. К., 2017

Kolotok V.O., post-graduate student
Gogol T.A., Doctor of Economics, Professor
Lytvyn S.V., Ph. D., associate professor
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

ORGANIZATION OF ACCOUNT AT SMALL BUSINESS ENTERPRISES

Today, market relations are developing rapidly, therefore, it is necessary to make timely, correct and relevant management decisions. For this purpose true and accurate information is needed. It is possible to get such information thanks to well- established accounting. The organization of accounting should be designed in such a way as to identify in a timely manner possible risks that may lead to bankruptcy. Successful activity of small business enterprises depends on how efficiently the accounting system was formed. The specifics of the organization of the accounting service at the enterprise are determined by the form of management and the form of accounting organization in the conditions of limited financial and labor resources and the applicable tax system. Therefore, the organization of accounting at enterprises is an important aspect of their activities.

Under the notion of accounting organization we mean a set of actions to create a coherent accounting system, maintain and enhance its organization, the functioning of which is aimed at ensuring the information needs of users of accounting information, including the choice of forms of organization and the formation of material and information support accounting process [1].

In the organization of accounting for small business enterprises, one can distinguish the following components:

- legal and regulatory regulation of the accounting organization;
- form of management and accounting organization;
- applied technologies in accounting organization;
- regulation of accounting organization at enterprises.

The rational organization of accounting provides such a structure in which it would ensure the timely implementation of the tasks of planning, control, management and the provision of complete legal and unbiased information at a minimum cost of facilities and labor [2].

Normative-legal regulation at small business enterprises is determined by the laws of Ukraine in the field of accounting, taxation and auditing, accounting regulations (standards), and other normative-legal acts.

One or another form of accounting used affects the way in which small-business accounting will be organized. There are such forms of accounting: journal, log-order, automated, simple and simplified. The latter two can only be used by small business enterprises. However, in the modern world, the use of an automated form of accounting, based on the use of modern information technology, is more appropriate for small businesses. An important aspect in the work of a qualified accountant is the ability to accurately organize the accounting and operation of the accounting apparatus with the use of modern information technology.

An important component of the accounting organization at small business enterprises is the choice of the form of accounting organization. In micro enterprises (the number of employees up to 10 people) there is no need to hire an accountant or create an accounting service. Sufficient to keep track of the owner or authorized person at the enterprise. However, if their competence in organizing and keeping records is not enough, then you need to

hire a qualified accountant. Instead, small businesses employing more than 10 people are better at hiring a qualified accountant or even creating an accounting service at all.

The manager is Directly responsible for the organization of accounting at small business enterprises. The question of accounting organization at enterprises is regulated by an order on the accounting policy. The order on accounting policy defines such issues as: the method of accrual of depreciation of fixed assets, the method of writing off stocks, the threshold of materiality, the form of accounting, the form of accounting and other issues related to the organization of accounting in a small enterprise. The order of the accounting policy is approved by the head of the company every year.

The procedure for document circulation in small businesses is determined by the schedule of workflow. There is no standardized form of this document, so small business enterprises have to independently develop it.

In the workflow schedule, the issues of receipt of primary documents for accounting and subsequent processing there are determined. It also looks at the issue of transferring documents to the current and permanent archives. The schedule defines the responsible persons for the assembly, processing and transfer of documents. The rights, responsibilities and functions of accounting officers are determined by job descriptions.

The entire accounting process consists of three stages of its implementation:

- Stage of primary accounting: the process of documenting and evaluating economic phenomena and processes.
- Stage of current accounting: the process of accounting for business transactions in accounting accounts and accounting registers.
- Stage of final accounting: the process of summarizing the data of current accounting in the financial statements [2]. That is, accounting processes at small enterprises are carried out in three stages. Control at each stage can be carried out with the help of modern information technologies.

To the modern information technologies that can be used in the accounting we can include the following: cloud computing , electronic document management systems , remote banking services, information law systems, accounting programs.

The use of information technology in small businesses leads to a qualitatively new accounting, increases its detail, reduces the complexity of the work performed by employees of the accounting apparatus.

As a result, we will make the following conclusions and suggestions. Correct organization of accounting in small businesses is important for the adoption of the right management decisions. An important component in the organization of accounting at small business enterprises is the choice of the correct form of management and accounting organization. Oh Blick processes in small businesses carried out in three phases and each of these stages should implement appropriate control procedures. This can be done using modern information technology. The organization of accounting at an enterprise is regulated by an order on the accounting policy. The workflow of small businesses is governed by the schedule of workflow.

The use of information technology in small business leads to a qualitatively new accounting, increases its detail, reduces the complexity of the work performed by employees of the accounting apparatus. At all stages, processing and information eliminates duplication of perractions, and controls the accuracy and reliability of information.

There is a reasonable need for the analytical processing of the part of the information necessary for the management, with the help of information technologies and systems, in order to reduce the burden on accountants, without reducing the quality of the data received. Application of the latest information technologies increases the productivity of accounting staff.

Therefore, small business enterprises in order to improve the organization of accounting should use the latest information technology in their activities.

References

1. Len V. S. Orhanizatsiia bukhhalterskoho obliku. Navchalnyi posibnyk / Za red. V.S. Lenia. - K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2006. - 696 s.
  2. Sadovska I. B. Bukhhalterskyi oblik [tekst] : navch. posib. / I. B. Sadovska, T. V. Bozhydarnik, K. Ye. Nahirska. - K. : "Tsentr uchbovoi literatury", 2013. - 688 s. URL: https://pidruchniki.com/component/option,com_jdownloads/Itemid,999999/catpid,643/task,view.annotation/
-

APPROACHES TO ORGANIZATION OF AUTOMATED CONTROL IN THE ENTERPRISE

One of the most important components of ensuring the effective operation of any enterprise is internal and external control. Proper organization of the system of internal and external control ensures effective financial and economic activity of the enterprise.

Internal control is a process that is determined and influenced by individuals with management and top management and other personnel who give reasonable assurance of achieving the entity's objectives for:

- 1) the reliability of the financial statements;
- 2) efficiency of activity;
- 3) observance of applicable laws and regulations [1].

External audit is an independent audit of a controlled entity, carried out on the basis of an agreement with the enterprise – customer [4].

The use of automated information technology at the enterprise ensures the effectiveness of internal control. Automated internal control is the control that is used with the software. Automated internal control is due to the following factors [3]:

- the complexity of control procedures that require the implementation of a large number of arithmetic calculations, different types of analysis;
- significant volumes of enterprise information that needs to be processed and, based on the results obtained, develop recommendations for preventing future mistakes, misuse, non – compliance with applicable law;
- requirements for the speed of computing, inspections, ensuring their high quality;
- the specificity and variety of objects of control;
- cyclical technological process of internal control;
- the need for quick and complete error detection.

The organization of internal control at an enterprise is very important for the effective economic activity of any enterprise. The research of the issue of automated internal control was carried out by such scientists as: VP Zavgorodniy, F.F. Butinets, G.A. Titarenko, MT Bilukha, V.M. Guzhva, V.V. Dick, V.F. Sitnik, V. Sopko and others. The questions of external audit were investigated by such scientists as M.T.Bilukha, Y.A.Goncharuk, V.S.Rudnitsky, V.Sopko, V.Zavgorodniy, B.F. Usach, R.Mann, E.Mayer, D.Khan and other.

At present, the development and implementation of automated information technology in the enterprise, which serve to facilitate data processing, is developing at a fairly rapid pace. There are three approaches to conducting internal control (Fig. 1):

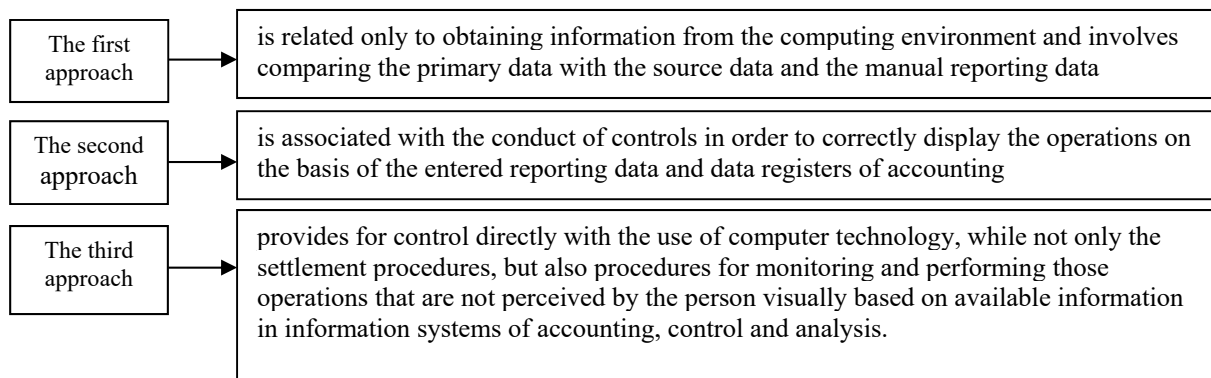

Fig. 1. Approaches to internal control *

* Systematized by the author on the basis of [2].

Consequently, three approaches to internal control that characterize the partial or full use of information technologies were considered, so when using the first and second approaches, computer programs are not used, which indicates that the internal control is not being effectively implemented. When using the third approach, it can be argued about the effectiveness of the verification, because the appropriate computing technique is used.

There are also approaches to external control [2]:

The first approach - data validation using enterprise software tools that are checked by imitation of credentials;

The second approach - checking the data of special control programs prepared by the employees of the audited company;

The third approach - check the data of special programs prepared by the controlling organization.

When investigating the approaches to external control, we can conclude that the external control, respectively, applies the computing technique, which serves to achieve the correctness of the verification.

Controlling in the conditions of automated accounting systems depends on the following factors [2]:

- the level of automation of accounting;
- availability of methods of automated control;
- degree of access to credentials;
- difficulties in processing information.

Consequently, the enterprise must necessarily have both internal and external control. Internal control is carried out by the administration of the enterprise, and the external one is an independent authorized body. Three approaches to control have been considered and analyzed, from which it can be argued that external audit is more effective than internal, due to the application of appropriate computing machinery, programs, and this verification is carried out by an independent body.

References

1. Ryadska V.V., Petrakov Ya.V. Audit - K.: Center for Educational Literature, 2008. - 416с.
2. Sopko, V. Organization of accounting, economic control and analysis [Electronic resource]: textbook / V. Sopko, V. Zavgorodniy. - K.: KNEU, 2000. - 260 p. - Access mode: <http://studentbooks.com.ua/content/view/130/35/1/0/>
3. Yarovenko G.M. Aspects of Automation of Financial Control of Enterprises // Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking. - 2004. - No. 2 (17). - P. 89-96.
4. Bondar MI B 81 Audit in the APC: Teaching. manual. - K.: KNEU, 2003. - 188 p.

Лисак К.В., студентка гр. МОАп-181

Науковий керівник - **Клименко Т.В.**, к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Малий бізнес є важливою частиною ринкової економіки, незалежно від рівня її розвитку. В умовах зростання національної економіки вчасно прийнятті управлінські рішення, що базуються на точній і правдивій інформації, відіграють важливе значення і можливі при правильній організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Малі підприємства, як і великі і середні, зобов'язані вести бухгалтерський облік, утім часті зміни в підходах до ведення бізнесу та законодавчих актах, які регулюють ведення бухгалтерського та податкового обліку суб'єктів малого бізнесу, зростання потреби в інформації потребують постійного вдосконалення організації обліку. Це викликано й їх специфічними особливостями застосування певних методів і прийомів бухгалтерського обліку.

Дослідженню теоретичних та практичних аспектів організації бухгалтерського обліку та оподаткування присвячені праці багатьох учених, серед яких: О. Акименко, І. Василькович, Т. Гоголь, Ю. Золотницька, В. Кузьома, В. Лень, К. Стасюкова, Ю. Харкава, Н. Хоча та інші.

Суб'єкти малого підприємництва – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 млн євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [2].

Відмітимо, що організація бухгалтерського обліку – це сукупність дій зі створення цілісної системи бухгалтерського обліку, підтримання і підвищення її організованості, функціонування якої спрямоване на забезпечення інформаційних потреб користувачів облікової інформації, включаючи вибір форм організації та формування матеріального й інформаційного забезпечення облікового процесу [4].

Одним із важливих факторів впливу на ефективність діяльності суб'єкта малого підприємництва (СМП) є облікова система – основа інформаційного забезпечення усіх функцій управління. Формування облікової системи малого підприємства передбачає здійснення низки організаційних процедур, а саме вибір: основних елементів її підсистем (фінансового і управлінського обліку); форми організації обліку; рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій; форми ведення обліку; складу фінансової, податкової та управлінської звітності. Правильно створена облікова система дозволяє змогу генерувати інформацію відповідно до потреб управління, що забезпечує покращення фінансового стану малого підприємства [7].

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», чинних Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, нормативних документів Міністерства фінансів

Україні з питань організації бухгалтерського обліку, всім підприємствам, незалежно від їх організаційно-правової форми і форми власності, зокрема й малим, необхідно вести бухгалтерський облік і складати фінансову звітність. Проте як бухгалтерський облік, так і фінансова звітність малих підприємств мають свої особливості.

Перш за все, відмітимо, що малі підприємства самостійно здійснюють заходи щодо організації бухгалтерського обліку, які фіксуються в наказі. У наказі про організацію бухгалтерського обліку підприємство зазначає такі положення:

- вибір спрощеної форми ведення бухгалтерського обліку;
- встановлення правил документообігу і технології обробки облікової інформації;
- використання спрощеного плану рахунків бухгалтерського обліку (передбачає тільки синтетичні рахунки, кількість яких становить 25);
- встановлення системи та форми внутрішньогосподарського обліку, звітності та контролю господарських операцій;
- встановлення порядку проведення інвентаризації активів і зобов'язань з метою забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства [8].

У відповідності до Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами, останні можуть застосовувати просту або спрощену форми обліку [5].

Проста форма бухгалтерського обліку передбачає використання Журналу обліку господарських операцій та застосовується малими підприємствами з незначним документообігом (кількістю господарських операцій до 100 на місяць), що діяльність яких пов'язана із виконання нематеріаломістких робіт і послуг. В Журналі обліку господарських операцій записи здійснюються на підставі первинних та зведених облікових документів, відомостей нарахування заробітної плати і амортизації тощо, з відображенням суми операції на рахунках бухгалтерського обліку.

Спрощена форма обліку застосовується у разі, коли документообіг перевищує 300 господарських операцій на місяць. Ця форма бухгалтерського обліку передбачає узагальнення інформації про господарські операції у Відомостях (1-м – 5-м) із наступним складанням Оборотно-сальдової відомості [3].

Також з метою спрощення обліку на малих підприємствах наказом Міністерства фінансів України від 19 квітня 2001 р. № 186 затверджений спрощений План рахунків бухгалтерського обліку, але малі підприємства можуть самостійно приймати рішення, яким планом рахунків користуватись – спрощеним чи загальним. Спрощений План рахунків відрізняється тим що складається з рахунків в яких об'єднується декілька рахунків загального Плану рахунків [8].

Податковий кодекс України зазначає, що суб'єкти малого підприємництва можуть використовувати два варіанти оподаткування – спрощену або загальну системи оподаткування. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності передбачає особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених Податкового кодексу України, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [6].

Для суб'єктів малого підприємництва національними положеннями (стандартами) встановлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати. Малі підприємства – платники податку на прибуток подають разом з річною податковою декларацією річну фінансову звітність у порядку, передбаченому для подання податкової декларації [3].

Для організації спрощеного бухгалтерського обліку платники єдиного податку опираються на Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку № 422, що передбачають просту і спрощену форму обліку для заповнення фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва (форми № 1-м і № 2-м, а також № 1-мс і № 2-мс) та Методичні рекомендації № 720, що визначають систему реєстрів, порядок і спосіб реєстрації та узагальнення інформації в них без застосування подвійного запису для складання форм № 1-мс та № 2-м [2].

Отже, нинішні умови розвитку національної економіки сприяють удосконаленню організаційних засад бухгалтерського обліку суб'єктів малого бізнесу, що обумовлює необхідність створення ефективної системи одержання своєчасної інформації для прийняття управлінських рішень. Організація обліку малими підприємствами має ряд своїх особливостей, які визначають вибір форми обліку, плану рахунків, системи оподаткування та форми фінансової звітності.

Список використаних джерел

1. Васькович І.М. Організація бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / Ірина Мирославівна Васькович // WORLD SCIENCE. – 2018. – № 1(29), Vol.4, January. – Режим доступу до ресурсу: <http://ws-conference.com/>.
2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : [Кодекс від 16.01.2003 року №436-IV] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Золотницька Ю.В. Особливості організації обліку та складання фінансової звітності на підприємствах малого бізнесу [Електронний ресурс] / Ю.В. Золотницька // Агросвіт. – 2015. – № 14. – С. 17-22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2015_14_5

4. Карпенко І.В. Організація обліку трансфертного ціноутворення на підприємствах торгівлі [Електронний ресурс] / І.В. Карпенко // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 27(2). – С. 125-131. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_27%282%29_24
  5. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами [Електронний ресурс] : [Наказ від 25.06.2003 року №422] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03>
  6. Подолянчук О. А. Організація обліку суб'єктами малого підприємництва [Електронний ресурс] / О. А. Подолянчук // Ефективна економіка. – 2017. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5536>
  7. Хоча Н.В. Основні підходи до вибору форми організації обліку на малому підприємстві [Електронний ресурс] / Н.В. Хоча // Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2017. – Випуск 14, част. 2. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16863/1>
  8. Шайхет І.О. Особливості обліку на підприємствах малого обліку [Електронний ресурс] / І.О. Шайхет // SWorld. – 2016. – 15-22 March. – Режим доступу: <https://www.sworld.com.ua/konfer42/238.pdf>.
-

Pinchuk N.A., student of the group MOAp-181
Scientific supervisors - Volot O.I., Ph.D. in economics
Lytvyn S.V., Ph.D., associate professor
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

AUDIT MODELING OF SETTLEMENTS WITH SUPPLIERS AND CONTRACTORS

In the process of realization the enterprise activity the overdue liabilities can arise, which is caused by imperfect record keeping, negligence of employees or fraud. This has a negative impact on the further work of the entity, reduces its reputation and causes difficulties in relations with other contractors. In order to avoid such problems it is necessary to conduct the audit of settlements with suppliers and contractors.

Timely audit control of settlements with suppliers and contractors ensures the formation of complete and reliable information about the state of settlements with creditors of the enterprise for the received tangibles, executed work and provided services, which is necessary for internal and external users of financial statements for management and development of the company. The audit also checks and controls the compliance of all economic activities of the enterprise with the legislative and regulatory framework of Ukraine [1].

The relevance of the audit modeling of settlements with suppliers and contractors is that, since the auditing of transactions with suppliers is carried out as a part of the audit of financial statements, it has its own characteristics, it stipulates the need of developing the specific model of the audit stages and further researches of optimization the decision-making management.

To the problems of the audit modeling of settlements with suppliers and contractors were devoted papers of such scientists as F. F. Butinets, A. I. Koblianskaya, N. M. Proskurina, V. Ya. Savchenko, V. S. Rudnitsky, V. M. Sharmanska, V. G. Shvets and others.

There are such typical audit violations of settlements with suppliers and contractors: unreliability of suppliers' invoices submitted for payment, incorrect list of creditors, discrepancy between the data of synthetic and analytical accounting of settlements, incorrect registration primary accounting documents, wrong correspondence of accounts of settlements accounting, untimeliness of settlements with suppliers and contractors of the enterprise, incorrect reflection of debt in the financial statements by the terms of its occurrence and repayment or non-payment [2].

In order to audit the settlements with suppliers and contractors it is proposed the model, which is shown in figure 1.

At the first stage, the auditor should check the concluded contracts with suppliers and contractors. For this it is necessary to check the completeness and timeliness of tangibles acceptance and the correctness of determining its quality. It is also important to make sure that the company adequately uses prices, allowances and discounts, and reimbursement of transport and procurement costs is carried out according to the current standards and tariffs [1]. At this stage, it is advisable to determine to what extent enterprise is dependent from suppliers, what the total number of suppliers indicates. Next, it is important to determine limitation periods of debts with suppliers, amounts of overdue debts, reasons of its non-payment and possible ways of repayment.

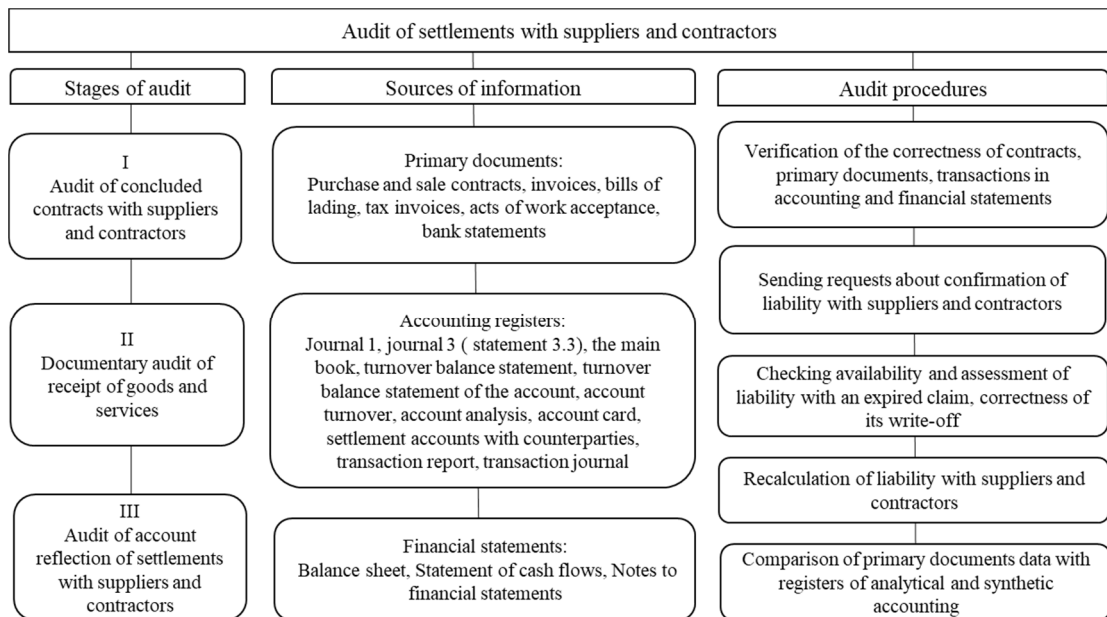

Fig. 1. The model of audit of settlements with suppliers and contractors at the enterprise
Source: developed by the author based on [1, 3]

The following stage is the audit of primary documents, their validity and the correctness of their registration are checked. Such documents as invoices, bills of lading, tax invoices, acts of work performed are checked. This stage is very important, because mainly all the documents which register settlements with suppliers and contractors enter the enterprise from the outside.

At the reflection stage the settlements with suppliers and contractors in accounting the auditor compares the data of journals and statements of analytical accounting with the register of transactions the settlements with suppliers and contractors, and also he verifies the data of these documents with the data of primary documents. The auditor emphasizes the correctness of amounts transfer, compliance with quantity, quality, delivery time, availability of payment and procedure of calculating tax liabilities [1].

There are such procedures, which are used in the course of obtaining audit evidences [4]:

- verification of the authenticity (completeness and accuracy) the facts of posting commodity-material values, acceptance to accounting of works, services;
- verification of the efficiency of registration facts of receipt of raw materials, rendering services;
- verification of the legality of primary accounting documents, which register the transactions of settlements with suppliers and contractors;
- verification of the completeness and accuracy of registration of documents in accounting records;
- verification of the reality of accounts payable;
- verification of claims settlements.

Thus, the audit of settlements with suppliers and contractors is a complex process, which consists of several stages. At each stage, it is necessary to use the appropriate primary documents of settlements with suppliers and contractors, accounting registers and financial statements of the enterprise (forms 1 and 3). In order to get audit evidences could be used procedures such as checking the authenticity of transactions, their efficiency of registration, completeness and accuracy, sending requests about confirmation of liability, comparison of the amounts of primary documents, account registers etc.

References

1. Uzhva A.M. The effective model of audit of payments with suppliers and contractors of an enterprise / A.M. Uzhva, O.V. Timkova // Economy and the State. – 2014 – №12. – p. 92-95. – [Electronic resource]. – Access mode: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2014/21.pdf
2. Koblyanskaya I. O. The methodology of accounting and auditing of settlements with suppliers and contractors at the enterprise / I. O. Koblyanska, G. Yu. Koblyanska, Zh. V. Grebenchuk // Electronic scientific publication of economic sciences «Modern Economics». – 2017 – №3. – p. 78-87. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://modecon.mnau.edu.ua/methodology-of-accounting-and-auditing-of-calculation-of-enterprises-with-suppliers-and-contractors>
3. Safarova A. The method of audit of current obligations / A. Safarova // Economic Journal of the East-European National University named after Lesia Ukrainka. – 2015 – № 1. – p. 59-64. – [Electronic resource]. – Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2015_1_14
4. Audit: methodology and organization: textbook / N. I. Gordienko, O. V. Kharlamova, Yu. I. Mizik, A. O. Konoplevna; Kharkiv. National University of Municipal Economy named after A. M. Beketov. – 2nd edition., revised and supplemented – Kharkiv: KhNUME named after O. M. Beketov, 2017. – 319 p.

ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ПРАВИЛ ОРГАНІЗАЦІЇ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ, ЩО ПОДАЄТЬСЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

З 1 травня 2019 року набирає чинності Постанова Правління Національного банку „Про затвердження Змін до Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України” від 18 березня 2019 року № 49 (далі – Постанова № 49). Вона уточнює і удосконалює Постанову Правління НБУ „Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України” від 13 листопада 2018 року № 120 (далі – Постанова № 120). Як відомо, остання ввійшла в дію 1 січня 2019 року та внесла сучасніші та зручніші правила складання та подання до Національного банку статистичної звітності. Зокрема, підходами Постанови № 120 передбачено, по-перше, подання з початку 2019 року даних у форматі XML, що відповідає міжнародній практиці (до цього часу банки використовували розроблений НБУ формат для подання звітності). По-друге, систематизацію показників статистичної звітності в зручніший та зрозуміліший для користувачів єдиний реєстр, який замінює діючі форми та є в публічному доступі на офіційній сторінці Національного банку. По-третє, використання відкритих каналів для передачі даних з високим рівнем захисту інформації: подання звітності здійснюється через веб-портал НБУ або API (англ. *Application Programming Interface* – прикладний програмний інтерфейс – набір визначень підпрограм, протоколів взаємодії та засобів для створення програмного забезпечення), що робить процес подачі зручним. До того ж, Постановою № 120 унормовано вимогу щодо накладання уповноваженою особою електронного підпису на файл з показниками статистичної звітності, що не потребуватиме в подальшому підтвердження на паперовому носії. В свою чергу, Постанова № 49 внесла деякі корективи і оновила чинні Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України, які діятимуть вже в цьому році, майже через місяць. Поправки стосуються як і Реєстру показників статистичної звітності (додаток 2 до Постанови № 120), так і інших додатків та статей. Отож, ознайомимося з нововведеннями і порівняємо чинну постанову з тією, що набирає чинності.

Варто відзначити, що Постанова № 120 не змінила своєї структури, як і зараз з 1 травня діятимуть усі вісім розділів Правил організації статистичної звітності (далі – Правил), а також вісім додатків до них, однак, внаслідок модернізації чинного законодавства України зазнають змін деякі статті, наприклад, посилаючись на нові нормативно-правові документи. Так, у розділі I „Загальні положення” у зв’язку із втратою чинності від 07.02.2019 року Декрету Кабінету Міністрів України „Про систему валютного регулювання і валютного контролю” від 19 лютого 1993 року № 15-93, який випадає із контексту Правил, ст. 1 врегульовано відповідність діючої постанови ще й до Закону України „Про валюту і валютні операції” від 21.06.2018 року [2-4].

В основному статті Правил зазнають уточнення, розширення обсягів викладеного в них матеріалу. По-перше, п. 2-4 ст. 4 розділу I дуже деталізовані, особливо це відбивається на п. 4, де зазначено, що Правила розроблені з метою отримання відповідних даних від постачальників статистичної звітності – організацій, за винятком дипломатичних, консульських, торговельних та інших офіційних представництв України за кордоном; а також відокремленого структурного підрозділу резидента, який згідно із законодавством країни місцезнаходження, є юридичною особою. В п. 5 ст. 4 цього ж розділу опускається визначення стосовно операторів поштового зв’язку – термін „національних”, що, з однієї сторони, зменшує виклад статті, а з іншої, розширює зміст. А у п. 1 ст. 7 відповідно до внесених змін Законом України „Про валюту і валютні операції” від 21.06.2018 року, що ввійшли в дію 07.02.2019 року, а саме втрата чинності генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій банків, що відбивається в п. 1 ст. 9 даного Закону:

„Банки надають банківські та інші фінансові послуги, якщо вони є валютними операціями, на підставі банківської ліцензії”,

то замість генеральної ліцензії Національного банку на здійснення валютних операцій в тексті оновлених Правил постає ліцензія Національного банку на здійснення валютних операцій [1,2,4].

По-друге, в розділі II „Формування показників статистичної звітності” абз. 1 ст. 17 також приведено у відповідність до ЗУ „Про валюту і валютні операції”, а також опускаються терміни: „резиденти” щодо небанківських фінансових установ, і означення „національних” стосовно операторів поштового зв’язку. Тож абз. 1 ст. 17 набуває вигляду:

„Банки, небанківські установи-резиденти, які є платіжними організаціями та/або членами/учасниками платіжних систем, оператори послуг платіжної інфраструктури, небанківські фінансові установи, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій, оператори поштового зв’язку подають зведені дані по установі в цілому, у розрізі відокремлених підрозділів, у розрізі регіонів за операціями, здійсненими відокремленими підрозділами установи, та/або із застосуванням банкоматів на території регіону (крім файла 20X)” [1,2,4].

По-третє, ст. 43 розділу VI „Перевірка даних статистичної звітності на відповідність вимогам, установленим Національним банком” постає у новій редакції. Так, з’являється 3 абзац, який зазначає, що вимоги ст. 43 розділу VI не поширюються на статистичну звітність про валютні операції та з питань фінансового моніторингу, тобто має місце певна конкретизація [1,2].

Слід звернути увагу на те, що у тексті Правил слова „Постачальник статистичної звітності”, „постачальник статистичної звітності” у всіх відмінках та числах замінено відповідно словами „Респондент (постачальник статистичної звітності)”, „респондент (постачальник статистичної звітності)” у відповідних відмінках та числах. Це стосується і додатків до Правил [1].

Суттєвих змін зазнав додаток 2 „Реєстр показників статистичної звітності (основні складові)”. Розглянемо найважливіші корективи. Доповнено таблицю після рядка 131 новим рядком 132 „Сума отриманих від нерезидентів коштів в іноземній валюті, банківських металів за договором про залучення вкладу (депозиту), кредиту (позики) та обсяг сформованих резервів”, а рядок 314 „Купівля готівкової іноземної валюти небанківськими фінансовими установами у фізичних осіб” виключено. Змінює свою назву рядок 319 „Сума надходження/переказу безготівкових коштів в Україну/з України”, що набуває такого викладу „Сума надходження/переказу безготівкових коштів за операціями з нерезидентами”. Рядки 383 – 571 замінено новими ста десятьма рядками 383 – 492, у результаті чого відбувається узагальнення деяких показників, і замість 189 рядків постають 110. Далі має місце деталізація: після рядка 511 відображено згідно із Постановою № 49 ще дев’яносто рядків, серед яких є виключені із попередніх 189. Оновлюються рядки 638, 639, 802, 803, 805, 818, 819 додатку 2. Знову виступає доповнення таблиці: після рядка 820 з’являються нові чотирнадцять рядків; після рядка 858 постають ще два рядки. Внаслідок таких поправок рядки 834-859 змінюють свої номери на 861-886, а обґрунтовуючи всі вищенаведені зміни, які стосуються додатка 2, можна дійти висновку, що він зазнав значного розширення показників статистичної звітності, аж на 27 основних складових [1,2].

Оновлення стосуються і додатка 3 „Перелік довідників, які використовуються для формування показників статистичної звітності”. Так, відбувається і його структурне збільшення на один довідник „Код стану виконання договору”, що знаходить своє місце після довідника 91 „Код щодо наявності інформації в кредитному реєстрі Національного банку України”, у результаті чого даний перелік починає налічувати 160 довідників [1,2].

Додаток 6 „Інформація про файли з показниками статистичної звітності, що подаються до Національного банку України” приведено у відповідність до ЗУ „Про валюту і валютні операції”, внаслідок чого замінено деякі слова і словосполучення, а також з’являються нові файли з показниками статистичної звітності, а саме: рядок 50 „Дані про отримані від нерезидентів кошти в іноземній валюті, банківські метали за договором про залучення вкладу (депозиту), кредиту (позики) та дані про обсяг сформованих резервів” і рядок 74 „Дані щодо розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)”, – до того ж виключається рядок 57 „Дані про купівлю, продаж безготівкової іноземної валюти, банківських металів (без фізичної поставки)” чинних Правил. Тож, оцінюючи вплив наведених оновлень, можна стверджувати про збільшення додатку 6 лише на 1 рядок таблиці, яка надалі включатиме 75 рядків [1,2,4].

Додаток 7 „Опис типів JSON об’єктів та змісту реквізитів повідомлень, які необхідні для формування інформації про кредитні операції” викладено в новій редакції, де деталізується і уточнюється потрібна інформація (JSON (англ. *JavaScript Object Notation*, укр. *zanuc об'єктів JavaScript*) — це текстовий формат обміну даними між комп’ютерами; JSON базується на тексті, може бути прочитаним людиною). Так,:

- в частині 1 „Реквізити повідомлення (запиту) про боржника (фізична особа)” замість 35 налічується 38 рядків таблиці 1, які включають 16 реквізитів з їх підпунктами на противагу попереднім 13;
- в частині 2 „Реквізити повідомлення (запиту) про боржника (юридична особа)” на зміну 58 приходять 70 рядків таблиці 2, що відображають 24 реквізити з їх підпунктами у порівнянні з попередніми 21;
- в частині 3 „Реквізити повідомлення (запиту) про забезпечення за кредитною операцією боржника (фізична особа, юридична особа)” 21 рядок таблиці 3 доповнюються ще 3 і в сумі складає 24 рядки, які включають 20 обов’язкових реквізитів з їх підпунктами замість 17 попередніх;
- в частині 4 „Реквізити повідомлення (запиту) про кредитні операції боржника (фізична особа, юридична особа)” також з’являються 3 додаткові рядки, у результаті чого таблиця 4 починає налічувати 69 рядків, що відображають 32 реквізити з їх підпунктами на заміну 31 діючому реквізиту [1,2,6].

Зважаючи на вищенаведені зміни, внесені до Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України, найбільшої модернізації зазнали додатки 2, 6 та 7, адже саме вони починатимуть відбивати більш розширений обсяг статистичної звітності про своїх постачальників.

Отже, можна зробити висновок, що Постанову Правління Національного банку від 13 листопада 2018 року № 120 доопрацювали, усунувши невідповідності із Законом України „Про валюту і валютні операції” від 21.06.2018 року, що ввійшов в дію 07.02.2019 року, як наслідок з’явилася Постанова Правління Національного банку від 18 березня 2019 року № 49, яка, в свою чергу, модернізувала і удосконалила вимоги до статистичної звітності від її постачальників в Україні, надала більшої конкретизації реквізітам додатка 7, як від фізичних, так і від юридичних осіб, розширила Реєстр показників статистичної звітності (основні складові), а ще стала

розвивати сформовану на основі Постанови № 120 нову систему контролю, управління і захисту статистичної звітності, забезпечуючи її належний облік та оперативний контроль Національним банком, що освітлює шлях національної економіки країни до її розквіту.

Список використаних джерел

1. Постанова Правління Національного банку „Про затвердження Змін до Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України” від 18 березня 2019 року № 49 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Постанова Правління Національного банку „Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України” від 13 листопада 2018 року № 120 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Декрет Кабінету Міністрів України „Про систему валютного регулювання і валютного контролю” від 19 лютого 1993 року № 15-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Закону України „Про валюту і валютні операції” від 21.06.2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Нові правила подання статзвітності до НБУ з 1 січня 2019 року! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://adram.com.ua>.
6. JSON [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>.

Rodniev D.V., student of the group MOAп-181

Onyshchenko V.P., Ph.D., associate professor

Lytvyn S.V., Ph.D., associate professor

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

FEATURES OF ACCOUNTING AND TAXATION OF LAND AND LAND RELATIONS

In today's economic conditions, the issue of accounting and taxation of land is extremely relevant, as the land market of Ukraine is always at the center of attention of both foreign and domestic business entities and businesses. Since land plots are the object of ownership, their owners have the full right to dispose them at their own discretion, for example, for economic activities. At the same time, businesses that have land at their disposal have certain obligations. Such entities are obliged to comply with the requirements of the current tax legislation of Ukraine, and as a consequence, to calculate and pay the land tax to the state budget.

The peculiarities of accounting and taxation of land, as well as their importance in their work, are paid much attention by domestic scientists. For example, V.M. Zhuk says the following: "Our country has a unique, world-wide significance and agricultural land potential, which determines the need and the enormous significance of the organization of accounting for this object" [1, p. 91]. N.M. Tkachenko notes that "the purpose of accounting for land plots is to provide land information necessary for external users for the purpose of investment to improve land and internal users for the adoption of managerial decisions related to ensuring the effective use of land in Ukraine" [3, p. 163].

At the legislative level, it has been established that land fees apply to all legal entities and individuals who have a registered land plot or rent it from a state or a local community. This year, the exemption from paying this tax is extremely sensitive to the nuances of economic land use.

Table 1 - Characteristics of the main features of the calculation and payment of land tax

Features of the tax	Fee for land		
	Land tax		Land rent
Form of ownership of a land plot	Non-state and non-communal	State and communal	State and communal
Taxpayers	Landowners	Constant land users	Land tenants
Taxable	Land, shares, units, incl. land plots leased		
Grounds for tax deductibility	Data of the State Land Cadastre, containing the number, size and location of the land	Contract of lease of a land plot	
Type of persons-payers	Physical and legal		

It should be noted that the lease of land plots from the state or local community significantly differs from the same lease from private land owners. The fact is that in the first version of the lease payments go to the budget, and from the tax point of view are considered as a part of the payment for land (local tax), and the second option, such payments are transferred to the personal account of owners of such land plots and are already classified as fees for the provided services, not as a tax. As for the land tax declaration, in 2019 the form of the current form remains valid the same as last year. This form was approved by the order of the Ministry of Finance of Ukraine from 16.06.2015 № 560 [2]. The declaration for 2019 together with the new certificate on normative monetary valuation of the land plot will be submitted taking into account the new requirements of the normative estimation of the land of settlements established by the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine.

The procedure for calculating the land tax is shown in Table. 2.

Table 2 - The procedure for calculating the land tax

Base fee for land		
Land tax for the year		Land rent
Normative monetary valuation has been carried out	Normative monetary valuation has not been carried out	
Normative monetary valuation of a land plot, taking into account the coefficient of indexation (Article 289 TCU) Area $\times$ indexed normative monetary value of unit of area $\times$ tax rate (%)	Area $\times$ tax rate based on the normative monetary value of unit area of arable land by region (%)	Determined by the lease agreement. As a rule, the same approach as land tax is used

In the case of renting a fee for land, the feature will be the absence of privileges. That is, the rent is paid without exception by users of the lands of state or communal ownership who have concluded respective lease agreements. To this number are include such payers as non-profit organizations and budget organizations, as well as payers of the single tax of all groups. Temporary exclusion is foreseen only if the land is located in temporarily occupied territories or a collision line.

Conclusion: Thus, during the study of the characteristics of accounting and taxation of land and land resources, we can conclude that the organization of such accounting in our state is set at a rather high level. This was achieved thanks to the efficient organization of the methodology of accounting for land resources. This is extremely important, as the land acts as a very specific object of ownership, and therefore requires a lot of attention and tailor-made accounting approaches.

References

1. Zhuk V.M. Theoretical aspects of the development of accounting in the agrarian economy / V.M. Zhuk // Economy of agroindustrial complex. — 2009. — № 10. — P. 87–91.
2. Order of the Ministry of Finance of Ukraine "On Approval of the Form of the Tax Return from Land Fee (Land Tax and / or Rent for Land in the State or Communal Property)" from 16.06.2015 № 560/ Verkhovna Rada of Ukraine. - Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0783-15>.
3. Tkachenko N.M. Actual issues of accounting of land plots of Ukraine in conditions of different forms of ownership / N.M. Tkachenko // Herald of Economics. science of Ukraine. - 2010. - № 2. - P. 162–165.

Роднєв Д. В., студент групи МОАп-181

Науковий керівник – Гоголь Т.А., д.е.н., професор

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах земельний податок є однією з ключових складових стабільного та ефективного розвитку місцевого самоврядування в Україні, виступаючи суттєвим джерелом наповнення місцевих бюджетів. В Україні є ціла низка підприємств, що спеціалізуються на земельних відносинах та експлуатацією земельних ділянок. Особливу увагу варто приділити підприємствам комунальної форми власності, діяльність яких характеризується специфікою фінансування та бухгалтерського, в тому числі і обліку земельних ресурсів.

Особливостям бухгалтерського обліку та оподаткування землі у своїй праці приділяли увагу: Ф.Ф. Бутинець, М.Я. Дем'яненко, В.М. Жук, І.В. Замула, Г.Г. Кірейцев, В.Г. Лінник, Н.М. Малюга, П.Т. Саблук, М.Г. Чумаченко, В.Я. Соколов, П.Т. Саблук та інші науковці.

Метою дослідження є аналіз особливостей організації обліку та оподаткування землі та земельних ділянок на підприємствах комунальної форми власності, фінансування яких безпосередньо пов'язане з формуванням місцевого бюджету.

Об'єктом дослідження є організація бухгалтерського та податкового обліку земельних ділянок на підприємстві КП «Паркування та ринок» Чернігівської міської ради.

На КП «Паркування та ринок» земля та земельні ділянки знаходяться на праві постійного користування. У випадках, коли земельні стають непридатними для подальшого використання у господарській діяльності (наприклад, вилучення зупинкових комплексів), підприємство відмовляється від права постійного користування і такі земельні ділянки вилучаються. Також варто зазначити, що підприємство бере в оренду у міста 1 земельну ділянку (ринок біля вул. Героїв Чорнобіля).

Динаміка зміни кількості земельних ділянок та їх площі на підприємстві за останні 5 років відображена на рис. 1 та 2 відповідно.

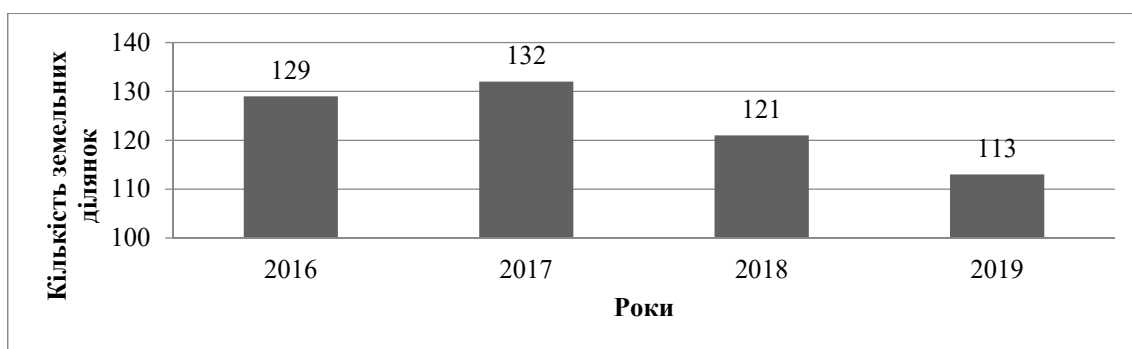

Рис. 1. Динаміка зміни кількості земельних ділянок на підприємстві КП «Паркування та ринок» в період з 2016 по 2019 роки

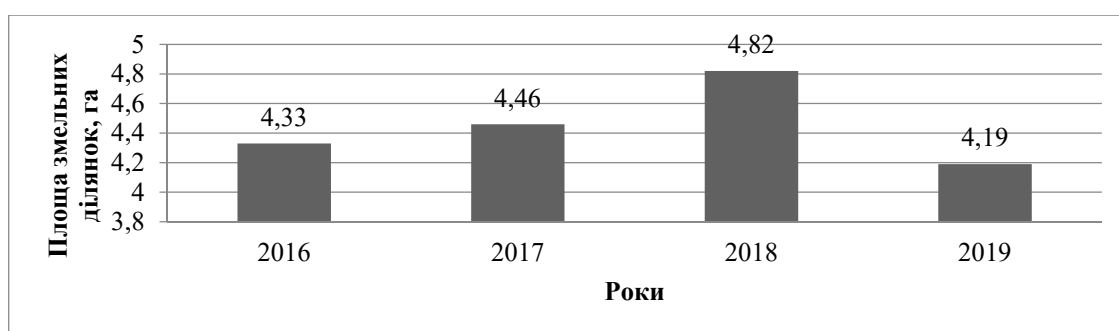

Рис. 2. Динаміка зміни площі земельних ділянок підприємства КП «Паркування та ринок» в період з 2016 по 2019 роки

Отже, на КП «Паркування та ринок» в останні роки спостерігається поступове зменшення кількості земельних ділянок. В основному, це пов'язано з затвердженням Виконавчим комітетом Чернігівської міської ради списку малих архітектурних форм, власники яких повинні були демонтувати їх в короткі строки.

Основним предметом діяльності КП «Паркування та ринок» є: створення, будівництво та експлуатація платних місць (майданчиків) для паркування транспортних засобів, стоянок для автомобілів, надання пов'язаних з цим послуг, справляння з юридичних та фізичних осіб плати за користування місцями для паркування транспортних засобів, стоянок для автомобілів та за надання супутніх послуг; створення, будівництво та експлуатація ринків, торгових місць поза ринками, інших об'єктів комерційного використання, надання пов'язаних з цим послуг, справляння з юридичних та фізичних осіб плати за користування ринками, торговими місцями поза ринками, іншими об'єктами комерційного використання та за надання супутніх послуг в порядку, визначеному Чернігівською міською радою. Відповідно до предмету діяльності підприємства, земельні ділянки надаються у користування всім фізичним та юридичним особам, які виявили бажання співпрацювати з підприємством та вести свою господарську діяльність. З такими особами укладаються договори про співробітництво або про спільну інвестиційну діяльність. Цими договорами передбачено, що такі особи мають підтримувати земельні ділянки в належному стані, а також компенсувати всі витрати підприємства, пов'язані з утриманням таких земельних ділянок, виготовленням технічної документації, сплати земельного податку тощо.

Нарахування земельного податку на КП «Паркування та ринок» Чернігівської міської ради проводиться на підставі Витягу з технічної документації про нормативну грошову оцінку земельної ділянки з Держгеокадастру або на підставі Розрахунку Управління земельних ресурсів Чернігівської міської ради.

Розрахунок складається на підставі категорії, цільового призначення та розміщення земельної ділянки. Станом на початок 2019 року Управління земельних ресурсів Чернігівської міської ради у відповідь на запит КП «Паркування та ринок» про розмір ставок податку (відповідно до наданих витягів з технічної документації про нормативні грошові оцінки земельних ділянок) визначено ставки податку на поточний рік. Згідно з цією інформацією на 110 із 113 земельних ділянок встановлена ставка податку у

розмірі 3%. Винятком стали земельні ділянки по вул. Незалежності (0,25%), вул. Козацькій (1,5%) та вул. Інструментальній (1,5%).

Щорічно підприємство перерахує до міського бюджету значні суми плати за землю (у 2016 році – 998459,43 грн.; у 2017 році – 1329169,48 грн.; у 2018 році – 1411838,02 грн.).

Після цього складається податкова декларація з плати за землю за рік, в якій вказуються:

- категорія земельних ділянок;
- документи, які засвідчують/підтверджують право власності/користування;
- державна реєстрація прав власності/користування (у разі наявності);
- кадастровий номер земельної ділянки;
- площа земельної ділянки;
- нормативна грошова оцінка одиниці площі земельної ділянки;
- ставка податку (%);
- річна сума земельного податку;
- пільга;
- річна сума земельного податку (до сплати).

Декларація подається за поточний рік наперед до (20 лютого поточного року). Сума податку розподіляється по місяцях і виплачується підприємством щомісячно, протягом року. У випадку вилучення існуючих або надходження нових земельних ділянок подається уточнююча податкова декларація з плати за землю з урахуванням всіх змін.

У процесі господарської діяльності КП «Паркування та ринок» іноді відбувається зміна цільового призначення певних земельних ділянок, що тягне за собою зміну ставок земельного податку. Також на підприємстві передбачене нарахування та сплата пайової участі в утриманні об'єктів благоустрою.

Земельні ділянки надаються інвесторам у користування, а вони згідно договору про співробітництво відшкодовують всі витрати, що пов'язані з утриманням земельної ділянки, в тому числі земельний податок.

Висновок: Отже, задля ефективного управління земельними ділянками землевласники повинні мати детальну інформацію по кожній з них. До такої інформації можна віднести дані про вартість земельних ділянок та їх площу, а також багато іншої інформації, на основі якої стане можливим забезпечення правильного нарахування податку на землю. Такі дані мають накопичуватися в реєстрах бухгалтерського обліку. Саме тому питання правильного накопичення цієї інформації в контексті ефективного управління підприємством та правильності розрахунку земельного податку ще довго залишатиметься актуальним.

Сидоренко О.О., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОБЛІКОВО-ПОДАТКОВІ НАСЛІДКИ ОТРИМАННЯ ДИВІДЕНДІВ

Досить часто підприємства, які мають вільні кошти прагнуть їх інвестувати в акції інших підприємств з метою отримання дивідендів та/або отримання суттєвого впливу чи контролю над такими підприємствами, що в майбутньому може їм надати додаткові конкурентні переваги.

Водночас, згідно із п. 140.4.1 Податкового кодексу України, фінансовий результат до оподаткування "зменшується на суму нарахованих доходів від участі в капіталі інших платників податку на прибуток підприємств, платників єдиного податку та на суму нарахованих доходів у вигляді дивідендів, що підлягають виплаті на його користь від інших платників цього податку (крім інститутів спільного інвестування та платників, прибуток яких звільняється від оподаткування відповідно до положень цього Кодексу, у розмірі прибутку, звільненого від оподаткування" [2].

Якщо детально проаналізувати вище наведену норму Податкового кодексу України, то можна зробити висновок про те, що отримувач дивідендів, який застосовує податкові різниці при визначенні суми податку на прибуток, може зменшити фінансовий результат до оподаткування податком на прибуток, лише в тому випадку, якщо юридична особа-об'єкт інвестування при виплаті таких дивідендів сплатила авансовий внесок з податку на прибуток (через таке зменшення відбувається уникнення від подвійного оподаткування дивідендів). Відповідно, якщо підприємство отримує дивіденди від особи, яка при виплаті дивідендів не сплачувала авансовий внесок з податку на прибуток, то отримувач дивідендів не зможе на їх суму зменшити фінансовий результат до оподаткування (такі дивіденди, будуть визнані доходом у отримувача і будуть оподатковані за загальними правилами).

Також, слід зазначити, що дивіденди отриманні від фінансових інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі, не зменшують фінансовий результат до оподаткування відповідно до п. 140.4.1

ПКУ, оскільки в обліку не відображаються доходом, а відповідно до П(с)БО 12 "Фінансові інвестиції" [3] зменшують балансову вартість фінансових інвестицій.

При цьому, згідно із ст. 57.1¹ "Порядок сплати податкового зобов'язання з податку на прибуток при виплаті дивідендів" Податкового кодексу України, авансовий внесок з податку на прибуток не сплачують у разі виплати дивідендів:

- на користь власників корпоративних прав материнської компанії, що сплачуються в межах сум доходів такої компанії, отриманих у вигляді дивідендів від інших осіб. Якщо сума виплат дивідендів на користь власників корпоративних прав материнської компанії перевищує суму отриманих такою компанією дивідендів, дивіденди, сплачені в межах такого перевищення, підлягають оподаткуванню за правилами, встановленими підпунктом 57.1-1.2 ПКУ. З метою оподаткування материнська компанія веде наростаючим підсумком облік дивідендів, отриманих нею від інших осіб, та дивідендів, сплачених на користь власників корпоративних прав такої компанії, і відображає у податковій звітності дивіденди в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику;

- платником податку на прибуток, прибуток якого звільнений від оподаткування відповідно до положень цього Кодексу, у розмірі прибутку, звільненого від оподаткування у період, за який виплачуються дивіденди;

- фізичним особам [2].

Крім наведених вище суб'єктів, звільнені від сплати авансового внеску з податку на прибуток при виплаті дивідендів:

- платники єдиного податку;

- інститути спільного інвестування [2].

Також не сплачують авансовий внесок з податку на прибуток нерезиденти, оскільки на таких суб'єктів не поширюється податкове законодавство України.

Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [1] облік дивідендів нарахованих до отримання за фінансовими інвестиціями, які обліковуються за методом участі в капіталі здійснюється кореспонденцією Д-т 373 – К-т 141, а дивідендів за іншими фінансовими інвестиціями Д-т 373 – К-т 731, отримання дивідендів відображають проведенням Д-т 311 – К-т 373.

З огляду на все вище наведено, вважаємо, що підприємству, в процесі організації обліку, слід чітко розділити на окремих субрахунках наступних порядків до субрахунку 731 "Дивіденди одержані" суми дивідендів, які отримані від емітентів корпоративних прав, які сплатили авансовий внесок з податку на прибуток при виплаті таких дивідендів, та емітентів корпоративних прав, які його не сплачують при виплаті дивідендів.

На нашу думку, деталізація субрахунку 731 "Дивіденди одержані" повинна бути такою:

- 7311 "Дивіденди одержані від платників податку на прибуток, прибуток яких не звільняється від оподаткування";
- 7312 "Дивіденди одержані від платників податку на прибуток, прибуток яких звільняється від оподаткування відповідно до положень ПКУ, в частині прибутку що не звільнено від оподаткування";
- 7313 "Дивіденди одержані від платників податку на прибуток, прибуток яких звільняється від оподаткування відповідно до положень ПКУ, в частині прибутку що звільнений від оподаткування";
- 7314 "Дивіденди одержані від платників єдиного податку";
- 7315 "Дивіденди одержані від інститутів спільного інвестування".
- 7316 "Дивіденди одержані від нерезидентів".

За умови застосування вищезазначених субрахунків, підприємство отримувач дивідендів зможе зменшити фінансовий результат до оподаткування податком на прибуток лише на суму дивідендів відображених на субрахунках 7311 та 7312.

Враховуючи вище наведене, вважаємо, що процес обліку та оподаткування доходів від отриманих дивідендів залишається недостатньо вивченим в частині організації обліку таких доходів з урахуванням вимог податкового кодексу України. З огляду на це, в роботі нами було запропоновано субрахунки наступних порядків до субрахунку 731 "Дивіденди одержані", використання яких, на нашу думку, дозволить: 1) посилити аналітичну функцію бухгалтерського обліку в частині отримання деталізованої інформації щодо отриманих дивідендів залежно від виду емітентів корпоративних прав, а отже створить підґрунтя для аналізу, контролю та більш ефективного управління ними; 2) зменшить трудомісткість визначення фінансового результату до оподаткування та складання звітності з податку на прибуток.

Список використаних джерел

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n256>
3. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 “Фінансові інвестиції” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00>.

Уланович Б.А., студент гр. ОА-151

Дзюб В.В., студент гр. ОА-151

Науковий керівник – Нехай В.А., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Ведення бізнесу в Європі – одна з найпопулярніших тем сьогодні. Європейський союз безпечний у плані ведення бізнесу і надійний в плані економіки. Зрозумівши, як влаштовані бізнес-процеси в Європі, потрібно розібратись і з особливостями податкової системи та ПДВ особливо. Податок на додану вартість є основним джерелом наповнення національних бюджетів. Тому його визначення потребує дуже точного та детального вивчення.

Визначення об'єкта, бази оподаткування, диференціацію ставок податку та розподіл між національним та європейським бюджетом, потребує детального вивчення. Оскільки, в різних країнах ЄС діють різні ставки ПДВ.

Податок на додану вартість є основним непрямим податком, яким оподатковується додана вартість, створена на всіх стадіях виробництва і руху товарів від виробника до кінцевого споживача. Формування єдиних засад і законодавчих норм щодо оподаткування споживання товарів і послуг та гармонізацію податкових ставок з ПДВ в європейських країнах було розпочато ще у 1977 році. На сьогоднішній день різниця у основних ставках ПДВ між різними країнами-учасницями ЄС є невеликою (рис. 1). Середня ставка ПДВ в ЄС складає 21,5%, в країнах Єврозони – 20,8%. Найвищий рівень непрямого оподаткування характерний для скандинавських країн (25% у Данії та Швеції, 24% у Фінляндії), а також для Угорщини, Хорватії, Греції (27%, 25% та 24% відповідно). Найнижчий рівень оподаткування ПДВ в Люксембурзі (17%), на Мальті (18%), в Німеччині та на Кіпрі (19%)

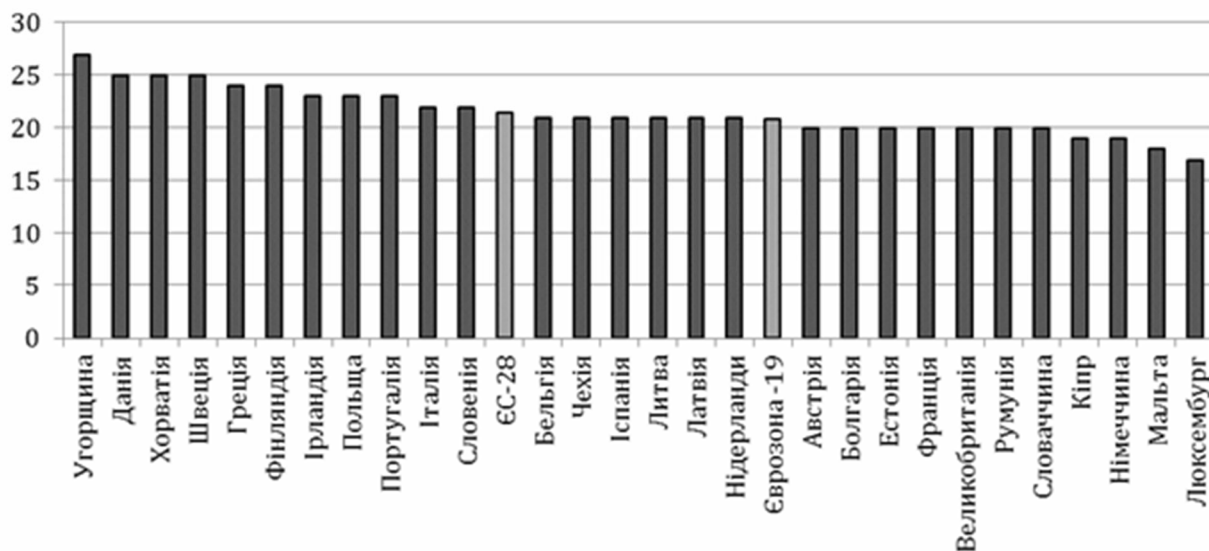

Рис. 1. Базові ставки ПДВ в країнах ЄС у 2018 р.

Додана вартість – це приріст вартості товару/послуги/роботи (далі по тексту – товару), яка створюється на всіх етапах його виробництва і реалізації. Відповідно, ПДВ являє собою законодавчо встановлену частину такого приросту вартості, яка стягується в бюджет. При цьому, оплачується ПДВ покупцем товару, шляхом включення його у ціну, а вноситься в бюджет продавцем. Саме тому ПДВ називають непрямим.

Ланцюг від виробника до кінцевого споживача може бути дуже довгим і заплутаним, а податок зі своєї частини вартості, «доданої» до вартості сировини, робіт та (або) послуг, необхідних для виробництва,

платить кожен учасник виробництва або реалізації товару на різних стадіях. Тому сума податку починає надходити в бюджет раніше кінцевої реалізації.

Покупець на наступних стадіях має право відняти від свого зобов'язання суму цього податку, сплачену на попередніх стадіях. Тому ПДВ складається з двох частин: податкового кредиту та податкового зобов'язання.

Податковий кредит (його ще називають вхідним ПДВ) – це сума, яка закладена в ціні придбаного товару, на яку платник податку має право зменшити своє податкове зобов'язання у звітному періоді.

Податкове зобов'язання (його ще називають вихідним ПДВ) – сума податку, яку платник нарахував у звітному періоді, тобто частина вартості, яку продавець додав до проданого товару, щоб реалізувати його з вигодою для себе і отримати прибуток. До бюджету платник перераховує різницю між податковим зобов'язанням і податковим кредитом.

Податок на додану вартість розраховується на основі загальних для ЄС правил. ПДВ обкладається додаткова вартість продукту або послуги на будь-якому етапі виробництва і стягується з кінцевого споживача. Види діяльності, на які поширюється ПДВ:

- 1) комерційна діяльність, а саме: продаж товарів і послуг, імпорт та інші транзакції, що здійснюються між країнами-членами ЄС;
- 2) виробництво та розповсюдження товарів і послуг. ПДВ стягується з суми кожної угоди;
- 3) через механізм, в рамках якого з осіб, зареєстрованих як платники ПДВ, стягується податок з проданих ними товарів і послуг, а відшкодовується з покупки товарів і послуг, які вони використовують для ведення власного бізнесу.

Транзакції, які підлягають оподаткуванню ПДВ:

1. Продаж товарів на території ЄС особою, зареєстрованою як платник ПДВ.
2. Продаж послуг: ПДВ стягується в тій країні ЄС, де зареєстрований кінцевий споживач послуги.
3. Угоди на внутрішньому ринку ЄС: угоди, які укладаються резидентами різних країн ЄС відносяться не до імпортно-експортних операціях, а до операцій, що здійснюються на внутрішньому ринку ЄС. Подібні угоди між зареєстрованими платниками ПДВ, обкладаються податком на додану вартість на території країни, куди поставляються товари.

4. Імпорт: ПДВ стягується з імпортованих товарів під час проходження процедури митного очищення. Але якщо товари імпортуються через одну країну-члена ЄС, а призначені для споживання в іншій країні, вони можуть обкладатися ПДВ в рамках спеціальної угоди про відстрочення сплати податку, згідно з яким податок буде стягуватись в країні призначення товару, а не в країні його ввезення на територію ЄС. Сплата ПДВ на митниці здійснюється в рамках загальної митної процедури імпорту товарів. Платник ПДВ повинен заповнити відповідний документ (вантажної митної декларації), в який вноситься інформація про вартість товарів, країну походження, одержувача вантажу, технічних параметрах і т.д.

Окрім базової ставки ПДВ, до певних груп товарів і послуг застосовуються пільгові знижені ставки. Допустимий перелік таких товарів і послуг в країнах ЄС закріплюється Директивою ЄС з ПДВ і включає: продовольчі товари заміники харчових продуктів; фармацевтичні вироби; медичне обладнання та прилади для інвалідів; перевезення пасажирів та їх багажу; книги, газети і журнали, за винятком рекламних матеріалів; вхідні квитки на відвідування шоу, театрів та інших культурних заходів і споруд; прийом радіо-і телевізійних послуг; будівництво, ремонт і зміна житла, як частина соціальної політики; постачання товарів і послуг, призначених для використання в сільськогосподарському виробництві; розміщення у готелях та інших аналогічних установах; поставки товарів та послуг організацій із забезпечення соціального добробуту в країнах ЄС; ритуальні послуги; надання медичної та стоматологічної допомоги; послуги з прибирання вулиць, збору сміття та переробки відходів тощо.

Окремо Директивою ЄС з ПДВ визначено перелік товарів і послуг, які можуть бути звільнені від оподаткування ПДВ, тобто для них не нараховуються ні податкові зобов'язання, ні податковий кредит. До таких товарів і послуг, зокрема, віднесено: надання медичної допомоги; постачання людських органів, крові і молока; послуги зубних техніків і постачання зубних протезів; послуги, пов'язані з соціальним захистом та соціальним забезпеченням, захистом дітей і підлітків; освітні послуги та інші.

Адміністрування ПДВ ускладнюється, якщо в ланцюг виробництва і реалізації товару входять суб'єкти з різних країн, в кожній з яких існують свої правила. Так, експорт товарів за кордон обкладається ПДВ за нульовою ставкою, тобто експортер не тільки не додає ПДВ до ціни товару, що експортується, але й має право на відшкодування з бюджету ПДВ, сплаченого ним раніше при виробництві або купівлі товару, що експортується. А ось товари, імпортовані в Україну, обкладаються ПДВ нарівні з виробленими всередині країни. ПДВ стягується безпосередньо при ввезенні товару на митну територію України.

Підсумовуючи можна зробити наступні висновки:

- прозорість оподаткування є важливим елементом у боротьбі з уникненням від оподаткування, в т.ч. ПДВ;

- в даний час існує низький рівень прозорості у сфері оподаткування, що може дозволити і навіть стимулювати зловживання податковими методами окремими компаніями;

- податкова система будь-якої країни постійно перебуває у процесі розвитку та змінюється у відповідь на виклики поточної економічної ситуації з урахуванням світових тенденцій і потреб внутрішнього ринку;

- впровадження системи електронного адміністрування ПДВ є дієвим механізмом запобігання зловживань шляхом незаконного отримання відшкодування ПДВ із бюджету, зниження ризиків формування фіктивного кредиту та унеможливлення отримання неправомірного відшкодування ПДВ з бюджету, скорочення обсягів тіньової економіки.

Список використаних джерел

1. Повідомлення комісії до європейського парламенту, європейського ради – Страсбург, 2019.
2. Всем поровну: в странах ЕС будут действовать единые правила налогообложения прибыли [Електронний ресурс] // DELO.UA. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/novyy-uroven-v-stranah-es-budut-dejstvovat-edinye-pravila-nal-311250/>.
3. Пахненко О. М. Основні засади податкової політики в країнах єс на сучасному етапі / О. М. Пахненко, А. Ю. Семенов., 2016. – (Ефективна економіка).
4. Panayi Ch. HJ European Union Corporate Tax Law / Christiana HJ Panayi. – Cambridge University Press, 2013. – 414 p.

Хрей А.П., студентка гр. ОА-161

Науковий керівник – Сидоренко О.О., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ВІД УЧАСТІ В КАПІТАЛІ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Фінансові інвестиції є невід’ємною складовою розвитку підприємств. Участь в капіталі може призвести як до виникнення доходів так і втрат. Той чи інший випадок потребує бухгалтерського обліку і має власну специфіку стосовно впливу на базу оподаткування податком на прибуток підприємств, а тому вимагає в процесі організації обліку фінансових інвестицій за методом участі в капіталі враховувати вимоги Податкового кодексу України, що вказує на актуальність теми дослідження та методико-практичну значимість отриманих результатів.

Теоретико-методичні аспекти обліку доходів і втрат від участі в капіталі присвячені роботи таких вчених: Ліхновський П.; Пономаренко Є.Б.; Бутинець Ф.Ф.; Бойко Р.В.; Крупка Я.Д.; Бланк І.О.; Голов С.Ф. [3,6]. та інші.

Облік фінансових інвестицій за методом участі в капіталі, для підприємств, які не використовують міжнародні стандарти фінансової звітності, регламентується П(с)БО 12 "Фінансові інвестиції", згідно з яким "Метод участі у капіталі – метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно збільшується або зменшується на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування"[5].

Фінансові інвестиції в асоційовані і дочірні підприємства та в спільну діяльність зі створенням юридичної особи (спільного підприємства) на дату балансу відображаються за вартістю, що визначена за методом участі в капіталі, крім випадків, наведених у пунктах 17 і 22 Положення (стандарту) 12 [5].

Фінансові інвестиції, що обліковуються за методом участі в капіталі, на дату балансу відображаються за вартістю, що визначається з урахуванням зміни загальної величини власного капіталу об'єкта інвестування, крім тих, що є результатом операцій між інвестором і об'єктом інвестування [5].

Балансова вартість фінансових інвестицій збільшується (зменшується) на суму, що є часткою інвестора в чистому прибутку (збитку) об'єкта інвестування за звітний період, із включенням цієї суми до складу доходу (втрат) від участі в капіталі. Одночасно балансова вартість фінансових інвестицій зменшується на суму визнаних дивідендів від об'єкта інвестування [5].

Облік фінансових інвестицій за методом участі в капіталі відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [1], ведуть з використанням таких субрахунків:

- 141 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі"
- 721 "Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства"
- 722 "Дохід від спільної діяльності"
- 723 "Дохід від інвестицій в дочірні підприємства"
- 961 "Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства"
- 962 "Втрати від спільної діяльності"
- 963 "Втрати від інвестицій в дочірні підприємства" [1].

Водночас, згідно із Податковим кодексом України, підприємства які є платниками податку на прибуток та які зобов'язані використовувати різниці при визначенні фінансового результату до оподаткування з податку на прибуток, повинні враховувати що:

1) Фінансовий результат до оподаткування зменшується на суму нарахованих доходів від участі в капіталі інших платників податку на прибуток підприємств, платників єдиного податку та на суму нарахованих доходів у вигляді дивідендів, що підлягають виплаті на його користь від інших платників цього податку (крім інститутів спільного інвестування та платників, прибуток яких звільняється від оподаткування відповідно до положень цього Кодексу, у розмірі прибутку, звільненого від оподаткування) [4].

2) Фінансовий результат податкового (звітного) періоду збільшується на суму втрат від інвестицій в асоційовані, дочірні та спільні підприємства, розрахованих за методом участі в капіталі або методом пропорційної консолідації [4].

Отже, якщо підприємство отримало дохід від участі в капіталі, наприклад від інституту спільного інвестування, то на цю суму підприємство-інвестор не зможе зменшити фінансовий результат до оподаткування, це твердження підтверджується листом Мінфіну від 06.03.2019 р. № 11210-09-5/6621, згідно з яким "інвестор, який здійснює облік фінансових інвестицій в інститут спільного інвестування за методом участі в капіталі, не здійснює коригування (зменшення) фінансового результату до оподаткування податком на прибуток підприємств відповідно до підпункту 140.4.1 ПКУ на суму нарахованих доходів від участі в капіталі, що відображаються в бухгалтерському обліку збільшенням балансової вартості фінансових інвестицій" [2].

З огляду на вказане, вважаємо, що в процесі організації обліку фінансових інвестицій за методом участі в капіталі, підприємству доцільно чітко деталізувати вказані вище субрахунки за видами осіб емітентів корпоративних прав, а саме:

— 141.1 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі – повноцінні платники податку на прибуток";

— 141.2 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі – платники єдиного податку";

— 141.3 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі – інститути спільного інвестування";

— 141.4 "Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі – платникам податку на прибуток, прибуток яких звільняється від оподаткування відповідно до положень ПКУ";

— 721.1 "Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства – повноцінні платники податку на прибуток";

— 721.2 "Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства – платники єдиного податку";

— 721.3 "Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства – інститути спільного інвестування";

— 721.4 "Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства – платникам податку на прибуток, прибуток яких звільняється від оподаткування відповідно до положень ПКУ, в частині прибутку що звільнений від оподаткування";

— 721.5 "Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства – платникам податку на прибуток, прибуток яких звільняється від оподаткування відповідно до положень ПКУ, в частині прибутку що не звільнено від оподаткування".

Аналогічно до субрахунку 721, деталізуємо субрахунки 722-723. На нашу думку, деталізація субрахунків 961-963, повинна відповідати деталізації субрахунку 141.

Враховуючи вище наведене, вважаємо що процес обліку та оподаткування доходів від участі в капіталі залишається недостатньо вивченим в частині організації обліку таких доходів з урахуванням вимог податкового кодексу України. З огляду на це, в роботі нами було запропоновано аналітичні субрахунки наступних порядків до субрахунків обліку фінансових інвестицій за методом участі в капіталі, доходів та втрат від участі в капіталі, використання яких, на нашу думку, дозволить: 1) посилити аналітичну функцію бухгалтерського обліку в частині отримання деталізованої інформації за видами емітентів фінансових інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі у інвестора та доходів чи втрат за ними, а отже створить підґрунтя для аналізу, контролю та більш ефективного управління ними; 2) зменшити трудомісткість визначення фінансового результату до оподаткування та складання звітності з податку на прибуток.

Список використаних джерел

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
2. Лист Мінфіну від 06.03.2019 р. № 11210-09-5/6621 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://buhgalter911.com/public/uploads/news/Img_2019/04_2019/04.04.2019/List_M_nf_n_p_140.4.1_Kodeksu.pdf
3. Облік фінансових інвестицій за методом участі у капіталі. Павло Ліхновський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.tneu.edu.ua/files/EVD/site2_1/published/051pvvk.pdf.
4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n256>
5. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 “Фінансові інвестиції” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00>.
6. Удосконалення методики обліку фінансових інвестицій. Є.Б. Пономаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://buhgalter911.com/public/uploads/news/Img_2019/04_2019/04.04.2019/List_M_nf_n_p_140.4.1_Kodeksu.pdf.

Черненко Т.Ю., студентка гр. МОАп-181

Науковий керівник – Клименко Т.В., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

В сучасних умовах економічних перетворень в Україні ключовою ланкою фінансових ресурсів регіонів є місцеві бюджети, які мають значний вплив на їх соціально-економічний розвиток, життєвий рівень населення та розмір надання суспільних послуг. За рахунок фінансування з місцевих бюджетів відбувається реалізація державних і регіональних програм, формується та розвивається інфраструктура регіону [4], тому надзвичайно важливо дослідити джерела формування доходів місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації.

Децентралізація є складною реформою, яка покликана змінити всю систему управління країною, де громади мають можливість самостійно ухвалювати рішення і відповідати за їх реалізацію, визначати та реалізовувати пріоритети соціально-економічної і фінансової політики [7]. Децентралізація місцевих бюджетів почалась із прийняттям змін до Бюджетного і Податкового кодексів України, де були передані не тільки додаткові бюджетні повноваження, але і стабільні джерела доходів місцевих бюджетів для їх реалізації [3].

На сучасному етапі розвитку України дуже важливо, щоб місцеві бюджети мали власні джерела фінансування, що обумовлює актуальність аналізу складових їх доходів та оцінки рівня виконання планових показників.

На рис. 1 та 2 представлено виконання планових показників у розрізі складових доходів місцевих бюджетів з розмежуванням на загальний і спеціальний фонди.

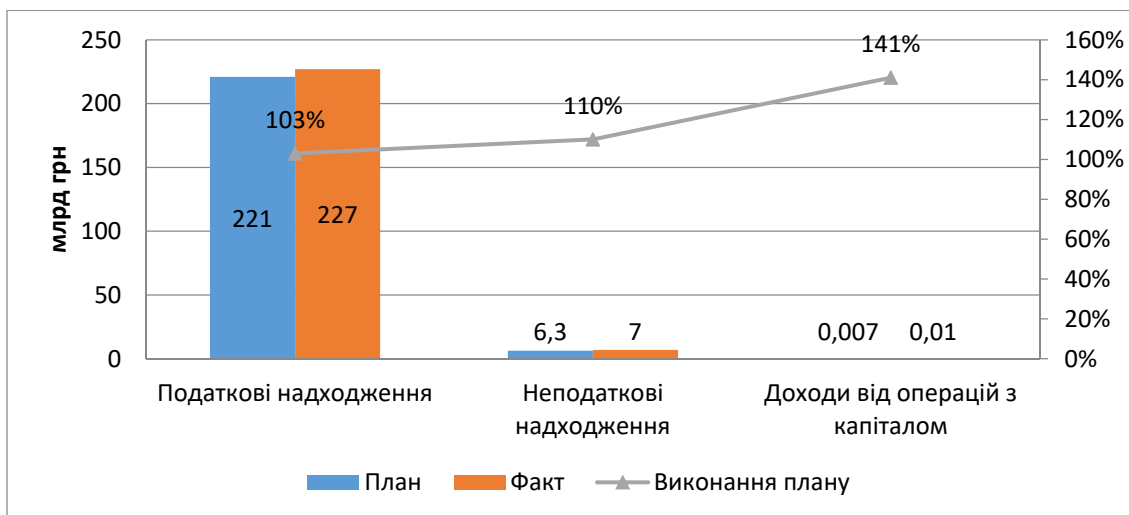

Рис. 1. Виконання планових показників за січень-грудень 2018 року в розрізі складових доходів загального фонду місцевих бюджетів [2]

З рис. 1 видно, що за всіма складовими доходів загального фонду місцевих бюджетів відбулося перевиконання планових показників. Відмітимо, що найбільшу часту в цих доходах займали податкові надходження – понад 97%, проте приріст їх обсягів у порівнянні з планом становив лише 3%. Найбільше перевиконання плану спостерігалось за доходами від операцій з капіталом – на 41%, хоча вони і мали найменшу частку.

На відміну від загального фонду, майже за всіма джерелами формування доходів спеціального фонду спостерігається недовиконання планових показників (винятком є лише цільові фонди – перевиконання на 22%). Неподаткові надходження є основним джерелом наповнення доходної частини цього фонду, їхня частка становить 67%. Незначні надходження були у вигляді міжнародної фінансової допомоги та до цільових фондів.

Слід відмітити, що остаточна цифра за підсумками року може бути іншою. Оскільки після оприлюднення Звіту про виконання бюджету за весь 2018 рік фактичні показники податкових надходжень буде відкориговано в сторону збільшення. Це пояснюється особливостями адміністрування місцевих податків і зборів, зокрема застосуванням звітного (податкового) періоду, що становить квартал та/або рік, та строками сплати податкового зобов'язання [2].

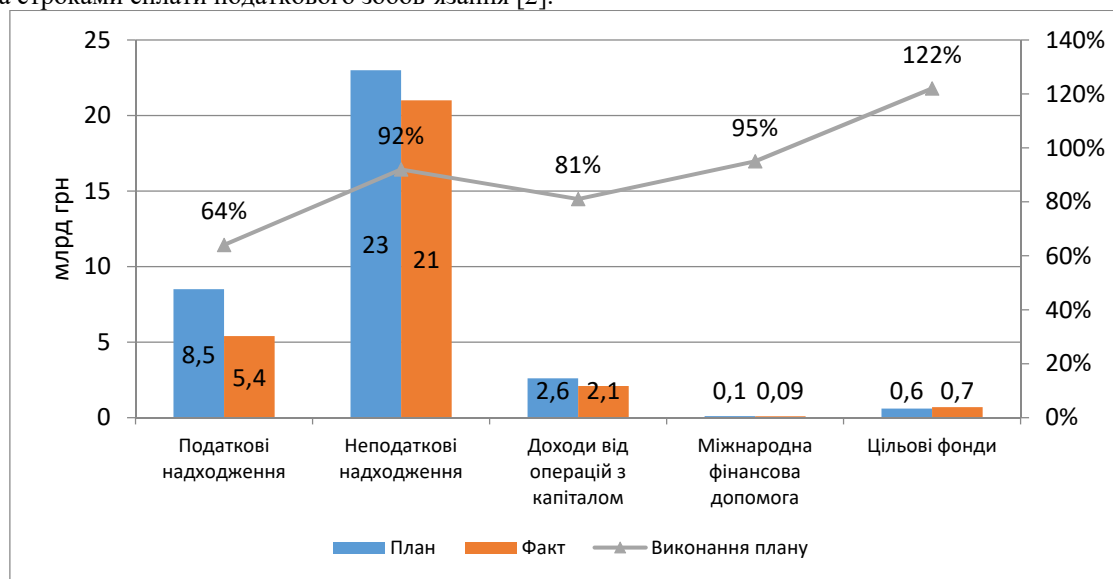

Рис. 2. Виконання доходів спеціального фонду місцевих бюджетів у січні-грудні 2018 році [2]

За результатами дослідження думок науковців, можна стверджувати, що місцеві бюджети недостатньо забезпечені фінансовими ресурсами, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток регіонів і країни в цілому. Тому, вважаємо за необхідне впровадити низку заходів щодо підвищення фінансової самостійності та самодостатності місцевих бюджетів [1; 5; 6]:

- 1) здійснення дієвого контролю під час формування і використання доходів місцевих бюджетів;
- 2) проводити розподіл стабілізаційної дотації при затвердженні Державного бюджету на відповідний рік (як у попередні роки – додаткової дотації на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів), що дало б можливість реально оцінювати наявні резерви і більш ефективно їх використовувати. Спрямовувати стабілізаційну дотацію з державного бюджету виключно на рівень обласних бюджетів з наданням права облдержадміністрації в подальшому розподіляти ці кошти між районними, міськими, міст обласного значення бюджетами та бюджетами об'єднаних територіальних громад з урахуванням стану виконання ними вимог частини 4 статті 77 Бюджетного кодексу України;
- 1) деталізувати систему оподаткування, що збільшить надходження доходів до бюджетів територіальних громад;
- 2) уточнити механізм здійснення замовлення за кошти місцевих бюджетів, а також функції місцевих органів самоврядування у цьому процесі;
- 3) при плануванні видаткової частини місцевого бюджету доцільно враховувати структуру видатків території, яка зумовлена кількістю населення, кліматичними умовами, аграрним чи промисловим напрямом виробництва, пріоритетними напрямками розвитку економіки на цій території;
- 4) дослідити ринок фінансових ресурсів місцевих бюджетів та методи їх залучення, розвивати ринок місцевих цінних паперів;
- 5) створювати нові високоєфективні виробничі потужності, нові робочі місця, нарощувати податкоспроможність регіонів шляхом структурного реформування місцевої економіки;

б) передбачати субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій під час затвердження Державного бюджету на відповідний рік, що дасть змогу забезпечити ефективне та в повному обсязі використання коштів цієї субвенції і відповідно вирішити найбільш суттєві проблеми, пов'язані з будівництвом, реконструкцією і ремонтом об'єктів соціально-культурної сфери тощо та придбанням необхідного обладнання;

7) стимулювати органи місцевого самоврядування до участі у міжнародних проектах, проведення конкурсів кращих пропозицій із вирішення місцевих питань, під які можна залучити кошти міжнародної технічної допомоги;

8) застосовувати новітні інструменти управління, зокрема, такі як геоінформаційна система моніторингу регіональних ресурсів;

9) забезпечувати місцевими органами самоврядування захисту прав інвесторів та надання гарантій щодо стабільності умов ведення бізнесу, пропагування можливостей та переваг створення такої форми господарської діяльності, як промисловий округ, який може сприяти активізації інвестиційної діяльності в регіоні;

10) використовувати фіскальні важелі стимулювання «припливу» інвестицій, зокрема встановлення системи податкових преференцій для суб'єктів господарювання, які мають диференціюватися від часткового до повного звільнення від сплати податків на весь термін реалізації інвестиційних проектів;

11) боротьба з тіньовою економікою, що є одним з чинників підвищення фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Список використаних джерел

1. Батажок С. Г. Доходи місцевих бюджетів як основа фінансової незалежності органів місцевого самоврядування / С. Г. Батажок // Формування ринкових відносин в Україні. - 2016. - № 2. - С. 86-91. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2016_2_23
2. Виконання дохідної частини бюджету за січень-грудень 2018 року [Електронний ресурс]; за заг. редакцією В. Мазярчука. — Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, 2019. — Режим доступу: <https://feao.org.ua/tag/dohodi/>
3. ГРОМАДна реформа: що дала децентралізація [Електронний ресурс] / Економічна правда. — 2017. — 04.08. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2017/0804/627740/>
4. Кожаліна Н. П. Особливості функціонування місцевих бюджетів в умовах економічних перетворень / Н. П. Кожаліна // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2018. — № 23. — С. 480-484.
5. Підхомний О. М. Проблеми забезпечення та шляхи збільшення доходів місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / О.М. Підхомний, О.Ю. Журба // Молодий вчений. - 2017. - №10. - С. 996-1000. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_10_226
6. Рошило В. І. Доходи місцевих бюджетів як основа фінансового забезпечення місцевих органів влади / В. І. Рошило // Електронне фахове видання Мукачівського державного університету «Економіка та суспільство». — №9 (квітень). — 2017. — С. 1029-1035.
7. Фурдичко, Л. С. Фінансова децентралізація: формування і використання місцевих бюджетів України, їх вплив на розвиток країни / Л. С. Фурдичко // Інвестиції: практика та досвід. — Київ, 2017. — № 23. — С. 23-30.

Шелест А.С., студентка групи ОА-161

Науковий керівник – Сидоренко О.О., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ПРОДАЖ ВИРОБНИЧИХ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ЯКІ РАНІШЕ НЕ ПЕРЕОЦІНЮВАЛИСЬ ЗА ЦІНАМИ НИЖЧЕ ЇХ БАЛАНСОВОЇ (ЗАЛИШКОВОЇ) ВАРТОСТІ: ОБЛІКОВО-ПОДАТКОВІ НАСЛІДКИ

В процесі господарської діяльності підприємства прагнуть постійно оновлювати свої виробничі потужності з метою підтримання достатнього рівня конкурентноздатності. У зв'язку з цим, досить часто підприємства реалізують свої основні засоби не зважаючи на те, що вони ще придатні для використання, з метою оновлення їх на більш нові та інноваційно-прогресивніші. Проте, продаж основних засобів має ряд обліково-податкових наслідків які потребують дослідження.

Згідно із п.1 розділу II П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» необоротні активи та група вибуття визнаються утримуваними для продажу у разі, якщо:

— економічні вигоди очікується отримати від їх продажу, а не від їх використання за призначенням;

— вони готові до продажу у їх теперішньому стані;

— їх продаж, як очікується, буде завершено протягом року з дати визнання їх такими, що утримуються для продажу;

— умови їх продажу відповідають звичайним умовам продажу для подібних активів;

— здійснення їх продажу має високу ймовірність, зокрема якщо керівництвом підприємства підготовлено відповідний план або укладено твердий контракт про продаж, здійснюється їх активна пропозиція на ринку за ціною, що відповідає справедливій вартості [1].

При, цьому згідно із п.3 розділу II П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», для переведення основних засобів до необоротних активів утримуваних для продажу, необхідно щоб всі вище наведені умови виконувались.

Отже, якщо підприємство планує продаж необоротного активу в майбутньому звітному періоді, і всі вище зазначені умови виконуються, то воно може перевести його в групу необоротних активів утримуваних для продажу, а саме перевести на субрахунок 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу», в такому разі необоротні активи оцінюються та відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності або за балансовою вартістю, або за чистою реалізаційною вартістю. Для цього потрібно визначити, яка із зазначених величин є меншою. В тому випадку, якщо балансова вартість на дату балансу менша від чистої вартості реалізації, то балансову вартість потрібно коригувати. Згідно П(С)БО 27, якщо актив оцінюється за чистою реалізаційною вартістю, то сума коригування балансової вартості необоротних активів визначається іншими операційними доходами (або витратами) звітного періоду [2]. Після втрати основним засобом статусу необоротного активу його більше не амортизують. Амортизація припиняється з місяця, наступного за місяцем визнання такого активу утримуваним для продажу [3]. Якщо ж, хоча б одна з вище наведених вимог не виконується то підприємство не може застосувати субрахунок 286 «Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу» і не здійснює відповідного переведення та продовжує нараховувати амортизацію.

Так, в нашій ситуації, оскільки продаж основного засобу відбувається за ціною меншою ніж його залишкова вартість за даними обліку, ми вважаємо, що не виконується така з умов "умови їх продажу відповідають звичайним умовам продажу для подібних активів", а отже підприємство не зможе в такому випадку перевести цей актив у групу необоротних активів утримуваних для продажу.

Якщо говорити про податкові наслідки від продажу основного засобу, то необхідно враховувати вимоги Податкового кодексу України стосовно податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість.

Так, згідно із ст. 138 Податкового кодексу України:

1) фінансовий результат до оподаткування збільшується:

на суму нарахованої амортизації основних засобів або нематеріальних активів відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності;

на суму залишкової вартості окремого об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, визначеної відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, у разі ліквідації або продажу такого об'єкта.

2) Фінансовий результат до оподаткування зменшується:

на суму розрахованої амортизації основних засобів або нематеріальних активів відповідно до пункту 138.3 ПКУ;

на суму залишкової вартості окремого об'єкта основних засобів або нематеріальних активів, визначеної з урахуванням положень ПКУ, у разі ліквідації або продажу такого об'єкта [4].

Щодо податку на додану вартість, то згідно із п. 188.1 Податкового кодексу України "база оподаткування операцій з постачання необоротних активів не може бути нижче балансової (залишкової) вартості за даними бухгалтерського обліку, що склалася станом на початок звітного (податкового) періоду, протягом якого здійснюються такі операції (у разі відсутності обліку необоротних активів - виходячи із звичайної ціни)" [4].

Розглянемо вище наведене на прикладі.

Приклад. Підприємство 25 жовтня 2018 року вирішило продати будівлю за 1 200 000 грн, первісна вартість якої 10 000 000 грн, яка була введена в експлуатацію 31 грудня 2012 року. Для амортизації на підприємстві використовували прямолінійний метод виходячи з 25 років корисного використання, відповідно до наказу про облікову політику підприємства. Продаж відбувся 30 квітня 2019 року.

Визначмо суму зносу за період використання об'єкту для цілей обліку: за період 2013-2018 року – 72 місяці та за 2019 рік 4 місяці, отже сума зносу буде становити $10000000/25/12*76=2\ 533\ 333,33$ грн. При цьому, бухгалтерська амортизація за 1 місяць становила – 33 333,33 грн. Залишкова вартість для цілей обліку буде становити 7 466 666,67

Визначаємо суму зносу для цілей оподаткування на момент продажу $10000000/20/12*76= 3\ 166\ 666,67$ грн. При цьому, амортизація для цілей оподаткування за 1 місяць становила – 41 666,67 грн. Залишкова вартість для цілей оподаткування податком на прибуток буде становити 6 833 333,33. Залишкова вартість для визначення мінімальної бази оподаткування ПДВ буде визначатись на початок періоду в якому відбувся продаж, тобто на 1 квітня і буде становити $7\ 466\ 666,67 - 33\ 333,33 = 7\ 433\ 333,34$ грн.

Бухгалтерські проведення до прикладу наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Бухгалтерські проведення до прикладу

№ з/п	Господарська операція	Дебет	Кредит	Сума, грн
1	Передано покупцеві основний засіб	377	712	1 200 000,00
2	Відображено податкові зобов'язання з ПДВ	712	641	200 000,00
3	Дохід списано на фінансовий результат	712	793	1 000 000,00
4	Списано знос основного засобу	131	103	2 533 333,33
5	Списано залишкову вартість	943	103	7 466 666,67
6	Витрати списано на фінансовий результат	793	943	7 466 666,67
7	Донараховано суму ПДВ виходячи із залишкової вартості $7433333,34 * 0,2 - 200000 = 1\,286\,666,67$	977	641	1 286 666,67
8	Витрати списано на фінансовий результат	793	977	1 286 666,67
9	Отримано кошти	311	377	1 200 000,00
10	При цьому підприємству у звітному році необхідно буде при визначенні фінансового результату до оподаткування податком на прибуток 1) збільшити фінансовий результат до оподаткування: на суму нарахованої амортизації основних засобів за даними обліку, а саме на суму $33\,333,33 * 4$; на суму залишкової вартості окремого об'єкта основних засобів за даними обліку у разі продажу такого об'єкта, а саме на суму $7\,466\,666,67$ грн. 2) Зменшити фінансовий результат до оподаткування: на суму розрахованої амортизації основних засобів або нематеріальних активів відповідно до пункту 138.3 ПКУ, тобто на суму $41\,666,67 * 4$; на суму залишкової вартості окремого об'єкта основних засобів визначеної з урахуванням положень ПКУ, у разі продажу такого об'єкта, тобто на суму $6\,833\,333,33$ грн.			

В результаті проведеного дослідження виявлено, що питання обліку та оподаткування операцій з продажу виробничих основних засобів за цінами нижчими ніж їх залишкова вартість є маловивченими, а податкове законодавство України містить ряд недоліків, які потребують вирішення. Так, в роботі розроблено методичку обліку та оподаткування операцій з продажу основних засобів за цінами нижчими ніж їх залишкова вартість.

Зроблено висновок про необхідність доповнення Податкового кодексу України, в частині адміністрування податку на прибуток підприємств, зокрема обґрунтовано необхідність доповнення п. 139 Податкового кодексу України наступним змістом: «Фінансовий результат до оподаткування збільшується: на суму недоотриманого доходу у зв'язку з продажем основного засобу за ціною нижчою ніж його залишкова вартість, крім випадку, коли підприємство представить звіт суб'єкта оціночної діяльності який підтвердить різке зменшення вартості такого основного засобу». На нашу думку, запропоновані удосконалення до Податкового кодексу України унеможливають діяльність недобросовісних підприємств, в частині зниження бази оподаткування податку на прибуток підприємств.

Список використаних джерел

1. П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
2. Бухгалтерський та податковий облік продажу основних засобів - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/8666>.
3. Продаж автівки: 7 правил обліку - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vobu.ua/ukr/analytics/consultations/item/prodazh-avtivky-7-pravyl-obliku>.
4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n256>.

Глуценко А.А., студентки гр. МЕАп-181

Науковий керівник - Міщенко М.В., к.т.н, доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Інформація – це важливий виробничий ресурс, який необхідно послідовно регулювати, задля його належного використання. Автоматизація діяльності підприємств, підвищення якості управління, забезпечення спеціалістів необхідною інформацією для виконання своїх функцій - зумовили стрімкий розвиток інформаційних систем (ІС). На будь-якій стадії розвитку суспільства, воно вимагає від свого управління попередньо підготовлених, певним чином систематизованих даних. І саме завдяки інформаційним системам вдається технічно та організовано упорядкувати інформацію для життєво найважливіших процесів у розвитку суспільства.

Інтернет-енциклопедія «Вікіпедія» дає визначення «Інформаційних систем» як сукупність методів організаційних та технічних засобів для збереження та обробки інформації з метою забезпечення інформаційних потреб користувачів [3].

За ДСТУ 2392-94: Інформаційна система – комунікаційна система, що забезпечує збирання, пошук, оброблення та пересилання інформації [3].

Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» визначає інформаційну (автоматизовану) систему як організаційно-технічну систему, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів [1].

Інформаційні системи існують з моменту появи суспільства, оскільки на кожній стадії його розвитку існує потреба в управлінні. Місією інформаційної системи є переробка інформації, потрібної для ефективного управління всіма ресурсами організації, створення інформаційного та технічного середовища для управління її діяльністю. Питання появи та розвитку ІС є досить актуальним в наш час. Адже досліджуючи мету створення інформаційної системи як засобу для роботи з великими обсягами інформації, ми зможемо проаналізувати всі тенденції та визначити основні напрями для майбутнього розвитку. Особливо важливим це питання є для розвитку економічних систем. Інформаційна система не тільки розкриває сутність функціонування об'єкта економіки, а й впливає на нього через органи управління. Вона є сукупністю інформаційних процесів для задоволення потреби в інформації різних рівнів прийняття рішень [2].

Основні етапи створення та розвитку інформаційних систем можна розділити на 4 частини.

Перший етап бере свій початок в 1960 році та має назву «Електронна технологія». Основним інструментом якого є великі електронно-обчислювальні машини (ЕОМ) та створені на їх базі автоматизовані системи управління (АСУ) і інформаційно-пошукові системи, що оснащені широким спектром базових і спеціалізованих програмних комплексів. Вони створювались для управління окремими підрозділами чи видами діяльності і з часом інтегрувались у комплексні автоматизовані системи. Основним напрямком розвитку інформаційної технології була автоматизація операційних рутинних дій людини. Для інформаційних систем першого покоління характерним є ефективна обробка запитів, використання інтегрованих файлів для зв'язування між собою задач і генерування зведених звітів для керівництва. Кожна система була націлена на конкретне застосування, і тому опис її функцій був мінімальний і призначався для спеціаліста в цій предметній галузі. Обробка даних виконувалася в обчислювальних центрах у режимі колективного користування. Даний етап характеризується складністю обробки великих обсягів даних в умовах обмежених можливостей апаратних засобів. Головним критерієм оцінки ефективності створюваних інформаційних систем була різниця між витраченими на розробку та зкономленими в результаті впровадження засобами. Основною проблемою на цьому етапі була психологічна: погана взаємодія користувачів, для яких створювалися інформаційні системи, і розробників через розбіжність їхніх поглядів щодо розуміння вирішуваних проблем. Унаслідок цього створювалися системи, які користувачі погано сприймали і, незважаючи на досить широкі можливості, не використовували повною мірою [4].

Другий етап розпочався з кінця 1970 року. Та отримав назву «Комп'ютерна технологія». Основним інструментом якого є персональний комп'ютер із широким спектром стандартних програмних продуктів різного призначення. Характерний розробленням програмних продуктів відповідно до концепцій MRP і MRP II:

- MRP (Material Requirements Planning) - планування потреби в матеріалах.

- MRP II (Manufactory Resource Planning) - планування ресурсів підприємства.

Однією з передумов виникнення інформаційних систем другого етапу було створення концепції комп'ютеризованого інтегрованого виробництва, яка передбачала автоматизацію інтеграції гнучкого виробництва й системи керування підприємством на основі потужних комп'ютерів. Комп'ютер стає інструментом непрофесійного користувача, а інформаційні системи – засобом підтримки прийняття його рішень. На цьому рівні відбувається процес персоналізації систем підтримки прийняття рішень певними фахівцями. Подібні системи мають вбудовані елементи аналізу й інтелекту для різних рівнів керування, реалізуються на персональному комп'ютері й використовують телекомунікації. Користувач зацікавлений у проведеній розробці, налагоджується контакт із розробником, виникає взаєморозуміння обох груп фахівців. На цьому етапі використовується як централізована обробка даних, характерна для

першого етапу, так і децентралізована, що ґрунтується на рішенні локальних завдань і роботі з локальними базами даних на робочому місці користувача. Проблеми – максимальне задоволення потреб користувача і створення відповідного інтерфейсу роботи в комп'ютерному середовищі, а також відставання програмного забезпечення від рівня розвитку апаратних засобів [4].

Третій етап розпочав своє існування з 1990 року та отримав назву «Сучасна технологія». Він характерний розробкою програмних продуктів відповідно до концепції ERP (Enterprise Requirements Planning) - планування ресурсів підприємства та переходом на нову технічну платформу - ПК, тобто від мейнфреймів із централізованою обробкою інформації до відкритих систем з розподіленою обробкою даних і комп'ютерних мереж. Широкого застосування набувають сучасні корпоративні інформаційні системи, розвиваються клієнт-серверні, web-серверні та Інтернет-технології. Починають широко використовуватися в різних галузях глобальні та локальні комп'ютерні мережі. Етап пов'язаний з аналізом стратегічних переваг у бізнесі і заснований на досягненнях телекомунікаційної технології розподіленої обробки інформації. Інформаційні системи мають за мету не просто збільшення ефективності обробки даних, але й допомогу менеджеру [4].

Проблеми цього етапу дуже численні. Найбільш важливими з них є:

- вироблення угод і встановлення стандартів, протоколів для комп'ютерного зв'язку;
- організація доступу до стратегічної інформації;
- організація захисту і безпеки інформації.

Четвертий етап розвитку інформаційних систем розпочався з кінця 1990 років. «Глобальна комп'ютеризація суспільства» - назва, що яскраво характеризує даний період. Основу структури корпоративних інформаційних технологій визначає методологія CSRP (Customer Synchronized Resource Planning) - планування ресурсів, що синхронізоване з покупцем. Відображає весь цикл виробництва - від проектування і взаємодії із замовниками до подальшого сервісного обслуговування.

Особливості інформаційних систем четвертого покоління полягають в: максимальному використанні потенціалу ПК і середовища розподіленої обробки даних; модульній побудові системи (поєднання різних типів архітектурних рішень у межах одного комплексу); економії ресурсів системи за рахунок централізації зберігання та обробки даних на вищих рівнях системи; наявність ефективних централізованих засобів мережевого системного адміністрування.

На основі високих темпів росту характеристик апаратних засобів, цінової доступності для різних груп споживачів, розробки нових стандартів зв'язку цей етап реалізує потенційні переваги застосування інформаційних систем і технологій. Бурхливий розвиток Інтернет-бізнесу і загальна глобалізація економіки на цій основі вже досить помітно впливають на економічне життя окремих держав і регіонів планети. Проблемами є контроль і безпека інформаційних потоків як на рівні окремих компаній, так і на рівні держав. Боротьба за володіння та захист інформації – ключовий момент у сфері забезпечення управлінської діяльності підприємств [2]. Слід зауважити, що створення нових ІС не заважало розвитку попередніх систем, а навпаки розширювало їхні можливості та діапазон застосування. В наш час існують системи, що об'єднали в собі деякі елементи кожної з всіх чотирьох рівнів.

Таким чином, на сьогоднішній день вивчення та дослідження розвитку інформаційних систем є необхідними знаннями, що допомагає користувачам послідовно зрозуміти зміни в ІС та визначити основні принципи їхньої роботи для розробки майбутніх систем. А особливо дане питання є важливим для управління економічними процесами. Адже управління економікою ґрунтується на інформації та породжує нову.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр>.
2. Грицунов О. В. Інформаційні системи та технології. Навчальний посібник. — Х.: ХНАМГ, 2010.
3. Інформаційна система. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інформаційна_система.
4. Основні етапи розвитку інформаційних систем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/19350610/informatika/osnovni_etapi_rozvitku_informatsiynih_sistem.

Зуб М.М., студентка гр. КБ-151

Науковий керівник – к.ф.-м.н., доцент Синенко М.А.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ РЕКЛАМНОЇ КАМПАНІЇ

Математичні моделі в економіці є важливим, а іноді єдиною можливим, інструментом дослідження складних економічних об'єктів. Використання математичних методів та моделей дозволяє виявити та формально описати найбільш суттєві зв'язки між досліджуваними об'єктами, спрогнозувати динаміку їх розвитку, знайти оптимальний розв'язок економічної проблеми.

У даній роботі досліджується математична модель організації рекламної кампанії, проведений аналіз її ефективності та окупності.

Нехай фірма збирається постачати на ринок новий товар чи послугу і для активного просування товару організовує рекламну кампанію. Для того щоб з'ясувати ефективність такої кампанії, побудуємо математичну модель.

Уведемо наступні позначення:

t – час; $N(t)$ – кількість поінформованих клієнтів в момент часу t ; N_0 – загальна кількість можливих клієнтів. У основу моделі покладено гіпотезу про те, що швидкість розповсюдження інформації пропорційно кількості непоінформованих клієнтів:

$$\frac{dN}{dt} \sim \alpha_1(t)(N_0 - N(t)).$$

Коефіцієнт пропорційності $\alpha_1(t)$ характеризує інтенсивність кампанії в момент часу t , зокрема, $\alpha_1(t)$ може дорівнювати кількості коштів, які вкладаються у кампанію в момент часу t . Крім того, вважається, що кожен поінформований клієнт також є джерелом інформації, тобто:

$$\frac{dN}{dt} \sim \alpha_2(t)N(t)(N_0 - N(t)).$$

Коефіцієнт пропорційності $\alpha_2(t)$ характеризує інтенсивність комунікації між можливими клієнтами. Таким чином, маємо диференціальне рівняння:

$$\frac{dN}{dt} = (\alpha_1(t) + \alpha_2(t)N(t))(N_0 - N(t)).$$

У випадку якщо $\alpha_1(t) \gg \alpha_2(t)$, отримана модель є моделлю типу Мальтуса, якщо навпаки, $\alpha_1(t) \ll \alpha_2(t)$ маємо модель логістичного типу.

Знайдений точний розв'язок моделі, якщо α_1 і α_2 є постійними, а саме,

$$\bar{N}(t) = N_0 \left(1 + \left(N_0 \frac{\alpha_1}{\alpha_2} - 1 \right) e^{-N_0 \alpha_2 t} \right)^{-1}, \quad \bar{N} = \left(\frac{\alpha_1}{\alpha_2} + N_0 \right) / 2.$$

Позначивши p ціну одиниці товару, а s ціну одиничної рекламної акції, отримаємо необхідну умову ефективності рекламної кампанії

$$\frac{1}{2} \left(p \frac{\alpha_1}{\sqrt{\alpha_2}} - \sqrt{\alpha_2} N_0 \right) > \sqrt{\alpha_1 s}$$

Інший важливий висновок полягає в тому, що з плином часу $N(t) \rightarrow N_0$, $\frac{dN}{dt} \rightarrow 0$ і, отже, продовження рекламної кампанії стає неефективним.

Список використаних джерел

1. Вітлінський В.В. Моделювання економіки: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003 – 408с.
2. Печерский С. Л., Беляева А.А. Теория игр для экономистов. СПб.: Из-во Европ. Ун.-та в С-Петербурге, 2001.–342с.

Кондик М.В., студент гр. МФАМп-181

Науковий керівник - Шестаковська Т.Л., к.е.н., старший викладач

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ЕКОНОМІЦІ

У сучасному суспільстві у зв'язку з входженням у світовий інформаційний простір швидкими темпами впроваджуються новітні досягнення комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Поняття інформації вживається в декількох значеннях і має низку визначень. Під інформацією розуміють будь-які відомості, що циркулюють у природі та суспільстві. Це сукупність повідомлень про зміни, що відбуваються в системі та її навколишньому середовищі, повідомлень, що виступають як особлива форма зв'язку між об'єктами – передавачем (джерелом інформації) та приймачем (споживачем).

Формування стратегій, розробка довгострокових прогнозів та поточних планів, забезпечення підтримки діяльності організації, ідентифікація проблем, що виникають, та взаємодія з зовнішнім середовищем багато в чому визначаються рівнем якості інформації. Вагомі рішення мають наслідки для організації в цілому, а не тільки для окремого підрозділу.

Так, вже створені локальні й регіональні обчислювальні мережі, великі території охоплені мережами мобільного зв'язку та Інтернет-простором. Системи телекомунікацій активно впроваджуються у фінансові, юридичні, промислові, торгові й соціальні галузі. У зв'язку з цим швидко зростає інтерес до проблем збереження й захисту інформації.

Тривалий час методи захисту інформації розроблялися тільки державними органами, а їхнє впровадження розглядалося як виняткове право певної держави. Проте в останні роки збільшилися спроби несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації, а проблеми захисту інформації виявилися в центрі уваги багатьох вчених і спеціалістів різних країн. Саме на вирішення питань ефективного захисту інформації, як від зовнішніх, так і від внутрішніх загроз, направлено створення комплексної системи захисту інформації в автоматизованих системах підприємств, установ та організацій. Проблема захисту інформації не є новою. Вона з'явилася ще задовго до появи комп'ютерів. Стрімке вдосконалювання комп'ютерних технологій позначилося й на принципах побудови захисту інформації.

З самого початку свого розвитку системи інформаційної безпеки розроблялися для військових відомств. Розголошення такої інформації могло привести до величезних жертв, у тому числі й людських. Тому конфіденційності (тобто нерозголошенню інформації) в перших системах безпеки приділялася особлива увага. Очевидно, що надійно захистити повідомлення й дані від розголошення і перехоплення може тільки повне їхнє шифрування.

Принципова особливість сучасної ситуації полягає в тому, що найважливішим завданням сьогодні стає захист інформації в комп'ютерних мережах. Широке впровадження комп'ютерів в усі види діяльності, постійне нарощування їхньої обчислювальної потужності, використання комп'ютерних мереж різного масштабу привели до того, що загрози втрати конфіденційної інформації в системах обробки даних стали невід'ємною частиною практично будь-якої діяльності.

Початковий етап розвитку комп'ютерної безпеки міцно пов'язаний із криптографією. Головні умови безпеки інформації – її доступність і цілісність. Інакше кажучи, користувач може в будь-який час запросити необхідний йому набір сервісних послуг, а система безпеки повинна гарантувати при цьому його правильну роботу. Будь-який файл або ресурс системи, при дотриманні прав доступу, повинен бути доступний користувачеві в будь-який час. Якщо якийсь ресурс

недоступний, то він безкорисний. Інше завдання захисту – забезпечити незмінність інформації під час її зберігання або передачі. Це так названа умова цілісності.

Виконання процедур шифрування й дешифрування, у будь-якій системі інформаційного процесу, сповільнює передачу даних і зменшує їхню доступність, тому що користувач буде занадто довго чекати свої “надійно захищені” дані, а це неприпустимо в деяких сучасних комп'ютерних системах. Тому система безпеки повинна в першу чергу гарантувати доступність і цілісність інформації, а потім уже (якщо необхідно) її конфіденційність [1].

Принцип сучасного захисту інформації можна виразити так – пошук оптимального співвідношення між доступністю й безпекою. Повністю захищений комп'ютер – це той, який знаходиться під замком у броньованій кімнаті в сейфі, не підключений ні до якої мережі (навіть електричної) і виключений. Такий комп'ютер має абсолютний захист, однак використати його не можна. У цьому прикладі не виконується вимога доступності інформації. “Абсолютності” захисту заважає не тільки необхідність користуватися захищеними даними, але й ускладнення систем, що захищають. Використання постійних, що не розвиваються механізмів захисту небезпечно, і для цього є кілька причин [2].

Одна з них – розвиток власної мережі. Адже захисні властивості електронних систем безпеки багато в чому залежать від конфігурації мережі й використовуваних у ній програм. Навіть якщо не міняти топологію мережі, те однаково прийдеться коли-небудь використати нові версії раніше встановлених продуктів. Однак може трапитися так, що нові можливості цього продукту проб'ють пролом у захисті системи безпеки.

Крім того, не можна забувати про розвиток й удосконалення засобів нападу. Техніка так швидко міняється, що важко визначити, який пристрій новий або програмне забезпечення, використане для нападу, може обдурити ваш захист. Комп'ютерний захист – це постійна боротьба з “дурістю” користувачів й інтелектом хакерів. Навіть хакери найчастіше використовують саме некомпетентність і недбалість обслуговуючого персоналу й саме останні можна вважати головною погрозою безпеки.

Одна із проблем подібного роду – так звані слабкі паролі. Користувачі для кращого запам'ятовування вибирають паролі, що легко вгадати. Причому проконтролювати складність пароля неможливо. Інша проблема – зневага вимогами безпеки. Наприклад, небезпечно використати неперевірене програмне забезпечення. Звичайно користувач сам “запрошує” у систему віруси й “троянських коней”. Крім того, багато неприємностей може принести неправильно набрана команда.

Кращий захист від нападу – не допускати його. Навчання користувачів правилам безпеки мережі може запобігти нападам. Захист інформації містить у собі крім технічних мір ще й навчання або правильний підбір обслуговуючого персоналу. Захист інформації не обмежується технічними методами. Проблема є значно ширшою. Основний недолік захисту – люди, і тому надійність системи безпеки залежить в основному від відношення до неї. Крім цього, захист повинен постійно вдосконалюватися разом з розвитком комп'ютерної мережі.

У цей час узагальнена теорія безпеки інформації поки не створена. Застосовувані на практиці підходи й засоби нерідко страждають істотними недоліками й не мають оголошену надійність. Тому необхідно володіти достатньою підготовкою й кваліфіковано орієнтуватися у всьому спектрі питань забезпечення інформаційної безпеки, розуміючи їх комплексний і взаємообумовлений характер.

Комплексна система захисту інформації (далі – КСЗІ) – це сукупність організаційних і інженерно-технічних заходів, які спрямовані на забезпечення захисту інформації від розголошення, витоку й несанкціонованого доступу.

Головною метою створення КСЗІ є досягнення максимальної ефективності захисту за рахунок одночасного використання всіх необхідних ресурсів, методів і засобів, що виключають несанкціонований доступ до інформації, та створення умов обробки інформації відповідно до чинних нормативно-правових актів України у галузі захисту інформації: Закон України “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”, “Про доступ до публічної інформації” та “Про захист персональних даних” [3].

Для кожної конкретної інформаційно-телекомунікаційної системи склад, структура та вимоги до КСЗІ визначаються властивостями та актуальними загрозами безпеки оброблюваної інформації, класом автоматизованої системи та умовами експлуатації відповідно до нормативних документів з захисту інформації.

Комплексна система захисту інформації складається з організаційних та інженерно-технічних заходів. Зміст організаційних заходів полягає у розробці посадових інструкцій для користувачів та обслуговуючого персоналу, створенні правил адміністрування інформаційної системи, обліку, зберігання, розмноження, знищення носіїв інформації, ідентифікації користувачів, розробці планів дій у разі виявлення спроб несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів системи, виходу з ладу засобів захисту, виникнення надзвичайної ситуації, навчанні правилам інформаційної безпеки користувачів тощо. Комплексна система захисту інформації включає: комплекс засобів криптографічного захисту; службу захисту інформації; комплекс засобів захисту від НСД; інженерно-технічні засоби; фізична охорона об'єктів; комплекс засобів блокування технічних каналів; регламентація дій та поведінки користувачів.

Суб'єктами комплексної системи захисту інформації є організація, для якої здійснюється побудова КСЗІ (Замовник), організація, що здійснює заходи з побудови КСЗІ (Виконавець), Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (Адміністрація Держспецзв'язку) (Контролюючий орган), організація, що здійснює державну експертизу КСЗІ (Організатор експертизи), організація, що, у разі необхідності, залучається Замовником або Виконавцем для виконання деяких робіт зі створення КСЗІ (Підрядник).

Впровадження комплексної системи захисту інформації складається з кількох етапів: підготовки організаційно-розпорядчої документації, обстеження інформаційної інфраструктури Замовника, розробки “Технічного завдання на створення КСЗІ”, розробки “Плану захисту інформації”, розробки “Технічного проекту на створення КСЗІ”, приведення інформаційної інфраструктури Замовника у відповідність до “Технічного проекту на створення КСЗІ”, розробки “Експлуатаційної документації на КСЗІ”, впровадження КСЗІ, випробування КСЗІ, проведення державної експертизи КСЗІ і отримання “Атестата відповідності”, а також підтримки й обслуговування КСЗІ [3-4].

Отже, можна сказати, що потреба у створенні комплексної системи захисту інформації наразі досить актуальна, адже дає можливість організації побудувати цілісну систему інформаційної безпеки та унеможливити несанкціонований доступ сторонніх осіб до конфіденційної інформації.

Список використаних джерел

1. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. К., 2017. Частина 13: Захист інформації в системах електронного урядування / [О.М. Хошаба]. К.: 2017. 72 с.
2. Технології захисту інформації [Електронний ресурс]: підручник для студ. спеціальності 122 "Комп'ютерні науки", спеціалізації "Інформаційні технології моніторингу довкілля", "Геометричне моделювання в інформаційних системах" / Ю.А. Тарнавський; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 2,04 Мбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 162 с.
3. Бурячок В.Л. Інформаційний та кіберпростори: проблеми безпеки, методи та засоби боротьби. [Посібник]. / В.Л. Бурячок, С.В. Толюпа, В.В. Семко, Л.В. Бурячок, П.М. Складанний Н.В. Лукова-Чуйко. К. : ДУТ - КНУ, 2016. 178 с.
4. Довгань О.Д. Забезпечення інформаційної безпеки в контексті глобалізації: теоретико-правові та організаційні аспекти /О.Д. Довгань : НАПрН України, НДПН, НАН України. Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2015. 388 с.

Лазаренко Ю.В., студентка гр. МФАМп-181

Науковий керівник - Шестаковська Т.Л., к.е.н., старший викладач

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У контексті стрімкого розвитку та зростання потужності китайської економіки набирає нових обертів актуальність впровадження проекту нового економічного полюсу світу. Так, для України Китай є стратегічним партнером, що може значно впливати на розвиток вітчизняної економіки. Китай має досить значний запас інвестицій, в яких відчуває потребу Україна в сучасному інформаційному суспільстві. В свою чергу, Україна є привабливою для Китаю в сфері технологій та сільського господарства. Проте тісне співробітництво може мати не лише позитивні, але й негативні наслідки для української економіки. КНР є дуже перспективною для українського бізнесу, оскільки проявила себе авторитетною державою до того ж з могутньою економікою. Варто зауважити, що КНР займає друге місце за обсягом товарообігу України з країнами світу. Україна та КНР вже співпрацюють по деяким напрямкам, таким як машинобудування, транспортні послуги та інші. Але все ж таки Україна для КНР більш цікава як постачальник сировини, та ринок збуту своїх товарів, і саме це в довгостроковій перспективі не може влаштувати Україну. З іншого боку підтримка стабільних та передбачуваних економічних відносин з КНР виступає для України важливим елементом підтримки національної економічної безпеки.

Глобалізаційні процеси та інноваційні перетворення в економіці дають змогу констатувати, що у сучасному світі жодна країна не може залишатись осторонь кардинальних трансформацій у світовому господарстві. Разом з тим, основні тенденції економічного розвитку характеризуються рухом в бік відкритості національних економік, що зумовлює загострення конкурентної боротьби товаровиробників на світових ринках і розмежування країн світу на країн-лідерів, які формують ядро, центр світової економіки, та країн-послідовників, що становлять її периферію. Відтак, в багатьох країнах роль держави в управлінні національною економікою знижується, перед урядами країн постає проблема пошуку нових форм і методів адаптації національного, економічного і політико-правового середовища до сучасних вимог здійснення міжнародних економічних відносин. Успішним прикладом уникнення подібних явищ є Китайська Народна Республіка (КНР), яка будує власну інноваційну систему, котра поєднує світовий досвід у сфері інновацій та трансферу технологій з успішною і швидкою адаптацією технологій до національної системи економіки. При цьому, в основі економічних стратегій КНР – не тільки розвиток національної, але також й наднаціональної сфери виробництва та трансферу знань і технологій [1-2].

Активізація китайсько-українських усесторонніх відносин і співробітництва почалася у 2010 р. Перша зустріч Президента України з головою КНР Ху Цзиньтао відбулася на саміті з проблем ядерної безпеки у Вашингтоні 12 квітня 2010 р. Лідери держав провели поглиблений обмін думками щодо розвитку двосторонніх відносин. Того самого року на зустрічі у Києві голова КНР Ху Цзиньтао висунув чотири пропозиції щодо розвитку двосторонніх відносин між Україною та Китаєм [2]:

1. Укріплювати політичний діалог і проводити консультації, поглиблювати і підвищувати рівень двосторонніх відносин.

2. У повному обсязі використовувати переваги торгово-економічного співробітництва, розкривати потенціал, розширювати масштаби кооперації, а в 2012 р. рівень торговельного обороту довести до 10 млрд дол.

3. Укріпити взаємозв'язки в межах міжнародних і регіональних організацій, разом сприяти миру у всьому світі, стабільності та розвитку.

4. Сприяти розвитку співробітництва і проводити обміни в галузях культури, освіти, спорту, туризму тощо і заохочувати дружні контакти серед молоді двох країн, укріплювати дружбу і розуміння між народами.

Динаміка експортно-імпортних операцій та напрямки розвитку співпраці останніх 6 років свідчить про те, що збільшення товарообігу буде відбуватися за рахунок зростання імпорту в Україну китайських товарів і послуг. При цьому обсяги вітчизняного експорту в КНР будуть як і раніше мати стрибкоподібний характер і навряд чи перевищать щомісячний показник у 200 млн. дол. США.

Варто визнати, що сьогодні Україна потенційно не може забезпечити зростання експорту на територію КНР, що буде підтримувати тенденцію на збільшення розриву між обсягами імпорту та експорту і подальшого зростання негативного торговельного сальдо.

Дисбаланс спостерігається також за пріоритетними напрямками двостороннього співробітництва. Так, у той час як Пекін націлений на співпрацю з метою отримання доступу до технологій і ресурсів, з української сторони спостерігається лише інтерес до фінансових ресурсів Китаю на тлі зростаючого обсягу імпорту китайських товарів у країну.

Одним з найголовніших недоліків у співпраці України з Китаєм є відсутність стратегічних напрямів з використання та запозичення китайських технологій та інновацій, що могло б стати поштовхом до вдосконалення наявних в Україні технологій та залучення закордонного досвіду. Ще одним недоліком є те, що українська сторона надає Китаю можливості з використання вітчизняних технологій для розміщення виробництва на своїй території, що забезпечує створення робочих місць в китайській, а не українській економіці.

Одним з найважливіших факторів розширення співробітництва в регіоні названо взаємодія існуючих багатосторонніх механізмів, в тому числі за участю Шанхайської організації співробітництва (ШОС). З економічної точки зору, ініціатива "Один пояс — Один шлях" акцентує увагу на створення нових і модернізацію існуючих економічних коридорів — транспортних комунікацій (автомобільних доріг, залізничних шляхів, аеропортів, морських терміналів тощо), а також супутньої інфраструктури (включаючи логістичні центри, складські термінали тощо). Результатом цієї інтеграції має стати, зокрема, повне зняття бар'єрів, що заважають вільному руху економічних факторів (товарів, послуг, капіталів, робочої сили, валюти тощо) [3].

У своєму поточному вигляді концепт «Один пояс, один шлях» виглядає як один із найбільш привабливих для України гео економічних проєктів. Наразі його ключовими перевагами є інклюзивність, відкритість, вигідність для всіх учасників, перехід на уніфіковані правила торгівлі, інтеграція та координація програм та стратегій розвитку країн. Китайський проєкт не суперечить прагненням України до подальшої економічної співпраці та економічної інтеграції з ЄС, і, навпаки, може посилити переваги України в цьому процесі, надати стимули до економічного розвитку в цілому. Він також може дати альтернативу та зменшити негативні наслідки від розриву економічних відносин із РФ та подолати заборону Росії на транзит українських товарів до Азії. Потенційно на країни, які беруть участь у проєкті новий Шовковий шлях, припадатиме 55% світового ВВП, 70% населення планети та 75% усіх відомих енергоресурсів [4].

Якщо ця ініціатива буде реалізована на практиці, вона може серйозно вплинути на геополітичний ландшафт і привести до створення цілої низки альтернативних економічних об'єднань і можливостей. Сам Китай спочатку припускав додати до власного річного торговельного обороту близько 2,5 трлн дол. США через десять років реалізації стратегії. Це має відбутися завдяки активізації торговельних зв'язків з країнами, що перебувають у поясі нового Шовкового шляху.

Проте, на наш погляд до перспективних напрямів взаємовигідної співпраці між Україною та Китаєм можна віднести, насамперед співпрацю у науково-технічній сфері. Продовження співробітництва у цій сфері дасть змогу вітчизняним науковцям брати участь у новітніх розробках у всіх сферах, зокрема з виробництва: космічної та авіаційної продукції; морських високотехнологічних суден; передового залізничного транспортного обладнання; енергозберігаючих та транспортних засобів з використанням нових видів енергії; нових матеріалів; високотехнологічних медичних апаратів тощо.

Існують також перспективи залучення китайських інвесторів до модернізації житлово-комунальної інфраструктури країни, окремих промислових підприємств тощо. Водночас при поглибленні двосторонніх відносин у зазначених сферах Україна має враховувати досвід інших країн, які мають тісну співпрацю з КНР. І цей досвід не завжди є позитивним.

Варто враховувати ще й загрози від такої співпраці України з Китаєм. Адже залежно від особливостей агропромислового комплексу в різних державах, національних законодавчих баз і економічних ризиків, Китай використовує різні методи входження капіталу в АПК: придбання землі (Австралія, Франція), оренда (Бразилія, Аргентина, Росія), надання сільськогосподарських машин і працівників в обмін на частину врожаю (Венесуела, Зімбабве). У межах цієї програми Китай надзвичайно зацікавлений у входженні свого капіталу на український ринок.

Проведений аналіз торгівлі України та КНР доводить, що наявна тенденція посилює загрози перетворення України на сировинний придаток не лише розвинених країн, а й Китаю, і на ринок збуту китайських товарів. Доцільно якомога швидше переглянути структуру експорту, скоротити експорт сировини та дешевих матеріалів і впровадити державні заходи щодо стимулювання збільшення продаж готової і модернізованої продукції. Проте, незважаючи на беззаперечні переваги посилення та поглиблення економічної співпраці з Китаєм, для нашої країни існують досить серйозні потенційні загрози, що можуть через 10–15 років спричинити значні структурні зрушення. У зв'язку із цим, при проведенні інтенсифікації економічної взаємодії з КНР необхідно вибудувати стратегічну карту співпраці з тією метою, щоб забезпечити країну від негативних екстерна дій, що пов'язані з особливостями ведення бізнесу китайськими партнерами.

Список використаних джерел

1. Поворозник, В. Проєкт «Один пояс – один шлях»: можливості для України. Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД). 2015. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/china_project_s.pdf
2. Тарасова, В. Розвиток українсько-китайського співробітництва: розширення сфер співпраці. Україна: події, факти, коментарі. 2015. № 15. С. 17-29.
3. The Silk Road Economic Belt. Considering security implications and EU–China cooperation prospects / Richard Ghiassy, Jiayi Zhou. 2017. 76 p.
4. Офіційний сайт Статистичного відділу ООН з міжнародної торгівлі URL: <http://comtrade.un.org>.

СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТИВНОСТІ ВИБОРЦІВ НА ТВО № 205 М. ЧЕРНІГОВА У ПЕРШОМУ ТУРІ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ 2019 РОКУ

Опис проблеми. Вивчення якості голосування і підрахунку голосів часто полягає в дослідженні розподілу числа виборчих дільниць до показника активності виборців.

Залежність розподілу голосів від явки є предметом гострих дискусій серед дослідників електоральної статистики. Особливу увагу приділено показнику Собяніна-Суховольського, що застосовується в багатьох дослідженнях для оцінки рівня фальсифікацій [1].

Мета роботи. Згідно центральної граничної теореми для однорідних електоральних середовищ розподіл виборчих дільниць відносно явки виборців повинен мати вигляд близький до гаусівської кривої. Це підтверджується аналізом виборів в багатьох демократичних країнах [2]. У роботі дано статистичний аналіз показників залежності розподілу голосів від явки на виборах в Чернігівській області, зокрема, у ТВО № 205 м. Чернігова.

Виклад основного матеріалу. За даними центральної виборчої комісії в Чернігівській області лідерами першого туру виборів президента України є кандидати – В. Зеленський, П. Порошенко, Ю. Тимошенко [3]. В таблиці 1 представлені дані відсотків голосів та активність виборців по територіальних виборчих округах.

Таблиця 1 - Дані по ТВО Чернігівської області.

Виборчі дільниці	Активність виборців	Зеленський В.О.	Порошенко П.О.	Тимошенко Ю.В.
ТВО № 207	63,22	25,24	10,60	21,14
ТВО № 209	63,41	25,35	12,63	22,02
ТВО № 208	64,01	21,75	12,56	23,54
ТВО № 210	65,39	25,50	12,93	18,88
ТВО № 206	66,28	29,23	13,54	17,26
ТВО № 205	69,48	29,71	13,99	14,88

Згідно методу кореляції із явкою [4], побудуємо діаграми підтримки кандидатів у відсотках від загального числа виборців в залежності від активності.

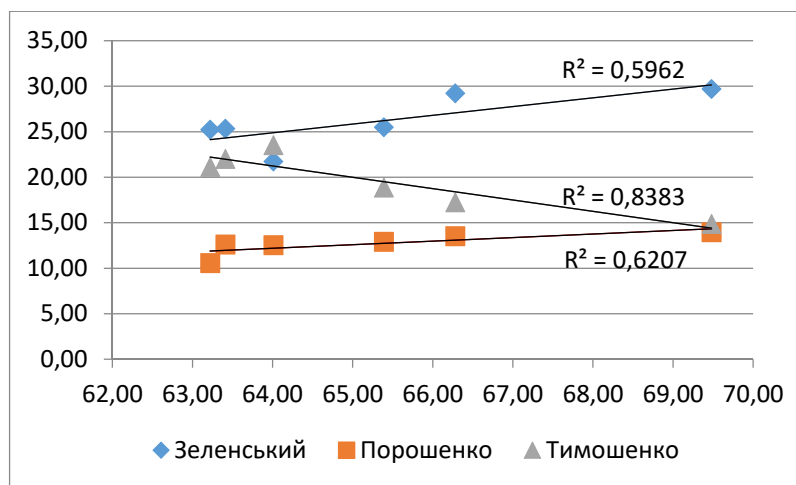

Рис 1. Підтримка кандидатів у відсотках від загального числа виборців в залежності від активності.

Можна відзначити, що частка отриманих голосів кожним кандидатом сильно залежить від активності виборців. Такі ж висновки містяться в роботі [5].

Із вигляду діаграм можна зробити висновки про те, що електоральні дані із достатнім рівнем детермінації групуються навколо прямої лінії. Причому для кандидатів В.Зеленського та П.Порошенка ця кореляція є позитивною. Спираючись на результати роботи [5], можна зробити припущення про те, що на виборах не було фальсифікацій, насамперед вбросу бюлетеней.

Також, на відміну від виборів 2014 року [5], цікавим є той факт, що в Чернігівській області зростання активності виборців погіршувало результати Ю.Тимошенко. На рис. 2 представлені графічні гістограми розподілу кількості виборців, що проголосували від підсумкової явки на виборчих дільницях ТВО № 205 м. Чернігова.

По осі абсцис - явка на виборчих дільницях, що сгруповані по інтервалах явки 2%. По осі ординат - кількість голосів виборців на дільницях у відповідному 2% інтервалі явки. З вигляду гістограм для лідерів голосування в першому турі можна відзначити просту дзвоноподібну форму розподілу голосів відносно

активності виборців, що нагадує гаусівську криву нормального закону розподілу. Така форма розподілу є в певному сенсі найбільш природною для величини, що є під впливом великої кількості незалежних факторів. Також, на гістограмах відсутні односторонні «хвости», що дозволяє зробити припущення про відсутність певних одиничних факторів, що впливають на активність в бік її збільшення і які значно перевищують сумарний вплив решти факторів. Тобто знову можна говорити про те, що трійка лідерів у першому турі зформована без фальсифікацій.

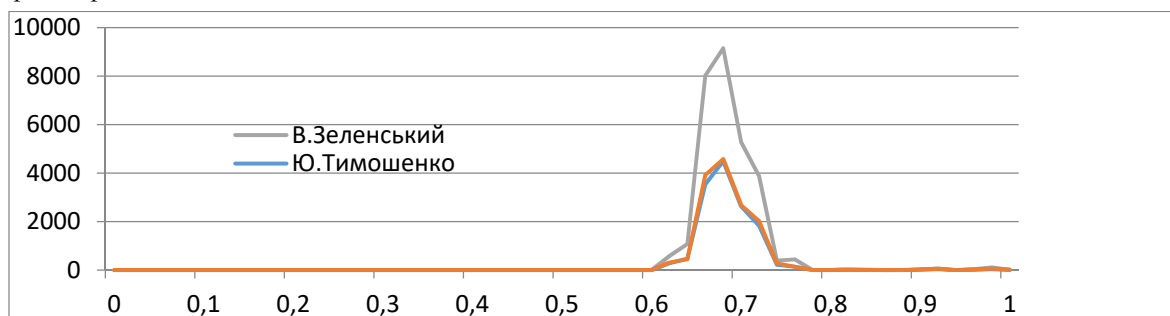

Рис 2. Гістограми розподілу кількості виборців, що проголосували від підсумкової явки на ТВО № 205.

Також, співставляючи результати на Рис. 1 і Рис. 2, можна відмітити, що результати для різних політичних вподобань прямо не залежать від активності виборців – для всіх лідерів найвищі результати показані приблизно при одних і тих же показниках активності.

Висновки. Головним висновком даного дослідження є, по-перше, незалежність вибору того чи іншого кандидата від активності виборців. А, по-друге, аналіз статистичних вибіркового даних свідчить про відсутність істотних фальсифікацій, зокрема, вбросів, тощо під час виборів у першому турі. За цими ознаками перший тур виборів 2019 року кардинально різниться від виборів президента України 2014 року.

Список використаних джерел

1. Бузин А. Ю. О зависимости распределения голосов от явки // Образовательные ресурсы и технологии, 2014, № 2(5), с.167-170.
2. Бузин А. Ю. Эволюция явки избирателей в российских городах миллионах // Вестник РУДН, серия Политология, 2014, № 2, с. 39-51.
3. Центральна виборча комісія – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cvk.gov.ua/>
4. Собянин А.А., Суховольский В.Г. Демократия, ограниченная фальсификациями: Выборы и референдумы в России в 1991—1993 гг., М., 1995.
5. Бузин А. Ю. Электоральная дифференциация Украины на выборах президента в 2014 г. // Вестник РУДН, серия Политология, 2014, № 4, с. 37-44.

Truba A.V., student of the group MOAp-181
 Scientific supervisors - Volot O.I., Ph.D. in Economics, associate professor
 Lytvyn S.V., Ph.D., associate professor
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

CHARACTERISTICS OF MAJOR PACKAGES OF APPLIED PROGRAMS USED IN UKRAINE TO CARRY OUT THE AUDIT

Audit is a complex and time-consuming process that takes a long period of time and has its own characteristics for different objects of audit, so auditors are constantly working to minimize the inspection time without reducing its quality. This is facilitated by the use of a variety of applications and modern information technologies that can greatly simplify and facilitate the implementation of audit procedures and at the same time improve the quality of an audit.

The issues of automation of audit in their scientific works were given attention by Ukrainian scientists: M. T. Belukha, V. P. Zavgorodniy, P. V. Ivanyuta, S. V. Ivakhnenkov, O. M. Kudirko, N. M. Malyuga, T. D. Markova, R. Yu. Ovcharik, G. B. Pchelianska, A. V. Sapogovska, V. V. Sopko and others.

At the same time, the issues of audit automation, the use of specialized audit software for its improvement remains insufficiently covered in special periodicals of Ukraine. Therefore, consideration of the application software packages that are used in Ukraine for the audit, and the definition of their main characteristics is an interesting and important issue for the study.

In general, the audit puts forward the following requirements for computerization programs: the program should be an expert system, be of a dialogue nature; there are available opportunities to enter the initial data automatically from the enterprise database, easy access to reference systems (laws, regulations, standards and other normative legal acts), the ability to configure the system as flexible as possible under the methodology adopted by the company, standards of audit documentation and reporting rules; there are an ability to organize work with the system remotely for visiting groups of auditors, the ability to transfer data on the audit in a secure form by means of cryptography, a clear distinction of the right of employees' access to data on inspections; an affordable price, comprehensive automation of all business processes of audit activities, quality software support [1].

Today, audit firms have developed and use special information systems focused on the internal regulation of audit activities with the use of internal standards. Examples of such programs are systems of leading audit firms. So, KPMG uses a program Vector 6, Pricewaterhouse Coopers uses a system of My Client, Deloitte & Touche uses a special information

system Audit System/2 [2], Ernst & Young has developed several software products: Ernst & Young Auditor's WorkStation, Ernst & Young Business Process Profiler, RiskWeb.

In Ukraine, the audit software market is poorly developed compared to other countries. The most common in our country are software products of Russian production. The well-known Ukrainian integrated information systems for audit include only two: "Ivakhnenkov & Katenov Audit" and "KIT.Audit". Also recently, the program CaseWare Working Papers, which is developed in Canada, has become widespread.

Let us describe the most common audit software used in Ukraine in the following table.

Table - Characteristics of software products used for audit in Ukraine

Name/ manufacturer	Characteristics, advantages/disadvantages
1	2
Express-Audit: PROF ("TERMIKA", Russia)	It is intended for the solution of all cycle of tasks on carrying out audit of financial and economic activity of the enterprise: from a stage of preparation and planning before a stage of formation of the auditor's conclusion. The advantages are: automatic filling of standard reporting documents; calculation of the level of materiality and key indicators for analysis, focus on regional and industry specifics; constant updating of the methodological part and the formation on its basis of the audit program; extract from regulatory documents with a comment. Disadvantages are: dependence on the author's development; editing only each specific document; you can not add your own sections; no calculation algorithms and data are entered manually.
Auditor's assistant (Service-audit, Russia)	It is an information and reference system that makes it possible to search for the necessary materials by various methods that are implemented in it, to systematize the implementation of audit procedures, starting with the preliminary study of the client and ending with the design of the audit report, to form a number of working documents, to provide the user with reference material on a wide range of issues.
ITAudit: Auditor (Master-Soft, Russia)	It is the designer and allows to build the methodology of the audit; the interconnection of the sections of the audit, audit procedures, potential violations, typical operations are implemented; there are different ways of the statistical sampling study. It is compatible with various operating systems and accounting software. It can be used in the internal audit of the company, in particular financial audit. Disadvantages are: there is no direct link to the changes in legislation, in particular in tax accounting, there are no modules for assessing the effectiveness of the internal control system and express audit.
Audit Expert ("Expert Systems", Russia)	It is focused on analytical procedures of audit in the context of financial analysis. Analytical reporting forms are formed on the basis of the data of accounting reports. It allows to bring the reporting data for different periods of time to a single view. Advantages are: the formation of comparative data to solve analytical problems; obtaining the main financial indicators; conducting comparative medium-sector analysis and analysis with enterprises of competitors. Disadvantages are: mainly suitable for economic analysis and comparison of indicators and determination of correlation dependencies.
Assistant of auditor ("Goldberg-audit", Moscow, Russia)	It is an attempt to create an audit system aimed at solving the audit tasks at all stages of its implementation. The structurally automated audit system consists of four main blocks, the functions of which correspond to the four stages of the audit – the preparatory stage, the planning stage, the audit procedures, the final stage.
Abacus Professional ("Omega", Russia)	It covers almost all stages of the audit and allows to conduct an express audit of financial statements. The possibility of entering data from accounting software in different formats is realized. Advantages are: the special designer of documents and reports - Abacus Designer, through which the developers finalize reports on the technical tasks of the auditors themselves, the ability to prepare control acts of reconciliation of calculations, special reports, in which the information is presented in different sections, with different depth of analytics; the opportunity to model the situation of changing the accounting policy of the firm-client based on the real data.
Ivakhnenkov & Katenov Audit (Ivakhnenkov S.V, Katenov I.V, Ukraine)	It allows to create a standard package of working documents for the general analysis of the situation in the enterprise (express analysis), as well as work in the dialog mode for the needs of a separate check. The special feature is the two-step transfer of credentials. First, the data from the accounting system are checked for their integrity. Then, after conversion, they are transferred to intermediate databases. Accounting information is stored in a specially designed format, which is built according to the XBRL specification. The advantage is the ability to analyze 100% of accounting data and identify all errors and suspicious moments.
KIT.Audit (KIT- XXI, Ukraine)	It provides the ability of audits accounting in a separate electronic form with ordered audit procedures, divided into stages and sections. The proposed structure consists of a coordinated set of complex layouts of working documents. For each stage and section, a number of procedures are performed according to the methodical instructions, the features of a particular client. The main advantage is full compliance with international and national audit standards. The disadvantage is an insufficient set of automatic analytical procedures.
CaseWare Working Papers (CaseWare, Canada)	It is an audit module for any size of the company - large and small business. There are: an ability to download data from 1C, SAP, Excel, Word, PDF and others; a standardized step-by-step audit; a library of audit procedures / programs by sections; a simple risk management and control; an efficient review and monitoring of working files. The main disadvantage of the program is its high cost.

Source: summarized by the author on the basis of monitoring of the market of information technologies and information [2-9]

Thus, the use of information technology can greatly simplify, facilitate and improve the quality of audits. Since further trends in the development of audit activities require increasing its automation, the software developers should pay attention to the improvement of existing and the development of new integrated audit programs of domestic production, which would best meet the needs of users and be adapted to the relevant realities in the activities of business entities.

References

1. Pchelianskaya G. B. Features of the Audit in the Computer Environment / G. B. Pchelianska, T. D. Markova, K. S. Doycheva. // Economy of the food industry. - 2016 - №3. - P. 46-51.
2. Sofiuk O.G. Assessment of the Audit Methodology in Insurance Companies Using Computer Technologies / O. G. Sofiyuk. // Young scientist. - 2015 - # 3 (18). - P. 51-54.

3. Ovcharik R. Yu. Audit on the basis of computer programs: productivity, profitability and development trends // International scientific magazine "Internet Science". Series: "Economic Sciences". - 2017 - №1.
4. Parkhomenko O. P. An analysis of information provision of audit in modern conditions / O. P. Parkhomenko, V. P. Parkhomenko. // Bulletin of the Volyn Institute of Economics and Management. - 2016 - №16. - P. 240-244.
5. Sapogovska O. V. Automation of the national audit: problems and perspectives / O. V. Sapogovska. // Bulletin of the ZhDTU. - 2010. - No. 3 (53). - P. 230-233.
6. Boyko N. M. Comparative assessment and selection of software products for audit of real investments / N. M. Boyko // Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". - 2009. - No. 647. - p. 581-586.
7. Goylo N. V. Automated information system for auditing "KIT, AUDIT" [Electronic resource] / N.V.Goylo - Mode of access to the resource: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/23429/1/230-231.pdf>.
8. Kudirko O.M. Computerization of audit in Ukraine: actual problems and real prospects / O. Kudirko. // Economy and the state. - 2018 - №9. - P. 34-38.
9. Official site CaseWare Ukraine [Electronic Resource] - Mode of access to the resource: <https://caseware.com.ua/uk/working-papers/>.

Хомишин П.І., студент гр. ФК1115
Науковий керівник – Квач І.Я., викладач кафедри
фінансів, банківської справи та страхування ОТЕІ КНТЕУ
Одеський торговельно-економічний інститут КНТЕУ (м. Одеса Україна)

НЕОБХІДНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В СТРАХУВАННІ

Характерною особливістю страхового ринку є непередбачуваність можливих результатів, тобто його ризиковий характер. Це передбачає цілеспрямований пошук та організацію роботи щодо зниження ступеню ризику, вміння отримання та збільшення доходу (прибутку) у невизначеній господарській ситуації. Тому доцільно для страхових компаній розпочати інноваційну діяльність, яка буде спрямована на забезпечення доведення науково-технічних ідей, новацій до результату, придатного до практичного застосування та реалізації їх на ринку страхових послуг з метою задоволення потреб населення в конкурентоспроможних страхових послугах. [5]

На сучасному етапі розвитку страхової діяльності в Україні питання інформаційного забезпечення інноваційної діяльності страхових компаній набуває все більшої актуальності, оскільки, за умов розширення асортименту страхових послуг загострюється конкурентна боротьба на внутрішньому ринку. Для виживання та досягнення домінуючих позицій лідера в страховій галузі необхідно вдосконалити систему інформаційного забезпечення діяльності компаній, активно нарощувати конкурентні переваги, постійно досліджувати і аналізувати як внутрішню, так і зовнішню інформацію, що надходить на підприємство.

Будь-яка досить велика страхова компанія працює з понад тисячею документів, різними договорами, обслуговує понад сотні своїх клієнтів, і тому такий обсяг інформації має бути захищеним, тобто доступ до документації має бути лише в певного обмеженого кола осіб, що працюють з даною інформацією, а для всіх інших можливість доступу має бути закрыта, але в той самий час дані по клієнтам мають бути легкодоступні для певних працівників, тобто має бути впроваджений певний швидкий пошук. Саме для задоволення таких потреб і використовуються комп'ютерні технології, тобто в даному випадку має бути створена певна база даних, де будуть збережені дані по клієнтам, що обслуговуються на даний момент, та сховище даних, яке буде становити собою певний архів інформації. [4]

Інформаційне забезпечення та його складові охоплюють надходження, систему руху й перетворення інформації, включаючи класифікаційні переліки всіх даних, методи їх кодування, зберігання та передавання. Розробка інформаційного забезпечення інноваційної діяльності страхових компаній спрямована на використання технічних засобів управління для постачання необхідної інформації відповідним органам управління з метою організації, по-перше, безперервного процесу збирання, опрацювання, зберігання й пошуку інформації, а також передачі її на різні рівні управління; по-друге, високої надійності та імовірності інформації відповідно до встановлених вимог щодо збирання та опрацювання на кожному рівні управління.

Структура інформаційного забезпечення інноваційної діяльності страхових компаній має включати в себе:

1. Інформаційний фонд, що являє собою набір даних, зведень, необхідних для прийняття відповідних управлінських рішень. Обсяг інформаційного фонду залежить від засобів, джерел його формування, а також сукупності розв'язуваних задач. На об'єм інформаційного фонду здійснює істотний вплив ступінь автоматизації управлінських робіт.

2. Спеціальні прийоми і методи інформаційного забезпечення – включають таблиці урахування документообігу, схеми документопотоку, а також спеціальні матриці.

3. Методи опрацювання інформаційного забезпечення – включають планування, прогнозування, економічний аналіз.

Інформаційна система страхових компаній пов'язана з вирішенням завдань бухгалтерського обліку, накопиченням інформації за окремими видами наданих страхових послуг, створенням інформаційних баз даних клієнтів за різними видами страхування, організації інформаційного середовища для зв'язку страховальників та страховиків між собою та з страховими компаніями. [8]

Також впровадження комп'ютерних технологій може слугувати для певного збору та аналізу даних, що належать страховій компанії, тобто всю інформацію, що міститься у різних архівах страхової компанії слід профільтрувати, тобто виокремити дійсно важливу інформацію, що буде нести користь у подальшому аналізі від інформації, що вже втратила свою актуальність та може бути знищена. Також важливо розподілити інформацію

по певним категоріям, що її характеризують. Вищезазначені дії виконуються для аналізу даних та отримання певних результатів, що будуть корисні в подальшому прогнозуванні.

Можна сказати що ефективність страхового управління значною мірою залежить від якості його інформаційного забезпечення. Вичерпна, достовірна, своєчасна та зрозуміла інформація є запорукою прийняття оптимальних управлінських рішень, спрямованих на зменшення витрат фінансових ресурсів, зростання прибутку та ринкової вартості організації.

Тобто головним напрямком удосконалення обробки інформації у страхових компаніях нині є створення автоматизованої інформаційної системи, що базується на застосуванні економіко-математичних методів, засобів обчислювальної техніки і розвинутої мережі передавання даних. Нові можливості в роботі страхових компаній різноманітних рівнів управління, що зорієнтовані на автоматизовану технологію розв'язування задач, значною мірою виявляються там, де цим процесом охоплено більшість функцій і задач їх основної діяльності. Цим досягається підвищення рівня планової та аналітичної роботи, удосконалюються методи і способи ведення страхових операцій, форми обліку й звітності, прискорюється обробка різного роду звітних даних і, нарешті, підвищується обґрунтованість необхідних управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Павленко О. Український страховий ринок: можливості фінансування росту / О. Павленко // Фінансовий ринок України. – 2007. – № 10. – С. 11-16.
2. Шірінян Л. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків / Л. Шірінян // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 173-178.
3. Шумелда Я., Страхування: Навч. посіб. – Тернопіль: Джура, 2004. – 280 с.
4. Борисова В.А., Страховий захист ресурсного потенціалу АПК. – 2-ге видан. перероб. і доп. – Суми: Довкілля, 2010. – 200 с.
5. Уткин Э.А., Риск-менеджмент. – М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем». Издательство ЭКМОС, 1998. – 288с.
6. Примостка Л.О., Лисенко О.В., Чуб О.О., Банківські ризики: теорія та практика управління: Монографія – К.: КНЕУ, 2008. – 456 с.
7. Шегда А.В., Голованенко М.В., Ризики в підприємстві: оцінювання та управління: навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 271 с.
8. Безугла В.О., Постіл І.І., Шаповал Л.П., Страхування: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 582 с.

Шевченко Н.В., студентка гр. МЕАп-181

Науковий керівник - Міщенко М.В., к.т.н, доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОЇ В ЛОГІСТИЦІ

Інформаційні системи та технології є одним з найважливіших елементів ресурсного потенціалу підприємства, а інформація є ключовим елементом логістичних операцій. Протягом останніх років стрімко розвиваються логістичні технології, які основані на інформації.

Перспективи застосування інформаційних систем у логістиці досить великі, оскільки підприємство як система за своїм визначенням вимагає взаємозв'язку між частинами для утворення складного інтегрованого цілого. Тому сучасний фахівець у сфері логістики повинен знати і вміти використовувати в повсякденній роботі новітні інформаційні технології та системи. Швидкий розвиток і широке застосування засобів обчислювальної техніки визначають вимоги до підготовки сучасного логістика, що повинен за допомогою впровадження і використання інформаційних систем вміти аналізувати складні логістичні процеси на підприємстві.

Проблемам та перспективам використання прогресивних інформаційних систем і технологій саме у логістичній діяльності присвячені праці українських та російських науковців. Так, Сергєєв В.І., Зайцев Є.І., Дибська В.В. ґрунтовно розглянули місце та значення інформаційно-комунікаційних систем і технологій в логістиці, ІТ-аутсорсингу та корпоративних інформаційних систем [4].

Актуальністю використання ІТ в логістиці обумовлена швидким зростанням обсягу інформації. З всього обсягу даних витягти потрібну інформацію і використовувати її для управління підприємством досить складно. Тому на допомогу приходить інформаційні системи та технології, які використовуються для більш прискореного пошуку та обробки даних. Це дозволяє фахівцям значно заощадити свій час та зосередитись на аналізі даних.

Серед найбільш відомих інформаційних систем в логістиці є:

1. автоматизовані системи управління (АСУ) - забезпечують збір та обробку інформації, необхідної для оптимізації управління в різних сферах людської діяльності;
2. інтегровані системи управління (ІСУ) - сукупність методів і рішень для створення інтегрованого інформаційного простору управління і забезпечення життєдіяльності організації;
3. інтегровані інформаційні системи (ІС) - системи, в результаті функціонування яких відбувається узгодження всіх потоків інформації і процедур їх обробки у відповідності до вимог управління;
4. корпоративні інформаційні системи (КІС) - цілісний комплекс програмно-апаратних засобів, який реалізує всі бізнес-процеси та інформаційні потоки на підприємстві.

Основними технічними засобами ІТ в логістиці є: електронно-обчислювальна техніка, комп'ютери; сервери; периферійне устаткування; засоби комунікації; автоматизоване обладнання.

Логістика інформаційних систем дозволяє здійснювати моніторинг перевезень матеріально-технічних ресурсів на транспорті, що є засобом додаткового контролю і управління. Програмне забезпечення логістики, таке як «ІС Бухгалтерія», «Інфо-Бухгалтер», забезпечує виконання тільки деяких типових операцій, що не дозволяє використовувати їх для забезпечення роботи транспортних логістичних компаній.

У Західній Європі існують фірми, які розробляють складні інтегровані інформаційні системи для управління транспортними компаніями. Однак різниця технологій обліку та розрахунків не дозволяє використовувати ці розробки в нашій країні. У Німеччині та Бельгії використовуються технології диференційованого економічного обліку роботи транспортних засобів. Такі технології дозволяють аналізувати продуктивність, рентабельність і управляти транспортними засобами. На ринку представлено цілий ряд програмних продуктів для автоматизації управління складами (АУС) [1].

Використання інформаційних систем і технологій в логістиці призводить до:

1. зниження часу поставок і виключення їх нерівномірності; 2. підвищення рівня обслуговування кінцевих споживачів; 3. мінімізація товарних запасів в ланцюгах поставок і скорочення обсягу «заморожених» в них фінансових ресурсів; 4. зниження адміністративних витрат і підвищення керованості завдяки виключенню зайвих посередників; 5. підвищення надійності, забезпечення прозорості та контрольованості кожної ланки ланцюга поставок; 6. скорочення витрат на логістику та підвищення прибутковості компанії.

Інформаційні системи в логістиці припускають швидку адекватну реакцію на вимогу ринку, стеження за часом доставки, оптимізацію функцій з метою якісної доставки та своєчасного постачання та інше. Практична реалізація інновацій в логістиці стає потужним інструментом підвищення конкурентоспроможності підприємств, оскільки нові технології дають змогу упорядкувати логістичну систему підприємства що забезпечує підвищення ефективності роботи.

Висновок: сучасна логістика немислима без активного використання інформаційних систем. Важко представити собі, що фахівець буде власноруч перевіряти та оброблювати кожну інформацію, яка поступила на підприємство. Так без швидкої та ефективної обробки даних, підприємство не зможе себе реалізувати на ринку та отримати прибутки.

Список використаних джерел

1. Гуржій Н. М. Інформаційне забезпечення в логістиці [Електронний ресурс] / Н. М. Гуржій, Я. Ю. Бахметова, І. А. Гальчинська // Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку. - 2018. - Вип. 4. - С. 111-118. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnnt_2018_4_14
2. Сергієнко І.В. Про основні напрями створення інтелектуальних інформаційних технологій // Системні дослідження та інформаційні технології. – 2002. – № 1. – С. 39 – 64
3. Мельник О. В. Нові концептуальні підходи в логістиці [Електронний ресурс] / О. В. Мельник. // Ефективна економіка. - 2013. - № 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_2_57
4. Скіцько В. Теоретичні аспекти моделювання інформаційних потоків у логістиці підприємства [Електронний ресурс] / В. Скіцько // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2014. - Вип. 11. - С. 52-58. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2014_11_11

Shestak A., 4th year student of gr.КБ-151

Scientific supervisor – Senior Lecturer Drozd O.

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

GOOGLE STADIA – FIRST STEP TO INDEPENDENCE FROM HARDWARE

What are cloud services? Cloud services are services running on cloud storage. It means that they don't need to be installed on a computer and are accessed from any exit point. In online (cloud) repositories, data is stored on numerous servers distributed over the network, which are provided for the use of customers, mainly by third parties. Unlike the data storage model on its own dedicated servers, purchased or rented specifically for such purposes, the number or any internal structure of the servers to the client, in general, is not visible. Data is stored and processed in the so-called "cloud", which is one large virtual server from the client's point of view. Physically, such servers can be located remotely from each other geographically. The most famous cloud services: Dropbox, Microsoft OneDrive, Google Drive, iCloud. [1]

Consulting company E&C conducted a study of the Ukrainian cloud market for 2017. At E&C, research focused on corporate clients during preparation. The analysis is based on a survey of market experts and company representatives. Thus, on the report of E&C, in 2017, the income of cloud operators (both Ukrainian and foreign) in Ukraine increased by 33% compared with 2016 and amounted to \$ 18.6 million. At the same time, the growth in sales of foreign operators was 41%, while Ukrainian - 24%. [2]

According to this information Ukrainians make big steps to technologies that will change our lives forever.

What is Google Stadia?

Google Stadia is a new service for cloud gaming. The game does not require a powerful device - all calculations are performed in the cloud; the user simply receives streamed video while information about clicks are taken by server at the same time. The only system requirement is a fast and reliable internet connection. The minimum connection speed required for Stadia operation is 25 Mbps.

The work of the service will be carried out on any device with support for the current versions of the Chrome browser: TVs with Chromecast, laptops, Chromebooks, smartphones, tablets. In the future, the project promises to expand to other

operating systems and browsers. At the start, streaming will be available up to 4K resolution and a frame rate of 60 fps, in the future they promise support for 8K and 120 frames per second. [3]

How does it work?

To make games run smoothly in the cloud, Google and AMD created server modules with a capacity of 10.7 teraflops each. For comparison, the performance of the Xbox One X is 6 teraflops, while the PS4 Pro has 4.2 teraflops.

Google describes the Stadia computer as follows: AMD's custom SoC with a clock frequency of 2.7 GHz, 16 GB of RAM, bandwidth up to 484 GB/s. A key feature is the extensive infrastructure that will allow players from all over the world to experience the least delay when connecting. Equipment for Stadia will be installed in 7,500 server farm companies around the world.

If the game is multiplayer, reducing latency for Stadia players will supposedly ensure that traffic goes directly between Google servers. Accordingly, there will be no cheaters. At the same time, there will be support for cross-platform multiplayer. Google says that the possibilities of Stadia open the way for "royal battles" for thousands of people with modern graphics and complete destructiveness. Now battle royal games usually support up to 100 players on a map. [3]

Service cost for consumers.

Unfortunately, Google did not provide information about the cost of a subscription to its new service.

Google Stadia has a lot of competition and so it can't be hugely more expensive than other game streaming services. Stadia may be more powerful than the PS4 and Xbox One combined, but price too high and the competition will crush the new Google venture. For comparison, an annual PlayStation Now subscription costs \$100 and Xbox GamePass is \$120 for the year.

At an estimate, looking at everything Google Stadia offers and the games and features it may support, for the year it will likely cost between \$180 – \$240 (\$15 – \$20 a month) at a base level. This is equivalent to three or four brand new games a year. Some may well sign up for the fact that they will save money on new game purchases, consoles, and annual multiplayer subscriptions. At that price, Google Stadia could be hugely popular but it's down to Google to officially announce its business model.

Possible use by any university of Ukraine.

The Google Stadia is a very good base for testing many other cloud services. Having tested its power on games, a fairly resource-intensive process, Google will be able to start a cloud service for a variety of software. For example: Adobe Premiere, Cinema 4D, Houdini, Autodesk Maya, AutoCAD etc.

The only obstacle may be the speed of the Internet. Despite the statistics, according to which Ukraine takes 58th place with an average Internet connection speed of 11.28 Mbit/s, the numbers in large cities, where universities are mainly located, are much higher.

The absence of limitations in the power of hardware will give universities the opportunity to save on computer components upgrades, create new specialties and train students in different directions on the latest generation software.

Conclusion. Being one of the largest companies in the world, Google will undoubtedly change, above all, the gaming industry, as well as the market of computer components, which is very likely to lead to independence from often updating hardware. In the future, Google will be able to improve other aspects of human life, for example the already mentioned field of education.

References

1. Облачные сервисы [Электронный ресурс]. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://hi-news.ru/tag/oblachnye-servisy>.
2. Ключевые факты облачного рынка Украины за 2017 год: в лидерах Microsoft Azure [Электронный ресурс]. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://ain.ua/2018/06/14/issledovanie-oblaka-ukrainy>.
3. Сапитон М. Google представил игровой сервис Stadia. К нему много вопросов [Электронный ресурс] / Михайло Сапитон. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://ain.ua/2019/03/20/chto-takoe-google-stadia>.

Гриб Е.О., магистрант гр. 1773зУЛС2

Научный руководитель - Шилович А.В., д.т.н., профессор

Гомельский филиал УО ФПБ «Международный университет «МИТСО» (г. Гомель, Беларусь)

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ АВТОТРАНСПОРТА ПРЕДПРИЯТИЯ

Эффективность деятельности предприятия определяется сопоставлением прибыли и затрат предприятия. Причем прибыль устанавливается на основе всех сторон его деятельности. ОАО «Щучинагрохимсервис» имеет лицензию на международные автотранспортные перевозки собственных грузов и на платной основе предоставляет услуги по организации международных перевозок грузов по заявкам сторонних организаций, расположенных как в Республике Беларусь, так и за ее пределами (в Российской Федерации, Украине, Польше, Литве, Чехии и других европейских странах).

Высокое качество предоставляемых предприятием услуг по перевозке грузов обеспечивается высокопрофессиональным коллективом водителей и технических работников, способных решать любые задачи в области международных перевозок, а также достаточно мощной материальной базой. На данный момент

подвижной состав, используемый на международных перевозках, насчитывает 13 седельных тягачей класса ЕВРО-5 с тентованными и рефрижераторными полуприцепами большой вместимости.

Все руководство международными перевозками осуществляется из офиса, который находится в Щучине. Транспортный отдел предприятия организует перевозочный процесс, на основе электронной программы Ларди-Транс и ряда других транспортных платформ. Предприятие самостоятельно разрабатывает логистику маршрутов, обеспечивает декларирование и таможенное оформление товаров. Кроме того, в обязанности инженерно-технических работников входит ряд иных функций. Поиск грузов для осуществления перевозок; подготовка и заключение договоров на перевозку; осуществление постоянного контроля над перевозкой с момента загрузки до момента ее завершения; контроль над техническим состоянием автомобилей; контроль над поступлением выручки за оказанные услуги; организация получения виз водителями; получение и выдача водителям разрешений и книжек международных дорожных перевозок; выдача командировочных удостоверений водителям, путевых листов, обработка путевых листов, приемка и обработка отчетов по командировкам, начисление заработной платы и другое.

Анализ международных перевозок, осуществляемых автотранспортом предприятия, показывает, что подавляющее большинство рейсов ориентировано только на доставку грузов зарубежным потребителям

Назад транспортные средства возвращаются порожними, что значительно снижает эффективность перевозок. Коэффициент полезного пробега при осуществлении международных перевозок на предприятии составляет 0,36. Это говорит о неэффективном использовании грузоподъемности подвижного состава. Издержки, возникающие при осуществлении порожних рейсов, значительно увеличивают общую стоимость грузоперевозки, что сказывается на тарифах, которые перевозчик предлагает потребителю. Как следствие конкурентоспособность предприятия падает.

Большое количество порожних пробегов и неполная загрузка транспортных средств являются основными проблемами транспортного подразделения предприятия. Уделив внимание такой процедуре, как поиск попутных грузов, возможно, значительно снизить размер транспортных издержек, что станет благоприятным фактором сокращения общей величины логистических издержек в деятельности предприятия.

В связи с этим возникает необходимость разработки такого бизнес-процесса как организация доставки попутных грузов. Понятно, что этот бизнес-процесс будет организован максимально эффективно лишь в том случае, когда количество транспортных средств, задействованных для перевозки основного груза, будет равно количеству загруженных машин в обратном направлении (при перевозке попутных грузов). Конечно, достичь максимальной загрузки всех обратных рейсов практически невозможно, но стремиться к этому необходимо, внедряя соответствующие мероприятия, направленные на поиск попутных грузов.

Для организации перевозок, удовлетворяющих отмеченному принципу минимальности порожних пробегов, в первую очередь, необходимо собрать и проанализировать информацию о транспортных средствах, задействованных в основном процессе перевозки грузов, а также проанализировать маршруты, по которым возможно осуществлять доставку попутных грузов.

В качестве примера по разработке и внедрению организации перевозки попутных грузов предлагается исследовать процесс доставки продукции ОАО «Щучинагрохимсервис» в Польшу. В таблице 1 представлен анализ объемов перевозок по этому направлению в 2016 году.

Таблица 1 – Объемы перевозок груза предприятием ОАО «Щучинагрохимсервис» в Польшу за 2016 г.

Место отгрузки	Количество рейсов	Вес, т.
г. Краков, Польша	3	31,0
г. Гданьск, Польша	6	96,0
г. Варшава, Польша	16	252,0
г. Познань, Польша	4	61,0
Итого	29	440,0

Всего в 2016 году в процессе транспортировки груза в Польшу было организовано 29 рейсов с использованием автотранспорта грузоподъемностью 20 тонн. Совокупный вес груза, перевезенного этими транспортными средствами, составил 440,0 тонн. Также следует отметить, что перевозки происходили преимущественно по маршруту Республика Беларусь (Щучин) – Польша (Варшава) – Республика Беларусь (Щучин) и в зване Польша – Республика Беларусь были порожними. Основным местом отгрузки являлась Варшава.

На основании собранных данных о географических регионах отгрузки груза можно сделать вывод, что наиболее оптимальным вариантом осуществления попутной загрузки транспортных средств ОАО «Щучинагрохимсервис» является доставка грузов из Польши для предприятий и организаций, расположенных в Гродно. При этом для обслуживания клиентов, обратившихся за получением транспортной услуги, возможен вариант отклонения от маршрута доставки.

При отсутствии возможности загрузки транспортных средств в Польше для гродненских предприятий необходимо использовать возможные варианты перевозки груза по Республике Беларусь (из Гродно в Щучин), поскольку данная перевозка груза сможет хоть в какой-то степени снизить порожний пробег машин.

В данном случае маршруты по доставке грузов ОАО «Щучинагрохимсервис» составляются по принципу совмещения, то есть происходит поиск и отбор перевозок в таких направлениях, которые в целом представляли бы собой маршрут с максимальной загрузенностью транспортных средств как в прямом, так и в обратном направлении. К примеру, если на определенную дату существует необходимость в перевозке продукции ОАО «Щучинагрохимсервис» в Польшу, то необходимо произвести отбор заявок на доставку грузов из Польши для гродненских предприятий и совместить два направления в единый маршрут. Для получения доступа к таким заявкам необходимо налаживать контакты с крупными предприятиями и организациями в Гродно и шире рекламировать свои услуги (в том числе, в сети Интернет).

Экономические расчеты и опыт реализации предлагаемого нововведения указывает на целесообразность расширения указанного предложения на иные предприятия занимающиеся подобного рода деятельностью.

Шестаковська Т.Л., к.е.н., старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

На сучасному етапі розвитку національної економіки важливого значення набуває проблема активізації інноваційної діяльності аграрного сектора, спрямованої на відновлення матеріально-ресурсного потенціалу, підвищення ефективності агропромислового виробництва. В цих умовах особливого значення набуває не тільки збільшення інвестицій в основний капітал аграрних підприємств, а й обґрунтоване визначення напрямів їх раціонального використання. Останнє стримується дефіцитом фахівців з досвідом організації інноваційного процесу. Інноваційний розвиток містить у собі такі послідовні етапи: виявлення проблеми та виникнення нової технічної ідеї для її задоволення; проведення досліджень і розробок та оформлення винаходу; інвестування виробництва, освоєння та використання; розповсюдження результатів НТП тощо. При цьому із загальної кількості запропонованих новітніх ідей згідно з вітчизняною практикою близько 80% відхиляються на стадії трансформації новітніх ідей в інновацію [1-2]. Тому при управлінні інноваційним розвитком аграрного сектора економіки бажано мати узгоджену систему інформаційного забезпечення комерціалізації інновацій, яка б допомагала розробляти і реалізувати досконалі інноваційні проекти, враховуючи потреби як самого суб'єкта господарювання, так і систем більш високих рівнів ієрархії.

У світі апробовані різні моделі інформаційного забезпечення комерціалізації інновацій, наприклад, які функціонують через створені start-up компанії, офіси, відділи чи лабораторії з трансферу технологій і комерціалізації, а також через розширення співпраці в рамках державно-приватного партнерства. Світовий досвід інформаційного забезпечення комерціалізації інновацій в аграрному секторі намагаються імплементувати у вітчизняну практику. Однак, переважно це здійснюється несистематично, непослідовно, несинхронізовано, що обмежує можливість досягнення запланованих ефектів.

Одним із ефективних моделей інформаційного забезпечення комерціалізації інновацій можуть стати створювані на базі закладів освіти та науки спін-офф компанії, головне завдання яких полягає в доведенні інновацій до стану, придатного для використання в аграрному секторі, наприклад, в технології, з подальшою передачею її бізнесу.

Схематичне представлення моделі інформаційного забезпечення комерціалізації через створення спін-офф компанії за участю закладів вищої освіти відображено на рис. 1. За цією схемою заклад вищої освіти самостійно або із залученням партнера – інноваційної компанії, що спеціалізується на наданні послуг з інноваційного менеджменту, засновують спін-офф компанію. Організаційно-правовою формою такої компанії може бути господарське товариство, наприклад, товариство з обмеженою відповідальністю. Однією з умов створення господарського товариства є формування його учасниками статутного капіталу. Законодавство України дозволяє вносити в статутний капітал відчужувані права, що мають грошову оцінку. Це означає, що з цією метою можна використовувати майнові права на об'єкти комерціалізації, створені в результаті наукових досліджень. Така можливість ґрунтується на нормі Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (ст.11 ч.1), згідно з якою майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, створені за державні гроші, належать розробнику, тобто науковій організації, що отримала державне замовлення на виконання наукових досліджень [3].

Важливою складовою формування інформаційного суспільства в Україні є використання можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для того, щоб продукувати інформацію і знання, користуватися та обмінюватися ними, виробляти товари та надавати послуги, сприяючи сталому розвитку країни. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в умовах інтенсивного розвитку

ринкових відносин є одним з найбільш важливих елементів ефективного регулювання інноваціями аграрного сектору.

Функціонуючі в Україні автоматизовані інформаційні системи комерціалізації інновацій призначені для вирішення проблем місцевого, регіонального, галузевого, національного або міжнародного значення. Так Українська інтегрована система трансферу технологій призначена для накопичення та забезпечення оперативного обміну інформацією між розробниками і споживачами інноваційної продукції [4].

Головною метою функціонування каналів трансферу є створення умов для просування інформаційних технологій, високотехнологічної продукції і послуг на внутрішній та міжнародні ринки, скорочення витрат на пошук замовників й партнерів, забезпечення юридичної чистоти відповідних угод та правової охорони результатів наукових досліджень.

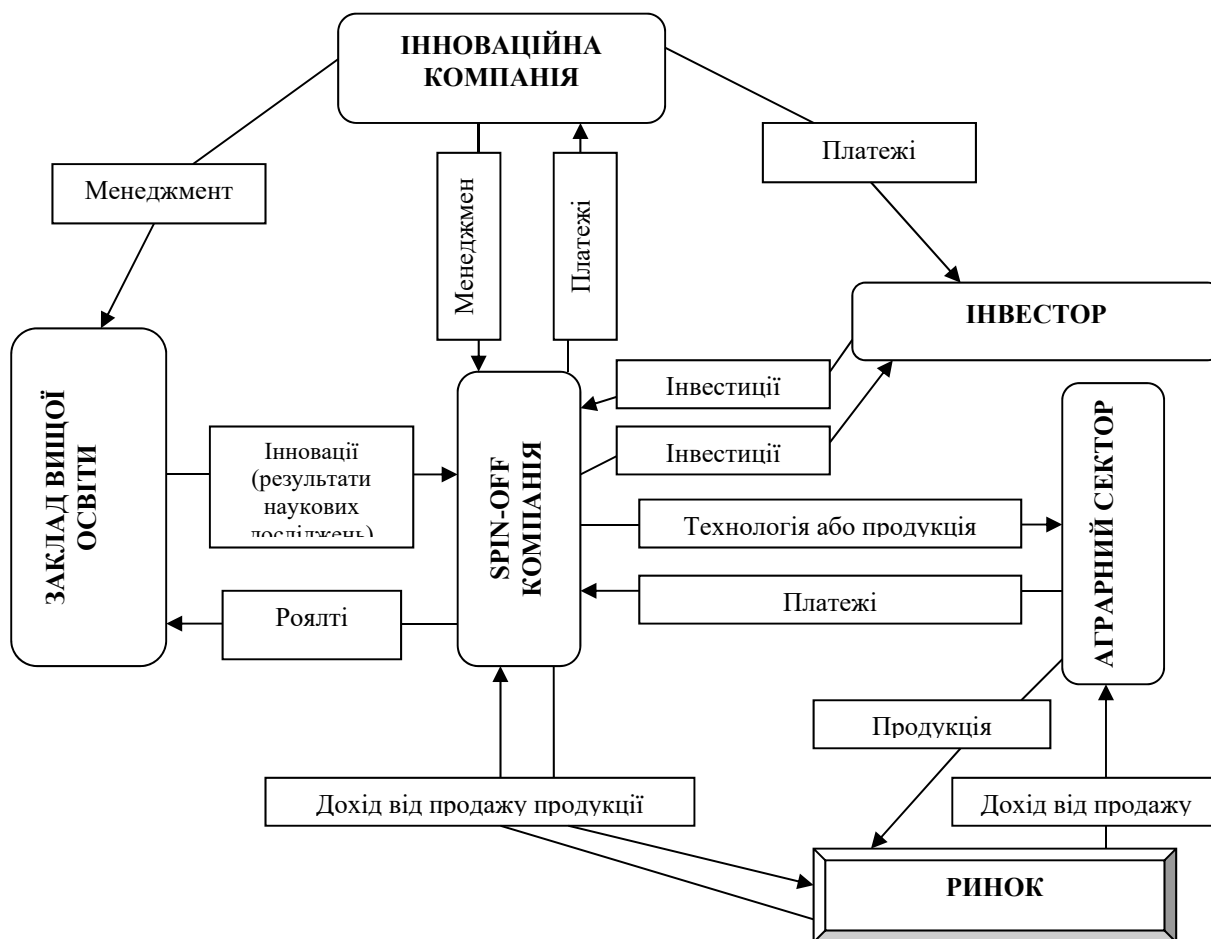

Рис. 1. Схематична інтерпретація моделі інформаційного забезпечення комерціалізації інновацій в аграрному секторі через спін-офф компанію*

*Джерело: розроблено автором на основі [1]

Метою функціонування такої системи є: - забезпечення відкритості доступу до інформації щодо результатів наукових досліджень та інших об'єктів комерціалізації, які мають комерційну цінність; - автоматизація проведення процедур розміщення інформації про результати наукових досліджень, створення відкритих каталогів, конкурсів, систем запитів; - створення прозорого процесу взаємодії брокерів і потенційних покупців; - розвиток інформаційних ресурсів і послуг, які сприяють об'єктивному сприйняттю України в світовому співтоваристві, зміцненню довіри в різних сферах міжнародного співробітництва.

При створенні Української інтегрованої системи трансферу технологій реалізовані базові принципи побудови Європейської мережі підтримки підприємництва та інновацій (Enterprise Europe Network – EEN), російської мережі трансферу технологій (Russian Technology Transfer Network – RTTN) та досвід створення таких мереж в Білорусі і Україні. Основні цілі, завдання, структура та організація діяльності такої системи пов'язані із здійсненням функцій і завдань в сфері комерціалізації результатів

наукових досліджень, які викладені в Положенні роботи Української інтегрованої системи трансферу технологій.

Для забезпечення ефективності комерціалізації інновацій в аграрному секторі пропонуємо створити відповідні центри комерціалізації. Під центрами комерціалізації інновацій запропоновано розуміти організацію або структурний підрозділ діяльності якого орієнтована на отримання доходу від використання інновацій, які реалізуються в аграрному секторі.

Список використаних джерел

1. Якубек П., Шестаковська Т.Л. Комерціалізація результатів наукових досліджень як напрям інноваційного розвитку вищої освіти в умовах інформаційної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету: економічні науки*. 2018. № 3. Том 3. С. 130-136.
2. Боголіб Т.М. Комерціалізація наукових розробок університетів. *Економіка України*. 2014. №1(618). С.33-50.
3. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 р. №143-V. [із змінами та доповненнями]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/143-16/page>
4. Холявко Н.І. Теоретико-прикладні аспекти комерціалізації результатів наукових досліджень в умовах інформаційної економіки. *Ukraine – EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law: collection of international scientific papers*. 2018. Chernihiv: CNUT, 169-172.

Lysak K.V., student of the group MOAn-181

Scientific supervisors - Volot O. I., Ph.D. In Economics, associate professor

Lytvyn S.V., Ph.D., associate professor

Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

MODEL CYBERSECURITY ENTERPRISE

In modern conditions of the development and wide use of IT-technology, there are not only advantages, but also the emergence of new threats to the computer security of the enterprise, in particular the number of cyber attacks are growing. Cyberattacks are directed (intentional) actions in cyberspace, which are carried out with the help of electronic communication and aimed to achieve one or combination of such goals: to violate confidentiality, integrity, availability of electronic information resources processed (transmitted, to preserved) in communication and/or technological systems, obtaining unauthorized access to such resources; violation of security, stable, reliable and permanent regime of functioning of communication and/or technological systems; the use of the communication system, its resources and means of electronic communications for the implementation of cyberattacks on other objects of cyber security [5]. Therefore, the main problem for enterprise is providing the security of economic information, which is relevant at present.

A significant contribution to the study of the theoretical foundations of automated accounting and prevention of cyber attacks has made domestic scientists, in particular: I. V. Kononovich, D.A. Majewski, R.S. Podobnyy, S. A. Viter, I.I. Svitlyshyn, O. I. Stasyuk, R. V. Hryshchuk, L. L. Goncharova and other.

Cybersecurity is the protection of the vital interests of man and citizen, society and state during the use of the cyberspace, which provides the sustainability of development of the information society and digital communicative environment, the timely detection, prevention and neutralization of real and potential threats of national security of Ukraine in cyberspace [5].

Unlike IT security, which focuses on protecting from data theft (such as numbers credit card, corporate information, etc.), the main goal of cyber security management is to keep production in working order and in a safe state. The main threat for both purposes is penetration of ill-intentioned program into the system [2].

Today, the number of thefts and fraud on the internet, that affect the private sector is increasing. Almost every enterprise in its actions uses a computerized form of accounting, a large volume of information is kept and processed in and any failure can lead to high costs for the enterprise [3].

The last 4 years in Ukraine there have been some large cyberattacks of different level of complexity and distribution. One of the most famous cyber incidents, that defeat information and telecommunication systems both at the state level, and at the level of individual enterprises has the virus-encryptor Diskoder.C (ExPetr, PetrWrap, Petya, NotPetya), which took place on June 27, 2017. According to the Department of Cyberpolicies of the National Police of Ukraine, over 12.5 thousand computers were infected in Ukraine during a massive hacking attack. The main channel for spreading the virus was the M.E.Doc software, the servers of which were hacked long before the attack. Although the fact that the virus was masked by the worm virus, its objectives were espionage and further destruction of attacked systems [4].

On October 27, 2017, a cyberattack with the help of the Bad Rabbit virus, that staggered the information system of the Ministry of Infrastructure of Ukraine, the Kyiv Metro, that led to incorrect payment for transport and Odessa airport. The infection of computer technology took place under a similar scheme of Petya, there was encryption of files. The hackers themselves demanded a ransom of 0.05 bitcoins for each computer and a set a deadline for its payment. Analysts argue that the virus itself was distributed with the help of the Adobe Flash update.

The most effective models for the organization of cybersecurity are presented in table 1

Table 1

Model organization cybersecurity *	
Model cybersecurity	Features, features of application
1	2
Lotki-Volterra model	The model is presented in the form of inequality. Where the notation is introduced: x - the number of attacks on the computer network executed by malicious people is an analogue of the «victims»; y - the number of operations performed by the defenders of the computer network, it is an analogue of «predators»
Cyber Kill-Chain	This model defines the typical behavior of the attacker to achieve the goals. The model expresses that in order to succeed, the attacker must go through all eight stages: intelligence, armament, delivery, infection, installation, receipt of management, implementation of actions, destruction traces
The Diamond Model	The model states that the main "atomic element" of any intrusion activity or cyber incident consists of four main functions: an intruder, infrastructure, ability, and victim. When discovered events are automated or with the help of analysts filled the vertices of the model. The vertices are connected by ribs and distinguish natural connections between functions. Passing along the rims and peaks, analysts find more information about the attacker's operations and reveal new capabilities, infrastructure and victims. The advantages of the model are: the use of interdependent indicators that improve the exchange of information about cyberthreats, increases the control of the analytical process, supports the description of events in real time, sets the basis of ontologies, taxonomies, cyber defense techniques and protocols for the exchange of intelligence about threats, as well as knowledge management
Q Model	It allows you to determine the attributes of a cyberattack to determine whether a cyberincident is a cybercrime. At the tactical level, the model helps analysts to decide the whole spectrum of relevant issues, integrate both technical and non-technical information into competing hypotheses, help them think critically and conduct an effective investigation. Represented in the model is descriptive and consists of three parts. The first part is conceptual: it introduces an understanding of attribution as a process, describing the model in general terms and introducing several critical differences. The second part is empirical: it illustrates the various stages of the attribution process in dynamics. The third part describes the communication of potentials and limitations of attribution and transformation of conclusions into action
Adaptive Security Architecture	It is practically a universal program. It involves the implementation of four types of reaction to the cyber incident: prevention, detection, response and prediction. The uniqueness of the model manifests itself in the prompt response to the danger and protection of the production process from various criminal acts such as targeted attacks, cyber-outbreaks and even human errors. How much enterprise is prepared to carefully implement each stage, characterizes the degree of maturity of its economic security. Effective practical application of this model at the enterprise should be adapted to its specificity and technological features

* Formed by the author based on sources [4,5,6]

Thus, in modern conditions of active development of cyberattacks we have disappointing results of the system of protection of information technologies both at the state level and at the enterprise level. It's caused by the incorrect organization of the system of protection, since it is aimed at eliminating threats when they enter the system. The analysis of the cybersecurity organization models has shown that this is not enough for the full safety of the data, but it is necessary to take into account all stages of the attack period.

References

1. Law of Ukraine "On the Basic Principles of Cybersecurity Protection of Ukraine" / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. - 2017. - No. 2469-VIII - Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>
2. Hryntsevych S. Basic recommendations on the cybersecurity of industrial control systems for the automated control systems [Electronic resource] / Svetlana Hryntsevych // Association of Industrial Automation Enterprises of Ukraine. - 2017. - Access mode: <https://appau.org.ua/tk-185/bazovi-rekomendatsiyi-z-ki-be-peky-promyslovyh-system-keruvannya-dlya-viddiliv-asu-tp/>.
3. Dubov D.V. Strategic Aspects of Cybersecurity in Ukraine [Text] / Dubov Dmytro Volodymyrovych // Strategic Priorities: [sci.-Analyst. every quarter Sob.] / National other strategist research - Kyiv: NISS, 2013 - 2013. No. 4 (29). - P. 119-126. - The bibliographer. : with. 125-126
4. Zhylin A. Functional model of situational center of cyber defense / A. Zhylin, M. Khudyntsev, M. Litvinov. // Information Technology and Security. - 2018. - Access mode: <http://its.iszzi.kpi.ua/article/viewFile/153490/153471>
5. Kononovych I. V. Models of Cybersecurity System with Late Response to Incidents / I. V. Kononovych, D. A. Mayevs'kyi, R. S. Podobnyy // Computer Science and Mathematical Methods in Modeling. - 2015. - Vol. 5, No. 4. - P. 339-346. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Itmm_2015_5_4_8
6. Model of adaptive cybersecurity for the protection of industrial objects [Electronic resource]. Access mode: <https://www.kaspersky.ru/blog/ics-asa/4455>.
7. Viter S.A. Protection of accounting information and cyber security of the enterprise / S. A. Viter, I.I. Svitlyshyn // Economics and Society: electronic specialized publication. - 2017. - No. 11. - P. 497-502 [Electronic resource]. - Access mode: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/80.pdf

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

*Проблемы и перспективы развития менеджмента и публичного управления
Problems and prospects of management development, public administration and public service*

Підсекція - ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ

*Публичное управление и менеджмент организаций
Public administration and management of organizations*

Brahida O.V., student of the group PM-161
Scientific supervisors – Gagina N.V., PhD, Associate Professor,
Sugonyako D.O., PhD, Associate Professor
Chernihiv National University of Technology (Chernihiv, Ukraine)

EFFECTIVE GOAL SETTING AS THE WAY TO SUCCESS

Effective goal setting is one of the key factors in achieving success both in business and personal life. Goal setting not only allows people to take control of their life's direction; it also provides a benchmark for determining whether they are actually succeeding [3].

Experts define goal setting as the act of selecting a target or objective a person wishes to achieve [2]. To accomplish goals, it is necessary to know how to set them. Studies have shown that more specific and ambitious goals lead to more performance improvement than easy or general goals. The goals should be specific, difficult, and have time constraints. As long as the person accepts the goal, has the ability to attain it, and does not have conflicting goals, there is a positive linear relationship between goal difficulty and task performance [6].

Psychological research is conducted on the importance of setting a goal correctly for its successful achievement. As a result, there are a lot of working concepts, which will help people to build the right path to their success. Here are the five most popular strategies that could be used for successful goal setting.

The first one is SMART goal setting. A SMART goal is a short statement that a person makes to lead them in the direction of what they want to accomplish. SMART stands for Specific, Measurable, Achievable, Relevant and Time-bound. Having goals written in a SMART format ensures that the goal-setter is clear on what they're trying to accomplish, when and how [4].

Specific – The more specific person can be with writing down his objective, the easier it will be to clearly see what it is he need to accomplish. Often, answering the five “W” questions – Who, What, Where, Why, and Which – can help achieve greater specificity.

Measurable – Can the goal be measured? How will a person know that he has achieved his goal?

Attainable – Another way of putting this is “realistic.” Is it possible to achieve the goal?

Relevant – For businesses, a relevant goal means that it has the potential to impact business objectives, vision, or values.

Time-bound – The goal must have a deadline.

SMART goals are one of the longest-lasting, most popular goal-setting frameworks for business. SMART has been a successful goal-setting framework for a long time because it is easy to understand, to act on, and to follow up with [5].

The second strategy is based on Locke's goal-setting theory. In the late 1960s, Dr. Edwin Locke and Dr. Gary Latham performed much of the research that has informed theories of goal-setting, showing how goals and feedback can be huge motivating factors for employees. Through their research, Locke and Latham settled on the five principles of goal-setting [9].

Clarity – Similar to the specificity from SMART goal-setting, clear goals help immensely with understanding the task at hand, measuring the results, and achieving success.

Challenge – The goal should be difficult and challenging enough to prove motivating, but not so challenging that it's impossible to achieve. Using the Inverted U method is a good way to test for appropriate challenge levels.

Commitment – Get your teammates to buy into the goal. Involve them in the goal-setting process.

Feedback – Measure your progress and seek advice throughout the pursuit toward the goal.

Task complexity – Be careful in adding too much complexity to your goals as complexity can impact morale, productivity, and motivation [5].

Locke and Latham's research showed that the more difficult and specific a goal is, the harder people tend to work to achieve it.

The third popular management strategy for goal setting within organizations is Objectives and Key Results (OKR). The purpose of OKRs is to connect company, team, and personal goals to measurable results while having all team members and leaders work together in one, unified direction [8].

Objectives – This is what a person hopes to accomplish. Objectives usually take the form of broad goals that are not measurable (that’s what the Key Results section is for).

Key Results – Based on objectives, the key results are almost always defined with a specific number.

A concept, invented by Intel and used with amazing success by Google, helps set strategies for teams and individuals and allows a way to evaluate these strategies and reflect on performance.

The simplicity of OKR is particularly attractive: name the objectives you want to achieve, and come up with a key number to strive for [5].

Amongst a large amount of goal setting strategies, the fourth one, the BSQ goal-setting framework, is often overlooked. BSQ (Big, Small, Quick) goals theory was created by David Van Roovy with a claim that it can replace all other goal setting systems [1].

Think Big – Define your ultimate goal.

Act Small – Identify the milestones that will help achieve that goal.

Move Quick – Come up with a timeline for achieving each milestone.

Organizational psychologist David Van Roovy came up with a simple framework for goal-setting, which he touches on in his book *Trajectory*. The three-part framework aims to distil the existing research and best practices for goal-setting into a simple set of rules.

The fifth concept “**Big Hairy Audacious Goal**” (BHAG) was developed by **Jim Collins** and **Bertil Ohlin**. BHAG focuses on clearly formulated, daring goals and indicates that ambitious long-term goals can stimulate successful companies [7].

A true BHAG is clear and compelling, serves as a unifying focal point of effort, and acts as a clear catalyst for team spirit. It has a clear finish line, so the organization can know when it has achieved the goal; people like to shoot for finish lines. Instead of focusing on what a person might achieve in the coming days or months, BHAGs focus on “audacious 10-to-30-year goals”, according to Collins and Poras [5].

The same goal setting formula and strategies that work for business goals will also work for personal goals - the difference is that applying the strategies that are often used to set business goals will give you greater success with achieving personal goals than is often the case.

All in all, setting a goal can be easy, but when it is done right. Understanding the math behind all these successful goal setting meaning rules and implementing them every time when setting goals will help see the reasonable difference in the quality of goals and also the success achieved.

References

1. Doyle J. Making BSQ goals work. URL: <https://www.jamsovaluesmarter.com/blog/making-bsq-goals-work>.
  2. Goal Setting: A Scientific Guide to Setting and Achieving Goals. URL: <https://jamesclear.com/goal-setting>.
  3. Golden Rules of Goal Setting. URL: https://www.mindtools.com/pages/article/newHTE_90.htm.
  4. Handrick L. 20 Best SMART Goals Examples for Small Businesses in 2018. URL: <https://fitsmallbusiness.com/smart-goals-examples/>.
  5. Lee K. 7 Popular Goal-Setting Strategies That Will Help You Achieve Great Things on Social Media. URL: <https://buffer.com/resources/goal-setting-strategies>.
  6. Locke E.A., Latham G. P. New directions in goal-setting theory. *Current Directions in Psychological Science*, 2006, № 15 (5). – P 265–268. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1111/j.1467-8721.2006.00449.x>.
  7. Mulder P. Big Hairy Audacious Goal (BHAG). URL: <https://www.toolshero.com/strategy/big-hairy-audacious-goal-bhag/>.
  8. OKR: Objectives and Key Results. URL: <https://weekdone.com/resources/objectives-key-results>.
  9. Pawar Y. Understanding Locke and Latham’s 5 principles of goal-setting. URL: <https://upraise.io/blog/locke-lathams-principles-goal-setting/>.
-

КЛАСТЕРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ

Успішний багаторічний досвід країн світу підтверджує життєздатність та практичну цінність кластерної теорії М. Портера, згідно з якою групи компаній супутніх галузей та інститутів, які співробітничать і взаємодоповнюють одне одного, здатні суттєво посилити національну й регіональну конкурентоспроможність на світовому ринку [2]. Численні емпіричні дослідження показали, що середній рівень заробітної плати та рівень зайнятості в кластеризованих регіонах помітно перевищують аналогічні показники територій, де такі утворення відсутні. В результаті кластеризація економіки перетворилась на глобальну тенденцію, що охопила як розвинені країни (США, Канада, країни ЄС), нові індустріальні країни (Китай, Індія, Мексика, Індонезія), так і країни з перехідним типом економіки (Угорщина, Словенія, Росія, Казахстан та ін.).

Розвиток кластерів малих підприємств може здійснюватися спонтанно або організовано. Організований шлях можливий за ініціативою фірми-лідера, що має у своєму розпорядженні істотний капітал або місцевої влади. Особливу значущість має підтримка з боку регіональних владних структур, яка сприяє консолідації місцевого бізнесу в мережеву організацію. По мірі підвищення рівня взаємної довіри учасників майбутнього кластера починається поступовий перехід до більш ризикованих проєктів.

Як доводять дослідження українських вчених [1], результативність функціонування малого підприємства в кластері є багатоаспектним явищем. У такому випадку суб'єктом ринку є не лише суб'єкти малого бізнесу, а передусім кластер. Оцінка результативності функціонування цього суб'єкта ринку може даватися як з позиції успішності функціонування кластера, так і з позиції результатів діяльності окремих підприємств-учасників. Найбільш поширеними показниками в цьому випадку виступають: прибутковість, сприйнятливість інноваціям, фінансові потоки, конкурентоспроможність продукції та послуг, платоспроможність тощо.

Результативність функціонування кластера можна оцінювати і з боку наслідків для економіки держави. Перш за все, успішне функціонування кластера є гарантією створення нових та збереження існуючих робочих місць. Отже, має місце і збереження податкової бази. Саме тому регіональним органам влади доцільно ініціювати створення кластерів підприємств, оскільки в майбутньому це дасть змогу збільшити рівень експорту та залучити іноземні інвестиції.

Якщо досліджувати європейський досвід кластеризації економіки, найбільше кластерів функціонує у Німеччині, Італії, Великобританії, Франції, Польщі та Іспанії. Ці ж держави, а також Румунія, Нідерланди і Португалія, лідирують і за кількістю зайнятих працівників у кластерах. Але за розмірами самих кластерів, тобто кількості зайнятих у них працівників, лідирують Іспанія і Литва, що також може свідчити і про недостатній рівень механізації праці. За загальною кількістю агропромислових кластерів серед європейських країн лідирують Греція, Іспанія, Болгарія і Франція. При цьому за питомою вагою агропромислових серед інших кластерів перші місця посідають Болгарія і Греція, як і за показником загальної кількості зайнятих в агрокластерах. Серед країн ЄС Данія є, мабуть, найбільш передовою країною з агропромислової кластеризації, яка розробила уніфікований підхід до міжфірмової співпраці ще в 1989–1990 рр., згідно з яким успішно функціонують агропромислові кластери, найвідомішим з яких є молочнопродуктовий кластер «Молочна вертикаль».

Починаючи з 1993 року, Організація Об'єднаних Націй із промислового розвитку (ЮНІДО), за допомогою Відділення по розвитку приватного сектору (Private Sector Development Branch), розробила набір рекомендацій, щоб допомогти уряду і приватному сектору взаємодіяти в розробці і впровадженні програм з розвитку кластерів і мереж малих підприємств. конкуренції в об'єднанні їх у кластери [3]. Основою програм ЮНІДО із розвитку кластерів підприємств є розуміння того, що ці підприємства можуть відігравати вирішальну роль в економіці країн, що розвиваються. Однак їхній потенціал часто не може бути реалізований через обмеження, пов'язані з розміром підприємств. Часто малі підприємства не можуть задовольнити потреби ринку, який потребує більшої кількості продукції, що відповідає стандартам якості, та вимагає регулярних поставок.

Як конкретні приклади успішного застосування кластерного підходу можна навести діяльність кластерних об'єднань у Канаді. Останнім трендом у цій країні є активне створення кластерів, що поєднують традиційні для агропромислового комплексу структури з підприємствами, які спеціалізуються на туризмі, інформаційно-комунікаційних технологіях, виробництві відновлювальних джерел енергії, нанотехнологіях тощо. Всесвітньовідомими є також кластерні утворення агропромислового спрямування у Польщі (плодоовочеві та агротуристичні), сироробні кластери Еквадору, Перу та Мексики, горіховий кластер у Бразилії, виноробний кластер у Південному Вашингтоні, кластер з виробництва різноманітних

продуктів харчування у Південно-східному Огайо, сироробний кластер у Вермонті, птахівничий біотехнологічний кластер (США), квітникарський кластер у Голландії, олійно-насінневий кластер Аргентини та ін.

Поширеність кластерних стратегій та практика їхнього впровадження достатньо нерівномірні між країнами, практика їхнього впровадження також різна і практика їх здійснення. Країни ЄС прийняли за основу шотландську модель кластера, за якої ядром спільного виробництва стає велике підприємство, що об'єднує навколо себе невеликі фірми. Але залишається також популярною італійська модель. Вона більш гнучка і базується на рівномірній співпраці підприємств малого, середнього і великого бізнесу.

Учасниками агропромислових кластерів стають не тільки безпосередньо підприємці, зайняті у виробництві, але й учасники освітнього процесу, наукових та фінансових структур, інші зацікавлені особи, включаючи споживачів, інвесторів та органи влади. Тобто склад учасників значно ширше галузевої належності. Це призводить до специфіки складних відносин між учасниками спільноти. Зазначена специфіка агропромислових кластерів дозволяє залучати до взаємодії організації, інвесторів та інші структури, що належать до різних сфер діяльності, і тим самим сприяти розвитку АПК і сільських територій, причому на інноваційній основі. Це пов'язано з тим, що зберігається конкуренція між учасниками агропромислового кластера, які відносяться до певних галузей і сфер діяльності: сільського господарства, торгівлі і т. ін., та їх прагнення перемогти в конкурентній боротьбі, в тому числі за рахунок впровадження інновацій.

Список використаних джерел

1. Дерій Ж.В., Остапенко Т.В. Розвиток аграрних кластерів як організаційно-економічний базис підвищення рівня потенціалу АПК. Вісник Хмельницького Національного університету. Серія Економічні науки. Том 1. Випуск 4. 2014. С. 17–21.
2. Портер М. Международная конкуренция. Москва: Международные отношения, 1993. 896 с.
3. Сімак С. В. Сутність та інструменти реалізації взаємодії держави й бізнесу. Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 1. С. 135–141.

Філіпова Н.В., к.е.н., доцент
Беркутова К.М., ЗМППп171
Мельник І.С., ЗМППп171

Чернігівський національний технологічний університет

СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ МЕХАНІЗМУ

Організаційно-економічний механізм регулювання ДПП правомірно розглядати як форму взаємодії держави і підприємницьких структур у поєднанні зі способами, принципами, формами та методами такої взаємодії. Реалізація засобів взаємодії передбачає загальне розуміння існуючих аспектів взаємин держави і бізнесу через адміністративні (видача державних замовлень, проведення тендерів, документування) або економічні (формування програм розвитку регіонів, економічних зон) важелі, а також використання спеціальних елементів взаємозв'язку (надання гарантій, преференцій). Безпосередньо це реалізується через залучення або мобілізацію капіталу і майна для вирішення соціально важливих проблем суспільства

Формування цілісного системного підходу в дослідженні сутності та змісту поняття «організаційно-економічний механізм» потребує поглибленого розуміння таких категорій, як: «механізм», «механізм державного управління», «організаційно-економічний механізм». Зазначимо також, що сутність і зміст поняття «механізм», яке вживається стосовно різних економічних процесів, досить широко застосовується в економічній літературі [1;2;3;4;5]. Необхідно також підкреслити, що в різних контекстах цей термін тлумачиться неоднаково, від «... комплексу заходів», спрямованих на дослідження певних цілей, до «... сукупності інституціональних та організаційних структур» і комплексів форм та методів, що ними використовуються [1, с.303].

У цілому поняття «механізм» в економіці дуже широке, охоплює комплекс різноманітних інструментів, важелів, засоби, стимули державного управління. Водночас механізм доцільно розуміти як сукупність важелів впливу на процеси досягнення поставлених цілей, що мають поєднуватися в єдину систему і становити ієрархічну структуру, а також відповідати стратегічній меті в контексті забезпечення економічної рівноваги в державі [3].

Правомірно узагальнити, що механізм – це система заходів, форм та методів, спрямованих на вдосконалення системи управління, виробничо-організаційних відносин, забезпечення фінансової стійкості та прибутковості, збалансованості інтересів суб'єктів господарювання, суспільства і держави. Отже, організаційно-економічний механізм – це організаційна система, що являє собою сукупність принципів, методів, прийомів, правил, які використовуються для виконання організаційно-економічних завдань [1].

На підставі аналізу різних наукових джерел можна виділити наступні характерні риси

організаційно-економічного механізму [1]:

- орієнтування на проєкт, комплексний підхід до реалізації конкретного інвестиційного проєкту;
- правова, організаційна і фінансова ізоляція проєкту, що реалізується, від інших проєктів, у яких беруть участь одні і ті ж компанії, щоб забезпечити прозорість фінансових і інших результатів, а також гарантувати збереження балансу підприємств, оскільки вартість проєкту виноситься за баланс і ніяк не погрожує основній діяльності підприємства. Крім того, позапроєктна діяльність приватного бізнесу ніяк не позначається: можливості кредитування оцінюються незалежно від фінансових результатів позичальника і без урахування вже наявної заборгованості за іншими кредитами і позиками;
- середньострокове або довгострокове кредитування;
- консолідація фінансових інструментів різних ринкових і фінансових інститутів.

Список використаних джерел

1. Голинська О. В. Організаційно-економічний механізм формування бюджетної політики [Електронний ресурс] / О.В. Голинська // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2011. – № 8. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/tppd/2011_8/zmist/R_2/02Golinska.pdf
2. Економічна енциклопедія [текст]: У 3 томах / За ред. С. В. Мочерного. – Т. 2. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2001. – 848 с.
- Садеков А.А. Управление предприятием в условиях кризиса: Монография. [текст] / А.А. Садеков, В.В. Цурик. – Донецк: ДонГУЭТ, 2006. – 178 с.
3. Федорчак О. Зміст, структура та класифікація механізмів державного управління [Електронний ресурс] / Федорчак О. // Збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президенті України; за заг. ред. проф. В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. – Вид. 14/15. – с. 174. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Edu/2008_14_15/fail/Fedorchak.pdf
4. Фролова А.В. Формування організаційно-економічного механізму управління забезпеченням екологічної безпеки держави [Електронний ресурс] / А.В. Фролова // Проблеми системного підходу в економіці. - 2011. - №4. – Режим доступу до статті : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_4/Frolova_411.htm
5. Філіпова Н.В. Державно-приватне партнерство в системі залучення інвестицій в дорожню галузь : дис. ... канд.ек. наук : 08.00.03 / Філіпова Наталія Володимирівна. – Ч., 2013. – 217.

Довгаль Ю.С., студентка гр. ПМ-161

Науковий керівник – Сугоняко Д.О., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Протягом багатьох років минулого століття менеджери вдосконалювали навички ефективного керівництва людськими ресурсами. Але з розвитком науки до головних завдань, що стоять перед менеджером додалась і необхідність придбання навичок результативного управління раціонального використання цих ресурсів, вдаючись до використання різних інструментів, одним з яких є тайм-менеджмент.

Потреба в тайм-менеджменті в даний час обумовлені такими факторами, як:

1. швидкі темпи змін зовнішнього середовища;
2. нестабільність світової економіки і кон'юнктури ринку;
3. постійна потреба в змінах і нововведеннях;
4. зростання питомої частоти зростання нематеріальних активів [1].

Вибір інструмента, що дозволяє здійснювати ефективну діяльність всіх співробітників визначається особистим перевагою кожного з них, а це в свою чергу надає змогу працівникам розумно розпоряджатись своїм часом і таким чином можна підвищити продуктивність організації, але на жаль не у всіх компаніях менеджери не вдаються до використання такої технології, як тайм-менеджмент, що багато в чому ускладнює досягнення поставлених завдань і знижує конкурентоспроможність підприємства.

Наприклад, за даними опитування, яке було проведене в компанії Siemens лише 14% співробітників користуються будь-яким спеціалізованим софтом для організації свого часу, завдань і нотатками. Причому 7% опитаних вважають за краще користуватися тільки електронними видами планування своєї роботи, 21% вибере швидше електронний варіант, ніж паперовий і 43% співробітників Siemens не вбачає різниці між використанням певного виду інструменту тайм-менеджменту [6].

Так в епоху інформаційних технологій використання електронних носіїв є найбільш популярним засобом планування свого часу, і цілком логічно, що співробітники або не користуються жодними інструментами тайм-менеджменту, або вибирають будь-який софт. Так 7% опитаних співробітників Siemens використовує для зручності замітки у власному телефоні, 14% віддає перевагу MS Project, 27%

використовує MS Outlook і 36% проголосувало за MS Excel, як за кращий засіб планування роботи та власного часу [6].

Вирішенню теоретичних та практичних проблем, пов'язаних з раціональним використанням часу, присвятили свої наукові публікації такі науковці та практики, як Н. Алюшина, Г. Архангельский, А. Гаврилук, В. Кулікова, Х. Плецан, С. Прентіс, Б. Трейсі, Н. Черненко та інші.

Сьогодні багато вчених вважають, що управління часом – це дещо абстрактна категорія. Свою думку вони обґрунтовують тим, що основою будь-якого процесу управління є вплив, оскільки на час впливати неможливо, а тому ним не можна управляти. Єдине, що підвладне кожній людині навчитися будувати своє життя з врахуванням двох його основних особливостей: обмеженості та невідновності. Але все ж таки в наш час багато вчених вбачають «тайм-менеджмент» одним із провідних наукових напрямків, та шукають різноманітні способи керування та раціональним використанням часом. Так, С. Прентіс – розглядає інтегрований тайм-менеджмент як технології управління часом у реальних ситуаціях повсякденного життя, а також як безліч прикладів, прийомів і практичних рекомендацій, котрі роблять пропонувані концепції управління часом наочними і такими, що легко запам'ятовуються [7]. Значно ширше трактує це поняття Б. Трейсі, зокрема зазначає, що тайм-менеджмент – це управління не тільки своїм часом, але й своїм життям; це не просто спосіб краще організувати свій час, щоб більше зробити і більше заробити, це справжнє управління власним життям [9]. Кулікова В.М. акцентує увагу на тому, що тайм-менеджмент – це не жорсткий режим дня, а система методик, з допомогою яких людина може досягнути відмінних результатів, не заганняючи себе в тісні рамки; це галузь знань, що вивчає проблеми та методи оптимізації витрат часу в різних сферах людської діяльності [6]. Група російських науковців визначає тайм-менеджмент як управління людиною власною діяльністю, організацією виконання завдань та розподілом всіх ресурсів [3]. На думку Алюшиної Н.О., тайм-менеджмент – це технологія, що дозволяє використовувати непоправний час життя у відповідності з особистими цілями та цінностями [2]. Черненко Н.М. під тайм-менеджментом розуміє управління собою, застосовуючи відповідні методики та механізми організації часу, які сприятимуть діагностиці тимчасових проблем в управлінні часом та формуванню індивідуальної технології, яка найбільше відповідає характеру, темпераменту, біологічним ритмам та роду занять [10].

Сьогодні менеджер будь-якого рівня управління повинен уміти організувати свій час та час своїх підлеглих таким чином, щоб в стислі терміни і з найменшими витратами виконати поставлені завдання. Для того, щоб досягти даних навичок провідні фахівці тайм-менеджменту дають наступні поради :

Джулія Моргенстерн впевнена, що управління часом полягає здебільшого в правильній організації діяльності. І пропонує такі інструменти:

1. Оцінка. Починати не з застосування будь-яких методик, а з оцінки витрачається часу і своїх дій. Що вам заважає займатися пріоритетними справами? Причин може бути декілька: технічні (відволікання на соцмережі, пошту), зовнішні обставини (додаткові обов'язки), психологічні перешкоди.

2. Тимчасові рамки. За словами Джулії, 90% її клієнтів, використовуючи списки справ, поряд з пунктом не записують час, необхідний на їх виконання. Це помилка: тимчасові рамки потрібно ставити для будь-якої задачі.

3. Техніка 4D. Якщо в силу якої-небудь причини ви не здатні виконати завдання, потрібно застосувати одну з таких дій:

Видалити (delete). «Якщо щось не варто робити зараз, то може бути це не варто робити і пізніше». Це стосується в першу чергу до некваліфікованої діяльності. Відмовтеся від таких справ.

Відкласти (delay). Застосовуйте сортування: менш пріоритетні справи можна відкладати, звільняючи час на більш важливі.

Делегувати (delegate). Для виконання окремих завдань можна залучити інших: колег, друзів, родину.

Зменшити (diminish). У деяких компаніях продуктивність значно покращилася після того, як щотижневі годинні наради були замінені на 15-хвилинні. Це дозволило «вбити двох зайців»: зберегти час на безпосередню роботу, та й утримати увагу співробітників протягом більш короткого відрізка часу стало легше.

4. Пріоритети. Дж. Моргенстерн говорить про необхідність розробки великий «картини життя» – ваших цілей, глобальних планів. Вона складається з 3 етапів. Перший: виділення «категорій» – головного, того, що важливо для вас. Їх має бути не більше шести (наприклад, «фінанси», «здоров'я», «сім'я»). Другий: цілі для кожної «категорії». Наприклад, у фінансовому плані це може бути певна сума на банківському рахунку до моменту виходу на пенсію. Третій: 2-3 види діяльності, які ведуть до мети (зарплата, пасивний дохід від інвестування, депозит).

5. Техніка SPACE. Організація часу і організація простору єдині, тому автор пропонує спеціальну методику планування SPACE (від англ. Простір):

Sort – сортуйте справи і речі навколо себе.

Purge – очистіть час і простір від усього, без чого можна справлятися і так.

Assign – призначте кожній речі своє місце, а кожній справі – свій час.

Containerize – визначайте параметри кожної значимої діяльності.

Equalize – час від часу переоцінюйте свою систему.[5]

Метод Д. Аллена корисний в першу чергу своїми порадами з фізичної організації робочого простору, а також рекомендаціями використовувати різні канцелярські та інші засоби для «звільнення» мозку від непотрібної інформації. Про те, яким має бути робоче місце на думку автора GTD, ми вже писали. Розберемо ще деякі рекомендації:

Ведення картотеки. Більшість незначних затримок часу можна уникнути, широко застосовуючи недорогі канцелярські засоби. При одночасній роботі з великою кількістю проектів або вхідної інформації – організуйте картотеку. Для цього можна використовувати звичайні папки, в які потрібно скласти всю документацію та інші матеріали по проекту. Їх варто завести навіть для справ, де існує лише 1 документ.

«43 папки». Простий і ефективний метод для організації справ. Знадобиться 43 папки: 12 на кожен місяць і 31 на кожен день. Їх функція – нагадувати про будь-які глобальних або дрібних справах запланованих на кожен день. Припустимо, на початку травня в результаті переговорів ви домовилися в кінці червня представити клієнтові звіт і попередньо, за тиждень, з ним здзвонитися. З цією метою в «червневу» папку кладеться документ-«нагадування» про заплановане на цей місяць подію. Крім того, в папки відповідні 20 і 27 числа також поміщаються записи про дзвінок і здачі звіту. Кожен день починається з ознайомлення з вмістом папки. На відміну від щоденника або електронного органайзера вони «застраховані» від збою, їх неможливо втратити або забути.

4 типи списків справ. Також Д. Аллен пропонує вдосконалену модель списку справ. Суть ідеї в диференціації завдань, виділення пріоритетних напрямів і зручної структури.[4]

Отже, на мою думку важливою передумовою ефективною діяльності підприємства є використання його керівництвом інструментів тайм-менеджмент. Щоб навчитись ефективно використовувати робочий час, потрібно перш за все навчитись грамотно розподіляти свій власний час. Використання принципів та технологій тайм-менеджмент в практичній діяльності сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства, скорочує втрати часу і забезпечує досягнення бажаних результатів.

Список використаних джерел

- 1.Архангельський Г.А. Організація часу. Від особистої ефективності до розвитку фірми / ПІТЕР, СПб, 2008. - 152 с. (Дата звернення 3.12.2014).
- 2.Алюшина Н. О. Тайм-менеджмент посадовця: мистецтво управляти Своєю годиною [Електронний ресурс] Н.О. Алюшина. - Режим доступу: <http://alyushina.com/content/presentation/TM.pdf>
- 3.Буняк Н.М Самоменеджмент як мистецтво саморозвитку особистості / Н. М. Буняк // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2017. - Вип.18. - Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/18-2017/36.pdf>
- 4.Девід Аллен. Як привести справи в порядок. Мистецтво продуктивності без стресу = Getting Things Done: The Art of Stress-Free Productivity. - М.: Манн, Іванов і Фербер, 2011. - 368 с. - ISBN 978-5-91657-147-
- 5.Джулія Моргенстерн, Тайм менеджмент. Мистецтво планування та управління своїм часом і своїм життям.-2015.
- 6.Куликова В. Н. Примусьте час працювати на вас / В. Н. Куликова. - М.: ЗАТ Центрполиграф, 2008.
- 7.Прентіс С. Інтегрований тайм-менеджмент / Стів Прентіс; пер. з англ. - М.: Видавництво «Добра книга», 2007.
- 8.Тайм-менеджмент для співробітників Siemens // компанія Siemens. 2004. [Електронний ресурс] - Режим доступу. - URL: <http://w3.siemens.ru/sustainability/> (дата звернення 2.12.2014).
9. Трейсі Б. Результативний тайм-менеджмент: ефективна методика управління власним часом / Брайан Трейсі; [Пер. з англ. А. Евтеєва]. - М.: смартбук, 2007.
- 10.Черненко Н. М. Тайм-менеджмент як засіб удосконалення професійної ДІЯЛЬНОСТІ державних СЛУЖБОВЦІВ [Електронний ресурс] / Н. М. Черненко // Публічне адміністрування: теорія та практика. - 2011. - Вип.2 (6). -Режим доступу: [www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11cnndds.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11cnndds.pdf)

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЛАНИРОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПЕРЕВОЗОК ГРУЗОВ АВТОМОБИЛЬНЫМ ТРАНСПОРТОМ

Развитие экономики любого государства в условиях глобализации требует ускорения всех бизнес-процессов, связанных с осуществлением экономической деятельности. Жесткая рыночная конкуренция не допускает возможности растяжения во времени конкретных бизнес-процессов: будь это заключение внешнеэкономического договора или его непосредственное исполнение. Задержки, связанные с поиском потенциальных контрагентов, длительная процедура заключения договора могут в итоге привести к потере потенциального клиента, а потери нескольких клиентов – не только к потере рынка, но и к банкротству организации. Современные интернет-технологии позволяют провести визуальную оценку продукции, и заключить договор в считанные часы, если не минуты. При этом, все участники рынка постоянно стремятся к снижению своих издержек, если не в целях максимизации прибыли, то как минимум для сохранения устойчивого экономического положения.

Одним из ключевых моментов эффективности осуществления экономической деятельности является ускорение оборачиваемости товаров, в том числе и за счет снижения времени нахождения товаров и продукции в пути. Борьба за снижение времени доставки груза привело к увеличению объемов автомобильных перевозок грузов. Поскольку автомобильный транспорт, по сравнению с железнодорожным, является более мобильным и быстрым видом перевозки, а по сравнению с авиационными перевозками более дешевым, востребованность международных автомобильных перевозок грузов в Республике Беларусь подтолкнула к развитию рынка оказания услуг перевозки грузов в международном сообщении и росту числа грузоперевозчиков. Так, в 2018 г. белорусскими международными автомобильными перевозчиками было перевезено рекордное количество грузов (более 8,1 млн. тонн) и совершено порядка 515 тысяч рейсов (без учета рейсов внутри ЕАЭС). Автомобильными перевозчиками, осуществляющими внешнеэкономическую деятельность, было получено свыше 1,3 миллиарда долларов выручки, что является лучшим результатом в истории отрасли.

При планировании бизнеса в сфере международных перевозок необходимо учитывать требования законодательства в области осуществления международных перевозок грузов, причем как национального так и международного, которое не ограничивается одной Конвенцией о договоре международной перевозки грузов автомобильным транспортом (КДПГ), которая была принята 19 мая 1956 г. в Женеве и вступила в действие с 2 июля 1961 года. Конвенция КДПГ создает базис для осуществления международных грузоперевозок автомобильным транспортом. Вместе с тем, следует отметить, что кроме Конвенции КДПГ существует ряд нормативных документов, определяющих процедуру осуществления непосредственно самой физической перевозки, требования к подвижному составу, персоналу и др. Поэтому при планировании осуществления международных автомобильных перевозок грузов на возмездной основе потребуется соблюдение требований ряда нормативных предписаний, одним из которых является получение разрешения на осуществления международной перевозки торговых грузов автомобильным транспортом по территориям иностранных государств, форма которого и процедура выдачи определены Европейской Конференцией Министров Транспорта, принятой 17 октября 1953 года на конференции министров транспорта 16 европейских государств на основании Брюссельского Протокола. На основании названия этого органа разрешение получило свое название ЕКМТ (СЕМТ–Conférence Européenne des Ministres des Transports). Введение системы квотирования посредством выдачи разрешений, в первую очередь, направлено на защиту внутренних перевозчиков и стимулирование сторонних перевозчиков для привлечения к выполнению международных перевозок подвижного состава транспортных средств более высокого экологического класса безопасности. Так, в 2018 г. белорусскими перевозчиками, для получения разрешений ЕКМТ было подано 461 заявление, в которых заявлено сертифицированных тягачей Евро-5 6008 единиц, Евро-6 – 477 единица. (для сравнения – в 2019 г. подано 528 заявлений, в которых заявлено сертифицированных тягачей Евро-5 6515 единиц, Евро-6 1202 единицы). На получение разрешений ЕКМТ Евро-5, действующих по России, подано заявлений 247, заявлено единиц сертифицированных автомобилей (тягачей), соответствующих требованиям Евро-5, Евро-6, в количестве 5322 ед., потребность в разрешениях составила 1110 шт. На получение разрешений ЕКМТ Евро-5, не действующих по России, подано заявлений 446 шт., заявлено единиц сертифицированных автомобилей (тягачей), соответствующих требованиям Евро-5, Евро-6, в количестве 6283 ед., потребность в разрешениях составила 3894 шт. На получение разрешений ЕКМТ Евро-6, действующих по России, подано заявлений 50 шт., заявлено единиц сертифицированных автомобилей (тягачей), соответствующих требованиям Евро-6, в количестве 374 ед., потребность в разрешениях

составила 119 шт. На получение разрешений ЕКМТ Евро-6, не действующих по России, подано заявлений 63 шт., заявлено единиц сертифицированных автомобилей (тягачей), соответствующих требованиям Евро-6, в количестве 314 ед., потребность в разрешениях составила 210 шт.

Приведенные выше данные свидетельствует серьезной конкуренции среди перевозчиков. Более того, чтобы принять участие в распределении разрешений ЕКМТ на 2018 год, перевозчик должен был иметь выручку от осуществления деятельности по международным перевозкам грузов в расчете на одно автомобильное транспортное средство за январь-сентябрь предыдущего года не менее половины среднего значение всех перевозчиков включенных в процедуру распределения разрешений ЕКМТ. При этом распределение производится исходя из следующей формулы (1):

$$K = C \times \frac{\pi}{\Pi} \times \frac{e}{E} \times j, \quad (1)$$

где K – количество разрешений ЕКМТ соответствующего вида, подлежащих распределению автомобильному перевозчику в отчетном периоде;

C – количество распределяемых разрешений ЕКМТ на отчетный период;

π – количество грузовых автомобильных транспортных средств автомобильного перевозчика;

Π – количество грузовых автомобильных транспортных средств, участвующих в распределении разрешений ЕКМТ;

e – объем выручки автомобильного перевозчика;

E – средний объем выручки автомобильных перевозчиков, участвующих в распределении разрешений;

j – единый поправочный коэффициент, подбираемый с целью соблюдения следующего условия распределения (2):

$$C = \sum_{i=1}^m K_i, \quad (2)$$

где m – количество автомобильных перевозчиков, участвующих в распределении,

K – количество разрешений, подлежащих распределению автомобильному перевозчику [1].

Годовое количество разрешений государств участниц, меняется в зависимости от геополитической ситуации в регионе. При этом заявленное к выдаче количество разрешений может быть распределено не равномерно в течение календарного года, что приводит в определенные периоды к дефициту перевозчиков – соответственно предоставляются преференции национальным перевозчикам, а в определенные периоды массовой выдачи разрешений – к переизбытку перевозчиков, что влечет к снижению выручки и, как следствие, к снижению рентабельности грузоперевозок. При этом, таким образом влиять могут не только государства- участники международной перевозки, но и государства по территории которых осуществляется транзит, что влечет необходимость их объезда, и, как следствие, может быть не всегда экономически целесообразным.

Таким образом, при осуществлении планирования в сфере международных перевозок необходимо учитывать, что независимо от имеющихся у перевозчика мощностей объем осуществления международных перевозок зависит от наличия возможности участия в распределении разрешений ЕКМТ, на что влияют такие факторы, как наличие лицензии на право осуществления деятельности международного автомобильного перевозчика, обученный персонал, сертифицированный подвижной состав, соответствующий требованиям ЕВРО, наличие опыта осуществления международных автомобильных перевозок грузов, наличие достаточного уровня статистических показателей автомобильного перевозчика по выручке, позволяющих заявляться к участию международных автомобильных перевозок в рамках ЕКМТ.

Список использованных источников

1 Об утверждении Инструкции о порядке распределения, выдачи и использования разрешений на проезд транспортных средств, зарегистрированных в Республике Беларусь, по территории иностранных государств при выполнении международных автомобильных перевозок : постановление Мин-ва транспорта и коммуникаций Респ. Беларусь от 30.11.2018 № 28 // Консультант Плюс: Беларусь Технология 3000 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр». – Минск, 2019.

КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Сам термін "комунікація" (лат. *communicatio*, "роблю загальним, зв'язую") з'являється у науковій літературі лише на початку ХХ століття, проблеми комунікації як сполучної процесу та механізму мовленнєвої взаємодії вивчалися ще мислителями Античного світу.

Комунікація в управлінні – це обмін інформацією між двома суб'єктами комунікативної взаємодії. Для органів публічного управління надзвичайно важливою складовою комунікативної діяльності є зворотний зв'язок та перехід від одностороннього інформування громадян про дії влади до двосторонньої комунікації "громадськість – державний орган – громадськість". Комунікації охоплюють усі елементи публічного управління. Беручи до уваги важливість внутрішньоорганізаційної комунікації, системоутворюючим чинником, що визначає імідж органу публічного управління, сприяє прозорості і підзвітності його роботи, є зовнішня комунікативна взаємодія "орган публічного управління – громадськість".

До основних функцій комунікації в державному управлінні слід віднести:

– Консервативну (спрямовану на збереження статус-кво державної системи, яка сприяє стабільному існуванню соціального організму);

– координуючу (покликану забезпечувати координацію владних впливів суб'єкта управління відповідно до параметрів об'єкта управління та їх можливих змін);

– інтегруючу (пов'язану зі здійсненням такої державної політики, яка б враховувала інтереси всіх елементів суспільної системи, сприяла виробленню і прийняттю узгоджених управлінських рішень);

– мобілізаційну (спрямовану на забезпечення легітимності існуючого суспільного порядку, отримання підтримки і схвалення суспільства з приводу прийнятих управлінських рішень);

– соціалізуючу (пов'язану з засвоєнням у процесі інформаційного обміну соціально-політичних норм, цінностей і традицій держави, підвищенням рівня політичної компетентності громадян).

Комунікація в системі державного управління може і повинна розвиватися, постійно вдосконалюватися. Допомогти у розвитку комунікації можуть наступні принципи: принцип ясності, принцип цілісності, принцип стратегічного використання інформаційної організації, регулювання інформаційних потоків, управлінські дії, системи зворотного зв'язку, системи збору пропозицій. Відповідно до принципу ясності, комунікація повинна відбуватися на одній мові спілкування і передаватися таким чином, щоб бути ясно сприйнятим одержувачем. Цей принцип передбачає не просто одну і ту ж систему символів спілкування, але і певну довіру сторін один до одного. Принцип цілісності має завдання згуртування всіх учасників комунікації заради досягнення спільної мети. Цілісним може бути тільки таке суспільство і держава, де немає поділу на класи, раси і так далі, ознакою цілісності володіє тільки демократична держава.

Крім того, одним із принципів вдосконалення комунікації в системі державного управління може стати розвиток неформальних груп усередині державних інститутів, за якими інформація найчастіше передається швидше, ніж за формальними джерелами, а рівень згуртованості команди дуже високий. Регулювання інформаційних потоків дозволяє відсіяти непотрібну або навіть шкідливу інформацію, але доводити до суспільства або до державних інститутів ті потоки, які найбільш актуальні і необхідні на даний момент. У свою чергу, принцип регулювання інформаційних потоків буде тільки одним з прикладів управлінських дій щодо вдосконалення комунікації в системі державного управління. Для розвитку комунікації державні службовці різних рівнів можуть практикувати різні тактики щодо вдосконалення обміну інформацією.

Пильну увагу хотілося б приділити і принципам зворотного зв'язку як способу вдосконалення комунікації в системі державного управління. Зворотній зв'язок свідчить про налагоджений процес обміну інформацією: це можуть бути, наприклад, соціологічні опитування, круглі столи, заходи, форуми на Інтернет-порталах, прямі лінії по телефону і багато іншого.

До комунікативних бар'єрів відносять цілий ряд елементів і категорій. Це і мовний бар'єр, різниця у рівні суб'єктів комунікації, перенасиченість інформацією, неправильний адресат, відсутність зворотного зв'язку. Узагальнюючи, зазначимо, що є перешкоди, які залежать від носія інформації, і, навпаки, від одержувача. Наприклад, якщо Наказ якогось міністерства потрапить на місці до чиновників, які не є компетентними, не виключена невірна інтерпретація керівництва до дії і, як наслідок, невірне їх втілення. На жаль, з такими явищами доводилося стикатися будь-якому суспільству і державі протягом всього часу їх існування. Ці та багато інших чинників можуть звести нанівець роботу державних органів з

налагодження комунікації, звернути позитивні кроки назад. Саме тому бар'єрам комунікації необхідно приділяти підвищену увагу.

Список використаних джерел

1. Адміністративно-правові засади державного управління: навч. посібник / С.А. Балащенко, Т.С. Бойко, Г.А. Василевич та ін; заг. ред. О.М. Арутюнова Н.Д. Фактор адресата // Известия АН СРСР. - Т.40. - № 4. - 1981. - 437 с
3. Бачило І.Лі. Глобальна інформатизація і право. - М., 1999. - 257 с.
4. Глазунова Н.І. Система державного управління. - М., 2002.
5. Десслер Г. Управління персоналом: навч. посібник / під ред. А.І. Шленова. - М.: БІНОМ, 2002. - 432 с.
6. Кнорринг В.І. Основи державного та муніципального управління: підручник/ В.І. Кнорринг. - М.: Іспит, 2004. - 416 с.

Захарченко А.С., студент гр. МПМп-181

Науковий керівник – Ітченко Д.М. к.т.н.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ В ПРОЦЕСІ РЕІНЖІНІРИНГУ

Сучасне соціально-економічне становище в Україні має переломний характер. Інституційні реформи проводяться без структурних зрушень в реальному секторі економіки, це в свою чергу не сприяє уповільненню кризових явищ і переходу до економічного зростання. Одним з аспектів, на який слід особливо звернути увагу, це реформування основи матеріального виробництва – самих промислових підприємств. Вирішальну роль тут повинна відіграти їх реструктуризація. Це, в свою чергу, висуває нові вимоги до трудових ресурсів підприємства. Тож актуальність теми зумовлена необхідністю узгодження заходів в сфері трудових ресурсів з кризовими умовами сьогодення діяльності підприємств.

При розробці антикризових заходів, спрямованих на підвищення ефективності відтворення трудових ресурсів підприємства, важливу роль може зіграти застосування інструментів реінжинірингу.

У економічній літературі ці питання досліджували І.Дун, О.Евсєєв, Е.Ойхман, Е.Попов, В.Полушкін, М.Робсон, Ф.Уллах, Е.Уткін, М.Хаммер, Д.Чампі. У дослідженнях з питань трудових ресурсів підприємства виділяють роботи В.Галенко, Б.Генкіна, А.Добриніна, С.Дятлова, Г.Зайцева, В.Ядова та інших [1].

Ефективність трудових ресурсів в значній мірі залежить від своєчасності змін організаційної структури підприємства. Так, на багатьох підприємствах на зайнятість вплинула їх організаційно-структурна перебудова – розширення. У свою чергу, параметри трудових ресурсів істотно впливають на ефективність управління підприємством.

З позицій трудових ресурсів, повинна бути створена система управління підприємством, здатна вирішувати такі завдання:

- розділити витрати і доходи по окремим видам продукції, а отже, і за відповідними групами трудових ресурсів;

- спрямувати систему управління підприємством на виділення рентабельних і нерентабельних частин підприємства. При цьому передбачається, що нерентабельні підрозділи і їх працівники повинні бути оптимізовані з метою підвищення ефективності діючих підрозділів і їх працівників;

- адаптувати систему управління підприємством під актуальні вимоги залучення інвестицій [2].

Підприємство здійснює реінжиніринг процесів, а не самих підрозділів, створених для їх здійснення. Іншими словами, реінжиніринг концентрується на процесах, а не на організаційних одиницях. Однак зміни в складі підрозділів для виконання нового бізнес-процесу безпосередньо впливають з вимог реінжинірингу.

Реінжиніринг може бути ефективним лише тільки за умови тісного зв'язку з організаційним розвитком підприємства. Організаційні структури взаємопов'язані з підрозділами та визначають ієрархічний порядок прийняття рішень. Зазвичай, основною одиницею організаційної структури підприємства є функціональний підрозділ – сукупність працівників, які виконують однотипну роботу. Традиційно процес ділиться на окремі частини, вони в свою чергу виконуються у різних підрозділах. Обов'язок менеджера полягає в контролі за працівниками і в об'єднанні окремих робіт в єдиний процес. Такий підхід має певні недоліки. Наприклад, немає відповідальних за процес і його ефективність, даний процес схильний до збоїв, так як багато працівників діють незалежно один від одного і також такий процес важко зробити гнучким, адже в ньому задіяні працівники різних підрозділів. Окрім цього, працівники знаходяться у різних підрозділах та не є організаційно інтегрованими. Виходячи з цього, виникає проблема неузгодженості і навіть суперечливості цілей різних працівників. Показники, за якими оцінюється ефективність на різних етапах, можуть суперечити одне одному [3]. Таким чином, результати окремих підрозділів можуть шкодити загальній ефективності. Це відбувається через те, що працівники виконують

один процес, але цілі у них різні. Один співробітник може відповідати за оборот товарно-матеріальних запасів, а інший – за терміни доставки цих ресурсів. Реінжиніринг допомагає змінити організацію робіт, перейти від функціональних підрозділів до процесних команд. Працівники виконують свою роботу не окремо, а в процесній команді, яка являє собою групу виконавців, що спільно працюють над конкретним завданням. Таким чином, процес реінжинірингу передбачає об'єднання працівників в команди, а не поділ їх за підрозділами. Команда об'єднує людей, що мають різні спеціальності, але виконують однотипну роботу. За таким підходом члени команди об'єднуються на тривалий період.

Список використаних джерел

1. Хаммер М. Реінжиніринг корпорації: Манифест революції в бізнесі / М. Хаммер, Дж. Чампи ; пер. с англ. Ю.Е. Корнилович. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2010. – 287 с
2. Козаченко А.В. Практичні підходи до поліпшення бізнес-процесів / А.В. Козаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.elitarium.ru>.
3. Бабак О.А. Реінжиніринг як сучасний інструмент інноваційної діяльності підприємств / О.А. Бабак // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького ДПУ. – 2011. – № 17/1. – С. 55–60.

Коваленко О.С., студент гр. МПМп-181

Науковий керівник – Ітченко Д.М. к.т.н.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

РЕІНЖІНІРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Сучасні постулати ведення бізнесу, котрі використовуються в умовах світового господарювання та національного, потребують якісного та ефективного застосування підходів управління складними виробничо-економічними системами. Пріоритетним напрямком розвитку сучасних підприємств є впровадження інновацій на всіх етапах виробництва. Для досягнення успіху, компанії змінюють підходи до управління, організаційні структури та бізнес-моделі. Ключовим інструментом є впровадження створеного у ХХ ст. реінжинірингу бізнес-процесів. Згодом змінилися умови господарювання, в яких виник реінжиніринг, а його ефективність і популярність помітно знизилася. Незважаючи на досить нечітку картинку понятійно-категорійного апарату даної концепції та відсутності загально визначених підходів, її потенціал для покращення діяльності та нарощування ефективності досить значний.

Метою роботи є дослідження реінжинірингу бізнес-процесів, співвіднесення його з іншими управлінськими концепціями та шляхи вдосконалення теоретико методологічної бази даної концепції у сьогоднішніх реаліях української економіки.

Зв'язок даної концепції управління тісно пов'язаний з інноваційною діяльністю підприємства. З одного боку, реінжиніринг створює вигідні умови для запровадження інновацій на підприємстві. З іншого, дуже складно отримати високі показники ефективності від впровадження реінжинірингу на підприємстві, котре не зацікавлене у впровадженні інновацій.

В наш час, на українську економіку тисне забагато факторів: війна, нестабільність курсу валюти, нестабільність світової економіки, нестабільність у політичній сфері та в цілому позиція людей до влади. Всі ці фактори сприяють загостренню проблем, як у приватних секторах бізнесу так і в усій економіці країни.

Ключовими проблемами є нестача інвестицій та стан інвестиційного середовища, низький технологічний рівень розвитку підприємств, млява інноваційна діяльність.

Причини вище перерахованих проблем, а також загальне відставання економіки країни від світових держав лідерів, можуть бути усунені в результаті впровадження та реалізації ефективної інноваційної політики.

Залучення іноземних інвестицій у національні галузі економіки стане доступним тільки тоді, коли закордонний інвестор буде впевнений не тільки у захищеності своїх інвестицій, а і в отриманні максимального прибутку порівняно з альтернативними варіантами капіталовкладень та стабільному нормативно-правовому забезпеченні країни.

У зв'язку з тим, що країна знаходиться в процесі реформування багатьох сфер – відсутні ефективні методи та інструменти управління бізнес-процесами на підприємствах. Одним із способів стабілізації та розвитку економіки є трансформація підприємств та реінжиніринг бізнес-процесів.

Для більшого розуміння суті реінжинірингу бізнес-процесів, розглянемо його основні види. У роботі Б. Андерсона [1] наведені такі види:

1. Систематичний реінжиніринг. Включає в себе вивчення, документування та подальший аналіз існуючого бізнес-процесу для покращення його розуміння та систематичного створення нових, кращих процесів.

2. Реінжиніринг «з чистого аркушу». Означає повну ліквідацію існуючого бізнес-процесу, його докорінне переосмислення та створення нового бізнес-процесу «з нуля».

Радикальні зміни бізнес-процесів з метою збільшення ефективності діяльності підприємства та максимізації прибутку, призводять як до позитивних так і негативних змін у самій структурі підприємства.

До позитивних змін можемо віднести: [2,3]

- Делегування повноважень у сфері прийняття рішень;
- Підвищення ефективності роботи працівників та збільшення їх віддачі;

- Перехід від закріплених організаційних підрозділів до проектних команд та тимчасових груп для вирішення короткострокових завдань;

- Зниження кількості помилок у роботі підприємства;
- Зниження кількості перевірок та узгоджень з керівництвом.

До негативних: [4]

- Дезорганізація діяльності підприємства під час здійснення змін на ньому;
- Значні затрати ресурсів;
- Скорочення кадрів;

- Можливі невдачі під час запровадження змін на підприємстві, через які підприємство може збанкрутувати.

Таким чином, реінжиніринг, торкаючись таких глибоких аспектів життєдіяльності організації, передбачає в тому числі і зміни системи оцінки, мотивації і заохочення персоналу, адже людьми, що працюють по-новому, необхідно керувати по-новому. Не можна реалізувати реінжиніринг бізнес-процесу, ізолюючи його від усіх інших аспектів організації [3].

Висновок. В результаті проведеного дослідження проаналізовано стан економіки України, чинники, котрі призводять до таких показників та альтернатива виходу з такого стану. Розглянута взаємозалежність реінжинірингу та складової інноваційного розвитку на підприємствах. Важливість керівника та готовність його персоналу до кардинальних змін через впровадження реінжинірингу є невідмінною складовою досягнення пріоритетних цілей та завдань на підприємстві, а також адаптації до всіх можливих процесів реформування в країні.

Список використаних джерел

1. Андерсен Б. Бизнес-процессы. Инструменты для совершенствования / Б. Андерсон. М.: Стандарты и качество, 2008. 272 с.
2. Блинов А. О. Диагностика реинжиниринга бизнес-процессов современных организаций / А. О. Блинов // Вестн. Уфим. гос. ун-та экон. и сервиса Наука. Образование. Экономика. Сер.: Экономика. 2014. № 2 (8). С. 44-50.
3. Захарченко І. С. Визначення факторів впливу на економічну активність підприємства [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://knu.edu.ua/Files/Verstka33/70.pda>
4. Мельникова Е. Е. Реинжиниринг под увеличительным стеклом: вопросы и ответы / Е. Е. Мельникова, Т. Н. Сысо // Вестн. Омск. ун-та. Сер.: Экономика. 2007. № 1. С. 117-125.

Ковальчук Ю.В., студентка гр. МПМп-181

Науковий керівник – Ітченко Д.М. к.т.н.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

РЕІНЖІНІРИНГ ПІДПРИЄМСТВ ЗА МЕТОДОМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ТА ПРОЦЕСІВ

Динамічний розвиток ринкової економіки потребує пошуку нових форм організацій та методів управління ними з метою підвищення конкурентоспроможності підприємства та виходу на міжнародний ринок. Саме тому актуальним сьогодні є поняття ‘реінжиніринг бізнес - процесів’. Реінжиніринг зазвичай трактують як один з етапів розвитку підприємства, спрямований на впровадження прогресивних методик управління та досягнень науки і техніки для удосконалення роботи організації в цілому [1].

У загальному розумінні, основною метою реінжинірингу є задоволення потреб споживачів. Тобто, усі зміни, що відбуваються на підприємстві, направлені на підвищення якості продукції та обслуговування, а також прискорення впровадження нововведень. Виділяють три основні методи впровадження реінжинірингу:

- метод підвищення якості продукції;
- метод підвищення якості процесів;
- метод, що включає в себе зміну якості продукції та процесів.

Останній метод є найбільш радикальним і у разі успішного впровадження передбачає підвищення ефективності діяльності організації до 40% [2].

Метод підвищення якості продукції та процесів на підприємстві має 3 етапи впровадження [3]: формування моделі, реалізація та мотивація. Кожен з етапів має складові та завдання, які необхідно реалізувати у певній послідовності. Розглянемо детальніше.

Перший етап (табл.1) включає в себе усі підготовчі процеси, необхідні для впровадження методу на підприємстві.

Таблиця 1 - Перший етап: формування моделі

Складові	Завдання
1. Заохочення	Залучення керівництва підприємства до вивчення методу. Часткове делегування повноважень управлінського персоналу на нижчі рівні.
2. Створення системи мотивації щодо успішного впровадження методу серед працівників	Визначення кількості та складу учасників проекту, їх обов'язків та каналів зв'язку між ними; процес ний підхід до управління організацією.
3. Підготовка	Розробка методів покращення конкурентоспроможності підприємства; вибір найкращої альтернативи.

Другий етап (табл.2) полягає у безпосередньому впровадженні методу та оцінці його ефективності. Після цього, на основі отриманих даних, керівник вносить деякі корективи для досягнення кращих результатів.

Таблиця 2 - Другий етап: реалізація

Складові	Завдання
1. Визначення цілей проекту	Визначення основних цілей та завдань проекту; підготовка до реалізації.
2. Оцінка стану	Характеристика поточних показників ефективності впровадження методики.
3. Виявлення недоліків	Вивчення швидкості та повторюваності процесів, пов'язаних із проектом. Визначення причин наявних недоліків.
4. Вдосконалення методики	Оцінка ефективності проекту та пошук шляхів його удосконалення.
5. Впровадження системи контролю	Удосконалення системи на основі виявлених недоліків та помилок.

Третій етап (табл.3) полягає у заохоченні працівників до реалізації методу шляхом отримання винагороди та оприлюднення результатів впровадження проекту реінжинірингу.

Таблиця 3 - Третій етап: мотивація

Складові	Завдання
1. Участь у проєкті	Можливість працівників долучитися до процесу управління.
2. Розповсюдження методу	Винагорода працівників, які працювали над створенням проекту та брали участь у його реалізації.
3. Визнання	Визнати метод основним джерелом вдосконалення діяльності підприємства.

Висновки. Бурхливий розвиток сучасного ринку змушує підприємства удосконалювати їх системи управління та бізнес-процеси в цілому. Незалежно від масштабів підприємства та його потужності, кількості персоналу чи його кваліфікації, вдосконалення системи управління сприятиме збільшенню прибутку підприємства та підвищенню його конкурентоспроможності. З використанням запропонованого методу впровадження реінжинірингу через підвищення якості продукції та процесів на підприємстві стає можливим вирішувати подібні завдання і досягати бажаного результату більш ефективно.

Список використаних джерел

1. Філіна С.В., Трактуння поняття реінжиніринг бізнес-процесів як основного методу кардинальної перебудови бізнес-процесів // Нові економічні системи в сучасних умовах – 2011 - №4 – С.210-213.
2. Бабак О.А. Реінжиніринг як сучасний інструмент інноваційної діяльності підприємств /О.А. Бабак // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького ДПУ. – 2011. – № 17/1. – С. 55-60.
3. Реинжиниринг бизнес-процессов на предприятии: мировая и российская практика: [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://finuni.ru/reinzhiniring-biznes-processov-napredpriyatii>.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

У сучасних умовах господарювання менеджерам дуже важливо розуміти те, що процес управління змінами на підприємствах та в організаціях не є простою прогулянкою по парку. Перелік проблемних питань пов'язаних з управління змінами включає в себе функціональні проблеми та проблеми прийняття рішень. Усвідомлювати зазначене та бути готовим до сучасних перетворень є половиною успішної реалізації управління змінами на підприємствах.

Управління змінами - це системний підхід до роботи зі змінами. Це структурований спосіб застосування інструментів, знань і ресурсів для ефективного стимулювання успіху організації [1].

Для того, щоб уникнути проблематичних питань у процесі управління змінами необхідно розробити чіткий план. У даному випадку немає необхідності вигадувати щось нове. На даному етапі доцільно використовувати вже існуючі розробки, які довели свою ефективність. Для практичного використання компанія з розробки професійного програмного забезпечення «ScienceSoft» наводить гарний приклад використання підтримки «Salesforce» для управління змінами (Рисунок 1) [2].

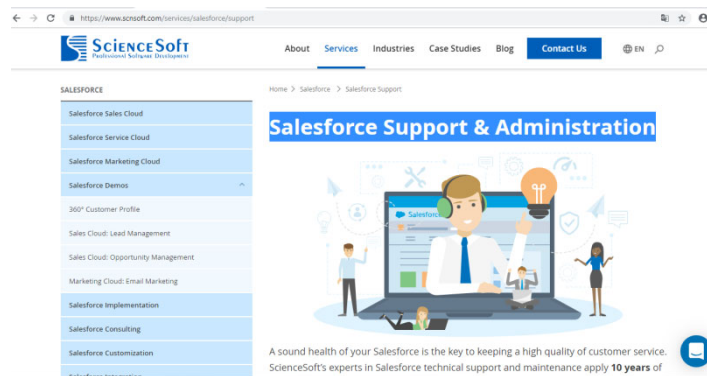

Рисунок 1 – Інтерфейс підтримки Salesforce [3]

Приклад розглядає велику американську компанію, яка продає машини виробничим підприємствам. Компанія працює по всій країні та має три відділи продажів. Кожна команда управляється менеджером з продажу, який підпорядковується директору з продажу. Оскільки компанія постійно зростає і її географічно розподілені групи продажу повинні успішно приймати зміни з мінімальною затримкою у даному процесі, управління змінами має вирішальне значення для компанії. Тому розробники програмної підтримки, що розглядається у процес управління змінами включають наступні етапи:

- 1) зміна стратегії (визнається необхідність створення групи управління змінами для відстеження процесу реалізації стратегії);
- 2) залучення лідера змін (потужний лідер процесу управління змінами є ключем для його успіху);
- 3) збір ідей щодо змін від кінцевих користувачів (деякі функціонали здатні полегшити взаємодію між кінцевими споживачами (торговими представниками компанії) та членами групи управління змінами; лідер змін реагує на ідеї, коментуючи найбільш доцільні);
- 4) визначення області змін (розподіл обов'язків дає новачкам чітке керівництво про те, які кроки вони повинні зробити, в той час як досвідчені торгові представники можуть взяти на себе більшу відповідальність, залишаючись у курсі дій своїх колег і допомагаючи їм при необхідності.);
- 5) пріоритетність (коли область зміни визначається як мала, група управління змінами вирішує утримуватися від будь-яких серйозних перетворень);
- 6) налаштування та тестування (на цьому етапі на перший план виходить необхідність розробки і тестування змін у безпечному середовищі);
- 7) навчання та тренування користувачів (в реальному середовищі проводять для користувача тестування);
- 8) розгортання (переносить зміни з ізольованого програмного середовища в робоче);
- 9) продовження (оцінюються результати і обдумуються деякі поліпшення, для застосування у майбутньому).

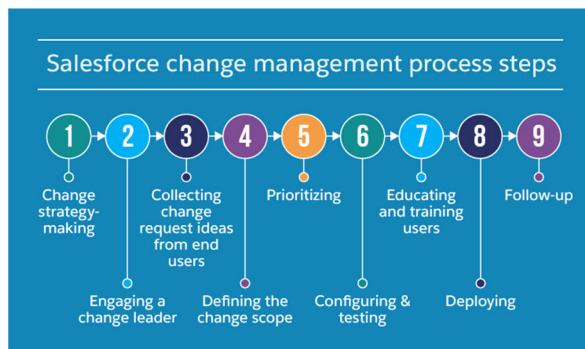

Рисунок 2 – Процес управління змінами «ScienceSoft» на базі підтримки «Salesforce» [2]

Отже, використання даного процесу є універсальним та актуальним для вітчизняних підприємств при управлінні змінами. Успіх від такого управління не буває запізнілим, це стратегія, яка спрямована на випереджальну гру. Навіть якщо зміни не потребують комплексного перетворення, використання чіткого плану є важливим елементом успіху проекту, або безболісної роботи системи з мінімізацією ризиків незапланованого простою підприємства.

Слід також відзначити, що дуже велика кількість компаній розробляє професійне програмне забезпечення не лише за кордоном, а й в Україні. Керівникам підприємств необхідно лише приділити час для дослідження ринку даної продукції та з'ясувати, яка з неї буде найбільш корисною для його організації.

Список використаних джерел

1. The Ultimate List of Change Management Tools to Drive Change Like a Pro / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <https://creately.com/blog/diagrams/change-management-tools-list/>
2. How Salesforce change management may reduce change pain [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <https://www.scnsoft.com/blog/salesforce-change-management>
3. Salesforce Support & Administration [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <https://www.scnsoft.com/services/salesforce/support>

Михайловська О.В., к.е.н., доцент,
Мостіпан Н.В., студентка гр.. ПУА-181,
Вареник Є.С., студентка гр.. ПУА-181

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

КОМУНІКАТИВНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Комунікації в публічному управлінні – це вид управлінської взаємодії, пов'язаний зі створенням режиму ефективного обміну інформацією в системі публічної влади, між інститутами публічної влади та зовнішнім середовищем, спрямований на уточнення змісту управлінських рішень, усунення перешкод для розуміння управлінських дій тощо.

Система комунікацій у публічному управлінні включає:

- 1) суб'єкти комунікації (відправник і адресат інформації);
- 2) канал передавання інформації (спосіб передавання інформації від однієї людини до іншої, від органу до органу тощо).

В умовах демократизації публічного управління особливої важливості набувають внутрішньо організаційні комунікації – індивідуальні та групові. Підвищення ефективності публічного управління можливе за умови оптимізації комунікативних зв'язків між органами публічного управління – як вертикальних, так і горизонтальних, між органами державно виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Комунікації в публічному управлінні сприяють оптимізації зв'язків між органами публічної влади та громадськістю. У цьому зв'язку заслуговують на увагу консультації з громадськістю, індивідуальні форми роботи органів влади з громадянами тощо

Процес державної комунікації складається з елементів, які є типовими для будь-якого комунікативного акту:

- комунікатор (органи державного управління різних гілок і рівнів влади);
- повідомлення (офіційна і неофіційна інформація, усна або письмова, вербальна і невербальна);
- одержувач (суспільство в цілому, різні інститути громадянського суспільства, індивідуальний реципієнт);
- канали поширення інформації (міжособистісні, інституційні та масові);
- канали зворотного зв'язку (прохання, звернення громадян, різні форми політичної участі тощо);

– процес кодування-декодування інформації (підготовка інформаційних повідомлень, їх адекватна інтерпретація аудиторією тощо);

– перешкоди (технічні, семантичні, психологічні).

У цьому процесі можна виділити різні види (залежно від гілки влади: законодавча, судова, виконавча), рівні (федеральна, регіональна, місцева), спрямованості (вертикальна, горизонтальна), кожен з яких має не тільки особливу специфіку функціонування, але і набір використовуваних технологій і прийомів взаємодії.

Розвиток системи комунікацій у публічному управлінні України безпосередньо залежить від чинної нормативно-правової бази та від її відповідності сучасним викликам і проблемним аспектам суспільного життя [6; с.12]. Комунікація між владою і суспільством відбувається на трьох рівнях: реальний рівень (пряма публічна комунікація), медійний рівень (взаємодія влади і суспільства за допомогою ЗМІ), мережевий рівень (публічна комунікація в мережі Інтернет).

Взаємодія державних служб з громадськими групами та об'єднаннями потребує вирішення проблеми відсутності законних механізмів, ефективних моделей комунікації в системі взаємодії адміністративних управлінських організацій з соціумом. Серед проблем можна також зазначити: недостатньо розвинений інформаційно-аналітичний та кадровий потенціал, консерватизм управлінського мислення і поведінки в основних інститутах адміністративної діяльності. Ефективність комунікаційної взаємодії адміністративних організацій з соціумом залишається достатньо низькою, що й провокує виникнення різних організаційно-управлінських проблем – від малостійких частих перетворень до функціонального дубляжу. Популярними дотепер залишаються силові методи, авторитарність управлінських стратегій [9,с.23].

Забезпечення комунікативної ефективності публічного управління стає можливим за рахунок використання широкого спектра рекламних засобів на рівні діяльності державних органів. Особливість рекламної комунікації як засобу забезпечення ефективності публічного управління полягає в тому, що це специфічна сфера масових комунікацій між державними органами та різними аудиторіями, у якій відбувається активне інформування, вираження та прагматичний вплив на них та яка повинна забезпечити вирішення основних, найбільш актуальних проблем розвитку суспільства, тим самим гарантуючи демократизацію системи публічного управління. У межах цього дослідження насамперед доцільно чітко визначити роль рекламної комунікації в забезпеченні комунікативної ефективності публічного управління та у процесі реалізації політики демократизації. Серед її основних функцій: – соціальні (за допомогою реклами своєї діяльності державні органи впливають на більшість суспільства); – психологічні (будь-яка форма інформації стратегічно впливає на психологію громадськості) [8, с.2].

Отже П. Джонс визначає такі головні характеристики рекламної комунікації в забезпеченні комунікативної ефективності публічного управління:

– одностороння орієнтація (від державної влади безпосередньо до цільової аудиторії);

– невизначеність з точки зору ефекту (зворотний зв'язок у рекламних комунікаціях має ймовірнісний, невизначений характер);

– публічний характер (рекламну комунікацію спрямовано на велику аудиторію; механізми взаємодії чітко регулюються законом);

– видимість і здатність переконувати (рекламне звернення дозволяє ефективно висвітлювати об'єкт реклами, а повторення рекламних звернень сприяє кращому переконанню громадськості) [4]. Основними функціями рекламної комунікації в реалізації політики комунікативної ефективності публічного управління є:

– інформація та комунікація для задоволення суспільних інтересів в отриманні відповідної інформації;

– регулювання цінностей (формування та консолідація різних груп населення)

У зв'язку з цим рекламна комунікація як важлива частина формування комунікативної ефективності публічного управління покликана забезпечити різноманітні ефекти в громадянському суспільстві, серед яких [2]:

– формування усвідомлення громадянами окремих питань державної політики;

– поширення інформації громадянам про особливості та переваги органів державної влади у прийнятті рішень про державне управління;

– розвиток та зміна іміджу комунікативного сприйняття діяльності органів державної влади;

– об'єднання іміджу влади з особливими почуттями та емоціями;

– створення колективних норм підтримки або недовіра до установ державної влади;

– радикальна зміна типу поведінки громадян унаслідок отримання відповідної інформації.

Варто також вказати на те, що вплив рекламної комунікації має стратегічний характер, що проявляється через його наслідки, які мають довгостроковий характер. Здебільшого йдеться про той факт, що рекламна комунікація певним чином змінює громадську діяльність у напрямі участі її у процесі формування та реалізації державної політики.

Отже ми прийшли до наступних висновків: По-перше, існують різні канали, по яких здійснюється комунікація в системі державного управління, і досить важко визначити, який з них є найбільш важливим і необхідним. Безумовно, офіційні засоби для комунікації в державних структурах несуть більше конкретики і перевірених даних, ніж неофіційні.

Однак у сучасному світі фільтрувати інформацію вже не представляється можливим. Тому, на мій погляд, офіційним особам та структурам немає сенсу спотворювати її.

По-друге, комунікація в системі державного управління виконує велику кількість функцій, починаючи від збереження поточного стану держави, чітким виконанням планів для досягнення цілей і закінчуючи розвитком культури, моральних цінностей у жителів держави.

Актуальність вивчення комунікації в системі державного управління пояснюється зростанням ролі політико-комунікативних аспектів у діяльності державної влади в епоху постіндустріального суспільства, в якому посилюється потреба людей в інформації та комунікації, які виступають основною цінністю, "стратегічними ресурсами і системоутворюючими чинниками соціально-політичної реальності.

Комунікація не може існувати у відриві від держави і суспільства, а суспільство не може розвиватися без грамотно налагодженої комунікації. Однак без взаємної довіри, зворотного зв'язку та своєчасно надходить інформації, комунікації державних інститутів і суспільства не буде ефективною і продуктивною. У зв'язку з цим, на мій погляд, керівники держави, так само як і управлінці різного рівня, повинні шукати шляхи, підходи вдосконалення комунікації, встановлення неформальних, більш оперативних каналів передачі інформації, нарощувати власний потенціал через спілкування з підлеглими, іншими керівниками, постійного навчання та особистісного зростання.

Список використаних джерел

1. Комунікативна ефективність публічного управління Чаплай І. В., к. держ. упр.. Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-3/doc/1/04.pdf>
2. Галлін Д. Сучасні медіасистеми: три моделі відносин ЗМІ та політики / Д. Галлін, П. Манчіні; пер. з англ. О. Насика. – К.: Наука, 2008. – 320 с
3. Енциклопедія державного управління [Електронний ресурс]: у 8 т. / наук. ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.]; Національна академія державного управління при Президенті України. — К.: НАДУ, 2011. Т. 8: Публічне врядування / наук. ред. кол.: В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) [та ін.]; Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України. — Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. — с. 273-278. — Режим доступу: <http://derzhava.in.ua:8081/ndi/encyclopedia/Shared%20Documents/Forms/AllItems.aspx>
4. Запровадження комунікацій у суспільстві [Електронний ресурс] / За заг. ред. Н. К. Дніпроенко, В. В. Різуна – К.: ТОВ «Вістка», 2009. – 56 с.
5. Лашкіна М. Нові підходи до комунікації в публічному просторі державного управління [Електронний ресурс] / М. Лашкіна // Публічне управління: теорія та практика - N1 (13) 2013. — Режим доступу: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/1/02.pdf> / 2013
6. Довіра населення України до держструктур [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=57>
7. Новая философская энциклопедия [Електронний ресурс]: В 4 томах / [Степин В. С., Гусейнов А. А., Семигин Г. Ю., Огурцов А. П. и др.] - М.: Мысль, 2010. - 744 с. - Режим доступу: http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/slovari_ehnciklopedii/novaja_filosofs_kaja_ehnciklopedija_v_4_tomakh_2010/23-1-0-1152
8. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980.
9. Литвинова Л. В. Теоретичні аспекти розвитку комунікації в органах публічної влади в Україні [Електронний ресурс] / Л. В. Литвинова, Ю. В. Збираник // Державне управління: теорія та практика. - 2015. - № 2. - С. 4-11. — Режим доступу: http://www.e-patr.academy.gov.ua/2015_2/3.pdf

Ніколаєнко Ю.О., студентка гр. МПМп-181

Науковий керівник – Ітченко Д.М. к.т.н.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВ ВИРОБНИЧОЇ СФЕРИ

Як відомо, реінжиніринг – це процес докорінної зміни бізнесу та фундаментального перегляду бізнес-процесів, який покликаний підвищити продуктивність та ефективність діяльності підприємства. Головна мета реінжиніринг полягає у зменшенні витрат на виробництво та покращенні самого процесу виробництва. Його доцільно проводити тоді, коли потрібно здійснити дуже серйозне перетворення в діяльності (спрощення організаційної структури, зміна застарілих технологій виробництва тощо).

Цей процес є ефективним заходом, що дозволяє значно поліпшити управління бізнес-процесами, але водночас, є доволі дорогим та потребує багато часу та ресурсів для його впровадження.

Існує доволі багато методологій реінжинірингу бізнес-процесів, серед яких можна виділити такі: методологія Хаммера і Чампі (опис бізнес-процесів, що мають цінність для клієнта); методологія Давенпорта (вся увага спрямовується на бізнес-процеси, що не прив'язані до клієнта); методологія Манганеллі/Клайна (бізнес-процеси пов'язані з цілями компанії). [1]

Розглянемо їх детальніше. Хаммера і Чампі дослідники вважають засновниками методології реінжинірингу бізнес-процесів, бо вони в своїй роботі «Реінжиніринг корпорації: маніфест революції в

бізнесі», визначили її. За їх думкою, потрібно описувати ті бізнес-процеси, які мають цінність для клієнта. Вони визначили бізнес-процес як сукупність дій, що беруть один чи кілька входів і перетворюють на вихід, який в подальшому буде становити цінність для клієнта.

Хаммер і Чампі бачили ціллю реінжинірингу радикальне підвищення ефективності бізнес-процесів за рахунок впровадження чогось нового, оригінального, що здатне не тільки покращити їх здійснення, а й змінити їх.

На думку Хаммера, інформаційними технологіями не варто зловживати, оскільки вони можуть автоматизувати бізнес-процеси, хоча від деяких процесів можна було б відмовитися чи виконувати їх по іншому [2]. Реінжиніринг за цією методикою проводиться в 6 етапів (рис.1.)

Рис.1. Ключові етапи реінжинірингу за методологією Хаммера і Чампі

Методологія Давенпорта дає більш формальне визначення бізнес-процесів, яке не прив'язане до клієнта. Бізнес-процес, за Давенпортом – це своєрідне розташування робочих операцій в часі та в просторі, що має початок та кінець, а також входи і виходи (так звана, структура дії).

Ціллю реінжинірингу за цією методологією, як і за Хаммером і Чампі є радикальне підвищення ефективності, за рахунок впровадження інформаційних технологій, кадрової та організаційної політики.

Ця методологія призначається для процесів, що вже існують – детальний опис бізнес-процесів для великих організацій займає близько 6-9 місяців (якщо буде потреба в повторному перепроєктуванні, то всі затрачені зусилля будуть марні). Етапи реінжинірингу за методологією Давенпорта наведені на рис.2.

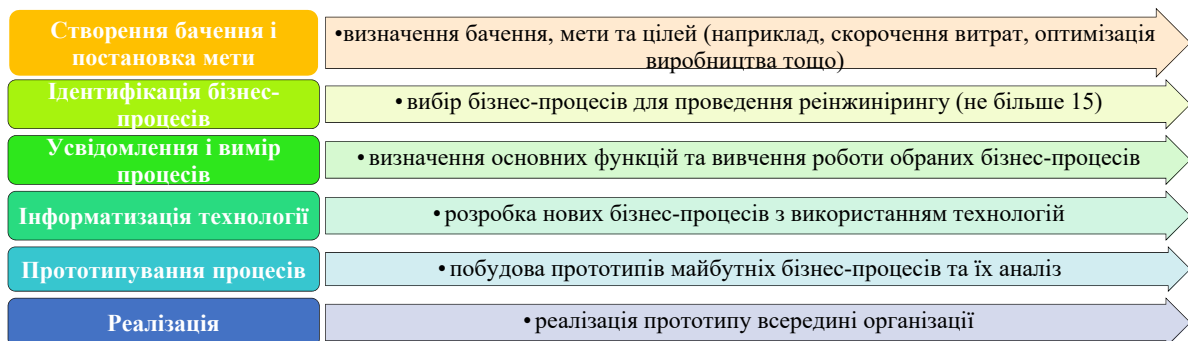

Рис. 2. Ключові етапи реінжинірингу за методологією Давенпорта

Відмінною рисою методології Манганеллі-Клайна від двох попередніх є те, що тут пропонується звертати увагу на ті бізнес-процеси, що підтримують стратегічні цілі. [2]

За цією методикою, ціллю реінжинірингу є радикальне підвищення конкурентоспроможності за рахунок впровадження інформаційних технологій. Конкурентоспроможність полягає в особливій властивості товару чи виробу, який дає перевагу серед інших товарів конкурентів. Її визначає стратегія організації. Методологія Манганеллі-Клайна передбачає проведення таких етапів (рис.3.):

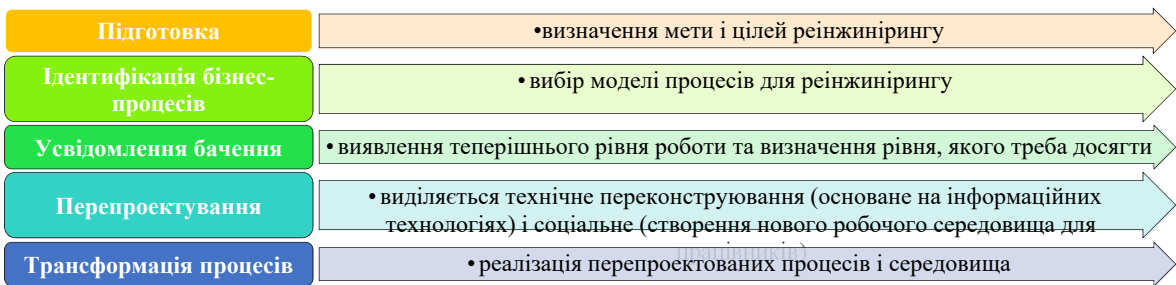

Рис. 3. Ключові етапи реінжинірингу за методологією Манганеллі-Клайна

Отже, як ми бачимо, всі розглянуті нами методології мають спільні риси, але в той же час кожна з них має свої переваги та недоліки у застосуванні. На даний час існує багато методологій реінжинірингу, які розглядають бізнес-процеси під різними кутами. Вибір однієї з них залежить перш за все від існуючих запитів і потреб конкретного виробничого підприємства.

Список використаних джерел

1. Таранюк Л. М. Методологія реінжинірингу бізнес-процесів промислових підприємств / Л. М. Таранюк. // Механізм регулювання економіки. – 2011. – №11. – С. 111–119.
2. Понятие и сущность реинжиниринга бизнес – процесса [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.bavari.ru/stufs-461-1.html>.

Положенко К.О., студентка гр. МПМп-181

Науковий керівник – Ітченко Д.М. к.т.н.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

РЕІНЖІНІРИНГ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасному світі зміни в організації виробничої і управлінської діяльності відбуваються надзвичайно швидко. Значною мірою ці зміни обумовлені посиленням конкуренції, зростаючою доступністю товарів і послуг; підвищенням вимог споживачів до їх якості; зростанням складності нових продуктів. Тому в сучасних умовах все більшу роль відіграє розробка й впровадження нових методів ефективного управління компанією. Одним із таких методів є реінжиніринг бізнес-процесів. [2]

Сутність реінжинірингу полягає в необхідності виявити основні процеси в діяльності підприємства, максимально оптимізувати їх, і зробити якомога більш ефективними в цілях суттєвого покращення основних показників. Реінжиніринг можна описати такими ключовими характеристиками: [3]

1. **Фундаментальність.** Фундаментальний процес передбачає, що на початковій стадії реінжинірингу необхідно визначитись з якою метою компанія робить те, що вона робить, для чого компанія здійснює це таким чином, якою прагне стати компанія.

2. **Радикальність.** Радикальний процес полягає в радикальному перепроєктуванні – це зміна всієї існуючої системи, а не поверхневі перетворення.

3. **Різка покращення.** Реінжиніринг передбачає різке покращення показників (в разі), шляхом заміни старих методів управління новими. У разі коли необхідне покращення показників на кілька відсотків, застосовуються більш традиційні методи.

У свою чергу під бізнес-процесами розуміємо сукупність різних видів діяльності, в межах якої «на вході» використовуються різні види ресурсів і в результаті цієї діяльності «на виході» створюється продукт, що має цінність для споживача. Бізнес-процес можна представити як ряд логічно взаємопов'язаних завдань, націлених на досягнення результату.

Аналізуючи мотиви, що спонукають до проведення реінжинірингу бізнес-процесів можна виділити категорії підприємств, які вдаються до даного перетворення:

1. Підприємства, що знаходяться в кризовому стані: якщо не вжити рішучих кроків – неминуче банкрутство.

2. Підприємства, що не перебувають наразі у складному положенні, але керівництво передбачає неминучість виникнення важких проблем в майбутньому, якщо компанія не зміниться (поява нових конкурентів, зміна вимог споживачів, зміна економічного оточення).

3. Підприємства, що не мають проблем ні зараз, ні в найближчому майбутньому. Це компанії-лідери – їх не задовольняє поточне становище і за допомогою реінжинірингу вони прагнуть досягнути більшого і стати недосяжними для конкурентів. Для вітчизняних підприємств можна виділити й інші мотиви:

прагнення вийти на зовнішній ринок з власними товарами і послугами; прогноз посилення на своєму ринку конкуренції з боку іноземних компаній; прагнення створити умови для залучення іноземних інвестицій; прагнення перейти на випуск якісно нової продукції.

Метою реінжинірингу бізнес-процесів є цілісне і системне моделювання та реорганізація матеріальних, фінансових і інформаційних потоків, спрямоване на спрощення організаційної структури, перерозподіл і мінімізацію використання різноманітних ресурсів, скорочення термінів реалізації потреб клієнтів, підвищення якості їх обслуговування. [1]

Факторами успіху в проведенні реінжинірингу бізнес-процесів є стрімкість впровадження його в життя; налаштованість всього персоналу на докорінну і швидку перебудову бізнес-процесів, точність розуміння задач реінжинірингу керівництвом компанії; мотивація співробітників компанії, націленість на ріст, розширення діяльності, посилення повноважень і творчого характеру праці персоналу; тверда методологічна основа при проведенні реінжинірингу бізнес-процесів; використання сучасних інформаційних технологій. [4]

Висновки: Отже, реінжиніринг бізнес-процесів – це складний комплекс заходів з моделювання бізнес-систем, метою якого є максимальне спрощення існуючих процесів, оптимізація використання ресурсів, усунення зайвих компетенцій і функцій, правильний розподіл повноважень і відповідальності між спеціалістами, що дозволить підвищити ефективність функціонування компанії.

Реінжиніринг бізнес-процесів здатний забезпечити докорінну трансформацію управлінсько-виробничої системи підприємств і дозволяє суттєво підвищити конкурентоспроможність та ефективність їх діяльності, допомогти їм завоювати нові ринки збуту, перейти на якісно новий рівень у конкурентному ринковому середовищі. Світова практика показує, що найкращим для клієнта є той бізнес-консультант, який в комплексі надає послуги по реінжинірингу бізнес-процесів, забезпечує впровадження нових процесів засобами інформаційних технологій і забезпечує подальше супроводження встановленої інформаційної системи [4].

Список використаних джерел

1. Еліферов В.Г., Репін В.В. .. Бізнес-процеси: регламентація і управління. - М.: ИНФРА-М, 2005. – 219с.
2. Козаченко А.В. Практичні підходи до поліпшення бізнес-процесів [Електронний ресурс] / А.В. Козаченко. – Режим доступу: <http://easy-code.com.ua/2010/11/praktichni-pidkhodi-dopolipshennya-biznes-procesiv/>.
3. Лисенко О.А. Класифікація бізнес-процесів на промислових підприємствах: теоретичні аспекти [Електронний ресурс] / О.А. Лисенко. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jsrui/bitstream/123456789/9488/1/15.pdf>.
4. Міляр Л.Ф. Реінжиніринг бізнес-процесів як сучасний метод реструктуризації //Л.Ф. Міляр // Інноваційний розвиток та конкурентоспроможність підприємств і секторів економіки: збірник тез доповідей всеукр. наук.-практ. on-line конф. аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки: Житомир.: Жит. нац. технол. ун-т, 2014. С. 62-63.

Пономаренко С.І., к.е.н., доцент,

Сахно М.С., Чепіга А.О., студенти гр. ПУА-181

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ КОМУНІКАЦІЇ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Комунікаційні процеси посідають важливе місце в житті людини і суспільних інститутів, оскільки соціальна система не тільки є організованим цілим, подібно індивідууму, але і... «скріплюється в ціле системою зв'язку», володіючи «динамікою, у якій кругові процеси зворотного зв'язку відіграють важливу роль» [1].

Управлінські комунікації - це стійкі соціальні взаємодії і взаємозв'язки учасників управлінської системи, що представляють собою комплекс комунікативного обміну повідомленнями, знаннями, інформацією для розв'язання управлінських завдань, цілей, стратегій. Це - універсальна система, що відтворює впорядкованість управлінського соціального процесу, організовує і актуалізує процес управління в комплексі взаємодії адміністративних і політичних організацій з соціумом. У межах комунікативної системи проявляються різні події, пов'язані з управлінською діяльністю, що розгортаються в рамках певного соціального простору.

Результатом комунікативної взаємодії є створення основних адміністративно-політичних і управлінських інститутів, формування стилю управлінської взаємодії влади і населення, забезпечення якості управлінської культури та ефективності управлінського процесу. Комунікація між органами державної влади та соціумом, запровадження комунікаційних стандартів у процесі обміну інформацією в суспільстві, що ґрунтується на принципово нових засадах рівного, взаємовідповідального діалогу в форматі суб'єктно-горизонтальних відносин, - невід'ємна умова демократичного розвитку держави, становлення громадянського суспільства [3].

Важливими елементами управлінської комунікації також є мотиви і цілі, які надають спілкуванню спрямований, раціональний характер, а також сам процес передачі інформації. Це діяльність, яка за допомогою різних технологій та засобів передає інформацію від найвищих органів влади - до пересічних громадян і навпаки, тобто зворотній зв'язок. Комунікації в державному управлінні виконують ряд найважливіших завдань. Насамперед, це - забезпечення особи, що ухвалює рішення, достовірною та своєчасною інформацією. Підґрунтям

такого управлінського рішення є водночас і об'єктивна інформація, і чинники суб'єктивного характеру (особистий досвід, мотивація, цінності). Не менш важливим вважається здійснення якісного перетворення інформації в частині її вигляду та обсягу з тим, щоб вона могла якісно сприйматися і осмислюватися індивідуумом [2].

Сучасне інформаційне суспільство, піддаючи сумніву всі старі істини, створює нові способи і принципи управління, які можна позначити поняттям «good governance» [5]. По суті це - керівництво, регулювання, загальне управління, політичне управління. Загальний сенс концепції «good governance» полягає в тому, що державне управління втрачає колишню жорсткість, деталізованість і регламентованість; воно базується швидше на горизонтальних, ніж на вертикальних зв'язках між урядовими органами, асоціаціями громадянського суспільства та бізнесом. Подібне управління відрізняється як від простого адміністрування, при якому джерелом політичних рішень виступає виключно політичне керівництво, так і від ринкової моделі з її акцентом на комерційній угоді, де кожен учасник намагається максимізувати свою вигоду.

Згідно «Програми розвитку» ООН «добре врядування» («good governance») розглядається в якості практики економічної, політичної та адміністративної влади з управління справами держави на всіх рівнях. Це поняття об'єднує механізми, процеси і інститути, через які громадяни і групи виражають свої інтереси, реалізують свої законні права, виконують обов'язки і балансують між відмінностями [4].

Отже, комунікації в публічному управлінні відіграють важливу роль в житті людини, громадянина і держави. Керівники держави, як і управлінці різного рівня, повинні шукати шляхи, підходи ефективного та продуктивного вдосконалення комунікації, нарощувати власний потенціал через спілкування з підлеглими, іншими керівниками, постійного навчання та особистого зростання.

Список використаних джерел

1. Литвинова Л. В. Теоретичні аспекти розвитку комунікації в органах публічної влади в Україні [Електронний ресурс] / Л. В. Литвинова, Ю. В. Збірник // Державне управління: теорія та практика. - 2015. - № 2. - С. 4-11. - Режим доступу: http://www.e-ratp.academy.gov.ua/2015_2/3.pdf
2. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики / В. Парсонс; пер. з англ. - К.: Вид. Дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. - 549 с.
3. Почепцов Г. Нові комунікативні можливості у сфері державного управління [Електронний ресурс] / Г. Почепцов. - Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/8049>.
4. Лашкіна М. Нові підходи до комунікації в публічному просторі державного управління [Електронний ресурс] / М. Лашкіна // Публічне управління: теорія та практика - N1, (13).- 2013. - Режим доступу: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/1/02.pdf3> / 2013.
5. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у табл. і схемах / Г. С. Одінцева та ін. - Х. : ХарPI УАДУ, 2002. - 492 с.

Сорокалєтова Ю.Ю., студентка гр. МПМп-181

Науковий керівник – Ітченко Д.М. к.т.н.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

РЕІНЖИНІРИНГ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ – ПЕРЕДУМОВА ВИХОДУ НА НОВИЙ РІВЕНЬ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний розвиток в банківській системі нашої країни давно вимагає оновлення системи управління та ресурсної бази. Саме через неефективне управління ресурсами деякі банки зазнають фінансової кризи і у результаті стають банкрутами. У таких умовах все більш актуальною стає розробка нових методів управління організацією, при цьому одним з ефективних інструментів є реінжиніринг бізнес-процесів.

В напрямку досліджень з питань реінжинірингу банків існує багато наукових робіт наприклад таких авторів як В. Міщенко, О. Деркача, І. Малюкової. Але досі лишається відкритим питання прикладного застосування теоретичних доробок в банківській сфері. Українські вчені лише починають дослідження в даному напрямку, так як Україна нещодавно перебувала у процесі становлення, набувала досвіду в даній сфері, а для закордонних країн це вже звичний процес. І як показує світова практика, реінжинірингу потребують організації, які є успішними і не бояться кардинальних змін. Що не скажеш про українські банки, які мають невисоку конкуренцію на фінансовому ринку. Отже метою роботи є обґрунтування застосування реінжинірингу в банківській системі та формування завдань, що покращать її діяльність.

Криза в банківській системі відбувається через загальну кризу української економіки. Причиною стали політична ситуація, втрата ринків країн СНД, зниження купівельної спроможності населення, підвищення тарифів і податковий тиск, це все спричинило зниження попиту на продукцію вітчизняних виробництв, скорочення об'ємів виробництва продукції чи надання послуг, зменшення обсягу торгівлі. Погіршилась якість кредитних портфелів банків, внаслідок чого виникає необхідність формувати додаткові резерви, а в майбутньому взагалі призводить до втрати банками їх капіталу і банкрутства [1].

На нашу думку, виявити і відмовитись від неефективних методів управління та замінити їх на сучасні – це і є мета реінжинірингу у банківській діяльності.

Деякі банки почали застосовувати реінжиніринг для зниження негативних показників діяльності, які викликані світовою фінансовою кризою, для стимулювання розвитку банку, для посилення конкурентних переваг на фінансовому ринку.

За характером стимулів можна виділити такі види реінжинірингу:

- кризовий реінжиніринг – застосовується в банках, які мають тяжкий фінансовий стан;

- реінжиніринг розвитку – використовується в тих банках, де справи йдуть стабільно, але конкуренти починають переважати.

Реінжиніринг банківської системи орієнтований на поліпшення напрямів, що гарантують банку рентабельність та конкурентоспроможність, це в свою чергу допомагає банку бути лідером на фінансовому ринку.

Реінжиніринг допомагає стати банку конкурентоздатним завдяки цінній політиці чи новим методам продажів, як наслідок, працівники досягають цілей, які визначені стратегією розвитку [4].

Головні критерії оцінки реінжинірингу в банківській системі наведені на рис. 1.

Рис. 1. Головні критерії оцінки реінжинірингу в банківській системі

Запропоновані критерії є доволі абстрактними, вони взаємопов'язані між собою, так як, наприклад, неможливо задовольнити потреби клієнта без клієнтоорієнтованості. Тому можна запропонувати наступні групи завдань, виконання яких має забезпечити керівництво для швидшого досягнення поставлених цілей:

- планування прозорої та гнучкої системи контролю в середині банку, що дозволить банку швидко пристосовуватись до навколишнього оточення, приймати правильні рішення в умовах кризи;

- формулювання і впровадження дій, які направлені на зменшення періоду або об'єму витрат банківської системи;

- модернізація інформаційної банківської системи. Наприклад, удосконалення цифрових технологій, а саме, створення зручних онлайн сервісів, що дозволять клієнтам вирішувати питання без відвідування установ банку.

Для того, щоб поліпшити діяльність банку, можна запропонувати наступні бізнес-процеси в організації:

1) Об'єднувати робочі групи в одну в тих випадках, коли одна група працівників не може справитись з поставленим їй завданням, що дозволить сконцентрувати зусилля групи робітників та вирішити поставлену задачу ефективніше.

2) Забезпечити можливість прийняття виконавцями самостійних рішень. Традиційно співробітник звертається до керівництва для того, щоб прийняти те чи інше рішення. Автономність має стати одним із обов'язків працюючих.

3) Виключити використання лінійних структур в бізнес-процесах. Це прискорить прийняття рішень, декілька завдань можна буде виконувати одночасно а також зменшиться час на виправлення помилок між стадіями процесу.

4) Зменшення кількості перевірок і підвищення відповідальності виконавців. Маємо на увазі, що керівництво повинно ставити чіткі завдання для підлеглих та намагатися не створювати управлінський вплив, адже він не несе доданої споживчої вартості.

5) Зменшити по можливості кількість узгоджень, так як узгодження не несуть економічного значення для клієнтів. Адже чим більше узгоджень, тим більше організація контактує з зовнішнім

середовищем, а це в свою чергу підвищує ймовірність того, що буде отримана суперечлива інформація, яка і вимагає узгодження [1].

В такому контексті реінжиніринг може бути з успішністю застосований для покращення, або значної зміни процесів діяльності банків. Так, наприклад, технологію реінжинірингу можна застосувати для покращення діяльності філіальної банківської мережі. В такому випадку реінжинірингом буде передбачатись наступні види діяльності:

- 1) проведення аналізу наявних бізнес-процесів роботи філіалів;
- 2) встановлення основної технології, визначення усіх ролей та дій банківських філій;
- 3) створення функціональних та інформаційних схем бізнесі-процесів;
- 4) розробка моделей фінансових потоків у банку;
- 5) побудова методів здійснення економічної діяльності банку;
- 6) проведення аналізу існуючої організаційної та управлінської будови філіальної мережі;
- 7) створення альтернатив організаційної та управлінської структури філіальної мережі, їх оцінка і вибір найбільш актуальної в конкретній ситуації [3].

Так як реінжиніринг спрямований на досягнення конкретних цілей в організації, можна виділити чотири етапи реінжинірингу управління в банківській діяльності:

- 1) початкова стадія, на якій відбувається створення бажаного образу управління банківською діяльністю;
- 2) на етапі розробки відбувається створення моделі майбутніх процесів з використанням можливостей інформаційних технологій;
- 3) на етапі реалізації тестують гіпотези, реалізують окремі проекти, відбувається тиражне впровадження у масштабах усього банку;
- 4) на останньому етапі проходить оцінка реалізованих заходів.

Висновок. Використання реінжинірингу у банківській системі дозволяє запобігти тяжких наслідків кризи, підтримувати стійкий фінансовий стан банку, надалі ефективно функціонувати. Реінжиніринг фінансових процесів банку є одним із видів антикризового менеджменту, який дозволяє отримати позитивний ефект при скороченні термінів основних бізнес-процесів, кількості працівників чи удосконаленні якості банківських операцій. Реінжиніринг банківських процесів, при умові належного його виконання, має гарантувати підтримання ліквідності банку як забезпечення його стабільності, дотримання інтересів клієнтів і співробітників, зниження ризиків діяльності організації.

Список використаних джерел

1. Деркач О. Основні напрями реінжинірингу бізнес-процесів та інформаційних систем в комерційному банку / О. Деркач, М. Ліндер // Вісник КНТЕУ. – 2004. – № 6. – С. 94–103.
2. Єгоричева С. Б. Реінжиніринг як сучасна тенденція розвитку банківського бізнесу / С.Б. Єгоричева // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – Т. 17. – С. 150–159.
3. Керимов А. Т. Бизнес-процессы как объекты реинжиниринга в коммерческом банке / А. Т. Керимов // Экономика: проблемы теории та практики. – Вып. 219 : в 3 т. – Т. II. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. – С. 414–424.
4. Міщенко В. Роль та місце реінжинірингу в сучасному банку / В. Міщенко, Н. Слав'янська, О. Криклій // Банківська справа. – 2003. – № 3. – С. 3–9.

Стойкова А.В., студентка гр ПМ – 161

Науковий керівник – Сугоняко Д.О., к.е.н., доц.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ В НІМЕЧЧИНІ ТА УКРАЇНІ: ПРАВОВИЙ ПІДХІД

Для сильної та стабільної економіки необхідно працювати не багато, а ефективно. На сьогоднішній день ефективність використання робочого часу є досить актуальним. Слід зазначити, що використання робочого часу відіграє важливу роль як на підприємстві для необхідності збільшення масштабів виробництва, так і в умовах розвитку ринкових відносин. Вдосконалення раціонального використання робочого часу має спиратися на зарубіжний досвід. Метою даного дослідження є проведення правового аналізу ефективності використання робочого часу в Німеччині та Україні. Робочий час вважається загальною мірою кількості праці. Якщо звернутися до трудового права, то робочим часом є тривалість участі людини в організованому трудовому процесі, протягом якого вона повинна виконувати свої виробничі, службові або інші обов'язки. При встановленні тривалості часу, до уваги беруться характер роботи, умови праці, стан здоров'я та інші критерії [1]. Так, відповідно до Кодексу законів про працю України, нормальна тривалість робочого часу працівників не може перевищувати 40 годин на тиждень. Слід відмітити, що в Україні робочий день складає 8 годин, тобто робоча неділя - 40 годин. Але, якщо

враховувати переробки, навіть офіційні та короткі відпустки, то Україні входить в десятку країн з найбільшим відпрацьованим робочим днем в одному році, в той час як в Німеччині робоча неділя всього 38 годин. Навіть не дивлячись на те, що німці вважаються трудоголіками, річний робочий час найменшій в світі [2]. Також, варто зазначити, що в зарубіжних країнах, а також і в Німеччині запроваджено використання робочого часу, яке отримало назву «гуманізація праці». За допомогою даної системи, у Німеччині нею користуються близько 1 млн. працівників. Суть її полягає у можливості самостійно обирати на свій розсуд час початку та закінчення робочого дня, а також скорочення часу обов'язкового перебування на робочому місці та ін. [3]. В Україні, на жаль, дана система поки відсутня.

Варто зазначити, що перед кожною організацією або підприємством одним з головних завдань є скорочення втрат часу. Загалом, основною проблемою є нераціональне використання робочого часу, адже це відображається на результатах діяльності даного підприємства. Якщо брати до уваги Німеччину, то в ній прийнято розподіляти втрати робочого часу в залежності від причин та винуватців їх виникнення. Найбільш значним з усіх видів втрат робочого часу є втрати, які викликані небезпечністю робітників роботою, непродуктивною роботою, а також відхиленнями від проектних технологічних процесів [4].

Таким чином, вивчення витрат робочого часу повинно проводитись регулярно за допомогою аналізу структури робочого часу та виявлення і усунення причин нераціонального використання робочого часу. Так, у Німеччині є показник продуктивності робочого часу, тобто, якщо брати для порівняння Грецію та Німеччину, то в Німеччині продуктивність на 70% вище, ніж в Греції. В Україні, на сьогоднішній день, на жаль, неточно відображаються фактичні дані про робочий час. Для запобігання неефективного використання робочого часу можна використати один з методів дослідження затрат робочого часу, тобто це фотографія робочих процесів, фотографія робочого дня, само фотографія робочого дня, хронометраж, фотохронометраж та моментні спостереження [5]. Все більш популярною стає тенденція до індивідуалізації та персоналізації праці, що розглядається як важлива риса сучасного виробництва і має далекосяжні наслідки. Для зниження втрат робочого часу, попередження їх або ліквідації, потрібно застосовувати комплекс заходів стосовно скорочення втрат робочого часу, який сприятиме виявленню резервів ефективнішого використання робочого часу:

- забезпечення оптимальної і рівномірної завантаженості виконавця, – оснащення робочого місця і його раціональне розміщення, – забезпечення всім необхідними безперервного трудового процесу;
- вдосконалення прийомів і методів праці, – комплексне обґрунтування необхідних витрат праці;
- створення сприятливих умов праці та збереження здоров'я працюючого;
- використання робітників у відповідність до їх здібностей і від кваліфікації;
- відповідність кількості і забезпечення якості праці його оплаті [5].

Так, з вищевикладеного матеріалу, можна зробити висновок, що ефективність використання робочого часу відіграє важливу роль, в першу чергу, в економічному аспекті. Також, на мою думку, варто запровадити показник продуктивності робочого часу та використовувати один із методів для запобігання неефективного використання робочого часу.

Список використаних джерел

1. Чупир В. Є. Комплексна оцінка використання робочого часу. *Економіка*. Харків : УкрДАЗТ, 2009. 165 с.
2. Рабочий день и рабочее время в разных странах мира: веб – сайт. URL : <http://fingeniy.com/rabochij-den-i-raboochee-vremya-v-raznyx-stranax-mira/>
3. Облік і контроль використання робочого часу: веб – сайт. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/2109/1/ОБЛІК%20І%20КОНТРОЛЬ%20ВИКОРИСТАННЯ%20РОБОЧОГО%20ЧАСУ.pdf>
4. Ситник Н. І. Управління персоналом: навчальний посібник. Київ: Фірма «Інкос», 2009. 472 с.

Таранов П.О., студент 2 курсу, гр. Мн 17-2м
Науковий керівник - Шашко В.О., к.е.н., доцент

Донбаська державна машинобудівна академія (м. Краматорськ, Україна)

ДО ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ РІВНЕМ ІТ-ПОСЛУГ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Завдання технічного обслуговування вирішується різними організаціями по-різному. У деяких випадках створюються власні сервісні підрозділи, але такий шлях дуже складний з організаційно-технічної точки зору, вимагає серйозних матеріальних витрат і може бути економічно виправданий тільки для дуже великих ІС (більше трьох тисяч автоматизованих робочих місць (АРМ)).

Тому досить часто проводиться укладання договорів на технічне обслуговування і ремонт засобів обчислювальної техніки із зовнішніми організаціями (перехід на аутсорсинг), що володіють необхідним пакетом ліцензій, технічним оснащенням, кваліфікованими кадрами і налагодженими каналами поставок запасних частин і комплектуючих. «Інформаційне господарство» будь-якої сучасної компанії - це не тільки

десятки і сотні комп'ютерів, але і складне дороге мережне обладнання, сервери та системи зберігання даних, мультимедійні системи, системи цифрової телефонії та ін. Чим складніше обладнання, тим більше вимог до його постійної сервісної підтримки, яка включає в себе профілактичні роботи, своєчасний ремонт або оперативну заміну, оновлення програмного забезпечення і т. д. Навіть дуже великим компаніям в більшості випадків краще доручити виконання цих операцій спеціалізованої компанії, ніж своєму ІТ-підрозділу [1].

Залежно від потреб фірм та їх стратегій існують різні форми ІТ-аутсорсингу: від аутсорсингу частини ІТ-інфраструктури до повного аутсорсингу. Широке поширення починає отримувати такий вид ІТ-аутсорсингу як сервісна підтримка.

Сервісна підтримка - це різновид ІТ-аутсорсингу. На відміну від класичного аутсорсингу експлуатації ІТ-інфраструктури, що передбачає повну передачу функцій з обслуговування обладнання і ПЗ зовнішньої компанії, використання сервісної підтримки дозволяє вивести назовні такі завдання, як заміна, ремонти обладнання, оновлення програмного забезпечення, технічні консультації і т. д., А штатні питання організації експлуатації вирішувати власними силами.

Сервісна підтримка все ширше входить не тільки в світову, але і в українську практику. Тому питання, чи варто передавати взагалі сервіс сторонньої компанії для більшості підприємств і організацій вже не на порядку денному. Необхідно тільки знати, як це зробити доцільно, які конкретно види сервісу віддати, а які зберегти за собою, як вибрати сервіс-провайдера і оптимальний пакет послуг [1].

Слід зазначити один вельми значущий момент для організації обслуговування ІС в розвитку інформаційних технологій: витрати на підтримку і розвиток інформаційних систем незмінно зростають, і частка їх у загальній структурі витрат підприємств незмінно збільшується. В результаті перед керівниками багатьох організацій постає дуже непросте завдання: необхідно підвищити якість обслуговування при одночасному скороченні витрат [2].

Складність вирішення такого завдання полягає в тому, що для цього потрібно досить радикально переглядати загальне позиціонування сервісних ІТ-підрозділів в структурі компаній. Одна сторона питання полягає в тому, що ІТ-інфраструктура підприємств часто формується хаотично, оперативно відповідаючи на ті чи інші запити з боку основного бізнесу. В результаті ІТ-служби мають досить заплутану структуру як з технічної, так і з економічної точки зору. Друга сторона проблеми в тому, що ІТ-відділи історично розглядаються як допоміжні, суто бюджетні підрозділи. Як наслідок, керівництво компаній не може чітко виявити взаємозв'язок між інвестиціями в розвиток і підтримку ІС і підвищенням ефективності основного бізнесу.

Технічне обслуговування парку серверів, клієнтських робочих місць і додатків сьогодні вже далеко не єдине завдання ІТ-відділу. Його все частіше вважають сервісним підрозділом, групуючи всі компоненти технічної та прикладної інфраструктури в послуги для того чи іншого бізнес-процесу.

Все це тягне більш високі вимоги до організації системи сервісного обслуговування засобів обчислювальної та організаційної техніки на сучасному підприємстві, рішення задачі підвищення ефективності роботи якого часто пов'язують із застосуванням спеціального ПЗ для автоматизації управління. Це вірно лише частково. Адже, як було показано вище, мова йде не про просте зниження витрат на ту чи іншу операцію, а про структурну перебудову технічних служб. Саме тому багато організацій, які впроваджують у себе таке ПЗ, досить швидко розуміють, що організація їх діяльності вимагає продуманого системного підходу, заснованого на економічних критеріях і можлива тільки на серйозній методологічній базі.

Традиційно стан інфраструктури визначається характеристиками готовності і часу відгуку, а також якістю технічної підтримки (оперативністю вирішення питань і швидкістю реакції на повідомлення, що поступають). Оцінюються надаються бізнесу додатки, рівень технічного супроводу, співвідношення часу реалізації і вартості проекту, а також ступінь задоволення потреб користувачів. Однак незважаючи на всі свої достоїнства, традиційні методи не дозволяють дати відповідь на наступні питання:

- чи дійсно інформаційні служби надають користувачам саме ті додатки і послуги, які потрібні для вирішення найбільш важливих завдань бізнесу;
- наскільки грамотно здійснюється керівництво ІТ-фахівцями, і в якій мірі ці фахівці зацікавлені в рішенні завдань, що стоять перед ними;
- чи поліпшується з часом ситуація або ж вона стає тільки гірше.

У даних умовах життєво важливим елементом взаємовідносин підрозділів-замовників та ІТ-служби стає управління рівнем ІТ-послуг. Управління рівнем ІТ-послуг на практиці дозволяє вирішувати три професійні завдання:

- привести ІТ-послуги у відповідність поточним та майбутнім потребам клієнтів і (або) користувачів;
- поліпшити якість надаваних ІТ-послуг;
- знизити в довгостроковому періоді витрати на надання ІТ-послуг.

Під управлінням рівнем ІТ-послуг слід розуміти «процес планування, координації, складання, узгодження і звітності за угодою про рівень обслуговування, а також постійне розгляд стану послуг, що забезпечує підтримку і поступове поліпшення необхідного і економічно виправданого рівня якості ІТ-послуг» [20].

Управління рівнем ІТ-послуг здійснюється відповідно до методології ІТІЛ.

ІТІЛ (IT Infrastructure Library - Бібліотека інфраструктури інформаційних технологій) - настроюється структурна схема, яка узагальнює передовий досвід і дозволяє організувати надання високоякісних послуг в секторі інформаційних технологій. Вона була створена в 1989 році у Великобританії з метою об'єднання передового досвіду надання відповідних послуг. Бібліотека ІТІЛ розробляється Комітетом з обчислювальної техніки і телекомунікацій при уряді Великобританії. На сьогоднішній день це фактичний стандарт, який використовується підприємствами усього світу [3].

Методологія ІТІЛ побудована на основі моделювання процесів, які використовуються при виконанні операцій управління і контролю. Наявність в бібліотеці вичерпного набору процедур управління дозволяє сформулювати вимоги до структури ІТ-служби та кваліфікації її фахівців.

Результат використання ІТІЛ - новий підхід до управління ІТ-послугами ІТSM (IT Service Management - Управління підтримкою інформаційного технологій).

ІТSM (IT Service Management) - концепція організації служб ІТ. Суть її полягає в тому, що служба ІТ розглядається як сервісна організація, як постачальник інформаційних послуг. Служба ІТ повинна не тільки вирішувати окремі технічні завдання, а й бути здатною надавати комплексні, бізнес-орієнтовані послуги гарантованої якості.

Отже, методологія ІТІЛ відкриває нову еру в сфері надання ІТ-послуг, які забезпечують подальше підвищення рівнів послуг і ефективності роботи ІТ-служби та всього підприємства в цілому як єдиної, узгодженої бізнес-системи.

Однак актуальним на даний момент є наявність такої проблеми, що поряд з перевагами цієї методології відсутня наявність будь-яких докладних рекомендацій щодо її впровадження та увазі зацікавлених компаній надаються лише короткі відгуки підприємств, що вже впровадили у себе цю методику, немає ніяких конкретних пропозицій по впровадженню окремих фірм, які є фахівцями в даній галузі.

Список використаних джерел

1. Дубова Н. ІТSM – новая идеология управления ИТ // Открытые системы. – 2000. – №10.
2. Друкер Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке: Учеб. пособие / Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2001. – 272 с.
3. Гейтс Б. Бизнес со скоростью мысли. – М.: "ЭКСМО", 2000.

Шкода О.В., студентка гр. МПМп-181

Науковий керівник – Ітченко Д.М. к.т.н.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

РЕІНЖІНІРИНГ ЯК ДОКОРИННА ЗМІНА БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПРИКЛАДІ ЗАКОРДОННИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

В наш час, велика кількість підприємств знаходиться в стресовому становищі, через постійні зміни в економіці та політиці, що вимагає від них використання ефективних інструментів в управлінні. Одним з таких інструментів є реінжиніринг, що включає в себе поліпшення якості роботи та підвищення ефективності через використання сучасних інформаційних технологій. Менеджери, в свою чергу, повинні знайти правильні підходи до трансформації підприємства в систему зі швидкою реакцією до змін та запитів споживачів.

Серед авторів, які займалися розробкою та вивченням цієї теми можна відмітити Хаммера М., Чампі Д., Ойхмана Е.Г., Шеєра А., Брімсона Д., Андерсена Б., Робсона М., Уллаха Ф., Єліферова В.Г., Репіна В.В., Криворучко О.Н., Кондратьєва В.В., Тельнов Ю.Ф., Чаадаєва В.К., Ільїн В. та інших.

Метою даного дослідження є визначення поняття реінжинірингу та аналіз досвіду його використання у діяльності закордонних банківських установ.

Більшість наукових видань визначають поняття «реінжиніринг» як «фундаментальне переосмислення і радикальне перепроектування бізнес-процесів з метою досягнення істотного поліпшення якості функціонування» [1]. Під цим розуміється покращення головних показників діяльності підприємства – якість, ціна, використання нових електронних систем, зміна існуючих методів введення бізнесу. Це один із найскладніших методів революційної зміни конкурентоспроможності підприємства. Велика кількість підприємств працюють за принципами, встановленими багато років тому ще Адамом

Смітом. Він показав, що розподіл праці сприяє зростанню продуктивності, так як зосереджені на одному завданні робочі стають більш ефективнішими майстрами і краще виконують свою роботу [2]. Однак з тих часів багато що змінилось і ці підприємства втрачають актуальність. Використовуючи основні принципи реінжинірингу, вони мають змогу поліпшити управління, підвищити ефективність виробництва та продуктивність праці персоналу, збільшити конкурентоспроможність продукції, знизити витрати виробництва, поліпшити фінансово-економічні результати діяльності в цілому. Основні принципи використання реінжинірингу наведено на рис.1. [3].

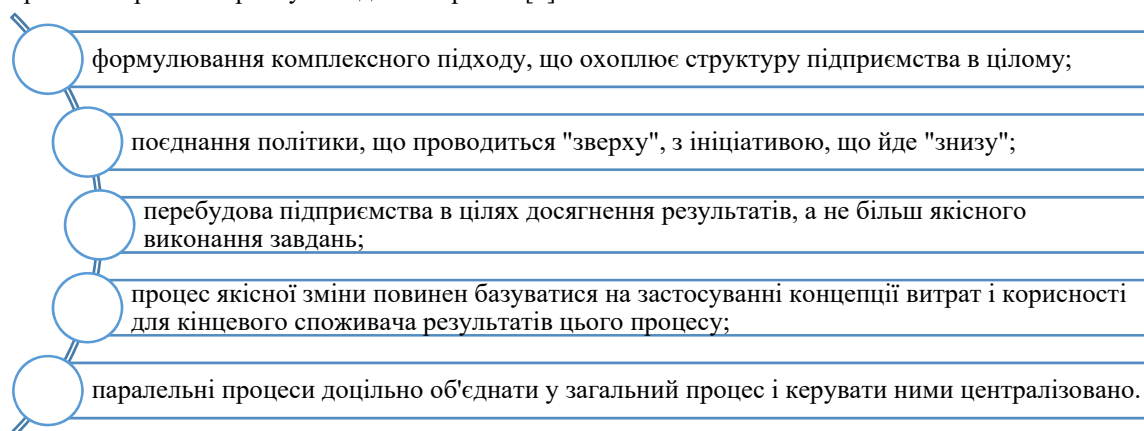

Рис. 1. Основні принципи реінжинірингу

Більшість навіть великих корпорацій періодично зазнають спаду у своєму розвитку, тому в таких умовах важливого значення набуває швидкість реагування, пошук варіантів виходу з фази занепаду та модернізація бізнес-процесів. Розглянемо приклади успішного застосування інструментів реінжинірингу у закордонних банківських установах.

Fidelity Investments – американська холдингова компанія, що надає фінансові послуги. Одна з найбільших компаній з управління активами в світі. Заснована в 1946 році, обслуговує інвесторів з 100 країн світу. Розмір активів під управлінням – \$ 2,4 трлн, розмір активів під адмініструванням – \$ 3,9 трлн на 30 червня 2017 року. У 2015 році *Fidelity Investments* займала 4 -е місце серед 500 найбільших інвестиційних компаній світу за розміром активів під управлінням (\$ 2,035 трлн). *Fidelity Investments* за всю історію свого існування 12 разів визнавалась банкрутом. Завдяки реінжинірингу і впровадженню нових ідей розвитку ця корпорація знову заявляла про себе на ринку та поверталась на лідируючі позиції.

Deutsche Bank – глобальна фінансова компанія та найбільший банківський концерн Німеччини зі штаб-квартирою у Франкфурт-на-Майні. Є одним з найбільших банків в Європі та світі. Заснований у 1870 році. *Deutsche Bank* – універсальний, один з 29 найважливіших транснаціональних банків за даними Ради з фінансової стабільності. Він включає комерційні, іпотечні, інвестиційні установи, лізингові компанії і т.д. 28 млн клієнтів, більше 2814 відділень (з них 1845 у Німеччині), численні участі, філії та представництва за кордоном (у понад 70 країнах, в т.ч. в Україні). Є найбільшим учасником валютного ринку, надає велике значення інвестиційній діяльності та емісії власних цінних паперів. Штат працівників становить понад 100 тис. осіб.

На даний час цей банк диктує умови та тарифи всій Європі, але від моменту створення багато чого змінювалось, адже функціонування установи припадає також і на воєнні часи, для того щоб вийти з регулярних криз *Deutsche Bank* постійно реорганізовувався. У 1995 році *Deutsche Bank* всі свої інвестиційні банківські операції об'єднав в нову компанію *Deutsche Morgan Grenfell (DMG)*, створену на основі придбаній в 1989 році британської інвестиційної групи *Morgan Grenfell*. Більше половини всього бізнесу *Deutsche Bank* перемістилася в Лондон, в компанію були запрошені провідні фахівці реінжинірингу з конкуруючих фірм. Найбільш значущим придбанням кінця XX століття був банк *Bankers Trust Corp.*, сьомий за величиною банк США. Угода, сума якої склала \$10 млрд, була закрита в червні 1999 року. Це дозволило в майбутньому повернути провідне фінансове положення корпорації.

BNP Paribas – найбільший французький банк і міжнародна фінансова група зі штаб-квартирою у Парижі. Входить в число найбільших банків у світі, присутній у понад 80 країнах. Разом з *Crédit Agricole* і *Société Générale* складає «Велику Трійку» найбільших банків Франції. *BNP Paribas* утворився в 2000 році внаслідок злиття банків *Banque Nationale de Paris (BNP)* і *Paribas*. Капіталізація – близько 80,98 млрд. євро.

У сфері роздрібних банківських послуг Група має 4 внутрішніх ринки: Бельгія, Франція, Італія та Люксембург. Банк розвиває інтегровану бізнес-модель роздрібного бізнесу в Східній Європі, країнах Середземноморського басейну, Туреччині, а також має велику мережу банківських відділень на заході США. У сфері корпоративних та інвестиційних банківських послуг та інвестиційних рішень *BNP Paribas* посідає провідні позиції в Європі, має міцний стан на ринках Південної та Північної Америки, а також

стійкий динамічний бізнес в Азії. Варто зазначити, що ще в 2008 році цей банк було визнано банкрутом, після чого його було створено заново застосувавши сучасні інструменти реінжинірингу тих часів і докорінно змінивши всю платіжну систему та нараду директорів.

Проаналізувавши історії розвитку вище наведених закордонних банківських установ, можна зробити висновок, що реінжиніринг має на меті не часткову зміну системи підприємства, а повну відмову від існуючої на користь новоствореної. Докорінна модернізація організацій, в тому числі і банківських установ України, у виробничій та управлінській сферах, за рахунок використання сучасних методологій реінжинірингу, стане запорукою їх успіху сьогодні та пришвидшить розвиток в подальшому.

Список використаних джерел

1. Ойхман Є.Г., Попов Е.В. Реінжиніринг бізнесу: Реінжиніринг організацій та інформаційні технології, - М.: Фінанси і статистика, 1997. - 336 с.
2. Галенко В.П. Менеджмент. Системи управління. Методологія. Підприємництво: підручник/В.П. Галенко, А.І. Рахманов, О.А. Страхова. - СПб.: Пітер, 2003. - 224 с.
3. Уткін Е.А. Бізнес-реінжиніринг/Е.А. Уткін. - М: ЕКМОС, 1998. - 224 с.

Юрченко С.В., студент гр. ПМ-151

Науковий керівник – Сугоняко Д.О к.е.н., доц.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ КРИЗ НА МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Малий та середній бізнес є одним з основних складників економіки та виконує низку функцій, які стимулюють гармонійний розвиток економіки країни. Підвищення результативності функціонування підприємств малого та середнього бізнесу створює умови для ефективного впровадження інновацій у масове виробництво, формування природного конкурентного середовища та зростання середнього класу населення країни [1]. На мою думку, до зовнішніх факторів розвитку кризової ситуації в діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу належать: економічна та політична нестабільність у країні, недосконалість законодавчої бази, зниження купівельної спроможності населення та нестабільність фінансового ринку. Дослідники А. Г. Грязнова, М. О. Федотова, А. М. Маринюк визначають антикризове управління як систему управління підприємством, що має комплексний, системний характер та спрямована на запобігання або усунення несприятливих для бізнесу явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту [2].

Дослідивши основні причини виникнення кризових явищ у господарюванні малих та середніх підприємств, можна виокремити такі етапи антикризового управління:

Перший етап – попередження виникнення криз:

- постійний моніторинг фінансового стану підприємства;

- виявлення потенційних загроз, оцінка їх імовірності та потенційного впливу на діяльність підприємства.

Другий етап – подолання наявної кризи:

- виявлення ознак кризи;

- оцінка масштабів ураження підприємства.

Для уникнення та подолання криз малим та середнім підприємствам необхідно безперервно дбати про підвищення власної фінансової стійкості та забезпечення адаптивності до мінливих умов зовнішнього середовища [3]. Першим кроком повинна стати оптимізація витрат шляхом модернізації виробництва, оптимізації організаційної структури та адміністративних витрат, оптимізації кредитної політики підприємства та реструктуризації необоротних активів. Наступним етапом може стати впровадження більш жорсткої кадрової політики, що полягає у наданні більшої самостійності працівникам з одночасним підвищенням рівня відповідальності, покращенні корпоративних систем розвитку персоналу, а також формування ефективної системи мотивації [4].

Таким чином, аби уникнути криз на малих та середніх підприємствах, варто використовувати антикризовий менеджмент, який покликаний оздоровити підприємство у соціальній, фінансовій та навіть господарській сферах. Такий менеджмент створює умови для виходу із кризи. Елементи цього прийому допоможуть пережити кризовий період із найменшими втратами:

1. Скорочення витрат – допомагає стабілізувати фінансове становище. Не виключено, що доведеться знизити витрати.

2. Горизонтальна й вертикальна інтеграція. Горизонтальна інтеграція передбачає пошук можливостей здійснення закупівель разом із іншим покупцем. Збільшення обсягів закупівлі дозволить отримати знижки. Вертикальна інтеграція передбачає більш тісну роботу з ключовими постачальниками сировини й матеріалів, а також проведення моніторингу цін на сировину.

3. Аналіз можливостей передачі на аутсорсинг дорогих процесів. Слід виділити, що вигідно робити самостійно і що дешевше закупувати в інших виробників.
4. Жорсткість контролю всіх видів альтернативних витрат. Використання платного інтернету в особистих цілях, телефонні дзвінки по міжміському зв'язку, використання оргтехніки – це ще не всі витрати, яких можна уникнути.
5. Перегляд організаційної структури на предмет виключення зайвих рівнів управління.
6. Оптимізація технологічних процесів та оподаткування.
7. Жорсткість кадрової політики.

Список використаних джерел

1. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент: [навчальний курс] / І. А. Бланк. – К.: Ельга; Ніка-Центр, 2004. – 656 с.
2. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К.: КНТЕУ, 2001. – 580 с.
3. Чернявський А. Д. Антикризове управління підприємством : [навч. посіб.] / А. Д. Чернявський. – К.: МАУП, 2006. – 256 с.
4. Шершньова З. С. Антикризова програма підприємства: методичні основи розробки та організація виконання / З. С. Шершньова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – 167 с.

Яроменко К.М., студентка гр. ПМ-171

Науковий керівник – Сугоняко Д.О., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ СЕРВІСУ В СФЕРІ ПАСАЖИРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

Сам термін «сервіс» з латинської перекладається як «служити» і означає підвласний, підневольний, раб. Якщо говорити про сучасне визначення, то сервіс – це обслуговування населення в різних сферах повсякденного життя. Якісний сервіс – це вимога сучасності, чого не можна сказати про надання послуг в сфері пасажирського транспорту. Транспортна діяльність в Україні здійснює суттєвий внесок у створення валової доданої вартості (ВДВ). За даними Державної служби статистики України, її частка складає 14 %, а вартість основних засобів виробництва (за первинною оцінкою) – 36 % від загальної вартості виробничого потенціалу країни, середньооблікова кількість штатних працівників галузі становить понад 940 тис. [3].

Сьогодні транспорт посідає одне з головних місць в житті кожної людини, не залежно від її сфери діяльності. Ним ми користуємося кожен день. Якісна і стабільна робота громадського транспорту є невід'ємною часткою нормального, стабільного функціонування економічної ситуації села, міста, області чи країни в цілому. І тому проблеми, що виникають у цій сфері, також впливають на розвиток економіки в державі. Актуальність даного дослідження полягає в тому, що проблема надання якісних послуг пасажирського транспорту дуже поширена в нашій країні. Зараз, мабуть, в кожному місті України набуває особливого значення вказана проблема, яка стосується низького рівня надання послуг. Пасажири все більше звертають увагу та вимагають якісного сервісу на транспорті, що спричинено зростанням витрат часу на переміщення, недотриманням розкладу та інтервалу руху на маршрутах, зниженням рівня культури водіння та обслуговування пасажирів, безпеки та комфортності перевезень, екологічності послуг, неповному облаштуванні зупинок транспорту тощо [2]. Найбільш якісним міським транспортом, безумовно, є маршрутне таксі. Але ж далеко не кожен громадянин зможе дозволити собі кожен день таку послугу. Тому люди вимушені користуватись таким транспортом, який для них є доступним як фінансово, так і фізично. Тролейбусним транспортом користується переважно пільгова категорія населення, в якій більшу частку займають пенсіонери. Молодь віддає перевагу маршруткам та автобусам.

Функціонування громадського транспорту сучасного міста повинно бути, в першу чергу, соціально ефективним, що виявляється у забезпеченні населення високоякісними транспортними послугами. В різних країнах світу проводиться активна робота з розвитку транспорту загального користування, підвищення його комфортності та безпеки. В багатьох країнах зростає зацікавленість у роботі екологічно чистого та безпечного електричного транспорту. Розглядаючи схеми розвитку своїх транспортних комплексів, все більша кількість міст приймає рішення на користь розвитку електричних видів транспорту – трамвая та тролейбуса. В містах Європи послуги оновленого громадського транспорту стають більш затребуваними серед мешканців [2].

Звичайно ж, не можна забувати і про екологічну ситуацію, на яку в більшій мірі впливає транспорт. Наприклад, Європа зараз веде активні розробки щодо застосування екологічних видів пального та силових установок. Ось декілька пунктів того, що стосується цих розробок:

- Скоротити наполовину використання автомобілів «на традиційних видах пального» у міському транспорті до 2030 р., поступово відмовитися від них у містах до 2050р., досягнути принципово вільної від вуглекислого газу міської логістики в основних міських центрах до 2030р.
- Тридцять відсотків автомобільних вантажних перевезень на відстані понад 300км повинні бути переведені на інші види транспорту, наприклад, залізницю чи морський транспорт, до 2030р., і понад 50% - до 2050р., причому цьому сприятимуть ефективні та «зелені» вантажні коридори. Виконання цього завдання вимагатиме також розвитку відповідної інфраструктури [1].

Це цілком слушні поради. Можна спробувати використати їх для покращення екологічної ситуації щодо транспорту в Україні. Отже, проблеми у наданні сервісу у сфері пасажирського транспорту існують в нашій країні. Для покращення ситуації потрібно удосконалювати систему пасажирського транспорту, розробляти нові стратегії. Жодне покращення не буде максимально ефективним без попередньої оцінки поточної ситуації. По-перше, потрібно зібрати відгуки тих, хто користується пасажирським транспортом. Лише після цього буде можливо розробити ефективну та раціональну стратегію покращення сервісу.

Список використаних джерел

1. Біла Книга Європейської Комісії – План розвитку єдиного європейського транспортного простору - на шляху до конкурентоспроможної та ресурсоефективної транспортної системи / Видавничий центр Європейського Союзу в Люксембурзі.- 2011.- ст.13
  2. Гнедіна К.В. Громадський транспорт в містах України: проблема якості транспортних послуг / вторая международная научно-практическая конференция "Качество экономического развития: глобальные и локальные аспекты" (27 -28 августа 2009 г. : . <http://www.confcontact.com/2009kach/gnedina.php>
  3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
-

Вітер А.О., здобувач освітнього рівня «бакалавр» групи Мен -171

Науковий керівник - Шабардіна Ю.В., к.е.н., доцент кафедри менеджменту та державної служби

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНИЙ КЕРІВНИК: В ПОШУКАХ ДОСКОНАЛОСТІ

У відповідності з класичним визначенням ідеальний менеджер — обізнаний, орієнтований на результат, уважний до деталей, систематичний, ефективний; організований, мислить логічно та послідовно; харизматичний, візіонер, готовий ризикувати та орієнтований на зміни; уважний до людей та їхніх потреб.

Вміння інтегрувати потрібних виконавців для ефективного досягнення цілей; знання методів створення команди, у якій його роль буде непомітною; розуміння потреби змін; здатність визначити лідерський потенціал своїх працівників і сміливість наймати та просувати яскравих, амбітних людей; впевненість в своїх силах і повага до інших – це необхідні передумови формування особистості ідеального керівника [4].

Умови сьогодення на перше місце ознак ефективного керівника висувають його лідерську позицію. Керівник-реформатор повинен мати риси неформального лідера, щоб спонукати людей до змін, оновлення, удосконалення, щоб за ним ішли послідовники. Директор, який приваблює людей, який вміє згуртувати однодумців та повести за собою, який поважає колег, який зацікавлений в успіху кожного, – це і є лідер. Сучасного керівника іноді називають «соціальним архітектором», підкреслюючи його призначення – будівництво культури організації. Відтак його основними інструментами управління будуть культурно-етичні, а не адміністративно-командні методи керівництва (табл. 1).

Таблиця 1 - Порівняння культурно-етичних та адміністративно-командних методів керівництва

Адміністративно-командні методи керівництва	Культурно-етичні методи керівництва
Наказовий стиль під час спілкування	Доброзичливий стиль спілкування
Одноосібне кабінетне управління	Робота разом з персоналом
Самостійне прийняття рішень	Обговорення рішень із безпосередніми виконавцями
Не припускається вільне висловлювання думок	Повага до думок інших, прихильне ставлення до конструктивної критики
Розпорядження, накази	Переконання, мотивація
Епізодичні доручення персоналу	Робота командою
Режим інструкцій, правил, норм, стандартів	Відкритість для нових ідей, пошуку, творчості
Удосконалення формальної структури колективу	Розвиток неформальної структури колективу

Таким чином, особливості сучасного керівника пов'язуються із демократичними способами організації стосунків в колективі, здатністю до оновлення власної діяльності та управлінням інноваційними процесами. Лідерство передбачає несильний вплив на персонал; як правило, воно будується на стосунках «лідер-послідовники». Відомі психологічні теорії лідерства ґрунтуються на взаємообумовленості трьох чинників:

- 1 лідерські якості;
- 2 лідерська поведінка;
- 3 ситуація лідерства.

Проте досить довгий час звертали увагу винятково на перші два елементи, а ситуація, умови, поведінка людей і колективів не враховувались.

За результатами опитування, проведеного Дослідницьким центром Міжнародного кадрового порталу Head Hunter Україна, в якому взяли участь 1781 респондентів, для більшості (67%) офісних співробітників найбільш прийнятним є демократичний стиль керування. Однак в реальному житті тільки кожного четвертого начальника підлеглі можуть назвати демократом. У той же час 43% керівників, на думку опитаних, використовують у взаємодії з підлеглими авторитарний стиль. А найменш ефективним є ліберальне керування [3].

Рис. 1. Рейтинг стилів керівництва[3]

Ідеальний керівник повинен одночасно виконувати ролі судді і адвоката: вивчати, оцінювати діяльність та захищати підлеглих. Це необхідно для того, щоб мати уявлення про систему роботи, для надання адресної допомоги, для спрямування та підвищення культури управлінської діяльності, для вивчення професійних цінностей та мотивації підлеглих.

Вивчення особливостей менеджменту персоналу вітчизняних підприємств дає змогу усвідомити і узагальнити типові помилки, яких допускається керівник і які ведуть до зниження його авторитету. А саме:

1. Відсутність чітких цілей і завдань, кардинальна зміна тактики поведінки без роз'яснення підлеглим причини.

2. Ігнорування думки колективу.
3. Постійне порівняння колективу з попереднім.
4. Ігнорування корпоративної культури.
5. Перешкоджання навчанню і розвитку персоналу.
6. Нерівномірне і немотивоване завантаження підлеглих.
7. Гіперконтроль або відмова від контролю.
8. Порушення субординації.
9. Вибір неправильного стилю комунікації та нездатність до емпатії.
10. Неправдиві обіцянки та порушення домовленостей [1; 2].

В той же час чітке розуміння помилок, яких може припускатися керівник, є першим кроком до їх уникнення. Серед основних особистісних якостей, які формують портрет ідеального керівника можна відзначити:

- освіта;
  - досвід;
  - постійний розвиток;
  - організаторські здібності;
  - вміння володіти собою;
  - аналітичне і стратегічне мислення;
  - почуття емпатії;
  - комунікабельність;
  - відповідальність;
  - стресостійкість;
- ініціативність [5].

Таким чином, з одного боку ідеальність керівника доволі суб'єктивна категорія, оскільки залежить від сприйняття його окремими підлеглими, які по різному можуть її трактувати. А з іншого боку, вище перераховані якості дійсно можуть зробити клімат в колективі сприятливим для продуктивної діяльності.

Список використаних джерел

1. 10 типичных ошибок руководителя. Почему уходят ценные сотрудники? Электронный ресурс – [Режим доступа]: <https://4smart-academy.com/10-tipichnyh-oshibok-rukovoditelya/>;
2. 11 помилок керівника, які підривають його авторитет! Электронный ресурс – [Режим доступа]: <https://biznesua.com.ua/11-pomilok-kerivnika-yaki-pidrivayut-yogo-avtoritet/>;
3. Ідеальний керівник очима підлеглого. Электронный ресурс – [Режим доступа]: <https://kiev.hh.ua/article/15461>
4. Ідеальний керівник: чому це не ви і що з цим робити. Электронный ресурс – [Режим доступа]: https://biz.censor.net.ua/columns/3033001/dealniyi_kervnik_chomu_tse_ne_vi_scho_z_tsim_robiti
5. Яким повинен бути сучасний керівник? Электронный ресурс – [Режим доступа]: <https://biznesua.com.ua/yakim-povinen-but-i-suchasniy-kerivnik/>

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Поява та присутність в сучасному житті великої кількості електронних приладів та засобів комунікації призводить до необхідності прораховувати вигідність їх використання для своїх цілей та інтересів. З введенням сучасних технологій з'являються нові можливості. Зокрема, важливою складовою зазначених перетворень є ведення електронної торгівлі.

Під електронною торгівлею слід розуміти всі угоди, які укладені за допомогою електронного обміну даними та інших засобів передачі даних, які передбачають використання альтернативних паперовим методам передачі даних і зберігання інформації [1]. Отже, в загальному розумінні «електронна торгівля - це сфера реалізації товарів за допомогою всесвітньої глобальної мережі Інтернет.

Світовий ринок електронної торгівлі є одним з найбільш динамічних і стабільно зростаючих ринків. Так, у 2018р. оборот світової роздрібно-Інтернет-торгівлі склав 2,774 трлн. дол. США, що складає 11,6% від загального обороту роздрібно-торгівлі, проти 2,29 трлн. дол. США у 2017р., частка якого становила 10,1%. За прогнозами ці показники у 2019р. та 2021 р. будуть складати 3,879 трлн. дол. США (14,6%) та 4,479 трлн. дол. США (15,5%) відповідно; при цьому темпи зростання обсягів електронної торгівлі випереджатимуть темпи зростання роздрібно-торгівлі загалом (рис.1) [2].

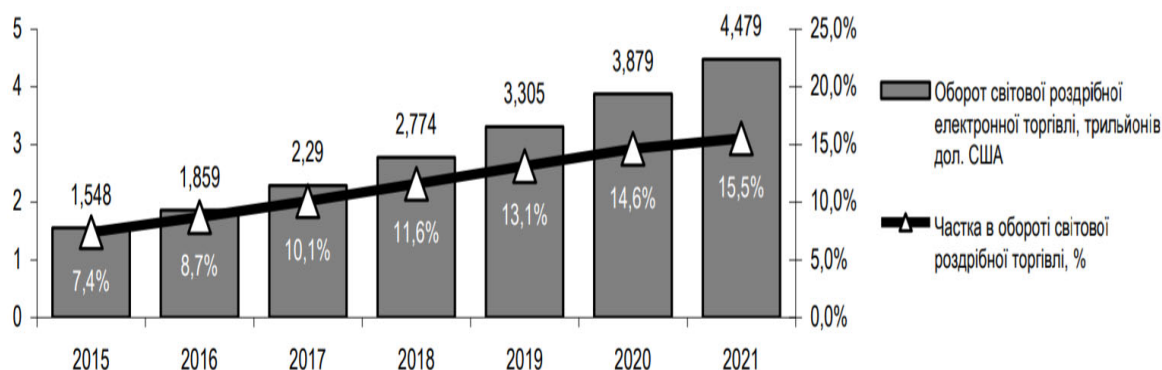

Рис. 1 Динаміка обсягу світової електронної торгівлі

Розвиток інформаційних технологій та перехід України до інформаційних засад зумовив переведення в електронний формат значної частки бізнесів та окремих бізнес-процесів.

Ринок електронної торгівлі України, є одним з найуспішніших ринків країни. Динаміка показників електронної торгівлі України є набагато кращою за динаміку показників роздрібно-торгівлі загалом. При цьому, хоча частка української електронної торгівлі становить біля 0,28% обороту електронної торгівлі Європи загалом і 5,4% цього обороту для Східної Європи [3], темпи зростання обороту електронної торгівлі України останніми роками суттєво перевищують темпи зростання у Європі [4].

Приблизний товарообіг послуг та товарів на ринку електронної торгівлі в 2017р.сьогодні складає близько 50 млрд. грн., у 2018р. - 65 млрд. грн. Найбільша група майданчиків в сегменті онлайн-торгівлі – це проекти компанії EVO – Prom.ua, Bigl.ua, Crafta.ua, Shafa.ua [5].

Зростання обороту електронної торгівлі в Україні пов'язане з тим, що для все більшої кількості наших співгромадян Інтернет перетворюється на природне середовище існування, в межах якого задовольняється все більше потреб. Розвиток електронної комерції спирається на залучення до Інтернету все більшої кількості користувачів, тому не дивно, що частка обороту від електронної торгівлі у ВВП країн та частка електронної складової у роздрібно-торгівлі корелює з показником рівня проникнення Інтернету, тобто частки населення країни віком від 14 до 74 років, що є регулярними Інтернет- користувачами. В 2018р. в Україні близько 22 млн. осіб мали доступ до інтернету, із них 6,9 млн. українців купували онлайн, що становить 31 % від загальної кількості користувачів інтернетом [5]. Частка Інтернет-користувачів, які ніколи нічого не купували в Інтернеті при цьому має тенденцію до постійного зниження.

Найбільш популярні категорії товарів, які українці купують в Інтернеті є наступними: побутова техніка, комп'ютерна техніка та електроніка; одяг; косметика та парфуми; взуття; аксесуари та подарунки; товари для дітей; побутова хімія тощо. Лідерами серед найбільш відвідуваних сайтів України, які пов'язані з онлайн-торгівлею є OLX.ua, Rozetka.com.ua, Prom.ua. Так, середньорічний дохід інтернет-гіпермаркету

Rozetka становить 130 млн дол, кількість товарів в асортименті досягнула 1,2 мільйона позицій. До порівняно нових сегментів, на які в Інтернеті зростає попит, відносять товари ручної роботи і вторинний ринок речей.

Отже, електронна торгівля може призводити до таких позитивних зрушень для компанії як: прискорення бізнес-процесів; краща відповідність запитам та потребам клієнтів; прискорення процесів пристосування компанії до ринкових змін; краща комунікація та підвищення продуктивності; поліпшення іміджу та підвищення репутації компанії; зменшення видатків та раціоналізація; розширення ринку; отримання нових клієнтів; підвищення відкритості та прозорості бізнес-процесів; розвиток нових сфер діяльності.

Серед недоліків, проблем та ризиків, що виникають при веденні електронної торгівлі слід зазначити наступні: наявність великої кількості місць (невеликі міста, селища, села країни), де існують труднощі, пов'язані з доступом до високошвидкісного інтернету; низька довіра споживачів через велику кількість випадків шахрайства, складність та затратність повернення товару; високий рівень ризику та витрат, пов'язаних з розвитком веб-ресурсу; неврегульованість інституціонального забезпечення електронної торгівлі; погана якість оформлення гарантійних зобов'язань (тільки третина онлайн-продавців готові видавати покупцю фіскальний чек на техніку з гарантійним талоном); загроза комп'ютерних вірусів.

Отже, проведений аналіз ринку електронної торгівлі в Україні засвідчив його перспективність та виявив ряд недоліків та проблем, вирішенню яких слід приділити значну увагу. Вітчизняний ринок електронної торгівлі не є насиченим, має високі показники зростання і порівняно низький рівень конкуренції, а також є привабливим як для вітчизняних, так і закордонних гравців. На тлі перманентної кризової ситуації, що склалася в країні, український ринок електронної торгівлі має значний потенціал, реалізація якого повинна дати позитивний поштовх для розвитку нашої країни.

Список використаних джерел

1. Типовий закон про електронну торгівлю, прийнятий Комісією Організації Об'єднаних Націй із права міжнародної торгівлі, затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН №51/162 від 16 грудня 1996 року.
2. Worldwide Retail and Ecommerce Sales: eMarketer's Estimates for 2016–2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.emarketer.com/Report/Worldwide-Retail-Ecommerce-Sales-eMarketers-Estimates-20162021/20020>
3. European B2C E-commerce Report 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ecommerceurope.eu/app/uploads/2016/07/European-B2C-E-commerce-Report-2016-Light-Version-FINAL.pdf>
4. В Україні на початок 2017 року нараховано 21,6 млн користувачів інтернету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://promo.semantrum.net/uk/2017/04/21/v-ukrayini-na-pochatok-2017-roku-narahovano-21-6-mln-koristuvachiv-internetu/>.
5. Електронна комерція в Україні 2018: факти, цифри та цікава статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ag.marketing/elektrona-kommerciya-v-ukraini-2018/>

Коваль К.П., аспірант кафедри менеджменту та державної служби
Науковий керівник – Оліфіренко Л.Д., д.держ.упр., доцент,
професор кафедри менеджменту та державної служби,

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЧИННИКІВ МОТИВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СІМЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Державна соціальна політика розвинених країн світу, в обраний нею спосіб, бере на себе відповідальність за реалізацію інтересів сім'ї, але лише невелика частина країн світу офіційно декларує та послідовно здійснює державну соціальну політику по відношенню до сім'ї як самостійну ланку загальної соціальної політики.

Окрім складових фінансової підтримки, за допомогою механізмів соціальної політики, держава здійснює опосередкований вплив на життєзабезпечення та розвиток людини як особистості.

Горизонтальний розподіл доходів – допомога надається незалежно від доходу сім'ї, що її отримує. Має на меті часткову компенсацію додаткових витрат, що виникають у батьків, які виховують дітей. Негативний вплив при застосуванні даного механізму виражається в тому, що споживачами допомоги не завжди виступають особи, які дійсно потребують підтримки держави, а також у зниженні стимулу до активного економічного життя.

Прикладом такого розподілу в Україні може слугувати збільшення допомоги багатодітним сім'ям на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 13.03.2019 № 250 «Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям» [6]. Уряд виплачуватиме батькам на кожнотретю і наступнудитинушомісяця1 700 грн. Виплатиздійснюватимуться до тих пір, покидитині не виповниться 6 років.

Доплата стосуєтьсякожноїсім'ї, яка маєпосвідченнябагатодітної та виховує хоча б одну дитину віком до 6 років. В Україні наразі налічується 160 тисяч таких сімей. Такий крок Уряд обґрунтовує

підтримкою народжуваності в країні планує до кінця року виплатити таким батькам понад 2,4 млрд грн фінансової підтримки.

Боротьба з бідністю, або вертикальний перерозподіл. Країни, які в рамках сімейної політики намагаються подолати бідність, розповсюджують виплату допомоги серед якомога ширшого кола сімей, оскільки бідність серед невеликих сімей (а це переважна більшість сімей в розвинутих країнах) потребує не меншої уваги, ніж бідність в багатодітних сім'ях. Такі виплати пов'язані із перевіркою сімей на нужденність, тобто розмір їх залежить від доходу сім'ї. Ризик, що може бути викликаний застосуванням даного механізму - уникнення офіційного оформлення трудових та сімейних відносин з метою отримання підтримки держави.

До даного виду розподілу в Україні, серед сімейних допомог, можна віднести допомогу на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування і допомогу на дітей одиноким матерям, що призначаються на підставі Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 № 2811-ХІІ та допомогу малозабезпеченим сім'ям відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 01.06.2000 № 1768-ІІ.

Збільшення народжуваності. Першими країнами, де було створено державні системи сімейних допомог у Європі між двома світовими війнами були Франція і Бельгія. Це рішення було викликане необхідністю підвищення народжуваності. Такі виплати орієнтовані на багатодітні сім'ї без застосування перевірки нужденності, що пояснюється необхідністю збільшення народжуваності як серед забезпечених так і серед бідних. Очікуваним результатом в даному випадку є покращення демографічної ситуації, натомість для певних категорій населення народження дітей може перетворитися у вид заробітку – кожна наступна дитина народжується після припинення виплат на попередню.

Фемінізм. У Великій Британії післявоєнного періоду сімейні допомоги відстоювалися в якості незалежного джерела доходу матерів, які на той час недостатньо були задіяні у ринку праці. Саме тому в цій країні їх виплачували в післявоєнний період матерям через ограні соціального забезпечення, а не за місцем роботи батька. Даний механізм використовується як незалежне джерело доходу матері для пом'якшення наслідків нижчої конкурентоспроможності жінок на ринку праці по відношенню до чоловіків. Негативним наслідком застосування такої політики може стати збільшення кількості народження позашлюбних дітей.

За даними Державної служби статистики [3] кількість позашлюбних народжень в Україні у 2017 році склала 74,8 тис. осіб, що у % до загальної кількості живонароджених становить 20,5 (у 2016 році – 80,0 тис. осіб та 20,1% відповідно).

Станом на 31 грудня 2018 року по Чернігівській області (без урахування Деснянського та Новозаводського районів м. Чернігова, м.м. Прилуки та Ніжина) із загальної кількості отримувачів даного виду допомоги лише близько 3,2% користуються даною виплатою внаслідок смерті одного з батьків (кількість дітей в сім'ї здебільшого 1-2 особи), а 96,8% отримувачів зареєстровані саме як особи, діти яких не мають запису про батька у свідоцтві про народження або таки запис зроблено за вказівкою матері (батька, усиновлювача) дитини (кількість дітей, на яких отримується виплата в сім'ї коливається від 1 до 7).

Управління зайнятістю. Сімейна політика зазвичай підпорядкована цілям політики зайнятості. Даний механізм використовується для експлуатації гнучкості фактору жіночої праці та одночасного пом'якшення наслідків цієї експлуатації. В періоди нестачі на ринку праці робочої сили мають розвиватися мережі дошкільних закладів, субсидіювання їх оплати та інших послуг по догляду за дітьми, а в часи надлишкових пропозицій увагу слід приділяти відпусткам по догляду за дітьми, їх оплаті й тривалості, що частково вивільнить жінок з ринку праці. Виклик, що пов'язаний із застосуванням цього механізму – потреба у постійному моніторингу стану ринку праці та швидка реакція на відповідні зміни.

Незавершеність реформування системи соціальної підтримки в Україні та спроби її трансформування на засадах адресності досі не дали відчутних результатів. Хоча переважна більшість програм передбачає перевірку доходів та адресне призначення допомоги, кошти значною мірою надходять до небідного населення. Охоплення бідних верств соціальною підтримкою (55,7%) є нижчим за охоплення нею всього населення країни (56,3%) [4].

Трансфертні платежі в системі соціального захисту, як інструмент формування вторинних доходів населення, паралельно з очікуваними позитивними результатами, такими як боротьба з бідністю, збільшення народжуваності, управління зайнятістю та інші, призводять до певних негативних наслідків, серед яких зниження стимулу для активного економічного життя, уникнення офіційного оформлення трудових та сімейних відносин, перетворення народження дітей у певний вид заробітку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 № 2811-ХІІ.
2. Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 01.06.2000 № 1768-ІІІ.
3. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства: статистичний збірник. / Державна служба статистики України. – К.: 2018. – 77 с.
4. Національна доповідь 2017. Цілі сталого розвитку: Україна. [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України - Режим доступу :http://www.un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf.

5. Оліфіренко Л., Коваль К. Макроекономічні аспекти реформування системи соціального захисту населення в реалізації стратегії подолання бідності в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал. 2018. № 1 (13). С. 7-16.

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2019 № 250 «Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям».

Глухенька К.В., студентка групи Мен-161

Науковий керівник – Попело О.В.

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Модернізація української освіти безпосередньо пов'язана з виконанням Болонських домовленостей, її інтеграцією в європейський освітній простір [3]. В Україні активний розвиток Болонського процесу розпочався фактично з прийняття МОН Наказу №49 від 23.01.2004 «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004–2005 рр».

Але, незважаючи на впровадження Болонської системи оцінювання, експерти роблять висновок, що рівень освіти студентів став значно нижчим, а вчитися стало набагато складніше[1].

З кожним роком в Україні посилюється тенденція до зменшення ЗВО, але у порівнянні 2016\2017 та 2017\2018 навчальних років ця тенденція дещо змінилась – ЗВО стало більше (табл. 1). Так, загальна кількість ЗВО на 2016/2017 навчальний рік становила 657, а у 2017/2018 – 661. У порівнянні 2017/2018 та 2016/2017 навчальних років потік студентів зменшився на 4,14%.

Таблиця 1 - Основні показники, що характеризують заклади вищої освіти України

	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018
Кількість закладів, од	767	664	659	657	661
У тому числі за формами власності					
Державною та комунальною	609	520	525	527	533
Приватною	158	144	134	130	128
Кількість студентів – усього, осіб	1992882	1689226	1605270	1586754	1538565
У тому числі за формами навчання					
Денною					
Вечірньою	1309592	1153293	1141291	1140100	1119061
Заочною	5555	4797	3822	3312	3225
Кількість прийнятих на навчання – усього, осіб	677735	531136	460157	443342	416279
У тому числі за формами навчання					
Денною					
Вечірньою	315569	279632	263713	255095	260188
Заочною	876	804	500	423	472
Кількість випущених з ЗВО – усього, осіб	111911	80674	58851	58338	62917
У тому числі за формами навчання					
Денною					
Вечірньою	321807	293553	272977	239268	262769
Заочною	2324	1695	1619	1438	1301
	236250	189234	172822	145962	157061

Джерело: складено за даними [4].

За результатами оцінки кількості студентів у навчальних закладах за регіонами, можна зробити висновок, що найбільша концентрація студентів в м. Києві (12,65%), Харківській (6,36%), Львівській

(4,87%) та Одеській (4,51%) областях. Це зумовлено тим, що більша студенти прагнуть навчатись в великих, розвинених містах.

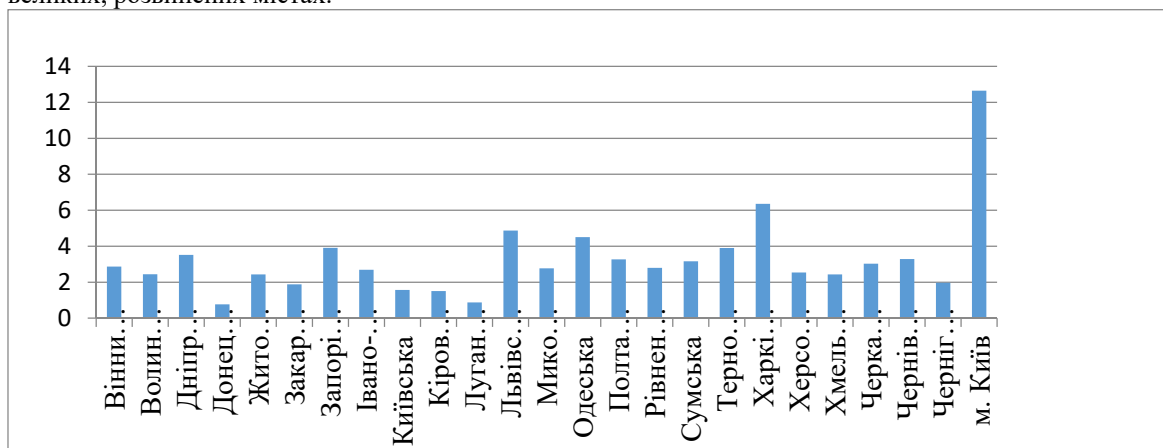

Рис. 1 - Динаміка кількості студентів у розрахунку на початок 2017\2018 навчального року за регіонами

На фоні інноваційних змін в економіці дедалі помітнішими стають дисбаланси та збої в різних її підсистемах. Так, наприклад, майже абсолютне ігнорування дипломованих випускників змінилось іншою крайністю: сьогодні роботодавці вимагають від шукача роботи диплома вищої освіти, часто для виконання робіт, для яких даний диплом зовсім непотрібен. Водночас вкрай помітним є перенасичення ринку праці випускниками одних спеціальностей та нестача інших спеціалістів. Незважаючи на щорічні рейтинги найбільш перспективних у державі спеціалістів, щороку ЗВО випускають надмірну кількість адвокатів та фінансистів, у той час, як країна відчуває гостру нестачу в представниках технічних спеціальностей[2].

Висновки. Найбільш руйнівним та загрозливим чинником для вищої освіти є неспроможність зрозуміти принцип дії європейських освітніх програм і всю важливість їх закріплення в Україні. Виходом з даного становища може стати докорінний перегляд сутності організації освітнього процесу, з подальшою модернізацією сектора вищої освіти з урахуванням європейських і світових досягнень. Крім цього, варто звернути увагу на матеріальне забезпечення університетів, негайного втручання з боку держави вимагає стан будівель та споруд, що є на балансі ЗВО. Такі дії допоможуть українській вищій освіті залишатись на належному рівні та сприятимуть підвищенню якісних показників освіти.

Список використаних джерел

1. Вища освіта в Україні: проблеми та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://knuud.edu.ua/publications/pdf/Ukrainian_editions/statja_Breus3.pdf (07.10.2018).
2. Освіта України в XXI столітті: проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-13090-1.html> (07.10.2018).
3. Кудрявцева О.А. Тестування як засіб перевірки якості знань з дошкільної педагогіки студентів педагогічного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2009_7/2_rozdil/Kudryavtseva.html (07.10.2018).
4. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2016/17 навчального року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/3DB8~1/AppData/Local/Temp/7zO41E41C75/BL_VNZ_16.pdf (07.10.2018).
5. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25 червня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (07.10.2018).

Лук'яненко Т. С., студент гр. ММенп-181

Науковий керівник - Повна С.В., к.е.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗАСТОСУВАННЯ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Останнім часом в Україні активно розвивається ринок відновлювальних джерел енергії. На сьогодні частка відновлюваної енергетики України (з урахуванням гідроенергетики) складає приблизно 12%. Для України найперспективнішими наразі є два основних напрями використання сонячної енергії: перетворення в теплову та електричну енергію[1].

Сегмент сонячної енергетики в Україні розвивається дуже динамічно. Сонячні електростанції, які ще кілька років тому можна було зустріти тільки на півдні країни, зараз стають поширеним новим бізнесом практично в усіх регіонах. Так, в 2017 р., в сонячну енергетику України було інвестовано близько 200 млн. дол. США, що майже в 2 рази більше, ніж за 2016 р.[5].

Станом на перше півріччя 2018 р. встановлена потужність сонячних електростанцій складала 1,5% від всієї встановленої потужності електростанцій України. «Така активність населення приємно вражає і доводить, що в червні 2015 ми ввели ефективний стимул - прив'язаний до курсу євро «зелений» тариф для приватних СЕС потужністю до 30 кВт», - пояснив Голова Держенергоефективності Сергій Савчук. За перший квартал 2018 р. загальна потужність сонячних електростанцій (СЕС), які працюють за «зеленим» тарифом, досягла 841 МВт [8].

Підтвердженням цієї позитивної тенденції стало успішне проведення першої міжнародної виставки SOLAR Ukraine 2018, яка відбулася 17-20 травня 2018 р. у Києві. У виставці взяли участь 38 українських і закордонних компаній, які представили сучасні розробки у сфері генерації і використання сонячної енергії: сонячні панелі, фотомодулі, модульні міні-електростанції, інтелектуальні системи обліку споживання енергії, автоматизовані системи комерційного обліку електроенергії, системи діагностики електрокабелів і багато іншого.

ТОВ «Сонячні Системи», що є офіційним представником провідного світового виробника монокристалічних модулів LONGi Solar, офіційно представили на стенді компанії абсолютні новинки на ринку України - двосторонні монокристалічні модулі з технологією PERC LR6-60BP LR6-72BP потужністю 300 Вт і 365 Вт відповідно [7].

Слід зазначити, що темпи зростання потужностей сонячної енергетики в Україні значною мірою залежать від інвестицій. Протягом 2018 р. інвестиції склали близько 188 млн. євро [5]. Для інвесторів при виборі місця розташування СЕС важливі наступні фактори: наявність сонячної радіації, потенціал енергетичних мереж та політика місцевої влади. Військові дії на сході країни та втрата території АР Крим, який був особливо привабливий для інвестицій, значно погіршили продуктивність для запуску проектів сонячної енергетики [3].

Основним матеріалом для виготовлення СЕ в даний час і в перспективі є кристалічний кремній. Україна володіє усіма передумовами для розвитку виробництва систем сонячної енергії та використання їх у господарстві. Відповідно до цього, почавши широке виробництво кремнію і систем сонячної енергії, Україна не тільки отримує економічну вигоду й більший прибуток від експорту устаткування, а також стане енергетично незалежною від цін на паливні ресурси і політики інших держав.

Сонячна енергетика в Україні має великий потенціал, але він не використовується в повному обсязі. В процесі експлуатації СЕС впровадження сонячної енергетики в Україні потребує ретельного вивчення всіх можливостей та загроз розвитку індустрії, що завдають серйозного впливу на кінцеві показники ефективності проекту і, як наслідок – на економіку в цілому [2].

За теперішнього стану економіки нашої країни та сонячних технологій процес збільшення частки відновлюваних джерел енергії в енергетичному балансі енергосистеми буде досить повільним.

Як показав аналіз (табл. 1), більшість із загроз для розвитку сонячної енергетики в Україні знаходяться в зоні відповідальності держави. При ефективному управлінні енергомережою та створенні сприятливих умов для роботи приватних СЕС, сфера сонячної енергетики має значний потенціал для досягнення планів уряду по збільшенню частки ВДЕ у енергобалансі країни [9].

Незважаючи на це, орієнтовний потенціал сонячної енергії в Україні є достатньо високим для широкого впровадження як теплоенергетичного, так і фото-енергетичного обладнання практично в усіх областях. Одеська область є рекордсменом за загальною потужністю протягом всіх років - 241 МВт, а у 2018 р. лідерами за кількістю встановлених приватних СЕС були Київська, Дніпропетровська та Тернопільська області [3].

За даними Flanders Investment & Trade [6], відновлювальні джерела в Україні потенційно можуть задовольнити 78% потреби виробництва електроенергії. 2018 - 2019 рр. відзначаються рядом позитивних тенденцій, щодо введення нових об'єктів сонячної енергетики:

- Анонсується завершення багатьох проектів будівництва СЕС в Україні канадською, литовськими, індійськими, словенськими, китайськими компаніями;
- Ощадбанк планує направити 27,5 млн. євро на будівництво сонячних електростанцій потужністю 35 МВт в Дніпропетровській області;
- Rodina Energy Group Ltd (Rodina) і Enerparc AG планують запустити в зоні відчуження Чорнобильської АЕС перший проект в сфері сонячної енергетики, станція матиме потужність 1 МВт;
- Триває реалізація проекту ChornobylSolar, який розвиває Держагентство України з управління зоною відчуження.

Таблиця 1 - SWOT-аналіз розвитку сонячної енергетики України

	Переваги	Недоліки
Внутрішній фактор	<p>Сильні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> • можливість створення електростанції різної потужності (модульність конструкцій); • значний потенціал генерації в існуючих географічних і кліматичних умовах. 	<p>Слабкі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> • нерівномірність генерації енергії в просторі та часі; • слабкий розвиток вітчизняних технологій на промисловому рівні; • необхідність створення сухопутної інфраструктури (дороги, ЛЕП, трансформаторні підстанції).
Зовнішній фактор	<p>Можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> • додаткова генерація енергії для споживчих потреб; • значне зниження забруднення навколишнього середовища; • широкі можливості для міжнародних інвестицій; • наявність необхідних умов в географічному ландшафті. 	<p>Загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> • технічні нюанси при підключенні в загальну електромережу; • нефіксований тариф на електроенергію; • політична нестабільність; • високі кредитні ставки; • бюрократичні перешкоди.

Ще один аспект на користь ефективної підтримки галузі - розвиток місцевої економіки. Активний розвиток сонячної енергетики в Україні став реальним і потужним драйвером для розвитку малого і середнього бізнесу. В цілому, вже 4660 приватних домогосподарств встановили сонячні панелі загальною потужністю майже 65 МВт станом на 1 квартал 2019 р. У KNESS припускають, що приєднана потужність СЕС в Україні на кінець 2019 р. становитиме приблизно 1,3 ГВт, а на кінець 2020-го - 2,4 ГВт [2].

Серед бар'єрів на шляху політики енергоефективності в Україні залишаються: недостатнє усвідомлення значущості енергоефективності; недостатність статистичних даних і невисокий рівень обізнаності фахівців; «розмитість» або суперечливість стимулів; екологічні фактори; недостатньо прозора і зрозуміла споживачам методологія встановлення тарифів; високі транзакційні витрати; відсутність конкуренції [4].

Отже, збільшення кількості встановлення сонячних електростанцій на теренах України є досить гарним показником їх ефективності та продуктивності. Українці все більше і більше відходять від централізованого постачання електроенергії. Враховуючи, що альтернативна енергетика щороку дешевшає завдяки вдосконаленню технологій її отримання та застосування, можна говорити про суттєве зростання вкладу відновлюваної енергетики в енергетичну незалежність України [10].

Список використаних джерел

1. Франчук І. А. Державна політика розвитку енергетики в Україні: стан, тенденції, перспективи / І. А. Франчук. – Донецьк :Юго-Восток, 2008. – 383 с.
2. Возняк О. Т. Енергетичний потенціал сонячної енергетики та перспективи його використання в Україні / О. Т. Возняк, М. Є. Янів // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Л., 2010. – № 664. – С. 7–18.
3. Атлас енергетичного потенціалу відновлюваних і нетрадиційних джерел енергії України / [С. О. Кудря, Л. В. Яценко, Г. П. Душина, Л. Я. Шинкаренко та ін.]. – К., 2001. – 41 с.
4. Дероган Д.В., Щокін А.Р. Перспективи використання енергії та палива в Україні з нетрадиційних та відновлюваних джерел //Бюл. "Новітні технології в сфері нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії", Київ: АТ "Укренергозбереження", 1999.- №2, - С.30-48.
5. Програма фінансування альтернативної енергетики України (USELF). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uself.com.ua/fileadmin/documents/USELF_UA_13_06_2014.pdf
6. IRENA REMAP – 2030 Перспективи розвитку відновлюваної енергетики в Україні до 2030 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sae.gov.ua/sites/default/files/UKR%20IRENA%20REMAP%20_%202015.pdf
7. SOLAR UKRAINE 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.solarsystems.pro/ru/news/339-solar-ukraine-2018.html>
8. Кредитування “зелених” проєктів для малого та середнього бізнесу стає доступнішим – Держенергоефективності. – Урядовий портал, 21 червня 2016р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249132877&cat_id=244277212
9. Ясенецький В. Стан і основні напрям використання поновлюваних джерел енергії / В.Ясенецький, В.Клименко// Пропозиція. - 2008.- №8.- С.102-116
10. Потенціал відновлюваних джерел енергії в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agroexpert.ua/potencial-vidnovlivanih-dzerel-enerгии-v-ukraini/>

УПРАВЛІНСЬКІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ САМОДОСТАТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Реформи, які проводяться в Україні, покликані на ефективний розвиток громад. Ключовим аспектом досягнення очікуваного результату адміністративного реформування є ефективне розкриття потенціалу громад та муніципального співробітництва. Для досягнення цієї мети необхідно визначитись з вибором дієвих організаційно-економічних інструментів, апробованих на практиці концептуальних та інструментально-управлінських підходів, методів і механізмів щодо розв'язання проблем муніципального розвитку. Нормативно-правові можливості цього процесу закладені у міжнародних правових актах та законах України [1-2], зокрема Законі України "Про муніципальне співробітництво", у яких закладені основоположні принципи делегування повноважень, залучення зацікавлених сторін до прийняття рішень, націлених на формування самодостатньої громади. Тому проблематика реалізації цих ідей, а саме: визначення за допомогою яких механізмів територіальним громадам можливо реалізувати власний потенціал територіальних громад є актуальним питанням ефективності адміністративного реформування.

Європейський досвід створених громад дає відповідь як вирішувати місцеві питання, управляючи власними справами щодо залучення громади з метою зацікавленості, прояву ініціативи та новаторських підходів.

Так статтею 3 Європейської хартії місцевого самоврядування встановлена Концепція місцевого самоврядування як право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення [1].

Крім того в Хартії розтлумачено право місцевого самоврядування на безпосереднє здійснення радами або зборами, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи. Це положення жодним чином не заважає використовувати муніципальне співробітництво, збори громадян, референдумів чи будь-якої іншої форми прямої участі громадян в управлінні, якщо це дозволяється законом [1].

Саме реальна участь громадян та соціальних груп у формуванні питань місцевого значення, реалізації своїх прав та свобод має наслідком дієву демократію. Основні поняття забезпечення функціонування інститутів місцевого самоврядування викладені у Законах України «Про місцеве самоврядування в Україні», Законі України «Про столицю України - місто-герой Київ», «Про співробітництво територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики», «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», «Про місцеві вибори», «Про військово-цивільні адміністрації», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» та інших нормативно-правових актах.

Однією з складних проблем, яка потребує негайного вирішення є недостатня систематизованість цих актів. Тому шляхом інструментом побудови організованої місцевої влади є прийняття спеціального законодавчого акту – Муніципального кодексу України. Цим документом буде уніфіковано регулюватись первинний об'єкт управління – «громада», як самодостатній організм з визначеними правами, обов'язками, обсягом власності, фінансовими ресурсами, векторами розвитку, взаємовідносинами держави і громад відповідно до європейських пріоритетів.

Наступним інструментом, що має бути врегульовано в Муніципальному кодексі України буде достатність та дієвість фінансових та матеріальних активів громади. Для цього пропонується обов'язкова інвентаризація, аудит ефективного використання цих ресурсів та прогнозування оцінювання їх обсягів.

За результатами дослідження В. Мамонової, побудова моделі децентралізації фінансового забезпечення управління територіальним розвитком повинна відбуватися за принципом «4 С» – самостійності, самодіяльності, самодостатності та самобутності територій [3]. Погоджуючись з цим твердженням, пропонуємо доповнення «5-м С» – спроможної, як наявності можливостей та умов використання наявних ресурсів.

Неменш важливим у пошуку ефективності діяльності механізму «дієвої громади» є налагоджена структура «муніципалітету-координатора-влади», «бізнесу-інвестора-споживача послуг» та «освіти-генератора ідей-ініціативних груп». Всі ці інститути мають бути пов'язані одним управлінським механізмом, слугувати ціледосягненню та результативності у виробленні стратегії розвитку громади.

Прагнення до розвитку є гаслом кожної територіальної громади. Цьому допоможе апробований управлінський підхід європейських країн щодо відкритого обговорення питань загального значення на референдумах. Результати голосування повинні бути враховані у прийнятті рішень. Ці ідеї та пропозиції є важливими при реалізації колективної відповідальності за дії громади і за результати їх.

Опрацьовані інструменти будуть основою для створення самодостатнього громадянина, що в свою чергу побудує сильну систему місцевого самоврядування на основі принципів самоорганізації, самоуправління, самофінансування, самоокупності, саморозвитку.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі можуть бути вивчення питань відтворення людського капіталу громади пошук засобів для створення сприятливих умов в залученні інвестицій, оскільки саме ці питання є критеріями, які відображають ефективність заходів розвитку громади.

Список використаних джерел

1. Європейська хартія місцевого самоврядування. Страсбург, 15 жовт. 1985 р. / ратиф. Законом № 452/97-ВР від 15 лип. 1997 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
2. Про співробітництво територіальних громад: закон України від 17.06.2014р. № 1508-VII // Відом. Верховної Ради. – 2014. – № 34.
3. Мамонова В. В. Теоретико-методологічні засади управління територіальним розвитком: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.04 "Міське самоврядування" / В. В. Мамонова; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2006. 32 с.

A.S. Petrovskaya, Postgraduate,
Scientific supervisors – M.P. Butko, Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Management and Civil Service,
Chernihiv National Technological University (Chernihiv, Ukraine)

ECONOMY GREENING AS A WAY TO THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The global ecological crisis prompts humanity to green all areas of activity. Therefore, the factor of greening is becoming more and more relevant and takes priority in international relations. Problems of international greening of the economy, as well as problems of cooperation between neighboring states (at different levels - regional, regional or state-wide), indicate that considerable attention should be paid to the study of the ecological and economic condition of the border areas. This is due to the fact that human activities in the border areas of the state may adversely affect the environment, public health and environmental safety of all citizens. Nature conservation has become one of the main priorities of Ukraine, because preservation of biological and landscape diversity is the basis that provides the opportunity for any nature use and development of the society [1].

Based on the main ideas and principles stated at the United Nations Conference on Environment and Development (Rio de Janeiro, 1992), Ukraine considers it expedient to move to sustainable development, which provides balanced solution to the socio-economic problems, problems of preserving the favorable environment and natural resources potential in order to meet the vital needs of present and future generations. Sustainable development is the process of harmonizing productive forces, ensuring the satisfaction of the necessary needs of all members of society, provided that the integrity of the natural environment is preserved and gradually reproduced, and opportunities are created to balance its potential and the needs of people of all generations. The basis of sustainable development is the parity of relations in the triad of man - the economy - the nature that provides the transition to such a way of interaction of nature and society, which is characterized as the era of the noosphere.

The main task of the sustainable development of Ukraine is to ensure dynamic social and economic growth, as well as preservation of the natural environment and rational use of natural resources potential in order to meet the needs of present and future generations through the construction of a highly effective economic system that will stimulate productive labor, scientific and technological progress and will have a social orientation. Sustainable development should be implemented within the effective functioning of the market system and government regulation of the economy with coordination in all spheres of society [2, 3].

Today is the need to focus on the following priority areas for creating conditions for the sustainable development: implementation of an integrated approach to the formation of state policy in the economic, ecological and social spheres; implementation of the integral indicators of Ukraine's sustainable development; combining the economic and environmental components of socio-economic reforms. The main goals during economy greening is the following: reducing the man-caused load; maintenance of natural potential through self-restoration and the regime of natural processes in nature; reduction of losses, complexity of extraction of useful components; use of waste as a secondary resource. It is advisable to develop non-waste technologies, efficient systems and equipment for cleaning, as well as control and measuring equipment. This will allow the production of useful products from

the side components and waste industries. It is advisable to review the existing technological processes that cause damage to the environment.

Economy greening in the consciousness of society is not an entirely new problem. The practical reflection of environmental friendliness is closely linked to the state regulation of the processes of nature management. The new issue in this problem is the equivalence of exchange between the state, nature and man, based on legislative, organizational and technical decisions. This problem at the present stage is very acute. It has been formed for two centuries and has now become critical. Therefore, there is an objective need for state intervention in the natural and ecological sphere in order to achieve a balanced state; the state should also lay the foundations for a global eco-economic partnership between business entities, between foreign partners, at the level of planetary cooperation for the sake of the survival and further development of Ukraine, as well as all civilization.

Список використаних джерел

1. O. Akymenko, A. Petrovska Implementation of the sustainable development strategy in the conditions of new globalization challenges / ukraine – eu. innovations in education, technology, business and law : collection of international scientific papers. – chernihiv : cnut, 2018. – с. 257 – 259 p.
2. Green economy. Access mode: <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/greeneconomy>.
3. Green growth, green economy and sustainable development: terminological and relational discourse/ Access mode: <https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=pep&pdf>.

Письменюк М.А., аспірант спеціальності 073"Менеджмент"

Науковий керівник: Оліфіренко Лілія Дмитрівна,
д. держ. упр., доцент, професор кафедри
менеджменту та державної служби,

Чернігівський національний технологічний університет (м.Чернігів, Україна)

СТРУКТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ З ПЕРСПЕКТИВАМИ РОЗВИТКУ МЕДІЙНОГО РЕКЛАМНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Розвиток медійного рекламного ринку, спричинений інноваційно-технологічними чинниками прогресу цифрової індустрії, які розширюють попит та дозволяють рекламним компаніям швидко адаптуватися до змін інтересів і смаків замовників, виявляє необхідність удосконалення інституціональних механізмів регулювання рекламної діяльності за умови законодавчого забезпечення добросесної конкуренції, яка стимулюватиме пошук нових ідей, видів реклами, інновацій, каналів дистрибуції щодо розвитку "економіки уваги".

В умовах посилення глобальної конкуренції формування ефективної маркетингової та рекламної стратегії для втримання ринкової позицій підвищення конкурентоспроможності рекламних підприємств стає актуальним завданням. Тому учасники мультимедійного простору все більше уваги приділяють розробці рекламної стратегії щодо оптимізації витрат при використанні інноваційних технологій.

Для формування ефективної рекламної стратегії медіа-підприємства однією із головних умов є дослідження тенденцій розвитку рекламного ринку, виявлення специфічних особливостей та прогнозування перспектив розвитку рекламного ринку [1; 2].

Проте, сучасний етап розвитку реклами характеризується різноманітними концепціями, кожна з яких намагається акцентувати увагу на певних сутнісних перевагах для отримання соціальних, економічних, культурних, інформаційних, інституціональних, ринкових та інших преференцій. Компетентнісний та цілеспрямований зміст рекламного контенту дозволяють по-новому розкрити прогностичний потенціал рекламної діяльності, знайти сучасні тенденції та наповнювати когнітивноякісним змістом мультимедійний ринковий простір [3; 4].

Незважаючи на наявність певного спектру маркетингових досліджень у сфері рекламної діяльності, все ще залишається недостатньо дискусійними питання диференціації чинників розвитку медіа простору, які по-різному чинять вплив, створюючи нові тенденції у розвитку рекламного ринку, знання яких стає необхідною умовою формування ефективної стратегії рекламної діяльності медіа компаній.

У сучасному світі реклама уособлює масові технології опосередкування підприємницької діяльності, орієнтованої на програмування "економіки уваги", ефективну стратегію маркетингу та набуття конкурентної переваги щодо рентабельної діяльності медіа-підприємств [1; 2]. Складність соціально-інформаційних комунікацій та розвиток засобів інформатизації призвів до різкого зростання обсягу інформації та потреби у пошуку нових ефективних форм і засобів рекламних технологій, які розвиваються на багато швидше, ніж еволюціонує людина. Наприклад, функціональні можливості смартфона перетворюють його власника на носія реклами (модель смартфона, яка фіксується у листах електронної пошти; споживчих брендах, медіа-контентах, і навіть – програмному забезпеченні, якими користується

власник – фіксуються та визначається місце знаходження користувача з реєстрацією геоданих про нього тощо) – не помічаючи яким способом, але кожен з нас бере участь у розповсюдженні інформації.

Отже, використовуючи законодавчо визначене поняття, реклама – це інформація про особу чи товар, розповсюджена у будь-якій формі та в будь-який спосіб, і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо такої особи чи товару [5], можна стверджувати, що ми всі є суб'єктами рекламного ринку.

Розвиток рекламного ринку в Україні визначається як глобальними тенденціями щодо постійного зростання обсягів інформаційних потоків та інновацій у рекламних технологіях, так і національними особливостями, серед яких – нестабільна нормативно-правова основа підприємницької діяльності та регулювання реклами, фінансова криза та стагнація економіки, політична нестабільність (складна адаптація та реабілітація рекламного ринку після політичних перегонів), порушення суверенітету державності, банкрутство та закриття підприємств і, як наслідок – анулювання рекламних бюджетів тощо [6].

Всі ці фактори стали чинниками стрімкого скорочення попиту на рекламні послуги, звузивши рекламування та пошуку альтернативних ресурсів як засобів інформування споживачів. Аналіз попередніх тенденцій дозволяє прогнозувати, що швидко адаптуватися у мультимедійному просторі зможуть лише найбільш актуальні, з швидкими інформаційними потоками підприємства, які спроможні підсилити конкурентоспроможність інвесторів та збільшити обсяги медіа-ринку.

Список використаних джерел

1. Lanier J. Ten Arguments for Deleting Your Social Media Accounts Right Now. N.Y.: Henry Holt and Co., 2018. 160 p.
2. Williams J. Stand Out of Our Light. TEDx Athens. 2017. URL: www.youtube.com/watch?v=MaIO2UlvJ4g
3. Оліфіренко Л. Д. Методичні підходи до визначення ефективності інституціональних змін державного регулювання розвитку корпоративних структур. Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал. 2015. № 1(1). С. 205-213.
4. Оліфіренко Л. Д. Структурні зв'язки інституціонального механізму регулювання розвитку суб'єктів господарювання. Економічний часопис–XXI: науковий фаховий журнал. 2015. № 155(11-12). С. 51-54.
5. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Романова А. О. Сучасні тенденції та перспективи розвитку ринку реклами в Україні. Економіка і менеджмент культури. 2014. № 1. С. 110-114.

Прохоренко А.В., здобувач освітнього рівня «магістр» групи ЗМДСп-182
Науковий керівник - Шабардіна Ю.В., к.е.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Рівень і стан діючої системи пенсійного забезпечення в Україні є однією з найважливіших соціально-економічних проблем. Політика соціально-економічного розвитку України потребує розробки ефективних кроків щодо підвищення ефекту системи соціального захисту шляхом реформування пенсійної системи.

В запроваджених Урядом України нововведеннях в систему пенсійного забезпечення акценти зроблено на здійсненні перерахунку пенсій з використанням більш актуальних показників зарплатної бази та посилення вимог до страхового стажу. Осучаснення пенсій має на меті компенсувати втрати пенсіонерів від тривалого замороження індексації пенсій та усунути розрив між новими й раніше призначеними пенсіями. Посилення вимог до страхового стажу має сприяти посиленню зв'язку між страховою участю та розміром пенсії, а також стимулювати легалізацію зайнятості та доходів. Ці два напрями стали основою для розроблення урядового проекту пенсійної реформи.

Безперечно, зазначені напрями є актуальними й необхідними для вирішення наявних проблем. Проте, їх деталізація вказує на цілу низку проблемних питань та прогалин, які можуть негативно вплинути на результати.

Серед найбільших прорахунків, а також ризиків сучасної пенсійної реформи можна виділити:

1 Незбалансованість доходів та видатків Пенсійного фонду України, оскільки темпи зростання видатків Пенсійного фонду випереджають ріст ВВП та фонду оплати праці.

2 Хибне трактування причин несправедливої диференціації пенсій.

Головною причиною необґрунтованих розривів у розмірах пенсій було оголошено різницю в показниках зарплатної бази, яка застосовується для нарахування пенсій у різні роки. В той же час, саме уповільнення індексації пенсій призвело до їх знецінення.

3 Збільшення страхового стажу. З одного боку різке збільшення вимоги щодо мінімального страхового стажу є виправданим з огляду на європейський досвід пенсійного забезпечення громадян і

підтримки балансу чисельності платників внесків і пенсіонерів. Зокрема, страхові європейські пенсійні системи передбачають значну тривалість страхового пенсійного стажу як передумову реалізації права на пенсію. З іншого боку є предметом спекуляції різних політичних партій.

4 Концептуальна невизначеність напряму реформування солідарної системи. З одного боку, постійно проголошується курс на посилення страхових принципів, з іншого - пропонувані заходи зменшують потоки страхових відшкодувань і збільшують роль державного бюджету у фінансуванні пенсій.

5 Депопуляція населення, яка призводить до зростання навантаження на працездатне населення. Запровадження гнучкого коридору пенсійного віку та скорочення пільг з дострокового виходу на пенсію не можуть в повній мірі вирішити дану проблему. Що може призвести до подальшого зниження рівня пенсійного забезпечення [3].

Кабінетом Міністрів України були запропоновані заходи, спрямовані на запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні.

проте на сьогодні їх реалізація неможлива через ряд проблем:

- Відсутність відповідної нормативної бази, яка б обґрунтовувала процедуру інвестування накопичень, а також механізм успадкування коштів.

- Недостатній досвід управління корпоративними ресурсами.

- Відсутність інституцій, які б здійснювали наглядові функції.

- Низька кількість та якість інвестиційних проектів держави, прозорість операцій на фінансовому ринку, повільність розвитку недержавних пенсійних фондів.

- Недовіра населення до банківської системи як гаранта збереження накопичень.

- Невизначеність щодо суб'єкта відрахувань.

- Тінізація заробітної плати.

- Трудова еміграція

- Політична нестабільність [1; 2].

Виступаючи одним із важливих індикаторів досконалості соціальної сфери країни, пенсійна система України перебуває сьогодні в складному фінансовому становищі і здебільшого не виконує своєї основної функції із підтримання достатнього рівня життєдіяльності пенсіонерів. Сучасні демографічні зміни, економічна ситуація та глобальні виклики в майбутньому можуть призвести до ще більшого загострення кризи в системі пенсійного забезпечення. Тому в реалізації пенсійної реформи повинні бути зацікавлені і громадяни, і влада, і роботодавці, і бізнес. Вирішення проблем низької поінформованості суспільства, вдосконалення політики зайнятості, розвиток медико-соціальної інфраструктури та економічне зростання є передумовами становлення ефективної пенсійної системи в Україні.

Список використаних джерел

1 Верхоляк З. Актуальні проблеми реформування системи пенсійного забезпечення в Україні / З. Верхоляк, О. А. Сороківська // Матеріали Міжнародної науково-технічної конференції „Фундаментальні та прикладні проблеми сучасних технологій“ до 100 річчя з дня заснування НАН України та на вшанування пам'яті Івана Пулюя (100 річчя з дня смерті), 22-24 травня 2018. — Т. : ТНТУ, 2018. — С. 334-335. — (Економічні та соціальні аспекти нових технологій). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/25465>

2 Слагін В.П. Проблеми запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні/Державне будівництво. — 2016. - № 2. - [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2016-2/doc/5/01.pdf>

3 Ткаченко Л. Пенсійна система та пенсійна реформа в Україні. — 2018. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/14044.pdf>

Рассказов О.І., аспірант

Науковий керівник – Бутко М.П., д.е.н., професор

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Особливістю сучасних процесів модернізації національної економіки України є найвищі, у порівнянні з іншими сферами економічної діяльності, темпи зростанням у агропромисловому комплексі, який досить часто називають локомотивом розвитку країни. З одного боку, це об'єктивна реальність, адже, з одного боку сільське господарство і харчова промисловість слугують природоресурсною, просторовою, соціальною та інфраструктурною базою агропродовольчого виробництва, а з іншого – при цьому практично повністю ігноруються потреби сільського населення, сільського розвитку, при одночасному використанні аграрного потенціалу для збагачення окремих бізнесових груп та наростання розмірів бідності широких верст населення.

На сучасному етапі розвитку агропромислового комплексу використання категорії сільського сектора актуалізується не тільки у зв'язку з необхідністю удосконалення аграрної політики держави, а також з потребою розв'язання назрілих проблем організації сільськогосподарського виробництва і покращення рівня і якості життя

сільського населення у процесі формування та функціонування об'єднаних територіальних громад. Як засвідчує досвід недавно створених територіальних формувань, особливо на базі міст чи селищ міського типу, особливістю сільської місцевості є обмежені можливості сільських мешканців у задоволенні своїх життєвих потреб, зокрема у веденні економічної діяльності, отриманні доходів, доступу до суспільних благ.

Так, за даними Національної доповіді про людський розвиток, більш як у 44% сільських домогосподарств жоден з працездатних його членів не має постійного джерела доходів у вигляді заробітної плати, що свідчить про їх соціальне відторгнення, а більше половини працюючих у сільській місцевості зайняті некваліфікованою працею, що є ознакою їх низького статусу зайнятості. За багатовимірною оцінкою соціального відтворення, яке поряд з економічними можливостями населення враховує доступність освіти, медичної допомоги, житлові умови, можливості комунікації, доступність об'єктів соціальної структури, залучення у політичні та соціокультурні процеси, сільські мешканці є найбільш вразливими. Ризик критичного багатоаспектного відтворення у них в 3 рази перевищує такий у великих містах і на 67% більший порівняно із середнім показником, а представництво сільських домогосподарств у складі критично відторгнутих сягає 52%.

З урахуванням цих реалій акцент у вдосконаленні аграрної політики держави має бути зроблений не на високі темпи виробництва у агропромисловому секторі, а у інвестуванні в добробут сільського населення – у тому числі майбутніх поколінь – та управління екосистемними послугами, від чого залежить ефективність та використання ресурсного потенціалу АПК.

Список використаних джерел

1. Національна Доповідь про людський розвиток 2011 року «Україна: на шляху до соціального залучення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://issuu.com/undpukraine/docs/ua_2011_ukr.
2. О.В. Бородіна, І.В. Прокопа Майбутнє сільського сектору України - від екстрактивного використання до інклюзивного розвитку / Економіка України №11-12 / 2018. С.104-121.
3. М.П.Бутко, О.В. Попело, В.П. Колоша Особливості локалізації економічного простору регіонів України в умовах децентралізації владних повноважень / Економіка України №1 / 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economukraine.com.ua/index.php?id=13748.

Ревко А.М., к.е.н., доцент,

доцент кафедри соціальної роботи

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

РЕТРОСПЕКТИВНІ ТЕНДЕНЦІ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Розвиток соціальної інфраструктури є динамічним процесом, якому властиві як кількісні, так і особливо якісні зміни під впливом переорієнтації і структурних зрушень в регулятивному впливі певних факторів. Структурні зрушення соціальної інфраструктури – це зміни пропорцій між її галузями (підсистемами) в просторово-часовому вимірі, що відбуваються під впливом екзо- та ендегенних факторів та призводять до мультиплікаційного ефекту через взаємозалежність елементів. Основні їх групи за класифікаційними критерієм можна виразити через: швидкість змін, їх ієрархія, спрямованість, зворотність, масштаб. Факторами структурних змін є чинники ендегенного (природні, фінансові ресурси, ринок праці, кон'юнктура, платоспроможність населення) та екзогенного характеру (світові ціни на основні види ресурсів, грошова політика держави, політична ситуація), а факторами трансформаційних процесів є також: ендегенні (інвестиції, інституційні зміни, інноваційний розвиток, ступінь технічного укладу) і екзогенні (глобалізаційні зміни, міжнародна інтеграція, трансформаційна мережа, міжнародна кон'юнктура, ринкова організація) чинники [1, с. 15].

Нині розвиток компонентів соціальної інфраструктури відстає від реальних потреб населення регіону. Основною причиною цього є успадкована Україною економічна система, за якої на соціальну інфраструктуру кошти виділяти за залишковим принципом. Як і в матеріальному виробництві, у соціальній інфраструктурі мають місце економічні відносини, що за своєю суттю належать до споживчого, нематеріального сектору. Вони виявляють себе, по-перше, як економічні відносини стосовно доведення матеріальних благ до споживання в соціальній інфраструктурі, по-друге, як економічні відносини зі створення послуг [2, с. 9].

Розвиток соціальної інфраструктури вивчається за допомогою сукупності різноманітних підходів. Найбільш поширеними з них є: галузевий, міжгалузевий, регіональний, системно-структурний, історичний, комплексний та проблемний. Галузевий підхід є вирішальним при класифікації сфер діяльності. За його допомогою досліджуються різноманітні чинники, що безпосередньо впливають на територіальну організацію відповідних об'єктів. Особливістю галузевого підходу, є те, що розглядається певна сфера (наприклад, освіта) без урахування міжгалузевих зв'язків, без охорони здоров'я. Міжгалузевий підхід дає змогу аналізувати сфери соціальної інфраструктури в сукупності, враховуючи їх взаємовплив. Наприклад, розвиток освіти впливає на розміщення і розвиток закладів культури. Регіональний підхід дає змогу вивчити своєрідні просторові поєднання з урахуванням специфічних рис кожного регіону. Системно-структурний підхід зосереджує увагу на вивченні соціальної інфраструктури як сукупності сфер, так і її окремих складових: освіти, культури, охорони здоров'я та інших з притаманними кожній з них певних організаційних структур, форм обслуговування, механізмів

функціонування тощо. Історичний підхід має на меті вивчення соціальної інфраструктури протягом тривалого часу: від початку виникнення до сучасності. Комплексний підхід забезпечує всебічний аналіз соціальної інфраструктури з урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, дає змогу передбачити пропорційний розвиток і розміщення об'єктів. Проблемний підхід використовується при дослідженні суперечностей, які виникають у соціально-економічному розвитку держави або регіону. Підхід є підґрунтям для розробки різноманітних програм [3, с. 29-30].

Під час перехідного періоду до ринкової системи господарювання соціальна інфраструктура зазнала відчутних змін, котрі великою мірою позначилися на стані соціальних об'єктів. Падіння обсягів виробництва в роки реформ та, як наслідок, зниження темпів економічного зростання призвели до скорочення не лише бюджетних видатків, а й інвестицій у таку інфраструктуру. Через брак вкладень коштів у соціальні об'єкти порушився відтворювальний цикл її об'єктів, що прискорило зношення та виведення з експлуатації основних фондів. Поряд із цим частина об'єктів соціальної інфраструктури була передана в нецільове використання або ліквідована, що спричинило зниження рівня забезпеченості ними. Проте в умовах порушення відтворювального циклу ресурсів, що надаються на розбудову соціальних об'єктів, недостатньо для покриття розриву між нормативним і наявним рівнями забезпеченості. При цьому мінливе економічне середовище вимагає нового підходу до забезпечення та розподілу коштів між соціальними галузями. Одним із механізмів залучення коштів і управлінського досвіду до окресленої сфери може бути публічно-приватне партнерство (ППП) [4, с. 155].

Зміна чисельності закладів соціальної інфраструктури впродовж 2000-2017 рр. мала негативну тенденцію. Спостерігається значне (майже на 20%) зменшення кількості бібліотек з 20,7 тис. од. в 2000 році до 16,8 тис. од. у 2017 році. Дещо краща ситуація склалася з музеями, підтвердженням цього є те, що кількість музеїв в Україні збільшилась з 378 од. у 2000 р. до 574 од. у 2017 р. У 2017 році по відношенню до 2000 року спостерігається негативна тенденція зменшення клубних закладів в Україні на 17 % або на 3,3 тис. од. [5, с. 132].

Таблиця 1 - Динаміка закладів соціальної інфраструктури України протягом 2000-2017 рр.

	2000	2005	2010	2015	2016	2017
Кількість бібліотек, тис. од.	20,7	19,8	18,6	17,3	17,0	16,8
Кількість клубних закладів, тис. од.	20,4	19,1	17,9	17,2	17,1	17,1
Кількість театрів, од.	131	135	128	113	112	113
Кількість концертних організацій, од.	61	78	76	73	76	76
Кількість музеїв, од.	378	437	511	564	576	574
Кількість мистецьких шкіл, од.	1482	1472	1399	1295	1296	1302
Кількість спортивних шкіл, од.	-	-	1648	1397	1327	1315
Кількість демонстраторів фільмів, од.	6900	3300	2196	1118	-	-
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, тис. од.	22,2	21,6	20,3	17,3	16,9	16,2
Професійно-технічні навчальні заклади, од.	970	1023	976	798	787	756
Вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації, од.	664	951	854	659	370	372
Кількість лікарняних закладів, тис. од.	3,3	2,9	2,8	1,8	1,7	1,7
Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів, тис. од.	7,4	7,8	9,0	10,0	10,2	10,4

Джерело: розроблено автором на підставі даних Державної служби статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Необхідно зазначити, що модернізація соціальної інфраструктури соціогуманітарного простору регіонів України формується в умовах децентралізованого управління, що передбачає передачу значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності від виконавчої влади до територіального самоврядування.

Нині, на нашу думку, необхідно чітко визначити організаційно-економічні засади інфраструктурного забезпечення регіонального розвитку в Україні, які сприяли б виведенню її економіки й економіки її регіонів на якісно новий рівень. Крім того, модернізація соціальної інфраструктури регіону потребує уточнення повноважень органів місцевого самоврядування та розробки просторової моделі організації соціальної інфраструктури України, детермінантою якої має бути чітке розмежування завдань, обов'язків та відповідальності між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Пєпа Т.В., Чернюк Л.Г. Інфраструктурне забезпечення соціального розвитку регіонів України (методолого-організаційний аспект): монографія. – Вінниця, 2015. – 280 с.
2. Ягодка А. Г. Соціальна інфраструктура і політика [Текст] : навч. посіб. / А. Г. Ягодка ; Київський національний економічний ун-т. - К. : [б.в.], 2000. - 210 с.
3. Соціальна інфраструктура регіону [Текст] : навч. посіб. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; авт.-упоряд.: В. М. Вакуленко [та ін.] ; заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. - К. : Фенікс, 2010. - 256 с.
4. Осипенко М.В. Соціальна інфраструктура як чинник відтворення людського капіталу // Наукові праці НДФІ. – 2016. - №3(76). – С. 149-158.
5. Рєвко А. Культурна інфраструктура як базис розвитку соціогуманітарного простору регіонів України в умовах трансформаційної економіки // Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал / Чернігів. нац. технол. ун-т. – Чернігів : ЧНТУ, 2018. – № 3 (15). – С. 130-136

ТЕНДЕНЦІ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СВІТІ ТА В УКРАЇНІ

В останні роки було багато дискусій і повідомлень про високий рівень міграції з України, яка веде до швидкого скорочення населення країни. Усередині держави виникають негативні наслідки ігнорування міграційних проблем, які виражаються в зниженні чисельності населення та дестабілізуючому впливі вибуття працездатного населення. Таким чином, Україна в ХХІ столітті стала ілюстрацією того, як нездатність зрозуміти суть сучасних міграційних процесів, їх природу й значення наповнення приводить до помилок в міграційній політиці, створення й використання механізмів керування міграційними процесами, що не відповідають соціальному запиту, продиктованому глобалізацією [1].

Розуміння специфіки міграційних процесів в нашій державі важливе для розробки політики й заходів, які будуть стимулювати населення зв'язувати своє майбутнє з Україною.

Міграція – це не лише українська проблема, але й глобальна тенденція. Кількість мігрантів у світі зростає: за даними ООН, у 2000 році їх було 174 млн осіб, у 2013 році – 232 млн осіб, у 2015 році – 244 млн осіб. Розвиток засобів транспорту й зв'язку, зростання відкритості кордонів і інші явища глобалізації сприяють міграції.

У період з 2002-2017 рр. назавжди виїхали 6,3 млн українців. Після того, як у липні 2017 року було оголошено про безвізовий в'їзд у Європейський Союз, за даними Державної прикордонної служби України більш ніж 17 мільйонів наших співвітчизників перетнули кордони ЄС. Ці поїздки надали можливість більшій кількості українців шукати роботу в Європі, працювати, навчатися й спілкуватися з українськими громадами, які можуть допомогти їм переїхати назавжди.

У звіті Центру економічної стратегії за 2018 рік зазначається, що кожний шостий українець працездатного віку в цей час мігрує в Європу на роботу. У період з 2015 по 2017 рік міграція збільшилася до 507 000 осіб тільки в Польщі; 147 000 осіб в Італію; 122 000 осіб у Чехію; 23 000 осіб у Сполучені Штати.

Отже, до українських громад у Канаді й Сполучених Штатах, а також у Бразилії й Аргентині додалися більш нові громади в Європі: приблизно 300 000 українців в Італії, 45 000 у Португалії, 100 000 в Іспанії й більш 2 мільйонів у Польщі.

Глобальна тенденція полягає в тому, що населення економічно розвинених країн старіє, тоді як молоді люди в країнах, що розвиваються, навпаки, не мають шансів реалізуватися та отримати гідну винагороду на внутрішньому ринку праці. Тому залучення мігрантів є свого роду компромісом, який забезпечує одних кращими доходами, а інших – обмеженими людськими ресурсами. Тому подальша європейська інтеграція поступово полегшує доступ українцям на закордонні ринки праці, де вони одержать набагато більш високу заробітну плату. У розпал глибокої економічної кризи в Україні грошові перекази від заробітчани є одним з основних джерел ліквідності в країні. Так, за підсумком перших трьох кварталів 2018 року перекази трудових мігрантів в Україну склали близько 9% від ВВП. Потрапляючи в банківську систему ці гроші підтримують стабільність курсу національної валюти та платіжний баланс країни. Ці суми – це набагато більше від того, що Україні надає Міжнародний валютний фонд [2].

Заробітчани, які повертаються додому, не лише привозять з собою гроші, які потім частково інвестують в Україну, але також нові знання та навички, що підвищує їхню продуктивність вже на батьківщині. Однак, на жаль, це не компенсує демографічні втрати. Проблема в тому, що Україна попадає в категорію «молодих і бідних» країн тільки за критерієм бідності, а її демографічні тенденції цілком відповідають європейським. У той час як в Індії, Бангладеш, Мексиці й Китаї, населення яких також активно мігрує в країні «Великої двадцятки», приріст населення становить 1,1-1,6%, в Україні цей показник впродовж останніх десятиліть є від'ємним.

З огляду на чинні тенденції міграційних процесів, є нагальна потреба у розробці стратегії міграційної політики, яка надасть можливість зробити міграцію більш керованою, набути довгострокову перевагу від міграції, не допустити подальшого розбалансування державних фінансів, міжнародного поділу праці та ринку праці в Україні.

Список використаних джерел

1. Оліфіренко Л.Д. Структурні зв'язки інституціонального механізму регулювання розвитку суб'єктів господарювання. Економічний часопис–ХХ I: науковий фаховий журнал. – 2015. – № 155(11-12). – С. 51-54.
2. Люди на експорт. Як трудова міграція впливає на економіку України. – Центр економічної стратегії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ces.org.ua>.
3. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія / О.А. Малиновська. – К. : НІСД, 2018. – 472 с.
4. Скільки українців поїхали за кордон і що державі з цим робити. Аналітична записка. – Центр економічної стратегії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ces.org.ua/migration>.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ КЛАСТЕРНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Сучасний етап функціонування економічної системи України ставить перед нею низку нових вимог, головні серед яких полягають в адаптації до сьогоденних світових викликів та провідних тенденцій та розвитку якісно нових підходів, які зорієнтовані на інноваційно-інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання за рахунок кардинальних змін соціально-економічних відносин, реструктуризації виробництва.

Широко визнаним та дієвим інструментом, що сприяє економічному підйому та підвищенню конкурентоспроможності країни та регіонів сьогодні є розвиток кластерів. При цьому швидке розповсюдження кількості кластерних структур по країнах світу незалежно від рівня їх економічного розвитку є доказом їх ефективності та життєздатності.

Вивченню різноманітних питань формування та розвитку кластерів приділяється увага як закордонних вчених, таких як М. Портер, І. Толенадо, Д. Сольє, М. Енрайт, М. Сторпер тощо, так і вітчизняних, серед яких О. Амоша, М. Бутко, М. Войнаренко, В. Геєць, А. Гойко, Б. Данилишин, В. Ільчук, В. Оскольський, С. Соколенко, В. Федоренко, С. Шкарлет та інші.

Дане дослідження спрямоване на вивчення та виділення основних тенденцій, особливостей, труднощів та перспектив розвитку кластерних структур в Україні.

Кластеризація як світова тенденція проявляється в бажанні фірм, ділова активність яких рухається в суміжних напрямках, до концентрації за географічною ознакою і притаманна майже всім економічним типам та формам. Кластери є визнаними в усьому світі двигунами економічного зростання та інновацій.

За останнє десятиріччя економічний розвиток на основі кластерного підходу набув певного розвитку за рахунок регіональних ініціатив, навіть при тому, що не всі з них можуть бути підтриманими владою з причини нестачі бюджетних коштів, а також відсутності бажання та страху перед застосуванням та реалізацією нового підходу.

Слід зазначити, що в більшості областей України були здійснені дослідження щодо виявлення та створення кластерних структур через об'єднання підприємств, фірм, компаній, наукових та освітніх закладів, суспільних організацій тощо.

Проте, збільшення кількості кластерних формувань в Україні з врахуванням регіональної зацікавленості до нового підходу формування економіки є досить повільним, що пов'язано з впливом на цей процес ряду факторів [1, 2, 3]:

- відсутність інституційної бази щодо ідентифікації, формування та розвитку регіональних та національних кластерних структур;
- не вміння кадрів всіх ланок управління, всіх галузей діяльності та сфер суспільства працювати в умовах кластеризації економіки;
- відсутність інформаційного супроводу процесу формування та розвитку кластерів;
- відсутність державної підтримки процесу здійснення кластеризації.

Досвід щодо діяльності з провадження кластерного підходу в Україні розпочався у 1998 році у Хмельницькій області. Саме цю область України слід вважати беззаперечним піонером та лідером кластеризації – процесу формування нової виробничої системи, заснованої на сітьовій моделі управління виробництва та її адаптації до особливостей економіки нашої країни.

При сприянні Асоціації «Поділля перший», яка має в своїх лавах вчених, підприємців, банкірів, фінансистів, представників влади тощо було сформовано декілька виробничих кластерних структур, зокрема, – це швейний, будівельний, продовольчий, туристичний, зеленого та сільського туризму, про функціонування яких можна говорити і сьогодні.

Розвиток кластерних програм на Поділлі переконливо продемонстрував унікальність кожного кластера і підтвердив існування ключових вимог до них, а саме:

- кластери повинні бути орієнтовані на інноваційність як основний фундамент їх розвитку;
- кластери повинні максимально ефективно використовувати досягнення інформаційних і комунікаційних технологій;
- в контексті економіки знань саме кластери покликані і повинні розвивати майстерність і підприємницьку активність інтелектуального потенціалу, робочої сили суспільства.

Досвід регіону Поділля став важливим фундаментом для освоєння специфіки і перспектив кластеризації для інших регіонів України, в межах яких необхідно вивчати та поширювати унікальний досвід Хмельницьких кластерних ініціатив через семінари, робочі візити, соціологічні дослідження та публікації.

До числа регіонів, які зуміли домогтися певних успіхів у формуванні кластерних об'єднань можна віднести АР Крим та Севастополь, Івано-Франківську, Запорізьку, Львівську, Рівненську, Полтавську, Сумську, Тернопільську, Харківську, Херсонську, Черкаську, Одеську та Миколаївську області [3, 4].

Перспективи створення різних варіантів кластерів є практично у всіх регіонах України: гірничо-металургійні, машинобудівні, металообробні, цукрові, харчові, швейні, хімічні, побутових товарів, переробні,

торговельні, транспортні тощо [5]. Для ефективної діяльності кластера необхідна, в першу чергу, зацікавленість у його розвитку підприємців та політична підтримка з боку органів державної влади.

З огляду на світову та вітчизняну практику слід зазначити, що застосування кластерного підходу натикається на низку потенційних складностей серед яких:

- потреба в глибоку знанні регіону та його економічних проблем;
- обмеженість капітальних інвестицій у поєднанні з дефіцитом інфраструктурного середовища, відсутність потужних фінансових установ або інших місцевих джерел капіталу для стабільного існування та розвитку кластеру;
- недостатня освідомленість місцевих органів влади у нових підходах до розвитку продуктивних сил регіону та потреби у гармонізації стосунків у форматі бізнес – влада – соціум;
- надмірний тиск з боку контролюючих органів;
- інституційна відірваність розвитку національної економіки від сучасної парадигми регіонального менеджменту.

Звідси можна зробити висновок, що для позитивних змін в економіці регіонів, через застосування кластерного підходу, необхідно розробити ряд заходів на національному та регіональному рівнях для подальшого формування ефективної структури економіки України.

Аналіз кластерних процесів в Україні показав наявність позитивних прикладів існування кластерних об'єднань в ряді регіонів та потенційні можливості для продовження реалізації цього процесу. Проте сучасні тенденції охоплення та розповсюдження кластерних ідей та ініціатив по регіонах країни свідчить про недостатнє поширення такого типу інтегрованих структур в національній економіці. Особливістю сучасних вітчизняних кластерів є те, що вони, по-перше, функціонують переважно у областях, з найбільш низьким рівнем економічного та соціального розвитку; по-друге, на сьогодні не розроблені методологічні засади щодо формування та оцінки кластерних структур; по-третє, не існує чіткої та однозначної інформації про кількість реально діючих кластерів, існуюча ж інформація про діючі кластери є досить неповною та невизначеною через не тривалий період існування кластерного утворення тощо. При цьому велика кількість проектів впровадження кластерної моделі в економіку в окремих регіонах так і не реалізована.

Наявність прикладів успішного функціонування національних кластерів є локомотивним проявом економічного ефективного використання простору країни. Адже в рамках кластеру відбувається об'єднання підприємств, які стають елементами єдиної системи, і всі отримують при цьому синергійний ефект. Такі підприємства взаємодіють між собою, що призводить до зростання їх конкурентоспроможності, нарощування інноваційного потенціалу. До того ж наявність хоча б одного успішного кластеру в регіоні часто викликає мультиплікаційний ефект, забезпечуючи реалізацію конкурентних переваг регіону, інтеграції його до міжнародного поділу праці та транскордонного співробітництва.

Таким, чином, розглянутий досвід доводить, що в сучасних умовах досягнення успіху економічного розвитку може базуватися лише на процесах інтеграції. Ефективний розвиток сьогодні – це процес руху не до розрізнених підприємств, а до їх об'єднання в групи, мережі, кластери. Для України, перетворення в технологічно та економічно розвинуту країну в світовому просторі є об'єктивною та незаперечною необхідністю, цей досвід є особливо актуальним.

Список використаних джерел

1. Буряк П.Ю. Інтегровані підприємницькі структури: формування, ефективність, потенціал: монографія / П.Ю. Буряк – Львів : Логос, 2007. – 468 с.
2. Подъём экономики Украины через развитие инновационных кластеров. – Режим доступа <http://ucluster.org/universitet/klastery-ukraina/2010-study/podjom-ehkonomiki-ukrainy-cherez-razvitie-innovacionnykh-klastеров/>
3. Бутко М.П., Самійленко Г.М. Кластерний підхід до розвитку базових галузей регіональної економіки в сучасних умовах: монографія / М.П. Бутко, Г.М. Самійленко; під заг. наук. кер. д-ра екон. наук, проф. М.П. Бутка. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспет-Поліграф», 2012. – 372 с.
4. Семенов Г.А. Створення кластерних об'єднань в умовах нової економіки: моногр. / Г.А. Семенов, О.С. Богма – Запоріжжя : КПУ, 2008. – 244 с.
5. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Украинский контекст / С.И. Соколенко – К. : Логос, 2002. – 645 с. (168)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВЕНЧУРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Реалізація стратегії розвитку держави в умовах глобалізації та посилення інтеграційних процесів потребує активізації інноваційної діяльності малого підприємництва. Саме воно виступає каталізатором нововведень, сприяє становленню середнього класу в суспільстві, прискорено формує конкурентні переваги і є невід'ємною складовою модернізації економіки. Одним з найбільш ефективних механізмів, що забезпечує інноваційні процеси ресурсами їх розвитку є венчурне фінансування [1].

За умов реформування економіки України та її орієнтації на входження у європейську спільноту перехід на новий рівень соціально-економічного розвитку означає пошук нових джерел фінансування для модернізації виробничої наявної та активізації потенційної інноваційної діяльності.

Венчурний бізнес — сфера підприємницької діяльності, пов'язана з реалізацією ризикових проєктів, ризикових інвестицій головним чином у сфері науково-технічних новинок. Фінансування беруть на себе банки, інвестиційні компанії, спеціалізовані венчурні фірми або юридично самостійні організації, зазвичай у формі товариств з обмеженою відповідальністю. Галузева належність проєктів технічних новинок, що пропонуються авторами, ролі не відіграє. Цей вид бізнесу пов'язаний з великим ризиком, тому його часто називають ризиковим. В Україні венчурне інвестування є новим видом бізнесу. Сьогодні воно вважається одним із альтернативних джерел фінансування [4].

Варто зазначити, що український ринок венчурного інвестування істотно відрізняється від іноземних ринків. На світовому ринку основними сферами інвестування венчурного капіталу є виробництво напівпровідників, електронних новинок, комп'ютерної техніки, біотехнологій, інформаційної безпеки, генної інженерії та ряд інших. У перспективі знаходиться розробка нанотехнологій.

Найпривабливішими сферами для інвестицій в Україні є будівництво, переробка сільськогосподарської продукції, харчова промисловість, роздрібна торгівля, виробництво запасних частин до автомобілів. Така галузева дискримінація властива для України, тому що ці галузі є привабливими, розповсюдженими та мало ризиковими в нашій країні, на відміну від країн ЄС і США, де венчурні інвестиції здійснюються в інноваційні галузі промисловості.

Венчурні фонди в Україні використовуються для оптимізації управління активами фінансово-промислових холдингів та зниження податкового навантаження, тоді як венчурне інвестування (або інвестування ризикового капіталу) у світі залишається одним із найважливіших джерел капіталу для компаній, швидкий ріст та розвиток яких постійно потребує додаткових зовнішніх інвестицій (як правило, це підприємства малого та середнього бізнесу). Венчурні інвестиційні фонди повинні стати головною ланкою зв'язку між інвестиціями та інноваціями як складовими економічного зростання.

Венчурне підприємництво в Україні на сьогоднішній день є досить перспективним. Однак задля формування дієвого ринку венчурного підприємництва в Україні необхідно вирішити ряд складних комплексних проблем, як у правовому аспекті (законодавче визначення венчурного підприємництва, його підтримка та регулювання), так і з погляду формування ефективної інфраструктури венчурного бізнесу.

Венчурний бізнес в Україні має будуватися на таких засадах:

- для венчурного капіталу обов'язково повинна бути передбачена інноваційна спрямованість;
- поряд із фінансуванням венчурні фірми повинні надавати своїм клієнтам маркетингові, консультаційні,
- інформаційні послуги; венчурні структури повинні забезпечити прозорість фінансових потоків;
- доцільно також започаткувати формування інформаційно-пошукової бази спільного доступу і моніторингу інноваційного бізнесу.

Переваги використання венчурних фондів в Україні наступні:

- об'єднання різних активів інвесторів для реалізації спільних проєктів, розвитку компаній;
- спрощений перерозподіл коштів між проєктами або компаніями в рамках венчурного фонду;
- участь фізичних осіб в якості інвесторів венчурного фонду (за умови придбання цінних паперів венчурного фонду, номінальна вартість яких перевищує суму 1 500 мінімальних заробітних плат);
- активи венчурного фонду можуть повністю складатися з коштів, нерухомості, корпоративних прав, прав вимоги та цінних паперів, що не допущені до торгів на фондовій біржі;
- включення до складу активів венчурного фонду боргових зобов'язань у формі векселів, закладних, договорів поступки прав вимоги, позик та в інший спосіб, не заборонений законодавством (інші активи) [3].

В Україні існує значний попит на інвестиції венчурних фондів. У той же час часто ініціатори інвестиційних проєктів не готові запропонувати якісні інвестиційні продукти. Венчурні інвестори в Україні стикаються з проблемою якості підготовки та життєздатності інвестиційних проєктів.

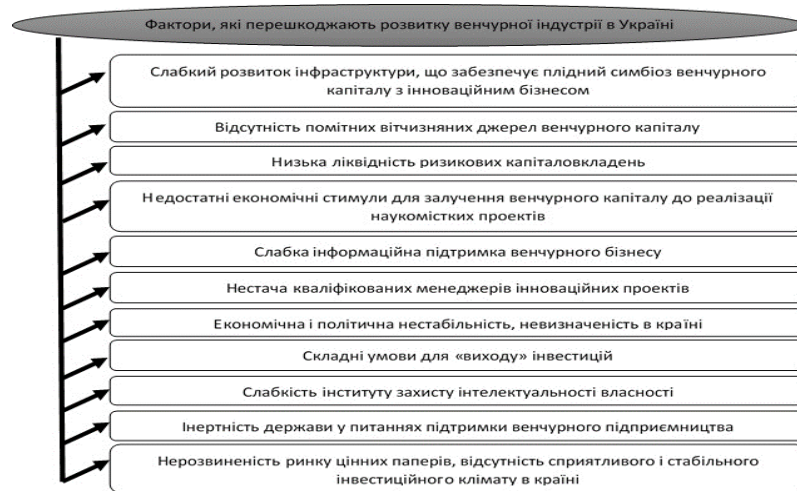

Рисунок 1 – Фактори, які перешкоджають розвитку венчурної індустрії в Україні

Менеджери венчурних фондів констатують, що протягом останніх двох років умови їхньої роботи на українському ринку достатньо серйозно змінилися.

Венчурні фонди сьогодні змушені працювати на відносно невеликих за розмірами ринках, які на даному етапі характеризує низька конкуренція серед виробників товарів і послуг, а також достатньо невисока платоспроможність населення. Насамперед це стосується споживчих ринків, наприклад, виробництва продуктів харчування і будівельних матеріалів, а також сфери роздрібної торгівлі. Ці ринки залучають венчурних інвесторів тому, що вони динамічно розвиваються і мають прямий «вихід» на кінцевого споживача, а отже, на «живі гроші».

Враховуючи зарубіжний досвід венчурного інвестування, Україні варто вирішити такі завдання:

- провести аналіз і оцінити інвестиційний потенціал у високотехнологічній сфері;
- забезпечити надання посередницьких послуг виробникам і споживачам наукоємних проектів;
- підвищити освітній рівень підприємців та усіх зацікавлених осіб у сфері венчурного бізнесу;
- створити і реалізувати на державному рівні концепцію розвитку національної венчурної індустрії;
- надати податкові пільги для нових проектів; спростити відкриття і ведення венчурного бізнесу, надати пільгове кредитування; зосередити увагу на розвитку малого та середнього бізнесу для розвитку успішних компаній;
- створювати сприятливий інвестиційний клімат;
- збільшити фінансування фундаментальної науки;
- стимулювати навчання українських студентів за кордоном з умовою повернення в Україну.

Протягом останніх десятиліть венчурний капітал є мірилом і рушійною силою інноваційного розвитку у всіх розвинених країнах світу. Завдяки йому було впроваджено переважну більшість розробок у новітніх галузях промисловості і медицини, а країни з розвиненим ринком венчурного капіталу сьогодні є провідними експортерами високотехнологічної конкурентоспроможної продукції

Таким чином, діяльність венчурних фондів у системі поширення інновацій має безпосередньо важливе значення для забезпечення їх ефективності. Від цього механізму виграють всі: і інноваційні компанії, які отримують можливість фінансування своїх розробок, і держава – за рахунок зростання податків надходжень і створення нових робочих місць, і інвестори, що мають можливість отримати високий прибуток за рахунок зростання капіталізації проінвестованих компаній [2].

Венчурне інвестування має стати каталізатором подальшого розвитку інноваційної діяльності в Україні, тому необхідно постійно поліпшувати умови для подальшого розвитку і переорієнтації його з традиційних видів економічної діяльності із середнім ступенем ризику і коротким строком окупності в інноваційні галузі економіки.

Список використаних джерел

1. Бутко М. П., Попело О. В. Венчурне фінансування як механізм задіяння інноваційного потенціалу підприємницького середовища регіону. Економіст. 2014. № 3. С. 20-22.
2. Бутко М., Попело О., Узназова А. Активізація венчурного підприємництва як передумова розвитку інноваційної діяльності. Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал. 2017. № 4(12). С. 7-15
3. Закон України «Про інститути спільного інвестування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17/print1444113382567499>
4. Лазарева С. В. Економіка та організація інформаційного бізнесу : Навч. посібник / С. В. Лазарева. – Київ : КНЕУ, 2002. – 667 с.

САМОМЕНЕДЖМЕНТ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УСПІШНОСТІ КЕРІВНИКА

Керівник в сучасних умовах повинен в своїй роботі спиратися на підлеглих, налагоджувати зворотній зв'язок, використовуючи їх індивідуальність, делегуючи свої повноваження, враховуючи їх думки, організувати участь працівників компанії у прийнятті рішень та надавати їм умови для навчання та розвитку своїх здібностей та навичок. Керівник – це людина, яка повинна надихати підлеглих своїм прикладом та бути взірцем, бути скрізь та попереду. Реалізувати перераховане менеджеру допоможе самоорганізованість, саморозвиток, опанування та застосування ним такої техніки активізації творчого потенціалу свого колективу та власного, як самоменеджмент. Самоменеджмент – сучасний, відносно новий напрям в галузі управлінських знань. Дослідження сутності, вивчення теоретичних та використання практичних аспектів самоменеджменту сприятиме не лише підвищенню рівня власної успішності керівника, але і його колективу також.

Дослідженню питань та теоретичних основ самоменеджменту присвячі праці таких вчених як Л. Зайверт, М. Вудкок, Д. Френсіс, В. Андреев, Н. Лукашевич, В. Крижко, Є. Павлутенков, Г. Бондаренко, В. Колпаков, Д. Лінман, А. Хроленко, М. Шаповал, Н. Яшкіна та інші.

Вивчення праць вищезазначених та інших науковців дало змогу викремити наступні підходи до розуміння самоменеджменту: по-перше, як науку про самоуправління і самоорганізацію людини; по-друге, як роботу людини над собою в межах особистісного розвитку задля оволодіння методами ділової активності; по-третє, як управління та організація людиною власного життя; по-четверте, як організацію та планування людиною (керівником) своєї діяльності з чітким окресленням свого робочого та вільного часу; по-п'яте, як управління власними ресурсами задля досягнення успішності [1].

Отже, під самоменеджментом слід розуміти послідовне і цілеспрямоване ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації і саморозвитку свого творчого потенціалу [2].

На основі аналізу наукових праць нами виділені основні напрямки сомоменеджменту та визначений їх основний зміст (табл. 1).

Таблиця 1 - Основні напрями самоменеджменту*

Назва напрямку	Автор	Основна мета
Тайм-менеджмент (організація часу)	<i>Д. Адаир</i> [3]	полягає в вмінні людини оптимально розподіляти час на пріоритетні справи
Стрес-менеджмент (самоорганізування у стресових ситуаціях)	<i>М. Фрезе</i> [4]	полягає в вмінні особи попереджати або долати стресові ситуації завдяки власній психологічній компетентності
Тім-менеджмент (командний менеджмент)	<i>Г. Паркер</i> [5].	полягає в вмінні людини самостійно обирати "роль" у групі та ефективно її виконувати
Імпресіон-менеджмент (менеджмент справляння враження)	<i>Е. Джоунс</i> [6].	полягає в вмінні людини справляти на навколишнє оточення доцільне, на її думку, враження, найчастіше сприятливе

* складено за джерелами [3, 4, 5, 6]

Аналіз вказаних напрямів вказує на головну властивість самоменеджменту – вміння діяти успішно в різних сферах діяльності, ситуаціях та аспектах роботи та життя. Успішність сучасного керівника залежить не тільки від власного самоменеджменту, але і самоменеджменту його підлеглих, його команди. Сучасний керівник повинний володіти подібною інформацією, використовувати її в своїх цілях та головне спрямовувати та допомогати працівникам реалізовувати їх творчі здібності, розкривати потенціал.

Зміни умов управління, які відбуваються в сучасному ринковому середовищі, базуються на принципах сучасної парадигми менеджменту примушують керівників підприємства все більшу увагу приділяти раціональному використанню одного з головних та дорогіших ресурсів – персоналу. Вміле керування персоналом підприємства, орієнтоване на максимальне використання його творчого, ділового, професійного, розумового потенціалу є головною умовою розвитку будь-якого підприємства незалежно від розміру та сфери діяльності.

Керівники підприємства повинні усвідомлювати, що співробітники є важливим інструментом в конкурентній боротьбі підприємства на ринку. Одночасно з цим повинно бути присутнім усвідомлення, що розвиток та посилення конкурентних позицій підприємства на ринку є неможливим без розвитку персоналу та окремих співробітників. Саме від внеску кожного працівника, нестандартності, результативності, ефективності та інноваційності його дій залежить кінцевий результат діяльності підприємства, рівень ефективності його адаптації до мінливих та складних умов турбулентного зовнішнього середовища, в кому воно функціонує.

Отже, успішність керівника на основі застосування технологій та прийомів самоменеджменту, полягає перед усім в досягненні ним такої організації власної діяльності, яка буде ґрунтуватися на раціональному використанні свого робочого часу, повному та ефективному використанні ресурсів, униканні стресових ситуацій

та перевантаження, чіткому розташуванні пріоритетів. Управлінська діяльність такого менеджера буде рухатися від успішного самоменеджменту до успішного менеджменту компанії в цілому, серед результатів якого слід відзначити: покращення організації праці, зменшення витрат, зменшення кількості стресових ситуацій та підвищення задоволення від роботи, заходження найкоротшого шляху реалізації поставлених цілей тощо.

Список використаних джерел

1. Колпаков В. М. Самоменеджмент: навч. Посіб. для студ. ВНЗ / В.М. Колпаков. – Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2008. – 528 с.
2. Виноградський М.Д. Організація праці менеджера: навч. пос. / М.Д. Виноградський, А.М. Виноградська, О.М. Шапова. – Київ, 2003.
3. Адаир Д. Искусство управлять людьми и самим собой / Д. Адаир. – М.: Эксмо, 2006.
4. Основатели эффективных компаний. Психологический анализ и практические рекомендации для предпринимателей / [под ред. М. Фрезе]. – Х., 2006. – 336 с.
5. Фопель К. Психологические группы: Рабочие материалы для ведущего: практическое пособие / К. Фопель [пер. С нем.]. – М.: Генезис, 1999.
6. Бендас Т.В. Гендерная психология / Тетяна Бендас. – СПб.: Питер, 2005. – 431с.

Лосева О. А., студентка групи Мменп-181

Науковий керівник – Оліфіренко Л. Д., д. держ. упр., професор

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

МЕНЕДЖМЕНТ ПЕРСОНАЛУ ІНДУСТРІЇ КРАСИ

Інноваційні технології перетворили індустрію краси на провідну сферу у глобальному вимірі, вартістю в мільярди долари, що охоплює різноманітні галузі світової економіки. Споживачі готові витратити більше на красу, ніж на освіту щороку. У сучасному світі поступово змінюється сприйняття краси для багатьох людей, що створює "економіка уваги" як певний чинник впливу на зростання споживчого попиту на товари та послуги індустрії краси. "Відновлення та оновлення" – це політика індустрії, яка допомагає формувати культуру раціонального використання природних ресурсів, вселяє впевненість людини у досягненні особистих цілей та самому менеджменту.

Індустрія краси розвивається швидкими темпами. У швидкозмінному способі життя люди усвідомили необхідність витратити свої гроші і час на себе, покращуючи своє здоров'я, зовнішність та почуття гідності. Людям подобається виглядати і відчувати себе краще. Салони краси, спа-салони та інші форми надання послуг індустрії краси стали протиотрутою від всіх розчарувань, напруженості і протиріч сучасного світу. Індустрія краси надзвичайно динамічна і різноманітна, проте зростання цього ринку характеризується надзвичайно жорсткою конкуренцією [1].

Індустрія салонів і спа-послуг є динамічним і зростаючим компонентом економік провідних країн світу. Так, наприклад, щодо США – з більш ніж 1,1 мільйонами підприємств і річним обсягом продажів в 46 мільярдів доларів. Протягом останніх десяти років в індустрії краси відзначається стійке зростання. Салони і спа-індустрія забезпечують зростання робочих місць, що забезпечує стабільне економічне зростання американської економіки у майбутньому. За даними Бюро статистики праці США, за період 2012-2022 рр. число робочих місць, згідно з прогнозами, зросте на 14 %, що вище темпу зростання загальної зайнятості в США (11 %) за той самий період. Число робочих місць за певними секторами, наприклад, по догляду за шкірою, як очікується за прогнозами виростатиме ще більше – на 40 %, в той час число перукарів і косметологів збільшаться на 13 % [2].

Прогнозоване зростання числа робочих місць в індустрії краси: з 2012 по 2022 рік (США)

Професія	Зростання числа робочих місць: з 2012 по 2022 рік
Спеціалісти з догляду за шкірою	40%
Спеціалісти з догляду манікюру	16%
Косметологи	13%
Перукарі	11%
Візажисти	3%

Джерело: Економічний статистика салонної та спа-індустрії професійною асоціацією краси [2].

Результат роботи будь-якого салону краси чи косметологічного центру – це комплексний продукт, який розглядається як сукупність послуг з обслуговування, сервісу, технологій, знань та компетенції майстрів та інших елементів. Маркетинг послуг індустрії краси в Україні показав, що 99% успіху діяльності салонів краси – це певна кваліфікація майстрів зі своїми уявленнями про те, як потрібно працювати [3].

Ініціатором формування майбутнього складу салону краси або перукарні повинен бути власник бізнесу. Тоді лише можна уникнути спорів зі сторони персоналу. А інвестиції, які власники салонів краси вклали в початкове навчання та кар'єру персоналу, швидко окупляться, кардинально змінюючи якість обслуговування. Співробітники є найбільшим активом і навчання, допомагає зберегти потенційні таланти та зацікавленості персоналу у зростанні бізнесу. Підвищення кваліфікації, відвідування галузевих подій, професійних виставок та ярмарок, стажування або навчання є способами розвитку навиків персоналу.

Для визначення доцільності навчання персоналу необхідно оцінити маркетинг професійних освітніх послуг з навчання майстрів індустрії краси. По-перше, оцінити співвідношення ціни та якості професійного навчання. По-друге, працівник отримує кваліфікацію від акредитованої організації. Існує безліч варіантів, які включають в себе онлайн-курси та навчання в коледжах. Крім того, співробітники, які пройшли курси, можуть поділитися своїми новими знаннями та навиками з рештою команди. Необхідно враховувати потреби персоналу та бізнес-цілі перед тим, як сплачувати за навчання. Власник бути впевненим, що його співробітник додасть цінності бізнесу [4].

Багато менеджерів салону є досвідченими стилістами або фахівцями індустрії краси. Деякі курси, коледжі пропонують сертифікат або ступінь за програмами з управління салоном, які можуть підготувати фахівців до кар'єри. Менеджери салону краси часто відповідають за планування співробітників та навчання нових працівників. Більшість цих фахівців володіють навиками комунікації та обслуговування клієнтів. Багато керівників починають свою кар'єру як ліцензовані косметологи чи перукарі. Деякі тренінги, як правило, потрібні для того, щоб отримати право на отримання ліцензії як косметолога, перукаря. Сертифікати, дипломи з косметології та перукарської справи доступні у багатьох приватних професійних школах [4]. В Україні сертифіковані програми навчання для перукарів, косметологічні програми, управління, дистанційне навчання.

Вимоги до ліцензування для відкриття салону краси не набагато відрізняються від вимог до будь-якого іншого бізнесу. Однак, як тільки починається процес укладання, ліцензія перукаря необхідна. Хоча конкретні вимоги до ліцензій на салон та загальну ліцензію регулюються місцевими та державними органами, деякі правила є постійними. Різноманітні ліцензії охоплюють спектр послуг, що пропонуються у салоні краси: косметолог, перукар, нейл-дизайнер. Усі співробітники, які надають послуги салону, повинні мати поточні професійні ліцензії. Крім того, всі ліцензії повинні висіти на видному місці, де інспектори та клієнти можуть легко їх побачити. Інтервали поновлення ліцензій залежать від КВЕДу діяльності, але в цілому працівники повинні поновлювати ліцензію кожні два роки.

Ліцензія косметолога є найповнішою ліцензією, які працюють у всіх аспектах забезпечення краси. Необхідний час навчання змінюється від рівня спеціалізації. Наприклад, у Каліфорнії ви повинні пройти 1600 годин навчання у коледжі. Наступна ліцензія – це ліцензія перукаря [5].

Найкращий варіант – створення документа «Стандарт обслуговування клієнтів у салоні краси». Цей документ визначає як фахівець повинен виконувати свої обов'язки. Стандарт покликаний дати всім фахівцям чітке розуміння того, що від них вимагається з погляду якісного обслуговування клієнтів. Стандарт – це необхідний мінімум вимог, без відповідності яким фахівець не може працювати з клієнтами. Виконання Стандарту не є предметом дискусій між керівником і співробітником. Стандарт має виконуватись. З позиції маркетингу послуг салонів краси, стандартизований сценарій обслуговування дозволяє знизити відхилення якості обслуговування, досягти постійної якості, поліпшити враження клієнта від процесу споживання послуг.

Чітко розроблений, однозначно зрозумілий стандарт обслуговування об'єднує весь процес взаємодії з клієнтом у декілька етапів. Наприклад, для майстра-перукаря цими етапами є: встановлення контакту з клієнтом, ситуативна орієнтація, виявлення потреб, діагностика і консультування, ритуал надання послуги, консультативні продажі, завершення обслуговування і вихід з контакту. Назви етапів обслуговування можуть бути темами для навчання персоналу. Мета навчання:

- скорегувати установки фахівців щодо обслуговування клієнтів,
- наростити знання в галузі ефективного обслуговування,
- натринувати ділові навички гостинної поведінки і обслуговування.

Актуальним аспектом в навчанні є пояснення важливості та настрою фахівців емоційної праці у процесі обслуговування. Оскільки якісне обслуговування в індустрії краси включає не тільки фізичні, інтелектуальні, творчі, а й емоційні зусилля. Емоційна праця – це вираз соціально бажаних емоцій у процесі обслуговування клієнта. Іноді клієнту необхідно дружелюбність фахівця салону краси, іноді співчуття, іноді повага. Зрозуміти, що відчуває клієнт, підібрати потрібну емоцію та висловити її – ось завдання професійного фахівця індустрії краси [6].

Отже, впровадження Стандарту обслуговування клієнтів у салоні краси та безперервне навчання персоналу є життєво важливим для успіху бізнесу у сфері краси, вибір форм тренінгу, перепідготовка як онлайн, так і стаціонарно забезпечує навчання з питань охорони здоров'я та безпеки, компетентний прийом та професійну інструкцію для нових працівників, просування по службі як дієвий менеджменту персоналу.

Список використаних джерел

1. Development of Beauty Salon Services Retrieved from <https://www.ukessays.com/essays/cultural-studies/development-of-beauty-salon-services-cultural-studies-essay.php> [in English]
2. Economic Snapshot of the Salon and Spa Industry Retrieved from <https://www.finance.senate.gov/imo/media/doc/Professional%20Beauty%20Association%202014%20Economic%20Snapshot%20of%20the%20Salon%20Industry.pdf> [in English]
3. Olifirenko L., Loseva O. Quality Management of Services as Development Level Indicator on the Beauty Industry Enterprises in Ukraine // Публічне адміністрування : наукові дослідження та розвиток: Електронний науковий журнал. – 2018. – №2(6). // Public

Шабардіна Ю.В., к.е.н., доцент кафедри менеджменту та державної служби
Оропай Р.О., здобувач освітнього рівня «магістр» групи ЗМДСт-181
Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

СТИМУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Світовий досвід показує, що при занадто централізованій моделі державотворення неможливо вирішити проблеми конкретної людини на окремій території внаслідок низької поінформованості центральних органів влади щодо ситуації в окремих регіонах. У зв'язку з цим виникає потреба надання певної автономії у вирішенні проблем розвитку регіонів органам публічної влади на місцях. Передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування сприяє створенню умов для економічного розвитку громад, наближенню послуг до громадянина та підвищенню їх якості.

За час незалежності України питання запровадження децентралізації влади постійно піднімалось, але політичної волі на це не вистачало. Місцеве самоврядування повністю контролювалося, підпорядковувалося та залежало від центральних органів виконавчої влади, на практиці було лише суб'єктом управління регіональним розвитком, що не виконує своїх прямих функцій і обов'язків.

Активно процес децентралізації владних повноважень розгорнувся у квітні 2014 р., коли Кабінетом Міністрів України було схвалено «Концепцію реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади», якою передбачалося визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [3].

Результати децентралізації владних повноважень можна розглядати під різним кутом зору. Здобутки і недоліки реалізації процесу децентралізації в Україні проілюстровані в таблиці 1.

Таблиця 1 - Результати децентралізації владних повноважень в Україні станом на 01.01.2019 р.

Позитивні результати	Негативні результати
Створено 876 ОТГ, тобто 70% від запланованої кількості	70 ОТГ (8% всієї кількості) очікують на призначення виборів 2019 року (зокрема 45 ОТГ, в яких 2018 року вибори не відбулися через запровадження військового стану в областях їх розташування)
До складу ОТГ, які функціонують, увійшли більш як 3.7 тис. територіальних громад базового рівня (міста, села, селища), або 33.9% усіх територіальних громад країни, не враховуючи окуповані території. Найбільше ОТГ функціонує в Дніпропетровській (62), Черкаській (54) і Житомирській (53) областях.	Найменше – в Закарпатській області (6), яка до того ж є аутсайдером і за іншими показниками формування ОТГ (через тривалу відсутність в області затвердженого плану створення ОТГ).
Власні доходи ОТГ 2018 року зросли на 62.1% (до 20.9 млрд грн) порівняно з 2017.	75% всіх ОТГ були дотаційними
Сума державної фінансової підтримки розвитку територіальних громад (зокрема і ОТГ, які функціонують) – субвенцій, які скеровували на розвиток, та деяких інших фінансових інструментів – за період 2015–2018 років зросла в 4.7 разу і 2018 року перевищила 17 млрд грн.	Темпи формування нових ОТГ випереджають темпи збільшення обсягу коштів, які виділяють з держбюджету на підтримку їхнього розвитку. Це спричиняє до нерівності умов розвитку тих ОТГ, які утворено в 2015–2016 роках, і тих, які утворено пізніше.
Кошти витрачають на ремонт і будівництво доріг, центрів надання адміністративних послуг, фельдшерсько-акушерських пунктів та амбулаторій, шкіл і дитсадків, стадіонів і басейнів, водопостачання та каналізації, освітлення вулиць тощо.	Видатки ОТГ часто йдуть на проїдання або радше нагадують «латання дір», аніж інвестиції в розвиток (наприклад, велику частину видатків скеровують на утримання органів управління (в окремих ОТГ сягає більш як 80% обсягу власних доходів за рекомендованих 20%).

Складено за джерелами [1, 2, 3, 4]

Відмінністю реформи децентралізації є те, що дана реформа – одна з небагатьох реформ в Україні, яка має свій план, стратегування, чітку концепцію. Її особливістю є те, що в контексті децентралізації одночасно проводиться декілька реформ у сфері державного управління:

- реформа територіальної організації влади;
- реформа місцевого самоврядування;
- реформа регіональної політики [1].

Серед основних внутрішніх проблем, які перешкоджають просуванню реформи децентралізації та розвитку ОТГ, можна визначити:

- можливе збільшення розриву між бідними і багатими громадами;
- низький рівень кваліфікації управлінського персоналу в об'єднаних громадах;
- трудова міграція мешканців ОТГ;
- низька обізнаність, недовіра та пасивність жителів у вирішенні питань функціонування громади та ін.

В той же час ефективного вирішення внутрішніх проблем унеможлиблюється через непослідовність нормативного забезпечення.

Таким чином, процес децентралізації може розглядатися не лише як інструмент для економічної і соціальної ефективності, покращення життя в громадах, але й як частина політики соціокультурного розвитку України, формування національної єдності, демократії, повного дотримання прав громадян. Однак необхідно усвідомлювати, що успіх і ефективність процесу децентралізації також залежить від загального ходу адміністративної реформи, розвитку інфраструктури, реформи правоохоронних органів, протидії корупції. Крім фіскальної децентралізації і розвитку законодавства в сфері самоврядування, процес децентралізації залежить від соціальних і правових реформ, які проводяться в Україні.

Список використаних джерел

1. Децентралізація в Україні: досягнення, надії і побоювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.international-alert.org/sites/default/files/Ukraine_Decentralisation_UK_2017.pdf
2. Децентралізація: коротко про головне. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/news/698-detsentralizatsiya-korotko-pro-holovne>
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
4. Офіційний сайт Децентралізації <https://decentralization.gov.ua/cooperation/news>

Жовток В.А., аспірант

Чернігівський національний технологічний університет (м. Чернігів, Україна)

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

В умовах загострення конкуренції на світових ринках та суттєвого скорочення економіки України, особливої актуальності набуває впровадження повноцінної та всеохоплюючої системи електронного урядування. За даного стану справ необхідно максимально раціонально розпоряджатися усім спектром наявних ресурсів. Електронне урядування є способом організації державної влади для забезпечення ефективного функціонування органів влади в режимі онлайн, максимально спрощуючи взаємодію із громадянами та бізнес-структурами. В першу чергу, необхідно зазначити, що основа електронного урядування — електронний уряд, представлений єдиною інфраструктурою міжвідомчої автоматизованої інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з громадянами та бізнесом.

Впровадження електронного урядування вважається перспективним, оскільки дозволяє суттєво оптимізувати штатну чисельність чиновників на місцях, скоротити витрати на утримання адміністративних будівель, мінімізувати корупційні прояви, підвищити інвестиційну привабливість і суттєво спростити взаємодію громадян із державою. Громадяни отримують можливість користуватися адміністративними послугами через спеціалізовані веб-сайти або мобільні додатки, вирішуючи дистанційно питання видачі дозволів, реєстрацій, довідок тощо. Аналогічні можливості отримує і бізнес, що починає взаємодіяти із державою дистанційно, практично виключаючи фізичний контакт із чиновниками, що, у свою чергу, зводить до мінімуму корупційні прояви та суттєво економить час. Підвищення інвестиційної привабливості, у даному випадку є закономірним, оскільки інвестори отримують можливість прозоро взаємодіяти із державними органами, оформлювати необхідні документи дистанційно, знаходячись поза межами України, що оптимізує витрати, спрощує процедури та економить час.

На сьогодні, пропонуються дві основні моделі електронного урядування: e-Government 1.0 та e-Government 2.0. Базова модель в своїй основі передбачає надання електронних послуг громадянам через веб-ресурси державних органів та місцевого самоврядування. На жаль, Україна і на даний час має суттєві проблеми із реалізацією e-Government 1.0.

По-перше, значні проблеми створює фактична відсутність адаптованого до міжнародних стандартів електронного документообігу. Абсолютно необхідною умовою для обслуговування державних веб-сайтів є наявність цифрового підпису. По-друге, відсутні документи стратегічного характеру: програми розвитку, концепції тощо. По-третє, не вирішена проблеми із взаємодією органів державної влади та місцевого самоврядування на інформаційному рівні. Фактично, маємо досить суттєвий перелік невирішених проблем різної складності: від гострої необхідності впровадження об'єктивної системи оцінювання електронного урядування до впровадження національної системи електронного цифрового підпису.

Слід зазначити, що електронне урядування в Україні розвивається досить нерівномірно, оскільки процес впровадження є складним і потребує паралельного реформування державних органів під потреби сучасного розвитку держави, та суспільства. Однак, перші спроби започаткувати e-government в Україні були зроблені у 1998 році, а з прийняттям Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про національну програму інформатизації», «Про електронний цифровий підпис» був остаточно оформлений перший етап, що завершився у 2006 році.

В рамках даного етапу були прийняті акти уряду для створення нормативно-правової бази інформатизації. Таким чином, розпочався процес розбудови системи національних інформаційних ресурсів, інформатизація стратегічних напрямів розвитку економіки, безпеки та оборони та соціальної сфери. Наступний етап було розпочато із прийняттям законів України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», а також ряд нормативно-правових актів, направлених на деталізацію законів.

Загалом, аспект державного управління щодо використання інформаційно-телекомунікаційних технологій для підвищення ефективності взаємодії в електронній формі розглядається у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» № 537.

На даний час, прийнято вважати, що основним етапом розвитку електронного урядування в Україні є 2015 рік. Оскільки відбулося прийняття Коаліційної угоди парламентських фракцій Верховної Ради України (2014 рік) та Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020", схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. Тоді ж році відбулось розгалуження розвитку електронного урядування на 2 моделі розвитку e-Gov 1.0 та e-Gov 2.0.

Незважаючи на ті зусилля, що на даний час спрямовані на впровадження електронного урядування в Україні, слід зазначити значне відставання та формальність реалізації проекту. Найбільшими проблемами є відсутність базової компоненти — якісного та рівного доступу до Інтернету в усіх населених пунктах, селах та селищах; низька якість реалізації веб-сайтів із сервісами для громадян, що призводить до необхідності замовляти послуги не дистанційно, а у державній установі, а потім лише дистанційно відслідковувати процес обробки, що виходить за рамки правильної реалізації концепції; формалізації процесу реалізації електронного урядування та таке інше. Таким чином, e-government є необхідною умовою для підвищення конкурентоздатності, транспарентності та інвестиційної привабливості України. На даний час впровадження електронного урядування відбувається нерівномірно та без паралельного реформування органів державної влади згідно актуальних умов, продиктованих реалізацією даної концепції розвиненими країнами.

Список використаних джерел

1. Доступ до інформації та електронне урядування / автори -упорядники М. С. Демкова, М. В. Фігель. — К. : Факт, 2004. — 336 с.
2. Жилияв І. Б. Кризові явища в трансформаційних соціально-економічних системах
3. О. В. Карпенко, «Механізми формування та реалізації сервісно-орієнтованої державної політики в Україні», автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук: спец. 25.00.02, «Механізми державного управління», 413 с., 2016.
3. Про основні засади розбудови інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки, Закон України від 09.01.2007 № 537-16. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
4. Про доступ до публічної інформації, Закон України від 01.05.2015 № 2939-17. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2939-17>.
5. Досвід впровадження е-демократії та е-урядування в Україні/ За ред. С. В. Дзюби.- К.: Національний центр підтримки електронного урядування, 2010.-90 с.
6. Про затвердження плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки ": Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серп. 2007 р. № 653-р [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
7. Про інформацію, Закон України від 01.01.2017 № 2657-12. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
8. Про Національну програму інформатизації, Закон України від 01.08.2016 № 74/98-вр. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/74/98-вр>.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Міжнародна
науково-практична конференція студентів,
аспірантів і молодих вчених**

***ЮНІСТЬ НАУКИ – 2019: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА
ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА***

17-18 квітня 2019 року

ЗБІРНИК ТЕЗ

1 ЧАСТИНА

Підписано до друку 24.04.2019 р. Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman. Друк - цифровий.
Чернігівський національний технологічний університет
14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4802 від 01.12.2014 р.

НАУЧНОЕ ИЗДАНИЕ

**Международная научно-практическая конференция студентов,
аспирантов и молодых ученых**

***ЮНОСТЬ НАУКИ-2019: СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И
ГУМАНИТАРНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА***

17-18 апреля 2019 года

СБОРНИК ТЕЗИСОВ

1 ЧАСТЬ

SCIENTIFIC EDITION

**International Scientific-Practical Conference Students and Young
Scientists**

***YOUTH SCIENCE – 2019: SOCIO-ECONOMIC AND HUMANITARIAN ASPECTS
OF SOCIETY DEVELOPMENT***

April 17-18, 2019

ABSTRACT BOOK

PART 1

Подписано к печати 24.04.2019 г. Формат 60x84 / 16
Гарнитура Times New Roman. Печать - цифровая.
Черниговский национальный технологический университет
14035, г. Чернигов, ул. Шевченка, 95

Свидетельство о внесении субъекта издательского дела
в государственный реестр издателей, производителей и распространителей издательской продукции
серия ДК № 4802 от 01.12.2014 г.